BEKNOPT

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

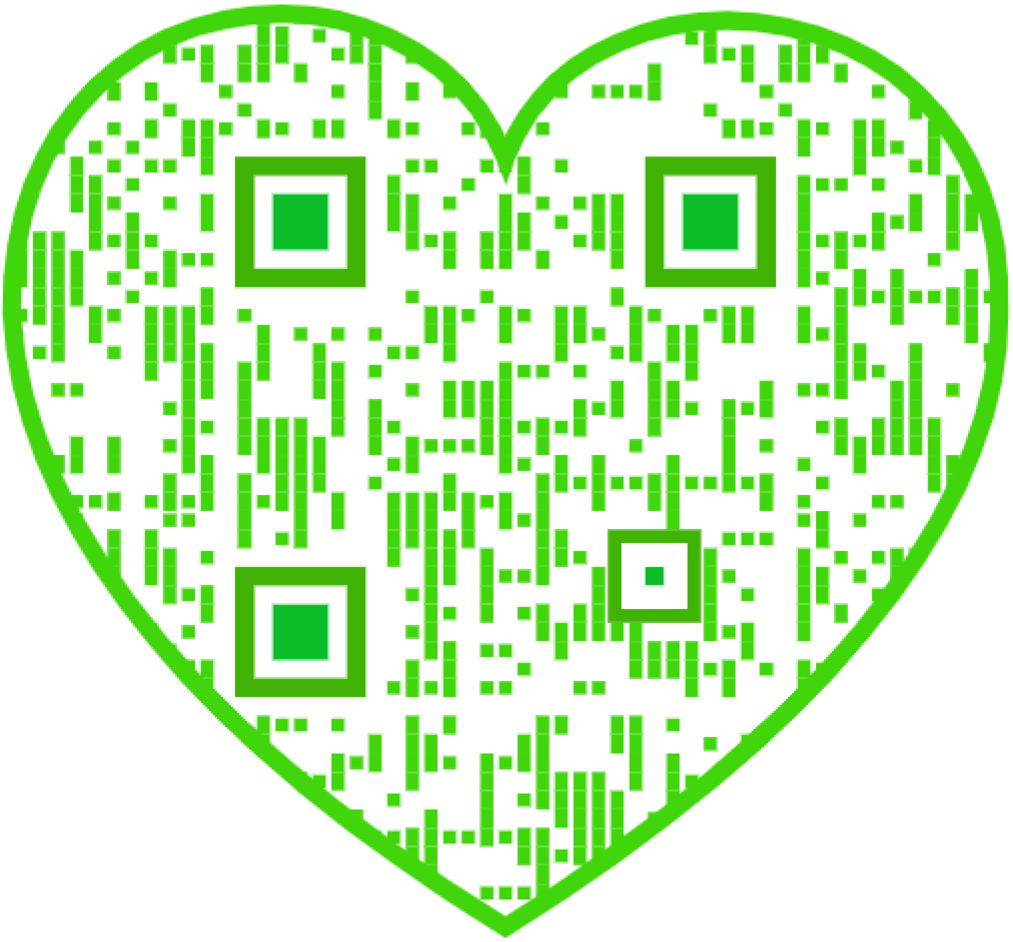

BEKNOPT

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK,

DOOR

P. WEILAND.

A—D.

*

TE DORDRECHT,

BIJ BLUSSÉ EN VAN BRAAM.

1826.

VOORBERIGT.

« Men heeft dikwerf aangemerkt, dat de spelling
« van onze taal, schoon zij, in rijkheid, vloeijendheid
« en luister, voor geene taal van Europa behoeft te
« wijken, op zeer losse gronden staat; terwijl bij-
« na elke schrijver zijne eigene bijzondere taalregels
« volgt, en zich vergenoegt met zich daarin gelijk te
« blijven.

« Het verdient opmerking, dat men de verwarring
« in de nederduitsche spelling van dien tijd af moet
« berekenen, dat velen zich toegelegd hebben, om de
« oude en regelmatige wijs van spellen veranderingen
« te doen aannemen, welke zij meenden verbeteringen
« te mogen noemen. Men schoof orde, gebruik en
« regelmaat genoegzaam geheel ter zijde, en stelde in
« derzelver plaats willekeurige regels, die geenen an-
« deren grond hadden, dan de uitspraak van deze of
« gene landstreken, of de zucht om bijzonder te we-
« zen, en zekere, gelijk men het noemde, kieschhe-
« den in de taal te brengen.

« Om deze verwarring weg te nemen, en de spel-
« ling van onze taal op goede regelmatige gronden te

 « ves-

« vestigen, hebben geleerde Taaloefenaars zich om « strijd beijverd. Getuigen hiervan zijn de werken, « onder de titels: *Idea gramm. linguae belgicae* — « *Aenleiding tot de kennis van het verhevene deel* « *der nederduitsche sprake, door* L. TEN KATE — « *Oude en nieuwe taal- en dichtk. Bijdragen* — « *Proeve van oudh. taal- en dichtkunde, onder de* « *spreuk: dulces ante omnia Musae* — *Proeve van* « *taal- en dichtkunde* van B. HUYDECOPER, uitgege- « ven door FR. VAN LELYVELD en N. HINLOPEN, « en anderen.

« Dan, ter bereiking van dit heilzame oogmerk was « de oprigting van *de Maatschappij der nederland-* « *sche letterkunde, te Leide,* in de daad, het ge- « schiktste middel, zijnde eene verzameling van man- « nen, die zich in het vak der nederduitsche letter- « kunde niet weinig beroemd gemaakt hadden. En « van derzelver vlijt, welke ons reeds uitmuntende « taalkundige verhandelingen mededeelde, zouden wij « de rijkste vruchten ingezameld hebben, ware het « niet, dat de dood de werkzaamheden van eenigen « der bekwaamste en ijverigste Leden gestaakt, en de « loop der tijden, in ons Vaderland, sedert eenige « jaren, anderen, in de voortzetting en voltooijing van « hunne taalkundige ontwerpen, verhinderd had.

« Het gemis, hierdoor veroorzaakt, geheel te ver- « goeden, kan onmogelijk gerekend worden de taak « van een enkel mensch te zijn, maar zal het gevolg « van de vereenigde werkzaamheden der overgeblevene

« en

« en op nieuw aangekomene Leden van genoemde
« Maatschappij moeten wezen.

« Ieder, die met de inrigting en werkzaamheden
« dezer Maatschappij eenigzins bekend is, weet, dat
« dezelve, reeds voor meer dan twintig jaren, een
« ontwerp beraamde « tot het vervaardigen van een
« « algemeen omschrijvend woordenboek der neder-
« « landsche tale », bedoelende daarmede, « niet alleen
« « de nederduitsche taal in zooverre te doen kennen,
« « als noodig is, om de schriften, die in dezelve zijn
« « opgesteld, voor ieder verstaanbaar te maken; maar
« « *om den geheelen schat onzer tale bij een te vat-*
« « *ten*, enz.»

« Doch zulk een werk vorderde natuurlijk, al waren
« de boven aangevoerde beletselen zelfs niet tusschen
« beide gekomen, ten aanzien van deszelfs uitvoering,
« eenen onbepaalden tijd. En wie is, heden nog, in
« staat, om, onverminderd de kundigheid en vlijt der
« overig zijnde Leden dezer Maatschappij, een einde
« aan hetzelve te zien?

« Het een en ander bragt mij op het denkbeeld,
« of ik mijnen Landgenooten, intusschen, niet van
« eenige dienst zoude kunnen wezen, met een *gedeel-*
« *te* van dit groote ontwerp uit te voeren, en een
« NEDERDUITSCH TAALKUNDIG WOORDENBOEK zamen
« te stellen, beantwoordende aan *eenige* vereischten,
« in het beredeneerde plan tot het vervaardigen van
« een algemeen omschrijvend woordenboek der neder-
« landsche taal, door de genoemde Maatschappij opge-

 « ge-

« geven, namelijk: « om bij ieder woord aan te tee-
« « kenen, of het een *substantivum*, *adjectivum*, of
« « een *verbum*, of een *adverbium* enz. zij: bij de
« « *substantiva* de *genera* en de *declinatie:* bij de
« « *adjectiva* de *gradus comparationis:* bij de *verba*
« « de vorming van het *imperfectum* en *praeteritum*,
« « en in welken zin zij als *activa*, *passiva*, of *neu-*
« « *tra*, of *communia*, gebezigd worden; en bij de
« « *verba composita*, waar de *praepositio separabilis*,
« « en waar *inseparabilis* zij, op te geven; en daar-
« « bij ieder woord, volgens zijnen oorsprong, te spel-
« « len, voor zoo veel die te ontdekken is, en tot
« « hetzelve die sluitletters te bezigen, welke in het
« « meervoud en de *derivata* voorkomen, uitgezon-
« « derd de V en Z, welke men in F en S zal ver-
« « wisselen: wijders, iederen klinker, die eene ver-
« « lenging noodig heeft, met zijns gelijken te verlen-
« « gen; en voorts het onderscheid tusschen *ei* en *ij*,
« « *e* en *ee*, *o* en *oo*, met alle mogelijke naauwkeu-
« « righeid, in acht te nemen.»

« Zulk een woordenboek is immer eene dringend be-
« hoefte voor velen mijner Landgenooten geweest; en
« het zou dit blijven, zelfs dan nog, wanneer het door
« de letterkundige Maatschappij ontworpen, algemeen
« omschrijvend woordenboek voortgezet en voltooid
« wierd. Velen, in geene talen onderwezen, zijn bui-
« ten staat, om van de voorgeschrevene regels der
« Taalkunstenaren gebruik te maken, of dezelve op
« de spelling toe te passen en in oefening te bren-
« gen;

« gen; daar zij, met behulp van zoodanig een woor-
« denboek, als ik hier bedoel, eene regelmatige en
« eenparige spelling, op eene gemakkelijke wijze,
« zouden kunnen verkrijgen.

« Ik nam dan het besluit, om deze taak te aanvaar-
« den, deelde mijn daartoe gemaakt ontwerp, op de,
« in oogstmaand 1796, gehoudene, algemeene verga-
« dering van de Maatschappij der nederlandsche letter-
« kunde, te Leide, mede, en had het genoegen, deze
« mijne onderneming met de aanmoedigendste goed-
« keuring vereerd te zien; terwijl mij tevens, op mijn
« verzoek, toegestaan werd, om van den voorraad, tot
« het vervaardigen van een algemeen omschrijvend
« woordenboek onzer taal, door de Maatschappij reeds
« verzameld, zoodanig gebruik te maken, als ik tot
« de zamenstelling van mijn nederduitsch taalkundig
« woordenboek mogt noodig oordeelen; voor welk
« gunstig besluit ik den Bestuurderen dier Maatschappij,
« hier, mijnen opregten dank betuig.

« Nu ging ik aan het werk, doch werd daarin, door
« bijkomende omstandigheden, onder welke mijne wan-
« kele gezondheid niet de minste was, dikwerf ver-
« hinderd. Ik gevoelde daarbij, weldra, de moeije-
« lijkheid der taak, welke ik op mij genomen had;
« te meer, dewijl ik het niet ondienstig oordeelde,
« om, in navolging van J. C. ADELUNG, tevens de
« verschillende beteekenissen der woorden op te ge-
« ven, en derzelver oorsprong, voor zoo ver ik dien
« konde ontdekken, aan te wijzen.

« Eindelijk was ik in staat, om een gedeelte van « het werk, namelijk de letter A van het woorden« boek, en eene INLEIDING voor hetzelve, in het licht « te geven; waartoe ik besloot, uit aanmerking van « het voordeel, hetwelk ik, bij de voortzetting van « mijnen arbeid, uit de bedenkingen en onderrigtingen « van kundige Taaloefenaren, ligtelijk, zou kunnen « trekken.

« Ik heb van al de bouwstof, welke mij bekend « en onder mijn bereik was, gebruik gemaakt, en zal « daarvan verder gebruik maken, inzonderheid van « de boven genoemde taalkundige werken, als mede « van J. G. WACHTERI *glossarium germanicum* — « J. G. SCHERZII, en C. G. HALTAUS *glossarium* « *germanicum medii aevi* — F. JUNII *Etymologicum* « *anglicanum* — J. C. ADELUNGS *grammatisch- kri*« *tisches Wörterburch der hochdeutschen Mundart*, « en *umständliches Lehrgebäude der deutschen Spra*« *che* — K. PH. MORITZ *grammatisches Wörter*« *buch*, en anderen.»

Dit Voorberigt schreef ik in grasmaand 1799. Thans voeg ik daarbij: dat de Heeren BLUSSÉ EN VAN BRAAM, na het overlijden van den Heer J. ALLART, door aankoop eigenaars van het genoemde werk geworden zijnde, op het denkbeeld zijn gekomen, om eene verkorting van hetzelve in het licht te geven,

onder den titel van: *Beknopt nederduitsch taalkundig woordenboek*, geheel ingerigt naar de naderhand door het Gouvernement aangenomen, en nog in algemeen gebruik zijnde spelling; terwijl, door weglating van al datgeen, hetwelk, door de meerdere beoefening onzer taal, in de laatste zes en twintig jaren, reeds onnoodig geworden is, het werk natuurlijk eenen kleineren omvang verkrijgen, minder kostbaar, en dus ligter verkrijgbaar, en hierdoor meer algemeen nuttig moest worden.

En van deze verkorte en veel verbeterde uitgaaf, ziet thans het Ie Deel het licht.

Van de breede *Inleiding*, voor het in 1799 uitgekomen werk geplaatst, zal ik hier weinig of niets behoeven over te nemen, dewijl mijne, in naam en op last van het Staatsbestuur der Bataafsche Republiek, in het licht verschenen *nederduitsche spraakkunst*, daaruit, voor een groot gedeelte, ontleend is, met verandering echter van eenige daarin voorkomende spelregels, naar aanleiding en op grond der *verhandeling over de nederduitsche spelling* van den hoogleeraar M. Siegenbeek; waarom ik den gebruiker van het *beknopt woordenboek*, waar het noodig is, naar deze mijne *nederd. spraakkunst* verwijs.

Van de, zoo in de *algemeene Konst- en Letterbode*, als in andere tijdschriften, mij, bij de uitgave van het groote woordenboek medegedeelde aanmerkingen, heb ik het noodige gebruik gemaakt; terwijl het onlangs in het licht verschenen *uitlegkundig woorden-*

boek der tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, zoo ver hetzelve in druk is uitgegeven, mij, bij de behandeling der uitgave van dit *beknopt woordenboek*, van het grootste nut geweest is.

Sedert het *taalkundig nederduitsch woordenboek*, en vooral, sedert mijne *nederduitsche spraakkunst* in het licht verscheen, is het onderwijs op de scholen zoodanig veranderd en verbeterd, en zijn de leerlingen zoo zeer in de kennis onzer taal gevorderd, dat vele aanwijzingen van het genoemde woordenboek reeds overtollig geworden zijn, naardien zij, die het hier aangeboden *beknopt* woordenboek zullen gebruiken, uit hoofde van het ontvangen beter onderrigt, geacht kunnen worden, dezelve niet meer te behoeven; waarom ik mij daarvan, als een der verkortingsmiddelen, onthouden heb.

Om het werk meer verkrijgbaar en dus meer algemeen nuttig te maken, heb ik hetzelve zoo veel mogelijk verkort, — de vergezochte taalkundige afleidingen, en de opeenstapeling van voorbeelden, die hetzelfde aanduiden, weggelaten, en alleen datgeen aangevoerd, hetwelk als noodzakelijk tot beter verstand der woorden kan beschouwd worden.

Onaangezien vele nieuwe, of in het vorige werk overgeslagen, woorden in het tegenwoordige opgenomen zijn, zal dit werk echter niet meer, dan vier zulke stukken beslaan, als dit is, hetwelk thans het Publiek wordt aangeboden; waardoor de prijs van hetzelve aan-

aanmerkelijk minder zal worden, dan die van het vorige, hetwelk uit elf stukken bestaat.

Voor dat mijn *nederduitsch taalkundig woordenboek*, in 1799, werd uitgegeven, was de verlenging der *a* met *e*, nog bij velen, zelfs bij taal- en dichtkundige genootschappen, in gebruik, op grond, dat de Ouden, die de klinkletters met *e* verlengden, nadat zij daarvan, in opzigt tot de *o* en *u*, afgegaan waren, zich aan de verlenging van *a* met *e* standvastig gehouden hebben. De taalkundige B. HUYDECOPER, intusschen, verwondert zich daarover, in zijne *Proeve van taal- en dichtkunde*, dat VONDEL zich, ten aanzien der spelling van *ae*, niet, op het voorbeeld van HOOFT, verbeterd, — en daarover nog meer, dat TEN KATE, in zijn nooit volprezen werk, de schrijfwijs van *ae* gebruikt heeft; terwijl hij deze spelling, in deszelfs werk, aanziet als een klein vlekje in een schoon aangezigt (D. I, bl. 347). En schoon sommigen wel eens beweerden, dat er woorden zijn, waarin men de *ae* volstrektelijk niet kan missen, b. v. zulke, die door eene zamentrekking (*crasis*) ingekort worden, als: *versmaen* van *versmaden*, *vergaerd* van *vergaderd*, *blaen* van *bladen*; zoo voerde men hiertegen aan, dat, bij de inkorting van *versmaden* enz. niet alleen de *d*, maar ook de *e* wordt weggeworpen, terwijl de staartmedeklinker in de vorige lettergreep smelt, en derzelver klinker verdubbeld wordt; waardoor men van *versmaden*, *versmaan*, van *vergaderd*, *vergaard*, van *bladen*, *blaan* krijgt; gelijk van

zo-

zoden zoon, van *stadig staag* (niet *staig*) komt; terwijl hier dan niet slechts de *d*, maar ook de *e* en *i* verloren gaan. De taalkundige FR. VAN LELYVELD zegt, in zijne *aanteekeningen op* HUYDECOP. *Proeve*, over dit onderwerp handelende, « dat de spelling van « *aa*, tegenwoordig, genoegzaam algemeen is doorge- « drongen, in zoo verre, dat allen, die niet zonderling « willen wezen, den gewonen loop volgen. (D. I, bl. « 348).» En, hoewel er, onaangezien dit alles, hier en daar nog een enkele gevonden wordt, die *ae* boven *aa* verkiest, zoo is het getal der zulken toch zoo gering, en derzelver gezag zoo weinig beteekenend, dat deze zonderlingheid niet in aanmerking kan komen. Ik herhaal derhalve, en eindig hiermede dit voorberigt, dat de spelling van *aa* volstrekt te verkiezen is, boven die van *ae*, om de twee volgende redenen, *vooreerst*, omdat dezelve geacht kan worden, de *algemeene* spelling te zijn; en *ten andere*, omdat daarbij de eenparigheid wordt in acht genomen, en al de klinkers nu met hun gelijken verlengd worden.

ROTTERDAM,
September 1826.

P. W.

VER-

VERKLARING

VAN EENIGE VERKORTINGEN.

M., v., o.	Mannelijk, vrouwelijk, onzijdig zelfstandig naamwoord.
Meerv.	Meervoud.
Bijv. n. en bijw.	Bijvoegelijk naamwoord en bijwoord.
B. w.	Bedrijvend werkwoord.
O. w.	Onzijdig werkwoord.
Onreg.	Onregelmatig werkwoord.
Deelw.	Deelwoord.
Verl. deelw.	Verleden deelwoord.
Voorz.	Voorzetsel.
Scheidb. en onscheidb.	Scheidbaar en onscheidbaar.
Hulpw.	Hulpwoord.
Voortd. w.	Voortdurend werkwoord.
Onpers.	Onpersoonlijk.
Verkl. w.	Verkleinwoord.
D. i.	Dat is.
B. v.	Bij voorbeeld.
Oul.	Oulings.
Oudt.	Oudtijds.
Spreekw.	Spreekwoord.
Overdr.	Overdragtelijk.
Ang.	Angelsaksisch.
Eng.	Engelsch.
Fr.	Fransch.
IJsl.	IJslandsch.
Got.	Gothisch.

Deen.

Deen.	Deensch.
Zweed.	Zweedsch.
Gr.	Grieksch.
Arab.	Arabisch.
Lat.	Latijnsch.
Heb.	Hebreeuwsch.
Ital.	Italiaansch.
Pers.	Persisch.
Saks.	Saksisch.
Neders.	Nedersaksisch.
Gron.	Groningen.
Gelderl.	Gelderland.
Middeleeuw.	Middeleeuwsch.
Lapl.	Laplandsch.
Chald.	Chaldeeuwsch.
Opperd.	Opperduitschland.
Zwab.	Zwabisch.
Boh.	Boheemsch.
Dor.	Dorisch.
Eol.	Eolisch.
Scijth.	Scijtisch.
Lett.	Lettisch.
Finl.	Finlandsch.
Noordh.	Noordholland.
Vriesl.	Vriesland.
Ond.	Onduitsch.
Abijss.	Abijssinie.
VOND.	VONDEL.
VOLLENH.	VOLLENHOVE.
HOOGVL.	HOOGVLIET.
FLOR.	FLORIANUS.
SEGH.	SEGHELYN.
WALEW.	WALEWEIN.
D. V. ASS.	D. VAN ASSENEDE.
ALDEG.	ALDEGONDE.
NOTK.	NOTKERUS.
OTFR.	OTFRIDUS.
KIL.	KILIAAN.
VELD.	VELDENAAR.
REDER.	REDERIJKERS.
A. HARTS.	A. HARTSEN.

CL.

CL. SPIEG.	Clare Spiegel der warachtiger christelijcke Maechden. Antw. 1569.
K. D. S. HOORN.	Keuren der Stad Hoorn, 1429.
BYBELV.	De vertaling van den Statenbijbel.
BYB. 1477.	De vertaling des bijbels, van het jaar 1477.
FAB. V. ESOP.	Fabelen van Esopes.
HANDV. V. DORDR.	Handvesten van Dordrecht.
H. V. AL.	Hystory, leven en regym. van Alex. Delft. 1491.
FERG.	FERGUUT — (Roman van)
GULD. THR.	GULDEN THROEN, 1484.
JONCT.	DAN. JONCTYS.
PHIL. RUYCHR.	PHILIPP. RUYCHROK VAN DE WERVE.
TATIAN.	TATIANUS.
J. REV.	JACOB REVIUS.
BOXH.	BOXHORN.
M. ST., — MEL. ST.	MELIS STOKE.
A. MYL.	ABR. V. D. MYLE.
D. DECK.	DE DECKER.
SP. V. SINN.	SPELEN VAN SINNEN.
MAT. D. SOND.	MATERIE DER SONDEN.
SIX V. CHAND.	J. SIX VAN CHANDELIER.
J. MOERM.	J. MOERMAN.
E. HERCKM.	E. HERCKMANS.
R. VISSCH.	ROEMER VISSCHER.
CLAUDIAN.	CLAUDIANUS.
PRIV. V. DORDR.	PRIVILEGIEN VAN DORDRECHT.
J. D. MARR.	J. DE MARRE.
H. DULL.	HEIM. DULLAERT.
HOUW.	HOUWAERT.
ANTON.	ANTONIDES.
V. HASS.	VAN HASSELT.
TUINM.	TUINMAN.
M. L. TYDW.	M. L. *Tijdwinst in ledige uuren.*

CAMP-

CAMPH.	DID. CAMPHUYSEN.
LEVEN J. C.	LEVEN JESU CHRISTI.
H. D. GR.	HUIG DE GROOT.
PAFFENR.	PAFFENRODE.
J. OUD.	J. OUDAAN.
F. v. HOOGST.	FR. VAN HOOGSTRATEN.
ULPHIL.	ULPHILAS.
COORNH.	DIRK VOLKERTS COORNHERT.
WAGEN.	WAGENAAR.
N. HINL.	NIK. HINLOPEN.
(H. D. N. O.)	(Historie van de nederl. overzetting des Bijbels.)
L. D. S. P.	De Psalmen van het Genootschap *Laus Deo Salus Populo.*
L. W. v. MERK.	LUCRET. WILH. VAN MERKEN.
T. EN DICHTK. BYDR.	TAAL- EN DICHTKUNDIGE BYDRAGEN.
HUYDEC.	B. HUYDECOPER.
MOON.	A. MOONEN.
PLUIM.	PLUIMERS *Gedichten.*
ADEL.	ADELUNG.
GESCH.	GESCHIER.
PLANT.	PLANTYN.
FRISCH.	FRISCHIUS.
ISIDOR.	ISIDORUS.
ZORGDR.	ZORGDRAGER.
FR. v. LEL.	FRANS VAN LELYVELD.
NOZEM.	NOZEMAN.
VERST.	N. VERSTEEG.
HESYCH.	HESYCHIUS.
RAB. MAUR.	RABAN MAURUS.
WESTERB.	WESTERBAAN.
PALUD.	PALUDANUS.
FRANTZ.	FRANTZEN.
J. DE BRUN.	J. DE BRUNE.
PLIN.	PLINIUS.
CONST-TH. JUW.	CONST-THOONEND JUWEEL.
CONST. DER MINN.	CONSTE DER MINNE.
HUIG.	CONSTANT. HUIGENS.
KER.	KERO.

Vel.	Velius.
K. v. Mand.	Kar. van Mander.
Fr. Burm.	Fr. Burman.
S. Cost.	S. Coster.
Stadr. v. Dev.	Stadregt van Deventer.
J. v. Broekh.	J. v. Broekhuizen.
Diog. Laert.	Diogenes Laertius.
Plaut.	Plautus.
J. Lubl.	J. Lublink de Jonge.
Breder.	Bredero.
Ev. Wassenb.	Ev. Wassenberg.
Haags. Conf.	Haagsche Conferentie.
Jak. Merl.	Jakob Merlin.
Vlam.	Vlaming.
W. v. Heemsk.	Willem van Heemskerk.
Tafelb.	Tafelboek.
Bog.	Bogaert.
J. H. Kr.	J. H. Krul.
Vel. Chr. v. Hoorn.	VeliusChronyk van Hoorn.
Psalmber.	Psalmberyming (gereformeerde).
V. Maerl.	Van Maerlant.
Homer.	Homerus.
J. J. Scheuchz.	J. J. Scheuchzer (bijbel der Natuur).
Pieters.	Pieterson.
Diosc.	Dioscorides.
Hamelsv.	Y. van Hamelsveld.
Overz. v. Newt.	Overzetting van Newton.
Overz. v. Herv.	Overzetting van Hervey.
V. Alph.	Hieron. van Alphen.
Lev. v. Sinte Franc. M. S.	Leven van SinteFranciscus. Handschrift.
D. v. Hoogst.	David van Hoogstraten.
Voorr.	Voorrede.
Levensbesch. v. Erasm.	Levensbeschrijving van Erasmus.
Twespr.	Twespraak der Kamer in liefd' bloeijende.
Horat.	Horatius.
V. Ghist.	Van Ghistelen.

D.

D. Heins.	Daniel Heinsius.
L. Offerh.	L. Offerhaus.
Virgil.	Virgilius.
Paul. Diac.	Paulus Diaconus.
Schutt.	Schutte.
G. J. Voss.	Ger. Joh. Vossius.
Rodenb.	Thom. Rodenburgh.
Somm.	S. J. Sommer.
Gysb. Jap.	Gysbert Japix.
L. Bak.	L. Bake.
Willer.	Willeramus.
Sew.	Sewel.
A. Kl.	A. Kluit.
Wacht.	Wachterus.
F. v. D.	Fr. van Dorp.
C. v. Ryss.	Col. van Rysséle.
G. Br.	Gerr. Brandt.
Stryk.	Strykerus.
Schilt.	Schilter.
Mart.	Martinius.
Gesn.	Gesnerus.
St. Fr.	Sint Franciscus.
I. T. Jos.	I. T. Josephs droef- en blijeijnd spel.
Lodenst.	Lodenstein.
C. v. Alk.	C. van Alkemade.
Hantb.	D. P. Hantboexken.
Leyd.	C. G. Leydekker.
Marn.	Marnix.
Zwabensp.	Zwabenspiegel.
Vlaerd. Redenr.	Vlaerdingsche Redenrijkers.
Boëth.	Boëthius.

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

A.

A, de eerste letter van het ABE, en de eerste en enkelvoudigste der vijf klinkeren, die door de ongedwongenste opening van den mond, zonder moeite, wordt voortgebragt. Zij is kort, als *man*, *rad*; en wordt lang, door bijvoeging van eene tweede A, als *maan*, *raad*. Over de verlenging van A met A, of met E, zie het *Voorberigt*.

A wordt, somtijds, als een naamwoord gebezigd, en is van het vrouwelijke geslacht, (gelijk al de overige letters vrouwelijk zijn) als: *eene kleine* A, — *de omtrek der groote* A, enz.

A was, oudtijds, het bepalende lidwoord voor een zelfstandig naamwoord; en men zeide *a man*, voor *een man*. In zamenstelling werd het als een beroovend voorzetsel gebezigd, waarvoor wij thans *on* gebruiken. Men schreef *amagtig*, voor *onmagtig*, *awijs*, voor *onwijs*, *awaard*, voor *onwaard*.

AA, aha, of ahe, (water) v., waarvan vele riviertjes, bij ons, den naam nog hebben, zijnde vrouwelijk gebruikt, als blijkt uit de namen van plaatsen en personen, daarvan ontleend, als: *het huis ter Aa*, *van der Aa* enz. Voorheen droeg water ook den naam van *ee*, of *ei*, als in *eeland*, nu *eiland*, zijnde land, met water omgeven. Het fransche *eau* schijnt hiervan, of van het angelsaksische *ea* (water) ontleend te zijn.

AAFSCH, bijv. n., beteekenende hetzelfde, als *averegtsch*, slinksch, verkeerd. Het is zamengesteld uit *aaf*, oulings *ave*, nu *af*, en den uitgang *sch*. *Aafsche treken* zijn slinksche treken. KILIAAN heeft *aafsche hand*. Ook zegt men thans nog *aafschhands*. (Niet *aapshands*; gelijk dit, in het spreken, dikwijls voortkomt.)

AAGT, v., meerv. *aagten*. Zekere appel (*aagtappel*).

AAK, (bij KILIAAN ook *nake*) v., meerv. *aken*. Eene soort van lastschepen met platte bodems. *Keulsche aak*.

AAKSE, (ook *akse*) v., meerv. *aaksen*. Van het latijnsche *ascia*, een timmerbijl.

AAKSTER, (thans meest ekster) zie *ekster*.

AAL, een voorzetsel, dat alleenlijk in zamenstelling gebruikt wordt, en de beteekenis der woorden, voor welke het geplaatst is, sterker maakt, als: *aaloud*, dat is *zeer oud*. Thans schrijft men meest *al: alhier*, *aldaar*, *aldus*, *alreeds*, *aleer*, *algeheel*, *algemeen*, *almagtig* enz.

In eene gelijke beteekenis wordt het bij eigennamen gebezigd; b. v. van het oude *brecht*, (helder) komt *Aalbrecht*, of *Albrecht* (zeer helder). *Aalbert*, of *Albert*, is van *Adelbertus*.

AAL, m., meerv. *alen*. Eene soort van visch. Waarschijnlijk van het ijsl. *ala*, voeden, vet maken. Uit hoofde van deszelfs glibberigheid, zegt men, figuurlijk, *eenen gladden aal bij den staart hebben*, beteekenende, geen vat aan eene zaak hebben — iets ondernemen, dat waarschijnlijk mislukken zal.

AAL, (ook *eel*) m., een woord in de engelsche en noordsche talen gebruikelijk, afkomstig van het ijsl. *ala*, voeden, vet maken, beteekenende zekere soort van drank, bij de Engelschen *ale* genoemd, zijnde zwaar, vet en voedzaam bier. Hiertoe behoort ook het angelsaksische *ealhus*, bierkroeg.

AALBEZIE, (ook *aalbes*) v., meerv. *aalbezien*. Van hier *aalbezieboom*.

AALGEER, m., meerv. *aalgeren*. Van *aal* en het verouderde *geren*, haken, trachten. Eene drietandige vork, waarmede men aal steekt. Thans zegt men *elger*. Zie *aalspeer*. Hiertoe behoort ook *aalkaar*, *aalkorf*, *aalrijk*.

AALLIJK, bijw., beteekenende gansch, geheel, bij HOOFT en anderen gebruikelijk. Thans zegt men *geheellijk*, *geheel en al*.

AALMOES, v., meerv. *aalmoezen*. Eene vrijwillige gift aan behoeftigen. Dit woord beteekende, oulings, ook eene broodtafel, welke, de maaltijd geeindigd zijnde, den armen toegediend, en, als eene vrijwillige gift, geschonken werd. Van hier *aalmoezenier*, iemand, die aalmoezen uitdeelt; *aalmoezeniershuis*, een gesticht tot onderhoud van arme en gebrekkelijke menschen, of van kinderen der armen.

AAL-

AALOUD, bijv. n., zie *aal*, voorz.
AALSHUID, v., meerv. *aalshuiden*. Ook *aalsvel*, o.
AALSPEER, (ook *aalsperre*) v., meerv. *aalsperen*. Eene drietandige vork, waarmede men aal steekt, in Zeeland *palingscheer*, in Utrecht *elger*, en elders *aalsteker* genoemd.
AALSTEEK, m. Het steken van aal, en ook het regt om zulks te doen. Van hier *aalsteker*, zie *aalspeer*.
AALSVEL, zie *aalshuid*.
AAM, o., meerv. *amen*. Een wijnvat, houdende vier ankers.
AAMACHTIG, (ook *aamechtig*) bijv. n., *aamachtiger*, *aamachtigst*. Zulk een, die zich door loopen, of werken enz., bijna buiten adem gebragt heeft. *Aamachtig* heeft niets gemeen met *amagtig*, voor *onmagtig*.
AAMBEELD, zie *Aanbeeld*.
AAMBEI, zie *Aanbei*.
AAMBORSTIG, bijv. n., *aamborstiger*, *aamborstigst*. Van hier *aamborstigheid*.
AAMECHTIG, zie *Aamachtig*.
AAMTOGT, m., meerv. *aamtogten*.
AAN, voorz., oulings *ane* (verwantschapt met het gr. *ἀνα*). *Iets geven aan iemand* enz.; waarvoor men ook zeggen kan: *iemand iets geven*. *Aan alle plaatsen; het hangt aan den wand; aan eenen paal binden; aan den arbeid gaan*, enz.

Somwijlen wordt bij dit *aan* het woordje *tot* gevoegd, wanneer het de grens der handeling aanduidt; b. v. *de vijand drong tot aan de poort der stad door; tot aan den mond in het water; tot aan het einde der wereld*.

Ook wordt *aan* als een bijwoord gebruikt, wanneer het bij *van*, *boven*, *onder*, of *nevens* staat; b. v. *van kindsbeen aan; van stonden aan; boven aan zitten; onder aan staan; nevens aan wonen*.

Men vindt ook *van af aan*: *van den beginne af aan; van nu af aan*, enz.; maar dit geeft veelal eene afzigtigheid. Men zegt en schrijft derhalve beter, *van den beginne aan*, enz.

Bij de gebiedende wijs van werkwoorden geplaatst, wordt het gebruikt, in den zin van voort, haastig: *kom aan; loop*, *schrijf wat aan* enz.

Achter een werkwoord gevoegd, drukt het de mogelijkheid eener zaak uit: *is er nog helpen aan? Daar is geen doen aan*, enz.

Met andere woorden zamengevoegd, heeft *aan* onderscheidene beteekenissen, als die van den oorsprong en het begin eener zaak; b. v. *aanvang*, *aanheffen*, *aanheer* (grootvader), *aanvrouw* (grootmoeder), welke twee laatste woorden verouderd zijn; die van zamenkoppeling en vereeniging: *aanbinden*, *aangeboren aanhang;* die van versterking en nadruk; b. v. *aanlokken*, *aanhouden*, *aangenaam;* die van eene beweging: *aanloopen*, *aanblazen*, *aantreffen*, *aanteekenen;* die van een langzaam toenemen: *aanzweven*, *aanwinnen*, enz. En eindelijk komt het voor, in de beteekenis van zekere hoedanigheid: *aanstaan*, d. i. behagen.

AANADEMEN, (aanasemen) b. w., *ik ademde aan*, *heb aangeademd.* Met den adem tegen iets aanblazen. Een woord bij de Vergulders gebruikelijk: *het goud aanademen.*

AANBAFFEN, b. w., *ik bafte aan*, *heb aangebaft.*

AANBAKKEN, o. w., *het brood bakte aan*, *is aangebakken.* Van hier *aanbaksel.*

AANBAREN, o. w., beteekenende zoo veel als *aanboorden*, d. i. aan boord komen; en meer in het gemeen, aankomen, aanlanden; ook: alle zeilen bijzetten. Van hier *aanbaring*, de aanlanding, of aankomst aan een schip.

AANBASSEN, b. w., *ik baste aan*, *heb aangebassen.* Hetzelfde als *aanbaffen.* Overdragtelijk, in den zin van iemand onbeschaamd bejegenen en openlijk lasteren: *de laster moog mij aanbassen.* Van hier *aanbasser.*

AANBEDEELEN, b. w., *ik bedeelde aan*, *heb aanbedeeld.* Toedeelen: *die huizen zijn mij aanbedeeld.* Van hier *aanbedeeler*, *aanbedeeling*, *aanbedeelster.*

AANBEELD, o., meerv. *aanbeelden.* Waarschijnlijk van het oude *balten*, dat slaan beteekend heeft; zijnde *aanbeeld* een zwaar stuk ijzer, op een groot houten blok vastgemaakt, waarop het gegloeid metaal, met kracht, geslagen wordt, om hetzelve zijne gedaante te geven. Figuurlijk zegt men: *ik zal nog dikwijls op dat aanbeeld slaan*, d. i. van deze of gene zaak spreken, daarover handelen. *Tusschen den hamer en het aanbeeld*, zie *hamer.* Van hier *aanbeeldbeen* (in de ontleedk.), *aanbeeldblok.*

AANBEENEN, b. en o. w., *ik beende aan*, *heb aangebeend.* In den gemeenen spreektr., voor beloopen, aanloopen. Onzijd., *gij moet wat aanbeenen*, wat harder loopen. Bedr., *ik zal dat wel aanbeenen*, klaar krijgen.

AANBEGIN, (niet bij KILIAAN, maar wel bij onze taalverwanten bekend) o. Hetzelfde als *begin*, de aanvang eener zaak. Niet zeer gebruikelijk, dan in de spreekwijs *van aanbegin; van 's aardrijks aanbegin. Van aanbegin* is dan zoo veel als *van het eerste begin af.*

AANBEHOOREN, o. w., *ik behoorde aan, heb aanbehoord.* Anders *toebehooren.*

AANBEI, v., meerv. *aanbeijen.*

AANBELANG, o. *Aan* maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord; gelijk ook in *aanbelangen*, betreffen, o. w. *Wat mij, hen, u*, enz. *aanbelangt.* Verder niet in gebruik. Gemeenlijk zegt men: *wat mij, wat u*, enz. *belangt;* zonder *aan.*

AANBELANGENDE, voorz., hetzelfde als *belangende.*

AANBELLEN, o. w., *ik belde aan, heb aangebeld.* Anders *aanschellen.*

AANBERG, m., meerv. *aanbergen.* Eene langzaam opgaande hoogte voor het gebergte, of een voorgebergte.

AANBESTEDEN, b. w., *ik besteedde aan, heb aanbesteed.* Van hier *aanbesteder, aanbesteding, aanbesteedster.*

AANBESTERVEN, o. w., *is aanbestorven: die goederen zijn mij aanbestorven*, door een sterfgeval mijn eigendom geworden.

AANBETROUWEN, b. w., *ik betrouwde aan, heb aanbetrouwd.* Toebetrouwen.

AANBEVELEN, b. w., *ik beval aan, heb aanbevolen.* Van hier *aanbeveler, aanbeveling.*

AANBIDDEN, b. w., *ik bad aan* en *ik aanbad, heb aangebeden, aan te bidden* en *te aanbidden.* Goddelijke eer bewijzen. Overdr., eene eerbiedige liefde toonen: *hij bidt haar aan.* Van hier *aanbiddelijk, aanbiddelijkheid, aanbidder, aanbidding, aanbidster.*

AANBIEDEN, b. w., *ik bood aan, heb aangeboden. Iemand iets aanbieden.* Van hier *aanbieder, aanbieding.*

AANBINDEN, b. w., *ik bond aan, heb aangebonden.* Iets aan iets anders binden. Ook wordt het gebruikt voor doorzetten en bevorderen, b. v. *ik zal die zaak, zoo veel ik kan, aanbinden.* Van hier *aanbinder, aanbinding, aanbindster.*

AANBLAFFEN, zie *aanbaffen.*

AANBLAZEN, b. w., *ik blies aan, heb aangeblazen.*

Ook in den zin van aanzetten, aanhitsen: *hij blies, overal, de onlusten aan.* Van hier *aanblazer*, *aanblazing*.

AANBLIJVEN, o. w., *ik bleef aan*, *ben aangebleven.* Het beteekent zooveel als, in zijn ambt blijven, zijne bediening behouden. Ook zegt men *niets bleef er aan den wand*, enz.

AANBLIK, m. Eene schielijke wending der oogen naar iemand. Van *aanblikken.*

AANBLIKKEN, o. w., *ik blikte aan*, *heb aangeblikt: iemand aanblikken*, d. i. de oogen naar iemand wenden.

AANBOD, o. Van *aanbieden.*

AANBONZEN, o. w., *ik bonsde aan*, *heb aangebonsd.* Tegen iets bonzen.

AANBOORDEN, zie *aanbaren.*

AANBOTSEN, o. w., *ik botste aan*, *heb aangebotst.* Tegen iets botsen. Van hier *aanbotsing.*

AANBOUWEN, b. w., *ik bouwde aan*, *heb aangebouwd.* Bijbouwen. Van hier *aanbouw*, *aanbouwer*, *aanbouwing.*

AANBRANDEN, o. w., *brandde aan*, *is aangebrand.* Van hier *aanbranding*, *aanbrandsel.*

AANBRASSEN, b. w., *ik braste aan*, *heb aangebrast.* In de scheepvaart gebruikelijk, voor den *bras*, zeker touw, aanhalen.

AANBREKEN, o. w., *brak aan*, *is aangebroken.* Dit *breken* komt van het oude *brechen*, lichten. *De dag breekt aan* is, derhalve, zooveel als de dag licht aan. Figuurlijk zegt men: *de dageraad van mijn geluk brak aan.* Ook wordt het gebruikt in den zin van zich beginnen te vertoonen, ten aanzien van den avond en den nacht: *de nacht brak aan*, enz.

AANBRENGEN, b. w., *ik bragt aan*, *heb aangebragt. Hout en steen aanbrengen*, *om een huis te bouwen.* Overdragtelijk komt het voor, in de spreekwijzen: *iets aan den man brengen; die zaak heeft mij veel voordeel*, *maar ook veel verdriet aangebragt.* Het wordt ook gebezigd in den zin van melden, bekend maken, aanklagen; b. v. *hij heeft het reeds aangebragt*, (bij den schout enz.) *ik zal de zaak bij het geregt aanbrengen.* Van hier *aanbrenger aanbrenging*, *aanbrengster.*

AANBRIESCHEN, o. w., *ik brieschte aan*, *heb aangebriescht. Brieschen* en *aanbrieschen* wordt van de paarden gezegd.

AANBRUISEN, o. w., *ik bruiste aan*, *heb aangebruist.*

Brui-

Bruisend naderen: *de zee bruist aan.* Ook van schepen: *wij willen nu een oogst van vloten aan zien bruisen.* ANTONID. Figuurlijk: *tegen iemand aanbruisen*, d. i. iemand onstuimiglijk bejegenen.

AANBRULLEN, b. w., *ik brulde aan, heb aangebruld.* *Brullen* en *aanbrullen* wordt van de leeuwen gebezigd.

AANBUIGEN, b. w., *ik boog aan, heb aangebogen.* Naar iets anders toebuigen.

AANDACHT, v., zooveel als *gedachte aan.* Van hier *aandachtig, aandachtiglijk.*

AANDEEL, o., meerv. *aandeelen. Aandeel aan iets hebben*, zoo wel ten kwade als ten goede. Een bepaald deel van iets: *hij heeft nog aandeel aan het huis; ik heb mijne twee aandeelen verkocht.*

AANDENKEN, o. Van *denken.* Geheugenis, herinnering: *tot aandenken.*

AANDICHTEN, b. w., *ik dichtte aan, heb aangedicht.* Van *dichten*, verzinnen. *Iemand iets aandichten*, iets van iemand verdichten, of iemand iets te last leggen.

AANDIENEN, b. w., *ik diende aan, heb aangediend.* Voor berigten, bekend maken: *ik heb het, terstond, aangediend.* Voor aanmelden: *ik zal u aandienen; zich laten aandienen.*

AANDIEPEN, b. w., *ik diepte aan, heb aangediept.* Nog dieper maken: *ik laat den put nog wat aandiepen. Aandiepen* is bij de zeelieden ook gebruikelijk, voor al peilende naar land varen.

AANDISSCHEN, b. w., *ik dischte aan, heb aangedischt.* Van *disch.*

AANDOEN, b. w., *ik deed aan, heb aangedaan. Kleederen aandoen.* Dit *aandoen* heeft veel overeenkomst met het latijnsche *induere*, en het grieksche ἐνδύειν. En deze woorden hebben, waarschijnlijk, denzelfden wortel in het saksische *teon*, en beteekenen niets anders, dan aantrekken. Wij gebruiken het woord *aandoen* alleenlijk van *naauwe* kleederen; van *wijde* sprekende, zeggen wij *omdoen: ik heb mijnen rok aangedaan*, aangetrokken. In eene ruimere en overdragtige beteekenis zegt men ook: *ijver aandoen, geregtigheid aandoen*, d. i. zich met ijver enz., als bekleeden. *Aandoen* heeft ook nog verscheidene andere beteekenissen, voor aanranden: *iemand, bij den avond, aandoen.* Voor veroorzaken, toebrengen: *iemand*

eer, *schande*, *vermaak*, *smert* enz. *aandoen*; *den oorlog aandoen*. Voor zich ergens heen begeven: *ik zal Frankrijk*, *op mijne reis*, *niet aandoen*; *ik kan die haven niet aandoen*. Voor treffen: *die zaak heeft mij geweldiglijk aangedaan*. Het enkelvoudige *doen* laat zich bij alle voorvoegselen plaatsen, van welke kracht die ook zijn mogen. Zoo zeggen wij *aandoen*, *afdoen*, *indoen*, *opdoen*, *toedoen*, *uitdoen* enz.

AANDOENING, v., meerv. *aandoeningen*. Van *aandoen*. *Hij heeft er geene aandoening van*, d. i. hij wordt er niet door getroffen.

AANDOENLIJK, bijv. n. en bijw. *aandoenlijker*, *aandoenlijkst*. Dit woord wordt in eenen bedrijvenden en lijdenden zin gebezigd; bedr.: *hij hield eene aandoenlijke redevoering*, d. i., die den toehoorder sterk aandeed; lijd.: *zij is eene zeer aandoenlijke vrouw*, d. i., die ligtelijk aangedaan wordt. Als bijwoord komt het voor, in de spreekwijs: *hij sprak aandoenlijk*, enz. Van hier *aandoenlijkheid*.

AANDOUWEN, b. w., *ik douwde aan*, *heb aangedouwd*. Ook *aanduwen*.

AANDRAAIJEN, b. w., *ik draaide aan*, *heb aangedraaid*. Vaster draaijen: *de schroef aandraaijen*. Overdragtel.: *ik zal hem dat wel aandraaijen*, aansmeren. Ook onz.: *daar komt zij weer aandraaijen*, langzaam aangaan. De beide laatste uitdrukkingen, in den gemeenen spreektrant.

AANDRAGEN, b. w., *ik droeg aan*, *heb aangedragen*. Oudtijds werd het ook gebezigd in den zin van aanhebben: *eenen mantel aandragen*. Van hier *aandrager*.

AANDRANG, m. Van *aandringen*.

AANDRAVEN, o. w., *ik draafde aan*, *heb aangedraafd*. Van paarden: *de paarden mogen wel wat aandraven*. Ook van menschen, voor hard loopen: *zij kwamen wakker aandraven*.

AANDRENTELEN, o. w., *ik drentelde aan*, *heb aangedrenteld*. Zie *drentelen*.

AANDRIBBELEN, o. w., *ik dribbelde aan*, *heb aangedribbeld*. Van *dribbelen*, d. i. kleine sprongen doen.

AANDRIFT, v., meerv. *aandriften*. Van *drijven*. *Aandrift* is derhalve zooveel als de aandrijving tot iets: *eene natuurlijke aandrift*, eene neiging der natuur tot eeni-

eenige zaak. Ook beteekent het de aandrijving, of aanblazing van eenen profetischen geest: *hij spelde door zijne aandrift de orakels.* VOND.

AANDRIJVEN, b. en o. w., *ik dreef aan, heb aangedreven.* Bedr.: *den spijker aandrijven*, verder indrijven; *de koeijen aandrijven*, voortdrijven. Figuurlijk: *iemand tot het kwaad aandrijven*, aanzetten; *zijne eergierigheid dreef hem daartoe aan.* Onzijd. met *zijn*; van iets, dat aan zich zelf overgelaten, op het water drijft: *het wrak dreef aan den oever; de lijken kwamen aandrijven.* Van hier *aandrijver, aandrijving.*

AANDRINGEN, b. en o. w., *ik drong aan, heb aangedrongen.* Bedr.: *zij drongen elkander aan; den hoop volks aandringen.* Figuurlijk: *men moet hem altijd sterk aandringen*, aanzetten. Onz., met *zijn: de vijand dringt aan; op den vijand aandringen.* Van hier *aandringer, aandringing.*

AANDRUKKEN, b. w., *ik drukte aan, heb aangedrukt. Iemand tegen den muur aandrukken.* In den zin van boekdrukken, zegt men: *nog een blad aan een boek drukken.*

AANDUIDEN, b. w., *ik duidde aan, heb aangeduid.* Klaar aantoonen, duidelijk uitleggen. Ook in den zin van toeschrijven, nageven: *men heeft hem dat aangeduid.*

AANDUWEN, zie *aandouwen.*

AANEEN, bijw. *Viermaal aaneen*, d. i. na elkander. Bij andere woorden gevoegd, heeft het de beteekenis van *zamen, te zamen.*

AANEENBINDEN, b. w., *ik bond aaneen, heb aaneengebonden.*

AANEENHANGEN, o. w., *het hing aaneen, heeft aaneengehangen Zijne redevoering hing niet aaneen.*

AANEENHECHTEN, b. w., *ik hechtte aaneen, heb aaneengehecht.* Van hier *aaneenhechting.*

AANEENKETENEN, b. w., *ik ketende aaneen, heb aaneengeketend.*

AANEENKNOOPEN, b. w., *ik knoopte aaneen, heb aaneengeknoopt.* Van hier *aaneenknooping.*

AANEENLASSCHEN, b. w., *ik laschte aaneen, heb aaneengelascht.* Van hier *aaneenlassching.*

AANEENLIJMEN, b. w., *ik lijmde aaneen, heb aaneengelijmd* Van hier *aaneenlijming.*

AANEENNAAIJEN, b. w., *ik naaide aaneen, heb aaneengenaaid.*

AANEENSCHAKELEN, b. w., *ik schakelde aaneen, heb aaneengeschakeld.* Van hier *aaneenschakeling.*

AANEENSPIJKEREN, b. w., *ik spijkerde aaneen, heb aaneengespijkerd.*

AANEENVOEGEN, b. w., *ik voegde aaneen, heb aaneengevoegd.* Van hier *aaneenvoeging.*

AANERVEN, b. w., *ik erfde aan, heb aangeërfd.* Eigenlijk, erfelijk ontvangen: *hij heeft groote rijkdommen aangeërfd.* Ook figuurlijk, voor bij, of met de geboorte ontvangen: *de losbandigheid der ouderen veroorzaakt dikwijls, dat de kinderen ziekten en gebreken aanerven.*

AANFLUITEN, b. w., *ik floot aan, heb aangefloten.* Tot een teeken van afkeuring en verachting gebruikt: *een ieder, die daar doortrekt, zal ze aanfluiten.* BIJBELVERT. Van hier *aanfluiting*, in den zin van schimp en verachting gebezigd: *zij zijn tot eene aanfluiting hunner vijanden gesteld.*

AANFOKKEN, b. w., *ik fokte aan, heb aangefokt.* Men zegt, *hoenderen, kalveren, paarden, boomen aanfokken.* Van hier *aanfokking*, gemeenlijk *fokkerij.*

AANGAAF, v., meerv. *aangaven*, Van *aangeven.*

AANGAAN, o. en b. w., *ik ging aan, ben en heb aangegaan.* Onzijdig, met de hulpwoorden *zijn* en *hebben: bij iemand aangaan.* Figuurlijk, voor betreffen: *het ging ons allen aan.* Voor beginnen, in het algemeen: *wanneer zal de slag aangaan?* Voor beginnen te branden: *het vuur wil niet aangaan; het andere huis is ook aangegaan.* Voor betamen: *dat gaat zoo niet aan.* Voor mogelijk zijn: *twee dingen te gelijk doen gaat niet aan.* Voor verdragelijk zijn, of geleden kunnen worden: *zijn verlies gaat nog al aan.* Voor razen, tieren: *hij ging verschrikkelijk aan.* Voor naderen, toespreken: *hoe gaat men hem dan best met klem van woorden aan!* VONDEL. Bedrijv.: *een verdrag, een huwelijk, een verbond aangaan*, sluiten.

AANGAANDE, voorz., betreffende: *aangaande ons*, en *ons aangaande.* Onze voorzetsels hadden, oudtijds, meestal, den tweeden naamval bij zich, waarvan bij sommigen nog sporen gevonden worden; zie *voorzetsel.* Onder deze be-

behoort ook *aangaande*, als blijkt uit *dësaangaande*. *Aangaande* is eigenlijk een deelwoord van het werkwoord *aangaan*, dat als een voorzetsel gebruikt wordt.

AANGANG, m. Van *aangaan*. *Op den aangang komen*, d. i. komen, wanneer eene zaak eenen aanvang neemt, of wanneer iets geschiedt: *zij ontmoetten elkander, en ik kwam, gevallig, op den aangang*, d. i. toen zij elkander ontmoetten.

AANGAPEN, b. w., *ik gaapte aan, heb aangegaapt*. Met eenvoudige verwondering, en opgesperden mond, aanzien.

AANGAVE, zie *aangaaf*.

AANGEBOREN, verl. deelw., van *aan*, in de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging, en het oude *beren*. *Aangeboren* is zoo veel als door de geboorte verkregen, en dus het tegengestelde van hetgeen ons door tijd of omstandigheden is eigen geworden: *de aangeboren zwartheid der mooren; aangeboren aard; aangeborene begrippen; aangeboren wet* (*lex naturalis*)*; alle wet is aangeboren, ofte gegeven*. H. DE GROOT.

AANGEDAAN, verl. deelw., van *aandoen*. *Meer aangedaan, meest aangedaan: zij was meest aangedaan; hij is schielijk aangedaan*, ontsteld, getroffen.

AANGELEGEN, verl. deelw., van *aanliggen*. *Meer* en *meest aangelegen*. Voor van belang zijn: *daar is mij veel aangelegen; gij laat u te veel aan die zaak gelegen zijn*. Verkeerdelijk zegt en schrijft men, dikwerf: *daar* LIGT *u niet aangelegen*, voor *daar* IS enz. Waarschijnlijk is deze misstelling ontstaan uit de, oudtijds, in onze taal, gewone spreekwijs, *wat ligt mij aan u, aan deze zaak?* enz, gelijk MELIS STOKE schrijft: *wat lach hem an desen spele?* hetwelk niets anders is, dan: *wat was hem daar aangelegen?* Wij vinden dezelve nog bij POOT: *Wat leit mij aan Eool, dien bulderensgezinde?* Van hier *aangelegenheid*.

AANGEMERKT, verl. deelw., van *aanmerken*. Ook wordt dit *aangemerkt* als een voegwoord gebezigd, in de beteekenis van naardien, dewijl: *ik kon hem over die zaak niet spreken, aangemerkt zijn broeder tegenwoordig was*.

AANGENAAM, bijv. n., *aangenamer, aangenaamst*.

Waarschijnlijk, afkomstig van *nemen*, *aannemen*; althans, zoo denkt JUNIUS; en WACHTER zegt: *angenem*, het-

hetzelfde als *genem*, *gratus*, *acceptus*, van *nemen*, *accipere*, *acceptare*. *Aangenaam* beteekent dan eigenlijk iets, dat men gaarn neemt, of aanneemt. Van hier *aangenaamheid*, *aangenamelijk*.

AANGESCHAPEN, verl. deelw., dat alleen nog overig is van het verouderde werkw. *aanscheppen*. Zoo veel als *aangeboren*.

AANGEVEN, b. w., *ik gaf aan*, *heb aangegeven*. Overgeven, toereiken: *geef mij dat boek eens aan*. Opheffen: *den toon aangeven*. Aanmelden, ter verkrijging van eenig deel aan iets: *ik heb mij bij het zanggezelschap aangegeven*. Aanmelden, ter betaling van gewone lasten: *ik geef twee ankers wijn, en drie tonnen boter, aan*. Bij den regter aanklagen: *ik heb den moordenaar aangegeven*. Van hier *aangever*, *aangeving*.

AANGEZIEN, verl. deelw., van *aanzien*. Ook voor een voegwoord gebruikt: *aangezien het verhaal met de waarheid overeenkomt*.

AANGEZIGT, o., meerv. *aangezigten*. Van *aanzien*. Voor *aangezigt* gebruikt men ook het eenvoudigere *gezigt*. Eigenlijk het voorste, gladde gedeelte van het menschelijke hoofd: *een schoon aangezigt*; *ik ken hem van aangezigt*; *iemand in het aangezigt* (op eene onbeschaamde wijze) *tegenspreken*. Figuurlijk, voor tegenwoordigheid: *voor het aangezigt van God*. Ook wordt dit woord dikwijls, bij inkorting, zonder *ge* gebezigd: *het geeft de zaek een gansch ander aenzigt*. VOND.

AANGIETEN, b. w., ik *goot aan*, heb *aangegoten*. Een vloeibaar gemaakt ligchaam, door gieten, met een ander ligchaam verbinden: *ik zal er nog een stuk aangieten*.

AANGLIJDEN, o. w., *ik gleed aan*, *heb aangegleden*. *Glijden*, voor *gelijden*, van het verouderde *lijden*, dat gaan, voortgaan beteekende.

AANGLIMMEN, o. w., *het vuur glom aan*, *is aangeglommen*.

AANGLINSTEREN, o. w., *ik glinsterde aan*, *heb aangeglinsterd*.

AANGLOEIJEN, b. en o. w., *ik gloeide aan*, *heb*, of *ben*, *aangegloeid*. Bedrijv.: *het ijzer aangloeijen*, d. i. gloeijend, of meer gloeijend, maken. Onzijd., met *zijn*: *het vuur is reeds aangegloeid*.

AANGLUREN, b. w., *ik gluurde aan*, *heb aangegluurd*. Heimelijk aanzien. AAN-

AANGOOIJEN, b. w., *ik gooide aan, heb aangegooid.*
AANGORDEN, b. w., *ik gordde aan, heb aangegord.* *Het zwaard aangorden;* ook fig., voor trachten zich te verdedigen. Van hier *aangording.*
AANGRAAUWEN, b. w., *ik graauwde aan, heb aangegraauwd.* Van hier *aangraauwer, aangraauwster.*
AANGRENIKEN, b. w., *ik grenikte aan, heb aangegrenikt.*
AANGRENZEN, o. w., *ik grensde aan, heb aangegrensd.* *Aangrenzende landen.*
AANGRIJNZEN, b. w., *ik grijnsde aan, heb aangegrijnsd.*
AANGRIJPEN, b. w., *ik greep aan, heb aangegrepen.* Eigenlijk, iets met de opene hand aanvatten, en met de gesloten vuist vasthouden: *hij greep een mes aan.* En in eenen ruimeren zin, iets *met eene tang aangrijpen.* Figuurlijk: *onze helden grepen het vijandelijke leger aan; verwondering greep mij aan; die ziekte heeft hem geweldiglijk aangegrepen.* Van hier *aangrijper, aangrijping.*
AANGRIMMEN, b. w., *ik grimde aan, heb aangegrimd.*
AANGROEI, m. Van *aangroeijen.*
AANGROEIJEN, o. w., *ik groeide aan, ben aangegroeid.* Wel opgroeijen: *dat kind, die boom is wel aangegroeid.*
AANGROMMEN, b. w., *ik gromde aan, heb aangegromd.*
AANHAKEN, b. en o. w., *ik haakte aan, heb aangehaakt.* Bedrijvend: *hij haakte de eene keten aan de andere.* Onzijdig, met *hebben: zijne schaats heeft aan de mijne gehaakt.*
AANHALEN, b. w., *ik haalde aan, heb aangehaald.* Dit woord wordt in verscheidene beteekenissen gebezigd, b. v. voor naar zich toe trekken: *eene schuit aanhalen;* voor aanhouden: *de gansche lading is aangehaald;* voor verrigten, of uitvoeren: *ik kan dat alles niet aanhalen; daar is geen aanhalen aan;* voor aanlokken: *zij begint hem weer aan te halen;* voor bijbrengen: *hij haalt altoos oude schrijvers aan;* voor aanteekenen, aanstrepen: *zeven namen van de veertien moeten aangehaald worden.* Van hier *aanhalig,* aanlokkend, aanvallig: *een aanhalig kind; aanhaligheid, aanhaling.*
AANHANG, m. Van *aanhangen.* Voor personen, die eenerlei bedoeling hebben: *eenen grooten aanhang maken;*

ken; de aanleggers van het oproer werden, met hunnen geheelen aanhang, gevangen genomen.

AANHANGEN, b. en o. w., *ik hing aan, heb aangehangen.* Bedrijv.: *iets aan den wand hangen.* Figuurlijk: *zijn geld aan iets hangen*, besteden. *De kat de bel aanhangen*, eene gevaarlijke, of bedenkelijke zaak ondernemen. Onzijd.: *mijn hoed heeft aan eenen spijker gehangen.* Ook figuurlijk: *de zaak hangt aan den spijker*, is verschoven, wordt nog niet afgedaan. *Iemand aanhangen*, voor zeer met hem ingenomen zijn, het met hem houden. Zoo ook, *die ziekte heeft hem, reeds vroeg, aangehangen*, getroffen. *Zijn dood zal mij lang aanhangen*, in treurig nadenken bij mij zijn. *Het hangt aan eenen zijden draad*, is zeer wisselvallig en onzeker. *De gansche zaak hangt daaraan*, hangt daar van af. Van hier *aanhanger*, een voorstander, of navolger van iemand, of iemands gevoelen: *hij is een aanhanger van Plato. Aanhangster*, navolgster.

AANHANGSEL, o., meerv. *aanhangsels.* Van *aanhangen.* Eigenlijk iets, dat aan eene andere zaak aangehangen wordt. In eene ruimere beteekenis genomen, iets, dat bij eene andere zaak gevoegd wordt: *het aanhangsel van een geschrift, boek*, enz.

AANHEBBEN, b. w., *ik had aan, heb aangehad. Hij heeft zijn beste kleed aan*, aangetrokken; *wat zoudt gij daar aan hebben*, daarmede uitrigten? In de gemeenzame verkeering, en van het spel gesproken, beteekent *aanhebben* zoo veel als verliezen; b. v. *ik zal het waarschijnlijk aanhebben*, d. i. het spel verliezen.

AANHECHTEN, (ook *aanheften*, oul. *aanhaften*) b. w., *ik hechtte aan, heb aangehecht.* Iets aan iets anders vastmaken. Van hier *aanhechting.*

AANHEER, verouderd, m., beteekenende *grootvader.* Het voorzetsel *aan* geeft hier het begin en den oorsprong der zaak te kennen. *Aanheer* en *aanvrouw* zijn beide in gebruik geweest, voor *grootvader* en *grootmoeder*, als de eerste, van welke anderen het leven ontvingen.

AANHEF, m. Van *aanheffen.* Voor het begin eener zaak, bijzonderlijk van een zangstuk: *de aanhef deugde niet.*

AANHEFFEN, b. w., oul. *heven: ik hief aan, heb aan-*

aangeheven. Wie heeft den oproerkreet aangeheven, begonnen? *Ik zal aanheffen*, beginnen te zingen. Van hier *aanheffer*, *aanheffing*, *aanhefster*.

AANHIJGEN, o. w., *ik hijgde aan*, *heb aangehijgd*. Ook ongelijkvl.: *ik heeg aan*, *heb aangehegen*.

AANHIJSCHEN, b. w., *ik heesch aan*, *heb aangeheschen*. Ook gelijkvl., *ik hijschte aan*, *heb aangehijscht*.

AANHITSEN, b. w., bij KILIAAN ook *hetsen*, van *heet*, *hitte*: *ik hitste aan*, *heb aangehitst*. *Aanhitsen* is dan zooveel als aanvuren. *Eenen hond aanhitsen*. Ook figuurlijk: *hij hitste den zoon tegen den vader aan*. Van hier *aanhitser*, *aanhitsing*, *aanhitsster*.

AANHOOGEN, b. w., *ik hoogde aan*, *heb aangehoogd*. Zoo veel als hooger maken: *ik zal dat land laten aanhoogen*. Van hier *aanhooging*.

AANHOOPEN, b. w., *ik hoopte aan*, *heb aangehoopt*. Zoo veel als ophoopen: *de aarde om de planten aanhoopen*.

AANHOOREN, b. w., *ik hoorde aan*, *heb aangehoord*. Opmerkzaam hooren. *Eene redevoering aanhooren*; *hij hoort mij gaarn aan*. Van hier *aanhoorder*, *aanhoorster*.

AANHOORIG, veroud. bijv. n. Het meerv. *aanhoorigen*, als zelfstandig, is in gebruik, voor huisgenooten, of hen, die tot zeker huis en geslacht behooren.

AANHOUDEN, b. en o. w., *ik hield aan*, (van het oude *holden*) *heb aangehouden*. Bedrijv.: *schelmen aanhouden*, ophouden, verbergen; *verbodene goederen aanhouden*, in beslag nemen; *zijnen rok aanhouden*, aan het lijf houden. Onzijd., volharden, voortduren, aandringen: *de regen heeft den ganschen nacht aangehouden*; *ik zal zoo lang aanhouden, als ik kan*; *zij houden sterk bij mij aan om die zaak*. Voor aangehouden worden: *de schuit zal hier aanhouden*, aanleggen. Van hier *aanhouder*, *aanhouding*, *aanhoudster*.

AANHUILEN, b. w., *ik huilde aan*, *heb aangehuild*.

AANHUWEN, b. w., *ik huwde aan*, *heb aangehuwd*.

AANJAGEN, b. en o. w., *ik joeg aan*, *heb aangejaagd*. Bedrijvend: *de koeijen aanjagen*, aandrijven; *iemand eenen schrik aanjagen*. Onzijd., sterk aanrijden: *hij heeft hard aangejaagd*.

AANJUICHEN, b. w., *ik juichte aan*, *heb aangejuicht*.

Voor

Voor dit *aanjuichen* verkiest het gemeene gebruik *toejuichen*.

AANKANTEN, wederk. w., *zich aankanten. Ik kantte mij aan, heb mij aangekant. Zich tegen iets aankanten* is zoo veel, als zich tegen den kant, of de zijde van iets stellen, zich tegen iets verzetten. *Ik zal mij, zoo veel ik kan, tegen hem aankanten.*

AANKIJKEN, b. w., *ik keek aan, heb aangekeken.*

AANKLAGE, v. Beschuldiging: *zij schreven eene aanklage tegen* enz. BIJBELVERT. Zie *aanklagt.*

AANKLAGEN, b. w., *ik klaagde aan, heb aangeklaagd. Iemand bij den regter aanklagen.* Figuurlijk, van een misdrijf beschuldigen, of schuldig verklaren: *zijn geweten klaagt hem aan; thans moet ik mijne eigene dwaasheid aanklagen.* Het onderscheid tusschen *aan iemand klagen*, en *iemand aanklagen*, is merkbaar genoeg. Van hier *aanklaagster*, *aanklager.*

AANKLAGT, v., meerv. *aanklagten.* Van *aanklagen.* Eene tegen iemand ingebragte beschuldiging. Ook voor het geschrift, waarin zoodanige aanklagt, of beschuldiging, vervat is.

AANKLAMPEN, b. w., *ik klampte aan, heb aangeklampt.* Met klampen aan iets vastmaken. In de scheepvaart, op zijde schieten, aan boord leggen: *iemand aanklampen; een schip aanklampen; aan boord klampen*, ook voor zich met iemand inlaten: *hij zal mij niet ligtelijk aan boord klampen.*

AANKLEEDEN, b. w., *ik kleedde aan, heb aangekleed.* Kleederen aantrekken: *iemand aankleeden; zich aankleeden.*

AANKLEEFSEL, o., meerv *aankleefsels.* Van *aankleven.* Hetgeen aan iets kleeft. Ook voor hetgeen tot eene zaak behoort; doch dan is het woord *aankleve* meest in gebruik.

AANKLEMMEN, b. w., *ik klemde aan, heb aangeklemd.* Iets tegen iets klemmen, of vast drukken. Ook figuurlijk: *zijne stelling met de duchtigste bewijzen aanklemmen*, verdedigen, staven.

AANKLEVE, v. Van *aankleven. De zaak met hare gansche aankleve.* In het gebruik zegt men *met den aankleve van dien.*

AANKLEVEN, b. en o. w., *ik kleefde aan, heb aangekleefd.* Bedrijv.,

Bedrijvend, iets met kleefsel aan iets anders vastmaken: *een papier tegen den muur aankleven*, aanplakken. Onzijd., door middel van kleefsel aan iets vastgemaakt zijn: *het papier kleeft aan den wand.* Figuurlijk: *de wereld, eene vrouw, eenen man, aankleven*, aanhangen, beminnen; op eene zedelijke wijze naauw met iets verbonden zijn: *die ongeschiktheid heeft hem, van zijne jeugd af, aangekleefd.*

AANKLOPPEN, o. w., *ik klopte aan, heb aangeklopt.* Aan de deur kloppen. Ook overdragtelijk: *bij iemand aankloppen*, aanzoek doen om eene zaak: *ik zal nog eens bij hem aankloppen.*

AANKLOUWEN, (opklouwen) b. w., *ik klouwde aan, heb aangeklouwd.* Een woord, bij de tuinlieden gebruikelijk: *den tuin aanklouwen.*

AANKNEEDEN, b. w., *ik kneedde aan, heb aangekneed. Het eene deeg aan het andere kneeden.*

AANKNIELEN, o. w., *ik knielde aan, ben aangeknield. Zij waren ten outer aangeknield.* VOND.

AANKNIJPEN, b. w., *ik kneep aan, heb aangeknepen.* Iets door knijpen nader aan iets anders brengen.

AANKNIKKEN, b. w., *ik knikte aan, heb aangeknikt.* Het gemeene gebruik verkiest *toeknikken.*

AANKNOOPEN, b. w., *ik knoopte aan, heb aangeknoopt.* Door middel van eenen knoop aan iets vastmaken: *ik heb er nog eenen draad aangeknoopt.* Figuurlijk: *zijne reden goed aan elkander knoopen*, verbinden.

AANKOMELING, m. en v., meerv. *aankomelingen.* Van *aankomen.* Alle zelfst. naamwoorden, van grondwoorden afgeleid, en in *ling* uitgaande, zijn *mannel.*, wanneer men dezelve van *mannen*, en *vrouwel.*, wanneer men die van *vrouwen* gebruikt. Zoo zegt men, b. v. van eenen jongeling, die nog maar korten tijd, in het eene of andere vak van wetenschappen, onderwijs genoten heeft: *hij is een aankomeling*, en van een meisje: *zij is eene aankomeling.*

AANKOMEN, o. w., *ik kwam aan, ben aangekomen.* Nader komen, naderen: *ik zag hem van verre aankomen. Wanneer zult gij bij mij aankomen?* aan huis komen? *De dag komt aan*, nadert, breekt aan. *De schuit kan hier niet aankomen*, aanleggen. *Die ziek-*

te is mij langzamerhand aangekomen, overgekomen. *Dat kind komt, van dag tot dag, aan*, groeit, wordt groot. *De goederen, die haar door erfenis, of anderzins, zijn aangekomen*, haar eigendom geworden. HOOFT. Ook in den zin van het werkelijke bestaan eener zaak te verwachten, maar met *op* en het werkw. *laten: ik kan het op zijn oordeel niet laten aankomen; een dwaas laat alles maar op het geluk aankomen.* Voor den grond van iets bevatten, het voorwerp eener handeling zijn; in welke beteekenis *aankomen*, meestendeels, als een onpersoonlijk werkw. voorkomt, en met *op* gebruikt wordt: *het komt alles maar op mij aan; het komt hier op mijne eer aan; het komt op geenen enkelen dag aan.* De gebiedende wijs van *aankomen* wordt dikwerf als een bijwoord gebruikt: *kom aan, komt aan*, welaan, lustig. Van hier *aankomst.*

AANKONDIGEN, b. w., van *kondig* (kundig), bekend; *ik kondigde aan, heb aangekondigd.* Op eene plegtige wijze aanzeggen, bekend maken. Met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: *iemand het doodvonnis aankondigen.* Figuurlijk: *de avondster kondigt hun het einde van den arbeid aan.* Van hier *aankondiger, aankondiging, aankondigster.*

AANKOOP, m. Van *aankoopen*, door aankoop eigenaar van iets worden.

AANKOOPEN, b. w., *ik kocht aan, heb aangekocht.* Door koopen in eigendom verkrijgen: *hij kocht een landgoed aan.*

AANKOPPELEN, b. w., *ik koppelde aan, heb aangekoppeld.* Zamenbinden: *hij moet de honden aankoppelen, aan elkander koppelen.* Van hier *aankoppeling.*

AANKRAMMEN, b. w., *ik kramde aan, heb aangekramd.* Door middel van krammen aan iets vastmaken.

AANKRIJTEN, b. w., *ik kreet aan, heb aangekreten.* Gemeenlijk van kinderen: *het wichtje krijt zijne moeder aan.* Anders gebruikt men *aanschreijen.*

AANKRUIJEN, b. w., *ik krooi aan, heb aangekrooijen.* In Amstelland wordt dit woord gelijkvl. gebruikt: *kruide aan, aangekruid.* Door kruijen nader brengen.

AANKRUIPEN, o. w., *ik kroop aan, ben aangekropen.* Kruipende tot iets naderen.

AANKWAKKEN, b. en o. w., *ik kwakte aan, heb en ben aangekwakt.* Bedrijv.: *hij heeft hem tegen den muur aangekwakt*, aangesmeten. Onzijdk: *hij viel, en kwakte tegen den muur aan; hij is tegen den wand aangekwakt.* In gemeenzamen stijl alleen gebruikelijk.

AANKWEEKELING, m. en v., meerv. *aankweekelingen.* Van *aankweeken.* Eene jonge telg, of plant. Ook voor iemand, die tot de eene of andere kunst, of wetenschap, opgeleid wordt.

AANKWEEKEN, b. w., *ik kweekte aan, heb aangekweekt*, met zorg en vlijt opkweeken: *die pruimenboomen heb ik zelf aangekweekt.* In eene ruimere beteekenis: *goede neigingen aankweeken.* Van hier *aankweeker, aankweeking, aankweekster.*

AANKWISPELEN, o. w., *ik kwispelde aan, heb aangekwispeld.* Van *kwispel*, hetwelk oudtijds eenen staart beteekende. *Aankwispelen* is dan, eigenlijk, zekere beweging met den staart maken, hetwelk sommigen beesten, en voornamelijk den honden eigen is, tot een bewijs van vriendschap en vleijerij. Zie *kwispelen, kwispelstaarten.*

AANLAGCHEN, b. w., *ik lachte aan, heb aangelagchen. Iemand vriendelijk aanlagchen.* Ook figuurlijk, voor zich omtrent iemand gunstig, liefderijk betoonen: *het geluk lacht hem allerwegen aan;* aangename gewaarwordingen verwekken: *stille vreugd lacht mij aan.*

AANLANDEN, o. w., van *land, ik landde aan, ben aangeland.* Aan land varen, komen, in de scheepvaart gebruikelijk. *De schepen zijn aangeland.* Van hier *aanlanding.*

AANLANGEN, b. w., *ik langde aan, heb aangelangd.* Aanreiken, overreiken: *lang mij dat boek eens aan.*

AANLAPPEN, b. w., van *lap, ik lapte aan, heb aangelapt* Met lappen aan elkander maken: *een stuk aanlappen.*

AANLASSCHEN, b. w., *ik laschte aan, heb aangelascht.* Met lasschen aan elkander hechten. *Hij heeft hier een stuk aangelascht*, aangesmeed, aangenaaid.

AANLATEN, b. w., *ik liet aan, heb aangelaten.* Bij dit woord wordt een ander woord ondersteld: *ik zal hem zijnen rok nu maar aanlaten*, voor laten aanhouden:

den; *ik weet niet, of ik den lap daar afsnijden, of aanlaten wil*, voor aangehecht, aan vast laten.

AANLEEREN, o. w., *ik leerde aan, heb aangeleerd.* Toenemen met leeren: *de kinderen beginnen wel aan te leeren.*

AANLEG, m. Van *aanleggen.* Het ontwerp eener zaak: *de aanleg van een huis, van eenen tuin, van een schilderstuk* enz. Toeleg, bedoeling: *ik wist zijnen aanleg te verijdelen, zoodra ik dien gewaarwerd.* Natuurlijke geschiktheid, of bekwaamheid tot iets: *hij heeft eenen ongemeenen aanleg tot de dichtkunst.*

AANLEGGEN, b. en o. w., *ik legde aan, heb aangelegd.* Hiervoor gebruikt men ook: *ik leide aan, heb aangeleid.* Zie *leggen.* Bedrijv., de eene zaak digt aan de andere leggen, in verscheidene, zoo wel eigenlijke als figuurlijke beteekenissen: *een kind aanleggen*, aan de borst; *vuur aanleggen. De hand aan iets leggen*; deze spreekwijs is zeer oud, in de beteekenis van eenen persoon, of eene zaak geweldadig aangrijpen. Thans zegt men, in dezen zin, *de handen aan iemand*, of *iets slaan;* en men bezigt de spreekwijs *de hand aan iets leggen*, voor eene zaak werkelijk beginnen te behandelen. *De laatste hand aan iets leggen* is zoo veel als de laatste gedaante aan eene zaak geven, dezelve voltooijen. *Iets wel aanleggen*, besturen; *zijn geld tot iets aanleggen*, besteden; *zijne krachten aanleggen*, aanwenden; *eene stad, een dorp aanleggen*, de eerste inrigting daartoe maken; *rijtuig aanleggen*, beginnen te houden. Onzijd.; zich gereed maken, om te schieten: *leg aan! op iets aanleggen*, de noodige middelen ter bereiking van zeker oogmerk aanwenden; *met iemand aanleggen*, zich inlaten, afspraak maken (in eenen kwaden zin); *de schuit moet hier aanleggen*, stil houden, aan den wal leggen. Van hier *aanlegger, aanlegging, aanlegster.*

AANLEIDEN, b. w., *ik leidde aan, heb aangeleid. De paarden aanleiden*, leidende nader brengen. Het bedr. deelw. *aanleidend* komt in de beteekenis van aanleiding, gelegenheid gevend voor, b. v. *de aanleidende oorzaak.* Van hier *aanleider, aanleiding, aanleidster.*

AANLENEN, zie *aanleunen.*

AANLENGEN, b. w., *ik lengde aan, heb aangelengd.* Eene vloeibare stof met eene andere vermengen, en daardoor

door dunner maken. Van hier *aanlenging.*

AANLEUNEN, o. w., *ik leunde aan, heb aangeleund. tegen eenen boom aanleunen.* Figuurlijk: *zich iets laten aanleunen*, d. i. hetgeen anderen ons, boven verdiensten, toeschrijven, zich toeeigenen.

AANLICHTEN, o. w., *ik lichtte aan, heb aangelicht.* Beginnen te lichten, schijnen: *de dag licht aan*, breekt aan.

AANLIGGEN, o. w., *ik lag aan, heb aangelegen. Aanliggen*, aanzitten, *aan de tafel liggen*, gelijk de ouden.

AANLIGTEN, b. w., *ik ligtte aan, heb aangeligt.* Iets naar iets anders toe ligten: *ligt dat blok wat aan.*

AANLIJMEN, b. w., *ik lijmde aan, heb aangelijmd.* Iets, met lijm, aan iets anders verbinden.

AANLOEVEN, o. w., *ik loefde aan, heb aangeloefd.* In de scheepvaart, scherp bij den wind houden.

AANLOKKEN, b. w., *ik lokte aan, heb aangelokt.* Eigenlijk naar zich lokken: *eenen hond, een kind aanlokken. Iemand met schoone woorden aanlokken*, in zijn belang overhalen. *Indien de zondaars u aanlokken*, trachten te verleiden. BIJBELVERT. Van hier *aanlokkelijk*, bevallig, *aanlokkelijkheid*, bevalligheid, *aanlokker, aanlokking, aanloksel, aanlokster.*

AANLONKEN, b. w., *ik lonkte aan, heb aangelonkt.* Anders *toelonken.*

AANLOOP, m. Van *aanloopen. Eenen aanloop nemen*, d. i. eenige schreden terugtreden, om met kracht op iets te kunnen aanloopen. *Om de vaart van den aanloop te stuiten.* HOOFT. *Veel aanloop hebben*, door vele menschen bezocht worden.

AANLOOPEN, b. en o. w., *ik liep aan, heb* en *ben aangeloopen.* Bedrijv.: *iemand aanloopen*, naar iemand toeloopen, doch alleenlijk in de beteekenis van zich met eenig verzoek, of eenige bede bij iemand vervoegen: *bidt niet voor dit volk, noch en loopt mij niet aan.* BIJBELVERT. *Den God van Isrel smeekte en aanliep door gebeden.* N. VERSTEEG. Onzijd.: *de soldaten liepen aan* (op den vijand); *hij is, met zijn hoofd, tegen den muur aangeloopen; gij moet hard aanloopen*, voortloopen. Figuurlijk: *dat loopt tegen de gezonde rede aan*, strijdt met de gezonde rede; *hij zal daarover aanloopen*, slecht ontvangen, bejegend

 wor-

worden; *het is reeds te lang aangeloopen*, (van den tijd) het heeft reeds te lang geduurd.

AANMAKEN, b. w., *ik maakte aan, heb aangemaakt.* Het eene met het andere verbinden, aanzetten: *hij heeft daar een nieuw stuk aangemaakt.* Zoo zegt men ook *vuur aanmaken*, d. i. vuur met andere brandstof verbinden, of zamenvoegen, en daardoor meer vuur maken.

AANMANEN, b. w., *ik maande aan, heb aangemaand.* Aanzetten, aanporren: *iemand tot de deugd aanmanen.* Voor dit *aanmanen*, gebruikt men, veelal, *vermanen*, *opwekken.* Van hier *aanmaanster*, *aanmaner*, *aanmaning.*

AANMARSCH, m. Van het fransche woord *marche*, en het nederduitsche voorz. *aan.* Optogt, of aanrukking van krijgsvolk: *het leger is in aanmarsch.* Zie *marsch.*

AANMATIGEN, (zich) wederk. w., *ik matigde mij aan*, *heb mij aangematigd.* Zich wederregtlijk iets toeëigenen. *Zich de regering, eenen eernaam* enz. *aanmatigen.*

Men zoude dit woord, (even als vele Hoogduitschers hun *anmassen* van *Mass*, *messen*) van *maat*, *meten* kunnen afleiden, als beteekenende *zich zijn deel toemeten;* welke afleiding VONDEL schijnt voorgestaan te hebben, gebruikende daarom *aanmeten* voor *aanmatigen: voorts het ankersmeden zich aanmeeten de Thijrrenen.* POEZ. Doch de gissing, dat het van het woord *magt* zijnen oorsprong ontleent, en hetzelfde is, als het oude gothische *anamathian*, bemagtigen, met geweld ontrukken, is waarschijnlijker. Van hier *aanmatiging.*

AANMELDEN, b. w., *ik meldde aan, heb aangemeld. Iemand aanmelden; iemand iets aanmelden; zich aanmelden; zich laten aanmelden; zich tot iets aanmelden*, persoonlijk aanbieden.

AANMENGEN, b. w., *ik mengde aan*, *heb aangemengd.* Een weinig vermengen.

AANMENNEN, b. w., *ik mende aan*, *heb aangemend.* Van *mennen*, met den toom besturen: *de paarden aanmennen.*

AANMERKELIJK, bijv. n. en bijw., *aanmerkelijker*, *aanmerkelijkst. Eene aanmerkelijke gebeurtenis; het aanmerkelijkste van alles is* enz. Ook als bijw. gebruikt: *het verschilde aanmerkelijk veel; de zaak*

was

was aanmerkelijk van natuur veranderd.

AANMERKEN, b. w., *ik merkte aan, heb aangemerkt.* In overweging nemen, gadeslaan: *vele dingen aanmerken, die anderen onachtzaam voorbijgaan.* De BIJBELVERTALERS gebruiken het voorz. *aan*, in *aanmerken*, ook somwijlen als onscheidbaar: *aanmerkt dat alles! aanmerkt de lelien des velds*, enz. Van hier *aanmerker, aanmerking, aanmerkster.*

AANMETSELEN, b. w., *ik metselde aan, heb aangemetseld. Eenen muur aanmetselen.*

AANMINNELIJK, bijv. n., en bijw., *aanminnelijker, aanminnelijkst. Eene aanminnelijke schoonheid.* Ook als bijw. gebruikt: *zij ziet er aanminnelijk uit.* Van hier *aanminnelijkheid*; ook *aanminnig, aanminnigheid, aanminniglijk.*

AANMOEDIGEN, b. w., *ik moedigde aan, heb aangemoedigd. Iemand tot iets aanmoedigen*, aanzetten. Ons woord *aanmoedigen* heeft met het hoogd. *anmuthen* niets gemeen, gelijk WACHTER verkeerdelijk gelooft. Het komt eigenlijk van ons *moedig*, en dit van het oude *moeden*, en beteekent zoo veel als moedig maken, opwekken, aanvuren. Van hier *aanmoediger, aanmoediging.*

AANNAAIJEN, b. w., *ik naaide aan, heb aangenaaid.* Door naaijen, of door middel van eene naad, aan iets vastmaken: *eene mouw aan eenen rok naaijen. Gij zult mij geene ooren aannaaijen*, voor misleiden, bedriegen; in den gemeenen spreektrant.

AANNADEREN, o. w., *ik naderde aan, ben aangenaderd.* Van den vergrootenden trap *nader. Aannaderen* is derhalve zoo veel als nader komen. *Ik zag het leger aannaderen.* In eenen figuurl. zin: *de aannaderende winter; terwijl het gevaar aannaderde.* Van hier *aannadering.*

AANNAGELEN, b. w., *ik nagelde aan, heb aangenageld.* Iets met nagelen vastmaken.

AANNEMELIJK, bijv. n. en bijw., *aannemelijker, aannemelijkst.* Van *aannemen.* Hetgeen aangenomen kan worden, of behoort aangenomen te worden. *Een aannemelijke voorslag.* Van hier *aannemelijkheid.*

AANNEMEN, b. en o. w., *ik nam aan, heb aangenomen.* Dit woord heeft vele onderscheidene, zoo eigenlijke als figuurlijke beteekenissen. Bedrijv., voor aanvaarden,

den, ontvangen: *geld van iemand aannemen; neem dit boek eens aan.* In eenen uitgestrekteren zin: *een ambt, eenen wisselbrief, eenen last aannemen.* Verder: *eene verontschuldiging aannemen*, daarmede tevreden zijn; *hetgeen gij daar zegt, kan ik niet aannemen*, gelooven; *goeden raad aannemen*, denzelven billijken en opvolgen; *een kind aannemen*, tot zich nemen, om het op te voeden; *iemand in genade aannemen*, hem zijne misdaad kwijtschelden, en met hem in vorige verbindtenis treden; *eenen arts, biechtvader, regtsgeleerden, taalmeester* enz. *aannemen*, zich, voor eenen tijd, aan derzelver dienst, geleide, onderwijs, enz. toebetrouwen; *eene reis aannemen*, aanvangen, ondernemen; *de reis aannemen*, sterven, (in gemeene spreektaal); *krijgsvolk aannemen*, werven; *iets aannemen*, op zich nemen, om het te maken, of te leveren. Onzijd., voor toenemen: *de leerlingen nemen wel aan*, vorderen wel, nemen wel toe in hetgeen zij leeren. Van hier *aannemer, aanneming.*

AANNOPEN, b. w., *ik noopte aan, heb aangenoopt.* Aanmoedigen, uitlokken.

AANPAKKEN, b. w., *ik pakte aan, heb aangepakt.* Met geweld aangrijpen. *Pak mij zoo niet aan.* Insgelijks van de honden, voor aanvallen: *die hond pakt alle menschen aan.* Ook figuurl. voor opzettelijk zijne rede tot iemand wenden: *overal, waar hij mij ontmoet, pakt hij mij aan.* Van hier *aanpakker.*

AANPALEN, o. w., *ik paalde aan, heb aangepaald.* Aangrenzen: *zijn land paalt aan het mijne; aanpalende volkeren.*

AANPASSEN, b. w., *ik paste aan, heb aangepast.* Van kleederen enz. Voor beproeven, of iets wel passe: *ik zal hem het kleed eens aanpassen; hij heeft zijne schoenen aangepast.*

AANPERSEN, b. w., *ik perste aan, heb aangeperst.* Van hier *aanpersing.*

AANPLAKKEN, b. w., *ik plakte aan, heb aangeplakt.* Voor aankleven: *eene bekendmaking, of waarschuwing, aanplakken.* Overdragtelijk voor te duur verkoopen: *ik zal het hem wel aanplakken*, anders aansmeren. Van hier *aanplakker, aanplakking.*

AANPLANTEN, b. w., *ik plantte aan, heb aangeplant.*

Doo-

Boomen aanplanten. Van hier *aanplanting.*

AANPLEISTEREN, b. w., *ik pleisterde aan, heb aangepleisterd.* Met kalk bepleisteren: *eenen muur aanpleisteren.*

AANPLOEGEN, b. w., *ik ploegde aan, heb aangeploegd. Een stuk land aan zijnen akker ploegen*, door ploegen met zijnen akker verbinden.

AANPORREN, b. w. *ik porde aan, heb aangepord.* Sterk aanzetten: *iemand tot iets aanporren.* Van hier *aanporder, aanporring, aanporster.*

AANPRATEN, b. w., *ik praatte aan, heb aangepraat. Hij weet zijne waren wel aan te praten.*

AANPREKEN, b. w., (van *prediken*) *ik preekte aan, heb aangepreekt.* Smakelijk, of aannemelijk trachten te te maken: *hij heeft mij die boeken al weder aangepreekt.*

AANPRIJZEN, b. w., *ik prees aan, heb aangeprezen.* Iets prijzen, met oogmerk, om anderen tot aanneming van hetzelve te bewegen: *men heeft mij dit boek, — dezen man, zeer aangeprezen.* In de middeleeuw. werd *appretiari*, in het latijn, voor *aanprijzen* gebruikt. Van hier *aanprijzer, aanprijzing.*

AANPUNTEN, b. w., van *punt*, *ik puntte aan, heb aangepunt.* Eene punt aan iets maken: *een mes aanpunten.* In gemeene spreektaal gebruikt men *iemand aanpunten*, figuurl., voor iemand in eene woordenwisseling, of eenen woordenstrijd, inwikkelen: *zoodra ik hem ontmoet, zal ik hem aanpunten.*

AANRADEN, b. w., *ik ried aan, heb aangeraden.* Door raad tot iets trachten te bewegen: *den vrede aanraden; ik heb het, op zijn aanraden, gedaan; men heeft mij dezen koop niet aangeraden.* Van hier *aanrader, aanrading.*

AANRAKEN, b. en o. w., *ik raakte aan, heb* en *ben aangeraakt.* Bedrijv.: *ik heb het niet aangeraakt*, aangeroerd. Overdragtel.: *hij raakte den staat des geschils niet aan.* Onzijd.: *hij is daar gemakkelijk aangeraakt.* Van hier *aanraking.*

AANRANDEN, b. w., *ik randde aan, heb aangerand.* Van hier *aanrander, aanranding, aanrandster.*

AANRANZEN, b. w., *ik ransde aan, heb aangeransd.* Hetzelfde als *aanranden.* Van hier *aanranzer.*

AANREGTBANK, v., meerv. *aanregtbanken.* Eene bank, of tafel, waarop spijzen aangeregt, of klaar gemaakt worden; ook *aanregttafel.* Gewoonlijk zegt men *regtbank*, zonder voorzetsel.

AANREGTEN, b. w., *ik regtte aan, heb aangeregt.* Eigenlijk, iets tot gebruik in behoorlijke orde leggen; voornamelijk van de spijzen: *spijzen aanregten*, (in de keuken gebruikelijk) dezelve gereed maken, om opgedragen te worden; ook opdisschen. *Een gastmaal aanregten; voor iemand aanregten*, spijzen gereed maken en opdisschen. Voor veroorzaken, bedrijven: *onheil aanregten; hij heeft een groot schelmstuk, en, door hetzelve, veel onheil aangeregt.* Waarschijnlijk is dit woord van *regt* afkomstig, beteekenende *aanregten* dan zooveel als regt maken, in orde brengen. *Anriten* wordt, in de beteekenis van toebereiden, bij NOTKERUS gevonden. Van hier *aanregter, aanregting, aanregtster, aanregttafel.*

AANREIKEN, b. w., *ik reikte aan, heb aangereikt.* Toereiken: *reik mij dat boek eens aan.*

AANREKENEN, b. w., *ik rekende aan, heb aangerekend.* Eigenlijk op iemands rekening stellen: *men heeft mij te veel aangerekend.* Figuurl., voor toeeigenen: *iemand iets als eene weldaad*, of *tot eene weldaad, aanrekenen.* Voor uitleggen: *velen rekenen den mensch zijne neiging tot verandering als eene volmaaktheid aan.*

AANRENNEN, o. w., *ik rende aan, ben* en *heb aangerend.* Sterk aanrijden: *de Huzaren renden, van alle kanten, aan; zij hebben sterk aangerend, — zijn op den vijand aangerend.*

AANRID, m. De nadering der ruiterij: *in het heetste des aanrids.* HOOFT.

AANRIDSELEN, b. w., van *ridselen*, voortd. w. van *ridsen: ik ridselde aan, heb aangeridseld.* Dikwerf aanzetten, bij herhaling tot iets aanporren; doch *aanridsen* is, in dezen zin, gebruikelijker. *Aanridselen* wordt doorgaans voor aanroeren, zachtjes bewegen, gebezigd; *gij moet het niet aanridselen.* Van hier *aanridseling.*

AANRIDSEN, b. w., *ik ridsde aan, heb aangeridsd.* Tot eenen hoogen trap van werkzaamheid aanzetten; doch bij

bij ons gewoonlijk, in eenen kwaden zin: *iemand tot oproer aanridsen.* Van hier *aanridsing.*

AANRIDSGELD, o., meerv. *aanridsgelden.* Oorspronkelijk beteekent dit woord het geld, dat aan de Ruiters, bij hunne aanneming, gegeven werd. Naderhand heeft men het ook ten aanzien van het voetvolk gebezigd; en thans is het gebruikelijk, in den zin van geld, waardoor men tot den krijgsdienst *aangeridsd*, of bewogen wordt.

AANRIJDEN, o. w., *ik reed aan, ben* en *heb aangereden. Wij moeten wat aanrijden, om tijdig daar te zijn. Hij heeft sterk aangereden.* Onder het rijden, aan eene plaats, of bij iemand, stil houden: *ik ben bij mijnen broeder aangereden.* Figuurl., doch alleenlijk in de gemeene spreektaal, voor slecht van eene zaak afkomen, of kwalijk ontvangen worden: *hij zal verschrikkelijk aanrijden.*

AANRIJGEN, b. w., *ik reeg aan, heb aangeregen.* Iets in eene rij aan iets vastmaken, bijzonderlijk aan eenen draad: *peerlen aanrijgen. Aanrijgen* wordt ook gebruikt in de beteekenis van iets met wijde steken aannaaijen. Van hier *aanrijging.*

AANROEIJEN, b. en o. w., *ik roeide aan, heb aangeroeid.* Bedrijv.: *ik zal de schuit wat aanroeijen.* Onzijd., met de hulpwoorden *hebben* en *zijn: zij hebben sterk aangeroeid,* en: *zij zijn aan land geroeid.*

AANROEPEN, b. w., *ik riep aan, heb aangeroepen.* Den roep naar iemand rigten: *de schildwacht riep ons aan.* Figuurl., om eene weldaad tot iemand roepen, hem luid en dringend daarom bidden: *iemand om bescherming, God om hulp aanroepen.* Van hier *aanroeper, aanroeping.*

AANROEREN, b. w., *ik roerde aan, heb aangeroerd. Iets met de hand, of met den vinger, aanroeren.* Voor aanhalen, melden: *hij roerde die zaak, slechts van ter zijde, aan. Schrijvers, die, in het voorbijgaan, iets van onze zaken aangeroerd hebben.* WAGENAAR.

AANROLLEN, b. en o. w., *ik rolde aan, heb aangerold.* Bedrijv., naar iets toe rollen: *zij rolden de vaten aan.* Onzijd., rollend aan iets naderen, met *zijn: de bal rolde langzaam aan.* Ook met *komen,* in den vertrouwelijken spreektrant: *eindelijk kwam de wagen aanrollen.*

AANRUKKEN, b. en o. w., *ik rukte aan*, *heb*, *ben aangerukt.* Bedrijv., met rukken nader brengen: *den stoel aanrukken.* Onzijd., met rukken naderen: *de vijand rukt aan*, *is aangerukt.*

AANSARREN, b. w., *ik sarde aan*, *heb aangesard.* Sterk aanhitsen: *eenen hond tegen iemand aansarren.*

AANSCHAFFEN, b. w., *ik schafte aan*, *heb aangeschaft.* Van iets verzorgen, in het bezit van iets stellen: *ik heb mij geld aangeschaft; zich boeken*, *kleederen enz. aanschaffen.*

AANSCHAKELEN, b. w., *ik schakelde aan*, *heb aangeschakeld.* Van hier *aanschakeling.*

AANSCHARRELEN, o. w., *ik scharrelde aan*, *ben aangescharreld.* In den gemeenen spreektrant, met ongelijke schreden aankomen: *daar komt hij aanscharrelen.*

AANSCHELLEN, (aanbellen) o. w., *ik schelde aan*, *heb aangescheld.* Aan iets schellen, aan de schel trekken: *ik zal hier aanschellen.*

AANSCHIETEN, b. en o. w., *ik schoot aan*, *heb* en *ben aangeschoten.* Bedrijv.: *een geweer aanschieten*, de eerstemaal daarmede schieten: *eenen rok aanschieten*, aantrekken. Onzijd., met het hulpw. *zijn*: *de hond schoot telkens op ons aan; het water schiet snellijk aan; die tijd zal haast aanschieten*, aankomen; *het werk is wel aangeschoten*, gevorderd.

AANSCHIJN, o. Van *aanschijnen.* De uiterlijke gedaante eener zaak: *het aanschijn des hemels.* Aangezigt: *wonden in het aanschijn.* V. MIERIS. *In het zweet uwes aanschijns.* BIJBELVERT. *In het aanschijn der bondkist.* VOND.

AANSCHIJNEN, b. w., *ik scheen aan*, *heb aangeschenen. De zon scheen mij aan.* Anders *beschijnen.*

AANSCHIKKEN, o. w., *ik schikte aan*, *heb aangeschikt.* Thans alleen gebruikelijk in den zin van zittende naderen: *schik nog wat aan.*

AANSCHITTEREN, b. w., *ik schitterde aan*, *heb aangeschitterd: het goud schitterde hem bekoorlijk aan.*

AANSCHOEIJEN, b. w., *ik schoeide aan*, *heb aangeschoeid.* Schoenen aandoen: *zich aanschoeijen.* Zie *schoen.*

AANSCHOUW, m. *Met den eersten aanschouw*, (op het eerste gezigt) HALMA. *Aanschouw nemen van iets.* KI-

KILIAAN. *Iets in aanschouw nemen*, aanschouwen, beschouwen.

AANSCHOUWEN, b. w. Men zegt zoo wel *aanschoúwen*, als *áanschouwen*, *ik aanschouw*, als *ik schouw aan*, *ik aanschouwde*, als *ik schouwde aan*. Voor het overige is het voorz. hier, doorgaans, onscheidb.: *ik heb aanschouwd; aanschouw gij; te aanschouwen;* niet *ik heb aangeschouwd*, enz.

Het beteekent hetzelfde, als *aanzien*. In het dagelijksche leven wordt dit woord zelden gebruikt; alleenlijk in den verhevenen schrijfstijl, en wanneer men met eerbied spreekt, houdt men het voor gepaster en edeler, dan *aanzien*.

In eene ruimere beteekenis wordt dit woord ook voor *gewaarworden* genomen, zonder hetzelve tot de gewaarwording des gezigts alleen te bepalen. In deze beteekenis wordt van het *aanschouwen van God, in een ander leven*, gesproken; en in de wijsbegeerte verstaat men door de *aanschouwende kennis*, die kennis, welke wij door de gewaarwording erlangen.

Dat *aanschouwen*, oudtijds, ook gebruikelijk geweest is voor onderzoeken, blijkt uit eene aanteekening van VAN HASSELT op KILIAANS woordenboek, bij *aanschouwen*. Van hier *aanschouwelijk*, *aanschouwer*, *aanschouwing*, *aanschouwster*.

AANSCHRAPPEN, b. w., *ik schrapte aan, heb aangeschrapt*. Met eene schrap teekenen, aanhalen: *ik heb uwen naam, op de lijst, aangeschrapt*.

AANSCHREIJEN, b. w., *ik schreide aan, heb aangeschreid*. Het geschrei naar iemand rigten: *iemand om hulp aanschreijen*.

AANSCHRIJVEN, b. w., *ik schreef aan, heb aangeschreven*. Schriftelijk opteekenen: *iets aanschrijven; iemand iets aanschrijven*, het op zijne rekening stellen. Schriftelijk bevel geven: *de Generaal had hem aangeschreven, dat* enz. Van hier *aanschrijver*, *aanschrijving*.

AANSCHROEVEN, b. w., *ik schroefde aan, heb aangeschroefd*. Iets met eene schroef aan iets anders vast maken: *een slot aanschroeven*.

AANSCHUDDEN, b. w., *ik schuddede aan, heb aangeschud*. Heen en weer bewegen: *iemand aanschudden*,

b. v.

b. v. eenen slapenden, om hem wakker te maken.

AANSCHUIVEN, b. w., *ik schoof aan, heb aangeschoven.* Iets door schuiven nader aan iets anders brengen: *schuif de tafel aan.* Ook wordt dit woord onzijdig gebruikt, in den zin van zittende naderen, even als *aanschikken: schuif nog wat aan.*

AANSLAAN, b. en o. w., *ik sloeg aan, heb aangeslagen.* Bedrijv.: *zekeren toon aanslaan*, b. v. op het orgel. *Een bord aanslaan*, b. v. *aan een huis*, van hier *een huis aanslaan*, te koop zetten; *zijne goederen zijn reeds aangeslagen.* Voor vastmaken: *de lijn aanslaan; de zeilen aanslaan; de boeijen aanslaan*, bij KILIAAN. Voor aanvaarden: *den boedel aanslaan.* Voor schatten, berekenen: *dit is te duur, te hoog aangeslagen.* Onzijd.: *hij is met zijn hoofd tegen den muur aangeslagen; de vogel sloeg aan*, begon te zingen; *de honden hebben aangeslagen*, geblaft.

AANSLAG, m., meerv. *aanslagen.* De plaats, waar de lijn aan eene trekschuit geslagen wordt: *hij kwam, aan den aanslag, in de schuit.* Toeleg, voornemen, gewoonlijk in eenen kwaden zin: *zij maakten eenen aanslag op mijn leven; hun aanslag is mislukt.* Het begin eener zaak: *ik kwam juist op den aanslag.*

AANSLAPPEN, o. w., *ik slapte aan, ben aangeslapt.* Slap worden: *de leden slapten aan ten slaap*, enz. HOOFT.

AANSLEPEN, b. w., *ik sleepte aan, heb aangesleept.* Iets door slepen nader brengen: *sleep dat pak wat aan.* Ook wordt dit woord onz. gebruikt, in den zin van traag en sleepvoetend naderen; doch met het werkw. *komen: daar komt hij weer aanslepen.*

AANSLIJKEN, o. w., *slijkte aan, is aangeslijkt.* Door aangezet slijk grooter worden: *dit land slijkt, van tijd tot tijd, aan.* Van hier *aanslijking.*

AANSLINGEREN, b. w., *ik slingerde aan, heb aangeslingerd.* Door slingeren nader brengen: *slinger dat touw eens aan.* Ook onz., met *komen*, voor langzaam, en met de voeten slingerende, naderen: *toen hij kwam aanslingeren.*

AANSLUIPEN, o. w., *ik sloop aan, ben aangeslopen.* Stil en heimelijk aankomen:

......

. . . . *de bevende ouderdom,*
Die al vast, op wollen schoenen,
Aansluipt enz. POOT.

AANSMEDEN, b. w., *ik smeedde aan, heb aangesmeed.* Door smeden met iets verbinden: *het eene stuk ijzer aan het andere smeden.*

AANSMEREN, b. w., *ik smeerde aan, heb aangesmeerd.* Doorgaans wordt dit woord gebruikt, om zich met verachting uit te drukken: *eenen muur aansmeren,* ongeschikt met kalk bestrijken. Figuurlijk: *iemand iets aansmeren,* op zijne rekening schrijven, of op eene bedriegelijke wijze opdringen.

AANSMIJTEN, b. en o. w., *ik smeet aan, heb* en *ben aangesmeten.* Bedrijvend, voor aanwerpen, door smijten nader brengen; doch alleenlijk in den lagen spreektrant: *smijt dat hout eens aan.* Onzijd., voor hard tegen iets aanvallen: *hij smeet tegen den muur aan.*

AANSNELLEN, o. w., *ik snelde aan, ben aangesneld. Wij zagen de krijgsknechten aansnellen.* Met *komen: zij kwamen aansnellen.*

AANSNOEREN, b. w., *ik snoerde aan, heb aangesnoerd.* Door snoeren verbinden.

AANSPANNEN, b. en o. w., *ik spande aan, heb aangespannen.* Bedrijv., door spannen vastmaken: *de paarden aan den wagen spannen; een zeil sterk aanspannen.* Onzijd.: *met iemand aanspannen,* zamenspannen.

AANSPELDEN, b. w., *ik speldde aan, heb aangespeld.* Met spelden aan iets vastmaken.

AANSPELING, zie *toespeling.*

AANSPETEN, b. w., *ik speette aan, heb aangespeet.* Aan het spit steken.

AANSPIJKEREN, b. w., *ik spijkerde aan, heb aangespijkerd.* Iets met spijkers vastmaken: *een bord aanspijkeren.*

AANSPINNEN, b. w., *ik spon aan, heb aangesponnen.* Door spinnen met iets verbinden: *ik moet er nog eenen draad aanspinnen.*

AANSPOEGEN, zie *aanspuwen.*

AANSPOELEN, o. en b. w., *ik spoelde aan, heb aangespoeld.* Onzijd.: *het water heeft, te voren, tegen dit huis aangespoeld.* Bedrijv.: *de zee spoelde de wrak-*

wrakken aan. De rivier spoelt altijd nieuw land aan. Van hier *aanspoeling.*

AANSPOREN, b. w., *ik spoorde aan, heb aangespoord.* Met de sporen aandrijven: *een paard aansporen.* Figuurlijk, sterk aanzetten: *de eer spoort edele gemoederen tot groote daden aan.* Van hier *aansporing.*

AANSPRAAK, v., meerv. *aanspraken.* Van het werkw. *aanspreken. Eene aanspraak doen*, op eene plegtige wijze aanspreken. *Aanspraak* komt ook voor in de beteekenis van regt: *aanspraak op iets hebben, maken.* Insgelijks figuurlijk: *aanspraak op deugd, op verstand maken*, d. i. het bezit daarvan, op eene bedekte wijze, beweren.

AANSPRAKELIJK, bijw., zooveel als verantwoordelijk: *ik ben daarvoor niet aansprakelijk.*

AANSPREKEN, b. en o. w., *ik sprak aan, heb aangesproken.* Bedrijv.: *iemand aanspreken*, zijne rede tot iemand rigten. *Iemand om eene aalmoes aanspreken*, bidden; *iemand over zekere zaak aanspreken*, onderhouden. Voor bij iemand aankomen, hem komen afhalen: *ik zal u morgen komen aanspreken.* Ook figuurl.: *zijne goederen aanspreken*, gebruiken, of verkoopen. Onzijd.: *de pijpen spreken goed aan*, geven goed geluid. Van hier *aanspreker*, in al de beteekenissen van het werkw. Ook voor iemand, die ter begravenis noodigt; anders *lijkbidder*, *groefbidder*, of *bidder* genoemd.

AANSPUGEN, b. w., *ik spoog aan, heb aangespogen.* Hetzelfde als:

AANSPUWEN, b. w., *ik spuwde aan, heb aangespuwd. Iemand aanspuwen*, bijzonderlijk als een teeken der hoogste verachting.

AANSTAAN, o. w., *ik stond aan, heb aangestaan.* Niet gesloten zijn: *de deur staat aan.* Voor behagen, gevallen: *zijn gedrag staat mij niet aan; dat stond hem wel aan.* Ook voor toekomend zijn, waarvan het deelw. *aanstaande* nog overig is. In den gemeenen spreektrant, heeft dit woord ook de beteekenis van lijden, verduren: *ik heb daar wat moeten aanstaan.*

AANSTAANDE, deelw., van *aanstaan;* in al de beteekenissen van het werkw. Ook voor toekomend zijnde: *in de aanstaande week.*

AAN-

AANSTAMPEN, b. w., *ik stampte aan, heb aangestampt.* Sterk stampen.

AANSTAPPEN, o. w., *ik stapte aan, heb aangestapt.* Sterk stappen: *wij moeten wat aanstappen.*

AANSTAREN, b. w., *ik staarde aan, heb aangestaard.* Sterk aanzien, en met verwondering beschouwen.

AANSTEKEN, b. en o. w., *ik stak aan, heb aangestoken.* Bedrijvend, iets aan iets anders steken, en wel eigenlijk: *vleesch aan het spit steken; eenen ring aan den vinger steken;* figuurlijk: *eene kaars aansteken*, doen branden; *het vuur stak de naast bijgelegene huizen aan.* Besmetten: *eene aanstekende ziekte;* in eenen nog uitgestrekteren zin: *het bijgeloof heeft geheele landen aangestoken.* Opsteken, ontsteken: *een vat bier aansteken*, d. i. de kraan in het vat steken, en beginnen te tappen. Onzijd.: *de appelen begonnen reeds aan te steken.* Van hier *aansteker, aansteking.*

AANSTELLEN, b. w., *ik stelde aan, heb aangesteld.* De eene zaak aan de andere stellen: *hij liet de stormladders tegen den muur aanstellen.* In eenen uitgestrekteren zin: *arbeiders aanstellen; iemand tot bevelhebber aanstellen*, benoemen. Zich gedragen: *zijnen weg aanstellen*, Bijbelvert. *Zich belagchelijk aanstellen.*

AANSTERVEN, o. w. Door den dood van iemand ten deel vallen; met den derden naamval des persoons: *dat huis is mij aangestorven. Aanbesterven* is gebruikelijker.

AANSTIKKEN, b. w., *ik stikte aan, heb aangestikt.* Door stikken met iets anders verbinden.

AANSTIPPEN, b. w., *ik stipte aan, heb aangestipt.* Stippen bij iets zetten: *eenige woorden aanstippen.* Fig.: *ik heb die zaak slechts aangestipt*, met een enkel woord daar van gesproken, of geschreven.

AANSTOFFEN, b. w., *ik stofte aan, heb aangestoft.* De stof verzamelen: *de kamer aanstoffen.*

AANSTOKEN, b. w., *ik stookte aan, heb aangestookt.* *Vuur aanstoken.* Fig.: *iemand tot iets aanstoken*, in eenen kwaden zin. Van hier *aanstoker, aanstoking.*

AANSTONDS, bijw. van tijd; hetzelfde als *terstond.*

AANSTOOT, m., meerv. *aanstooten.* Van het werkw. *aanstooten.* Het aanstooten, zoowel in eenen bedrijvenden, als lijdenden zin, en wel eigenlijk, het aanstooten aan een hard ligchaam: *een steen des aanstoots*, d. i.

C waar-

waaraan men zich stoot. Figuurlijk: *hij was overal een steen des aanstoots*, een voorwerp van berisping. *Ik wil niemand aanstoot*, ergernis, *geven*. *Veel aanstoots lijden*, moeijelijkheid, tegenkanting ondervinden. Het meervoud komt in de *bijbelvertaling* voor: *opdat de aanstooten vermenigvuldigen.*

AANSTOOTELIJK, bijv. n. en bijw. *Aanstootelijker, aanstootelijkst.* Als bijv. n.: *om de nederlandsche pennen voor de aanstootelijke klippen dezer misselijke misspelling te waarschuwen.* VOND. *Een aanstootelijk*, ergerlijk, *gedrag;* als bijw.: *hij gedroeg zich aanstootelijk.* Van hier *aanstootelijkheid.*

AANSTOOTEN, b. en o. w., *ik stiet aan, heb aangestooten.* Bedrijv.: *hij stiet mij aan, en ik ontwaakte; het hoofd tegen den muur aanstooten; de steenen aanstooten*, dieper in den muur stooten. *Zich aan iets stooten*, ergeren. Onzijd., voor aangrenzen: *de linkervleugel van het leger stiet aan het alpische gebergte.* Van hier *aanstooting.*

AANSTORMEN, o. w., *ik stormde aan, heb aangestormd. De vijand stormde*, (viel) *met geweld, op de stad aan.*

AANSTOUWEN, (ook *aanstuwen*) b. w., *ik stouwde aan, heb aangestouwd.* Aanzetten, aanporren.

AANSTRALEN, b. w., *ik straalde aan, heb aangestraald.* Zijne stralen naar en op iets werpen.

AANSTRANDEN, o. w., *ik strandde aan, ben aangestrand.* Op het strand geraken.

AANSTREVEN, o. w., *ik streefde aan, ben aangestreefd.*

AANSTRIJKEN, b. en o. w., *ik streek aan, heb aangestreken.* Bedrijv.: *den muur aanstrijken.* Onzijd.: *het paard strijkt aan*, schuurt de pooten, onder het loopen, tegen elkander. Ook voor aannaderen, vooral van de vogelen: *de kraaijen kwamen op de kerk aanstrijken.*

AANSTRIKKEN, b. w., *ik strikte aan, heb aangestrikt.* Door middel van strikken aanzetten, vastmaken.

AANSTROMPELEN, o. w., *ik strompelde aan, ben aangestrompeld.* Struikelende naderen: *daar komt hij aanstrompelen.*

AANSTROOMEN, o. en b. w., *ik stroomde aan, heb aangestroomd.* Onzijd.: *de vloed stroomt tegen de stad*

stad aan. Bedrijv.: *een land, hetwelk de vloed aangestroomd heeft.*

AANSTRUIKELEN, o. w., *ik struikelde aan, ben aangestruikeld.* Struikelende naderen; gemeenlijk met *komen: hij kwam gisteren weer aanstruikelen.*

AANSTUWEN, zie *aanstouwen.*

AANSULLEN, o. w., *ik sulde aan, ben aangesuld.* Doorgaans met *komen: daar komen zij aansullen,* aanglijden.

AANTAL, o. Eene zekere menigte: *een aantal troepen,* eene onbepaalde menigte. *Er is reeds een goed aantal kooplieden op de beurs.*

Het woord *getal* duidt alleenlijk aan, dat meer dan een ding bedoeld wordt, maar het woord *aantal* heeft betrekking op zekere menigte. Voor: *onder het aantal der wijzen gerekend, — onder het aantal der goden geplaatst worden,* zegt men derhalve beter: *onder het getal der wijzen, — onder het getal der goden* enz.; dewijl het denkbeeld der menigte hier geene plaats vindt.

AANTALEN, b. w., (verouderd), *ik taalde aan, heb aangetaald.* In regt aanspreken. Van hier *aantaal,* aanspraak in regt.

AANTASTEN, b. w., *ik tastte aan, heb aangetast.* Eigenlijk met de volle hand aanvatten. *Iets, iemand aantasten.* Figuurlijk: *den vijand aantasten,* bevechten; *iemands goeden naam aantasten,* schenden, lasteren; *de zekerheid eener geschiedenis aantasten,* twijfelachtig maken; *het is, om zich zelven aan te tasten,* de handen aan zich zelven te slaan; *die ziekte heeft hem geweldiglijk aangetast,* getroffen; *ik zal mijne vaste goederen eindelijk moeten aantasten,* verkoopen, tot geld maken; *dat is een heet ijzer om aan te tasten* (spreekw.), dat is eene bedenkelijke en gevaarlijke onderneming.

AANTEEKENEN, b. w., *ik teekende aan, heb aangeteekend.* Iets met een teeken bemerken: *eene plaats in een boek aanteekenen.* Ook voor opteekenen, opschrijven, te boek stellen, in het algemeen: *wilt gij dit eens aanteekenen?* Van hier *aanteekenaar, aanteekenboek.*

AANTEEKENING, v., meerv. *aanteekeningen.* De daad van aanteekenen. *Hij houdt aanteekening van alles, wat hij leest.* Ook voor de aangeteekende zaken: *ik*

zal mijne aanteekeningen eens nazien.

AANTELEN, b. w., *ik teelde aan, heb aangeteeld.* Aankweeken: *planten, boomen aantelen.* Van hier *aanteling.*

AANTELLEN, b. w., *ik telde aan, heb aangeteld.* Toetellen: *ik heb hem duizend guldens aangeteld.*

AANTIJGEN, b. w., *ik teeg aan, heb aangetegen.* Het tegenwoordige gebruik bezigt dit woord ook gelijkvl.: *ik tijgde aan, heb aangetijgd.* Beschuldigen: *iemand iets aantijgen.* Van hier *aantijger, aantijging.*

AANTILLEN, b. w., *ik tilde aan, heb aangetild.* Door tillen nader brengen; *men moet het blok nog wat aantillen.*

AANTIMMEREN, b. w., *ik timmerde aan, heb aangetimmerd. Nieuwe schepen aantimmeren*, aanbouwen.

AANTOGT, m. *Het leger is in aantogt*, in aanmarsch.

AANTOKKELEN, b. w., *ik tokkelde aan, heb aangetokkeld.* Gedurig aanraken. Doorgaans wordt het in eene ruimere beteekenis genomen, voor aanzetten, aandrijven: *zijne geldgierigheid tokkelt hem dikwerf tot knevelarij aan.* Van hier *aantokkeling*, gedurige aanraking; doch in eene ruimere beteekenis, aandrijving, aanporring: *de aantokkelingen der wellust storten hem in het verderf.*

AANTOKKEN, (verouderd) b. w., waarvoor, gemeenlijk, *aantokkelen* gebezigd wordt.

AATOONEN, b. w., *ik toonde aan, heb aangetoond.* Aanwijzen, kenbaar maken: *iemand iets aantoonen.* Van hier *aantooner.*

AANTREDEN, b. en o. w., *ik trad aan, heb* en *ben aangetreden.* Bedrijv., iets door treden nader aan iets anders brengen: *aarde aan eenen boom aantreden.* Onzijd.: *hij zal weldra komen aantreden.*

AANTREFFEN, b. w., *ik trof aan, heb aangetroffen.* Eigenlijk, bij toeval vinden, ontmoeten, voornamelijk, met opzigt tot voorwerpen van eenige grootte: *ik heb hem, op den weg, aangetroffen; ik trof, in dit land, eene groote woestenij aan.* Van kleine voorwerpen wordt *aantreffen*, zoo veel ik weet, niet gebruikt; en men zegt derhalve niet *eene naalde, een stuk geld, aantreffen*, maar wel *vinden.* Van hier *aantreffing.*

AANTREKKEN, b. en o. w., *ik trok aan, heb aange-trok-*

trokken. Bedrijv., door middel van trekken nader brengen: *het venster aantrekken*, naar zich trekken, sluiten. *Eenen knoop sterk aantrekken; de zeilsteen trekt het ijzer aan. De aantrekkende kracht*, door middel van welke een ligchaam, ook van verre, naar een ander ligchaam tracht te naderen. *De zeilen aantrekken; schoenen, kleederen* enz. *aantrekken.* Zie *aandoen. Zich aantrekken* wordt ook (in gemeene spreektaal) voor *zich aankleeden* gebezigd. *Zaken, die in vele schriften aangetrokken* (bijgebragt, vermeld) *worden. Zich iets aantrekken*, zich met iets inlaten, bemoeijen: *hij heeft zich de zaak in het geheel niet aangetrokken;* op zich toepassen: *ik trek mij dat aan;* ter harte nemen: *hij trok zich het afsterven zijner vrouw zoo zeer aan, dat* enz. Onzijd., met de hulpwoorden *hebben* en *zijn: de lijm trekt goed aan*, (verbindt de deelen, welke zij vereenigen moet, goed met elkander) *heeft goed aangetrokken; het krijgsheer trekt reeds aan; onze soldaten zijn op den vijand aangetrokken.* Van hier *aantrekkelijk, aantrekkelijkheid, aantrekker, aantrekking.*

AANTROUWEN, b. w., *ik trouwde aan, heb aangetrouwd.* Aanhuwen: *door haren man heeft zij een aanzienlijk geslacht aangetrouwd; eene aangetrouwde dochter.*

AANVAARDEN, b. w. Het voorz. *aan* is bij het woord *aanvaarden* zoo wel onscheidb., als scheidb.; en men zegt derhalve zoo wel, zonder nadruk der uitspraak op het voorzetsel, *aanváarden*, als met den nadruk *áanvaarden — ik aanvaardde*, en *ik vaardde aan, heb aanvaard*, en *aangevaard, te aanvaarden*, en *aan te vaarden. Aanvaárden, ik aanvaardde, heb aanvaard* enz. is echter meest in gebruik. Op zich nemen, in bezit nemen: *eene zaak aanvaarden.* Van hier *aanvaarder, aanvaarding, aanvaardster.*

AANVAL, m., meerv. *aanvallen.* Van *aanvallen.* In de eigenlijke beteekenis van het werkw., onzijdig genomen: *de aanval van eenen boom tegen een huis;* waarvoor men echter liever de onbepaalde wijs des werkwoords, *het aanvallen* gebruikt. In de figuurlijke beteekenis van het werkw., onzijdig gebezigd: *dat huis heeft veel aanval*, aanloop. Voor *het aanvallen*, bedrijvend genomen:

eenen aanval op den vijand doen. In eene ruimere beteekenis, van ziekte, pijn, driften enz.: *de aanval van de koorts, het podagra* enz. *Men moet den eersten aanval der verleiding afkeeren.*

AANVALLEN, o. en b. w., *ik viel aan, ben* en *heb aangevallen.* Onzijd.: *de boom is tegen den muur aangevallen.* Voor beginnen: *zij vielen aan het werk* enz. Bedrijv.: *iemand aanvallen,* geweldiglijk aangrijpen: *hij heeft mij met den degen in de hand aangevallen. Die hond valt alle menschen aan.* In eene meer oneigenlijke beteekenis, van ziekte enz.: *de koorts heeft hem aangevallen. Iemand in het regt aanvallen,* zijn regt tegen iemand verdedigen. Van hier *aanvaller.*

AANVALLIG, bijv. n., *aanvalliger, aanvalligst.* Lief, bevallig: *het is een aanvallig kind.*

AANVANG, m. Van het volgende werkw. *aanvangen.* Het begin eener zaak: *in den aanvang der onderhandeling; eenen aanvang met iets maken. Van den aanvang der lente.* VOND.

AANVANGEN, b. en o. w., *ik ving aan, heb aangevangen.* Bedrijv., beginnen: *gij hebt den strijd aangevangen; hij ving het bestuur, met afschaffing der misbruiken, aan; het geluk dient hem in alles, wat hij aanvangt,* onderneemt; *wat zal ik met hem aanvangen?* Onzijd.: *hij ving aan te spelen, zingen, arbeiden* enz.

AANVANGER, m., meerv. *aanvangers.* Van *aanvangen.* Iemand, die eenen aanvang met iets maakt, doch alleenlijk in de bijbelsche spreekwijs *de aanvanger en voleinder des geloofs;* want anders wordt dit woord, gemeenlijk, in eenen min voordeeligen zin genomen: *de aanvanger van den strijd, twist* enz. *Hij is de aanvanger.* Iemand, die de beginselen eener zaak leert, in tegenoverstelling van eenen geoefenden: *ik ben nog maar een aanvanger in die kunst.*

AANVANKELIJK, bijv. n. en bijw.: *de aanvankelijke inrigting eens werks; aanvankelijk heeft hij het beloofd, doch naderhand zijn woord weder ingetrokken.*

AANVAREN, o. en b. w., *ik voer aan, ben* en *heb aangevaren.* Onzijd., voor varend aan iets naderen: *men kan niet tegen den wal aanvaren. Wij zijn gisteren bij onzen vriend aangevaren.* Bedrijv., voor varend na-

nader brengen: *hij heeft ons wel aangevaren; men voer hem tegen de palen aan.*

AANVATTEN, b. w., *ik vattede aan, heb aangevat.* Aangrijpen, om iets vast te houden: *iets met de handen aanvatten.* Ondernemen: *men moet het werk met lust en ijver aanvatten.* Men vindt het bij OTFRID. Van hier *aanvatting.*

AANVECHTEN, b. w., *ik vocht aan, heb aangevochten.* Eigenlijk vechtend, d. i. met de wapenen, aangrijpen; doch in deze beteekenis wordt dit woord niet meer gebruikt. Figuurlijk, tot het kwade verzoeken: *van den duivel, van de zonde, aangevochten worden.* Ook in deze beteekenis is dit woord oud, en komt reeds bij NOTKERUS voor. Van hier *aanvechter, aanvechting.*

AANVEGEN, b. w., *ik veegde aan, heb aangeveegd: de kamer aanvegen.*

AANVERSTERVEN, o. w., *verstierf aan, is aanverstorven.* Door den dood, ten deel vallen: *die goederen zullen u, door den tijd, aanversterven.*

AANVERTROUWEN, zie *betrouwen, toevertrouwen.*

AANVERWANT, bijv. n.; eigenlijk, met iemand vereenigd, verbonden; doch alleenlijk, in den zin van, door de banden des bloeds verbonden: *hij is mij aanverwant.* Zoo zegt men ook *aanverwante talen.*

Schoon eigenlijk een bijv. n. zijnde, wordt het echter ook als zelfstandig gebezigd; *hij is mijn aanverwant; zij is mijne aanverwante.*

Aan maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord, waardoor de nadruk niet sterker wordt; het kortere *verwant* is derhalve te verkiezen.

AANVLECHTEN, b. w., *ik vlocht aan, heb aangevlochten.* Vlechtend met iets vereenigen.

AANVLIEGEN, o. en b. w., *ik vloog aan, heb* en *ben aangevlogen.* Zoo wel eigenlijk, van vliegende dieren, als ook in eene ruimere beteekenis, van alle snelle aannadering. Onzijd.: *de roofvogels zijn op de duiven aangevlogen; de peil is tegen den muur aangevlogen; de bode kwam aanvliegen.* Bedrijv., iemand woest en ruw in het aangezigt vliegen, onverwacht op het lijf vallen: *de hond heeft mij aangevlogen.* Iemand onbeschoft, met woorden, bejegenen: *zoodra hij mij zag, vloog hij mij aan.*

AANVLIETEN, o. w., *ik vloot aan*, *ben aangevloten.* Vlietend naderen, zachtjes aanstroomen.

AANVOEDEN, b. w., *ik voedde aan*, *heb aangevoed.* Aankweeken.

AANVOEGEN, b. w., *ik voegde aan*, *heb aangevoegd.* Eigenlijk, door middel eener voeg met iets anders verbinden: *de eene plank aan de andere voegen; ik zal daar nog een stuk aanvoegen.* Van hier *aanvoeging.*

AANVOEREN, b. w., *ik voerde aan*, *heb aangevoerd.* Eigenlijk, door middel van eenig voertuig aanbrengen: *hout*, *steenen* enz. *aanvoeren.* Figuurlijk: *iemands woorden*, *eene plaats uit een boek*, *iets tot bewijs*, *iemand tot getuige aanvoeren.* Tot den strijd opleiden: *de soldaten tegen den vijand aanvoeren.* En in eenen nog ruimeren zin, beteekent *aanvoeren*, in het krijgswezen, zoo veel als, aan het hoofd van een zeker getal krijgsknechten gesteld zijn. Van hier *aanvoerder*, *aanvoering*, *aanvoerster.*

AANVRAAG, v., meerv. *aanvragen.* *Aanvraag bij iemand doen over eene zaak.* Van het buiten gebruik zijnde werkw. *aanvragen.*

AANVRIEZEN, o. w., *ik vroor aan*, *ben aangevroren*; ook *aangevrozen.* Door de vorst met iets verbonden worden.

AANVRIJVEN, zie *aanwrijven.*

AANVROUW, (grootmoeder) zie *aanheer.*

AANVULLEN, b. w., *ik vulde aan*, *heb aangevuld.* Tot boven volmaken: *een vat met water aanvullen; een gat aanvullen; de gapingen in eene verhandeling aanvullen.* Van hier *aanvulling.*

AANVUREN, b. w., *ik vuurde aan*, *heb aangevuurd.* Dit woord wordt bij ons niet meer, dan in eene oneigenlijke beteekenis gebezigd, en wel, voor sterk aanzetten, aansporen, bijzonderlijk van de hartstogten en driften: *iemand tot de beoefening der deugd aanvuren; iemands ijver aanvuren; zij vuurt zijne liefde tot de stoutste ondernemingen aan.*

AANWAAIJEN, b. en o. w., *ik woei aan*, *heb* en *ben aangewaaid.* Bedrijv., tegen iets aanwaaijen: *de wind waait mij aan.* Waaijend nader brengen: *de wind heeft al het zand herwaarts aangewaaid.* Onzijd.: *het papier is tegen het huis aangewaaid.* Overdragt.,

dragt., voor onverwacht, bij geval, en zonder moeite bekomen: *zijne taalkennis is hem zoo maar niet aangewaaid.*

AANWAKKEREN, b. en o. w., *ik wakkerde aan, heb en ben aangewakkerd.* Bedrijv., voor aanmoedigen: *het vooruitzigt op een goed gevolg zijner onderneming wakkerde hem hiertoe aan.* Onzijd., voor sterker worden: *de wind is aangewakkerd*, opgestoken. Van hier *aanwakkering.*

AANWAS, m. Van het volgende werkw. *aanwassen.* Vermeerdering: *de aanwas des rijks; de aanwas van kunsten en wetenschappen; bij den aanwas der jaren; den aanwas des christendoms benijdende.* VOND.

AANWASSEN, o. w., *ik wies aan, ben aangewassen.* Groeijend met iets verbonden worden: *de schors is weder aan den boom aangewassen. Aangewassen zijn* zegt men van ossen en koeijen, welker longen aan de ribben vastzitten. Vermeerderen, grooter worden: *het onkruid wast te zeer aan; men kan het water zien aanwassen; zijne schulden wassen dagelijks aan. Het aanwassend gezag der Edelen; waardoor haar aanzien, van tijd tot tijd, aanwies.* WAGEN.

AANWENDEN, b. w., *ik wendde aan, heb aangewend.* Eigenlijk aankeeren, naar iets toe wenden: *gij moet het schip meer aanwenden.* Gebruiken, in het werk stellen: *hij wendt zijnen tijd wel aan; ik heb daartoe alles aangewend.* Van hier *aanwending.*

AANWENNEN, b. w., *ik wende aan, heb aangewend.* Gewend maken: *iemand iets aanwennen; ik zal hem dat wel aanwennen. Zich iets aanwennen.* Van hier *aanwenning, aanwensel*, voor hetgeen dat men zich aanwent: *dat is een slecht aanwensel;* ook *aanwenst*, maar niet zoo gebruikelijk.

AANWENTELEN, b. w., *ik wentelde aan, heb aangewenteld.* Wentelend nader brengen: *zij wentelden de vaten aan.*

AANWERKEN, b. w., *ik werkte aan, heb aangewerkt.* Door werken met iets anders verbinden: *dat hout is te kort, men moet er nog een stuk aanwerken.*

AANWERPEN, b. w., *ik worp aan, heb aangeworpen.* Door werpen nader brengen: *steenen aanwerpen; de vloed werpt bestendiglijk zand aan.* Figuurl., voor-

schielijk aandoen: *den slaaprok aanwerpen.* Van hier *aanwerping.* NOTKERUS gebruikt reeds *anauuerfunga*, voor *immissio.*

AANWERVEN, b. w., *ik worf aan*, *heb aangeworven.* Tot den krijgsdienst overhalen: *soldaten aanwerven.* Iemand bewegen, om in zekere verbindtenis met ons te treden; maar in gemeenzamen stijl: *ik heb hem aangeworven.* Van hier *aanwerver*, *aanwerving.*

AANWEVEN, b. w., *ik weefde aan*, *heb aangeweefd.* Door weven met iets verbinden: *ik zal er nog een stuk aanweven.*

AANWEZEN, o. w., onregelm.: *ik was aan*, *ben aangeweest. De schuit zal voor drie uren niet aanwezen*, niet ter plaatse zijn, waar zij gewoonlijk stil ligt. *Ik ben er niet aangeweest*, heb er niet aangeroerd, niet van gebruikt. *De bal is aangeweest*, heeft geraakt. *Hij zal niet lang aanwezen*, in het bewind wezen. *Wanneer zij dat doen*, *zullen zij er kwalijk aanwezen*, zich slecht bij bevinden.

Aanwezen, voor bestaan en tegenwoordig zijn, is nog overig in het volgende *aanwezen* en *aanwezend.*

AANWEZEN, de onbepaalde wijs van het voorgaande werkw. *aanwezen*, (in de beteekenis van bestaan en tegeuwoordig zijn) als een zelfstandig naamwoord gebruikt; o. *Hij is zijn aanwezen*, bestaan, *aan brave ouders verschuldigd; het is in mijn aanwezen*, in mijne tegenwoordigheid, *geschied.*

AANWEZEND, deelw. Van *aanwezen.* Voor bestaande, tegenwoordig zijnde: *toen dat gebeurde*, *was ik nog niet aanwezend; al de aanwezenden hebben het gehoord.* Ook *aanwezig*, in dezelfde beteekenis.

AANWIJZEN, b. w., *ik wees aan*, *heb aangewezen. Iemand iets aanwijzen.* Van hier *aanwijzer*, *aanwijzing.*

AANWINDEN, b. w., *ik wond aan*, *heb aangewonden.* Door winden nader brengen: *men moet het blok nog wat aanwinden.*

AANWINNEN, b. en o. w., *ik won aan*, *heb aangewonnen.* Bedrijv.: *geld*, *kinderen aanwinnen.* Onzijd.: *de dagen winnen zigtbaar aan*, worden langer. Van hier *aanwinning*, ook *aanwinst.*

AANWOEKEREN, b. w., *ik woekerde aan*, *heb aangewoe-*

woekerd. Door woekeren verkrijgen: *hij heeft groote schatten aangewoekerd.*

AANWORTELEN, o. w., *ik wortelde aan, ben aangeworteld.* Wortelen krijgen: *de boom is reeds aangeworteld.*

AANWRIJVEN, b. w., *ik wreef aan, heb aangewreven.* Hetzelfde als *aanvrijven.* Eigenlijk: *de eene zaak tegen de andere aanwrijven.* Figuurl.: *iemand iets aanwrijven*, met iets betichten.

AANWROETEN, o. w., *ik wroette aan, heb aangewroet. Daar komt de mol weer aanwroeten.*

AANWUIVEN, o. w., *ik wuifde aan, heb aangewuifd. Daar kwamen zij aanwuiven*, met den hoed zwaaijen.

AANZAAIJEN, b. w., *ik zaaide aan, heb aangezaaid.* Zoo veel als *bezaaijen: eenen akker aanzaaijen.*

AANZAKKEN, o. w., *ik zakte aan, ben aangezakt. Laat het touw wat aanzakken; het eene huis zakte tegen het andere aan.* Figuurl. zegt men, in den gemeenen spreektrant, voor traag en langzaam naderen: *daar komt hij eindelijk aanzakken.*

AANZANDEN, b. w., *ik zandde aan, heb aangezand. De wegen aanzanden*, met zand bestrooijen. Van hier *aanzanding.*

AANZEGELEN, b. w., *ik zegelde aan, heb aangezegeld.* Door middel van een zegel met iets anders verbinden.

AANZEGGEN, b. w., *ik zeide aan, heb aangezegd.* Door woorden bekend maken: *iemand iets aanzeggen; den dood, de wacht aanzeggen.* Van hier *aanzegger, aanzegging.*

AANZEILEN, o. en b. w., *ik zeilde aan, ben en heb aangezeild.* Onzijd., zeilend aannaderen: *de vloot kwam aanzeilen.* Bedrijv., onder het zeilen aan iets stooten: *zijn schip zeilde het onze aan*, stiet, onder het zeilen, tegen het onze. Van hier, in den gemeenen spreektrant, *gij zult daar aanzeilen*, kwalijk te pas komen.

AANZETTEN, b. en o. w., *ik zettede aan, heb en ben aangezet.* Bedrijv., in eene eigenlijke beteekenis: *gij moet den stoel wat meer tegen den muur aanzetten, iemand aanzetten*, aan land zetten. In eene ruimere beteekenis, twee dingen met elkander verbinden; aannaaijen: *ik moet er nog eenen arm aanzetten.* Aanstam-

stampen: *de lading van een geschut aanzetten.* Wetten, scherp maken: *een mes aanzetten.* Aanporren: *iemand tot iets aanzetten.* In eene figuurlijke beteekenis, voor aanschrijven: *ik heb een gulden voor dat boek aangezet. Iemand iets aanzetten*, de bekostiging van iets op iemands rekening stellen; *hij heeft mij die ziekte aangezet*, medegedeeld. Onzijd., met het hulpw. *zijn: de spijs zet gemeenlijk aan, wanneer zij niet omgeroerd wordt.* Van hier *aanzetter, aanzetting.*

AANZIEN, b. w., onregelm., *ik zag aan, heb aangezien.* De oogen naar iets rigten. *Iemand aanzien; — vriendelijk, — over den schouder*, met verachting, *aanzien; iets met schele*, afgunstige, *oogen aanzien.* In eene ruimere beteekenis, voor dulden, verdragen: *dat kan ik niet langer aanzien.* Aanmerken: *ziet men de vriendschap alleen van de zijde der natuur aan, dan is zij* enz. Oordeelen: *ik zag hem voor mijnen vriend aan.* Uit de uiterlijke gedaante een besluit trekken: *men kan het hem wel aanzien, dat hij gezond en sterk is.* Medelijden met iets hebben: *zage ik zijne jeugd niet aan, dan zoude hij mijne gramschap ondervinden.* Met achting, met hoogachting aanzien, waartoe de bijbelsche uitdrukking behoort *den persoon aanzien*, d. i. zich, door de achting jegens, en de betrekking tot iemand, in zijne handelingen laten bepalen. Schijnen: *het laat zich aanzien, dat* enz. Van hier *aanziener.*

AANZIEN, de onbepaalde wijs van het vorige werkw., als een zelfstandig naamw. gebruikt, o. In eene eigenlijke beteekenis: *deze zaak is geen aanziens waardig.* Opzigt: *ten aanzien zijner werkzaamheid.* Uiterlijke gestalte, eigenlijk: *het uiterlijke aanzien maakt geenen geleerden uit; ik ken hem van aanzien.* Tegenwoordigheid: *in zijn aanzien; in het aanzien van den dood.* Figuurl.: *de zaak heeft nu een gansch ander aanzien gekregen. Aanzien*, voor gezag, achting, wordt aan hen toegeschreven, die door eenige deugd, of waardigheid, de oogen van anderen tot zich trekken: *in groot aanzien staan; hij is een man van groot aanzien; het volk heeft hem in groot aanzien geplaatst.*

AANZIENLIJK, bijv. n. en bijw., *aanzienlijker, aanzienlijkst.* Datgeen, wat verdient aangezien te worden, wat aanzien heeft. Als bijv. n.: *een aanzienlijk huis.* In eene rui-

ruimere beteekenis: *hij is een aanzienlijk man; eene aanzienlijke vergadering*, welke niet alleen talrijk is, maar ook uit aanzienlijke personen bestaat. Figuurl.: *een aanzienlijk geschenk*, van veel waarde; *een aanzienlijk ambt*, dat niet alleen eer aanbrengt, maar ook voordeelig is; *een aanzienlijke stuiver geld*, eene aanmerkelijk groote bezitting. Als bijw.: *zijne goederen waren aanzienlijk vermeerderd; zij gaat aanzienlijk gekleed; iemand aanzienlijk begraven.* Van hier *aanzienlijkheid.*

AANZIGT, zie *aangezigt.*

AANZIJN, o. w., onregelm., *ik was aan, ben aangeweest.* Hetzelfde als *aanwezen.*

AANZITTEN, o. w., *ik zat aan, heb aangezeten.* Aan iets vast zitten. Aan de tafel zitten: *zij zaten reeds aan.*

Schoon dit werkw. met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en men zeer wel zegt: *wij hebben aangezeten, aan de tafel gezeten*, komt het echter ook met het hulpw. *zijn* voor, als: *de gasten zijn reeds aangezeten, aan de tafel gezeten*; doch daar hier de tegenwoordige, en niet de verledene tijd plaats heeft, en dit zoo veel zegt, als, *de gasten zitten werkelijk aan*, zoo is het duidelijk genoeg, dat het verledene deelw. als een bijvoegel. naamw. gebezigd, en *aangezeten*, eigenlijk, voor *aanzittende*, genomen wordt. *De gasten zijn reeds aangezeten* is, derhalve, zoo veel als, *de gasten zijn reeds aanzittende*, d. i. zitten reeds aan.

AANZOEK, o., meerv. *aanzoeken.* Van het volgende werkw. *aanzoeken.* Verzoek, bede: *men zal dit aanzoek zoo beleiden.* VOND. *Iemands aanzoek ondersteunen.* Dit woord wordt, somwijlen, ook als mannelijk gebezigd; doch het onzijdige geslacht is hier het verkieslijkste.

AANZOEKEN, b. w., onregelm., *ik zocht aan, heb aangezocht.* Verzoeken, bidden, met aanvoering der gronden: *iemand om eene zaak aanzoeken.* Ook *bij iemand om eene zaak aanzoeken. Hij heeft mij — bij mij, om een ambt aangezocht.* Van hier *aanzoeker, aanzoeking.*

Het eenvoudige *zoeken*, bij ULPHILAS *sokjan*, en in het angels. *secan*, beteekende oudtijds ook *bidden.*

den. En in dezen zin gebruiken de Zweden *ansökan.*

AANZOETEN, b. en o. w., *ik zoette aan, heb aangezoet.* Bedrijv., zoet maken: *men mag die melk nog wel wat aanzoeten.* Onzijd., fig.: *het spel zoet aan*, is verleidelijk.

AANZUREN, b. w., *ik zuurde aan, heb aangezuurd.* Zuur maken: *het brood, door middel van zuurdeeg, aanzuren.*

AANZWELLEN, o. w., *ik zwol aan, ben aangezwollen.* In de hoogte zwellen, maar meestal figuurl., van wateren: *de vloed is merkelijk aangezwollen.*

AANZWEMMEN, o. w., *ik zwom aan, ben* en *heb aangezwommen.* Zwemmend naderen: *wij zagen hen aanzwemmen; zij hebben sterk aangezwommen.* Aanspoelen: *het hout is hier aangezwommen.*

AAP, m., meerv. *apen.* Eigenlijk, een dier, dat, onder alle bekende dieren, het naaste aan den mensch komt. *Een ongestaarte, of langgestaarte aap. Hij heeft een gezigt, als een aap.* Oneigenlijk: *den aap in de mouw houden*, (spreekw.) zijne loosheid verbergen, — *den aap uit de mouw laten springen*, (spreekw.) zijnen aard toonen. Ook wordt zeker werktuig, waarmede men eenen omtrek verkleinen, of vergrooten kan, (in de wis- en teekenkunde) een *aap* genoemd. En in den gemeenzamen omgang, heeft dit woord de beteekenis van eene som gelds, eenen schat: *hij heeft eenen goeden aap geërfd; — ik heb den aap al thuis*, het geld reeds ontvangen.

WACHTER. en SCHERZ. leiden het woord *aap* van het oude *aben*, d. i. nabootsen, af. *Aap* beteekent derhalve zoo veel, als *nabootser der menschen.* En men behoeft de reden dezer benaming niet ver te zoeken, dewijl er geen dier is, hetwelk nader komt aan de menschelijke gedaante, of de menschelijke verrigtingen meer nabootst. Domme en belagchelijke navolgers van anderen dragen ook dikwijls den naam van *apen.* Somtijds wordt zelfs de loffelijke poging van navolging *naäping* genoemd. De voortreffelijke schilder *Titiaan* droeg den naam van *den aap van zijnen tijd*, omdat hij de natuur volmaaktelijk navolgde. Ook vindt men de schilderkunst onder de afbeelding van eenen aap voorgesteld. Van hier *aapachtig.*

AAP-

AAPJE, o., meerv. *aapjes*. Het verkleinende woord van *aap*. Overdragtel. zegt men *hij maakt aapjes*; — *dat zijn maar aapjes*, zotte kuren; schoon anderen dit tot het lat. *apinae*, beuzelingen, brengen.

AAPSHANDS, voor *aafschhands*. Zie *aafsch*.

AAR, (ook *er*) uitgang van sommige zelfstandige naamwoorden, als *lasteraar*, *leeraar*, *snoever* enz.

De naamwoorden, die in *aar*, of *er*, uitgaan, beteekenen eigenlijk iemand, die gewoon is, eene zaak te verrigten, niet iemand, die eene zaak werkelijk verrigt. Zoo is *lasteraar*, *woekeraar* enz., iemand, die het lasteren, woekeren, zich tot eene gewoonte gemaakt heeft. *Twijfelaar* is iemand, die gewoon is, aan alles te twijfelen. *Wandelaar* iemand, die veel wandelt. *Drinker* en *speler* beteekenen, eigenlijk, niet eenen dadelijk, en misschien tegen zijne gewoonte, *drinkenden*, of *spelenden*; maar zulk eenen, die zijn vermaak vindt in, en zijne gewoonte maakt van te drinken en te spelen.

AAR, een water, eene rivier. In deze en andere landen worden verscheidene rivieren gevonden, welke dien naam gedragen hebben; als *de aar*, in Zwitserland; *de aar*, in rijnland, zijnde een watervliet, die tusschen Oudshoorn en Aarlanderveen in den rijn valt. Van hier *Aarlanderveen*, *Langeraar*, *Korteraar*.

AAR, v., meerv. *aren*. Het bovenste gedeelte der halmen, waarin het graan zit: *dan buigt de zwangere air het hoofd op haren halm*. VOND. *Korenaar*.

AAR, (voor *ader*) zie *ader*.

AARD, m. Natuur, inborst, eigenschap, neiging (oulings ook afkomst, geslacht); van *aarden*, eene natuurlijke gesteldheid hebben. *Een mensch van eenen goeden, zachten aard; het is de aard van dat volk; naar den aard der dieren; de aard van die bloemen is, dat zij niet lang bloeijen; volgens den aard der taal; het heeft geenen aard*, betaamt niet. Van hier het verkleinende woord *aardje*, hetwelk men omtrent kinderen bezigt, in de gemeenzame spreekwijs: *hij heeft een aardje naar zijn vaartje*.

AARD, bij inkrimping en verzachting *erd*. Deze uitgang, dienende, om den landaard, de gewoonte, of heerschende eigenschap van iemand aan te duiden, vindt zijnen oorsprong en zijne kracht in het boven genoemde *aard*, af-

afkomst, inborst. *Spanjaard*, *Spanjerd*; *bastaard*, *basterd*; *dronkaard*, *dronkerd*, enz. Men vindt dit zelfde ook in andere talen, als in het fransch *babillard*, en in het engels. *dullard*.

AARDACHTIG, bijv. n., *aardachtiger*, *aardachtigst*. Van *aarde*. Hetgeen naar aarde zweemt, of eene zekere maat van aardstof in zich bevat, en voor aarde te achten, of te houden is. *Aardachtige klei*.

AARDAKER, m., meerv. *aardakers*. Zekere, naar eenen aker, of eikel, gelijkende vrucht, die onder het koren wast. Hier voor zegt men ook *aardmuis*, *aardnoot*.

AARDAPPEL, m., meerv. *aardappels*, *aardappelen*. De naam van eene, naar eenen appel gelijkende, vrucht, die in de aarde wast.

AARDBESCHRIJVER, m., meerv. *aardbeschrijvers*. Iemand, die eene beschrijving van de aarde geeft.

AARDBESCHRIJVING, v., meerv. *aardbeschrijvingen*. Eene beschrijving van de rijken, staten, landen, steden, dorpen, zeeën, meren, rivieren en bergen des aardbodems; ook een boek, hetwelk deze beschrijving in zich bevat.

AARDBEVING, v., meerv. *aardbevingen*. Het beven der aarde. Bij OTFRIDUS *erdbiba*, bij NOTKERUS *erdbiboth*.

AARDBEZIE, v., meerv. *aardbeziën*. *Roode en witte aardbeziën*. De vrucht eener laag bij de aarde groeijende plant. In den gemeenzamen omgang zegt men, gewoonlijk, *aardbei*, *aardbeijen*; in Zeeland *freinja*. Van hier *aardbezieplant*.

AARDBODEM, m. De oppervlakte van den aardbol: *iemand op den aardbodem werpen*. Somwijlen ook voor de gansche aarde, het aardrijk: *de staatsregeringen van den aardbodem*. HOOFT.

AARDBOL, m. De wereld, welke wij bewonen, als een rond ligchaam beschouwd, vooral in den dichterlijken schrijfstijl.

AARDE, (van *aren*, *eeren*, ploegen), v., meerv. *aarden*, hetwelk echter maar in eenige gevallen gebruikelijk is. *Vruchtbare aarde*. Wanneer het woord *aarde* als een geslachtnaam gebruikt wordt, om meer dan eene soort van aarde uit te drukken, dan komt het ook in het meerv. voor: *de kalkachtige aarden trekken de zuren uit de lucht naar zich*. De oppervlakte des aardbols, dewijl die

die grootendeels uit aarde bestaat: *iets van de aarde opheffen; op de aarde vallen; zich ter aarde buigen; een lijk ter aarde bestellen*, plegtiglijk begraven; *iemand onder de aarde brengen*, (in gemeenzame verkeering) begraven. De gansche aardbol, welken wij bewonen: *de aarde beweegt zich, eens in vier en twintig uren, om hare as.*

AARDEN, o. w., *ik aardde, heb geaard.* Eigenlijk zoo veel als *aarde vatten*, hetwelk men van nieuw geplante boomen zegt, wanneer hunne wortels zich in de aarde vasthechten, en daardoor wel tieren. *Die boom aardt daar wel*, begint daar wel te groeijen en bloeijen. En dit overgebragt zijnde tot de menschen, zegt men *hij kan daar wel aarden*, leeft, of woont daar, met genoegen. Hiertoe behoort ook *aarden*, voor eene natuurlijke gesteldheid hebben, of verkrijgen: *hij aardt naar zijnen vader; men kan niet zeggen, naar wien dit kind aardt.*

AARDEN, onverbuigb. bijv. n. Van aarde gemaakt: *eene aarden kruik; aarden kruiken.*

AARDEWERK o. In de vestingbouw wordt het tegen metselwerk overgesteld, en beteekent den aanleg van aarden wallen. Verder, alle keukengereedschappen, die van aarde gemaakt zijn, als *borden, pannen* enz., in tegenoverstelling van porselein: *delfsch aardewerk.* Van hier *aardewerkswinkel.*

AARDGEWAS, o., meerv. *aardgewassen.* Een gewas, dat op, en in de aarde wast; in tegenoverstelling van *boomgewas.*

AARDHOOP, m., meerv. *aardhoopen.* Een hoop van aarde.

AARDIG, bijv. n., *aardiger, aardigst.* Geschikt, geestig: *een aardig antwoord;* aangenaam, bevallig: *een aardig mensch, een aardig meisje.* Het woord *aardig* schijnt, in deze beteekenis, het meest gebruikt te worden omtrent iets, hetwelk klein is. ARISTOTELES beweerde reeds, dat de schoonheid in de grootte des ligchaams bestaat, en dat men jonge lieden, die niet groot zijn, wel *aardig* en welgemaakt, maar niet schoon kan noemen. Ook van levenlooze dingen: *een aardig huis, een aardige tuin.* Van eenen zeldzamen, wonderlijken aard: *gij zijt wel aardig; dat is eene aardige vraag; het is aardig, gij veroordeelt mij, zonder mij gehoord te hebben.* Van hier *aardigheid, aardiglijk.*

AARDKLOOT, m. Het wereldrond, hetwelk wij bewonen, in zoo ver het de gedaante van eenen kloot heeft. Ook een ronde kloot, op welken de oppervlakte van onzen aardbol afgeteekend is.

AARDMANNETJE, o., meerv. *aardmannetjes.* Eene soort van dwergjes, die zich, volgens de bijgeloovigheden onzer voorvaderen, in de aarde, onder de huizen zouden ophouden. Men gebruikt het, met verachting van een klein kareltje sprekende.

AARDMEETKUNST, v. De kunst, of wetenschap, om de aarde, en alle zich op dezelve bevindende voorwerpen te meten. Anders landmeetkunst. (*Geometrie*).

AARDMETER, m., meerv. *aardmeters.* Anders landmeter. Iemand, die de boven genoemde wetenschap verstaat en oefent.

AARDMUIS, (ook *relmuis*, *veldmuis*) v., meerv. *aardmuizen.* In tegenoverstelling van *huismuis.* Om de gelijkende gedaante, wordt de *aardaker* ook *aardmuis* genoemd.

AARDNOOT, v., meerv. *aardnoten.* Hetzelfde als *aardaker.*

AARDRIJK, o. Het rijk der aarde, d. i. de omvang en geheele oppervlakte des aardbodems, en alles, wat op denzelven gevonden wordt. In dezen zin komt *aerdrich* reeds bij ISIDORUS, en *erdrich* bij OTFRIDUS voor. De oppervlakte der aarde: *het aardrijk scheurt van de droogte.* Van hier *aardrijksbeschrijver*, *aardrijksbeschrijving*, *aardrijkskunde*, *aardrijkskundig.*

AARDSCH, bijv. n. Tot de aarde behoorende: *aardsche goederen.*

AARDSGEZIND, bijv. n., *aardsgezinder*, *aardsgezindst.* Gezind tot de aarde, of gehecht aan de aardsche dingen: *aardsgezinde menschen.* In tegenoverstelling van *hemelsgezind.*

Het woord *aards*, in *aardsgezind*, staat in den tweeden naamval; hetwelk blijkt uit de achtergevoegde *s*, die, oorspronkelijk, het hoofdteeken des tweeden naamvals schijnt geweest te zijn, zoo wel in vrouwelijke, als mannelijke en onzijdige naamwoorden. Zie nederd. spraakk., D. I. § 156. Van hier *aardsgezindheid.*

AARDSLANG, v., meerv. *aardslangen.* Veldslang, in tegenoverstelling van *waterslang.*

AARDSPIN, v., meerv. *aardspinnen.* Eene soort van spinnen, welke zich in drooge slooten, omgeploegde voren, en op planten ophoudt; in onderscheiding van *huismuur-* en *waterspinnen.*

AARDVEIL, o. Zeker kruid, dat in en langs den grond wast, ook *hondsdraf* genoemd. Het wordt tegen *boomveil*, of *klimop*, overgesteld.

AARDWORM, m., meerv. *aardwormen.* Een worm, die in de vette aarde zijn voedsel vindt, ook pier genoemd. Het komt ook overdragtelijk voor, in de beteekenis van een arm, ellendig mensch: *hij is een regte aardworm.*

AARS, m., meerv. *aarzen.* Het achterste deel des onderlijfs, of dat deel des dierlijken, en bijzonder menschelijken ligchaams, waardoor de natuur zich van het overblijfsel der verteerde spijzen ontlast; ook alleen *het achterste* genoemd. Veelal wordt dit woord verkeerdelijk met eene *n* voorop uitgesproken, en zelfs geschreven: *naars.* HUYDECOPER beschouwt dit als eene uitvinding van onze oude blijspeldichters, die de gewoonte hadden, om *narm*, voor *arm*, *nelleboog* voor *elleboog*, *neglantier*, voor *eglantier*, *noom* voor *oom*, *naars* voor *aars* te schrijven.

ADELUNG en anderen brengen dit woord tot het oude *ar*, dat hoog, verheven beteekent, naardien dit deel des menschelijken ligchaams eene aanmerkelijke verhevenheid heeft. In het hoogd. is het *Arsch*, in het angels. *ears*, in het engel. *arse*, in het deen. en zweed. *ars.*

AARTS, zoo veel als *eerst.* Sommige schrijven, in plaats van *aartsengel*, *aartspriester*, enz. *eerstengel*, *eerstpriester* enz. Dan, de woorden, die, eer onze taal nog tot genoegzame volheid gekomen was, uit andere talen bij ons zijn overgenomen, kunnen gerekend worden, hun burgerregt onder ons verkregen te hebben. En zoo is het met dit *aarts*, van het grieksche *ἀρχι*, (naar de italiaansche uitspraak *arci*) dat bij alle noordsche volkeren, tegelijk met de christelijke godsdienst, in gebruik is gekomen. Zie JUNIUS, SKINNER, WACHTER en anderen. Wij verkiezen, derhalve, *aartsengel*, *aartspriester* enz. Het woord wordt niet dan in zamenstelling gebezigd. Het schikt zich echter, in goed nederduitsch, alleenlijk aan het hoofd van zelfstandige, niet van bijvoegelijke naamwoorden. Bij VONDEL vinden wij *aartshemelsch*; doch buiten die plaats zal men niet ligt een voorbeeld aantref-

fen. BERNARDUS DE BOSCH schreef eens: *daarze aartsbevallig opgetooid*, doch veranderde het, teregt, in: *daar zij bevallig opgetooid.* Het beteekent, in alle talen, *het voornaamste in zijne soort*, en bij ons, in eenen goeden en kwaden zin tevens. In eenen goeden zin, om de waarde en voortreffelijkheid aan te duiden, komt het voor in de woorden: *aartsbisdom*, *aartsengel*, *aartspriester*, *aartsvader* enz. In eenen kwaden zin, om het voornaamste ten aanzien van slechte eigenschappen aan te duiden, wordt het, in de dagelijksche verkeering, zeer gemeenzaam gebruikt in de woorden: *aartsbedrieger*, *aartsbooswicht*, *aartsdief*, *aartsgek*, *aartsgierigaard*, *aartshuichelaar*, *aartshoer*, *aartsketter*, *aartslogenaar*, *aartsschelm*, *aartstooveraar*, *aartswoekeraar*, *aartszwelger*, en duizend anderen. Doch van al deze zullen, in het vervolg, slechts eenige aangevoerd worden.

AARTSBISDOM, o., meerv. *aartsbisdommen.* Het geestelijke en wereldlijke gebied eens aartsbisschops.

AARTSBISSCHOP, m., meerv. *aartsbisschoppen.* De eerste bisschop onder velen. Van hier *aartsbisschoppelijk.*

AARTSDIEF, m., meerv. *aartsdieven.* In gemeenzame verkeering, een hoofddief, die van het stelen zijn werk maakt.

AARTSENGEL, m., meerv. *aartsengelen.* De voornaamste onder de engelen. NOTKERUS noemt de aartsengelen nog *Furstpotin*, *Metpotin* (magtboden); en dit is een bewijs, dat, in dien tijd, het gr. *archi* nog niet overgenomen was.

AARTSHERTOG, m., meerv. *aartshertogen.* De voornaamste hertog. In het vrouwel. geslacht: *aartshertogin.* Van hier *aartshertoglijk.*

AARTSHERTOGDOM, o., meerv. *aartshertogdommen.* Het aartshertoglijke gebied, en de aartshertoglijke waardigheid.

AARTSKETTER, m., meerv. *aartsketters.* De grootste en voornaamste onder de ketters.

AARTSLOGENAAR, m., meerv. *aartslogenaars.* Iemand, die zijn dagelijksch werk van liegen maakt.

AARTSPRIESTER, m., meerv. *aartspriesters.* De voornaamste onder de priesters.

AARTSSCHELM, m., meerv. *aartsschelmen*. Een schelm bij uitstekendheid.

AARTSVADER, m., meerv. *aartsvaders*. Eene benaming van de stamvaders der huisgezinnen, voor en kort na den zundvloed. *De aartsvader Seth, de aartsvader Abraham.*

AARTSVIJAND, m., meerv. *aartsvijanden*. Doodvijand.

AARZELEN, o. w., *ik aarzelde, heb geaarzeld.* Eigenlijk, terugdeinzen. Thans meestal gebruikelijk, in den zin van in twijfel staan, tot geen besluit kunnen komen.

AAS, o. Spijs, voedsel, bijzonderlijk van de dieren. *De vogelen zoeken het aas voor hunne jongen.* Figuurlijk: *men gaf dat aas van ijdele hope.* HOOFT. Ook voor *lokaas*, of de spijs, waarmede men de dieren lokt. Overdragtelijk gebruikt men het voor alles, wat begeerlijk in het eerste voorkomen, maar schadelijk in zijne gevolgen is. Zoo wordt de verliefdheid *aas* genoemd: *die haar genoegzaam te kennen gaven, dat zij het aas reeds ingezwolgen had. Iemand het aas voorleggen*, middelen in het werk stellen, om hem te verleiden. Wijders, voor een dood ligchaam, kreng, als een aas voor de dieren: *de raven zaten op het aas; hij stonk, als een aas.* Overdragtel., van een slecht vrouwspersoon: *zij is een regt aas.* Waartoe misschien ons, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk *kataas* behoort, als niet meer waardig, dan om van de katten gegeten te worden. Zoo ook *galgenaas*, als niet meer waardig, dan om tot aas der vogelen, aan de galg gehangen te worden.

Dit *aas* (oul. *aat*, *ate*) staat, ten aanzien van zijne afkomst, in de naauwste betrekking tot het frankd. en hoogd. *as*, van *ezan*, *essen*, eten; en het komt overeen met het latijnsche *esus* en *esca*, het armenische *haz*, brood, en het turksche *as*, spijs. Van hier *azen*.

AAS, o., meerv. *azen*. Eigenlijk *een*. Van het lat. *as*, *assis*, of het gr. εἷς, met weglating der *h* (*spiritus asper*). Verder het kleinste gewigt, dat zelfs bij goud gebruikt wordt; ook voor het minste, geringste: *ik heb er geen aas* (of *aasje*) *afgenomen.* Wijders een aas van het kaartspel en op de dobbelsteenen, *ruitenaas*, *schoppenaas* enz.; *twee azen werpen.* Overdragtel., het wallonsche *un as*, zoo veel als iemand van geringen staat. Van hier het spreekwoord op de belastingen:

Un as en heeft niet,
Deux as en geeft niet,
Trois en quater moeten geven,
Daar cinq en six van moeten leven,

als zinspelende op de oogen van eenen dobbelsteen, waarvan *een* het laagste, en *zes* het hoogste getal is.

AASZAK, m., meerv. *aaszakken.* Ook knapzak. Een zak, waarin de reiziger zijne spijs steekt.

AATMAAL, (verouderd) voor *eetmaal*, nu *etmaal.* De tijd van vierentwintig uren. Van het oude *aat*, *ate*, *spijs.* Zie *etmaal.*

ABBERDAAN, m. Zekere soort van gezouten visch.

ABDIJ, v., *abdijen.* Een klooster, welks opperhoofd een abt is; wijders het ambt van eenen abt; verder het gebied van zulk een klooster, en eindelijk de woning van eenen abt.

ABDIS, v. *abdissen.* De opperste bestuurster eener vrouwelijke abdij. Lat. *abbatissa.*

ABE, (anders *alphabet*, — *abc*, — *abece*, — *a*, *b.*) als zelfstandig gebezigd, komt het onz. voor. De klemtoon valt op de laatste lettergreep, *abé.* *Het nederduitsche abé* enz. Van hier *abébank*, *abébord.*

ABEEL, (*abeelboom*, ook *popel*, *populier*, genoemd), m., meerv *abeelen.* *De bleekheid van den abeel.* L. BAKE.

Abeel schijnt eene verbastering van het oude *alb*, *alp*, dat *wit* beteekende; zijnde *abeel* ook eigenlijk de witte populier.

ABRIKOOS, voor den boom genomen, m., voor de vrucht, v., meerv. *abrikozen.* In het ital. is de naam dezer vrucht *abricocco*; en hieruit hebben, waarschijnlijk, de Franschen *abricot*, de Duitschen *Aprikose*, de Engelschen *apricock*, en wij *abrikoos*, oul. *abricoc*, gemaakt.

ABT, m., meerv. *abten.* De opperste bestuurder van een klooster, of eene abdij. *Gelijk de abt, zoo de monniken*, spreekw. Het is een syriesch woord, vader beteekenende; zijnde de abten als vaders der monniken aan te merken.

ACH, een tusschenwerpsel, dat de natuurlijke uitdrukking van alle gemoedsbewegingen en levendige voorstellingen is. Het is derhalve, 1. eigenlijk, de uitdrukking van smert, en wel, volgens al hare trappen en veranderingen: *ach*,

ik

ik ongelukkige! In dezen zin wordt *ach* ook als zelfstandig gebruikt: *mijn ach is uwe vreugd.* 2. Van angst: *ach, hoe klopt mij het hart!* 3. Van vrees: *ach, wat zal dit voorteeken beduiden!* 4. Van schrik: *ach, mijn bloed stolt in de aderen!* 5. Van misnoegdheid: *ach, wij behoeven uwe hulp niet!* 6. Van medelijden: *ach, dat die brave man gestorven is!* 7. Van weemoed, kommer: *ach, lief kind! Julia wordt gelukkiger, dan gij.* Vooral, van teedere weemoedigheid, dewijl niemand met zijn ach! en o! verkwistender is, dan de verliefde: *ach, zult gij het dan nimmer gelooven, hoe teederlijk ik u beminne!* 8. Van klagt: *ach, wat ben ik moede!* 9. Van verlangen: *ach, wilde de hemel, dat ik nog eens in mijn vaderland terugkeerde!* 10. Van goedkeuring, welgevallen: *ach, dat is schoon!* 11. Van verwondering: *ach, welk een voortreffelijk mensch is hij!* 12. Eindelijk wordt dit woordje ook bij minder sterke aandoeningen en gewaarwordingen gebruikt, om aan te duiden, dat het hart daaraan echter zijn aandeel heeft: *ik heb u veel te zeggen, ach! zeer veel!*

Dit *ach* is een zeer oud tusschenwerpsel, dat zijne geboorte, naar allen schijn, aan de natuur zelve verschuldigd is, als zijnde het geluid, dat de, van eene beangstigde borst uitgestooten, adem veroorzaakt; en daarom is het zich ook, even als dit, onder alle hemelstreken, en in alle talen, gelijk. De Hebreen zuchten אָח en אֲהָהּ, de Grieken ἆ, ἆ, en ἆι, ἆι, de Latijnen *aha*, *ah*, de Perzen *ah*.

ACHT, talwoord. Een getal tusschen de zeven en de negen, hetwelk als bijvoegel. en als zelfst. in gebruik is. Als bijvoegel. naamw. is het in alle naamvallen en geslachten onveranderlijk: *acht mannen, acht maanden, acht huizen. Heden over acht dagen*, of, gelijk in de gemeenzame verkeering: *heden acht dagen.* Somwijlen wordt het, even als alle andere talwoorden, buiten betrekking op een zelfst. naamw. gebezigd; in welk geval het als een bijw. voorkomt: *tweemaal acht is zestien; achtmaal acht is vier en zestig; acht en twintig, acht en veertig, de acht en twintigste, de acht en veertigste*, niet zamengevoegd *achtenveertig* enz., maar

wel als zelfst. naamw., *een achtentwintig*; zoo ook *achtentwintiger*, *achtenveertiger* enz., voor iemand van acht en twintig, of acht en veertig jaren. Als zelfst. naamw. is *acht* vrouwel., meerv. *achten: eene romeinsche acht; de acht van ruiten*, in het kaartspel: *ik heb vier achten.* Het meerv. *achten* wordt ook bij persoonlijke voornaamwoorden in het meerv. gebezigd: *wij waren met ons achten.* Zoo ook in de spreekwijzen: *na achten*, *voor achten*, d. i. *na*, — *voor acht uren; ik sneed den koek in achten*, in acht deelen; *stukken van achten*, zekere spaansche munt. Van hier *achtderlei*, *achtdik*, *achtdubbel*, *achtendeel*, het achtste gedeelte van zekere maat; *achthalf*, *achthalve*, zeven en een half; *achthoek*, *achthoekig*, dat acht hoeken heeft; *achtjarig*, *achtkant*, dat acht kanten heeft; *achtste*, bijv. naamw., *achttien*, talw., *achttiende*, bijv. naamw.

ACHT, v. Dit woord, dat alleen in het enkelvoudige getal, en grootstendeels zonder lidwoord, gebezigd wordt, heeft velerlei beteekenissen. Vooreerst, opmerkzaamheid, toezigt: *acht hebben*, *geven*, *slaan*, *nemen op iets. Geef wel acht*, let wel op; *neemt mijne woorden wel in acht; ik heb er geene acht opgeslagen.* Wijders zorg, aanwending der opmerkzaamheid, zoo wel om een goed te bewaren, als om een kwaad te vermijden: *eene zaak in acht nemen*, zorgvuldiglijk voor schade bewaren; *hij neemt zich in het geheel niet in acht*, is zeer onvoorzigtig in zijn gedrag; ook draagt geene behoorlijke zorg voor zijne gezondheid. *Zich voor iemand in acht nemen*, zich voor hem wachten, op zijne hoede zijn. Verder *acht*, voor *achting.* Van hier *achtbaar*, *achtbaarheid.*

ACHTELOOS, bijv. n., *achteloozer*, *achteloost.* Van *acht*, toezigt, opmerkzaamheid. Onachtzaam, zonder aandacht, hetzelfde als *roekeloos.* Van hier *achteloosheid.*

ACHTEN, b. w., *ik achtte*, *heb geacht.* Opmerkzaam zijn: *ik acht op uwe woorden niet.* Meenen, gevoelen, van oordeel zijn: *iets voor schade*, *schande achten; ik acht het spel reeds gewonnen.* Schatten, met bepaling der waarde daarvoor houden: *hoog*, *gering achten; ik acht hem, om zijne geleerd-*

heid

heid. Voor gewigtig houden, en zich daar naar gedragen: *het kost mij wel veel geld, maar dat acht ik niet.*

ACHTENDEEL, zie *acht*, talw.

ACHTENTWINTIG, zie *acht*, talw.

ACHTER, voorz., het tegengestelde van *voor.* *Achter de deur staan; de paarden achter den wagen spannen; ik ben er al achter*, ik heb het al ontdekt; *hij is er niet achter*, hij begrijpt, of verstaat het niet; *achter het net visschen*, vergeefsche pogingen doen; *achter den rug*, in het afwezen. *Ik kwam achter* (na) *hem. Achter straat* werd, oul., gebezigd voor *langs de straat. Varen achter lande* was, bij M. STOKE, *omwandelen door het land.*

Dit voorzetsel wordt met woorden van allerlei aard zamengevoegd; en deze zullen hierna, op hunne plaats, voorkomen. Met werkwoorden zamengesteld, is het *scheidbaar*, of *onscheidbaar*, b. v. *achterhalen, ik achterhaalde* enz. onscheidbaar; *achterstellen, ik stelde achter* enz. scheidbaar. Ook wordt dit *achter* als een bijw. gebezigd, b. v.: *ik woon achter.* Voor *ten achter, van achter*, gebruikt men thans, doorgaans, *ten achteren, van achteren.* Van hier *achteraan, achteraf.*

ACHTERBAKS, bijw., beteekenende *heimelijk.* TEN KATE leidt dit bijw. van *bak*, in den zin van *rug*, af; zoo dat *achterbaks*, volgens hem, zoo veel is, als *achter den rug;* en hiermede stemt ook B. HUIJDEC. overeen.

ACHTERBLIJVEN, o. w., *ik bleef achter, ben achtergebleven.* Achteraan komen, vertoeven, niet weerkomen.

ACHTERBOUT, m., meerv. *achterbouten.* *De achterbout van een schaap.*

ACHTERDEEL, o., meerv. *achterdeelen.* Het achterste gedeelte van iets. Ook hetzelfde, als het thans gebruikelijke *nadeel.* Doch in dezen zin is het reeds eenigzins verouderd:

Gij poogt, door onzen val, aan 't klimmen te geraken,
En, tot ons achterdeel, u zelven groot te maken.

J. DE DECKER.

Voor dit *achterdeel* bezigde men, oul., ook *interdeel.*

ACHTERDENKEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *achterdenken*, als een zelfst. naamw. gebezigd, o. Zorg voor het toekomstige. *Hij heeft in het geheel*

geen achterdenken, denkt niet op het achterste, zorgt niet voor het volgende. Ook vermoeden, achterdocht: *eindelijk kreeg ik achterdenken.* Van hier *achterdenkig*, voor achterdochtig.

ACHTERDEUR, v., meerv. *achterdeuren.* Overdragt., voor uitvlugt: *hij houdt altijd eene achterdeur open.*

ACHTERDOCHT, v. Een ongunstig, op geene zekerheid rustend gevoelen van iemands gezindheden. — Argwaan, kwaad vermoeden: *achterdocht omtrent iemand hebben, verwekken; zijn goed voorkomen benam mij alle achterdocht.* Van hier *achterdochtig.*

ACHTEREBBE, v. Het laatste der ebbe.

ACHTEREEN, bijw. Na elkander: *driemaal achtereen.* Achtervolgens, zonder ophouden, onafgebroken: *hij dronk twee pinten achtereen uit.*

ACHTEREERGISTEREN, bijw. Om den dag aan te duiden, die onmiddellijk voor dien van eergisteren geweest is, — voor vier dagen. Thans zegt men *overeergisteren*, en gewoonlijkst *vooreergisteren.*

ACHTEREINDE, o., meerv. *achtereinden. Het achtereinde van een schip.*

ACHTEREN, *ten achteren*, ook *ten achter*, bijw.: *ten achteren gaan*, in schuld geraken; *ten achteren zijn*, in schuld steken; *in zijn werk ten achteren zijn*, het werk niet afgedaan hebben. Van hier *van achteren*, ook *van achter; zij vielen den vijand van achteren aan. Naar achteren*, ook *naar achter: schuif wat naar achteren.*

ACHTERERVE, m., wanneer van eenen man, en vr., wanneer van eene vrouw gesproken wordt; meerv. *achtererven.* Van *achter* en *erve*, erfgenaam.

Soo hebben sij verdient met Jacobs achtererven.
HUYGENS.

ACHTERGANG, m., meerv. *achtergangen.* Het achterste gedeelte van eene gang. Voor het gaan: *het jaar gaat altijd denzelfden gang.* Ook wordt het voor buikloop gebezigd.

ACHTERGEBOUW, o., meerv. *achtergebouwen.* Een gebouw, dat aan een ander gebouw, van achteren, aangebouwd is. Ook het achterste gedeelte van een gebouw.

ACHTERGEVEL, m., meerv. *achtergevels.*

ACHTERGRACHT, v., meerv. *achtergrachten.*

ACH-

ACHTERGROND, m., meerv. *achtergronden. De achtergrond van een schilderstuk; de achtergrond van het tooneel.*
ACHTERHAAR, o., meerv. *achterharen.*
ACHTRRHALEN, b. w., *ik achterhaalde, heb achterhaald.* Inhalen, onderhalen: *hoe hard hij loope, ik zal hem wel achterhalen.* Ontdekken, betrappen: *zij zullen wel achterhaald worden.* Verstrikken: *iemand in zijne rede achterhalen.* Van hier *achterhaling.*
ACHTERHALS, m., meerv. *achterhalzen.* Nek.
ACHTERHOEDE, v. De achtertogt van een leger: *in de achterhoede vallen.*
ACHTERHOOFD, o., meerv. *achterhoofden.*
ACHTERHOUDEN, b. w. *ik hield achter*, (van het oude *holden*) *heb achtergehouden.* Terug houden: *gij hebt mijnen loon achtergehouden.* Verbergen: *iets voor iemand achterhouden.* Van hier het deelw. *achterhoudend, achterhoudender, achterhoudendst*; geheim; ongenegen, om iets te openbaren; *achterhoudendheid, achterhouding.*
ACHTERHUIS, o., meerv. *achterhuizen.* Een huis, dat achter aan een ander huis aangebouwd is; ook het achterste gedeelte van een huis.
ACHTERJAAR, o., meerv. *achterjaren.* Najaar.
ACHTERKAMER, v. meerv. *achterkamers.*
ACHTERKASTEEL, o., meerv. *achterkasteelen.* Het *achterkasteel* van een schip. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, voor *de billen, het achterste*, gebruikt: *ik viel op mijn achterkasteel.*
ACHTERKELDER, m., meerv. *achterkelders.*
ACHTERKEUKEN, v., meerv. *achterkeukens.*
ACHTERKLAP, zie *achterklappen.*
ACHTERKLAPPEN, o. w., van *klappen*, d. i. snappen, praten: *ik achterklapte, heb achterklapt.* Achter iemands rug kwaad van hem spreken, den goeden naam eens afwezenden schenden, heimelijk lasteren: *van iemand achterklappen.* De BIJBELVERTALERS gebruikten ook *iemand achterklappen: die zijnen naasten achterklapt.* Van hier *achterklap, achterklapper.*
ACHTERKOUSIG, bijv. n., *achterkousiger, achterkousigst.* In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, in den zin van achterdochtig: *zij is altoos even achterkousig.*
Naar

Naar mijn inzien, is *kousig* verbasterd, voor *koutig*, of *kozig*, van *kouten*, of *kozen*, beteekenende *spreken*, waarvan *zamenkouten*, zamenspreken, *liefkozen*, vriendelijk toespreken. Dit zoo zijnde, zoude *achterkousig*, eigenlijk, niet *achterdochtig*, maar *heimelijk kwaad sprekend* beteekenen. En in dit gevoelen word ik versterkt door J. G. SCHERZIUS, die, in zijn *Gloss. Germ. med. aevi*, het werkw. *afterkosen*, d. i. *achterkozen*, in den zin van *calumniari*, *lasteren*, opgeeft. Zie verder *kozen*, *kouten*.

ACHTERLAND, o., meerv. *achterlanden*.

ACHTERLAP, m., meerv. *achterlappen*. Bij de schoenmakers gebruikelijk: *een paar achterlappen*.

ACHTERLAST, m., meerv. *achterlasten*. *De achterlast van een schip*; in tegenoverstelling van den last, die voor in het schip geplaatst is. Van hier *achterlastig*: *het schip is achterlastig*, heeft, van achteren, te veel last in. Ook, voor den aandrang der natuur tot ontlasting van het nutteloos overschot der verteerde spijs; zonder meerv.: *achterlast hebben*, *krijgen*.

ACHTERLATEN, b. w., *ik liet achter*, *heb achtergelaten*. Niet met zich voeren: *ik ging op reis*, *en liet mijne papieren achter*. Bij den dood nalaten: *mijn vriend is gestorven*, *en heeft groote schatten achtergelaten*.

ACHTERLIGGEN, o. w., *ik lag achter*, *heb achtergelegen*. Eigenlijk, achteraan liggen, in tegenoverstelling van voor-, of vooraan liggen: *ik zal maar achterliggen*. Overdragt., minder vermogen, van minder waarde zijn: *ik lig altoos bij hem achter*.

ACHTERLIJF, o., meerv. *achterlijven*.

ACHTERLIJK, bijv. n., *achterlijker*, *achterlijkst*. Achteraan komend: *hoezeer ik hen aanmoedigde*, *om wat harder te gaan*, *eenigen bleven nogtans achterlijk*. Niet genoegzaam vorderend: *hij is altijd achterlijk in het leeren geweest*. Van hier *achterlijkheid*.

ACHTERMIDDAG, m., meerv. *achtermiddagen*. Ook *achternoen*; doch dit is reeds eenigzins verouderd. Namiddag.

ACHTERNA, bijw. Achteraan: *hij loopt haar telkens achterna*. *Achterna gaan*, bespieden: *ik ging hem achterna*. Ook als een bijw. van tijd, voor naderhand, ein-

eindelijk: *om dezelfde zaak, om welke men u thans laakt, zult gij achterna geprezen worden.*
ACHTERNEEF, m., meerv. *achterneven.*
ACHTERNICHT, v., meerv. *achternichten.*
ACHTERNOEN, zie *achtermiddag.*
ACHTEROM, bijw.: *ik ging achter de kerk om. Iets achterom halen,* sluiken, smokkelen.
ACHTERONDER, zelfstandig gebruikt, voor het achterste gedeelte van een schip, onder het dek. *In het achteronder zitten.*
ACHTEROP, bijw.: *hij sprong achterop het paard.*
ACHTEROVER, bijw.: *hij viel achterover.*
ACHTERPAAL, m., meerv. *achterpalen. Aan den achterpaal staan, liggen; naar den achterpaal slaan* enz., zijn spreekwijzen, in het kolfspel gebruikelijk.
ACHTERPAD, o., meerv. *achterpaden.*
ACHTERPAND, o., meerv. *achterpanden.* Het ruggestuk van een kleed.
ACHTERPLEIN, o., meerv. *achterpleinen.*
ACHTERPOORT, v., meerv. *achterpoorten.* Ook, in den gemeenzamen spreektrant, voor het achterste, de billen: *hij viel op zijne achterpoort.*
ACHTERPOOT, m., meerv. *achterpooten.*
ACHTERRAD, o., meerv. *achterraderen.*
ACHTERRIEM, m., meerv. *achterriemen.* Staartriem.
ACHTERRUGGE, verouderd; thans zegt men *ruggesteun.*
ACHTERSCHIP, o., meerv. *achterschepen.* Voor het achterste schip, of dat achter ligt: *de bevelhebber deed sein aan het achterschip, om op te zeilen.* Het achterste gedeelte van een schip, zonder meerv.: *ik stond op het achterschip.*
ACHTERSKIND, o.; het meerv. *achterskinderen* is meest alleen in gebruik, voor neven en nichten van het tweede lid.
ACHTERSTAL, m., meerv. *achterstallen.* Een stal, dat achter een ander stal gebouwd is. Ook het achterste gedeelte van eenen stal.
ACHTERSTAL, (bij KILIAAN, *achterstel*) m.; wordt op dezelfde wijze verbogen, als het voorgaande, maar verschilt daarvan veel, in beteekenis. Onbetaalde rente, achterstallige schuld: *zij eischen al den achterstal.* HOOFT. Van hier *achterstallig,* dat nog niet betaald is: *achterstallige renten.* ACH-

ACHTERSTE, bijv. n., zijnde de overtreffende trap, welke alleen nog in gebruik is. *De achterste* (de laatste) *man in het gelid*, in tegenoverstelling van *den voorsten.*

Dat dit *achterste* een overeffende trap is, blijkt duidelijk genoeg uit den uitgang *st*, *ste*; maar welke nu de stellende en vergelijkende trappen hiervan zijn, of geweest zijn, is niet zoo klaar. Uit de uiterlijke gedaante van het woord *achter* zoude men kunnen opmaken, dat dit de vergelijkende trap zij, als uitgaande op *er*; doch het tegendeel hiervan blijkt daaruit, dat dit *er* in andere bijwoorden, bij den overtreffenden trap wegvalt, als *schoon*, *schooner*, *schoonst*, *groot*, *grooter*, *grootst* enz., terwijl het in het woord *achterste* blijft. Of *achter*, als bijvoegelijk, zonder eenen vergelijkenden trap, bij ons, in gebruik geweest zij, (even als *hinter*, bij de Duitschen, nog gebezigd wordt) kan ik niet bepalen. Liefst zoude ik het daarvoor houden, dat van het bijwoord *achter*, met toevoeging van *st*, een bijvoegel. naamw., alleen met den overtreffenden trap, gevormd is; even als van de bijwoorden *onder*, *voor*, *boven*, *beneden*, *de onderste*, *de voorste*, *de bovenste*, *de benedenste*.

Van dit bijvoegel. *achterste* is het zelfstandige naamw. *achterste* gemaakt, *van het achterste*, meerv. *achtersten*. De aars, de billen: *iemand zijn achterste toekeeren.*

ACHTERSTELLEN, b. w., *ik stelde achter*, *heb achtergesteld*. Achteraan stellen: *de ruiterij achter het voetvolk stellen*. Minder achten: *hij heeft zijn eigen belang altijd achter dat van het vaderland gesteld*. Van hier *achterstelling*.

ACHTERSTEVEN, (bij KILIAAN *achtersteve*) m.; het meerv. *achterstevens* is mij niet voorgekomen; en daarvoor, meen ik, zal men altoos *achtersteven* gebruikt vinden, als zijnde het meerv. van *achtersteve*, zonder *n*, gelijk KIL. heeft. De achtersteven van een schip: *van uwen hoogen achtersteven*. VOND. Zie *steven*.

[AC]HTERSTRAAT, v., meerv. *achterstraten*.

[AC]HTERSTUK, o., meerv. *achterstukken*. Het achterste stuk van eenig ding.

[AC]HTERTAAL, (verouderd) hetzelfde als *achterklap*.

[AC]HTERTOGT, m. Hetzelfde als *achterhoede*. *Laat mij den achtertogt bevolen*. VOND.

ACH-

ACHTERUIT, bijw. Achterwaarts, terug; *achteruit gaan*, *achteruit leeren*, *achteruit loopen* enz.

Dit *achteruit* wordt ook, in den dagelijkschen spreektrant, als zelfstandig gebezigd, voor eene plaats achter een huis, of voor eenen uitgang, in het onz. geslacht: *dat huis heeft een achteruit.*

ACHTERVLAG, v., meerv. *achtervlaggen.* De vlag, die op het achterste gedeelte van het schip gesteld is.

ACHTERVOEGEN, b. w., *ik voegde achter*, *heb achtergevoegd.* Achterplaatsen, achterzetten: *het eene achter het andere voegen; ik zal er nog iets achtervoegen.*

ACHTERVOLGEN, b. w., *ik achtervolgde*, *heb achtervolgd.* Vervolgen: *den vijand achtervolgen.* Opvolgen, nakomen: *hij heeft het bevel zijns meesters achtervolgd.* Voortzetten: *men moet het begonnen werk achtervolgen.*

Achtervolgen, voor achteraan komen: *ik volg achter hem*, wordt beter van elkander gescheiden geschreven, *achter volgen*, dewijl *achter* hier, eigenlijk, voor het bijw. *achteraan*, *achterna*, genomen wordt. Van hier *achtervolging.*

ACHTERVOLGENS, voorz. en bijw. Voorz.: *achtervolgens* (volgens, naar) *de wetten van het land.* Bijw.: *ik heb de tien eerste hoofddeelen van het boek achtervolgens* (het eene na het andere) *gelezen.*

ACHTERWAARTS, bijw. Terug: *achterwaarts zien*, *achterwaarts gaan*, *achterwaarts drijven*, *achterwaarts leeren.*

ACHTERWAREN, b. w., thans buiten gebruik; oulings beteekende het verzorgen, oppassen. Ten tijde van KILIAAN zeide men, in Braband, *de kraamvrouw achterwaren;* en *achterwaarster* was zulk eene, die bij ons *kraambewaarster* heet.

ACHTERWEG, m., meerv. *achterwegen.*

ACHTERWEGE, bijw., oul. zoo veel als *op den weg;* want *achter* komt bij M. STOKE ook in den zin van *op* en *in*, voor. *Achterwege blijven*, niet voortgaan; en overdragtelijk, niet voltooid worden: *die aanslag bleef achterwege. Achterwege houden*, terughouden, niet voor den dag brengen.

ACHTERWEZEN, o. Hetzelfde als *achterstal.*

ACHTERWIEL, o., meerv. *achterwielen. De achterwielen van eenen wagen.*

ACHTERWINKEL, m., meerv. *achterwinkels.* Van *winkel*, voor de plaats, of dat gedeelte van een huis, waar iets te koop gesteld is. Een winkel, die achter eenen anderen geplaatst is. Ook het achterste gedeelte van eenen winkel. Dan, daar *winkel* eigenlijk hetzelfde met *hoek* is, zoo komt *achterwinkel* ook in den zin van achterhoek, sluiphoek, voor:

Vol achterwinklen en verborgene vertrekken,

zegt HOOFT van het menschelijke hart.

ACHTERZEIL, o., meerv. *achterzeilen.*

ACHTERZOLDER, m., meerv. *achterzolders.*

ACHTHALF, zie *acht.*

ACHTHOEK, zie *acht.*

ACHTJARIG, zie *acht.*

ACHTMAAL, zie *maal.*

ACHTIG, een uitgang van zelfst. en bijvoegel. naamwoorden, dienende, om aan te duiden, dat de zaak als zoodanig geacht, of daarvoor gehouden moet worden. Van *achten*, houden, meenen. *Zwartachtig*, *witachtig*, *glasachtig*, *steenachtig*, *aardachtig*, *kleiachtig* enz. is, derhalve, hetgeen voor *zwart*, *wit*, *glas*, *steen*, *aarde*, of *klei*, te houden is; dat zoo veel van *zwart*, *wit* enz. heeft, dat het daarvoor mag gehouden worden.

Op dezen grond zoude de aanmerking van B. HUYDECOPER schijnen door te gaan, namelijk, dat *waarachtig* iets is, *hetwelk waar schijnt te wezen.* Maar *waarachtig* is, eigenlijk, voor *waarhaftig*, gelijk de Duitschen ook *wahrhaftig* zeggen en schrijven, van *haben*, *hebben;* beteekenende *waarhaftig* dan, zoo veel als *het ware hebbende*, gelijk *deelachtig*, voor deelhaftig, *deel hebbende*, *woonachtig*, voor woonhaftig, *woon hebbende.* Dat *waarachtig*, *deelachtig*, *woonachtig*, voor *waarhaftig*, *deelhaftig* enz., gebezigd wordt, blijkt ook daaruit, dat, in deze, gelijk in alle andere woorden, die in *haftig* uitgaan, als *manhaftig*, *naamhaftig*, *ernsthaftig* enz., de hooge toon op de *tweede* lettergreep komt; terwijl in die woorden, welke oorspronkelijk den uitgang *achtig* hebben, als *zwartachtig* enz., de nadruk op de *eerste* lettergreep valt.

ACHTING, v. Van *achten.* Het gevoel en de erkenning van

van iemands waarde en verdiensten: *veel achting voor iemand hebben*, waarvoor men oudtijds zeide *in achtinge nemen; mijne achting voor hem kent geene grenzen*. Aanzien: *in achting staan; hij is bij niemand in achting*. Oulings werd *achting* ook voor *acht*, in den zin van een regterlijk vonnis, gebezigd. Van hier *achtingwaardig*.

ACHTKANT, zie *acht*.

ACHTSTE, o. meerv. *achtsten*. Hetzelfde als *achtendeel*: *een achtste boter*, enz. *Een achtste*, in de toonkunst, eene noot met een' staart, — in de loterij, een achtste gedeelte van een lot.

ACHTTIEN, zie *acht*.

ACHTZAAM, bijv. n., *achtzamer*, *achtzaamst*. Van *acht*, in de beteekenis van zorg en oplettendheid, en den uitgang *zaam*, van *zamen*, *tezamen*, d. i. *verbonden*, waarvan het denkbeeld van gelijkheid, of overeenkomst, schijnt afgeleid te zijn. *Achtzaam* is derhalve zoo veel, als hetgeen tot *achten*, *acht geven*, *opletten*, behoort, en daarmede overeenkomt. *Hij is een achtzaam*, zorgvuldig en oplettend, *man*. Van hier *achtzaamheid*.

ADDER, v., meerv. *adders*. *Hij kweekt eene adder, die hem 't hart haast af zal steken*. VOND.

ADDERBEET, m., meerv. *adderbeten*. De beet van eene adder.

ADDERGEBROEDSEL, meerv. *addergebroedsels*. Ook *adderengebroedsel*. Een broedsel van adders. Met verachting van iemand gesproken: *gij addergebroedsel*, of *adderengebroedsel*.

ADDERSPOG, o. Overdragtel. zegt men van eenen beleedigenden, hatelijken schrijver, dat hij zijne pen in *adderspog* gedoopt heeft.

ADDERTONG, v., meerv. *addertongen*. De tong van eene adder. Figuurlijk wordt eenen stekelachtigen, beleedigenden redenaar eene *addertong* toegeschreven. Ook draagt zeker kruid den naam van *addertong*.

ADEL, m. In tegenoverstelling van den burgerlijken stand: *hij is van adel; uit den roomschen adel gesproten*. VOND. Figuurlijk, voor waarde en verhevenheid van geest: *de adel der ziel is meer waardig, dan alle adel des geslachts*. Ook voor personen, die de adellijke waardig-

heid bezitten, — edelen: *de gansche adel was genoodigd.*

Ons *adel* heeft veel overeenkomst met het goth. *adall*, beteekenende *voornaam*, *voortreffelijk*.

ADELAAR, (of *adeler*, ook *arend*) m., meerv. *adelaars* en *adelaren*. De grootste en sterkste onder de roofvogels, die eene snelle vlugt heeft, en zich hooger dan alle andere vogelen in de lucht verheft; waarom hij reeds in de oudste tijden den naam van *koning der vogelen* droeg. Oud geworden zijnde, plukt hij zijne vederen uit, en bekomt nieuwe vederen, waardoor hij als verjongd wordt; eene bijzonderheid, van welke reeds de oudste oostersche dichters gebruik gemaakt hebben. Zie *arend*.

Adelaar is zamengesteld uit *adel*, voor *edel*, en *aar*, bij WACHTER. *ar*, *arn*, bij SCHERZ. *ar*, *are*, zijnde de algemeene benaming van groote roofvogelen, en bijzonderlijk die der arenden; zoodat *adelaar* dan zoo veel is, als *edele roofvogel*, *edele arend*; dewijl hij de *edele*, de voornaamste, de koning onder de roofvogelen is.

ADELBORST, m., meerv. *adelborsten*. Bij KILIAAN, een edel, voornaam krijgsman. Thans alleen gebruikelijk in den zin van iemand, die iets meer, dan gemeen soldaat is. Schoon *borst* vrouwel. is, kan *adelborst* echter niet anders dan mannel. wezen, volgens den regel, dat de naamwoorden, die als eigene benamingen van mannen aangemerkt worden, mannel. zijn, schoon zij ook, op zich zelve, tot een ander geslacht behooren.

ADELDOM, m. *Met al den adeldom.* VOND. Somtijds zegt men ook *edeldom: pijn, die den edeldom bijna schijnt ingeschapen.* DE DECK.

ADELEN, b. w., *ik adelde*, *heb geadeld*. Eigenlijk, adellijke waardigheid, adellijke voorregten mededeelen. *Zich laten adelen; door den keizer geadeld worden.* Figuurlijk, boven anderen verheffen, ten aanzien van inwendige waarde: *de deugd adelt den nederigsten stand.*

ADELLIJK, bijv. n. en bijw., *adellijker*, *adellijkst*. Als bijv. naamw., met den adeldom bekleed: *eene adellijke geboorte; uit adellijk bloed gesproten.* Figuurlijk, naar den aard des waren adels, dapper, grootmoedig, voortreffelijk: *eene adellijke daad.* In deze figuurlijke beteekenis, zegt ADELUNG, begint dit woord te verouderen; vermoedelijk, omdat de zaak zelve bij den hedendaagschen adel niet veel meer plaats heeft.

ADELSTAND, m. Adellijke waardigheid: *iemand tot den adelstand verheffen.*

ADEM, (ook *asem*) m. De lucht, welke men, door middel der longen, in zich trekt, en weder van zich stoot. Ook voor dit intrekken en uitstooten der lucht zelf. *Adem halen, scheppen; naar zijnen adem hijgen; geheel buiten adem zijn; zich buiten adem loopen; weder tot zijnen adem komen; iets in eenen adem*, onmiddellijk achter elkander, zonder tusschenpoozen, zeggen. Dewijl de adem voor het natuurlijke leven onontbeerlijk is, wordt dit woord ook voor het leven zelf genomen: *den adem uitblazen; zoo lang nog adem in mij is; al wat adem heeft*, al wat leeft. BIJBELVERT. Wijders wordt het woord *adem* meer overdragtelijk gebezigd, in de spreekwijzen: *zijnen adem over alles hebben, laten gaan*, zich met alles bemoeijen, alles beschikken; *een werk van eenen langen adem*, waaraan lang moet gearbeid worden.

Adem, (angels. *aethm*, *ethm*) duidt eigenlijk den wind aan, welke door het intrekken en uitstooten des adems veroorzaakt wordt; waarin het met het gr. ἀτμη, van ἀειν, *waaijen*, overeenkomt. Voor *adem*, gebruikt men ook *asem; asem halen*, in het gr. ααζειν.

ADEMACHTIG, zie *aamachtig*.

ADEMBORSTIG, zie *aamborstig*.

ADEMEN, o. en b. w., *ik ademde, heb geademd.* Onzijd., adem halen; doch meestal in den hoogen schrijfstijl: *het hart is mij zoo beklemd, dat ik naauwelijks ademen kan.* Figuurlijk, voor leven: *hij ademt nog.* Bedrijv., voor genieten: *hier woont de rust, hier ademt men niets, dan vrede.* Voor mededeelen, rondom zich verspreiden: *hier ademen de bloemen de aangenaamste geuren.*

Het bijv. naamw. *ademig* is alleenlijk, in het zamengestelde *kortademig*, gebruikelijk.

ADEMHALING, v., meerv. *ademhalingen.* Het adem halen: *hij heeft eene moeijelijke ademhaling; tot mijne laatste ademhaling.*

ADEMING, v. Van *ademen.* De ademhaling; welk woord meer in gebruik is. *Ademing* komt meestal in zamenstelling voor, als: *inademing.*

ADEMTOGT, (ook *aamtogt*) m., meerv. *ademtogten.*

Het in- en uitademen van de lucht, door middel der longen; ook de lucht zelve, welke men in- en uitademt: *de kamer was vol van ademtogten.*

ADER, (bij zamentrekking, *aar.*) v., meerv. *aderen.* Bloedader, hartader, pols- of slagader enz. *Iemand eene ader openen*, ook *aderlaten.* Figuurlijk, *dichtader*, voor geschiktheid tot de dichtkunst. Ook worden de trekken in levenlooze ligchamen, welke, even als aderen, uit- en in elkander loopen, *aderen* genoemd. Hiertoe behooren de aderen in de bladen der planten, in het hout, het marmer enz. Zoo ook de kleine doorgangen van het water onder de aarde, en van den erts in de bergen: *wateraderen; eene bronader; goud-* en *zilverader*, in de mijnen. Van hier *aderachtig.*

ADEREN, b. w., waarvan het lijdel. deelwoord *geaderd* het gebruikelijkste is: *een welgeaderd beeld;* bij de beeldhouwers, een beeld, waaraan al de aderen behoorlijk uitgedrukt zijn.

ADERIG, bijv. n., *aderiger*, *aderigst.* Iets, dat vele aderen heeft: *aderig hout*, *aderig marmer* enz.

ADERLATEN, b. w., *ik liet ader*, *heb adergelaten. Hij moet noodzakelijk adergelaten*, hem moet eene ader geopend, *worden.*

Dit woord komt mij voor, van eenen zonderlingen aard te zijn. Het is zamengesteld van *ader* en *laten.* Maar welke beteekenis sluit nu *ader laten*, of *aderlaten*, in zich? Waarschijnlijk is het eene verkorting van *het bloed uit de ader laten;* waarvan, eindelijk, *aderlaten* overgebleven is; even als men zegt *een vat aftappen*, en daaronder echter het bier, of den wijn, verstaat, die in het vat is. Voor *aderlaten*, zegt men ook enkel *laten.* Van hier *aderlating.*

ADERRIJK, bijv. n., *aderrijker*, *aderrijkst.* Vol van aderen: *aderrijk marmer.*

ADERSLAG, m., meerv. *aderslagen.* De slag der polsader, welke, om hare slaande beweging, ook *slagader* genoemd wordt.

ADMIRAAL, m., meerv. *admiraals.* De voornaamste bevelhebber eener vloot: *de admiraal* DE RUYTER, enz. Ook voor het admiraalsschip: *de admiraal werd in den grond geschoten.* Voor *admiraal* bezigt men ook *ammiraal* (*amiraal*): *bij Clinton hunnen ammiraal.* HOOFT.

HOOFT. *Van Hollands grootsten ammiraal.* VOND. Doch de *d* wordt ook in het spaansche *admirante* gevonden.

Gemeenlijk wordt het woord *admiraal* van het arabische *amir*, of *emir*, afgeleid, dat eenen heer, of bevelhebber, beteekent; schoon sommigen gissen, dat het van het oude ital. *miraglio*, dat den spiegel van het schip beteekent, afkomstig is; dewijl hier, voorheen, de plaats des bevelhebbers was, en hij dus zijne bevelen *al miraglio* gaf. Dit is zeker, dat dit woord in Italië het eerst gebruikt is. Van hier *admiraalschap*, de waardigheid eens admiraals: *het admiraalschap werd hem opgedragen. Admiraalschap maken* zegt men, wanneer verscheidene vloten zamengevoegd tegelijk zeilen. *Admiraalsschip*, het voornaamste schip eener vloot, waarop de admiraal zich bevindt. *Admiraalsvlag*, de vlag, die van het admiraalsschip waait.

ADMIRAALSCHAP, zie *admiraal.*

AF, bijw, en voorz. (oudt. *ave*), in het goth, zweed. en deen. *af*, angels. en eng. *of*, gr. *απο* en *αφ*, lat. *ab*, *abs.* Als bijw., om eene scheiding, afzondering te beteekenen, maar alleenlijk in het gemeene leven: *de kop was af.* Als voorz., (schoon achter het zelfst. naamw. geplaatst, en derhalve eigenlijk, nazetsel), in verbinding met *op* en *van: wij gingen den berg op en af; berg op, berg af; van dien tijd af*, waarvoor men ook zegt *van dien tijd af aan;* doch dit geeft, veelal, eene afzigtigheid.

Meestal wordt het, in zamenstelling met werkwoorden, gebruikt. Het komt, als dan, gemeenlijk voor *van*, waarmede geene werkwoorden kunnen zamengesteld worden, en beteekent, over het algemeen, eene scheiding en afzondering, wier aard door het bijgevoegde werkwoord nader bepaald wordt. Bijzonderlijk duidt het

1. Eene strekking van zekere hoogte naar beneden aan, als in *afhellen*, *afstijgen*, *afgaan*, *afvallen*, enz. 2. Eene verwijdering van eene plaats, of zaak: *afreizen*, *afvaren*, *afgaan* en *aftreden*, b. v., *hij is als raad afgegaan*, *afgetreden; aftred*, *aftogt*, *afstand*, *afwezend*, *afgelegen*, enz. 3. Eene scheiding, of afzondering: *afbijten*, *afblazen*, *afbreken*, *afhouwen*, *afplukken*, *afschuimen*, *afstrijken*, *afsnijden*, *afbor-*

stelen, enz., waarbij het voorzetsel zich zoo wel tot de zaak bepaalt, welke afgezonderd wordt, als tot die, van welke de afzondering geschiedt; want men zegt zoo wel *het stof afborstelen*, (namelijk van een kleed) als *een kleed afborstelen*. 4. Eene versterking van de beteekenis des woords, waarbij het gevoegd is: *afsterven*, *afkloppen*, *afscheiden*, *afscheid*, *afbidden*, *afschrikken*, *afmatten*, *afmennen*, *afdanken*, *zich afwerken*, *aflaat*, enz. 5. De uiterste eindpaal eener zaak: *afdoen*, *afwachten*, *afkoken*, *afspijzen* enz. 6. De overbrenging van de gedaante der eene zaak tot de andere: *afbeelden*, *afdrukken*, *afgieten*, *afmalen*, *afschilderen*, *afschrijven*, *afteekenen*, enz. 7. En eindelijk duidt het woord *af*, even als *on*, het tegendeel van datgeen aan, waarbij het gevoegd is, als: *afgod*, *afgrond*, *afgunst*.

In zamenstelling met werkwoorden, is *af* een scheidbaar voorzetsel, en ontvangt daarom den nadruk der uitspraak.

AFBAKENEN, b. w., *ik bakende af*, *heb afgebakend*. Met bakens afteekenen: *het vaarwater afbakenen*.

AFBAKKEN, b. en o. w., *ik bakte af*, *heb afgebakken*. Bedr., ten einde bakken: *zij wil de koeken eerst afbakken*. Onzijd., voor alles bakken, wat gebakken moet worden: *wij zullen eerst maar afbakken*.

AFBEDELEN, b. w., van *af* en *bedelen*, het voortdur. werkw. van *bidden*: *ik bedelde af*, *heb afgebedeld*. Door bedelen, of veel bidden, trachten te verkrijgen: *iemand iets afbedelen*.

AFBEELDEN, b. w., *ik beeldde af*, *heb afgebeeld*. Eigenlijk, de gedaante eener zaak, op eene zinnelijke wijze nabootsen, een beeld van iets maken: *een landschap afbeelden; God onder eene menschelijke gedaante afbeelden*. Overdragtel., iets levendig voorstellen, waarvoor echter *schilderen* gebruikelijker is: *wanneer ik u de rampzalige gevolgen dezer daad afbeeldde*. Van hier *afbeelding*, *afbeeldsel*.

AFBEITELEN, b. w., *ik beitelde af*, *heb afgebeiteld*. Met eenen beitel afslaan, afhouwen: *eenen hoek van iets afbeitelen*.

AFBERNEN, zie *afbranden*.

AFBERSTEN, o. w., *ik borst af*, *ben afgeborsten*. Bersten en afvallen, afspringen: *de kalk is overal afgeborsten*.

AFBETALEN, b. w., *ik betaalde af, heb afbetaald.* Geheel, alles betalen: *ik heb mijne schuld afbetaald.* Van hier *afbetaling.*

AFBETTEN, b. w., *ik bettede af, heb afgebet.* Door natmaken afzonderen, bij de wondheelers gebruikelijk: *den etter afbetten.* Van hier *afbetting.*

AFBEUKEN, b. w., *ik beukte af, heb afgebeukt.* Afrossen: *iemand afbeuken.*

AFBEULEN, b. w., *ik beulde af, heb afgebeuld.* Te veel arbeid van iemand vergen: *hij beult zijn volk af. Zich afbeulen,* afwerken: *hij heeft zich, in zijne laatste jaren, afgebeuld.* Beide in den gemeenen spreektrant.

AFBEUREN, b. w., *ik beurde af, heb afgebeurd.* Aftillen: *ik beurde hem van zijn paard af.*

AFBIDDEN, b. w., *ik bad af, heb afgebeden.* Met bidden trachten af te weren: *zij baden het dreigende onheil af.* Om iets bidden: *ik bad deze gunst van hem af,* en *ik bad hem deze gunst af.* Een zeker getal van gebeden uitspreken: *den rozenkrans afbidden.*

AFBIJTEN, b. w., *ik beet af, heb afgebeten.* Door bijten afscheiden: *een stuk van iets afbijten; de nagels afbijten.*

AFBIKKEN, b. w., *ik bikte af, heb afgebikt.* Bij de steenhouwers gebruikelijk: *eenen steen afbikken*

AFBINDEN, b. w., *ik bond af, heb afgebonden.* Losmaken: *den mantelzak afbinden.* Door binden afzonderen: *een gezwel, eene wrat afbinden.* Van hier *afbinding.*

AFBLADEN, b. w., *ik blaadde af, heb afgeblaad.* De bladen van eenen boom, of eene plant, afbreken: *de koolen moeten afgeblaad worden.*

AFBLADEREN, b. w., *ik bladerde af, heb afgebladerd.* Hetzelfde als *afbladen.*

AFBLAZEN, b. en o. w., *ik blies af, heb afgeblazen.* Bedrijv., door blazen afzonderen: *het stof afblazen,* ook *het boek afblazen,* d. i. *het stof van het boek afblazen.* Onzijd., voor ten aftogt blazen: *de krijgsoverste beval af te blazen.*

AFBLIJVEN, o. w., *ik bleef af, ben afgebleven.* Niet komen: *hij blijft dikwijls van de vergadering af.* Niet aanroeren: *gij moet daar afblijven.*

AFBOENEN, b. w., *ik boende af, heb afgeboend. De stoe-*

stoelen afboenen, Figuurlijk, in den gemeenen spreektrant, voor wegjagen, verdrijven: *indien hij andermaal komt, zal ik hem van de kamer afboenen.*

AFBOETEN, b. w., *ik boette af, heb afgeboet.* Door boete, d. i. door berouw, straf, of genoegdoening, uitdelgen: *zijne zonde afboeten; eene misdaad, met geld, afboeten.*

AFBORGEN, b. w., *ik borgde af, heb afgeborgd.* Van iemand borgen: *hij heeft mij alles afgeborgd.* Ook voor ontleenen: *wien hebt gij deze tegenwerping afgeborgd?*

AFBORSTELEN, b. w., *ik borstelde af, heb afgeborsteld.* Met den borstel wegdoen: het *stof afborstelen.* Ook met den borstel reinigen, schoonmaken: *een kleed* (d. i. het stof van een kleed) *afborstelen.*

AFBOTTELEN, b. w., *ik bottelde af, heb afgebotteld.* Bier of wijn afbottelen, d. i. op flesschen, of kruiken, aftappen: *het bier moet afgebotteld worden.*

AFBRAAK, v., meerv. *afbraken. Ik heb het huis, tot eene afbraak, gekocht*, om het af te breken. Zie *afbrek, afbreuk.*

AFBRANDEN, b. en o. w., *ik brande af, heb afgebrand.* Bedrijv., door vuur afzonderen: *de haren, eene wrat, met een gloeijend ijzer, afbranden.* Door vuur verwoesten, in de asch leggen: *de vijand brandde de stad af.* Aansteken, losbranden, inzonderheid van schietgeweer: *een geweer, een kanon afbranden.* Onzijd., met het hulpw. *zijn;* door vuur verwoest worden: *het huis brandde af; de geheele stad is afgebrand. Het geweer moet schielijk afbranden.*

AFBREK, v. Het zelfde als *afbraak, afbreuk.*

AFBREKEN, b. en o. w., *ik brak af, heb afgebroken.* Bedrijv., door breken afzonderen: *eene bloem van den steel afbreken.* Slechten: *een huis, tot den grond toe, afbreken.* Eindigen: *hier brak hij zijne redenen af.* Doen eindigen, verhinderen: *ik brak de vredesonderhandelingen af; breekt uwe zonde af.* BIJBELVERT. Plotseling ophouden, bijzonderlijk van woorden, uitdrukkingen, enz.; in welk geval echter het verledene deelw. alleen gebruikelijk is: *afgebrokene woorden; hij antwoordde mij niet, dan met tranen en afgebrokene zuchten.* Aftrekken, afzonderen: *hij breekt dagelijks eeni-*

eenige uren van zijnen tijd, tot zijne uitspanning, af. Onzijd., met het hulpw. *zijn: de naald is afgebroken; daar breekt een stuk van het glas af.* Met het hulpw. *hebben*, voor ophouden, niet verder voortgaan: *met het tweede deel heeft hij afgebroken.* Van hier *afbreking*

AFBRENGEN, b. w., onregelm., *ik bragt af, heb afgebragt.* Beneden brengen: *boeken afbrengen.* Afvoeren: *die goederen moeten den rijn afgebragt worden.* Redden, behouden: *hij heeft er al de schepen gelukkiglijk afgebragt.* Verwijderen: *iemand van den regten weg afbrengen.* Bewegen, om iets te laten varen: *ik zal hem van dat voornemen wel afbrengen.* Van hier *afbrenger, afbrenging.*

AFBREUK, v. Hetzelfde als *afbraak.* Ook voor vermindering van vermogen, aanzien, regt, waardigheid, waarvoor ook het zich verder uitstrekkende woord *nadeel* gebruikt wordt: *iemand afbreuk doen; iemands eer, vermogen* enz. *afbreuk doen.* Ook voor schade, nadeel, over het algemeen: *den vijand afbreuk doen.*

AFBROKKELEN, b. en o. w., *ik brokkelde af, heb afgebrokkeld.* Bedrijv., met kleine brokken afbreken: *hij heeft de kalk van den muur afgebrokkeld.* Onzijd., met het hulpw. *zijn;* met kleine brokken afvallen: *de kalk brokkelt van den muur af;* ook *de muur brokkelt af.*

AFBUITELEN, o. w., *ik buitelde af, ben afgebuiteld.* Aftuimelen, afvallen: *hij is van den berg afgebuiteld.*

AFDAK, o., meerv. *afdaken.* Een dak, dat over eene opene plaats hangt, om voor den regen te beveiligen: *wij stonden onder het afdak.*

AFDALEN, o. w., *ik daalde af, ben afgedaald.* Nederdalen: *hij daalde van den berg af.*

AFDAMMEN, b. w., *ik damde af, heb afgedamd.* Door eenen dam afhouden, of afleiden: *het water afdammen.* Van hier *afdamming.*

AFDANKEN, b. en o. w., *ik dankte af, heb afgedankt.* Bedr., afscheid geven, uit den dienst ontslaan, eigenlijk, in eenen goeden zin, en onder dankbetuiging voor gedane diensten: *bedienden, soldaten afdanken.* Figuurlijk: *wagen en paarden afdanken*, afschaffen, — *een kleed afdanken*, afleggen. Onzijd., dank betuigen voor de tegenwoordigheid der aanwezenden, inzonderheid bij begra-

fenissen gebruikelijk; met het hulpw. *hebben: ik zal, na de begrafenis, afdanken.* Van hier *afdanking.*

AFDANSEN, b. en o. w., *ik danste af, heb afgedanst.* Bedrijv., door dansen, of onder het dansen, onttrekken: *ik heb hem zijn meisje afgedanst.* Door dansen afzonderen: *hij danste de achterlappen van zijne schoenen af.* Zich door veel dansen afmatten: *zij zullen zich afdansen.* Onzijd., den dans eindigen: *dezen moeten afdansen.*

AFDEELEN, b. w., *ik deelde af, heb afgedeeld.* Verdeelen: *een veld, eene kamer, een boek afdeelen; den dag in twaalf uren afdeelen.* Van hier *afdeeling.*

AFDEINZEN, o. w., *ik deinsde af, ben afgedeinsd.* Wijken, terug gaan: *de vijand deinsde af.* Van hier *afdeinzing.*

AFDEKKEN, b. w., *ik dekte af, heb afgedekt.* Het dek afnemen: *de tafel afdekken.* Afslaan, afrossen, in den gemeenen spreektrant, gelijk ook *toedekken: hij werd deerlijk afgedekt.* In deze beteekenis behoort *afdekken*, eigenlijk, niet tot *dek*, maar is veeleer eene klanknabootsing (*onomatopoeia*), om het geluid der slagen uit te drukken; even als in het lat. *tax tax tergo meo erit.* PLAUT. Van hier *afdekker, afdekking.*

AFDIJKEN, b. w., *ik dijkte af, heb afgedijkt.* Hetzelfde als afdammen. Van hier *afdijking.*

AFDINGEN, b. w., *ik dong af, heb afgedongen.* Door dingen den gevraagden koopprijs verminderen: *ik heb hem tien stuivers afgedongen.* Van hier *afdinger, afdinging.*

AFDISSELEN, b. w., *ik disselde af, heb afgedisseld.* Met eenen dissel afhakken: *den bast van eenen boom afdisselen.*

AFDOBBELEN, b. w., *ik dobbelde af, heb afgedobbeld.* Met dobbelen vrijmaken: *hij heeft zich van de galg afgedobbeld.*

AFDOEN, b. en o. w., onregelm., *ik deed af, heb afgedaan.* Bedrijv., afnemen: *den hoed, den ring, afdoen;* ook *iemand den mantel afdoen*, uittrekken. *Het stof van de schoenen afdoen*, ook: *de schoenen afdoen*, schoonmaken. *Ik heb u het gansche verhaal medegedeeld, zonder daarvan een woord af te doen.* Ten einde brengen: *die zaak is afgedaan; zij heeft hare taak*

taak afgedaan. Beslechten: *de zaak is bij den raad reeds afgedaan.* Betalen: *oude schulden afdoen.* Onzijd., in den volmaakt verledenen tijd: *hij heeft afgedaan*, heeft uitgediend. Ook van levenlooze zaken: *die pen heeft afgedaan*, kan niet meer gebruikt worden. Van hier *afdoening.*

AFDONDEREN, onpers. w., *donderde af, heeft afgedonderd.* Ophouden met donderen: *het heeft afgedonderd.* In de gemeene straattaal wordt dit woord ook bedrijv. gebezigd: *iemand van de trappen afdonderen*, razend en vloekend afwerpen.

AFDORREN, o. w., *ik dorde af, ben afgedord.* Door uitdroogen dor worden en afvallen: *de bloemen zijn afgedord.*

AFDOUWEN, (*afduwen*) b. w., *ik douwde af, heb afgedouwd.* Door douwen verwijderen: *douw de schuit wat af; hij drong op mij aan, maar ik douwde hem van mij af.*

AFDRAAIJEN, b. en o. w., *ik draaide af, heb afgedraaid.* Bedrijv., door omdraaijen afzonderen: *eenen vogel den kop afdraaijen; hij draaide de knoopen van zijnen rok af.* Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor zich verwijderen: *hij scheen op mij aan te komen, maar draaide eindelijk weder af.* Ook in de scheepvaart gebruikelijk, voor afhouden, afwenden, het tegengestelde van *bijdraaijen: zoodra zij onze vloot in het gezigt kregen, draaiden zij af.*

AFDRAGEN, b w., *ik droeg af, heb afgedragen.* Naar beneden dragen: *turf afdragen.* Met dragen verslijten: *hij heeft zijn kleed al weer afgedragen.* Zich door veel dragen afmatten: *hij zal zich nog afdragen.* Van boomen, die, door te groote vruchtbaarheid, ophouden te dragen; *die boom heeft zich afgedragen.*

AFDRIJVEN, b. en o. w., *ik dreef af, heb afgedreven.* Bedrijv., voor wegdrijven: *zij dreven den vijand van de stad af.* In de geneeskunst: *door dat middel drijft men het graveel af. Zij zocht hare vrucht af te drijven*, derzelver ontijdige geboorte, door afdrijvende middelen, te veroorzaken. Naar beneden drijven: *hij dreef zijne kudde den berg af.* Aftrekken: *want hij heeft u gezocht af te drijven van den Heer uwen God.* BIJBELVERT. Door drijven afmatten: *het vee was geheel af-*

afgedreven. Onzijd., voor met den stroom afzakken, in de scheepvaart gebruikelijk, met het hulpw. *zijn: de schuit is afgedreven*. Van hier *afdrijvend*, *afdrijving*.

AFDRINGEN, b. w., *ik drong af*, *heb afgedrongen*. Door dringen verwijderen: *hij drong mij van de bank af*. Door sterk aanhouden, dreigen, of ook op eene gewelddadige wijze, van iemand bekomen, afpersen: *iemand geld*, *eenen eed*, *eene belofte*, *eene verklaring*, enz., *afdringen*.

AFDRINKEN, b. w., *ik dronk af*, *heb afgedronken*. Het bovenste eener vloeistof drinken: *het schuim van het bier afdrinken; de wijn is reeds tot op de helft van het vat afgedronken*. Door zamendrinken afwenden, bijleggen: *zij hebben den twist*, *het geschil*, *afgedronken*.

AFDROOGEN, b. w., *ik droogde af*, *heb afgedroogd*. Afwisschen: *droog u zweet af; zijne tranen afdroogen*. Overdragtel: *iemands tranen afdroogen*, hem vertroosten, hem met raad en daad, in zijne droefheid, bijstaan.

AFDRUIPEN, o. w., *ik droop af*, *ben afgedropen*. Met droppelen afvallen: *de boter druipt van het bord af*. Figuurl.: *zij dropen*, *een voor een*, *af*, maakten zich stil weg.

AFDRUK, m., meerv. *afdrukken*. Het afdrukken: *na den afdruk van het eerste blad*. Afdruksel: *er zijn slechts weinige afdrukken van dat boek — van die plaat; eenen afdruk in was maken*.

AFDRUKKEN, b. w., *ik drukte af*, *heb afgedrukt*. Door drukken nabootsen, of afbeelden: *een zegel in was afdrukken; een boek*, *een blad afdrukken*. Ten einde drukken: *het blad is nog niet afgedrukt*. Door veel drukken verslijten: *die letters zijn*, *die plaat is afgedrukt*. Van hier *afdrukking*, *afdruksel*.

AFDRUPPELEN, o. w., *ik druppelde af*, *ben afgedruppeld*. Met kleine droppelen afvallen. Van hier *afdruppeling*.

AFDUWEN, zie *afdouwen*.

AFDWALEN, o. w., *ik dwaalde af*. *ben afgedwaald*. Door dwaling van iets verwijderd worden: *van den regten weg afdwalen*. Overdragtelijk: *van het geloof afdwalen*, tot ongeloof vervallen. Van hier *afdwaling*.

AF-

AFDWEILEN, b. w., *ik dweilde af, heb afgedweild.* Met eenen dweil afvegen, afdoen, reinigen: *de stoep afdweilen.*

AFDWINGEN, b. w., *ik dwong af, heb afgedwongen.* Door dwang bekomen: *iemand, geld, eenen eed* enz. *afdwingen. De vrees dwingt, dikwerf, den boozen de bekentenis zijner misdaad af.*

AFEISCHEN, b. w., *ik eischte af, heb afgeeischt.* Afvorderen: *iemand iets afeischen*, het van hem eischen. *Zij eischten ons geen geld af. Eenen gevangenen den degen afeischen.* Van hier *afeisching.*

AFETEN, b. w., *ik at af, heb afgegeten.* Door eten wegdoen: *kersen van den boom afeten; het vleesch van de beenen afeten.*

AFFUIT, v. meerv. *affuiten.* Van het fransche *affut.* Zie *rolpaard.*

AFGAAF (*afgave*), v., meerv. *afgaven.* Het afgeven, in de eigenlijke beteekenis des woords: *de afgaaf van eenen brief, van een boek.*

AFGAAN, o. en b. w., onrelm., *ik ging af, ben afgegaan.* Onzijd., naar beneden gaan: *de trappen afgaan.* Hellen, overnijgen: *in het afgaan van het gebergte.* Weggaan, zich verwijderen: *de post is reeds afgegaan; van de stoep, van den regten weg, afgaan; eensklaps is hij van ons afgegaan.* Verlaten: *hij ging van zijne vrouw af.* Zich elders heen wenden ter verkrijging eener zaak: *op een ambt, op een meisje afgaan.* De verbinding met iemand opheffen: *van eenen koopman, metselaar* enz. *afgaan.* Eenen dienst, of een ambt, nederleggen: *hij is als schepen afgegaan.* Laten varen: *van zijn onderwerp — van zijn voornemen — van zijn gegeven woord afgaan*, niet houden. Allerlei afnemen in stand, groei, waarde, gedaante, kleur enz., zoo van zaken, als van personen: *een afgaand*, afnemend, *dichter; een afgaand man*, die van ouderdom verzwakt en vervalt; *eene afgaande maan; de verw gaat af; de koorts ging des avonds af.* Uit het gebruik geraken: *die gewoonte gaat geheel af.* Niet voortgaan: *het huwelijk ging weer af.* Verminderd, afgetrokken worden: *van dit geld mag geen stuiver afgaan.* Gezocht worden, koopers vinden, inzonderheid van koopwaren: *die waren gaan niet af; dat*

boek

boek gaat goed af. Handig en bevallig verrigten: *al wat hij doet gaat hem zeer wel af.* Eindelijk is *afgaan* gebruikelijk, voor zich ontlasten van het nuttelooze overschot der verteerde spijs, anders, zijn gevoeg doen; met het hulpw. *hebben: ik heb van die pillen drie maal afgegaan.* Bedrijv., door gaan, of onder het gaan, afzonderen, verslijten: *hij ging het vel van zijne voeten af.* Met schreden afmeten: *wij hebben het gansche veld afgegaan. Zich afgaan*, door veel gaan afmatten.

AFGANG, m., meerv. *afgangen.* Van *afgaan. De afgang eens bergs;* en in dezen zin is het meerv. alleen gebruikelijk: *de afgangen des bergs waren gevaarlijk.* Vrijheid om heen te gaan: *mijne huisvrouw den afgang benemende..* H. DE GROOT. Verval, afneming: *in den afgang der roomsche taal.* VOND. *De afgang der maan, der koorts.* Verkoop: *hij zocht overal, den afgang dier waren, van dat boek, te bevorderen.* Stoelgang, buikontlasting: *ik heb heden nog geenen afgang gehad.* Uitgeworpen overschot der verteerde spijs: *zijn afgang was met bloed vermengd.*

AFGAVE, hetzelfde als *afgaaf.*

AFGELEEFD, verl. deelw. van het verouderde w. *afleven.* Uitgeleefd, door ouderdom verzwakt: *een afgeleefd man — eene afgeleefde vrouw.* Van hier *afgeleefdheid.*

AFGELEGEN, verl. deelw. van *afliggen.* Van hier *afgelegenheid*, voor afstand.

AFGEVEN, b. en o. w., *ik gaf af, heb afgegeven.* Bedr., van zich geven, aan anderen overgeven: *ik heb iets aan u af te geven; aan wien hebt gij den brief afgegeven?* Onz.: *die verw geeft af; zwarte kousen geven dikwijls af*, behouden hare verw niet. Van hier *afgever, afgeving.*

AFGEZANT, m., meerv. *afgezanten.* Iemand, die van eenen staat, of vorst, gezonden wordt, om de zaken des lands waar te nemen. Door verloop, heeft dit woord de letter *d*, welke oorspronkelijk tot hetzelve behoort, als van *zenden* afkomstig, geheel verloren.

AFGIEREN, o. w., *ik gierde af, ben afgegierd.* Bij de zeelieden gebruikelijk: *het schip gierde van het hoofd af.*

AFGIETEN, b. w., *ik goot af, heb afgegoten.* De vloei-

vloeibare stof, door gieten, afzonderen: *het vet van het vleesch afgieten; al het water van de boonen afgieten.* Door gieten afbeelden: *een kop in was afgieten.* Van hier *afgieter*, *afgieting*, *afgietsel.*

AFGLIJDEN, o. w., *ik gleed af, ben afgegleden.* Naar beneden glijden: *van den trap, — van de ladder, afglijden.*

AFGLIPPEN, o. w., *ik glipte af, ben afgeglipt.* Glippen en vallen: *zij glipte van den drempel af.* Van hier *afglipping.*

AFGLIPPEREN, o. w., *ik glipperde af, ben afgeglipperd.* Voortdur. w. van *afglippen.*

AFGOD, m., meerv. *afgoden.* Een eindig, of verdicht wezen, hetwelk men goddelijke eer bewijst. Inzonderheid de ligchamelijke afbeelding van zulk eene verzierde godheid. Doorgaans gebruikt men het woord *afgod*, in deze eigenlijke beteekenis, zoo wel voor eene vrouwelijke als mannelijke godheid. Figuurl. wordt het genomen voor het voorwerp eener zeer hooge, overdrevene vereering, of liefde: *eenen afgod van iemand maken.* En in deze beteekenis wordt ook wel het vrouwelijke *afgodes*, *afgodin*, gebruikt: *afgodin mijner ziel.* In het angels. wordt dit woord, op dezelfde wijze geschreven, *afgod*, in het deen. en zweed. *afgud.*

Af is hier een bijwoord van ontkenning, van dezelfde kracht, als *on*, het tegendeel van datgeen aanduidende, waarbij het gevoegd is. *Afgod* is derhalve zoo veel als *ongod*, *geen God.*

AFGODENDIENAAR, m., meerv. *afgodendienaars.* Iemand, die verdichte godheden vereert, of ligchamelijke dingen, of afbeeldsels, goddelijke eer bewijst. Van zoodanig eene vrouw sprekende, zegt men *afgodendienares.* Van hier *afgodendienst* (ook *afgodsdienst*).

AFGODERIJ, v., meerv. *afgoderijen.* Eigenlijk, de vereering van eene valsche godheid; zonder meerv. Figuurlijk, de overdrevene vereering van andere voorwerpen; zonder meerv.: *afgoderij met iemand drijven.* Enkele afgodische handelingen; met het meerv.: *grouwelijke afgoderijen.* BIJBELVERT.

AFGODISCH, bijv. n. en bijw.; *afgodischer*, *meest afgodisch.* Aan de afgoderij gelijk, op dezelve gegrond: *eene afgodische handeling.* Als bijw.: *afgodisch vereeren.*

AF-

AFGOOIJEN, b. w., *ik gooide af, heb afgegooid.* Afsmijten, afwerpen: *hout van den zolder afgooijen.*
AFGORDEN, b. w., *ik gordde af, heb afgegord.* Losmaken, afdoen: *het zwaard afgorden.*
AFGRAAUWEN, b. w., *ik graauwde af, heb afgegraauwd.* Graauwend bejegenen, en van zich verwijderen: *hoe kunt gij mij altijd zoo afgraauwen?*
AFGRAVEN, b. w., *ik groef af, heb afgegraven.* Door graven lager maken: *eenen heuvel afgraven.* Door graven afzonderen: *ik heb dezen akker van het land afgegraven.* Van hier *afgraving.*
AFGRAZEN, b. w., *ik graasde af, heb afgegraasd.* Het gras afeten: *de koeijen hebben dit land reeds afgegraasd.*
AFGREPPELEN, b. w., *ik greppelde af, heb afgegreppeld.* Met greppels afscheiden: *het weiland van het hooiland afgreppelen.*
AFGRIJSSELIJK, bijv. n. en bijw., *afgrijsselijker, afgrijsselijkst.* Iets, dat afgrijzen verwekt; of waarvan men een afgrijzen heeft: *dat was eene afgrijsselijke daad.* Als bijw.: *hij heeft afgrijsselijk gelogen.* Van *afgrijzen.* Van hier *afgrijsselijkheid.*
AFGRIJZEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afgrijzen*, zelfstandig gebruikt, o. Afschrik: *een afgrijzen van iets hebben*, iets verfoeijen. HOOFT gebruikt het nog als een werkwoord: *het dier om af te grijzen.*
AFGROND, m., meerv. *afgronden.* Eigenlijk eene plaats, die geenen grond heeft, of welker grond niet wel bereikt, of gepeild kan worden; ook eene zeer groote diepte. *De afgrond der zee; zij zonken naar den afgrond; de afgrond tusschen twee bergen.* Oneigenlijk, iedere groote verwijdering, of afgelegenheid: *mijne ziel was, trots de afgronden, die ons van elkander scheidden, steeds bij u.* Eene onberekenbare grootte: *zij storten zich in eenen afgrond van ellende neder.* Een verschrikkelijk gevaar, een oogenschijnlijk verderf: *aan welk eenen afgrond stond ik!*

Af is hier een bijw. van ontkenning, even als in *afgod*, van dezelfde kracht als *on. Afgrond* is derhalve zoo veel als *ongrond*, *geen grond.*
AFGUNST, v. De gemoedsgesteldheid, waarbij men anderen

ren het goede, hetwelk zij bezitten, niet gunt. Ook *wangunst.* Van hier *afgunstig*, *afgunstigheid*, *afgunstiglijk.*

AFHAKEN, b. w., *ik haakte af*, *heb afgehaakt.* Hetgeen, dat aan eenen haak vast is, losmaken: *de schalen afhaken.* Van hier ook *afhaker*, *afhaking.*

AFHAKKEN, b. w., *ik hakte af*, *heb afgehakt.* Door hakken afzonderen: *iemand den kop*, *de hand afhakken. Eenen os afhakken*, aan geschikte stukken hakken. Van hier *afhakker*, *afhakking.*

AFHALEN, b. w., *ik haalde af*, *heb afgehaald.* Van boven halen: *ik moet nog turf afhalen.* Aftrekken: *eenen aal het vel afhalen.* Van eene plaats halen: *ik kom u*, *van avond*, *afhalen.* Met geweld, of list, onttrekken: *zij heeft hem alles afgehaald*, *wat hij bezat.* Van hier *afhaalster*, *afhaler*, *afhaling.*

AFHANDELEN, b. w., *ik handelde af*, *heb afgehandeld.* Door wederzijdsche overlegging, door beoordeeling van hetgeen voor en tegen eene zaak is, tot stand brengen: *laat ons deze zaak eerst afhandelen.* Mondeling, of schriftelijk behandelen: *de leer der onsterfelijkheid*, *in eene redevoering*, *afhandelen.* Beslissen, beslechten, door eene uitspraak afdoen: *de zaak is*, *bij den Raad reeds afgehandeld.* Van hier *afhandeling.*

AFHANDIG, bijw., zoo veel als *van de hand*, afwezig. Het komt bij ons alleen voor met het werkw. *maken*: *iemand iets afhandig maken*, ontnemen, onttrekken.

AFHANGEN, o. en b. w., *ik hing af*, *heb afgehangen.* Onzijd. Naar beneden hangen: *het touw hing van het dak der kerk af.* In eenigen afstand van iets hangen: *de schilderijen hangen ver genoeg van den muur af.* Fig.: *van iemand afhangen*, in deszelfs magt zijn, onder deszelfs bevelen staan. *Al wat bestaat*, *hangt van God af*, heeft zijn aanwezen en zijne bestemming aan hem te danken. *Dit heeft van mij niet afgehangen*, stond niet in mijne magt. Bedrijv., voor afnemen, nederlaten: *de schilderijen afhangen*; *de gewigten van een uurwerk afhangen.* Van hier *afhanging.*

AFHANKELIJK, bijv. n., *afhankelijker*, *afhankelijkst.* Van *afhangen.* Tot iets anders behoorende, zijnen grond daarin hebbende, aan hetzelve onderworpen: *deze zaak is van gene geheel afhankelijk.* — *De gansche natuur*

is van God afhankelijk. Van hier *afhankelijkheid.*

AFHAREN, o. w., *ik haarde af, heb afgehaard.* De haren loslaten: *de pels haart af.*

AFHASPELEN, b. w., *ik haspelde af, heb afgehaspeld.* Door *haspelen* van iets afdoen: *het garen van de klossen afhaspelen.* Overdragt., voor iets langzaam en gebrekkelijk verrigten, in den gemeenen spreektrant: *hebt gij uwe taak haast afgehaspeld?*

AFHEBBEN, b. w., onregelm., *ik had af, heb afgehad.* Voleindigd hebben: *ik heb mijn werk eerder afgehad, dan gij het uwe.*

AFHEFFEN, b. w., *ik hief af, heb afgeheven.* Door heffen van iets afnemen: afligten, *den ketel afheffen*, van het vuur. *De kaart afheffen.* Van hier *afheffer, afheffing.*

AFHEINEN, b. w., *ik heinde af, heb afgeheind.* Met eene heining bezetten, besluiten: *de tuin is rondom afgeheind.* Van hier *afheining.*

AFHELLEN, o. w., *ik helde af, heb afgeheld.* Naar beneden nijgen: *de weg helt hier verschrikkelijk af.* Van hier *afhelling.*

AFHELPEN, b. w., *ik holp af, heb afgeholpen.* Van de hoogte naar beneden helpen: *ik holp haar van den wagen af; iemand van het paard afhelpen.* Bevrijden, verlossen, ontdoen: *iemand van de koorts afhelpen; hij heeft zijn huis nog niet kunnen verkoopen; maar ik zal er hem wel afhelpen.* Onttrekken, helpen verspillen: *zij zal hem wel van zijn goed afhelpen.* Wegdoen, verdrijven: *men moet de honden van de straat afhelpen.*

AFHOEREN, wederk. w., *ik hoerde af, heb afgehoerd. Zich afhoeren*, zich door hoererij verzwakken en bederven.

AFHOOREN, b. w., *ik hoorde af, heb afgehoord.* Door het gehoor vernemen: *wij hebben hun al hunne geheimen afgehoord; ik heb alles afgehoord.* Ten einde aanhooren: *de getuigen zijn nog niet afgehoord.*

AFHOUDEN, b. en o. w., *ik hield af,* (van het oude *holden*) *heb afgehouden.* Bedrijv., op zekeren afstand van iets houden: *iets van zich, — iets van den muur* enz., *afhouden.* De aannadering van eenen persoon, of eene zaak, verhinderen: *den vijand van de stad afhou-*

houden. In de volbrenging eener zaak verhinderen: *iemand van eene schandelijke daad, van den arbeid, van de kerk, afhouden.* Verwijderen, afzonderen: *hij houdt zich van dat gezelschap af.* Terug houden: *ik zal er tien stuivers afhouden.* Onzijd., in de scheepvaart gebruikelijk: *onze vloot hield af, en ging op den vijand los.* Ook wordt dit *afhouden* figuurl. gebezigd, b. v.: *eerst scheen hij onverzettelijk, doch daarna begon hij wat af te houden*, van zijn eerste oogmerk af te zien. Van hier *afhouder, afhouding.*

AFHOUWEN, b. w., *ik hieuw af, heb afgehouwen.* Door houwen afzonderen, afhakken: *eenen boom afhouwen; iemand het hoofd afhouwen.* Van hier *afhouwer, afhouwing.*

AFHUICHELEN, b. w., *ik huichelde af, heb afgehuicheld.* Door huichelen verkrijgen: *iemand iets afhuichelen.*

AFHUILEN, wederk. w., *ik huilde mij af, heb mij afgehuild.* Door huilen afmatten.

AFHUREN, b. w., *ik huurde af, heb afgehuurd.* Door huren bekomen: *wij zullen de schuit afhuren.* Van hier *afhuurder.*

AFJAGEN, b. w., *ik joeg af, heb afgejaagd.* Naar beneden jagen, wegjagen: *ik joeg hem van den berg, — van de kamer af. Jaag den hond van het vuur af.* Door jagen afmatten: *een paard afjagen; zich afjagen.* Van hier *afjager.*

AFKAATSEN, b. w., *ik kaatste af, heb afgekaatst.* Door kaatsen van zich verwijderen: *den bal afkaatsen*, terug kaatsen. Ook figuurl., voor afwenden, afkeeren: *hij wilde hem voor den regter roepen, maar ik heb het nog gelukkiglijk afgekaatst.* Van hier *afkaatser, afkaatsing.*

AFKABBELEN, b. w., *ik kabbelde af, heb afgekabbeld.* Door kabbelen verwijderen: *het water heeft hier een stuk van den dijk afgekabbeld.*

AFKAKELEN, b. w., *ik kakelde af, heb afgekakeld.* Door kakelen, d. i. veel praten en snappen, doen ophouden, afweren: *hij zal dat wel afkakelen.*

AFKALKEN, o. w., *kalkte af, is afgekalkt.* De kalk loslaten, laten afvallen: *die muur kalkt overal af.* Van hier *afkalking.*

AFKALVEN, o. w., *ik kalfde af, heb afgekalfd.* Ten einde kalven: *de koeijen hebben afgekalfd.*

AFKAMMEN, b. w., *ik kamde af, heb afgekamd.* Door kammen verwijderen; ook met den kam reinigen: *ik heb al het vuil van zijn hoofd afgekamd.* Van hier *afkammer*, *afkamming.*

AFKANTEN, b. w., *ik kantte af, heb afgekant.* De kanten wegnemen: *die steen moet nog wat afgekant worden.* Van hier *afkanter*, *afkanting.*

AFKAPPEN, b. w., *ik kapte af, heb afgekapt.* Afhouwen: *de takken van de boomen afkappen.* Van hier *afkapper*, *afkapping.*

AFKEER, m. Tegenzin, weerzin: *eenen afkeer van iets hebben. Zij kreeg eenen afkeer van hem.*

AFKEEREN, b. w., *ik keerde af, heb afgekeerd.* Afwenden, in de eigenlijke en oneigenlijke beteekenis: *zich van iemand afkeeren; het gezigt van iets afkeeren*, den rug toekeeren; *zich van de wereld afkeeren*, alle gemeenschap met haar opheffen; *den vijand afkeeren*, afweren, terug drijven; *een gevaar, een ongeluk afkeeren.* Van hier *afkeering.*

AFKEERIG, bijv. n., *afkeeriger*, *afkeerigst.* Van *afkeer.* Eenen tegenzin hebbende: *hij was geheel afkeerig van die daad; iemand van eene zaak afkeerig maken.* Ook komt *afkeerig* in den zin van afwijkende, afdwalende voor: *gij afkeerige kinderen!* BIJBELVERT. Van hier *afkeerigheid*, *afkeeriglijk*, *afkeering.*

AFKEMMEN, zie *afkammen.*

AFKERVEN, b. w., *ik korf af, heb afgekorven.* Door kerven afzonderen, afsnijden: *eenen visch den staart, den kop afkerven.* Oul. had *afkerven* nog andere beteekenissen, waarin het thans niet meer gebezigd wordt, b. v. *schepen afkerven*, voor losmaken, *het gebod afkerven*, voor overtreden. Van hier *afkerver*, *afkerving.*

AFKEUREN, b. w., *ik keurde af, heb afgekeurd.* Kwaad keuren, veroordeelen, verwerpen: *het zilver afkeuren*, als geen goed zilver zijnde; *eene ingezondene verhandeling afkeuren*, niet voldoende oordeelen, niet goed keuren. *Welk redelijk mensch zal het kwaadspreken niet afkeuren?* Van hier *afkeurder*, *afkeuring.*

AFKIJKEN, b. w., *ik keek af, heb afgekeken.* Heimelijk, steelswijze, afzien, door kijken zich eigen maken: *ik heb*

heb hem de kunst afgekeken. In den vertrouwelijken spreektrant: *ik zal het eens afkijken*, het einde afwachten, zien, wat er van worde.

AFKLAREN, b. w., *ik klaarde af, heb afgeklaard.* Geheel afmaken: *eene rekening afklaren*, geheel afdoen, volkomen zuiver en effen maken. Bij KILIAAN.

AFKLAUTEREN, o. w., *ik klauterde af, ben afgeklauterd.* Op handen en voeten afklimmen: *hij klauterde van de trappen af.*

AFKLEMMEN, b. w., *ik klemde af, heb afgeklemd.* Door klemmen afzonderen: *zich eenen vinger afklemmen.* Van hier *afklemmer, afklemming.*

AFKLEPPEN, b. w., *ik klepte af, heb afgeklept.* Met klokkengeklep afkondigen: *de bekendmaking is reeds afgeklept.* Van hier *afklepper, afklepping.*

AFKLIMMEN, o. w., *ik klom af, ben afgeklommen.* Naar beneden klimmen: *hij klom van het dak af.* Van hier *afklimmer, afklimming.*

AFKLOPPEN, b. w., *ik klopte af, heb afgeklopt.* Door kloppen verwijderen: *klop het stof van mijnen rok af.* Ook door kloppen zuiveren, schoonmaken, *den hoed afkloppen.* Afslaan, afrossen: *hij heeft hem deerlijk afgeklopt.* Van hier *afklopper, afklopping.*

AFKLUIVEN, b. w., *ik kloof af, heb afgekloven.* Door kluiven afzonderen: *het vleesch van de beenen afkluiven;* ook *een been afkluiven.* Van hier *afkluiver, afkluiving.*

AFKNAAUWEN, b. w., *ik knaauwde af, heb afgeknaauwd.* Hetzelfde als *afknabbelen.* Van hier *afknaauwer, afknaauwing.*

AFKNABBELEN. b. w., *ik knabbelde af, heb afgeknabbeld.* Door knabbelen afzonderen: *het vleesch van de beenen afknabbelen;* ook *een been afknabbelen. De nagels afknabbelen.* Van hier *afknabbeler, afknabbeling.*

AFKNAGEN, b. w., *ik knaagde af, heb afgeknaagd.* Hetzelfde als *afkluiven, afknabbelen.* Door knagen afzonderen: *het vleesch van de beenen afknagen;* ook *een been afknagen.* Overdragtelijk zegt men ook: *de kommer knaagt hem het hart af*, hij wordt door heimelijk verdriet verteerd. Van hier *afknager, afknaging.*

AFKNAKKEN, b. en o. w., zijnde een klanknabootsend

woord: *ik knakte af, heb afgeknakt.* Bedrijv., knakken en afbreken: *hij knakte de bloem van haren steel af.* Onzijd., met het hulpw *zijn: de bloem knakte van haren steel af.* Van hier *afknakker*, *afknakking.*

AFKNAPPEN, b. en o. w., *ik knapte af, heb afgeknapt.* Bedrijv., knappen en afbreken: *hij knapte een stuk van het glas af.* Onzijd., met het hulpw. *zijn: ik wond mijn uurwerk op, en de veer knapte af.*

Afknappen is een klanknabootsend woord. Van hier *afknapping.*

AFKNELLEN, b. w., *ik knelde af, heb afgekneld.* Door knellen afscheiden: *zij knelde haren vinger af.*

AFKNEVELEN, b. w., *ik knevelde af, heb afgekneveld.* Door knevelen verkrijgen, met geweld afpersen: *hij heeft zijnen broeder schatten afgekneveld.* Van hier *afknevelar*, *afkneveling.*

AFKNIBBELEN, b. w., *ik knibbelde af, heb afgeknibbeld.* Door knibbelen, — door twisten en kijven, bekomen: *ik heb hem nog drie stuivers afgeknibbeld.* Van hier *afknibbeler*, *afknibbeling*, *afknibbelster.*

AFKNIJPEN, b. w., *ik kneep af, heb afgeknepen.* Door knijpen afscheiden: *een stuk van het deeg afknijpen.* *Afnijpen*, zonder *k*, is even zeer in gebruik. Van hier *afknijper*, *afknijping.*

AFKNIPPEN, b. w., *ik knipte af, heb afgeknipt.* Door knippen afscheiden; met eene schaar afsnijden: *hij knipte een stukje van het papier af.* Van hier *afknipper*, *afknipping.*

AFKNOTTEN, b. w., *ik knottede af, heb afgeknot.* De knotten afplukken (namelijk, van het vlas): *het vlas is reeds afgeknot.* *Knotten* beteekent, in de vlasteelt, ook in knotten binden; en dan is *afknotten*, zoo veel als ten einde knotten, al het vlas in knotten binden: *wij zullen het vlas eerst maar afknotten.* Afkappen, afhouwen: *de takken van de boomen afknotten*, ook *de boomen afknotten.* Van hier *afknotter*, *afknotting.*

AFKOELEN, b. w., *ik koelde af, heb afgekoeld.* Behoorlijk koel, of koud maken: *ijzer in water afkoelen.* *Zich afkoelen: — ik zettede mij onder dezen boom neder, om mij wat af te koelen.* Van hier *afkoeler*, *afkoeling.*

AF-

AFKOKEN, b. w., *ik kookte af, heb afgekookt.* Genoeg, naar vereisch koken: *groente afkoken; eenen drank afkoken.* Van hier *afkoking.*

AFKOMELING, m. en v., meerv. *afkomelingen.* Van *afkomen.* Een afstammeling van eenen persoon, of een geslacht: *hij is een, — zij is eene afkomeling van Barneveld.* Zie over het gemeene geslacht van dit woord, bij *Aankomeling.*

AFKOMEN, o. w., *ik kwam af, ben afgekomen.* Van boven komen: *ik kwam terstond af — van mijne kamer af.* Vervoerd worden: *die goederen komen den rijn af.* Zich van eene plaats, of zaak, verwijderen: *ik kwam van mijns broeders huis af; ik konde van het gezelschap niet afkomen. Zij kwamen van hun voornemen af,* lieten het varen. *Om van de zaak af te komen,* dezelve ten einde te brengen; — *er is geen afkomen aan die zaak. Gij zult niet schielijk van hem afkomen,* ontslagen worden. *Zoo doende komen wij nimmer van elkander af,* treffen wij nimmer een vergelijk. *Hij is er slecht afgekomen,* de uitslag der zaak is nadeelig voor hem. Afstammen: *hij is van brave ouderen afgekomen;* en daarvan hebben wij nog de woorden *afkomeling* en *afkomst.*

AFKOMST, v. Afstamming, herkomst, oorsprong, geslacht: *van zeer achtbare afkomst.* HOOFT. *Een duitscher van afkomst. De afkomst,* oorsprong, *van een woord.* Ook kroost, afstammelingen: *natuur boezemde den Ouden in, hunne afkomst op te kweeken.* VONDEL. Van hier *afkomstig.*

AFKONDIGEN, b. w., *ik kondigde af, heb afgekondigd.* Van eene verhevene plaats, bekend maken: *een huwelijk afkondigen; den vrede afkondigen.* Van hier *afkondiger, afkondiging.*

AFKONNEN, hetzelfde als *afkunnen.*

AFKOOKSEL, o., meerv. *afkooksels.* Van *afkoken.* Hetgeen afgekookt is: *een afkooksel van den koortsbast.*

AFKOOP, m., meerv. *afkoopen;* doch dit is niet zeer in gebruik. Van *afkoopen.*

AFKOOPEN, b. w., onregelm., *ik kocht af, heb afgekocht.* Door koopen verkrijgen: *iemand iets afkoopen.* Eene zaak door geld verhinderen, iemand door geld van iets bevrijden: *straf afkoopen; zich van de dienst af-*

koopen; de burgers hebben de plundering afgekocht. Van hier *afkooper*, *afkooping.*

AFKORSTEN, b. w., *ik korste af*, *heb afgekorst.* De korst afdoen: *brood afkorsten.*

AFKORTEN, b. w., *ik kortte af*, *heb afgekort.* Korter maken: *ik heb mijnen mantel laten afkorten;* — *zijne woorden*, *onder het schrijven*, *afkorten*, niet geheel uitschrijven. Aftrekken: *ik heb tien stuivers op zijne rekening afgekort.* Van hier *afkorter*, *afkorting.*

AFKRABBELEN, b. w., voortdur. w. van *afkrabben: ik krabbelde af*, *heb afgekrabbeld.* Door veel krabben afzonderen: *hij krabbelde het vel van zijne hand af.*

AFKRABBEN, b. w., *ik krabde af*, *heb afgekrabd.* Door krabben afzonderen: *de verw van de deur afkrabben.* Van hier *afkrabber*, *afkrabbing.*

AFKRASSEN, b. w., *ik kraste af*, *heb afgekrast.* Door krassen afdoen: *de kalk van den muur afkrassen.* Van hier *afkrasser*, *afkrassing.*

AFKRIJGEN, b. w., *ik kreeg af*, *heb afgekregen.* Van zekere hoogte krijgen: *ik kan*, *zonder ladder*, *de boeken van de bovenste plank niet afkrijgen.* Afdoen, verdrijven: *ik zal er het vuil eerst zien af te krijgen.* Aandeel verkrijgen: *gij zult er niets afkrijgen.* Schade bekomen: *gij kunt er ligtelijk iets afkrijgen.* Doch in de twee laatste beteekenissen is *van*, thans, gebruikelijker: *gij zult er niets van krijgen*, enz.

AFKRUIPEN, o. w., *ik kroop af*, *ben afgekropen.* Naar beneden kruipen: *de slang kroop van den berg af.* Op handen en voeten afklimmen: *hij kroop van het bed*, — *van het dak af.*

AFKUNNEN, o. w., onregelm., *ik konde af*, *heb afgekonnen.* In de mogelijkheid zijn, om zich van iets te ontdoen, te bevrijden: *ik heb mij tot die zaak verbonden*, *en nu kan ik er niet af.* Afgetrokken, afgenomen kunnen worden: *er konden maar drie stuivers af; er kan geene letter af.*

AFKUSSEN, b. w., *ik kuste af*, *heb afgekust.* Wegkussen: *heeft Potiphar zoo vroeg den bloesem afgekust.* VOND. *Gij zult er al de schoonheid afkussen.* Den twist bijleggen, den vrede maken, met eenen kus: *zij hebben elkander afgekust.* *Zich afkussen*, met kussen afmatten.

AFLAAT, m., meerv. *aflaten.* De verzachting van de kerkelijke straf, (in de roomsche kerk) schoon dit woord ook dikwerf voor de vergeving der zonde zelve gebruikt wordt: *de Paus had grooten aflaat beloofd.* HOOFT. *Aflaat geven, verleenen, bekomen, krijgen; aflaat prediken.* Van hier *aflaatbrief*, de brief of oorkonde, waarin deze aflaat verleend wordt; *aflaatprediker*, die den aflaat, bij plegtige gelegenheden, openlijk afkondigt; *aflaatkraam*, ongeoorloofde handel met den aflaat; *aflaatkramer*, die zoodanigen handel drijft. Het woord *aflaat* komt, in dezen zin, bij de oudste schrijvers voor; bij OTFRID. *ablazi*, bij NOTKER. *ablaz.* Goth. *ableta*, ijsl. *aflaat*, zweed. *ablata.*

AFLADEN, b. w., *ik laadde* (oul. *loed*) *af*, *heb afgeladen.* Eenen opgeladenen last afheffen: *hij laadde de helft der vracht van zijnen wagen af.* Van eenen opgeladen last bevrijden: *eenen wagen, eenen ezel afladen.* Geheel laden, de volle vracht, of lading, ingeven: *dit schip is afgeladen.* Van hier *aflader*, *aflading.*

AFLAGCHEN, b. w., wederkeer., *ik lachte af*, *heb afgelagchen. Zich aflagchen*, door lagchen afmatten.

AFLANGEN, b. w., *ik langde af*, *heb afgelangd.* Afreiken, van boven toereiken: *wilt gij mij dat boek van de bovenste plank eens aflangen?* Overreiken: *gij moet den brief aan dat huis aflangen.* Geven, weggeven: *hij houdt niet veel van aflangen*, hij is karig. Van hier *aflanger.*

AFLATEN, (goth. *afletan*) b. en o. w., *ik liet af*, *heb afgelaten.* Bedrijv., nederlaten: *iets aan een touw, van den zolder, aflaten*, laten afzakken; *hem aflatende in eene mande.* BIJBELVERT. *Wijn aflaten*, van het vat laten afloopen, aftappen, overgieten, waarvoor men gemeenlijk *verlaten* gebruikt. Onzijd., ophouden iets te doen, eene zaak niet verder voortzetten; doch meestal, met het voorzetsel *van: gij en laat niet aff van moorden en branden.* J. B. HOUWAART. *Van het kwade aflaten, van iemand aflaten*, ophouden gemeenschap met hem te hebben, zich aan hem onttrekken, hem ontwijken. Zonder *van: maar deze heeft niet afgelaten, mijne voeten te kussen.* BIJBELVERT. Ook zonder ander werkw., of zelfst. naamw.: *laat af, gij ontaarde! — toen hij naderde, lieten zij terstond af. En 't*

gruwzaam onweer laat niet af. L. BAKE. Van hier *aflating.*

AFLEENEN, b. w., *ik leende af, heb afgeleend.* Door leenen bekomen, ter leen nemen: *hij heeft mij schatten afgeleend.* Van hier *afleener, afleening.*

AFLEEREN, b. w., *ik leerde af, heb afgeleerd.* Door toezien en aandachtig opmerken, van iemand leeren: *iemand eene kunst, eene handgreep afleeren.* Ontwennen: *ik zal hem die streken wel afleeren.*

AFLEGGEN, (goth. *afligjan*) b. w., *ik legde* (ook *leide*) *af, heb afgelegd* (ook *afgeleid*). Van de eene plaats op de andere leggen, en wel van de hoogte naar de laagte: *een stuk geschut van de affuit afleggen; leg dat boek van de tafel af.* Wegleggen, om niet meer te gebruiken: *een kleed afleggen; den rouw* (het rouwgewaad) *afleggen.* Overdragt., voor betalen: *eene schuld, de renten afleggen.* Met het zelfst. naamw. *leven: het leven afleggen,* sterven. Ook *het afleggen: hij heeft het afgelegd;* waaronder *leven* dan verstaan wordt. Van zich leggen, zich ontdoen: *zijnen haat afleggen; eene gewoonte, dwaasheden* enz. *afleggen. Zijne kinderschoenen afleggen,* de kinderjaren verlaten. In zwaarte verliezen; doch alleenlijk ten aanzien van geslagte beesten, nadat het ingewand er uitgehaald is: *die os heeft zeer weinig afgelegd.* Zich van de verrigting eener zaak kwijten: *eene boodschap, eenen eed, eene getuigenis, een bezoek afleggen.* Volbrengen: *eene reis afleggen.* Door van den stam te verwijderen, voortplanten: *eenen wijnstok afleggen,* eene rank daarvan ombuigen en met aarde bedekken, opdat die wortel vatte, en een eigen, afzonderlijke wijnstok worde. Ook is *afleggen* gebruikelijk, ten aanzien van doode ligchamen; daarmede aanduidende het uittrekken van de gewone kleederen, waarin iemand gestorven is, en het aandoen van een zoogenoemd doodkleed: *den overledenen, het lijk afleggen.* En zij, die dit werk verrigten, worden *afleggers* en *aflegsters* genoemd. Zie *afegger.* Van hier *aflegging.*

AFLEGGER, m., meerv. *afleggers.* Van *afleggen,* in de meeste beteekenissen van dit werkwoord. Het gebruikelijkste echter is het woord *aflegger,* in den zin van iemand, die *eenen gestorvenen, een lijk,* aflegt: *de afleg-*

leggers zijn rijkelijk voor hunne moeite beloond geworden. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, gebezigd voor iets, hetwelk *afgelegd is*, b. v. *deze wijnstok is een aflegger*, is van eene rank voortgekomen, die van eenen anderen wijnstok afgelegd is. Zoo ook wordt datgeen *een aflegger* genoemd, hetwelk *afgelegd*, of weggelegd, *is*, om niet meer gebruikt te worden, van welk geslacht de daardoor bedoelde zaak ook moog wezen: *deze pen — deze hoed — dit mes* enz., *is een aflegger.* Van hier *aflegster*, meestal in de beteekenis van vrouwen, die gesteld zijn, om *eene gestorvene af te leggen*, of het doodkleed aan te doen.

AFLEIDEN, b. w., *ik leidde af, heb afgeleid.* Naar beneden leiden: *ik leidde haar van de trappen af; het water van het dak afleiden; den bliksem afleiden.* Figuurl., door beweeggronden van iets afbrengen: *iemand van den regten weg — van zijn voornemen — van de deugd afleiden.* De afkomst van iets, inzonderheid van een woord, bepalen: *velen leiden het woord neus van het latijnsche nasus af.* Van hier *afleiding.*

AFLEIDER, m., meerv. *afleiders.* Van *afleiden*, in al de beteekenissen van dat woord. Ook voor een werktuig, waarmede de bliksem afgeleid wordt: *ik heb eenen afleider op mijn huis geplaatst.*

AFLEKEN, zie *aflekken.*

AFLEKKEN, o. w., *lekte af, is afgelekt.* Afdruppen: *al het bier lekte van het vat af.* Wanneer van *tranen* gesproken wordt, gebruikt men, doorgaans, *leken: ik zag de tranen van hare wangen afleken.*

AFLEVEREN, b. w., *ik leverde af, heb afgeleverd.* Afgeven, afzenden: *ik moet morgen die goederen afleveren.* Van hier *afleverer*, (*afleveraar*) *aflevering.*

AFLEZEN, b. w., *ik las af, heb afgelezen.* Afnemen en verzamelen: *de druiven van eenen wijngaard aflezen;* ook *eenen wijngaard aflezen.* Iets, dat geschreven, of gedrukt is, luid afkondigen: *eenen brief, een bevel aflezen. Zich aflezen*, door lezen afmatten. Van hier *aflezer*, *aflezing.*

AFLIGGEN, o. w., *ik lig af, heb afgelegen*, en *ben afgelegen geweest.* Verwijderd liggen: *mijn huis ligt te ver van den gemeenen weg af*, of *is te ver van den*

den gemeenen weg afgelegen; want *afliggen* en *afgelegen zijn* beteekenen hetzelfde. *Mijn bal heeft drie voeten van den paal afgelegen*, of *is drie voeten van den paal afgelegen geweest.*

Ook wordt het als bedrijv. gebezigd, in den zin van, door liggen afzonderen: *het paard heeft al zijne haren afgelegen.* Door veel en lang liggen verzwakken: *zij heeft zich afgelegen.* Van hier *afligging.*

AFLIGTEN, b. w., *ik ligtte af, heb afgeligt.* Door ligten afzonderen: *het deksel van den pot afligten. De schellen van de oogen afligten;* ook figuurl., voor klaar doen zien. Van hier *afligter, afligting.*

AFLIJVIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting, beteekenende dood, gestorven: *verleden jaar was hij nog niet aflijvig. Aflijvig worden*, overlijden, sterven; *aflijvig maken*, dooden, ombrengen. *Aflijvig* is zamengesteld van *af*, dat hier het tegendeel van datgeen aanduidt, waarbij het gevoegd is, en *lijvig*, van *lijf*, hetwelk oudtijds in de beteekenis van leven gebezigd werd. *Aflijvig* is derhalve zoo veel als levenloos, zonder leven. Van hier *aflijvigheid.*

AFLIKKEN, b. w., *ik likte af, heb afgelikt.* Door likken afzonderen: *de suiker aflikken.* Ook met de tong schoonmaken: *den lepel aflikken; lik uwen vinger af.* Van hier *aflikker, aflikking.*

AFLOEREN, b. w., *ik loerde af, heb afgeloerd.* Door loeren vernemen, in den gemeenen spreektrant: *iets van iemand afloeren*, ook *iemand iets afloeren. Ik heb alles afgeloerd*, ben, door gluren en scherp kijken, achter alles gekomen. Van hier *afloerder, afloering.*

AFLOKKEN, b. w., *ik lokte af, heb afgelokt.* Van iemand, of iets, naar zich lokken: *hij lokte mij mijnen hond af.* Figuurl., door list, of vleijerij, van iemand bekomen: *iemand geld aflokken.* Tot het tegengestelde van iets overhalen: *iemand van den regten weg — van de deugd — van zijn voornemen aflokken.* Van hier *aflokker, aflokking.*

AFLOOP, m., meerv. *afloopen.* Een afloopende weg, afgang: *deze afloop is mij te steil. Hier zijn twee afloopen.* Voor het afloopen, zonder meerv.: *de afloop des waters*, de ebbe; *het water moet zijnen afloop hebben.* Het einde eens bepaalden tijds: *ik heb mijne reis*

reis tot na den afloop dezer zaak uitgesteld. Voor den afloop van dit jaar, enz.

AFLOOPEN, o. en b. w., *ik liep af, heb afgeloopen.* Onzijd., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben.* Naar beneden loopen: *wij hebben den ganschen dag op- en afgeloopen;* en: *wij zijn de trappen afgeloopen.* Zie mijne nederd. spraakkunst, Ie. D. § 273. *Het water loopt af; een schip laten afloopen*, van de werf in het water laten loopen. Ten einde loopen, en daarom ophouden: *het uurwerk is afgeloopen.* Figuurl., van den tijd, ten einde gaan: *tot dat mijn proeftijd zal afgeloopen zijn; hij zag zijne jaren treurig afloopen.* Eenen uitslag bekomen: *de zaak is wel — naar wensch afgeloopen. Wij willen zien, hoe die aanslag zal afloopen.* Ook met bijvoeging van *met: hoe zal het nog met mij afloopen! het zal haast met hem afgeloopen* (hij zal haast aan zijn einde genaderd) *zijn.* Bedrijv., door loopen afmatten: *zich afloopen.* Ook *iemand afloopen: en loopt de vrijster af.* VOND. Zich met geweld meester maken: *een schip afloopen; het platte land afloopen*, uitplunderen en verwoesten. Door loopen iets van iemand afwinnen, met den derden naamval des persoons; inzonderheid in de wedloopen en renspelen: *ik heb hem den prijs afgeloopen.* Van hier *afleoper, afloöping.*

AFLOSSEN, b. w., *ik loste af, heb afgelost.* Afschieten, inzonderheid van grof geschut: *een stuk geschut aflossen;* doch meestal zegt men slechts *lossen. Iemand aflossen*, deszelfs plaats vervangen, of door eenen anderen laten vervangen. en hem daardoor van zijne bezigheid, of van eenige verpligting, ontslaan: *iemand van den arbeid aflossen; de wacht aflossen; zij lossen elkander telkens af.* Afdoen, betalen: *eenen rentebrief aflossen.* Van hier *aflosser, aflossing.*

AFLUISTEREN, b. w., *ik luisterde af, heb afgeluisterd.* Door luistereu vernemen: *zij hebben ons gansche gesprek afgeluisterd.*

AFLUIZEN, b. w., *ik luisde af, heb afgeluisd.* Listiglijk ontnemen, in den gemeenen spreektrant: *zij luisden hem al zijn geld af.*

AFMAAIJEN, b. w., *ik maaide af, heb afgemaaid.* Met eene zeissen afsnijden: *het gras afmaaijen; den akker afmaaijen.* Zoo zegt men van den dood, met eene zeis-

sen verbeeld, *dat hij het leven der menschen afmaait.* Ook bezigt men *het gras voor iemands voeten afmaaijen*, als eene spreekwijs, in den zin van iemand, in het genieten van voordeelen en genoegens, voorkomen: *hij maait al het gras voor mijne voeten af.* ULPHILAS heeft reeds *afmaitan*, in den zin van *afsnijden.* Van hier *afmaaijer*, *afmaaijing.*

AFMAKEN, b. w., *ik maakte af, heb afgemaakt.* Geheel klaar maken, de laatste hand aan iets leggen: *een werk, een kleed* enz. *afmaken*, voltooijen. Bijleggen, afdoen: *hij heeft het voor eene geringe som afgemaakt.* Ombrengen, van kant maken: *iemand afmaken.* Ook zegt men *zich afmaken van iets*, d. i. iets van zich afschuiven, zich van iets ontdoen: *ik heb mij van die netelige zaak maar afgemaakt.*

Afmaken is ook in de walvischvangst gebruikelijk; en wel in dezen zin: *het spek weder, uit het flensgat, boven op het schip te halen, aan vinken te snijden en te kappen; en dit heet men afmaken.* ZORGDRAG. Van hier *afmaker*, *afmaking.*

AFMALEN, b. w., *ik maalde* (oudt. *moel*) *af, heb afgemalen.* Het op den molen gebragte graan geheel malen, of zooveel malen, als gemalen moet worden: *wij zullen dezen zak* (het graan, dat in dezen zak is) *maar eerst afmalen.*

AFMALEN, b. w., *ik maalde af, heb afgemaald.* Afschilderen; de gedaante eener zaak, door malen, afbeelden: *eene stad, een landschap, eenen persoon afmalen.* Overdragt., levendig beschrijven: *konde ik de afgrijsselijkheid dier zaak, naar het leven, afmalen! — men heeft hem mij hatelijk afgemaald.* Van hier *afmaler*, *afmaling.*

AFMANEN, b. w., *ik maande af, heb afgemaand.* Vermanen, iets na te laten, of te vermijden: *iemand van het kwade afmanen.* Van hier *afmaner*, *afmaning.*

AFMARTELEN, b. w., *ik martelde af, heb afgemarteld.* Zeer martelen, in eene overdragtelijke beteekenis: *gij martelt mij met uwe verwijten af; het treurige vooruitzigt martelt hem af.* Zich afmartelen: *hij martelt zich dagelijks, met de akeligste denkbeelden, af.* Van hier *afmarteler*, *afmarteling.*

AFMATTEN, b. w., *ik mattede af, heb afgemat.* Mat en

en krachteloos maken: *zich door arbeid afmatten. De hitte heeft het leger afgemat.* Van hier *afmatter, afmatting.*

AFMELKEN, b. w., *ik molk af, heb afgemolken.* Ten einde melken, — al de beesten melken, die gemolken moeten worden: *de koeijen zijn reeds afgemolken.* Overdragt., en in den gemeenen spreektrant: *zij heeft hem schatten afgemolken*, van hem afgetroggeld en verspild.

AFMENNEN, b. w., *ik mende af, heb afgemend.* Door mennen afmatten, afrijden: *de paarden afmennen.* Overdragt., van menschen: *hij is wel gewillig, maar laat zich niet afmennen.* Van hier *afmenner.*

AFMERGELEN, b. w., *ik mergelde af, heb afgemergeld.* Geheel krachteloos maken, inzonderheid, door zwaren arbeid en vermoeijing: *een afgemergeld paard. Zich afmergelen. De ziekte heeft hem afgemergeld.*

Mergelen komt van *merg; afmergelen* (ook *uitmergelen*) is derhalve, eigenlijk, zoo veel als het merg uit de beenen persen, en dus verzwakken, krachteloos maken. Van hier *afmergeling.*

AFMETEN, b. w., *ik mat af, heb afgemeten.* De maat eener zaak naauwkeuriglijk bepalen: *eene kamer met den duimstok afmeten. Verzen, lettergrepen afmeten.* Inzonderheid, ter bereiking van zeker oogmerk, afmeten: *een stuk gronds tot een huis, eenen akker tot eenen tuin, afmeten. Zes ellen van een stuk laken afmeten*, om die af te snijden. Overdragt., eene behoorlijke verdeeling van iets maken: *hij weet zijnen tijd wel af te meten.* De eene zaak naar de andere inrigten en bepalen: *de straf naar de misdaad afmeten. Onze verpligtingen zijn naar onze krachten afgemeten.* Naar de gesteldheid van iets anders beoordeelen: *het geluk naar den rijkdom afmeten.* Afnemen, gissen: *men kan daaruit ligtelijk afmeten, dat enz.* L. BAKE gebruikt *afmeten*, in den zin van onderscheiden, afscheiden; *gij duisternis, die nacht van dag afmeet.* Van hier *afmeter, afmeting.*

AFMETSELEN, b. w., *ik metselde af, heb afgemetseld.* Ten einde metselen: *ik zal dezen muur eerst afmetselen; dit huis is, in drie weken, afgemetseld.*

AFMIKKEN, b. w., *ik mikte af, heb afgemikt.* Afoogen,

gen, afzien; door mikken vernemen: *ik had de breedte van den tuin net afgemikt.*

AFMOLMEN, o. w., *ik molmde af, heb afgemolmd.* Vermolmen: *dat hout begint, overal, af te molmen.*

AFMOMPEN, b. w., *ik mompte af, heb afgemompt.* Door list verkrijgen: *iemand iets afmompen*, bij HOOFT, doch niet veel meer in gebruik.

AFMUREN, b. w., *ik muurde af, heb afgemuurd.* Met eenen muur afschieten: *ik heb den tuin rondom afgemuurd.*

AFNAAIJEN, b. w., *ik naaide af, heb afgenaaid.* Ten einde naaijen: *al uw goed is reeds afgenaaid.*

AFNEMEN, b. en o. w., *ik nam af, heb afgenomen.* Bedrijv., van de hoogte, of van de oppervlakte eens dings, nemen: *den hoed afnemen; het kleed van de tafel afnemen; de kaarten afnemen*, afheffen. *De tafel afnemen*, d. i. de overige spijs enz. van de tafel afnemen. Iets van iemand nemen: *ik heb hem zijnen degen afgenomen; iemand eenen last afnemen*, hem daarvan ontheffen; *iemand zijn geld afnemen*, met list, of geweld, ontnemen. *Den room van de melk afnemen*, afscheppen. Door middel van eene schaar, zaag, een mes, of eenig ander werktuig, wegnemen: *iemand een lid afnemen*, afsnijden; *zich het haar, den baard, laten afnemen. Gij moet deze plank nog wat afnemen*, afschaven, afzagen, enz. Ook wordt *afnemen*, in den gemeenen spreektrant, voor met eenen doek afvegen, reinigen, gebezigd: *neem de stoelen, de regtbank*, (d. i. het stof van de stoelen, het nat van de regtbank) *nog wat af.* Overdragt., voor bevrijden: *gij hebt mij een zwaar pak van het hart afgenomen.* Laten doen: *iemand eenen eed afnemen.* Laten betalen: *iemand eene geldboete afnemen.* Opmaken, besluiten: *het gevolg der zaak was uit derzelver toedragt ligtelijk af te nemen.* Ten goede, of ten kwade, duiden: *ik neem u dit niet kwalijk af;* waarvoor men ook enkel *nemen* zegt. Onzijd., met het hulpw. *zijn*, in grootte, duur, kracht en waarde verminderen, zoo van personen, als van zaken: *de maan neemt af*, wordt, schijnbaar, kleiner. *De koorts is aan het afnemen*, begint te verminderen. *Hij is zeer afgenomen*, door ziekte verzwakt en mager geworden. *De dagen nemen aanmerkelijk af*, beginnen kor-

korter te worden. *De boekhandel neemt, hand over hand, af*, geraakt in verval. Van hier *afnemer*, *afneming*.

AFNEUZEN, b. w., *ik neusde af, heb afgeneusd.* In den gemeenzamen stijl; door neuzen, of snuffelen, vernemen: *zij hebben alles afgeneusd.* Van hier *afneuzer*, *afneuzing*.

AFNIJPEN, b. w., *ik neep af, heb afgenepen.* Hetzelfde als *afknijpen*. Van hier *afnijper*, *afnijping*.

AFOOGEN, b. w., *ik oogde af, heb afgeoogd.* Door oogen, d. i. scherp toezien, vernemen: *ik kan hier alles afoogen.*

AFOOGSTEN, b. w., *ik oogstte af, heb afgeoogst.* Al de vruchten inzamelen: *gij en sult den hoeck uwes velts niet ganschelijk afoogsten.* Bijbelvert.

AFPACHTEN, b. w., *ik pachtte af, heb afgepacht.* Door pachten bekomen, in tegenoverstelling van verpachten: *ik heb al zijn land afgepacht.*

AFPAKKEN, b. w., *ik pakte af, heb afgepakt.* Hetgeen opgepakt was (b. v. op eenen wagen) afnemen: *die koffer moet weder afgepakt worden. Eenen wagen afpakken*, ontpakken. Ten einde pakken, — alles, wat gepakt moet worden, tot pakken maken: *wij hebben al de snuif afgepakt.* In den gemeenen spreektrant, komt *afpakken* ook voor, in de beteekenis van, met geweld afnemen: *ik pakte hem den degen af.*

AFPALEN, b. w., *ik paalde af, heb afgepaald.* Met palen afscheiden: *ik heb dezen akker laten afpalen.* Van hier *afpaling*.

AFPASSEN, b. w., *ik paste af, heb afgepast.* Met den passer afmeten: *gij moet de lengte en de breedte wel afpassen. Afpassen* wordt ook in den zin van *aftellen* gebezigd: *het geld ligt afgepast.* Van hier *afpasser*, *afpassing*.

AFPEILEN, b. w., *ik peilde af, heb afgepeild.* Door peilen vernemen: *ik heb de diepte afgepeild.*

AFPEINZEN, (*zich*) wederk. w., *ik peinsde mij af, heb mij afgepeinsd.* Door peinzen afmatten: *ik heb mij op die zaak afgepeinsd.*

AFPELLEN, b. w., *ik pelde af, heb afgepeld.* Den bast van iets afdoen: *noten afpellen.* Ook voor ten einde pellen: *de boonen zijn afgepeld*, afgedopt, uitgedopt: Van

Van hier *afpeller*, *afpelling.*

AFPERKEN, b. w., *ik perkte af, heb afgeperkt.* Door perken afscheiden: *de grond, dien ik tot eenen tuin zal aanleggen, is reeds afgeperkt.* Van hier *afperker, afperking.*

AFPERSEN, b. w., *ik perste af, heb afgeperst.* Ten einde persen (in de perserijen gebruikelijk): *wij hebben al het laken afgeperst.* Door persen en dringen verkrijgen, afdwingen: *zij persten mij de helft mijner bezitting af; iemand een geheim afpersen.* Van hier *afperser, afpersing.*

AFPEUTEREN, b. w., *ik peuterde af, heb afgepeuterd.* Door peuteren, of met den vinger vroeten, afzonderen, in den gemeenen spreektrant: *hij heeft de korst van de taart afgepeuterd.*

AFPIJNEN, (*zich*) wederk. w., *ik pijnde mij af, heb mij afgepijnd. Zich afpijnen*, afmartelen.

AFPLAKKEN, b. w., *ik plakte af, heb afgeplakt.* Ten einde plakken: *wanneer gij de zakken afgeplakt hebt.*

AFPLEITEN, b. w., *ik pleitte af, heb afgepleit.* Door pleiten bevrijden: *ik heb hem van de galg afgepleit.* Ten einde pleiten: *die zaak is reeds afgepleit.*

AFPLOEGEN, b. w., *ik ploegde af, heb afgeploegd.* Ten einde ploegen: *de akker is afgeploegd.*

AFPLOOIJEN, b. w., *ik plooide af, heb afgeplooid.* Ten einde plooijen: *gij moet deze muts eerst afplooijen.*

AFPLUIZEN, b. w., *ik ploos af, heb afgeplozen.* Met de vingeren aftrekken: *de roofjes van eene zweer afpluizen.* Van hier *afpluizer, afpluizing.*

AFPLUKKEN, b. w., *ik plukte af, heb afgeplukt.* Met de twee voorste vingeren afbreken: *eene bloem, eene vrucht afplukken.* Ook door plukken kaal maken: *een hoen afplukken.* Van hier *afplukker, afplukking.*

AFPRAGCHEN, b. w., *ik prachte af, heb afgepracht.* Afbedelen: *kusjens afpragchen.*

AFPRATEN, b. w., *ik praatte af, heb afgepraat.* Door praten veroorzaken, dat iets niet geschiede: *zij wilden, dat ik langer zoude vertoeven, maar ik praatte het nog af.* Somwijlen ook als onzijdig: *eindelijk hebben wij afgepraat*, het praten geeindigd.

AFPREKEN, b. w., *ik preekte af, heb afgepreekt.* Door pre-

preken, of lang praten, tot het tegengestelde trachten over te halen, ontraden: *hij wilde vertrekken, maar ik heb het hem afgepreekt.*

AFPUNTEN, b. w., *ik puntte af, heb afgepunt.* De punt wegnemen: *gij moet uwe pen nog wat afpunten.* Van hier *afpunter, afpunting.*

AFRADEN, b. w., *ik ried af* (*ik raadde af* wordt ook reeds gebruikt), *heb afgeraden.* Door raden, raad geven, van eene zaak trachten af te houden: *ik heb hem die zaak sterk afgeraden.* Ook *iemand van iets afraden.* Van hier *afrader, afrading.*

AFRAKEN, o. w., *ik raakte af, ben afgeraakt.* Verwijderd worden: *van den regten weg afraken; hij raakte al schielijk van zijn onderwerp af; van zijn stuk afraken,* in de war raken. Los, vrij raken: *het schip is nog gelukkiglijk van de bank afgeraakt.* Zich ontdoen: *ik raakte, in korten tijd, van de zaak geheel af; ik zal wel van hem afraken.* Niet meer plaats hebben: *die wet, die gewoonte, is geheel afgeraakt.* Laten varen: *hoe zal hij nog van den drank, het spel, afraken!*

AFRANDEN, b. w., *ik randde af, heb afgerand.* Den rand kleiner maken, den rand afdoen: *ik zal den hoed wat laten afranden.* Van hier *afrander, afranding.*

AFRASPEN, b. w., *ik raspte af, heb afgeraspt.* Met de rasp wegnemen: *een stuk van de kaas afraspen.* Van hier *afrasper, afrasping.*

AFREDE, zie *besluit.*

AFREGENEN, onpers. w., *het regende af, heeft afgeregend.* Ten einde regenen, geheel uitregenen: *het heeft reeds afgeregend.*

AFREGTEN, zie *afrigten.*

AFREIKEN, b. w., *ik reikte af, heb afgereikt.* Met uitgestrekte armen bereiken: *ik kan het naauwelijks afreiken,* daaraan reiken. Ook zoo veel als afgeven, of aanreiken: *eenen brief bij iemand afreiken.*

AFREIS, v. Vertrek, de reis van eene plaats: *onze afreis is op morgen bepaald.*

AFREIZEN, o. w., *ik reisde af, ben afgereisd.* Van eene plaats reizen: *wanneer zult gij afreizen?*

AFREKENEN, b. en o. w., *ik rekende af, heb afgerekend.* Bedrijv., door rekenen afzonderen, aftrekken: *de-*

ze tien guldens moeten van de som afgerekend worden. Onzijd., verrekenen, de rekening effenen: *morgen zullen wij afrekenen.* Ook overdragt., voor straffen, kastijden, in den gemeenen spreektrant: *wanneer wij eens afrekenen, zal het er slecht met u uitzien.* Van hier *afrekening.*

AFRENNEN, o. en b. w., *ik rende af, ben en heb afgerend.* Onzijd., rennende zich van eene plaats verwijderen: *zij zijn van hier afgerend. De paarden renden van den weg af.* Bedrijv., *zich afrennen*, door rennen afmatten.

AFRIGTEN, b. w., *ik rigtte af, heb afgerigt.* Zekere vatbaarheden mededeelen, bekwaam maken, zoo wel van dieren, als van menschen: *een paard, — eenen hond tot de jagt afrigten. Hij is op zijn voordeel zeer wel afgerigt; hij is op allerhande schelmstukken afgerigt.*

Schoon *afrigten*, als van *regt* afkomstig, eigenlijk *afregten* zou moeten zijn, verkiest het gebruik echter, in vele der, van *regt* afgeleide woorden, eene *i*, in plaats van eene *e*, als *onderrigten*, *verrigten*, *inrigten*, *rigtsnoer* enz. VONDEL gebruikt nogtans *afregten*, maar in den zin van afdanken, wegzenden: *haer man hadde uwen knecht, op zijn beleeft verzoek, ondanckbaer afgerecht.* Van hier *afrigter*, *afrigting.*

AFRIJDEN, b. en o. w., *ik reed af, ben en heb afgereden.* Onzijd., naar beneden rijden: *zij zijn van den berg afgereden.* Van eene plaats wegrijden: *zij zullen morgen, van huis, afrijden.* Bedrijv., door rijden afzonderen: *hij heeft het paard de beide hoefijzers afgereden.* Door rijden afmatten: *een paard afrijden, zich afrijden.* Van hier *afrijder.*

AFRIJGEN, b. w., *ik reeg af, heb afgeregen.* Iets, dat aangeregen, d. i., in eene rij aan iets anders, bijzonderlijk aan eenen draad, vastgemaakt is, weder afdoen, uit een nemen: *peerlen afrijgen.* Van hier *afrijger*, *afrijging.*

AFRIJSELEN, o. w., *rijselde af, is afgerijseld.* Brokkelen en afvallen: *die muur begint hier af te rijselen.* Van hier *afrijseling.*

Afrijselen is het voortdur. w. van het veroud. *afrijsen*, bij KIL. *afvallen.*

AF-

AFRIJTEN, b. w., (van *rijten*, gr. *ῥηγνύειν*): *ik reet af, heb afgereten.* Afscheuren: *hij reet een stuk van zijnen mantel af.* Van hier *afrijter*, *afrijting*.

AFRIJZEN, o. w., *ik rees af, ben afgerezen.* Van eene plaats opstaan: *zij vielen, maar rezen terstond weder van den grond af.*

AFRIKA, o. Een der bekende werelddeelen: *van het vruchtbare Afrika.* VONDEL. Van hier het bijv. naamw. *afrikaansch*, aan dit werelddeel eigen, of tot hetzelve behoorende: *eene afrikaansche vrouw; afrikaansche zeden*, en het zelfst. naamw. *afrikaan*, *afrikanen*, een inwoner, of inwoners van dit werelddeel.

Men wil, dat *Afrika* van *af* (aap, hoogd. *Affe*) en *riee*, eene landstreek, een rijk, afkomstig is, en zoo veel als *het land der apen* beteekent, welken naam de Frigiers en Celten aan dit werelddeel gegeven hebben, dewijl dit dier het eerste en gewigtigste geweest is, dat de eerste zeebouwers aldaar ontdekt hebben. Deze afleiding zal niet vreemd voorkomen, wanneer men overweegt, dat de Frigiers, oudtijds, eene taal gebruikt hebben, waarmede de hoogduitsche veel overeenkomst heeft.

AFROEIJEN, o. en b. w., *ik roeide af, ben en heb afgeroeid.* Onzijd., door middel van roeispanen, of riemen, zich van eene plaats verwijderen: *zij zijn van het groote hoofd afgeroeid.* Bedrijv., roeijende van eene plaats verwijderen: *zij hebben ons van de stad afgeroeid.* Door roeijen zich afmatten: *wij roeiden ons af.*

AFROEPEN, b. w., *ik riep af, heb afgeroepen.* Van boven roepen: *iemand afroepen*, om naar beneden te komen. Door roepen afscheiden, verwijderen: *hij riep mij van mijne bezigheden af.* Van eene verhevene plaats luid afkondigen: *de huwelijksgeboden zijn reeds afgeroepen.* Van hier *afroeper*, *afroeping*.

AFROESTEN, o. w., *roestte af, is afgeroest.* Door roest afgescheiden worden: *de knop is van de tang afgeroest.*

AFROFFELEN, b. w., *ik roffelde af, heb afgeroffeld.* Het ruigste afschaven, met eene schaaf, welke *roffel* genoemd, en gebruikt wordt, om het ruwste van het hout af te schaven: *deze planken moeten eerst afgeroffeld*, met de roffel afgeschaafd, *worden.* Overdragt. wordt dit woord gebruikt, in den zin van haastig en ruw werken,

zonder te zien, of het net, of slordig geschiedde: *gij hebt dat maar wat afgeroffeld.*

AFROLLEN, b. en o. w., *ik rolde af, ben en heb afgerold.* Onzijd., rollende afvallen: *de steenen rolden van den berg af; zij waren van den dijk afgerold.* Bedrijv., naar beneden rollen: *eenen steen van den berg afrollen.* Hetgeen opgerold was, uit elkander rollen: *een stuk lint afrollen.* Van hier *afroller, afrolling.*

AFRONDEN, b. w., *ik rondde af, heb afgerond.* Behoorlijk rond maken: *eene houten schijf, — een stuk metaal afronden.* Van hier *afronder, afronding.*

AFROSSEN, b. w., *ik roste af, heb afgerost.* Afrijden, door veel rossen (rijden) afmatten: *hij rost de paarden af.* In den gemeenen spreektrant, door op banken, of stoelen, te rijden, ook door kruipen en klimmen, verslijten, bederven: *zij rossen al hunne kleederen af.* Afslaan, stokslagen geven: *hij liet hem deerlijk afrossen.* Van hier *afrosser, afrossing.*

AFROTTEN, o. w., *ik rottede af, ben afgerot.* Door rotten afgescheiden worden: *al de appelen zijn mij afgerot.* Van hier *afrotting.*

AFRUILEN, b. w., *ik ruilde af, heb afgeruild.* Door ruilen bekomen: *ik ruilde hem zijn paard af.*

AFRUKKEN, b. w., *ik rukte af, heb afgerukt.* Met geweld aftrekken: *het vel is niet afgestroopt, maar afgerukt.* Van hier *afrukker, afrukking.*

AFSABELEN, b. w., *ik sabelde af, heb afgesabeld.* Met de sabel afhouwen: *iemand het hoofd, — eenen arm, afsabelen.* Van hier *afsabeler, afsabeling.*

AFSCHADUWEN, b. w., *ik schaduwde af, heb afgeschaduwd.* De schaduw van iets vertoonen, — duisterlijk afbeelden, — een schaduwbeeld van iets maken: *iemand afschaduwen* (frans. *silhouetter*). Van hier *afschaduwer, afschaduwing.*

AFSCHAFFEN, b. w., *ik schafte af, heb afgeschaft.* Hetgeen men gewoonlijk bij zich, of tot zijnen dienst heeft, wegdoen, van menschen en dieren: *eenen knecht afschaffen. Paarden, honden afschaffen.* Doen ophouden, opheffen: *eene wet, een gebruik, eene gewoonte afschaffen.* Van hier *afschaffer, afschaffing.*

AFSCHAMPEN, o. w., *ik schampte af, ben afgeschampt.* Even raken en afglippen: *de bijl schampte af.* In den ge-

gemeenen spreektrant, bezigt men het hiervan afkomstige zelfst. naamw. *afschamper* voor *het afschampen*, en men zegt, wanneer de bijl, b. v., onder het hout hakken, afschampt: *dat is een afschamper*. Van hier *afschamping*.

AFSCHANSEN, b. w., *ik schanste af, heb afgeschanst*. Met schansen omgeven: *het leger lag rondom afgeschanst*. Van hier *afschansing*.

AFSCHEID, o. Van *afscheiden*. Het bevat, over het geheel, het denkbeeld van afzondering en afdeeling, en wordt alleenlijk in de figuurlijke beteekenis van het werkwoord gebruikt. Naar den bedrijvenden vorm des werkwoords: *iemand zijn afscheid geven*, uit zijnen dienst laten gaan. *Zijn afscheid nemen*, eenen dienst verlaten. Figuurl. zegt men: *de zonde, de ondeugd afscheid geven*, die verlaten, afleggen; *de wereld afscheid geven*, zoo wel, zich aan de verbindtenis met de wereld en alle alle aardsche dingen onttrekken, als ook sterven. KILIAAN zegt: *afscheid des houwelijks*, voor *echtscheiding*. HOOFT bezigt *afscheid*, voor eindelijk besluit. Naar den lijdenden vorm des werkwoords, voor de afreis van eene plaats, of het verlaten van een gezelschap; nog meer echter, voor de plegtige omstandigheden, welke de wellevendheid, in zulke gevallen, ingevoerd heeft: *afscheid van iemand nemen; zonder afscheid te nemen, voortreizen*. Van hier *afscheidbrief, afscheidmaal, afscheidredevoering*.

AFSCHEIDEN, (goth. *afskaidan*), b. en o. w., *ik scheidde af, heb* en *ben afgescheiden*. Bedr., zaken, die met elkander vermengd zijn, van elkander afzonderen, in de scheikunst gebruikelijk: *goud van zilver afscheiden*; in welk geval, echter, het eenvoudige *scheiden* gebruikelijker is. *Zich afscheiden*, afzonderen: *zij heeft zich van de wereld afgescheiden*. Onz., zich verwijderen: *ik ben gisteren van hem afgescheiden*. Laten varen, laten steken: *ik zal van dat werk maar afscheiden*. Eindigen: *het eerste boek scheidt hier af*. Van hier *afscheidelijk*, dat afgescheiden kan worden; *afscheider, afscheiding*.

AFSCHEIDSEL, o., meerv. *afscheidsels*. Van *afscheiden*. Hetzelfde als *afscheiding*: *de middelmuur des afscheidsels*. BIJBELVERT.

AFSCHELFEREN, o. w., *ik schelferde af, ben afgeschelferd.* Met schelfers afvallen: *die muur schelfert overal af.* Van hier *afschelfering.*

AFSCHELLEN, b. w., *ik schelde af, heb afgescheld.* Door het trekken aan, of roeren van de schel, van boven doen komen: *de knechts afschellen.*

AFSCHENKEN, b. w., *ik schonk af, heb afgeschonken.* Door schenken afscheiden: *den room afschenken.*

AFSCHEPEN, b. w., *ik scheepte af, heb afgescheept.* Met een schip vervoeren: *goederen afschepen.* In den gemeenen spreektrant, zegt men ook: *iemand afschepen,* hem van zich zenden, zich van hem ontdoen. Van hier *afscheper, afscheping.*

AFSCHEPPEN, b. w., *ik schepte af, heb afgeschept.* Door scheppen afscheiden: *de boter afscheppen.*

AFSCHEREN, b. w., *ik schoor af, heb afgeschoren.* Met eene schaar, of een scheermes, wegnemen: *het haar, den baard afscheren.* Van hier *afscheerder, afscheering.*

AFSCHERMEN, b. w., *ik schermde af, heb afgeschermd.* Door schermen afwenden: *hij schermde den stoot behendiglijk af.* Door schermen afmatten: *zich afschermen.*

AFSCHETSEN, b. w., *ik schetste af, heb afgeschetst.* Eene schets van iets maken: *iemand afschetsen.* Eene beschrijving van iets geven: *hij schetste de vrijheid in hare ware gedaante af.* Van hier *afschetser, afschetsing.*

AFSCHEUREN, b. w., *ik scheurde af, heb afgescheurd.* Door scheuren afzonderen: *een stuk afscheuren.* Overdragt., met geweld afscheiden: *hij was van haar niet af te scheuren.* Van hier *afscheurder, afscheuring.*

AFSCHIETEN, b. en o. w., *ik schoot af, heb en ben afgeschoten.* Bedr., door eene snelle beweging voortdrijven: *eenen pijl afschieten.* Zoo ook ten aanzien van allerlei schietgeweer: *een pistool, — een kanon afschieten.* Door middel van eenen schoot, afzonderen: *eenen vogel van het dak afschieten; iemand eene hand, eenen arm afschieten.* Door een middelschot verdeelen, afscheiden: *ik heb deze kamer van de andere laten afschieten.* Onz., met *zijn;* afglippen, uitglijden: *het mes schoot af.* Van hier *afschieter, afschieting.*

AFSCHIJNEN, o. w., *ik scheen af, heb afgeschenen.* Afblinken: *het vuur schijnt wel af.*

AFSCHIJNSEL, o. Van *afschijnen.* Weerglans: *het afschijnsel van het vuur.*

AFSCHILDEREN, b. w., *ik schilderde af, heb afgeschilderd.* Eigenlijk, zoo veel als afmalen: *iemand, eene bloem afschilderen.* Ten einde schilderen: *morgen zal ik het landschap afgeschilderd hebben.* Figuurl., zinnelijk afbeelden: *zij vloog op hem aan, met een gelaat, waarop de razernij afgeschilderd was.* In dezen zin, bezigt men, meestal, het enkelvoudige *schilderen.* Insgelijks, levendig beschrijven: *ach, dat ik u het treurige tooneel mijns jammers afschildere!* Van hier *afschildering.*

AFSCHILFEREN, zie *afschelferen.*

AFSCHILLEN, b. w., *ik schilde af, heb afgeschild.* De schil afdoen: *eenen tak, eenen appel afschillen.* Van hier *afschiller, afschilling.*

AFSCHOPPEN, b. w., *ik schopte af, heb afgeschopt.* Naar beneden schoppen: *ik schopte hem van de trappen af.* Figuurl.: *eenen koning van den troon afschoppen*, afzetten. Van hier *afschopper, afschopping.*

AFSCHOUWEN, zie *afschuwen.*

AFSCHRABBEN, (ook *afschrappen, afschrapen.*) b. w., *ik schrabde af, heb afgeschrabd.* Door schrabben afscheiden: *met een mes den roest van den ketel afschrabben.* Van hier *afschrabber*, ook voor het werktuig, waarmede men schrabt, en *afschrabbing.*

AFSCHRABSEL, (ook *afschrapsel, afschraapsel.*) o., meerv. *afschrabsels.* Van *afschrabben.* Dat van iets afgeschrabd wordt. Overdragt.: *afschrabsel van eenen nagel*, iets, dat zeer gering en van geene waarde is, in den gemeenen spreektrant: *hij is mij geen afschrabsel van eenen nagel waardig.*

AFSCHRAPEN, b. w., *ik schraapte af, heb afgeschraapt.* Hetzelfde als *afschrabben*, met dit onderscheid echter, dat *afschrapen* doorgaans gebezigd wordt, wanneer men datgeen, hetwelk men door schrabben van iets afscheidt, wil verzamelen: *het vet van het bord afschrapen.* En van hier wordt het omtrent de inhalige handelwijs eens hebzuchtigen gebezigd, voor naar zich trekken, afhalen, ontnemen: *gij zoudt mij wel alles komen afschrapen.*

 Van

Van hier *afschraapsel*, *afschraper.*

AFSCHRAPPEN, b. w., *ik schrapte af*, *heb afgeschrapt.* Hetzelfde als *afschrabben.* Ook met schrappen afteekenen: *ik heb de lengte en de breedte der tafel, op eene plank, afgeschrapt.* Van hier *afschrapper*, *afschrapping*, *afschrapsel.*

AFSCHRIFT, o., meerv. *afschriften.* Een afgeschreven schrift, in tegenoverstelling van een oorspronkelijk schrift: *een afschrift van iets nemen*, *vorderen* enz.; *iemand een afschrift van iets geven.*

AFSCHRIJVEN, b. w., *ik schreef af*, *heb afgeschreven.* Door veel schrijven verslijten: *eene pen afschrijven. Ik heb mij bijna de vingers afgeschreven.* Schrijven naar een voorbeeld, dat men voor zich heeft, naschrijven, uitschrijven: *een boek*, *een stuk uit een boek — een gedicht afschrijven.* Door schrijven wegnemen, het tegengestelde van aanschrijven: *eene som op eene rekening afschrijven.* Schriftelijk afzeggen: *iemand iets afschrijven.* Van hier *afschrijver*, *afschrijving.*

AFSCHRIK, m. De hoogste afkeerigheid: *eenen afschrik van iets hebben.*

AFSCHRIKKEN, b. w., *ik schrikte af*, *heb afgeschrikt.* Afkeerig maken: *iemand van zijn voornemen afschrikken. Hij laat zich door niets afschrikken.* Van hier *afschrikker*, *afschrikking.*

AFSCHROBBEN, b. w., *ik schrobde af*, *heb afgeschrobd.* Door schrobben afscheiden, ook reinigen: *het vuil van den vloer afschrobben*; ook *den vloer afschrobben.* Van hier *afschrobber*, *afschrobbing*, *afschrobster.*

AFSCHROEIJEN, b. w., *ik schroeide af*, *heb afgeschroeid.* Door schroeijen afscheiden: *hij schroeide mijne haren af.* Van hier *afschroeijer*, *afschroeijing.*

AFSCHROEVEN, b. w., *ik schroefde af*, *heb afgeschroefd.* Losschroeven en afnemen: *het slot van de deur*, — *den haan van het geweer afschroeven.* Van hier *afschroever*, *afschroeving.*

AFSCHUDDEN, b. w., *ik schuddede af*, *heb afgeschud.* Door schudden van boven wegnemen: *de maat is te vol, schud er nog wat af.* Door schudden afzonderen: *appelen van de boomen afschudden. De hond schudt de vlooijen van zijnen bast af. Zich afschudden*, gelijk de honden gewoon zijn, die uit het water komen.

Overdragt. zegt men: *iets van zijnen hals afschudden*, van zich afschuiven, zich niet mede inlaten; *het juk afschudden*, zich van eene slavernij, of onderdrukking, bevrijden. Van hier *afschudder*, *afschudding*.

AFSCHUIJEREN, b. w., *ik schuijerde af*, *heb afgeschuijerd*. Door schuijeren afscheiden, ook schoonmaken: *het stof van den rok*, ook enkel, *den rok afschuijeren*.

AFSCHUIMEN, b. w., *ik schuimde af*, *heb afgeschuimd*. Het schuim van boven afdoen: *het vleesch*, *den visch afschuimen*. Door schuimen afzonderen: *het vuil van de suiker afschuimen*. Van hier *afschuimer*, *afschuiming*.

AFSCHUIVEN, b. w., *ik schoof af*, *heb afgeschoven*. Door schuiven van eene plaats verwijderen: *de tafel afschuiven*, van den wand. Figuurl.: *iets van zich*, — *van den hals*, *afschuiven*, zich aan iets onttrekken, van iets ontdoen. Van hier *afschuiver*, *afschuiving*.

AFSCHUREN, b. w., *ik schuurde af*, *heb afgeschuurd*. Door schuren afzonderen; ook schoonmaken: *den roest van het ijzer*, ook enkel, *het ijzer afschuren*. Van hier *afschuurder*, *afschuring*.

AFSCHUTTEN, b. w., *ik schuttede af*, *heb afgeschut*. Door middel van een schutsel, of schutbalken, den loop des waters tegenhouden: *eene sloot afschutten*. Door eene schutting afscheiden: *ik heb mijnen moestuin laten afschutten*. Van hier *afschutsel afschutting*.

AFSCHUWELIJK, zie *afschuwen*.

AFSCHUWEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afschuwen*, zelfst. gebruikt, o. het gevoel der hoogste afkeerigheid: *een afschuwen van iets hebben*. Van hier *afschuwelijk*, *afschuwelijkheid*. Hetzelfde, als *afschouwen*.

AFSLAAN, b. en o. w., *ik sloeg af* (van het oude *slagen*), *heb* en *ben afgeslagen*. Bedr., door slaan afscheiden: *noten afslaan*, van den boom. *Een stuk van eenen steen afslaan*; *iemand den hoed afslaan*. Afhouwen, afhakken: *iemand het hoofd afslaan*. Figuurl., afweren, afkeeren: *den vijand afslaan*; *den storm*, d. i. den stormenden vijand, *afslaan*. Hard slaan, afrossen: *hij is duchtig afgeslagen geworden*. Ook voor laten afloopen, laten vlieten: *zijn water afslaan*. Den prijs ver-

verminderen: *de brouwers hebben het bier afgeslagen.* Ontzeggen, weigeren: *hij zal mijn verzoek, mijne bede, gewisselijk afslaan.* Bij den afslag verkoopen: *het huis zal geveild en afgeslagen worden.* Onz., met *zijn;* verminderd worden, afnemen, ten aanzien van den prijs der koopwaren, in tegenoverstelling van *opslaan: de granen slaan af,* worden goedkooper.

AFSLAG, m. Van *afslaan.* Ontzegging, weigering: *hij stond verbaasd over den afslag van zijn verzoek.* Vermindering van straf: *de gevangenen kregen eenen afslag van zes jaren,* ook *zes jaren afslag.* Daling van prijs: *de afslag van het brood duurde niet lang. Bij den afslag verkoopen.* Van hier *afslager*, die bij den afslag verkoopt.

AFSLAVEN, (zich) wederk. w., *ik slaafde af, heb afgeslaafd.* Zich, door eenen gedurigen, zwaren en slaafschen arbeid, afmatten: *hij heeft zich afgeslaafd.*

AFSLEPEN, b. w., *ik sleepte af, heb afgesleept.* Van boven slepen: *hij sleepte hem van de trappen af. Gij sleept alles met uwe kleederen af.* Door veel slepen verslijten: *gij sleept uwe schoenen, uwe kleederen af.* Van hier *afsleper, afsleping.*

AFSLIJPEN, b. w., *ik sleep af, heb afgeslepen.* Door slijpen wegnemen: *de punt van een mes, den roest van het ijzer afslijpen.* Volkomen slijpen, ten einde slijpen: *de messen zijn afgeslepen.* Van hier, *afslijper, afslijping.*

AFSLIJTEN, b. en o. w., *ik sleet af, heb en ben afgesleten.* Bedr., verslijten: *hebt gij dat kleed reeds afgesleten?* Onz., met *zijn: hoe lang ik die schoenen ook drage, zij slijten genoegzaam niet af.* Van hier *afslijter, afslijting.*

AFSLINGEREN, b. en o. w., *ik slingerde af, heb en ben afgeslingerd.* Bedr., slingerende naar beneden werpen: *hij slingerde hem van den berg af.* Onz., met *zijn;* door slingeren van iets afvallen: *hij is van het schip afgeslingerd.*

AFSLIPPEN, o. w., *ik slipte af, ben afgeslipt.* Afglijden, afschieten: *het touw slipte af.* Van hier *afslipping.*

AFSLONZEN, b. w., *ik slonsde af, heb afgeslonsd.* Op eene slordige wijze verslijten: *zij slonst al hare kleederen*

ren af. Van hier *afslonster*, *afslonzer*, *afslonzing.*

AFSLOOVEN, (zich) wederk. w., *ik sloofde af*, *heb afgesloofd.* Zich afwerken, afmatten: *hij heeft zich afgesloofd.* — *Om d' afgesloofde ziel te redden. Moet afgesloofd de wijnpers treên.* L. BAKE. Van hier *afsloofster*, *afsloover*, *afslooving.*

AFSLUIPEN, o. w., *ik sloop af*, *ben afgeslopen.* Zich stil van eene plaats verwijderen: *zij slopen stil af.*

AFSLUITEN, b. w., *ik sloot af*, *heb afgesloten.* Door sluiten afscheiden: *de achterste kamer was afgesloten.* Met een afschutsel, eene heining omgeven: *eenen akker afsluiten.* Van hier *afsluiting.*

AFSMAKKEN, b. w., *ik smakte af*, *heb afgesmakt.* Met geweld afgooijen: *hij smakte den hond van den stoel af.*

AFSMEDEN, b. w., *ik smeedde af*, *heb afgesmeed.* Door smeden afzonderen: *een stuk van een ijzer afsmeden.* Door smeden afmatten: *hij smeedt zich af.* Door smeden verslijten: *deze hamers zijn reeds afgesmeed.*

AFSMEEKEN, b. w., *ik smeekte af*, *heb afgesmeekt.* Door smeeken trachten te verkrijgen: *iemand iets afsmeeken.* Van hier *afsmeeker*, *afsmeeking.*

AFSMELTEN, b. en o. w., *ik smolt af*, *heb* en *ben afgesmolten.* Bedr., door smelten afscheiden, laten afsmelten: *hij smolt den steel van den lepel*; — *den voet van den kandelaar af.* Onz., met *zijn*, afgesmolten worden, smelten en afvallen: *het deksel van de kan was afgesmolten.* Ten einde smelten, ophouden te smelten, met *hebben*: *wij hebben afgesmolten.* Van hier *afsmelting.*

AFSMEREN, b. w., *ik smeerde af*, *heb afgesmeerd.* Door smeren afzonderen; afstrijken: *ik zal nog wat boter van mijn brood afsmeren.* Ten einde smeren: *wij hebben de pleisters afgesmeerd.* Ook met *op*, voor afvegen: *hij smeert het mes op zijne broek af.* Overdragt., voor afkloppen, afrossen: *iemand duchtig afsmeren.*

AFSMIJTEN, b. w., *ik smeet af*, *heb afgesmeten.* Door smijten, of hard gooijen, afscheiden: *appelen van de boomen afsmijten.* Naar beneden smijten, afgooijen: *het paard heeft hem afgesmeten.* Van hier *afsmijter.*

AFSNEDE, v., meerv. *afsneden.* Van *afsnijden*, in de overdragtelijke beteekenis. *De afsnede in een dichtstuk*, die

die plaats in hetzelve, waar de lezer gevoegelijk ophouden en adem scheppen kan. *De afsnede eener redevoering*, een afgezonderd deel van dezelve.

AFSNIJDEN, b. w., *ik sneed af, heb afgesneden.* Door snijden afzonderen, en wel eigenlijk, door middel van een mes, eene schaar, enz.: *haar afsnijden; hij heeft zijne haren afgesneden. Een stuk brood, — eenige ellen van een stuk laken afsnijden. Zich den hals afsnijden.* Door snijden korter maken: *zijne nagels afsnijden. Iemands levensdraad afsnijden*, voor dooden, is eene zinnebeeldige spreekwijs uit de oude fabelleer, welke het menschelijke leven met eenen, door de Schikgodinnen gesponnen draad vergelijkt. In eenen overdragtelijken zin: *iemand den weg, den toegang afsnijden*, hem beletten, het oogmerk waarmede hij gaat, te bereiken; *den vijand de levensmiddelen afsnijden*, den toevoer van dezelve verhinderen. *Door het afbreken van eene brug, den vijand de vlugt afsnijden*, hem beletten te vlugten. *De ruiterij, een schip afsnijden*, dezelve verhinderen, bij het hoofdleger, bij de vloot te komen. *Iemands gezelschap afsnijden*, vermijden. *Iemand de hoop, de gelegenheid* enz. *afsnijden*, benemen. *Een gesprek afsnijden*, eindigen. Van hier *afsnijder, afsnijding, afsnijdsel.*

Bij KERO heet dit werkwoord *abasnidan.*

AFSNIPPEREN, b. w., *ik snipperde af, heb afgesnipperd.* Door snipperen, (voortdur. w. van het verouderde *snippen*) d. i. aan kleine stukken snijden, afzonderen: *gij hebt reeds de helft van het papier afgesnipperd.* Overdragt., van den tijd, dien men tot zijne gewone bezigheden noodig heeft, iets, met spaarzaamheid, afnemen: *hoe dikwijls hebt ge, och arm! in afgesnipperde uren.* MOONEN. Van hier *afsnippering.*

AFSNOEIJEN, b. w., *ik snoeide af, heb afgesnoeid.* Door snoeijen afzonderen: *de takken van de boomen afsnoeijen.* Van hier *afsnoeijer, afsnoeijing.*

AFSNUITEN, b. w., *ik snoot af, heb afgesnoten.* Door snuiten afscheiden: *gij snuit altoos te veel van de kaars af; snuit de kaars eens wat af.* Van hier *afsnuiter, afsnuiting.*

AFSOLLEN, b. w., *ik solde af, heb afgesold.* Door sollen, d. i. opgooijen. (bij KILIAAN, *eenen bal opgooijen*)

jen) afmatten: *iemand afsollen*, door gooijen en rollen vermoeijen; *zich afsollen.*

AFSPANEN, b. w., *ik spaande af, heb afgespaand.* Door spanen, (met eene spaan spitten) afzonderen: *boter van het vat afspanen; een gedeelte van de boter afspanen.*

AFSPANNEN, b. w., *ik spande af, heb afgespannen.* Ontspannen; hetgeen stijf gespannen is, zijne spanning benemen, losmaken: *de snaren afspannen, eenen boog afspannen; den haan van een schietgeweer afspannen.* Het beteekent ook *uitspannen*, en wordt, in dien zin, van paarden gebezigd, die, door middel van zelen, aan eenen wagen vastgehecht zijn: *de paarden afspannen*, het tegengestelde van aan- of inspannen. Van hier *afspanner, afspanning.*

AFSPIEGELEN, b. w., *ik spiegelde af, heb afgespiegeld.* De gedaante eener zaak in eenen spiegel, of ook, als in eenen spiegel, vertoonen: *het beekje spiegelde de wolken af.* Van hier *afspiegeling.*

AFSPIJZEN, o. w., *ik spijsde af, heb afgespijsd.* Het spijzen eindigen, ophouden te spijzen, inzonderheid van voorname personen, aan eene rijke tafel: *zij zullen aanstonds afgespijsd hebben.*

AFSPINNEN, b. w., *ik spon af, heb afgesponnen.* Door spinnen afzonderen: *ik heb reeds een goed gedeelte van het vlas afgesponnen.* Ten einde spinnen: *zij heeft hare taak afgesponnen.*

AFSPITTEN, b. w., *ik spittede af, heb afgespit.* Door spitten afzonderen: *gij moet nog meer aarde van dezen hoop afspitten.* Ten einde spitten: *wij hebben den tuin afgespit.* Van het spit doen: *het vleesch moet afgespit worden.*

AFSPLIJTEN, b. en o. w., *ik spleet af, heb en ben afgespleten.* Bedr., door splijten afzonderen: *ik spleet de helft van den hoepel af.* Onz., met *zijn*, door splijten afgezonderd worden: *groote stukken spleten van de tafel af.* Van hier *afsplijting.*

AFSPLINTEREN, b. en o. w., *ik splinterde af, heb en ben afgesplinterd.* Bedr., door splinteren afzonderen: *gij hebt eèn geheel stuk van deze plank afgesplinterd.* Onz., met *zijn*, splinteren en afvallen: *de tafel splintert overal af.* Van hier *afsplintering.*

AF-

AFSPOELEN, b. w., *ik spoelde af, heb afgespoeld.* Door spoelen afscheiden: *de rivier spoelde een stuk van den dijk af. Het vuil van een glas afspoelen.* Door spoelen reinigen: *een glas afspoelen.* Overdragt.: *de zwarigheid, met eene frissche teug, van het hart afspoelen*, verdrijven. Van hier *afspoeling.*

AFSPRAAK, v., meerv. *afspraken.* Van *afspreken.* Mondelinge overeenkomst: *met iemand afspraak maken; wij hebben wegens onze reis afspraak gemaakt. Volgens afspraak, zal ik u morgen verwachten.*

AFSPREKEN, b. w., *ik sprak af, heb afgesproken.* Eene mondelinge overeenkomst met iemand treffen: *iets met iemand afspreken.* HOOFT bezigt *afspreken* voor afraden.

AFSPRINGEN, o. w., *ik sprong af, ben afgesprongen.* In de eigenlijkste beteekenis, zich, met eenen sprong, van iets verwijderen: *de haas is van den weg afgesprongen.* Insgelijks, naar beneden springen: *van het paard, van den wagen afspringen.* In eene uitgestrektere beteekenis, met eene snelle vaart van iets verwijderd worden: *de bijl sprong van den steel af.* Aan stukken springen en afvallen: *de lijm, het vernis springt af. De snaar is afgesprongen.* Figuurl., zich plotseling van iets verwijderen en tot iets anders bepalen: *hij springt telkens van zijn onderwerp af.* Verhinderd worden, niet doorgaan: *onze reis is weder afgesprongen.*

Somwijlen neemt dit werkw. ook het hulpw. *hebben* aan; b. v.: *zij hebben, den ganschen dag, op- en afgesprongen.* Zie mijne nederd. spraakk., D. I, § 273.

AFSTAAN, o. en b. w., onregelm., *ik stond af, heb afgestaan.* Onzijd., met *hebben*, van iets verwijderd, of afgezonderd, staan: *de tafel staat te ver van den muur af; de stoel staat niet ver genoeg van de tafel af.* Figuurl., aflaten, niet voortzetten, laten varen, afstand doen: *hij stond van den koop af. Van zijne meening, van zijn voornemen, van zijn regt afstaan; sta van uw wangedrag af.* Bedr.: *iemand iets afstaan*, het hem overlaten: *ik heb hem mijn beste paard afgestaan.* HOOFT bezigt *het uiterste afstaan*, voor *uitstaan.*

Afstaan, goth. *afstandan*, zweed. *afstå.*

AFSTAMMELING, m. en v., meerv. *afstammelingen.* Van

Van *afstammen. Hij is een, — zij is eene, afstammeling van Hugo de Groot.* Zie *aankomeling.*

AFSTAMMEN, o. w., *ik stamde af, ben afgestamd.* Afkomstig zijn: *hij stamt van eerlijke ouderen af; wij zijn allen van Adam afgestamd.* Zoo ook van woorden: *dit woord stamt van geen ander af.* Van hier *afstamming.*

AFSTAMPEN, b. w., *ik stampte af, heb afgestampt.* Door stampen afzonderen: *hij stampte een stuk van den steen af.* Door stampen verslijten: *de vijzel is reeds half afgestampt.* Ten einde stampen: *wij hebben al de peper afgestampt.* Door stampen afmatten: *zij zullen zich afstampen.*

AFSTAND, m., meerv. *afstanden.* Van *afstaan.* De afgelegenheid der eene plaats van de andere: *de afstand der zon van de aarde.* Figuurl., het onderscheid in magt en waarde: *hoe blind zoude ik moeten zijn, wanneer ik den grooten afstand tusschen u en mij niet konde gewaarworden! — Afstand doen,* overgeven, overlaten: *hij deed, bij zijn leven, afstand van al zijne goederen. Afstand doen van zijn regt. Afstand doen van zijne slechte levenswijs,* die laten varen, niet verder voortzetten, veranderen.

AFSTAPPEN, o. w., *ik stapte af, ben afgestapt.* Naar beneden stappen: *hij stapte van de stoep af.* Overdragtelijk, toegeven, afzien, laten varen: *ik zal, in dit geval, van mijn regt afstappen. Van zijn voornemen, van zijne meening, afstappen. Hij kan van zijn huis, van zijn geld, niet afstappen.*

AFSTEKEN, b. en o. w., *ik stak af, heb en ben afgestoken.* Bedr., naar beneden steken, met steken van de hoogte naar de laagte brengen: *zijnen vijand van het paard afsteken.* Zoo ook, *een voer hooi afsteken*; met de hooivork naar beneden brengen. Met steken afzonderen: *een dier de keel afsteken.* Afleiden, aftappen: *een vat wijn*, ook enkel, *wijn afsteken.* Met steken, of graven, afteekenen: *een leger, eenen tuin afsteken,* door uitgestokene, of uitgegravene aarde afteekenen. Figuurl., afnemen, en dus verminderen: *ik kan niets meer van mijne bezittingen afsteken. Iemand de loef afsteken* is een zeemans woord, en beteekent, eigenlijk, boven den wind komen, in opzigt tot een an-

der schip, dat, daardoor, beneden den wind geraakt. Ook wordt het oneigenlijk, en als een spreekwoord, gebezigd, voor iemand te boven gaan, hem overtreffen. Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Met *zijn*, voor afvaren, van land steken: *de schuit stak af, was reeds afgestoken. Wij zullen terstond afsteken. Van het land afsteken.* Met *hebben*, als zeer onderscheiden voorkomen, in vergelijking met iets anders: *die oude broek steekt bij dat nieuwe kleed slecht af. Zwart op wit steekt wel af. Zijne geaardheid heeft bij die van haar altijd zeer afgestoken.* Van hier *afsteker, afsteking.*

AFSTELEN, b. w., *ik stal af, heb afgestolen.* Hetgeen eens anders eigendom is, heimelijk, of met geweld wegnemen, ontvreemden: *men heeft mij veel afgestolen; er zijn tien guldens van dit geld afgestolen.*

AFSTELLEN, b. w., *ik stelde af, heb afgesteld.* Afzetten: *hij is, als raad, afgesteld.* Afschaffen, doen ophouden: *schattingen afstellen.* Van hier *afstelling.*

AFSTEMMEN, b. w., *ik stemde af, heb afgestemd.* Door stemming, of bij stemming, verwerpen: *wij hebben den voorslag afgestemd.* Van hier *afstemming.*

AFSTERVEN, o. w., *ik storf af, ben afgestorven.* Zoo veel als het eenvoudige sterven; terwijl echter het voorzetsel den zin sterker maakt, overlijden. In deze beteekenis is alleen de onbepaalde wijs, als zelfst. gebruikelijk, en wel in plaats van het woord *dood. Voor mijn afsterven; bij ons afsterven* enz. Door den dood van iets gescheiden worden: *zijne ouderen zijn hem zeer vroeg afgestorven. Al zijn vee is hem afgestorven.* Figuurl., zich voor altoos van iets afscheiden, geen gevoel meer van en voor iets hebben: *de zonde, de wereld, de ijdelheid* (ook *der*) *afsterven.* Afnemen, verminderen: *onze vriendschap schijnt geheel af te sterven.*

AFSTIJGEN, o. w., *ik steeg af, ben afgestegen.* Afklimmen: *van het paard, van den wagen afstijgen;* ook enkel, *afstijgen*, in het goth. *afsteigan.* Van hier *afstijging.*

AFSTOFFEN, b. w., *ik stofte af, heb afgestoft.* Het stof afvegen: *de trappen, de banken afstoffen.*

AFSTOKEN, b. w., *ik stookte af, heb afgestookt.* Ten ein-

einde stoken: *wanneer gij den oven afgestookt hebt* enz. Ook somwijlen onz.: *wij zullen eerst afstoken.* Van hier *afstoking.*

AFSTOMPEN, b. w.; *ik stompte af, heb afgestompt.* Stomp maken: *de bijl, den degen afstompen.* De scherpe kanten wegnemen: *eenen steen afstompen.*

AFSTOOTEN, b. w.; *ik stiet af, heb afgestooten.* Van boven stooten: *hij stiet hem van de trappen af.* Met eenen stoot afscheiden, afzonderen: *een stuk van den muur, de neuzen van de schoenen afstooten. Zijne horens afstooten* wordt ook, als een spreekw., gebezigd, voor door gevondenen wederstand behoedzamer, toegevender, bezadigder worden. Van hier *afstooter, afstooting.*

AFSTORTEN, b. en o. w., *ik stortte af, heb* en *ben afgestort.* Bedr., naar beneden storten, afwerpen: *eene lading kolen afstorten; zich van den berg afstorten.* Onz., met het hulpw. *zijn*, afvallen: *hij stortte van het dak af, is van den berg afgestort. Ende de kudde stortede van de steylte af.* BIJBELVERT.

AFSTRAFFEN, b. w., *ik strafte af, heb afgestraft.* Behoorlijk straffen, de verdiende straf laten ontvangen, doch alleenlijk van ligte straffen: *een kind, met de roede, afstraffen. Zich laten afstraffen*, aan de verdiende straf onderwerpen. Van hier *afstraffing.*

AFSTRALEN, o. w., *straalde af, heeft afgestraald.* Met stralen afschijnen: *een heldere glans straalde van zijn aangezigt af.* Van hier *afstraling.*

AFSTRIJDEN, b. w., *ik streed af, heb afgestreden.* Ten einde strijden: *de strijd is afgestreden. Zich afstrijden*, door strijden (oorlogen) afmatten, krachteloos maken. *Afgestreden zwaarden.* HOOFT. Ook wordt dit werkw., somwijlen, als onz. gebruikt: *zij hebben afgestreden*, den strijd geëindigd.

AFSTRIJKEN, b. w., *ik streek af, heb afgestreken.* Door strijken afscheiden: *de broek afstrijken; de zalf van de pleister afstrijken; het koren van de maat afstrijken*, ook *de korenmaat afstrijken.* Door strijken reinigen: *strijk uw mes op het brood af.*

AFSTROOMEN, o. en b. w., *ik stroomde af, ben* en *heb afgestroomd.* Onz., met het hulpw. *zijn*, in de scheepvaart gebruikelijk, door den stroom afgedreven worden:

de boot stroomde van ons af. Bedr., door stroomen afscheiden: *de rijn stroomt veel van zijnen oever af.*

AFSTROOPEN, b. w., *ik stroopte af, heb afgestroopt.* Door stroopen afzonderen: *eenen aal het vel, eenen haas de huid afstroopen*, zonder dezelve aan den buik te openen; welke afgestroopte huid, oudtijds, *balg* genoemd werd. Ook enkel, *eenen haas*, *aal* enz. *afstroopen.* Figuurl., *het land afstroopen*, plunderen. Van hier *afstrooper*, *afstrooping.*

AFSTUITEN, o. w., *ik stuitte af, ben afgestuit.* Gemeenlijk met *op: de bal stuitte op den paal af.* Overdragtel., voor aankomen: *het stuit alles maar op mij af; ik zal het op hem laten afstuiten.* Van hier *afstuiting.*

AFSTUIVEN, o. w., *ik stoof af, ben afgestoven.* Wegstuiven: *het zand stoof van den berg af.* Overdragtel., zich schielijk, en als wegstuivende verwijderen: *hij stoof van de kamer af; ik gooide hem, dat hij van de kamer afstoof.* Van hier *afstuiving.*

AFSTUREN, b. w., *ik stuurde af, heb afgestuurd.* In de scheepvaart gebruikelijk, voor afhouden, door stureo verwijderen: *het schip van den kant, van den wal afsturen.* Afzenden, afvaardigen: *ik stuurde hem van huis af; ik zal hem, morgen, op die zaak eens afsturen.*

AFSULLEN, o. w., *ik sulde af, ben afgesuld.* Afglijden, afglippen: *de sneeuw veroorzaakte, dat ik van de stoep afsulde.*

AFTAFELEN, o. w., *ik tafelde af, heb afgetafeld* Het aan de tafel zitten en eten eindigen, ophouden te spijzen: *zoudsn zij nog niet afgetafeld hebben?*

AFTAKELEN, zie *onttakelen.*

AFTAPPEN, b. w. Eigenlijk, eene vloeistof, door middel van eenen tap, of eene kraan, laten afloopen: *wijn*, *bier* enz. *aftappen;* ook *een vat aftappen.* Door tappen afscheiden: *wijn van een vat aftappen.* In eene ruimere beteekenis, door eene pijp, of eenen koker, laten afloopen: *het water eener gracht*, en *eene gracht aftappen. Iemand het water aftappen. Zich bloed laten aftappen*, zich doen aderlaten. Van hier *aftapper*, *aftapping.*

AFTARNEN, (bij KIL. *afterren*) b. w., *ik tarnde af, heb*

heb afgetarnd. Door tarnen afzonderen: *het pand van een kleed aftarnen.*

AFTEEKENAAR, m., meerv. *afteekenaars.* Van *afteekenen.* Iemand, die iets afteekent.

AFTEEKENEN, b. w., *ik teekende af, heb afgeteekend.* De gedaante eener zaak, door teekenen, aanduiden: *een leger afteekenen*, afsteken. *Eene plaats tot een huis, eenen tuin* enz. *afteekenen.* Afbeelden: *eene bloem, eenen persoon, met houtskool, afteekenen. Hij is naar het leven afgeteekend.* Van hier *afteekening.*

AFTELLEN, b. w., *ik telde af, heb afgeteld.* Door tellen afscheiden: *ik heb van deze honderd guldens vijftig afgeteld.* Naar een gegeven getal naauwkeuriglijk bepalen: *geld aftellen. Dit geld is afgeteld.* Van hier *aftelling.*

AFTILLEN, b. w., *ik tilde af, heb afgetild.* Iets, hetwelk eene aanmerkelijke zwaarte heeft, met moeite afheffen, afligten: *zij tilden de kap van de kas af. Iemand van zijnen stoel, een aanbeeld van den grond aftillen.*

AFTOBBEN, b. w., *ik tobde af, heb afgetobd.* In den gemeenen spreektrant, *zich aftobben*, door veel slaven en zwoegen afmatten. Ook enkel, voor afmatten: *hij tobde haar met zijne telkens herhaalde aanzoeken af.*

AFTOGT, m., (van *tiegen, togen*, trekken). Het aftrekken van een leger: *de aftogt des vijands. Den aftogt blazen, slaan: toen liet de veldheer den aftogt blazen.* VOND. *De bezetting bedong eenen vrijen aftogt.*

AFTORNEN, zie *aftarnen.*

AFTOUWEN, b. w., *ik touwde af, heb afgetouwd.* Ten einde touwen, (bij KIL. bereiden, zacht maken,) in de looijerijen gebruikelijk: *de vellen zijn afgetouwd.* Afslaan, met een touw afrossen: *hij liet hem duchtig aftouwen.*

AFTRAPPEN, b. en o. w., *ik trapte af, heb afgetrapt.* Bedr., naar beneden trappen, schoppen: *hij trapte hem van den zolder, van de kamer af.* Door trappen en schoppen, verwijderen: *wanneer de hond andermaal naar mij toekomt, zal ik hem van mij aftrappen.* Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben.* Met *zijn*; aftreden, afstappen: *van de stoep aftrappen.* Met *hebben*; *van zich aftrappen*, zich met trappen verweren:

hij heeft woedend van zich afgetrapt.

AFTRED, m. Van *aftreden.* Eene plaats, waar men van de hoogte naar de laagte treedt: *val niet, hier is een aftred.*

AFTREDEN, b. en o. w., *ik trad af, heb* en *ben afgetreden.* Bedr., door treden afscheiden: *ik heb een stuk van eenen nagel afgetreden.* Door treden bemerken, afmeten: *een pad in den tuin aftreden.* H. DE GROOT gebruikt dit woord, in den zin van verlaten: *leer ons aldus de schepsels aftetreden.* Onz., met het hulpw. *zijn*; afstijgen: *van den wagen aftreden; bij iemand aftreden,* afstijgen en inkomen. Zich verwijderen: *hij trad van het tooneel af.* Overdragtel.: *van het pad der deugd aftreden.* Eenen dienst, of een ambt, nederleggen: *hij is als schepen afgetreden.* Van hier *aftreding.*

AFTREK, m. Van *aftrekken.* Vertier: *die goederen hebben geenen aftrek; door den dagelijkschen aftrek.* HOOFT. Hetgeen van iets afgetrokken wordt: *na aftrek van de schulden, zal er niet veel overschieten.*

AFTREKKEN, b. en o. w., *ik trok af, heb* en *ben afgetrokken.* Bedr., door trekken van iets afzonderen: *zij trok den ring van haren vinger af; een dier het vel aftrekken,* Afrukken: *hij trok mij den hoed van het hoofd af. Een geladen geweer aftrekken,* den schoot uit den loop trekken. Overdragtel.: *iemand de mom aftrekken,* hem, onaangezien zijne vermomming, in zijne ware gedaante, vertoonen. *De hand van iemand aftrekken,* hem de dusver verleende hulp en ondersteuning onttrekken. Wegnemen, afnemen, inzonderheid ten aanzien van het getal, gewigt en de maat der dingen: *zekere som van eene rekening aftrekken;* ook *iemand iets aftrekken,* van zijnen loon, zijne bezolding, van den gevorderden prijs afhouden, afkorten. *Iemand van zijn voornemen, van den weg der deugd* enz. *aftrekken,* door aangevoerde beweegredenen daarvan afbrengen. Zoo ook *zijn hart van iets aftrekken: zij heeft haar hart geheel van hem afgetrokken. Zich van de wereld aftrekken,* alle verbindtenis met hare dwaasheden en ijdelheden opheffen. *Wijn,* of *bier, aftrekken,* aftappen, in een ander vat, of in flesschen, laten loopen. Afdrukken, in de boek- of plaatdrukkerijen gebruikelijk, doch

al-

alleenlijk ten aanzien van de proeven, of proefbladen: *een blad aftrekken.* In de redeneerkunde is het verled. deelw. *afgetrokken* gebruikelijk, voor in gedachten afgezonderd, waarbij men zich alleenlijk de gemeenschappelijke kenteekens van verscheidene dingen, met uitsluiting van de bijzondere, voorstelt: *een afgetrokken denkbeeld.* Onz., met het hulpw. *zijn*; zich verwijderen, wegtrekken: *de vijand is van de stad afgetrokken*, heeft de belegering der stad opgebroken. *De wacht is afgetrokken*, in tegenoverstelling van optrekken. In den gemeenzamen spreektrant; *morgen ochtend zal ik aftrekken*, vertrekken. Van hier *aftrekking.*

AFTROEVEN, b. w., *ik troefde af, heb afgetroefd.* Een in het kaartspel gebruikelijk woord: *iemand aftroeven*, hem eenen slag, of steek, door troef te leggen, afnemen. Overdragtel., met harde tegenredenen, bejegenen, afzetten: *hij is wakker afgetroefd geworden.*

AFTROGGELEN, b. w., *ik troggelde af, heb afgetroggeld.* Door bedrog, of vleijerij, trachten te verkrijgen: *zij heeft mij al mijn geld afgetroggeld.*

AFTROMMELEN, (ook *aftrommen*) b. w., *ik trommelde af, heb afgetrommeld.* Op het roeren van de trom, of bij trommelslag, afkondigen: *de krijgsoverste liet het bevel aftrommelen. Aftrommelen* is eigenlijk het voortdur. w. van *aftrommen.*

AFTROMMEN, zie *aftrommelen.*

AFTROMPEN, b. w., *ik trompte af, heb afgetrompt.* Onder het blazen op de tromp, (verbasterd in *trompet*) afkondigen. Thans zegt men, gemeenlijk, *aftrompetten.* HOOFT bezigt het voor aftroggelen; gelijk ook KIL., als van *trompen*, fr. *tromper.*

AFTROMPETTEN, b. w., *ik trompettede af, heb afgetrompet.* Hetzelfde als *aftrompen*, hetwelk echt nederduitsch is, en waarvan men, niet eenen basterduitgang, *aftrompetten* gemaakt heeft.

AFTROONEN, b. w., *ik troonde af, heb afgetroond.* Vleijende verzoeken, trachten te verkrijgen: *hij komt mij dagelijks, dan het eene, dan het andere, aftroonen.*

AFTUIMELEN, o. w., *ik tuimelde af, ben afgetuimeld.* Tuimelende naar beneden vallen: *hij tuimelde van de trappen af.*

AFTUINEN, b. w., *ik tuinde af, heb afgetuind.* Af-

heinen; *eenen akker aftuinen.* Van hier *aftuining.*

AFVAARDIGEN, b. w., *ik vaardigde af, heb afgevaardigd.* Vaardig maken en afzenden, zoo wel van personen, als zaken: *eenen brief, eenen bode, een schip afvaardigen.* Figuurl.: *iemand koel afvaardigen*, hem een koel antwoord geven en daarmede laten gaan. Doch, in dezen zin, is *afzetten* gebruikelijker. Van hier *afvaardiger, afvaardiging.*

AFVAGEN, zie *afvegen.*

AFVAL, m. Van *afvallen.* In eenen natuurlijken zin, het vallen van de hoogte naar de laagte: *de afval der bladeren van de boomen.* Datgeen, wat van iets afvalt, bijzonderlijk in eenen overdragtelijken zin. Zoo noemt men, bij verscheidene werklieden, hetgeen van hun werk afvalt, *den afval*; b. v. bij de timmerlieden, krullen, spaanders enz.; bij de vleeschhouwers, verscheidene deelen der geslagte dieren, als kop, pooten, pens enz. Vruchten, door den wind van de boomen afgewaaid, worden ook *afval* genoemd. Zoo ook *de afval van granen* enz. In eenen zedelijken zin, het verlaten van iemand, aan wiens belang men zich verpand had, het verzaken van eene godsdienst: *de afval van het geloof. Galba gehoord hebbende de tijding van den afval der keurbenden.* Hooft. *Iemand tot afval verleiden, vervoeren.*

AFVALLEN, b. en o. w., *ik viel af, heb* en *ben afgevallen.* Bedr., door vallen, of onder het vallen, afscheiden: *hij viel een stuk van den muur af; hij heeft zijnen neus bijna afgevallen.* Meestal echter komt het voor als onz., met het hulpw. *zijn.* In eenen natuurlijken zin, naar beneden vallen: *zij vielen van het dak af; de bladeren, de vruchten* enz. *zijn afgevallen. Het gras verdort, de bloem valt af.* Bijbelvert. Zoo ook *de kalk valt af*, van den muur. *Mijn hoed is afgevallen.* In eenen zedelijken zin, iemand, of eene erkende waarheid, opzettelijk verlaten: *van iemand*, of *iemand afvallen; zij vielen hunnen koning af; van het geloof, van de godsdienst, afvallen. Van het verbond afvallen*, verbreken. Kiliaan. Eene vermindering, uitzondering lijden, onderscheiden zijn: *die man is mij zeer afgevallen; deze wijn valt bij den anderen te veel af.* In krachten en gezondheid afnemen: *hij valt dagelijks af, is reeds merkelijk afgevallen.*

AF-

AFVALLIG, bijv. n., *afvalliger*, *afvalligst*. Van *afval*, in de overdragtelijke beteekenis. Eigenlijk, volgens den aard der bijvoegelijke naamwoorden, in *ig* uitgaande, tot afval geneigd: *maar dit volk heeft een afvallig en wederspannig hart; zij zijn de afvalligsten der afvalligen*. BIJBELVERT. Voor *afvallige*, in den zin van iemand, die werkelijk afgevallen is, gebruikt men, derhalve, liever *afgevallene*. Van hier *afvalligheid*.

AFVANGEN, b. w., *ik ving af*, *heb afgevangen*. Door vangen den regtmatigen bezitter onttrekken: *iemand de duiven afvangen*. Figuurl., en als eene gemeenzame spreekwijs, zegt men ook: *iemand eene vlieg afvangen*, hem eene kans afkijken, hem verschalken enz.

AFVAREN, b. en o. w., *ik voer af*, *heb* en *ben afgevaren*. Bedr., door varen, of in het varen, afscheiden: *een stuk van de brug afvaren; iemand eenen arm*, of *een been afvaren*. Varende verwijderen: *ik voer hem van het groote hoofd af*. Onz., met het hulpw. *zijn*; van land varen: *de schuit*, *de schipper*, *zal terstond afvaren; wij zijn reeds vroeg afgevaren*.

AFVECHTEN, b. w., *ik vocht af*, *heb afgevochten*. Vechtende afkeeren, wegvechten: *wij vochten den vijand dapper af*. *Zich afvechten*, door vechten afmatten. Ook overdragtel.: *gewis het heeft wat in*, *de wanhoop af te vechten*. VOND.

AFVEGEN, b. w., *ik veegde af*, *heb afgeveegd*. Door vegen afzonderen: *veeg het stof van uwe boeken af*. Door vegen schoonmaken, reinigen: *veeg uwe boeken af*. Overdragtel., en in den gemeenen spreektrant, voor verdrijven, wegjagen: *ik veegde hem van de kamer af*. Van hier *afveger*, *afveging*.

AFVERGEN, b. w., *ik vergde af*, *heb afgevergd*. Afeischen, afvorderen: *iemand iets afvergen*. Van hier *afverging*.

AFVERVEN, zie *afverwen*.

AFVERWEN, b. en o. w., *ik verwde af*, *heb afgeverwd*. Bedr., ten einde verwen: *ik zal deze deur eerst afverwen*. Onz., met het hulpw. *hebben*; de verw loslaten, afgeven: *het blaauwe laken verwt dikwijls af*.

AFVIJLEN, b. w., *ik vijlde af*, *heb afgevijld*. Door vijlen afzonderen: *den kop van eenen spijker afvijlen*. Door vijlen korter, of kleiner, maken: *eenen spijker af-*

vijlen. Van hier *afvijling*, *afvijsel.*

AFVILLEN, b. w., *ik vilde af, heb afgevild.* Door villen afzonderen: *een kalf de huid afvillen.*

AFVISSCHEN, b. w., *ik vischte af, heb afgevischt.* Uitvisschen: *eene sloot afvisschen*, al de visschen uit dezelve vangen. Ook, somwijlen, als onzijd., voor ten einde visschen, het visschen ten einde brengen: *zoodra wij afgevischt hadden, gingen wij naar huis.*

AFVLIEGEN, o. w., *ik vloog af, ben afgevlogen.* Zich vliegende verwijderen, wegvliegen: *de kraaijen vlogen van de kerk af.* Figuurl. ook van andere snelle bewegingen: *de pijl is van de pees afgevlogen. Hij viel, dat hem de hoed afvloog.* Schielijk afloopen: *hij vloog de trappen af. Van iemands wenken afvliegen*, zich, op iemands wenken, haasten, om deszelfs bevelen uit te voeren.

AFVLIETEN, o. w., *ik vloot af, ben afgevloten.* Naar beneden vlieten: *het bloed der helden vloot van den berg af. Ik zag de tranen van hare bleeke wangen afvlieten. De beke, die van den berg afvliet.* BIJBELVERT.

AFVLIJMEN, b. w., *ik vlijmde af, heb afgevlijmd.* Met eene vlijm afsnijden, *ik liet het gezwel maar afvlijmen.*

AFVLOEIJEN, o. w., *ik vloeide af, ben afgevloeid.* Hetzelfde als *afvlieten.*

AFVOEDEREN, b. w., *ik voederde af, heb afgevoederd.* Voor *voederen* gebruikt men thans, meestal, *voeren*, zoo wel in den zin van voeder geven: *de beesten voeren*, als in dien van eene voering, of voedering, in een kleed naaijen. Ten einde voederen.

AFVOEREN, b. w., *ik voerde af, heb afgevoerd.* Van eene plaats wegvoeren: *de wijn wordt, in schepen, den rijn afgevoerd. Koopwaren, op wagens, afvoeren.* Afleiden, aflokken, door overreding, voorbeeld enz.: *iemand van zijn voornemen, van de deugd, van den regten weg, afvoeren. Afvoeren* is ook eene zamentrekking van *afvoederen.* Zie *afvoederen.*

AFVORDEREN, b. w., *ik vorderde af, heb afgevorderd.* Afeischen: *iemand iets afvorderen*, het van hem vorderen. *En vordert telkens nieuwe straf het martelziek Gerechtshof af.* D. SMITS. *Eenen gevangenen den degen afvorderen. Iemand eenen eed afvorderen.* Van hier

hier *afvorderer*, of *afvorderaar*, *afvordering*.

AFVORMEN, b. w., *ik vormde af, heb afgevormd*. Iets in een week ligchaam drukken, om hierin, door afdrukken, of afgieten, dezelfde gedaante over te brengen: *eene klok afvormen.*

AFVRAGEN, b. w., *ik vroeg af, heb afgevraagd* (oudt. *afgevragen*). Door vragen trachten te vernemen, of te bekomen: *iemand iets afvragen. Zoo vraagt men den boeren de kunst af*, zoo pleegt men eenvoudige menschen uit te hooren, is eene, in de gemeenzame verkeering, gebruikelijke spreekwijs. Zoo zegt men ook, in eenen zeer gemeenzamen en eenigzins lagen spreektrant: *iemand het hemd van het lijf afvragen*, ten naauwkeurigste uitvragen.

AFVRIEZEN, o. w., *vroor af, is* en *heeft afgevroren* (van het oude *vrieren*), ook *afgevrozen*. Met *zijn*; door vorst afgezonderd worden: *de vingers waren mij bijna afgevroren*. Met *hebben*; ten einde vriezen, ophouden te vriezen: *het heeft afgevroren.*

AFVRIJVEN, hetzelfde als *afwrijven*.

AFVUREN, b. en o. w., *ik vuurde af, heb afgevuurd*. Bedr., afsteken: *een geschut afvuren; onder het afvuren der kanonnen*. Onz., ten einde vuren, ophouden te vuren: *toen wij afgevuurd hadden, deed de veldoverste eene aanspraak*. Van hier *afvuring*.

AFWAAIJEN, b. en o. w., *ik woei af, heb* en *ben afgewaaid*. Bedr., door waaijen afscheiden: *de wind heeft al de appelen van de boomen afgewaaid*. Onz., met *zijn* en *hebben*. Met *zijn*; door den wind afgezonderd worden: *mijn hoed woei, is van mijn hoofd afgewaaid*. Met *hebben*; van zekere hoogte waaijen: *de vlag heeft, drie dagen, van het stadhuis afgewaaid.*

AFWACHTEN, b. w., *ik wachtte af, heb afgewacht*. Wachten, totdat iemand kome, totdat iets geschiede; verwachten: *wij zullen hem hier afwachten; zij durfden den vijand niet afwachten; het einde, of den uitslag eener zaak afwachten. Wij zullen het afwachten.* Van hier *afwachting*.

AFWALLEN, b. w., *ik walde af, heb afgewald*. Omwallen, met wallen besluiten: *de stad is behoorlijk afgewald.*

AFWANDELEN, b. en o. w., *ik wandelde af, heb* en *ben*

ben afgewandeld. Bedr. door wandelen afzonderen: *wij hebben de schoenen van onze voeten afgewandeld.* Door wandelen afmatten: *zich afwandelen.* Onz., wandelende zich van eene plaats verwijderen: *wij zijn reeds vroeg van de stad afgewandeld.*

AFWASSCHEN, b. w., *ik wiesch af, heb afgewasschen.* Door wasschen afscheiden: *het vuil van zijne handen, het zand van de groente afwasschen.* Door wasschen, of met water, reinigen: *het gezigt, de tafelborden afwasschen.* Figuurl.: *ik heb mijne handen van die zaak afgewasschen*, daarin geen deel genomen, mij daarmede niet ingelaten. Uitwisschen, uitdelgen: *al het water van de zee kan die schande niet afwasschen.* Van hier *afwasscher, afwassching.*

AFWATER, veroud., o. Thans noemt men het *opperwater.*

AFWATEREN, b. en o. w., *ik waterde af, heb afgewaterd.* Bedr., met golven persen, of drukken, in de perserijen gebruikelijk, ten einde wateren: *wij hebben de gordijnen afgewaterd.* Onz., zich van het overvloedige water ontlasten, eene afwatering, d. i. eenen afloop van het water hebben: *mijn tuin watert, aan deze zijde, af.* Van hier *afwatering.*

AFWEEKEN, b. en o. w., *ik weekte af, heb* en *ben afgeweekt.* Bedr., door weeken afzonderen: *eene pleister afweeken.* Onz., week worden en afvallen: *de pleister is afgeweekt.* Van hier *afweeking.*

AFWEENEN, b. w., *ik weende af, heb afgeweend.* Door tranen boeten, uitdelgen: *o! dat ik, aan uwe voeten, dit alles konde afweenen!* Ook als wederkeer. w., door weenen zich afmatten: *zij heeft zich afgeweend.*

AFWEG, m., meerv. *afwegen.* Eigenlijk een weg, die van den gewonen en regten weg afleidt, ook een zijdweg, omweg, sluipweg: *deze straat heeft vele afwegen. Door afwegen ontkomen. Wij waren ongelukkiglijk op eenen afweg geraakt.* Figuurl., voor eene afwijking van het pad der deugd en regtschapenheid: *hij geraakte reeds vroeg op afwegen.*

AFWEGEN, b. w., *ik woog af, heb afgewogen.* Door wegen afzonderen: *ik liet de helft van de suiker afwegen.* Door wegen de zwaarte van iets bepalen: *ik heb al de pakken afgewogen.* Figuurl., de overeenkomst

van

van verschillende zaken berekenen: *ik ging aan het werk, nadat ik, alvorens, mijne krachten naar den arbeid had afgewogen.* Van hier *afweging.*

AFWEIDEN, b. en o. w., *ik weidde af, heb en ben afgeweid.* Bedr., het gras afeten: *de paarden hebben dit land reeds afgeweid.* Onz., met *zijn*; afwijken: *hij weidde te verre van zijn onderwerp af.* Van hier *afweiding.*

AFWENDEN, b. w., *ik wendde af, heb afgewend.* Afkeeren: *het gezigt van iemand afwenden; een schip afwenden; eenen slag,* of *steek, afwenden,* ook *van zich afwenden;* en overdragtel.: *de hemel heeft den slag afgewend, die mijn leven zou geëindigd hebben.* De nadering van zeker kwaad verhinderen: *het gevaar afwenden, een ongeluk van iemand afwenden.* In opzigt tot het hart en deszelfs neiging, van iets verwijderen: *blijft uw hart, even als uwe oogen, van mij afgewend? Zich van iemand afwenden,* zoo wel alle verbindtenis met hem opheffen, als ook afkeerig van hem worden. *Zich van het kwade afwenden.* Van hier *afwender, afwending,* en het verouderde *afwendig,* voor afkeerig.

AFWENNEN, b. w., *ik wende af, heb afgewend.* Door gewoonte, of gedurige oefening, afleeren: *iemand het drinken, zich het vloeken afwennen.* De spreekwijs *iemand,* of *zich, van iets afwennen,* welke men ook, somwijlen, aantreft, is, voor het minste, niet in algemeen gebruik. Men zegt, nogtans, *een kind van de borst afwennen.* In de, anders ook gebruikelijke, spreekwijs, *iets afwennen,* b. v. *ik wen het spelen af,* heeft zekerlijk eene uitlating van het wederkeerige voornaamwoord plaats. Van hier *afwenner, afwenning.*

AFWENTELEN, b. w., *ik wentelde af, heb afgewenteld.* Naar beneden wentelen: *hij wentelde den boom van den dijk af.* Door wentelen verwijderen: *wentel dat blok van de deur af.* Van hier *afwenteling.*

AFWEREN, b. w., *ik weerde af, heb afgeweerd.* Afkeeren, de aannadering eener zaak verhinderen, met nadruk afwenden: *het vee van het zaailand afweren. Zij weerden den vijand mannelijk af. De vliegen van zich afweren. Een pels weert de koude af.* Van hier *afwering.*

AFWERKEN, b. w., *ik werkte af, heb afgewerkt.* Door werken afzonderen: *hij heeft het vel van zijne handen afgewerkt.* Ten einde werken: *ik heb mijne taak afgewerkt.* Door veel werken afmatten: *zich afwerken.*

AFWERPEN, b. w., *ik worp af, heb afgeworpen.* Hetzelfde als *afsmijten;* doch *afwerpen* is eene wellevender uitdrukking. Met eenen worp afzonderen: *appelen afwerpen; een beeld den arm afwerpen*, door middel van een ander, daarnaar geworpen, ding. Naar beneden werpen: *het paard heeft den ruiter afgeworpen.* Figuurl.: *het juk afwerpen*, zich, met geweld, aan de slavernij onttrekken. Van hier *afwerper*, *afwerping.*

WINSCHOOTEN geeft *afwerpen* op, in den zin van opbrengen. Bij KIL., HOUW. en HOOFT wordt het voor onderscheppen genomen: *afgeworpene brieven.* Voordeel aanbrengen: *dat kan zoo veel niet afwerpen.* Ook is *afwerpen*, bij de zeelieden, als onzijd. in gebruik, in den zin van afgieren, schielijk afzeilen.

AFWEVEN, b. w., *ik weefde af, heb afgeweven.* Een weefsel afwerken, ten einde weven: *het linnen is afgeweven.*

AFWEZEN, (*afzijn*) o. w., onregelm., vormt zijnen volmaaktverledenen tijd met zich zelf: *ik was af, ben afgeweest.* Afgezonderd, afgebroken, afgeslagen, afgevallen zijn: *de kop was van het houten paard al schielijk af.* Afgelegen, verwijderd zijn: *Rotterdam is drie uren van Gouda af.* Buiten verbindtenis met iemand, of iets, zijn: *ik ben geheel van dat gezelschap af.* Bevrijd, ontslagen, ontlast zijn: *hij is gelukkig van de hem opgelegde boete af; ach, dat ik reeds van hem afware!* *Afwezen*, voor niet tegenwoordig zijn, is verouderd, uitgezonderd het deelw. *afwezend*, dat, in dezen zin, bij de BIJBELVERTALERS, op verscheidene plaatsen, voorkomt: *met den lichame afwesende; daerom schrijve ick afwesende dese dingen.*

AFWEZEN, de onbepaalde wijs van het werkw. *afwezen*, in den verouderden zin van niet tegenwoordig zijn, zelfst. gebruikt, o. Het tegengestelde van aanwezen, tegenwoordigheid: *het is, in mijn afwezen, geschied.*

AFWEZEND, deelw. van *afwezen*, in de verouderde beteekenis van niet tegenwoordig zijn, ook als bijv., zonder trappen van vergrooting. Niet tegenwoordig zijnde: *hij was afwezend.* *Een afwezende*, iemand, die niet tegen-

genwoordig is. Figuurlijk zegt men van iemand, die met zijne gedachten veraf, of verstrooid is: *hij is afwezend;* anders ook: hij is met zijne gedachten ver van huis. Voor *afwezend* is ook *afwezig* in gebruik, dat bij KILIAAN (*afwesigh*) reeds voorkomt. Van hier *afwezendheid.*

AFWEZIG, zie *afwezend.*

AFWIJKEN, o. w., *ik week af, ben afgeweken.* Afdeinzen, zich langzamerhand verwijderen: *van den regten weg afwijken. De vijand week eindelijk af.* Van elkander wijken: *de muur wijkt hier merkelijk af.* Figuurl., onderscheiden zijn: *de menschen wijken, voornamelijk, naar gelang hunner opvoeding, van elkander af.* Zich van iets verwijderen, in eenen zedelijken zin, verlaten: *van de zeden der voorvaderen, van de gebruiken der ouden, van zijnen leermeester afwijken. Van den weg der deugd, van de waarheid, van zijne godsdienst, van zijne grondstellingen afwijken. Wijk van het kwade af.* Van hier *afwijker, afwijking.*

AFWIJZEN, b. w., *ik wees af, heb afgewezen.* Eigenlijk, met de hand een teeken geven, om zich te verwijderen: *iemand afwijzen.* Overdragtel., iemands bede, verlangen, of aanbieding, niet willen aannemen, hem geen gehoor geven: *eenen bedelaar afwijzen. Ik wees zijn verzoek terstond af.* Afslaan, terug drijven: *de vijanden werden met bebloede koppen afgewezen.* Van hier *afwijzing.*

AFWINDEN, b. w., *ik wond af, heb afgewonden.* Door winden afdoen, in tegenoverstelling van opwinden: *garen, zijde, van eenen klos afwinden;* ook *een kluwen afwinden.* Ten einde winden: *wij zullen al de wol eerst afwinden.* Van hier *afwinder, afwinding.*

AFWINNEN, b. w., *ik won af, heb afgewonnen.* Door eene verrigting, met geluk verbonden, van iemand verkrijgen, bijzonderlijk in het spel: *iemand zijn geld afwinnen.* Op eene andere wijze, waaraan het geluk insgelijks deel heeft, van iemand bekomen: *den vijand eenen veldslag afwinnen.* Iemand in iets voorkomen, overtreffen: *hij wint het mij af in het schrijven; ik hem in het lezen.*

AFWIPPEN, b. en o. w., *ik wipte af, heb* en *ben afgewipt.* Bedr., met eene wip afgooijen: *hij wipte mij van de*

de bank af. Onz., met *zijn*; afspringen: *van de stoep afwippen.* Wippende afvallen: *de plank wipte van de stelling af.* Van hier *afwipping.*

AFWISSCHEN, b. w., *ik wischte af, heb afgewischt.* Door wisschen wegdoen: *het stof van de tafel, het zweet van het gezigt, het bloed van de handen afwisschen. Iemand de tranen afwisschen*, figuurl., deszelfs smert verzachten, hem vertroosten. *Tranen, die wij niet afwisschen, wanneer wij kunnen, zijn zoo veel als tranen, die wij afpersen. Eene som van de lei afwisschen.* Door wisschen reinigen: *de tafel, de handen, het gezigt afwisschen.* Van hier *afwisscher, afwissching.*

AFWITTEN, b. w., *ik wittede af, heb afgewit.* Geheel wit maken, ten einde witten, met kalk, of witte verw: *eenen muur, eene kamer, afwitten.*

AFWOEKEREN, b. w., *ik woekerde af, heb afgewoekerd.* Door woeker verkrijgen: *iemand iets afwoekeren.* Van hier *afwoekering.*

AFWRIJVEN, (*afvrijven*) b. w., *ik wreef af, heb afgewreven.* Door wrijven schoonmaken: *de tafel afwrijven.* Door wrijven afmatten: *zich afwrijven, — ik heb mij op die stoelen afgewreven.* Ten einde wrijven: *wanneer wij alles afgewreven hebben.* Van hier *afwrijving.*

AFWRINGEN, b. w., *ik wrong af, heb afgewrongen.* Door wringen afscheiden: *hij wrong de knoppen van de stoelen af.* Ten einde wringen: *al het natte goed moet eerst afgewrongen worden.* Figuurl., met geweld afpersen: *hij heeft mij het geld afgewrongen; iemand een geheim, zijne toestemming afwringen.*

AFZADELEN, b. w., *ik zadelde af, heb afgezadeld.* Den zadel afnemen: *een paard afzadelen.*

AFZAGEN, b. w., *ik zaagde af, heb afgezaagd.* Met de zaag afscheiden: *eenen tak van eenen boom, eenen oom, een been afzagen. Die balk is te kort afgeaagd.* Door zagen afmatten: *zich afzagen.* Ten einde agen: *al het hout is afgezaagd.* Van hier *afzager, fzaging.*

AFZAKKEN, b. en o. w., *ik zakte af, heb* en *ben afgezakt.* Bedr., ten einde zakken, of alles zakken, wat gezakt, d. i. in zakken gepakt, moet worden: *wij hebben het*

het vlas afgezakt. Onz. met *zijn*; naar beneden zakken: *hij liet zich van den muur afzakken.* Figuurl., aftrekken: *het leger zakte af.* Afdrijven: *met den stroom afzakken.* Afdeinzen, de vlugt nemen (in eenen zeeslag): *een gedeelte der vloot begon af te zakken.* Zich stil wegmaken, wegsluipen (in den gemeenen spreektrant): *wij zochten hem onder den hoop, maar hij was reeds afgezakt.* Van hier *afzakker*, *afzakking.*

AFZEGGEN, b. w., *ik zeide af, heb afgezegd.* Eene gemaakte afspraak herroepen, eene afgesprokene zaak opzeggen: *een besteld werk afzeggen, een bezoek laten afzeggen. Ik had de vergadering reeds belegd, maar liet dezelve weder afzeggen.*

AFZEILEN, o. en b. w., *ik zeilde af, ben* en *heb afgezeild.* Onz., van eene plaats wegzeilen: *het schip is reeds van Amsterdam afgezeild; de schipper zal aanstonds afzeilen.* Bedr., door zeilen afzonderen: *hij zeilde mijnen boegspriet af.*

AFZENDEN, b. w., *ik zond af, heb afgezonden.* Wegzenden: *eenen bode, eenen brief, koopwaren afzenden.* Van hier *afzender, afzending, afgezant.* Zie het laatste.

AFZENGEN, b. w.. *ik zengde af, heb afgezengd.* Door zengen afscheiden, wegdoen: *zich de haren, eenen vogel de vederen afzengen. De mug vliegt in de kaars, en zengt hare vleugelen af.*

AFZETTEN, b. w., *ik zettede af, heb afgezet.* Van boven afnemen en nederzetten: *den ketel van het vuur afzetten, den hoed afzetten.* Van eene plaats verwijderen: *zet de tafel wat van den muur af.* Snel en voor eenen korten tijd van iets verwijderen: *het geweer afzetten*, nadat men het eerst aangelegd heeft, om te vuren. Afsnijden, afzagen, bij de wondheelers gebruikelijk: *eene borst, eenen arm, een been afzetten.* Uitzetten en achterlaten: *eenen koffer bij iemand afzetten; iemand aan zekere plaats afzetten*, bij de voerlieden gebruikelijk. Ten einde zetten, een boekdrukkers woord: *het blad is afgezet.* Figuurl., met geweld berooven: *struikroovers hebben hem, in het bosch, afgezet.* Afwijzen, laten gaan: *iemand koel, onvriendelijk afzetten.* Verkoopen: *ik heb die waren voor eenen re-*

de-

delijken prijs afgezet. Van de uiterlijke waarde beroo- ven: *dat geld is afgezet*, is niet meer gangbaar. Eene opgedragene waardigheid ontnemen: *eenen ambtenaar afzetten*, *iemand van zijn ambt afzetten.* *Eenen priester*, *krijgsbevelhebber*, enz. *afzetten.* Daar *af- zetten*, in deze beteekenis, het denkbeeld der verwijdering van eene verhevene plaats in zich bevat, zoo ligt daarin ook, deels, het denkbeeld van zekere waardigheid, deels, dat van wezenlijk, of ondersteld pligtverzuim; waardoor het zich van *afdanken* aanmerkelijk onderscheidt. — Doen afsteken, voornamelijk bij de schilders in gebruik: *de vakken eener kamer groen afzetten*, het lijstwerk groen schilderen, terwijl het overige van eene andere kleur is. Met verschillende kleuren de verschillende deelen eener zaak ophelderen, onderscheiden, en het eene voor het andere doen voorkomen: *eene teekening*, *eene land- kaart afzetten.* Afdrijven: *jenever zet het water af; afzettende middelen.* Van hier *afzetsel*, *afzetter*, (bij- zonderlijk in de beteekenis van roover enz.) *afzetting* enz.

AFZIEN, b. w., onregelm.; *ik zag af*, *heb afgezien.* Het gezigt afwenden, zoowel in eenen eigenlijken als fi- guurlijken zin: *laat ons van dit voorwerp afzien.* *Ik heb van die zaak geheel afgezien*, die laten varen. Afstand doen: *hij zag van zijn regt af.* *Zij heeft mij beloofd, dat zij van hem af zal zien*, alle onderhan- deling en verbindtenis met hem zal opheffen. Het einde van iets met het gezigt bereiken; eigenlijk: *ik kan deze vlakte niet afzien.* *Een tuin*, *wiens lengte niet af te zien is.* Overdragtel., het oogmerk, de gevolgen eener zaak, met de oogen des verstands, bereiken: *wij kunnen het einde dier onderneming nog niet afzien.* Bemerken, bespeuren: *ik had eerst afgezien*, *wat er van de zaak ware.* Door acht geven, toezien, leeren: *zoo ziet men den besten meesteren de kunst af.* VOND. Zich vergenoegen: *ik zal het hiermede maar afzien.*

AFZIGTIG, bijv. n., *afzigtiger*, *afzigtigst.* Leelijk, waarvan men het gezigt afwendt: *dat is een afzigtig mensch.* Van hier *afzigtigheid.*

AFZIJN, hetzelfde als *afwezen.* De onbepaalde wijs van *afzijn*, en wel met *niet*, wordt echter nog in eenen zin gebruikt, waarin *afwezen* zelden. of niet voorkomt, na- melijk, in dien van *nalaten;* b. v.: *ik kan niet afzijn*

u mijnen dank te betuigen enz. Zie verder *afwezen.*

AFZIJPELEN, (ook *afzijpen*, *afzijperen*), o. w., *zijpelde af*, *is afgezijpeld.* Zachtjes afloopen: *het water zijpelt (zijpt, zijpert) langs den muur af.* Van hier *afzijpeling.*

AFZINGEN, b. w., *ik zong af*, *heb afgezongen.* Ten einde zingen: *Zoodra de groote Held zijn lied had afgezongen.* N. VERSTEEG. *Uitzingen* is, in dezen zin, gebruikelijker.

AFZITTEN, o. w., *ik zat af*, *ben* en *heb afgezeten.* Met *zijn*; afstijgen (van het paard): *de veldoverste liet de ruiterij afzitten. De ruiterij is afgezeten.*

AFZOEKEN, b. w., onregelm., *ik zocht af*, *heb afgezocht.* Zoeken en afnemen: *de rupsen van de boomen afzoeken.* Van hier *afzoeker*, *afzoeking.*

AFZOENEN, b. w., *ik zoende af*, *heb afgezoend.* Met eenen zoen den twist bijleggen, den vrede herstellen: *zij hebben elkander reeds afgezoend.*

AFZONDEREN, (angels. *asyndrian*, zweed. *afsindra*) b. w., *ik zonderde af*, *heb afgezonderd.* Van andere dingen afscheiden: *de lammeren van de schapen afzonderen. Hij leeft van alle menschen afgezonderd. Zij zonderen zich van alle gezelschappen af. Eene afgezonderde plaats.* Van hier *afzondering*: *in de afzondering (afgezonderd) leven.*

AFZONDERLIJK, bijv. n. en bijw., *afzonderlijker*, *afzonderlijkst.* Hetgeen afgezonderd kan worden, en werkelijk afgezonderd is. Als bijv. n.; eigen, bijzonder: *dit onderwerp vereischt eene afzonderlijke behandeling. Eene afzonderlijke kamer.* Als bijw.; alleen, eenzaam: *afzonderlijk wonen, slapen, eten*, enz. *Met iemand afzonderlijk spreken.*

AFZOOMEN, b. w., *ik zoomde af*, *heb afgezoomd.* Geheel zoomen, ten einde zoomen: *de lakens zijn afgezoomd.*

AFZUIGEN, b. w., *ik zoog af*, *heb afgezogen.* Door zuigen afzonderen: *dat kind zuigt de moeder heel wat af.* Door veel zuigen afmatten: *het kind heeft de minne gansch afgezogen.*

AFZUIPEN, b. w., *ik zoop af*, *heb afgezopen.* Door zuipen wegnemen: *iets van boven afzuipen. Hij heeft*

mij al mijnen wijn afgezopen. Door zuipen krachteloos maken: *zich afzuipen.* Dit woord, gelijk ook het eenvoudige *zuipen*, behoort tot den laagsten schrijf- en spreektrant.

AFZWEMMEN, o. w., *ik zwom af, ben afgezwommen.* Zwemmend zich van eene plaats verwijderen: *van den oever afzwemmen. Hij is van het land afgezwommen.* Ook, somwijlen, als wederkeerig: *zich afzwemmen*, door lang zwemmen afmatten.

AFZWEREN, b. en o. w., *ik zwoer af, heb* en *ben afgezworen.* Bedr., met eenen eed verwerpen: *het gansche volk zwoer den dwingeland af.* Onz., door eene zweer, of verzwering, afgezonderd worden: *mijn nagel is afgezworen.* Van hier *afzwering.*

AGAAT, (oul. ook *akaat*), m., meerv. *agaten. Ik heb in dezen ring eenen agaat laten zetten.* Voor de stof, in het gemeen genomen, is het onz.: *het kunstig geslepen agaat. Ik heb eene doos van zeer fraai agaat laten maken.* Van hier het bijv. n. *agaten*, d. i., van agaat, hetwelk niet verbogen wordt: *een mes met een agaten hecht; een rotting met eenen agaten knop.*

AGURKJE, o., meerv. *agurkjes.* Kleine komkommer.

AHORN, *ahornboom*, (bij Kil. ook *aenhorn*, lat. *acer, platanus*), m., meerv. *ahornen*, *ahornboomen.*

Adelung acht den naam dezes booms, door middel eener niet ongewone verwisseling van *c* met *h*, van het lat. *acer* afkomstig.

AI, een tweeklank, voor welken de ouden *ei* gebruikten. In de schriften van Hooft is dezelve zeer gemeen, die deze spelling, gelijk Huydecoper gist, van de kamer *in liefd' bloeijende* geleerd had, in welker *Tweespraake*, 1584, men onder anderen leest: *in ay is de a kort, zo ghy hoort in lay, hay, kay, blay* enz. Huydecoper gist verder, dat *ay* voor *ei*, of *ey*, een tongval is, den Amsterdammeren, voorheen, bijzonder eigen; dewijl men daar, onder anderen, in eenen ouden steen, nog *schrayershouck* leest. Vondel schreef, nu en dan, *aijeren*, *berkemaijer*; doch anders *eijeren*, *berkemeijer*, enz. Thans bezigt men, genoegzaam algemeen, *ei*, in plaats van *ai*, en men schrijft *lei*, *hei*, *kei*, *klei*, *ei*, *berkemeijer*, enz. In sommige oorden van ons vader-

derland, heeft men, tot het verlengen der *a*, ook de *i* gebruikt; en men schreef *rait*, *dait*, *wainig*, *airde* enz.; doch in het begin van het jaar 1400 werd de *i* reeds niet meer, dan voor de *r* gebezigd, als *air*, *airde*, *hair*, waarvan *air* en *hair* bij sommigen nog in gebruik zijn, hoe weinig gronds daarvoor ook moog wezen.

AI, tusschenwerpsel. Zie *ei*.

AIR, zie *aar*.

AJUIN. (bij KIL. ook *oiuyn*), m., meerv. *ajuinen*. Ook *uijen*. *Aardajuin*, *zeeajuin*. Van hier het bijv. n. en bijw. *ajuinachtig*.

AKADEMIE, v., meerv. *akademien*. Van het gr. ἀκαδημία, waarvoor wij het woord *hoogeschool* hebben. *Lichten der keurpaltsische akademien* MOONEN. Zie *hoogeschool*.

AKELEI. v., meerv. *akeleijen*. Eene bloem: *de blaauwe akelei*; deze was het blazoen der rederijkkamer, door ADOLF VAN BOURGONDIE, in het jaar 1530, te Vlissingen opgerigt, onder de spreuk: *de geest ondersoecket al*. Diestijds schreef men *de blaue accolye*.

Lat. *aquilegia*, *aquilia*, hoogd. *Akeley*, frans. *ancolie*, ital. *aquileia*.

AKELIG, bijv. n. en bijw., *akeliger*, *akeligst*. Naar, verschrikkelijk: *een akelig gezigt*, *een akelig bosch*. Ook voor treurig, onopgeruimd, onvermakelijk: *dit was een akelig gezelschap!* Ook als bijw.: *hij ziet er akelig uit*. Dit woord werd oudt. *ackelick* geschreven, gelijk KILIAAN heeft, bij wien ook het werkw. *ackelen*, in den zin van schromen, voorkomt. Waarschijnlijk is ons *akelig* afkomstig van *ekel*; althans in beteekenis hebben deze woorden veel overeenkomst; en de verwisseling van *e* en *a* is gemeenzaam. Van hier *akeligheid*.

AKER, m., meerv. *akers*. De vrucht van den eikenboom, bij KIL. ook *aeckel*, *aecker*, *eeckel*. In dezen zin zeggen wij ook *eikel*, *eikelspek*, *eikelvarken*, waarvoor anders *akerspek*, *akervarken*. Voor *eik*, *eikenboom* heeft KILIAAN ook *eeckel-* *aeckerboom*, welk laatste ook in den BIJBEL van 1477, op verscheidene plaatsen, voorkomt: *en sij groeuen die ghebeente van Saul en sijne sonen onder een akerboom*. WACHTER heeft *aeckern*, en teekent hierbij aan, dat dit woord door de Angelsaksen in Nederduitschland gebragt is: want bij hen is *ac*,

aec, een eikenboom; van daar komt *aecern*, *accern*, *accorn*, de vrucht van den eikenboom, bij ons *aker*, *eikel* genoemd. De Hoogduitschers zeggen *Eichel* (waarvan ons *eikel*) van *Eiche*, een eikenboom, dat frankisch is. Bij de Gothen beteekent *akran* allerlei vrucht. Van hier *aardaker*. Om de gelijkheid in uiterlijke gedaante met de vrucht van den eikenboom, draagt een watervat, of emmer om water te putten, ook den naam van *aker*.

AKKER, m., meerv. *akkers*. Een stuk bouwland: *in wat saizoen men den ploeg door den akker moet drijven*. VONDEL. *Den akker bezaaijen*, *beplanten*, *bemesten*. Ook, somwijlen, voor hetgeen op den akker wast: *mijn gansche akker is door den hagel verwoest*. In het hoogd., is het woord *Gottesacker*, voor begraafplaats, kerkhof, in algemeen gebruik; (ADELUNG keurt *Leichenacker* beter) bij MOONEN, echter, komt *Gods akker* ook reeds voor:

Wat wroet gij dagh aan dagh in d'aarde van Gods akker,
En gunt uw klaghten, en gepeinzen nimmer rust?

Akker, in het gr. ἀγρὸς, lat. *ager*, frank. *akar*, *accar*; van daar in het basterdlat. *acra*, zeker afgemeten deel gronds. In de oostersche talen, namelijk de hebreeuwsche, syrische en arabische, heeft men *ickar*, *akora* en *akaron*, welke woorden niet *eenen akker*, *een stuk gronds*, maar *iemand*, *die de aarde omspit en bebouwt*, — *eenen landman* aanduiden. De afleiding dezes woords van het oostersche, en bijzonderlijk arabische, אכר, *hij heeft gegraven*, is, derhalve, niet van allen grond ontbloot.

AKKERBOUW, m. Eigenlijk de bezigheid van het bebouwen van den akker. Verder, de landbouw, in het algemeen: *zich op den akkerbouw toeleggen*; *van den akkerbouw leven*. Wijders de kunst, of wetenschap, van den akkerbouw: *den akkerbouw leeren*. *De akkerbouw is de nuttigste onder alle wetenschappen*.

AKKEREN, (bij KILIAAN) b. w., *ik akkerde*, *heb geakkerd*. Eigenlijk ploegen: *die ossen ackerden*. BIJB. 1477; in den STATEN BIJB. heet dit *de runderen waren ploegende*. Van hier *akkerland*, land, dat bebouwd wordt, of voor den akkerbouw geschikt is, bouwland, in tegenoverstelling van weiland, enz. *Akkerman*, *akkerveld*, *akkerwerk*, *akkerwet*.

AF-

AKSE, (*aks*), zie *aakse*.

AL, *alle*, *alles*, (goth. *all*, *alls*, alemann. *el* en *all*, angels. *eal*, eng. *all*, deen. *al*, *ald*, ijsl. *all*, ier. *oll*), is een zeer oud woord, dat met het gr. ὁλος veel overeenkomst heeft. Het drukt, in de meeste gevallen, het denkbeeld van algemeenheid uit, en wordt onder driederlei gedaanten gebruikt. Als bijw. Reeds: *het is al gedaan; ik heb al geschreven.* Alhoewel: *al kwam hij niet, zouden wij echter met de zaak voortgaan. En al heb ic al dit* enz. BIJBEL, 1477. *Deze evenwel, al isze verkregen door oefening* enz. HOOFT. Alsof: *al waer hij verwacht, soo komt hij hier ghaende.* REDERIJK. 1561.

Als bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. 1. Om eene veelheid, of algemeenheid van getal aan te duiden, in opzigt tot de verscheidene enkele dingen van eene zekere soort, die als zamengenomen voorgesteld moeten worden; in welk geval het, met zijn zelfst. naamw., of persoonlijk voornaamw., alleen in het meervoud staat: *alle menschen moeten sterven; de vergankelijkheid aller dingen. Dat wenschen wij allen; wij allen, die hier zijn* enz.

Men ziet, uit deze voorbeelden, dat *alle* voor het zelfst. naamw., en onmiddellijk na het voornaamw. geplaatst wordt. Dan, somwijlen staat het, eenigzins van het voornaamw. verwijderd, b. v.: *zij zullen allen komen; gij moet niet allen gelijk spreken; wij hebben allen onze gebreken* enz.

Ook wordt *alle*, om zekeren nadruk te geven, bij eenige telwoorden gevoegd: *alle beiden; zij kwamen alle drie; ik heb met alle tien gesproken*, enz.

Insgelijks komt *alle* zonder zelfst. naamw. en persoonl. voornaamw. voor, en wel in het meerv., terwijl de woorden *menschen*, enz. daaronder verstaan worden: *allen zeggen het; aller oogen hebben het gezien; zijn huis staat voor allen open.*

2. In opzigt tot ieder deel, dat het geheel mede uitmaakt, in het bijzonder; in welk geval het de beteekenis van *elk*, *ieder*, *allerlei* heeft, en zoowel in het enkelvoud, als in het meerv. gebruikelijk is: *alle begin is moeijelijk; hij heeft zich aan alle wellust* (iedere soort van wellust) *overgegeven; alle oogenblikken* (ieder

der oogenblik); *alle weken; alle uren; in alle deelen; alle acht dagen* (na iederen zevenden dag); *alle drie maanden* (na iedere tweede maand); *alle vier jaren* (na ieder derde jaar). Intusschen kan *alle* niet altijd de plaats van *ieder* bekleeden: *alle mensch heeft zijne gebreken*, enz. wordt niet gezegd.

3. In den zin van geheel: *ik had reeds alle hoop op herstel opgegeven; gij verdooft alle gevoel van deugd, en stopt dus de bron van alle welvaart.*

4. Om den zin van het woord, waarbij het gevoegd is, te versterken: *ik heb daartoe alle reden gehad; ik zeg het u in allen ernst; ik heb alle achting voor haar.* Moet het tegendeel van dit *alle*, in dezen zin, uitgedrukt worden, dan wordt het woord *buiten* voor hetzelve geplaatst: *buiten allen twijfel; hij geraakte buiten alle verdenking.*

Als zelfst. naamwoord. *Al*, m. en o. Mannel., voor God, den schepper van het al:

Dat hij noodwendig hier het allerhoogste goed,
Den ongeschapen Al, de Godheid kennen moet. VONDEL.

Onz., voor *het heelal:*

De ruimte van het zigtbaar al. F. DE HAAS.

Ook voor den ganschen omvang eener zaak: *zij is zijn troost, zijn al; gij, dierbre wederhelft, mijn leven, ja mijn al!*

Voor *alle dingen* genomen, heeft *al* eenen verzamelenden zin, en duldt een werkw. in het meerv. bij zich, wanneer het volgende zelfst. naamw. meerv. is: *al het overige zijn leugens.*

Alles, o. Alle menschen: *alles schijnt zich tegen mij te verzetten.* Alle zaken: *ik heb dit alles reeds lang geweten. Daar hebt gij alles; dat is alles, wat ik u te zeggen had.* Ook in eenen verzamelenden zin, met een werkw. in het meerv., gelijk *al: dat alles zijn onschuldige dingen.*

Het is noodig, dat de volgende aanmerkingen bij de reeds gemaakte nog gevoegd worden. Somwijlen worden zelfst. naamwoorden, in het enkelvoud, even als het bovenstaande *alles*, verzamelbaar gebruikt, zoodat het even zooveel is, alsof zij in het meervoud uitgedrukt waren. In dit geval blijft *alle*, voor woorden van allerlei geslachten geplaatst, onverbogen, b. v.: *alle weg, alle kant,* *al-*

alle ramp, *alle volk*, *alle ding*, *alle land*, voor *alle wegen*, *alle kanten*, *alle rampen*, *alle volkeren*, *alle dingen*, *alle landen*, of voor *allerhande wegen* enz. *Die boos is in zijn land, is boos aan alle kant.* HUYGENS. *Deze gewoonte heerscht onder alle volk. Men hoort er thans, alle dag, van*, enz. Doch gelijk de bijv. naamwoorden, voor het niet bepalende lidwoord staande, niet verbogen worden, als *hij deed zoo zwaar eenen arbeid*, *hij beminde zoo schoon eene vrouw*, zoo wordt *al* voor het bepalende lidwoord en de bezittelijke voornaamwoorden mede onverbogen geplaatst: *hij deed al den arbeid; al de menschen, die daar waren; al het volk* (het gansche volk) *zal juichen; al de wereld* (de geheele wereld). *In al mijnen druk; door al uwe bekommeringen.* Dit is overeenkomstig met den regel van HOOFT, in zijne waarnem. op de holl. taal: « *al* voor het artikel schijnt niet gedeclineerd te willen zijn." En dit wordt door B. HUYDECOPER toegestemd, die er bijvoegt, « dat het voornaamw. *mijn* enz. « hier dezelfde uitwerking heeft, als het lidwoord." Dan, daar B. HUYDECOPER (gelijk ook Z. H. ALEWYN, in de werken van de maatschappij der nederl. letterk.) deze onverbuigbaarheid van *al* slechts tot de lidwoorden en bezittelijke voornaamwoorden bepaalt, zoo mag men hieruit afleiden, dat hij de verbnigbaarheid van hetzelve, in andere gevallen, gesteld heeft, b. v., voor de bijv. naamwoorden; en dat men derhalve moet schrijven: *zij zochten allen verderfelijken omgang*, enz.; waartegen, echter, de taalkundige A. KLUIT, op het voetspoor van vele voorgangeren, het onverbogene *alle* voorstaat; schoon het zeker is, dat de ouden zich hierin niet altijd gelijk bleven.

Al, en *alle*, zoowel enkelv. als meerv., worden bij zelfst. naamwoorden gevoegd, die daardoor bijwoorden worden, en het begrip der algemeenheid verkrijgen, als: *altijd*, *alzins*, of *allezins*.

Aller, de tweede naamval van het meerv., bij den overtreffenden trap der bijv. naamwoorden gevoegd, is zoo veel als *van allen: de allerbeste*, *allergrootste* is, derhalve, de beste, de grootste van allen, gelijk KILIAAN het vertaalt door *omnium optimus*, *omnium maximus.* Zoo ook in de, uit zulke bijv. naamwoorden gemaakte bijwoorden,

den, *allereerst*, *allernaast*, *ten allerminste*, *ten allermeeste* enz. Daar de overtreffende trap reeds het hoogste in zijne soort aanduidt, zoo dient deze zoogenoemde nadruk, eigenlijk, nergens anders toe, dan dat, door de verlenging van het woord, waarbij het gevoegd is, de opmerkzaamheid des toehoorders des te langer daarbij verwijle. Verder moet hieromtrent aangemerkt worden, dat wel van *twee* personen, of zaken, een *de beste*, *grootste*, *eerste*, *hoogste* enz., maar niet *de allerbeste*, *allergrootste*, *allereerste*, *allerhoogste* enz. kan wezen. Wanneer wij *aller* bij den overtreffenden trap gebruiken, b. v. *allerbeste*, dan moeten *vele* personen, of zaken (ten minste *drie*) voorhanden zijn, van welke allen een de beste, en dus *de allerbeste*, is.

Aller wordt ook wel bij zelfst. naamwoorden gevoegd, welke daardoor bijw. en bijv. naamwoorden worden, als *allerwegen*, *allerhande*, *allerlei*.

Al wordt ook, in zamenstelling met andere woorden, als een voorvoegsel gebruikt, dat de beteekenis sterker maakt, schoon deze versterking dikwijls zeer onnoodig en onmerkbaar is: *alhier*, *aldaar*, *aldus* enz. Voor bijv. en zelfst. naamwoorden geplaatst, duidt het, deels, eene algemeenheid, deels, eene inwendige volkomenheid en sterkte aan, als in *algemeen*, *algemeenheid*, *almagt*, *almagtig*, *algoed*, *algoedheid* enz. Sommigen leggen zich toe op het uitvinden van nieuwe en dikwerf te ver gezochte zamenstellingen met dit *al*; van hier *albelovend*, *albegelukzaligend* enz.

In al deze en verscheidene andere gevallen, wordt *al* voor aan het woord gevoegd; in *overal*, *veelal* enz. staat het achteraan. Het boven genoemde denkbeeld van versterking is, waarschijnlijk, oorzaak, dat men dit *al* ook bij andere woorden gevoegd heeft, b. v., *al willens: Eenigen schrijven al willens duister; al raaskallende* enz. VOND.

Oudtijds was *al met alle* ook in gebruik, in den zin van *ganschelijk*, *volstrektelijk*. Het tegengestelde hiervan is *niet met alle*, (in den gemeenen spreektrant *niemendal*) in den zin van *niets* gebruikelijk.

Al, in *al te*, voor bijv. naamwoorden, of bijwoorden gesteld, als *een al te dik boek; niet al te lijmachtig spreken*, enz., heeft de beteekenis van *veel*, en vergroot het

het denkbeeld van teveelheid, hetwelk het enkele *te* in zich bevat; waarom het ook dikwerf met *veel* verwisseld wordt, en men zoo wel *veel te klein*, als *al te klein* zegt. Oudtijds beteekende *al te* ook *zeer*, b. v.: *doe sagen die van Egipten dat wijf, dat si al te schoen*, d. i. zeer schoon, *was*. Bijb. 1477.

ALABASTER, (bij Kiliaan *abast*, *alabast*) o.; het meerv. *alabasters* is alleenlijk in gebruik, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Eene soort van steen, die bij ons *alabaster*, *alabast*, *albaster*, of *albast* genoemd wordt. Van het gr. ἀλάβαστρον. *Een stuk alabaster.* Daar zekere soort van dezen steen zeer schoon wit van kleur is, bedient men zich dikwerf van deszelfs naam, om een helder en fraai wit uit te drukken: *handen, zoo wit als alabaster.* In den dichterlijken stijl, worden de hals, boezem en handen eener vrouw, insgelijks, met dezen naam bestempeld: *bedekt het poezelig albast.* Vondel. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *alabasteren*; zamenst. *alabasterwit.*

ALBEDIL, m., meerv. *albedillen.* Iemand, die op alles aanmerking maakt, alles bedilt, of berispt: *hij is een regte albedil.* Schoon *bedil* onz. is, wordt *albedil*, echter, voor eenen persoon genomen, mannel. gebruikt. Voor *albedil*, zegt men ook *bedilal.*

ALBEDRIJF, m., meerv. *albedrijven.* Iemand, die alles beschikt. Dit woord is mannel., om dezelfde reden, als *albedil.* Voor *albedrijf*, zegt men ook *bedrijfal.*

ALBEREIDS, bijw. van tijd, beteekenende alreeds, reeds.

ALBESCHIK, hetzelfde als *albedrijf.*

ALDAAR, bijw. van plaats. *Hij bezocht zijnen vriend, dien hij aldaar had.* Dit woord geeft, somwijlen, aan de uitdrukking meer sterkte, dan het enkelvoudige *daar*; b. v.: *ik zocht mijnen vriend in Amsterdam, doch dewijl hij in Utrecht was, konde ik hem aldaar onmogelijk vinden.*

ALDUS, bijw. van aanwijzing. Dusdanig, op deze wijs: *de brief begint aldus.*

ALDUSDANIG, bijv. n. en bijw., beteekenende op deze wijze. Het enkelvoudige *dusdanig* is meest in gebruik. Oudtijds schreef en sprak men *aldustaen*, *aldustanich*: *wi hoerden aldustane dingen*; *aldustanighe kuyeraet.* Bijbel 1477.

AL-

ALEER, bijw. van tijd. Eer dat: *aleer gij vertrekt, wensch ik u nog te spreken.*

ALGEMEEN, bijv. n., *algemeener*, *algemeenst*. Allen, of den meesten, gemeen: *eene algemeene ziekte. Het gesprek werd weldra algemeen*, alle aanwezende personen namen daaraan deel. Ook wordt *algemeen* als bijw. gebezigd, in de spreekwijzen: *in het algemeen, over het algemeen. Dat is algemeen bekend.*

Men moet den overtreffenden trap *algemeenste* met den door *aller* verlengden overtreffenden trap van *gemeen*, (gering, slecht) *allergemeenste*, niet verwisselen, dewijl beide eene zeer onderscheidene beteekenis hebben. Van hier *algemeenheid.*

ALGENOEGZAAM, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Voor allen genoeg. Een bijv. naamw., waarmede men eene eigenschap des goddelijken Wezens uitdrukt, waardoor God voor zich en alle schepselen, op de volmaaktste wijze, genoeg, of toereikend is. Van hier *algenoegzaamheid.*

ALGOED, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Zeer goed, ten hoogste goed. Dit wordt alleenlijk van God gebruikt: *de algoede God.* Ook zelfstandig: *de Algoede.* Van hier *algoedheid.*

ALHIER, bijw. van plaats. Hier, aan deze plaats.

ALHOEWEL, voegw. *Al* maakt hier alleenlijk eene onnoodige verlenging.

ALLE, bijv. n. Zie *al*, *alle.*

ALLEDAAGSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk hetgeen alle dagen voorkomt, of geschiedt; doch alleenlijk in de benaming van *de alledaagsche koorts.* In eene bepaaldere beteekenis, hetgeen tot de weekdagen, of werkdagen behoort, in tegenoverstelling van de feestdagen, of hoogtijden: *een alledaagsche rok, hoed* enz. Oneigenlijk, gewoon, gemeen, gering, slecht, in tegenoverstelling van datgeen, hetwelk zeldzaam, uitgezocht, voortreffelijk is: *een alledaagsch gezigt; een alledaagsch dichter*, enz.

ALLEEN, een bijwoord, dienende, om eene zaak, met uitsluiting van alle andere, aan te duiden, of om iets van eene zaak, met uitsluiting van alle andere zaken, te beweren: *wijn alleen drinken*, niets dan wijn drinken.

Men ziet hieruit, dat *alleen*, even als vele andere bijwoor-

woorden, ook bij zelfst. naamwoorden kan staan, namel. achter dezelve gevoegd. Wanneer het gebezigd wordt, om de tegenwoordigheid, of het gezelschap van anderen uit te sluiten, dan behoort het alleen tot de werkwoorden: *alleen wonen*, *slapen*, *eten* enz. *Laat mij alleen; hij is niet gaarn alleen; een ongeluk komt zelden alleen.* Om den nadruk te versterken, wordt er dikwerf nog een woord bijgevoegd, b. v.: *gansch*, *geheel alleen*: *hij leeft eenig en alleen voor anderen.* En, in den gemeenen spreektrant, zegt men zelfs *moeder ziel alleen.* In eene engere beteekenis, dient het, om de hulp van anderen uit te sluiten: *het kind kan nog niet alleen gaan. Die zaak hebben wij geheel alleen verrigt.*

Dit woord wordt, somwijlen, zeer verkeerd geplaatst, waaruit eene groote dubbelzinnigheid ontstaat, b. v.: *Nu heeft de vorst des Taegs op ons het oog alleen.* VOND. Dit moest zijn: *het oog op ons alleen.*

Ook heeft men, door dit woord, verscheidene zamenstellingen gemaakt, als: *alleenheerscher*, *alleenspraak*. Hierbij zou men ook *alleenhandel* (*monopolium*) kunnen voegen, schoon ik niet weet, of dit woord nog wel in gebruik is.

In het hoogd. wordt *allein* zeer gemeenzaam als een voegwoord gebezigd, in den zin van *maar*; en in deze beteekenis wordt *alleen* bij ons ook reeds gebruikt, schoon meer in de spreektaal, dan in de schrijftaal: *hij wilde gaarn met mij gaan; alleen hij konde niet. Hij is een braaf man; alleen in het tegenwoordige geval zal hem dit niet baten.* In de BIJBELVERT. komt *alleen*, hier en daar, ook in deze beteekenis voor; b. v.: *Ende Abraham seyde; want ick dachte, alleen en is de vreese Godts in dese plaetse niet.*

Niet alleen, *maar ook* behoort tot de zamenbindende voegwoorden.

Alleen is zamengesteld uit *al* en *een*. Het voorzetsel *al* vermeerdert hier de kracht der beteekenis van *een*. Dit heeft mede plaats in het engel. *alone*. Van hier *alleenig*, *alleenlijk*.

ALLEGAAR, *allegader*, *altegader*, bijw. Van *al* en *gader*. Zie *gaderen*. Alles, of allen, te zamen: *ik kan het, thans, allegaar niet geven.*

Van dit *allegaar* heeft men het zelfst. naamw. *allegaar-*

gaartje gemaakt, om daarmede iets aan te duiden, hetwelk uit verscheidene zaken zamengesteld is: *dat is een allegaartje*, of verscheidene dranken onder elkander gemengd, een mengeldrank; ook, in het kaartspel, een spel, waaraan allen deel nemen.

ALLEGADER, zie *allegaar*.

ALLEMAAL, zie *altemaal*.

ALLEMAN, voornaamw., beteekenende alle menschen: *nadat alleman door de zoetheit der ruste bekoort was*. HOOFT. Zamenstell.: *allemanshoer*, *allemansvriend*.

Alleman wordt, aan elkander gehecht, als een eigennaam gebruikt, verbeeldende alle menschen als eenen enkelen persoon; *alle* blijft derhalve onverbogen: *men hoort alleman zeggen*, niet *allen man*. Ook plaatst men er dikwijls *Jan* voor, als de gemeenste van alle namen: *Jan alleman* (iedereen) *spreekt er over*.

ALLENGS, *allengskens*, bijw., beteekenende langzaam, bij trappen: *de koorts nam allengskens af*. *Die is van basterdwoorden allengs geschuimt*. VOND.

ALLENTHALVE, bijw. van plaats, beteekenende overal, aan alle zijden: *de booswicht is nergens vrij; hij heeft allenthalve wetten tegen zich, die hij moet vreezen*. Ook is het in den zin van op allerhande wijzen gebruikelijk geweest.

Van *allenthalve* hebben sommige godgeleerden het bijv. naamwoord *allenthalvige* gemaakt, voor in alles genoegzaam: *de allenthalvige genade*. Doch dit is niet na te volgen.

ALLER, zie *al*, *alles*.

ALLERHANDE, zie *allerlei*.

ALLERHEILIGEN, de naam van een feest in de roomsche kerk, hetwelk den eersten November gevierd wordt, en waaronder het woord *feest* moet verstaan worden: *op allerheiligen zal ik bij u komen*, d. i. op het feest van alle heiligen. Het gebruik hecht dit bijv. naamw. aan het zelfst. naamw. vast, en wettigt de uitlating van het woord *dag* of *feest*; schoon men anders *aller Heiligen*, of liever *aller Heiligen dag*, of *feest*, behoorde te schrijven, even als men *aller Zielen dag* schrijft. Paus BONIFACIUS de vierde, zegt men, heeft dit feest ingesteld, met oogmerk, om daardoor te vergoeden hetgeen op het feest van iederen enkelen Heiligen, gedurende dat jaar,

uit

uit onwetendheid verzuimd is geworden.

ALLERHOOGST, bijv. n., zijnde de overtreffende trap van *hoog*, met het voorvoegsel *aller*. Het wordt van God gebruikt, om deszelfs verhevenheid boven al wat bestaat uit te drukken: *de allerhoogste God*. Insgelijks als een zelfst. naamwoord: *de Allerhoogste geleide u!*

ALLERLEI, hetzelfde als *allerhande*; zijnde onverbuigbare bijv. naamwoorden. *Allerhande, allerlei menschen; hij gaf mij allerhande, allerlei geld in betaling. Allerhande straf, allerhande volken, allerlei blijken; allerlei handen.* VOLLENHOV.

Hande en *lei* zijn uitgangen, die de hoeveelheid in soorten aanduiden, als *allerhande, allerlei*, — *eenerhande, eenerlei*, — *tweederhande, tweederlei* enz.

Volgens WACHTER., is *hand* in *allerhande* van het angels. *cind*, geslacht, van *cennan*, telen, afkomstig. De Engelschen hebben *kind* voor geslacht en soort. Bij de Ouden vindt men *kund* en *chund*, in dezelfde beteekenis Men begrijpt ligtelijk, hoe hiervan *hand* gekomen zij; dewijl niets gemeener is, om van de verwisseling der zelfklinkeren niet te spreken, dan dat de *k* in *h* verwandele.

Lei in *allerlei*, is van de celtische taal afkomstig. Bij die van Wales is *lüw* hetzelfde als bij ons *kleur*, zoodat *allerlei* eigenlijk zoude dienen, om de verscheidenheid van kleur aan te duiden; doch bij overdragt wordt dit woord ook in dezelfde beteekenis als ons *geslacht* gebruikt, omdat de geslachten der dingen, even als de kleuren, aan elkander gelijk zijn, of niet. TEN KATE maakt de afleiding van *lei* (ijsl. *leyd*), dat, oudtijds, den gang, het beloop en gelei, of de hoedanigheid der dingen beteekende.

ALLERLIEFST, bijv. n. en bijw., zijnde de overtreffende trap van *lief*, met het voorvoegsel *aller*. Ten hoogste geliefd. Als bijv. naamw.: *allerliefste vriendin; allerliefst kind. Mijn allerliefste.* Als bijw.: *ik draag deze soort van hoeden het allerliefst.* In het gezelschappelijke leven wordt dit woord ook voor zeer lievenswaardig, zeer aardig, gebezigd: *een allerliefst meisje. O, dat is allerliefst! zij heeft dat lied allerliefst gezongen.*

ALLERMEEST, de overtreffende trap van *meer*, met het voorvoegsel *aller*. Dit *allermeest* wordt ook als een bijwoord, en wel in de beteekenis van vooral, hoofdzakelijk, in-

inzonderheid, gebruikt: *ik hoop spoedig een echt berigt van de zaak te krijgen, allermeest, dewijl ik mij dan daarnaar kan gedragen.* In dezen zelfden zin komt *allerumeist* reeds bij KERO, en *alleromeist* bij OTFRID. voor.

ALLERNAAST, bijv. n. en bijw., zijnde de overtreffende trap van *na*, met het voorvoegsel *aller*.

ALLERWEGEN, bijw. van plaats, beteekenende allenthalve, overal, op alle wegen, aan alle plaatsen: *men hoort allerwegen van hem spreken.*

OTFRID. heeft *alla fart* voor allenthalve, dat hetzelfde als *allerwegen* is. De Angelsaksen zeiden reeds *eallewaege*, voor altijd, waarvan het engelsche *always* afkomstig is.

ALLES, zie *al*, *alle*.

ALLEZINS, bijw., beteekenende in alle opzigten: *het is allezins noodzakelijk, dat wij hem heden spreken.*

ALMAGT, v. De hoogste magt, welke eigenlijk God alleen toekomt: *Gods almagt.* In den dichterlijken stijl wordt dit woord gebezigd, om daarmede elke ongemeen groote magt aan te duiden: *de almagt harer aantrekkelijkheid.*

ALMAGTIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Met almagt begaafd: *de almagtige God.* Ook als een zelfst. naamw.: *de Almagtige.*

Dit woord is oud. Reeds in de achtste eeuw kenden de Franken het woord *almahtig.*

Van *almagtig* komt het zelfst. naamwoord *almagtigheid*, hetwelk gebruikt wordt, om de eigenschap, in het afgetrokkene, van de almagt, of hoogste magt zelve te onderscheiden.

ALMANAK, m., meerv. *almanakken.* Tijdwijzer: *in den almanach.* HOOFT.

WACHTER. vraagt: komt dit woord ook van *manen* (vermanen), *waarschuwen*, omdat wij er door gewaarschnwd worden, wegens iederen dag? Dit is, zegt hij, om meer dan eene reden, niet waarschijnlijk. Sommigen leiden het af van het hebr. *mana*, dat *tellen* beteekent: anderen van het gr. *μὴν*, of *μήνη*, *de maan*, *eene maand.* Doch het is aannemelijker, dat dit woord geheel arabisch, en met de sterrekunde, welke wij van de Arabieren gekregen hebben, tot ons gekomen is, zamengesteld zijnde uit het

het arabische lidwoord *al* en *manach*, dat, volgens VELSCHIUS en RELAND, eene nieuwjaarsgift beteekent. En deze benaming is tot de dagtafels overgebragt, omdat men die van ieder jaar aan de koningen van het oosten ter nieuwjaarsgift aanbood.

ALMOGEND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *almagtig*. Van hier *almogendheid*.

ALOM, (*alomme*) bijw. van plaats. Overal, aan alle plaatsen: *men maakte het alom bekend. Als Petrus alomme doortrok*. BIJBELVERT.

ALOMTEGENWOORDIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *overaltegenwoordig*, aan alle plaatsen tegelijk tegenwoordig; hetwelk van het hoogste Wezen alleen kan gezegd worden. Van hier *alomtegenwoordigheid*.

ALOUD, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Zeer oud, van eene grijze, van de eerste oudheid: *de vorsten der aloude stammen*. L. BAKE. *Men vindt in aloude boeken*. Zie *aal*.

ALPEN, v., meerv.; het enkelv. is niet in gebruik. Eene der oudste benamingen van alle hooge bergen; waarom de bewoners van zoodanige bergen, bij de Ouden, den naam van *Alpini* dragen. Deze benaming is, heden nog, aan die bergen eigen, welke Duitschland van Italien scheiden: *d'Alpes kosten zijne vlught niet beletten met haer kruinen*. VOND.

Sommigen leiden dit woord, welks hooge ouderdom algemeen erkend wordt, van het lat. *albus*, bij ons *wit*, (in het gr. ἀλφος) af, omdat de toppen van zulke bergen steeds wit besneeuwd zijn. Intusschen blijft deze afleiding slechts eene gissing, welke op niets anders, dan op de overeenkomst van den klank der beide woorden rust. WACHTER. toont, dat *alp* eene weide in eene bergachtige plaats beteekent. De bergbewoners kenden, waarschijnlijk, ook geene weide, dan op hunne bergen. En hiervan zoude, naar zijn gevoelen, deze benaming afkomstig zijn. NOTKER. gebruikt dit woord nog als eene algemeene benaming voor berg.

ALREEDE, *alreeds*, bijw. van tijd. Reeds, bereids: *ende is ook alreede de bijle aan den wortel der boomen geleght*. BIJBELVERT. Sommigen bezigen hiervoor *alree*: *men laat alree de steên* enz. J. DE DECK.

ALS, een voegwoord, dat in verscheidene beteekenissen voorkomt, en in eenige nog gebruikelijk is.

Het duidt, vooreerst, eene gelijkheid tusschen personen en zaken aan, en kan, in deze betrekking, bijna overal, met *gelijk* verwisseld worden: *zoo heet als vuur; zoo goed als goud.* In eenige gevallen kan het woordje *zoo* ook weggelaten worden: *hij spreekt als een engel; de een is als de ander*, d. i. zij zijn gelijk; *schoon als de Godin der liefde.* Zoo ook kan *als*, somwijlen, uitgelaten worden; b. v.: *zoo ziek hij was, ging hij echter te voet.* In andere gevallen gaat dit nogtans niet aan; b. v.: *hij mag een zoo zeldzaam vernuft bezitten als hij wil.*

Ook wordt *als* bij *of* gevoegd, of voor *alsof* gebezigd: *hij was zoo gerust, alsof hij niets te vreezen hadde; zij kwamen, alsof*, ook *even alsof, zij geroepen waren.* Zonder *of*, in dezelfde beteekenis; doch in dit geval wil het gebruik, dat het werkw. onmiddellijk achter *als* geplaatst worde: *als stond hem niets te vreezen. Als ware het;* waarvoor men dikwerf, schoon verkeerdelijk, hoort en leest: *als 't ware. Als wistet gij niet, dat ik zoude komen.*

Als wordt ook in de onderrigtende schrijfwijs gebezigd, wanneer men een voorbeeld bijbrengt, of enkele deelen van een geheel aanvoert: *de woorden, op heid uitgaande, zijn van het vrouwelijke geslacht, als: waarheid* enz.

Om eene nadere bepaling van datgeen te geven, waarvan gesproken wordt, gebruikt men *als*, op deze wijze: *ik moet dit als eenen pligt beschouwen; het kleed, hetwelk ik als bruidegom aanhad.* Men kan hierbij aanmerken, dat, wanneer *als* tusschen naamwoorden staat, dezelfde naamvallen voor en achter hetzelve plaats hebben: *hij spreekt als een geleerd man; ik behandelde hem, als den zoon van mijnen vriend.* Bij wederkeerige werkwoorden kan het, somwijlen, twijfelachtig schijnen, of het zelfst. naamw., dat *als* voor zich heeft, in denzelfden naamval, als de werkende persoon, en dus in den eersten naamval moete staan, dan of hetzelve het wederk. voornaamw. behoore te volgen. Men behoeft, in dit geval, het werkw. slechts te herhalen, om den waren naamval te kennen: *hij gedraagt zich als een eerlijk man*, d. i.

zoo,

zoo, als een eerlijk man zich gedraagt; derhalve niet *als eenen eerlijken man.*

Om twee zaken, op eene eenvoudige wijze, met elkander te verbinden, wordt *als* ook bij *zoo wel* gevoegd: *zoo wel de kleine als ook de groote; hij bezit zoo wel deugd als verstand.*

Ook wordt *als* zeer dikwijls, in den zin van *toen, terwijl, wanneer* en *indien*, gebezigd. Toen, terwijl: *ik meende juist te vertrekken, als ik uwen brief ontving.* Wanneer, indien: *gij zult mij gelooven, als ik u zeg* enz.; *als gij het goedvindt.*

Eindelijk moet nog aangemerkt worden, dat *als* zeer dikwijls, schoon verkeerdelijk, in de plaats van *dan*, achter den vergrootenden trap der bijv. naamwoorden, gelijk ook achter *niet, niets, niemand, geen, anders,* enz, gebruikt wordt, b. v.: *zoeter als*, voor *dan, honig; ik weet, dat gij meer doorzigt hebt, als*, voor *dan ik.; gij hebt het van niemand, als*, voor *dan van mij gehoord; ik geef niets meer als*, voor *dan*, enz. Deze misstelling, waarvoor men zich zorgvuldiglijk moet wachten, is, onmiddellijk na de komst van den Hertog van ALVA (1568.) in gebruik gekomen; en, voor dien tijd, zal men bezwaarlijk eene enkele plaats kunnen aantoonen, waar *als* achter den vergrootenden trap, en dus voor *dan* gebezigd wordt. Zie verder bij *dan.*

ALSDAN, bijw. van tijd. Het heeft altoos zijne betrekking op eene vooraf gegane uitspraak: *wanneer gij uw woord gehouden hebt, alsdan zal ik het mijne houden.* Het enkelvoudige *dan* is meest in gebruik.

ALSEM, m. Zeker bitter kruid; ook het aftreksel daarvan: *witte wijn met alsem.* Overdragt. wordt het gebezigd, ten aanzien van eenen schrijver, die zich in bittere en bijtende bewoordingen uitlaat, in de spreekwijs: *hij heeft zijne pen in gal en alsem gedoopt.* Van hier *alsemwijn.*

ALSNU, bijw. van tijd. Thans, tegenwoordig: *hij is lang ziek geweest, doch alsnu geniet hij eene volkomene gezondheid.* Het enkelvoudige *nu* is meest in gebruik.

ALSOF, zie *als.*

ALTAAR, o., meerv. *altaren.* Eigenlijk eene verhevenheid boven den aardbodem, waarop vuur geplaatst en der Godheid geofferd wordt, — een offerhaard. Ook eene steenen ta-

tafel in eene kerk, voor welke het avondmaal uitgedeeld, en andere godsdienstige handelingen verrigt worden; en, in eene ruimere beteekenis, elke tot godsdienstige verrigtingen afgezonderde tafel: *het altaar bedienen. Aan 't altaer des eenigen Verlossers.* VOND. Ook *autaer* en *outer: voor 't autaer des viers.* HOOFT. *Gewijt voor 't bloedig outer.* VOND.

Ons woord *altaar* is hetzelfde als het lat. *altare*, hetwelk met de christelijke godsdienst tegelijk in Nederland ingevoerd geworden is. Men vindt bij de Gothen en Angelsaksen niets, dat met dit woord eenige overeenkomst heeft. Intusschen is de latijnsche benaming bij alemannische schrijvers reeds zeer oud; en *altarre* komt bij KERO, den oudsten onder hen, en *altar* bij ISIDOR. voor. Dat het latijnsche *altare* niet van *altus* afstamt, maar van een oud woord, *alt* (vuur), hetwelk nog in het noordsche *elt*, en het angelsaksische *eald* (vuur), bestaat, en van *ar* (een haard) zamengesteld is, en derhalve, eigenlijk, eenen vuurhaard beteekent, heeft IHRE zeer waarschijnlijk gemaakt. Van hier *altaardienaar*, *altaardoek*, *altaarkaars*, *altaarkleed*, *altaarstuk*, enz.

AL TE, bijw., voor te veel, bij HOOFT voorkomende. In het gemeene leven zegt men nog: *het is al te*, voor het is te veel.

ALTEGADER, zie *allegaar*.

ALTEMAAL, (*allemaal*) bijw. Hetzelfde als *allegaar*, voor al te zamen, geheel en op eens, bij HOOFT voorkomende.

ALTEMET, bijw. van tijd, beteekenende somwijlen, nu en dan; meestal in den dagelijkschen spreektrant gebruikelijk: *Indien gij er altemet van mogt hooren. Temet*, zonder *al*, is evenzeer in gebruik.

ALTHANS, bijw. van tijd. Tegenwoordig: *ik heb althans niets meer van die goederen.* Ten minste: *ik althans heb er niet van gesproken.*

ALTIJD, bijw. van tijd. In alle tijden, zoo wel om daarmede eene onafgebrokene voortduring aan te duiden, als om alle voorkomende tijden en gelegenheden uit te drukken: *men moet altijd deugdzaam zijn.* Dit *altijd* wordt ook voor ten minste gebezigd, even als *althans: wie er moog geweest zijn, ik altijd ben er niet geweest.* Zie verder *altoos*.

ALTOOS, bijw. van tijd. Hetzelfde als *altijd.* Ook wordt het

het in den zin van ten minste gebezigd: *ben ik niet rijk, ik ben altoos zonder schulden.* Nog is *altoos*, gelijk ook *altijd*, bij eene ontkenning gevoegd, in de beteekenis van volstrektelijk niet, in het minste niet, gebruikelijk: *ik zal hem geen antwoord altoos geven.*

Sommigen beweren, dat *altoos* niet anders, dan in den zin van ten minste, nogtans, mag gebezigd worden, in onderscheiding van *altijd;* doch zonder grond, dewijl *toos* ook *tijd* beteekende. L. W. VAN MERKEN zingt, hiermede overeenkomstig:

De vorst vormt daar de zee tot altoos glinstrend ijs.

Reeds in het jaar 1484 was dit woord, in dezen zin, gebruikelijk: *ende dic genade Goods sel in mi syn, ende sel altoes in mi bliven.* GULD. TROEN.

ALUIN, m., meerv. *aluinen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere bergstof: *ik gebruik daartoe den witten aluin.* Het woord is van het lat. *alumen*, en dit van het gr. ἀλσ, ἁλμη, afkomstig, dewijl PLINIUS deze bergstof uitdrukkelijk *salsuginem terrae* noemt. Van hier *aluinaarde*, *aluinwater.*

ALVERMOGEN, o. Hetzelfde als almagt. Ook voor het Opperwezen zelf: *het gunstrijke Alvermogen schenke u* enz.

ALVERMOGEND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *almogend*, *almagtig.*

ALVORENS, bijw. van tijd, en voegw. Als bijw.: *ik heb er hem alvorens over gesproken.* Als voegw.: *alvorens ik er hem over gesproken heb.*

ALWAAR, bijw. van plaats. Hetzelfde als *waar*, dat meest in gebruik is: *ik heb hem de plaats genoemd, alwaar hij mij zal vinden.*

ALWAARDIG, bijv. n., zeer waardig: *alwaardige Prinses.* HOOFT.

ALWEDER, (*alweer*) bijw. van tijd. Hetzelfde als *weder: hoe ernstig hij ook gewaarschuwd wierd, deed hij het echter alweder.*

ALWETEND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Alles wetend; die van alles de volmaaktste wetenschap heeft: *niemand is alwetend, dan God.* Ook als zelfst. naamw., voor het Opperwezen zelf: *de Alwetende ziet en hoort alles.* Van hier *alwetendheid.*

ALZIEND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Het

 geen

geen alles ziet: *niets is verborgen voor zijne alziende oogen.*

ALZOO, bijw. van aanwijzing, en voegw. Als bijw., hetzelfde als *zoo*, op die wijze: *wanneer het alzoo gebeurde.* Men bedient zich van dit verlengde bijwoord vooral dan, wanneer de rede eenigen nadruk vordert, en derzelver rondheid bij het enkelvoudige *zoo* zoude lijden, b. v.: *was dit uwe ware meening? Sprak uw hart alzoo? Men bevond de zaak alzoo.* Als voegw., naardien, dewijl: *alzoo hij een man van groot vermogen is.* Derhalve, bij gevolg: *zij erfde de gansche bezitting, en alzoo ook het landgoed.*

Al zoo (in twee woorden) wordt ook voor bijvoegelijke naamwoorden gebruikt, b. v.: *al zoo groot, al zoo geleerd* enz.; en schoon men regelmatig *zoo groot als* zegt, vordert *al zoo groot* echter *dan* achter zich; dewijl dit *al* eene vermeerdering aanduidt, en er dus eene ongelijkheid plaats heeft, en *al zoo groot* eigenlijk als de vergrootende trap kan beschouwd worden, waarop noodzakelijk *dan* volgt: *deze is al zoo groot, dan die,* d. i., iets grooter. Zoo ook *nog al zoo, ruim zoo — dan.* Wanneer men achter *al zoo, als,* in plaats van *dan* voegt, ondergaat de zin eene aanmerkelijke verandering, dewijl het woordje *al* dan de beteekenis van *reeds* bekomt, b. v.: *deze is al zoo groot, als de andere,* d. i., *reeds* zoo groot; maar *hij is al zoo geleerd, dan zijn meester,* d. i., iets geleerder.

ALZOODANIG, *alzoodanige*, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als zoodanig: *hij nam alzoodanige maatregelen.*

ALZULK, *alzulke*, bijv. n. Hetzelfde als zulk, zulke: *hij is een liefhebber van alzulke boeken.* Zoo ook *alzulks.*

AM, *amme*, v., meerv. *ammen.* Eene moeder, die een vreemd kind, voor zeker loon, zoogt; voedster, zoogvrouw, minne: *bint deze am met boei en keten,* VOND.

Dit woord, hetwelk reeds begint buiten gebruik te geraken, is een der oudste, niet alleen in het nederduitsch, maar zelfs in alle andere talen. Het is, even als *abba, appa, baba, papa, atta, tata, mama,* door de natuur zelve gevormd, naardien deze woorden niets anders dan

dan het stamelen van jonge kinderen zijn, die de lettergrepen *am*, *ma*, *ap*, *pa*, het eerst en gemakkelijkst voortbrengen.

Am, hoogd. *Amme*, deen. *amme*, zweed. *amma*, gr. ἀμμα, hebr. אם, beteekenen, eigenlijk, eene moeder, maar ook eene zoogvrouw. De Hebreeuwen hadden daarvan het werkw. *amma*, dat voeden, opkweeken beteekent; en bij ons is *ammen*, in denzelfden zin, voorheen, in gebruik geweest, zoo als uit KILIAAN blijkt, bij wien wij *ammen*, *pascere*, *nutrire*, *alere* vinden.

Dat *am*, oulings, ook van eenen man gebruikt werd, blijkt insgelijks uit KILIAAN, die *am*, *nutritius*, *praefectus*, *dominus*, *patronus : qui pascit et regit* heeft; doch hetzelve, in dezen zin, verouderd noemt.

AMANDEL, m., meerv. *amandelen*. De eetbare, ovaalronde, platte vrucht des amandelbooms: *kraakamandelen; zoete amandelen; bittere amandelen*. Figuurlijk voeren de keelklieren, om de overeenkomst van gedaante, ook dezen naam. Van het ital. *amandola*, *mandola*, lat. *amygdalum*; en dit van het gr. ἀμυγδαλον. Van hier *amandelboom*, *amandelmelk*, *amandelolie*, *amandeltaart*.

AMARANT, v., meerv. *amaranten*. De naam van zekere plant met fraaije purperkleurige bloemen, welke hare schoonheid, ook dan nog, wanneer zij afgesneden worden, lang behouden.

Amarant is van het gr. ἀμαραντος van μαραινω, *ik verwelk*, met de ἀ *privat.*, dewijl hare bloem lang onverwelkt blijft. De schrijfwijs *amaranth* is derhalve verkeerd, schoon de meeste talen dezelve aangenomen hebben, vermoedelijk omdat men dit woord als eene zamenstelling met ἀνθος, *bloem*, beschouwd heeft.

AMARIL, m. Steen om te polijsten.

AMAZONE, v., meerv. *amazonen*. De naam van zekere strijdbare vrouwen, van welke verhaald wordt, dat zij in klein Azië, bij den vloed thermodon, een eigen rijk gesticht hebben, en geene mannen onder zich lieten wonen, enz., wier geschiedenis, echter, voor een verdichtsel te houden is. Ook wordt iedere moedige, heldhaftige vrouw *eene amazone* genoemd. Eindelijk wordt aan zekere kleederdragt der vrouwen de naam van *amazone* (*amazo-*

nenkleed) gegeven, omdat zij aan de mannelijke kleeding gelijk is, en het schoone geslacht een mannelijk aanzien geeft.

AMBACHT, o., meerv. *ambachten*. Oorspronkelijk beteekende het woord *ambacht*, goth. *andbahts*, eenen dienaar, of bediende; en in het ijsl. is *ambaat* eene dienstmaagd. Vervolgens werd het, in den zin van dienst, bediening, gebezigd, en tot *amt* en *ambt* zamengetrokken, welk laatste, als van *ambacht*, de ware spelling is. Bij ons komt het woord *ambacht* in verscheidene beteekenissen voor, 1. in die van dienst, of bediening: *en dede dat ambacht der heiliger missen*. CLAR. SPIEGEL enz. In oude getijdeboeken is *dat ambacht doen*, hetzelfde als *de mis doen*, waarvoor ook enkel *dienst doen* gebezigd wordt. *Dat ambacht der missen volbrenghen; ende volbracht dat heylige ambacht*. VADERB. *Dat ambacht der Apostelen*, het predikambt, VELDEN. 2. Gilde, bij KIL. *collegium artificum*. 3. Hooge heerlijkheid: *gelegen in het hulsterambacht*. 4. Handwerk: *hij leert een goed ambacht*. Van hier *ambachtsbewaarder*, *ambachtsgezel*, *ambachtsheer*, *ambachtsheerlijkheid*, *ambachtskamer*. Zoo ook *ambachtsman*, werkman, die door zijn handwerk anderen dient; in het meerv. *ambachtslieden; ambachtsvrouw*, vrouw eener hooge heerlijkheid.

Het woord *ambacht*, lat. *ambactus*, hetwelk, gelijk boven gezegd is, oospronkelijk, eenen dienaar, of bediende beteekende, is celtisch, en afkomstig van *amb*, dat om, rondom beteekent, en van *aht*, *acht*, waarvan nog ons *acht geven*, *onachtzaam* enz.; zoodat *ambacht*, eigenlijk, iemand is, die, in de dienst van anderen zijnde, rondom wel toeziet, en op alles, wat den post betreft, dien hij bekleedt, naauwkeuriglijk acht geeft. Dan, *ambacht* is, voor eenen persoon genomen, verouderd, en voorlang reeds niet anders, dan voor eene zaak gebezigd. In eene oorkonde van 1083, door HALTAUS aangehaald, komt dit woord reeds voor: *judiciariam potestatem in Alcmere quae ambacht vocatur*.

AMBASSADE, v. De waardigheid en het ambt eenes afgezants: *in het drukste der bezigheden van staate en haare wichtige ambassade*. HOOFT.

AM-

AMBASSADEUR, m., meerv. *ambassadeurs.* Een afgezant van staat.

Dit woord is, tegelijk met het fr. *ambassadeur*, het ital. *imbasciatore*, het spaan. *embazador*, en het eng. *ambassadour*, van het middeleeuwsche *ambasciator* afkomstig, dat zijnen oorsprong in het boven genoemde *ambacht*, in de beteekenis van eenen zorgvuldig toezienden dienaar, vindt. Zoodat *ambassadeur* eigenlijk iemand is, die, in dienst van den staat, de zaken van het land bij eene andere Mogendheid waarneemt. *Ambassadeurlijk* wordt door HOOFT gebezigd.

AMBEELD, zie *aanbeeld.*

AMBEI, zie *aanbei.*

AMBER, (bij KIL. *ammer*, *emmer*) m. Zekere welriekende gom, ook barnsteen genoemd: *indien uw neus den amber verfoeit.* HOOFT. VONDEL bezigt dit woord, meestal, in het onz. geslacht; hetwelk ook door DECKER gevolgd wordt; doch het gebruik stelt het mannelijk, zoo als blijkt uit HOOFT, J. CATS, J. DE HAES, en anderen; terwijl VONDEL zelf: *hij brengt den glinsterenden amner* (om het rijm, voor *amber*) schrijft. Het is van het arab. *ambar* afkomstig. Van hier *ambergeur*, *ambergrijs.*

AMBORSTIG, zie *aamborstig.*

AMBT, o., meerv. *ambten.* Eene met voordeelen gepaard gaande bediening, welke aan iemand, door anderen, wordt opgedragen: *het ampt* (voor *ambt*) *verviel aan den tolpachter.* HOOFT. *Zijn ambt wel waarnemen. Naar een ambt staan. Een eerambt. Het predikambt.* Ook is het woord *ambt*, in sommige plaatsen, gebruikelijk, om de uitgestrektheid van zeker geregt aan te duiden. Het is zamengetrokken van *ambacht.* Van hier *ambteloos*, *ambtenaar*, *ambtgeld*, *ambtgenoot*, *ambtman*, *ambtsbezigheid*, *ambtshalve*, *ambtsnaam*, *ambtsverrigting* enz. HOOFT bezigt *ampteling*, voor *ambtenaar*; zoo ook *amptgenootschap*, voor vergadering, collegie.

AMBTZOEKER, m., meerv. *ambtzoekers*, *ambtzoekeren*, wordt door HOOFT niet onaardig gebezigd, voor *candidaat.*

AMEI, zie *hamei.*

AMEN, veroud. werkw., beteekenende navolgen, hetzelfde doen.

doen. WACHTER. acht het afkomstig van het gr. *ὁμῶς*, *gelijk*. Zamengesteld is het bij ons nog overig in *beamen*.

AMEN, een, door de overzetting van den bijbel, uit het gr. *ἀμὴν* en hebr. אָמֵן, tot ons overgekomen woord, waarmede ieder gebed pleegt gesloten te worden, en hetwelk zoo veel als *waarlijk*, *dat dit waar zij*, beteekent. Onder de Ouden, komt het alleen bij ULPHILAS voor. KERO vertaalt het door *sosi*, het zij zoo. *Daarop zeg ik amen*, dat bevestig, bewillig ik, en *het is zoo waar als amen*, zijn spreekwijzen, die in het dagelijksche leven gebruikt worden.

AMERIJ, *in een amerij*, bijw. van tijd, beteekenende in een oogenblik. FR. HALMA zegt, dat het, eigenlijk, geen duitsch woord is, en voor *ave Marij*, of *Maria*, genomen wordt. Het zegt derhalve zooveel als: den tijd, of in den tijd, dat men een *ave Maria* kan uitspreken, d. i., in een oogenblik.

AMETIST, m., meerv. *ametisten*. Een edelgesteente: *dat den ametist doet scheiden*. VOND. Van het gr. *ἀμέθυστος*; dewijl men beweerd heeft, dat deze steen de dronkenschap tegengaat. Van hier *ametiststeen*.

AMMIRAAL, zie *admiraal*.

AMSTERDAMMER, m., meerv. *amsterdammers*. Te Amsterdam geboren, ook voor aldaar woonachtig: *men kan wel hooren, dat hij een Amsterdammer is*. Ook wordt *amsterdammer* als een onveranderlijk bijv. naamw. gebezigd: *eene amsterdammer schuit*, *amsterdammer schippers*.

Dit gebruik van *er*, achter de namen van landen, steden enz. gevoegd, om daarmede volksnamen uit te drukken, is bij de oudheid schaarsch te vinden; schoon men in het tegenwoordige ijsl., voor *duitscher*, *thisker* schrijft.

AMSTERDAMSCH, bijv. n. Hetgeen tot Amsterdam behoort, of van Amsterdam afkomstig is: *de amsterdamsche uitspraak*.

ANDER, *de*, *het andere*, bijv. n., hetwelk gemeenlijk dan gebezigd wordt, wanneer men alleen van *twee* dingen spreekt, en iets tegen *een* overstelt: *om den anderen dag. Hier zijn twee vreemdelingen, de eene is een duitscher, de andere een spanjaard. Den eenen be-*

bevalt dit, den anderen dat. Somwijlen worden beide, *een* en *ander*, weggelaten, terwijl men, in plaats daarvan, het zelfst. naamw. herhaalt: *hij hoopt misdaad op misdaad*, de eene misdaad op de andere; — *ik reisde van stad tot stad*, van de eene stad naar de andere. Ook duidt dit bijv. woord, in vele gevallen, alleen datgeen aan, wat in tegenoverstelling van iets anders is: *hij doet, alle dagen, een ander kleed aan. Het andere geslacht*, het vrouwelijke, in tegenoverstelling van het mannelijke. Insgelijks wordt het als een voornaamwoord gebezigd: *een ander heeft het gezegd. Hij ontnam het den eenen en gaf het den anderen.* In dezen zin wordt ook *anders* gebruikt: *daar was niemand anders dan hij.* Ook zonder lidwoord: *dat moogt gij anderen wijs maken.* Hierbij moet men aanmerken, dat het meerv. *andere* van *de andere* veel verschilt, beteekenende het laatste zoo veel als *de overige: ik heb drie van de tien gekocht, de andere* (de overige) *stonden mij niet aan.*

Men kan dit woord van het verouderde *and*, goth. *anda*, angels. *and*, gr. ἀντι, afleiden, dat eene tegenstelling beteekent, en in ons *antwoord* nog voorhanden is. Van hier *anderdeels*, *anderendaagsch.*

ANDERHALF, *anderhalve*, talwoord, beteekenende een en een half: *anderhalf pond, anderhalve maat.*

ANDERMAAL, bijw., van *ander* (*anderde*), tweede, en *maal.* Voor de tweede maal: *ik zal het u andermaal zeggen; ik had hem eens en andermaal* (bij herhaling, dikwerf) *gewaarschuwd.*

ANDERS, bijw. en voegwoord. Als bijw., op eene andere wijze: *dat had ik anders gedacht. Gij spreekt anders, dan gij denkt. Anders gezind*, van eene andere gezindheid, of geneigdheid: *hij is thans geheel anders gezind. Het is niet anders*, eene in den gezelschappelijken omgang gewone wijs van toestemming.

Als voegw.: *indien gij anders nog voornemens zijt, om deze zaak ten einde te brengen. Hij moet zich, in dit geval, naar den raad van zijnen vriend gedragen, wanneer hij anders verstandig is.*

ANDERWERF, bijw. Hetzelfde als *andermaal: ik vervoegde mij anderwerf bij haar.* HOOFT heeft hier van het

het bijv. n. *anderwerfsch* gevormd.

ANDERZINS, bijw. en voegw. Als bijw., in eenen anderen zin, op eene andere wijze: *deze woorden moeten anderzins opgevat worden.* Als voegw., behalve dat: *anderzins was hij een eerlijk man.* In een ander geval: *andersins soo soude ick het u geseght hebben.* BIJBELVERT.

ANDIJVIE, v. Zeker gewas: *de andijvie is reeds opgebonden*, om geel te worden.

ANDOREN, m. Eene plant, waarvan drie soorten zijn, *witte*, *zwarte* en *waterandoren*: *hij poot er den andoren.* VOND.

ANE, veroud. voorz., waarvoor thans *aan* gebezigd wordt: *siet uwen staet ane.* CL. SP. 1569.

ANEMOON, v., meerv. *anemonen.* Eene bloem, ook klapperroos geheeten. Van het gr. ἄνεμος, *wind*; niet, omdat de wind haren wasdom meest bevordert, maar dewijl zij, uithoofde harer teederheid, door den geringsten wind bewogen wordt.

ANG, bijv. n. Hetzelfde als *eng*. Eigenlijk *naauw*; doch hiervoor gebruikt men doorgaans *eng*, M. STOKE bezigt de spreekwijs *het wordt*, of *is*, *hem eng*, voor hij wordt, of is, bang, benaauwd, dewijl dengenen, die benaauwd is, alles te eng, of te naauw is. Thans zegt men, meestal, *bang*, d. i., *beang*, *benaauwd*. Hiervan onverschillig (zegt HUYDECOPER), *het is hem bang*, of *hij is bang.* En, dewijl *ang*, eigenlijk *naauw* is, zegt men verkeerdelijk *hij is ang*, maar zeer wel *het is*, of *wordt hem ang.* HOOFT bezigt het werkw. *angen*, bij KIL. *angustum*, *arctum*, *reddere*, in den overdragtelijken zin van benaauwen, bekommeren: *eenigen angde 't gevaar.*

ANGEL, m., meerv. *angels.* Eene scherpe spits, waarmede men steekt, als de angel der bijen: *de bij stak mij met haren angel.* Vischangel, zijnde een haak met eenen weerhaak: *met zijnen bedriegelijken angel.* VOND. *Werpt den angel uit.* BIJBELV.

Angel is, volgens de vlaamsche en zeeuwsche uitspraak, *hangel*, waarvan nog ons *hengel*, *vischhengel*, *hengelstok*, *hengelen*, *hengelaar* enz. Ingevolge hiervan, leidt men *angel*, d. i. dan *hangel*, van *hangen* af, zoo wel om het afhangen van den haak aan het snoer, als om

om het vasthechten en doen hangen van hetgeen men wil ophalen. Dan, het schijnt, dat *angel*, in zijne twee verschillende beteekenissen, ook eenen dubbelen oorsprong heeft, uit welken, enkel bij toeval, een en hetzelfde woord ontstaan is. *Angel* schijnt, door middel van den uitgang *el*, van het wortelwoord *ang* gevormd te zijn, waarvan nog sporen bij de Ouden voorkomen. De oudste Franken hadden eene soort van spietsen met weerhaken, welke *angones* genoemd werden. Het denkbeeld van kromte schijnt hier, gelijk ook in *angel*, het heerschende, en ons zelfst. naamwoord met het gr. ἀγκυλος, *krom*, en het lat. *uncus*, verwant te zijn. *Angel*, in de eerste beteekenis, of die van eene scherpe spits, schijnt tot het lat. *aculeus*, *acus*, te behooren. Men bedenke hierbij, dat de *n*, voor de keelletters, niet zelden ingeschoven wordt.

Van hier ook *voetangel*, en de spreekwijs *daar is een angel onder verborgen*, daar schuilt eenig kwaad achter. Zoo ook het verkleinende woord *angeltje*: *zij zijn wel verzoend geworden, doch er is echter nog een angeltje*, een klein overblijfsel van haat, *in hun hart blijven zitten.*

ANGELIER, m., meerv. *angelieren.* Zekere bloem. Van *angel*, om de angelbaardjes, die deze bloem heeft. Bij KIL. *angiere.* Bij de Rederijkers: *de witte anghieren.*

ANGEN, (ook *engen*) veroud. w., krenken, benaauwen, zie *angst.*

ANGST, m., meerv. *angsten.* De beklemdheid der borst, als het uitwerksel der inwendige gewaarwording van vrees en droefheid: *In stadigen anxt.* HOOFT. *Hij weet van angst niet, waar hij blijven zal. In doodsangst.* Oudtijds werd *angst* ook voor vrees gebezigd: *die anxt des Heren; die anxt onses Gods.* BIJB. 1477. Oorspronkelijk is het woord *angst* van het vrouwelijke geslacht, doch door verloop in het mannelijke overgegaan. Men zeide oudtijds namelijk ook *den angst*, de *n* in het lidwoord niet als kenmerk van geslacht en naamval, maar eenvoudig, als een toegevoegde hulpletter gebruikende, om de smelting van twee opeenvolgende vokalen voor te komen. Hetzelfde heeft bij het woord *oorlog* plaats.

Het naaste stamwoord is, ongetwijfeld, het bovenstaande verouderde *angen*, d. i. drukken, krenken, verontrus-

rusten, hetwelk met het lat. *angere* en gr. ἄγχειν verwant is. Men vindt het bij OTFRID. en NOTKER.; en HOOFT heeft het nog dikwerf gebezigd. *Angen* wordt van *ang*, *eng*, afgeleid, zoo dat het, eigenlijk, in de engte drijven, en *angst* eene verenging, beklemming, of benaauwing der borst, zoude aanduiden. Van hier *angstelijk*, *angstig*, *angstiglijk*.

ANGSTVALLIG, bijv. n., *angstvalliger*, *angstvalligst*. Vreesachtig, bekommerd: *een angstvallig mensch*, iemand, die, bij alle dingen, ongegronde vrees en bekommering voedt. Akelig: *angstvallige gedachten*. Men vindt dit woord ook bij voorwerpen gebruikt, die geschikt zijn, om angst te verwekken: *om niet te duchten in d'angstvallige woestijnen*. N. VERSTEEG. Van hier *angstvalligheid*, *angstvalliglijk*.

ANIJS, m. Zeker gewas, ook *anijsboom*, *anijskruid* genoemd. Ook een bekende sterke drank: *ik had anijs gedronken*. Van het gr. ἄνισον. Lat. *anisum*, fr. *anis*. Van hier *anijsbeschuit*, *anijszaad*, enz.

ANKER, o., meerv. *ankers*. Zekere maat van vloeibare dingen: *een anker wijn*, *drie ankers jenever*.

Anker, hoogd. *Anker*, zweed. *ankare*, deen. *Anker*. Het oudfr. *anche* en *ancere*, en het latere lat. *anceria*, komen in dezelfde beteekenis voor.

ANKER, o., meerv. *ankers*. Een bekend ijzeren werktuig, waardoor een schip tegengehouden wordt: *boeganker*, *plechtanker*, *stopanker*, *tuianker*, *vertuianker*, *werpanker*; *het anker werpen*, of laten vallen, het aan zijne eigene zwaarte overlaten, opdat het in den grond der zee zinke. *Voor anker liggen*, ook figuurlijk, voor, op zekere plaats stil liggen, en op iets wachten. *Ten anker komen*, het anker uitwerpen. *Het anker ligten*, het weder in de hoogte winden. *Het anker kappen*, het ankertouw afhouwen. *Voor zijn anker rijden*, voor anker liggende op en neer geslingerd worden. *Het anker slepen*, *voor anker drijven*, wordt gezegd, wanneer het anker niet vast in den grond hecht, en door het schip medegesleept wordt. Figuurlijk wordt het woord *anker* genomen voor alles, wat vastheid en zekerheid verschaft, en als een zinnebeeld van standvastigheid en gelatenheid. Wanneer aan de Hoop een anker toegeschreven wordt, zoo beteekent dit niets anders, dan dat

deze

deze gemoedsgesteldheid ons, in wederwaardigheden, opbeurt en ondersteunt: *hij is het anker myner hoop. Het anker onzer hoop op een toekomend leven is in eenen vasten grond gehecht.*

In de bouwkunst gebruikt men het woord *anker*, om de overeenkomst in uiterlijke gedaante, voor een ijzer, dat in de muren gelegd wordt, om derzelver vastheid te bevorderen.

In gemeenzame verkeering is de spreekwijs gebruikelijk: *hij is zoo vet als een ankerstok*, ook *als een spaansch anker*, d. i. zoo mager als een hout.

Gemeenlijk acht men den naam van dit, in de scheepvaart, zoo onontbeerlijk, werktuig van het gr. en lat. ἀγκυρα en *ancora* afkomstig; doch L. Ten Kate leidt dit woord van het oude *anken* af, dat in de beteekenis van in den grond slaan, vast hechten, gebruikelijk geweest is; schoon hij het tevens twijfelachtig stelt, of het lat. *ancora* niet wel de moeder van ons *anker*, of dat ook dit met het onze van eenen zelfden stam afkomstig zij.

Anker heeft verscheidene zamenstellingen, als *ankerarm*, *ankerhand*, *ankerkruis*, *ankeroog*, *ankerring*, *ankerschacht*, *ankerschoen*, *ankersteel*, *ankerstok*, *ankertalie*, *ankertouw* enz.

ANKEREN, o. w., *ik ankerde*, *heb geankerd*. Het anker werpen, laten vallen; ten anker komen: *wij zullen voor de haven ankeren.*

Hooft bezigt dit woord in eenen overdragtelijken zin: *zijn besluit ankeren*, d. i. nemen, vestigen. *Om de vlotte gemoederen op hare zijde te doen ankeren*, over te halen, op hare zijde te krijgen.

ANKERGELD, o., meerv. *ankergelden*. Het geld, hetwelk voor de vrijheid, om in eene haven, of op eene reede, voor anker te liggen, betaald, en ook *ankerregt*, *ankertol* genoemd wordt. In het fr. *ancrage*, basterdlat. *ancoragium*.

ANKERGROND, m., meerv. *ankergronden*. Een grond, geschikt om te ankeren: *in deze zee zijn vele goede ankergronden.*

ANKERPLAATS, v., meerv. *ankerplaatsen*. Eene plaats, geschikt om te ankeren: *eene goede, slechte ankerplaats*. Ook de plaats, waar een schip voor anker ligt: *de*

de haven van Helvoet zal onze ankerplaats zijn.

ANKERSMID, m., meerv. *ankersmeden* (van het oude *smed*, nu *smid*). Een smid, die zich bijzonderlijk op het smeden en vervaardigen van ankers toelegt. Deszelfs werkplaats draagt den naam van *ankersmederij*, ook *ankersmids*. Zie *smid*.

ANSJOVIS, (drielettergrepig), v., meerv. *ansjovissen*. Zeker vischje, dat gezouten gegeten wordt: *bergsche ansjovis*. In het fr. *anchois*. Van hier *ansjovissous*.

ANTWOORD, o., meerv. *antwoorden*. Eene rede, welke door eene andere rede, en bijzonderlijk door eene andere vraag, veroorzaakt wordt: *iemand op iets antwoord geven*. Figuurl. hetgeen de plaats van een antwoord bekleedt: *een honende lach was het antwoord*.

ANTWOORDEN, b. en o. w., *ik antwoordde*, *heb geantwoord*. Antwoord geven. Bedrijv.: *wat hebt gij hem geantwoord?* Onzijd.: *ik heb hem op alle zijne vragen geantwoord*. Ook figuurl. *zijne oogmerken beantwoordden aan hare wenschen*. Van hier *antwoorder*.

Antwoord is zamengesteld van *ant*, gr. ἀντι, dat tegen, weder beteekent. Het is derhalve zooveel als tegenwoord, wederwoord; en *antwoorden* zooveel als tegenwoorden, wederwoorden.

APENBAKHUIS, zie *apengezigt*.

APENBEK, zie *apengezigt*.

APENGEZIGT, o., meerv. *apengezigten*. Het gezigt van eenen aap. Ook voor iemand, die een mismaakt, belagchelijk gezigt heeft, gelijk aan dat van eenen aap: *hij is een regt apengezigt*.

APENKONING, m., meerv. *apenkoningen*. De koning onder de apen; eene waardigheid, welke men den brazilischen apen, *aquiqui* genoemd, toekent, onder welke zich een zou bevinden, die de anderen, op zekere tijden, door zijn geschreeuw, zamenroept.

APENLIEFDE, v. Eene blinde, onverstandige liefde, vooral van ouderen omtrent hunne kinderen, even als die der apen jegens hunne jongen, die dezelve, somwijlen, uit al te groote teederheid, dood drukken.

APENSPEL, o., meerv. *apenspelen*. Eene belagchelijke nabootsing van anderen, op de wijze der apen, ook niets beduidende, nuttelooze verrigtingen, aperij, apenwerk:

zijne

zijne houding en al zijne gebaren zijn een volmaakt apenspel.

APERIJ, v., meerv. *aperijen.* Hetzelfde als *apenspel.*

APIN, v., meerv. *apinnen.* Het wijfje van eenen aap.

APOSTEL, m., meerv. *apostelen.* Een, uit de gr. taal overgenomen, bekend bijbelwoord, beteekenende eenen Godsgezant. Inzonderheid dragen de Leerlingen van CHRISTUS dezen naam, die door hem ter verkondiging zijner leer uitgezonden werden: *de handelingen der Apostelen*, een boek in het n. t., hetwelk de daden en lotgevallen der Apostelen bevat. Te Geneve, en in verscheidene andere plaatsen van Zwitserland, worden jonge, nog onberoepene kerkleeraars ook *apostelen* genoemd. *Hij is een ruige apostel*, gemeene spreekwijs, voor, hij is een onbeschaafd, ruw mensch.

Apostel, gr. αποστολος, is eigenlijk een bode. In de LEG. van M. MAGD. 1478, wordt dit woord niet onaardig in het vrouwel., *apostelin*, gebezigd: *ende maectese der Apostelen Apostelinne.* Van hier *apostelambt*, *aposteldom*, *apostelschap.*

APOTHEEK, *apoteek*, (bij KIL. ook *apteke*), v., meerv. *apotheken.* Van het gr. ἀποθηκη, en het lat. *apotheca.* Eene plaats, waar eenvoudige en gemengde artsenijen bereid en verkocht worden; een artsenijwinkel: *de haagduitsche apotheek.* Eene verzameling van verscheidene artsenijen, welke tot een zeker bijzonder gebruik bestemd zijn: *eene huisapotheek*, een voorraad van zulke artsenijen, welken men tot gebruik van zijn huisgezin noodig heeft; *eene reisapotheek*, welke geschikt is, om op reis medegevoerd te worden.

Oudtijds werd dit woord ook in den zin van voorraad, schat, gebezigd, b. v., in den BIJBEL 1477: *mer ouer die apteken des olijs was ioas*, waarvoor in de staten overzetting gelezen wordt: *maer Joas was over de schatten der olie.* Van hier *apotheker*, anders *artsenijbereider*, *apothekersgezel*, *apothekersjongen*, *apothekersknecht* enz.

APPEL, m., meerv. *appelen.* Zekere boomvrucht: *ziet gij dien appel?* HOOFT. *Zure, zoete appel; aagjesappel, oranjeappel, wijnappel* enz.; *appelen plukken, appelen van de boomen schudden. In eenen zuren appel bijten*, in de gemeenzame verkeering, voor,

zich tot eene onaangename zaak bepalen. *De boom draagt voor zich zelven geene appelen*, wij worden voor ons zelven alleen niet geboren; spreekw. Om de ronde gedaante worden ook andere voortbrengsels van het plantenrijk *appelen* genoemd, waartoe de *aardappel*, *haagappel* enz. behooren. Ook dragen andere ronde ligchamen dezen naam, b. v.: *de appel van een zijdgeweer: als hij tot den appel van het gevest in zijnen degen viel.* VOND. *Rijksappel*, *twist- tweedragtsappel*, *oogappel*; zoo ook *adamsappel*, zijnde zekere uitwendige dikte aan den voorhals des menschelijken ligchaams, van welke het bijgeloof wil, dat zij door het stuk van den verboden appel veroorzaakt is, hetwelk in Adams keel is blijven zitten.

Het woord *appel* heeft zeer vele zamenstellingen, als *appelbeet*, *appelbloesem*, *appelboom*, *appeldrank*, *appelflaauwte*, *appelgraauw*, *appelgroen*, *appelman*, *appelmand*, *appelmarkt*, *appelmelk*, *appelmoes*, *appelschel*, *appelschip*, *appelsteel*, *appeltaart*, *appelteef*, *appelton*, *appeltuin*, *appelvrouw*, *appelwijf*, *appelzolder* enz. Eenige dezer zullen, hier, aangevoerd worden.

De naam dezer vrucht is zeer oud, en deszelfs afkomst onzeker. WACHTER leidt het woord af van de ronde gedaante van den appel, en meent den oorsprong van deszelfs benaming in het woord *bol* te vinden.

APPELBLOESEM, m., meerv. *appelbloesems*. De bloesem van den appelboom. Ook wordt dit woord als een bijvoegel. naamw. gebezigd, voor iets, hetwelk de kleur van den bloesem des appelbooms heeft: *een appelbloesem kleed.* Somwijlen ook als bijwoord: *ik heb mijne kamer appelbloesem laten verwen.*

APPELDRANK, m., meerv. *appeldranken*. Een drank, van uitgeperste appelen gemaakt, in Frankrijk, Engeland en Zwitserland het meest bekend, welke ook *appelwijn* en *cider* genoemd wordt.

APPELFLAAUWTE, v. Schertsend, voor bezwijming, onmagt: *zij viel in eene appelflaauwte.*

APPELMAN, m., meerv. *appelmannen*. Appelkooper. *De appelman* (het *appelmannetje*) *komt om zijn geld*; spreekw., hetwelk tegen die genen pleegt gebezigd te worden, die zich, door te veel vruchten te eten, ziek maken.

AP-

APPELSINA, v., meerv. *appelsinas.* De vrucht van den appelsinaboom. De benaming dezer vrucht is naar het fr. *pomme de Sine* gevormd, en geeft te kennen, dat men dezelve het eerst uit *Sina* (*China*) gekregen heeft. Ook *sinasappel*, lat. *malus aurantia sinensis*, hoogd. *Apfelsine.*

APRIL, m. De vierde maand van het jaar, welke dertig dagen heeft: *den derden April*, of van *Aprils* d. i. den derden dag der vierde maand.

Dikwerf wordt de naam dezer maand van het latijnsche *aperire*, dat *openen* beteekent, afgeleid, omdat de Lente alles opent; doch aannemelijker is de afleiding van het gr. ἀφρος, eenen naam der godin *Venus*, aan welke deze maand, weleer, toegeheiligd was. KAREL DE GROOTE gaf aan deze mrand den naam *ostarmanoth.* Bij ons wordt zij ook *grasmaand* genoemd; schoon de van het lat. ontleende naam *April* nog het meest in gebruik is.

ARABIE (vierlettergrepig), o. De naam van een bekend land in Azie. Van hier *Arabier*, iemand uit dit land. Zoo ook het bijv. naamw. *arabisch*, uit Arabie afkomstig, tot dit land behoorende.

ARBEID, m., *in den arbeid.* HOOFT.

Het woord *arbeid* wordt gebruikt, zoowel om daarmede de aanwending der ligchaams- en zielskrachten, als ook datgeen, wat door deze aanwending voortgebragt wordt, aan te duiden. Ten aanzien van de eerste beteekenis, zegt men, in eenen eigenlijken zin: *een zware, zure, ligte arbeid. Zijnen arbeid verrigten.* Figuurlijk, voor de inwendige beweging van levenlooze ligchamen, bijzonderlijk die, welke door gisting veroorzaakt wordt: *de wijn, het bier is in den arbeid*, is aan het gisten. Ook voor moeite, last, bezwaar: *dat heeft mij veel arbeid gekost.* Insgelijks is *arbeid*, eertijds, voor ellende, smert, verdriet enz. gebruikelijk geweest, dewijl smert als een gedurige arbeid is, door welken de vermogens van ligchaam en geest gekrenkt worden; waarom VIRGILIUS de rampen en onheilen, welke de Trojanen troffen, *iliacos labores* noemde. Bij OTFRID. komt *arabeit*, meermalen, in dezen zin, voor. Ook vindt men het dus in de BIJBELVERT. gebezigd: *gij hebt mij arbeyt gemaeckt met uwe sonden.* En nog zegt men van eene barende vrouw: *in arbeid gaan, — in arbeid*

 sit-

kitten, enz. Ook wordt *arbeid* alleen, somwijlen, voor *het baren* genomen: *hebt gij waergenomen den arbeydt der kinden?* BIJBELV., bij KIL. *labor parturientium*; in welken zin TATIANUS dit woord reeds gebezigd heeft. Zoo heeft ook de BIJB. 1477, *in arbeide sijn* en *gaen van kinde.*

In de andere beteekenis, of voor datgeen, wat door de aanwending onzer ligchaams- en zielskrachten voortgebragt wordt: *dat is zijner handen arbeid*, dat heeft hij vervaardigd.

Om de voetmaat in verzen te vinden, hebben de Dichters dit woord, somwijlen, verlengd en *arrebeid* geschreven; b. v. VOND.:

En moede van den last des arrebeyts te draegen.

Doch dit is niet na te volgen.

Arbeid is, waarschijnlijk, van ons, oudtijds algemeen, doch thans alleenlijk in den Bommelerwaard, en in de Betuwe, nog gebruikelijke *eeren*, voor *ploegen*, gr. ἀρόειν, lat. *arare*, goth. *arjan*, angels. *erian*, ijsl. *eria*, afkomstig, welke alle hunnen grond vinden in het veronderde zelfst. naamw. *ar*, of *er*, voor *aarde*, en de moeijelijke bezigheid van ploeg- en landwerk voornamelijk schijnen aan te duiden; waarom ons *arbeid*, oorspronkelijk, ten aanzien van den landbouw plagt gebezigd te worden, naardien der menschen eerste arbeid, zekerlijk, in het omspitten en bewerken van de aarde bestond, terwijl het, vervolgens, tot de overige bezigheden des menschelijken levens overgebragt is. Van hier

ARBEIDEN, o. w., *ik arbeidde, heb gearbeid.* Zijne krachten inspannen, gebruik van zijne krachten maken: *Vlijtig arbeiden. Om loon arbeiden.* Ter verlichting en verbetering van anderen werkzaam zijn: *erkent de genen, die onder u arbeiden.* BIJBELVERT. Figuurlijk, in eene hevige beweging zijn: *de wijn, het bier arbeidt*, gist.

In den BIJBEL 1477, wordt het voor moede worden gebezigd: *Si sullen loopen ende niet arbeiden*; waarvoor in de BIJBELVERT.: *zij zullen loopen en niet moede worden.*

Als bedrijvend werkw., en derhalve met den vierden naamval, komt het, in de spreekwijs *arbeid arbeiden*, bij de BIJBELVERTALERS voor: *van al sijnen arbeyt, dien*

dien hij arbeydet onder de sonne.

Oorspronkelijk bepaalde *arbeiden* zich, even als *arbeid*, tot den landbouw, het akkerwerk; intusschen komt het echter, reeds zeer vroeg, voor arbeiden, werken, in het algemeen voor. Van hier *arbeider*, *arbeidster*, *arbeidsman*, *arbeidsvolk*, enz., *arbeidsloon*, *arbeidzaam*, *arbeidzaamheid*; *arbeidzalig*, voor rijk in goeden arbeid, bij HOOFT.

ARCHANGEL, zie *Aartsengel.*

ARDUIN, *arduinsteen*, (bij KIL. *orduyn.*), o. en m., meerv. *arduinen.* Voor *de stof* onzijd., voor *den steen* mannel. Zie op *doek.* *Arduin*, van het lat. *arduus.*

AREND, m., meerv. *arenden.* Een roofvogel: *met eenen arent.* HOOFT. Ook het afbeeldsel van eenen arend in een wapen: *de pruisische arend*; en, in den verheyenen schrijftrant, het rijk zelf, hetwelk zulk eenen arend in zijn wapen voert, inzonderheid het roomsche rijk, welks voornaamste krijgsteeken, reeds in de oudste tijden, een arend was. Eindelijk een gesternte aan den hemel.

Om de vurigheid der oogen van dezen vogel, worden scherpe, glinsterende oogen *arendsoogen* genoemd. En hiervan is de spreekwijs afkomstig: *met arendsoogen rondzien.* Zie *adelaar.*

Om de snelle vlugt van den arend, wordt de schielijke voortgang eener zaak dikwerf verbeeld, als op arendsvleugelen te geschieden, vooral bij de Dichters: *de tijd vliegt op arendsvleugelen voorbij.* WACHTER. leidt dit woord van het oude *eren*, d. i. *vangen*, *rooven*, af, omdat de arend de voornaamste onder de roofvogelen is.

ARG, *erg*, bijv. n. en bijw., *arger*, *erger*, *argst*, *ergst*. In de meeste beteekenissen, het tegendeel van datgeen, wat goed is. Als bijv. naamw., voor hevig, gevaarlijk: *dat is eene arge ziekte.* Als bijw., voor slecht: *de wond ziet er zeer arg uit.* Zedelijk kwaad, ons en anderen nadeel aanbrengende: *arge gedachten van iemand hebben; iets ten argste duiden.* Scherp, gestreng: *hij had nog wel een arger verwijt verdiend.* Groot, gewigtig: *gij maakt alles arger, dan het is.* Ook wordt *arg* als een zelfst. naamw. gebezigd, voor snoodheid, bedrog: *ik heb het zonder arg of list gedaan; hij heeft er geen arg in.* *Arg denken*, d. i. kwaad, of bedrog vermoeden. Van hier *argeloos*, zon-

der arg., of erg. Het verkleinwoord *argje* komt bij HOOFT voor.

Voor *arg*, in al de boven opgegevene beteekenissen, gebruikt men thans, meestal, *erg*; doch in *arglist*, *arglistig*, *arglistigheid* en *argwaan*, wordt het behouden. Volgens KIL., die *arg*, *argutus*, heeft, is de grondbeteekenis van dit woord *loos*. Maar omdat deze gaaf veeltijds misbruikt wordt, zoo bezigde men *arg* ook in eenen kwaden zin.

ARGEREN. Zie *ergeren*.

ARGERLIJK. Zie *ergerlijk*.

ARGERNIS. Zie *ergernis*.

ARGLIST, v., meerv. *arglisten*. De, tot nadeel van anderen aangewende, list, welke, of bedekte ongeoorloofde oogmerken heeft, of regtmatige oogmerken, door bedekte ongeoorloofde middelen, tracht te bereiken: *hij is vol arglist. Het bedrogh en d'arghelisten.* HOOFT. *Arglist* komt reeds bij NOTKER. voor. *List* werd, eertijds, ook in eenen goeden zin, voor schranderheid, loosheid, gebruikt, en derhalve was *arg*, om het tegenwoordige denkbeeld uit te drukken, onontbeerlijk. Van hier *arglistig*, *arglistigheid*, *arglistiglijk*.

ARGUSOOG, o., meerv. *argusoogen*. Van *Argus* (uit de gr. fabelleer) en *oog*. Een scherp, argwanig oog: *hij heeft argusoogen; zij keek mij met argusoogen na.*

ARGWAAN, m. Het nadeelige, onzekere gevoelen van iemands gezindheden, inzonderheid, voor zoo ver dit gevoelen ongegrond is, waardoor het zich van *verdenking* onderscheidt: *argwaan omtrent iemand hebben;* — *eenen argwaan tegen iemand opvatten.*

ARGWANEN, b. w., *ik argwaande, heb geargwaand.* Argwaan, kwaad vermoeden, hebben: *iets argwanen.*

ARGWANIG, bijv. n. en bijw., *argwaniger*, *argwanigst*. Argwaan hebbend, ligt argwaan opvattend. Als bijv. n.: *hij is een argwanig mensch.* Als bijw.: *hij gedroeg zich zeer argwanig omtrent mij.*

ARK, v., meerv. *arken*: *door middel van deze ark.* VOND. *De arke des verbonds.* BIJBELVERT. Het vaartuig van Noach: *maak u eene arke van gopherhout.* BIJBELVERT.

Ark is naar het lat. *arca* gevormd, of komt, mogelijk, met hetzelve uit eene en dezelve veel oudere, doch thans

thans onbekende, bron voort. ADELUNG merkt aan, dat de ouderdom van dit woord en deszelfs beteekenis uit den naam van het griekſche ſchip ἀργω blijkt, waarnaar *de Argonauten* genoemd zijn geworden, en welks overeenkomst met ons *ark*, zekerlijk, niet toevallig is.

ARM, bijv. n. en bijw., *armer*, *armst*. In eenen eigenlijken zin; van tijdelijk vermogen beroofd, behoeftig: *een arm mensch; arm zijn, arm worden; iemand arm maken. Hij is niet arm, die weinig heeft, maar hij, die veel begeert.*

Armen, het meerv. van *arm*, komt, in eenige gemeenzame spreekwijzen, voor *het armenbestuur* voor: *hij is aan de armen*, wordt door het armenbestuur bedeeld; — zoo ook: *hij trekt*, — *hij leeft van de armen. Hij heeft tien duizend guldens aan de armen*, aan het armenbestuur, tot onderhoud der armen, *gemaakt.*

In eenen overdragtelijken zin; van iedere andere zaak beroofd, met het voorzetsel van: *arm van vrienden, arm van troost. Arm van krijgsoversten* enz. HOOFT. *Eene arme taal*, welke gebrek aan woorden heeft. Ongelukkig, beklagenswaardig: *die arme man! dat arme meisje!*

De Dichters veroorloven zich, somwijlen, eene verlenging van dit woord, en schrijven *arrem*, b. v. POOT: *mij arrem schepsel* enz. Even zoo rekt men ook, naar willekeur, verscheidene andere woorden uit, om de maat te vinden; b. v.: *storremwind, vollek, ollem, berreg, sterrefdag, burregwal, pallemtak, wollef* enz. Doch bij de tegenwoordige Dichters van naam wordt dit niet nagevolgd.

Arm, bij KERO *aram*, komt met een hebr. woord overeen, hetwelk naakt beteekent. Het gr. ἐρημος, *woest*, en het lat. *aerumnae* zijn, vermoedelijk, ook niet ver daarvan verwijderd. *Arm* beteekende reeds bij ULPHILAS ellendig. Van hier *armbezorger, armbus, armelijk, armgeld, armhuis, armhuisjongen, armkas, armkind, armmeester, armschool.*

ARM, m., meerv. *armen*. Verkleinw. *armpje*. Eigenlijk, het gedeelte des menschelijken ligchaams; van den schouder tot de vuist: *de armen naar iemand uitstrekken; een kind op den arm nemen, dragen. Arm in arm,*

waar-

waarvoor ook, in de dagelijksche verkeering, *gearmd; zij gingen gearmd*, zijnde het verled. deelwoord van het ongewone werkw. *armen*, welk deelwoord ook nog in het zamengestelde *langgearmd*, *kortgearmd*, met lange, korte armen voorzien, overig is. Het veelvuldige gebruik, hetwelk men van dit lid des menschelijken ligchaams maakt, heeft tot verscheidene overdragtelijke spreekwijzen aanleiding gegeven. Zoo wordt daardoor, b. v., sterkte, magt, aangeduid, bijzonderlijk in den bijbelschen schrijftrant: *iemands arm versterken, verbreken*, enz. Insgelijks, wanneer van Gods arm gesproken wordt: *met den arm uwer sterkte; een arm met magt*. BIJBELVERT. *De arm des wereldlijken Regters*, ook *de wereldlijke arm*, de Overheid. *Koningen hebben lange armen. Iemand in de armen vallen*, zich vrijwillig aan hem onderwerpen, ook zijne toevlugt tot hem nemen. Magt, heerschappij, met teederheid verbonden: *o liefde en vriendschap! niets zal mij, in het toekomstige, uit uwe armen scheuren*. Hulp, bijstand: *iemand in den arm nemen*, in het dagelijksche leven. Om eenige overeenkomst in de uiterlijke gedaante, wordt dat gedeelte der zee, hetwelk diep in een land loopt, *een arm der zee* genoemd. Om dezelfde reden dragen de zijdelings uitstekende deelen eener kerkkroon, waarop de lichten geplaatst worden, den naam van *armen*.

Het woord heeft met het gr. [illegible] en lat. *armus* te veel overeenkomst, om hetzelve niet te bemerken. Van hier *armader*, *armband*, *armstoel*.

ARMGESMIJDE, o., meerv. *armgesmijden*. Allerhande gouden en zilveren sieraden, welke men, weleer, aan de armen plagt te dragen: *en het armgesmijde, dat aen sijnen arm was*. BIJBELVERT.

ARMHARTIG, bijv. n., *armhartiger*, *armhartigst*. Arm, d. i. bekrompen, van hart. Ook onverdragelijk, voor slecht, gering: *hij is een armhartig schrijver*. Van hier *armhartigheid*, *armhartiglijk*.

ARMOEDE, v. Gebrek aan eigendom en tijdelijk vermogens: *in bittere armoede*. VOND. *Armoede van iets*, voor gebrek aan iets: *armoê van eetwaren*. HOOFT. *Om de armoede der ervarenheid te boeten*. HOOFT. *Wij verteerden ons geld daar, in armoede*, wij werden

den voor ons geld slecht onthaald. Het verkleinwoord van *armoede* is *armoedje*, in den gemeenen spreektrant, voor gering vermogen, gebruikelijk: *ik heb mijn geheele armoedje daaraan besteed.* Van hier *armoedig*, *armoedigheid*, *armoediglijk.*

ARMOZIJN, o. Zekere stof, waarvoor HOOFT *armozij* bezigt.

ARMPIJP, v., meerv. *armpijpen.* Het holle been van den arm, hetwelk van den schouder tot aan de elleboog loopt.

ARMRING, m., meerv. *armringen.* Een ring, welke, eertijds, tot sieraad aan den arm gedragen werd.

ARMZALIG, bijv. n. en bijw., *armzaliger*, *armzaligst.* Dit *zalig*, achter een ander woord gevoegd, geeft aan hetzelve de beteekenis van veelheid, of overvloed, zoowel in eenen kwaden, als goeden zin. *Armzalig* beteekent dan door groote en aanhoudende armoede ellendig. Als bijv. naamw.: *een armzalig mensch; een armzalig leven.* Figuurlijk, voor slecht, gering, nietswaardig: *een armzalige troost; een armzalig dorp.* Als bijw.: *wij leefden daar armzalig*, ellendig; *dat is armzalig geschreven.* Van hier *armzaligheid.* Zie *zalig.*

ARN, v. Eene rivier in Italie: *die over de arn strekt*, HOOFT. Oudtijds werd ook een stroom in Walcheren *de arne* genoemd, waarvan nog *Arnemuiden*: *hevet beleghen Middelborch ende oversleghen die Arne*, M. STOKE.

ARRE, veroud. bijv. naamw., voor gram, toornig: *ende onye en sach mensche Marien arre*, TAFELB. *In arren moede.* J. DE MARRES.

ARREN, zie *narren.*

ARSENAAL, o., meerv. *arsenalen.* Tuighuis, wapenhuis; eene plaats, waar wapenen en andere krijgsbehoeften vervaardigd en bewaard worden: *bij het arsenaal.* HOOFT. Van het ital. *arsenale*, spaan. *arzenal.*

ARTIKEL, (onduitsch van oorsprong) o., meerv. *artikelen.* Van het lat. *articulus*, een lid. Een deel eener rede, of eens geschrifts, of eene in bijzondere afsneden verdeelde oorkonde: *het derde artikel van het tweede hoofdstuk: de twaalf artikelen des geloofs; de vredesartikelen.* — Ook wordt, bij de kooplieden, eene enkele soort van koopwaren, *een artikel* genoemd: *ik*

 heb

heb die artikel nog niet verkocht; in het artikel van den tabak gaat thans niet veel om. Eindelijk worden, in de taalkunde, *de*, *het*, *een*, door sommigen, *artikelen* genoemd: *al voor het artikel schijnt niet gedeclineerd te willen zijn.* Hooft. Doch hiervoor gebruiken wij *lidwoord.*

ARTIKELBRIEF, m., meerv. *artikelbrieven.* Een in artikelen afgedeeld voorschrift van gedrag, met bijgevoegde straffen, op de overtreding van hetzelve gesteld, voor de zeekrijgsmagt.

ARTISJOK, v., meerv. *artisjokken.* Zekere uit een ander land tot ons overgebragte plant, welker naam daarom ook vreemd is.

Ital. *articiocco*, en *carciocco*, spaan. *artichofa* en *alcarchofa*, fr. *artichaut*, eng. *artichoke*, zweed. *ertskocka*, deen. *Arteskok*, pool. *karciof.*

ARTS, m., meerv. *artsen.* Geneesmeester: *lijfarts*, *wondarts.* De Hoogduitschers bezigen ook *tandarts* (*Zahnarzt*), *breukarts* (*Bruchartzt*) enz., waarvoor wij *tandmeester*, *breukmeester* gebruiken.

Waarschijnlijk is het woord *arts* van het lat. *artista* afkomstig; en van dit *arts* heeft men het, nu verouderde, werkw. *artsen*, bij Kil. *artsenen*, d. i. *genezen*, gevormd.

ARTSCH, zie *aarts.*

ARTSENIJ (oul. *arstedij*), v., meerv. *artsenijen.* Een middel, om de gezondheid te behouden, of te herstellen; geneesmiddel; *met geene artsenij te helpen.* Vond. *Eene artsenij bereiden, ingeven, innemen.* Van hier *artsenijkunde*, *artsenijwinkel.*

AS, v., meerv. *assen.* Eigenlijk, het dwarshout, waarop het bovenste gedeelte, of de bak, van eenen wagen, eene kar, of ander rijtuig, rust, en om hetwelk de wielen zich bewegen: *eene as aan den wagen maken; de voorste as*, of *vooras*, *de achterste as*, of *achteras.* Ieder rond ligchaam, om hetwelk zich een ander beweegt: *eene windas enz.* Insgelijks, in de wiskunst, iedere regte lijn, welke door het middelpunt van eenig ding loopt, of als zoodanig gedacht wordt; ook in de aardrijks- en sterrekunde: *de wereldassen; onder de kille noorderas.* Voor *overal*, de geheele wereld door, zegt Antonides: *van d'eene aen d'andere as.*

Het

Het woord schijnt afkomstig te zijn van het lat. *axis*, of gr. ἄξων, hetwelk van ἄγειν afstamt, omdat de as het rad met zich omvoert.

ASCH, v. Het overgeblevene deel van een verbrand ligchaam, inzonderheid van hout en turf: *met heete asch.* HOOFT. *Iets tot asch verbranden. Steden, dorpen in de asch leggen*, verbranden; *in de asch liggen*, verbrand zijn. Figuurlijk.: *daar ligt nu al mijne hoop in de asch*, is verdwenen. Zoo ook: *het vuur der liefde had, reeds lang, in mijn hart, onder de asch, gesmeuld.* De bijbelsche spreekwijs *in zak en asch boete doen*, ziet op het gebruik der Joden, die zich, in groote droefheid, met asch bestrooiden. Het overblijfsel van een gestorven menschelijk ligchaam: *tot asch worden; zijne asch rust in dit graf.* Ook voor een gestorven ligchaam zelf, een lijk: *zij bestelden zijne asch ter aarde.* VOND. Deze spreekwijs is, waarschijnlijk, van de gewoonte dier volkeren ontleend, die hunne dooden plagten te verbranden. In den dichterlijken schrijftrant, figuurlijk, voor het aandenken aan eenen gestorvenen: *ik zal dankbare tranen aan uwe asch wijden.* Van hier *haardasch*, *potasch* enz.

Het woord komt met het gr. ἄζα, hetwelk HESYCHIUS door κονις, d. i. *stof*, verklaart, waarvan het lat. *cinis*, d. i. *asch*, overeen; dewijl *asch*, eigenlijk, het stof van eenig verbrand ligchaam is. Van hier *aschachtig*, *aschbak*, *aschbezem*, *aschbus*, *aschgat*, *aschgraauw*, *aschhok*, *ashoop*, *aschkar*, *aschketel*, *aschkruik*, *aschman*, *aschpot*, *aschschop*, *aschvarken*, *aschschuit.*

ASCHDAG, m., meerv. *aschdagen.* De eerste woensdag in de vasten, wanneer men, in de roomsche kerk, de vasten daarmede begint, dat men, in de kerk, met gewijde asch bestrooid wordt.

ASSCHEPOESTER, v., meerv. *asschepoesters.* In den gemeenen spreektrant, een meisje, dat altoos in de asch wroet, en er vuil, besmuld uitziet: *gij zijt eene regte asschepoester.* Het verkleinwoord is *asschepoestertje.*

ASPERSIE, (drielettergrepig. Bij KIL. *sperghel*, *sparghel*), v., meerv. *aspersies.* De uit de aarde groeijende vrucht van zekere bekende plant: *aspersies steken.* Van het lat. *asparagus*, of het spaan. *asparagos.* Voor *asper-*

persie zegt men, in de gemeenzame verkeering, ook *spersie*. Van hier *aspersieplant*.

ASPERSIEBED, o., meerv. *aspersiebedden*. Een tuinbed, waarop aspersies groeijen. Dewijl de aspersieplant eenige jaren moet gestaan hebben, eer zij eetbare vrucht geeft, zoo zegt men van iemand, die ergens eenen post bekleedt, en, waarschijnlijk niet ligt naar eene hoogere standplaats zal geroepen worden: *hij heeft aspersiebedden aangelegd*.

ASPUNT, o., meerv. *aspunten*. Het uiterste einde eener as, inzonderheid in de aardrijks- en sterrekunde: *het noorder — zuider aspunt*. Overdragtelijk: *zij zijn de aspunten, waarop alles draait*, de mannen, op welke alles aankomt.

ATERLING, m. en v., meerv. *aterlingen*. Bastaard, basterd, onecht kind: *een aterling en koningsbastert*. Moonen. Van hier ook het bijv. naamw. *aterlingsch*. Insgelijks is het woord *aterling* in gebruik voor duistenling.

Waarschijnlijk is *aterling* eene zamentrekking van *achterling*, d. i., in de eerste beteekenis, iemand, die heimelijk ter wereld gekomen is, en den echten kinderen achtergesteld wordt; en, in de andere beteekenis, iemand, die anderen, in het duister, in het geheim, belaagt.

ATHENEN, o. De naam der bloeijendste stad in het voormalige Griekenland

Sommigen schrijven *Athene*, even als *Rome*, *Italie* enz., zonder *n*; doch daar dit woord, in het gr., meervoudig is, en niet Ἀθήνη, maar Ἀθῆναι, geschreven wordt, dewijl die stad uit verscheidene afdeelingen bestond, als de eigenlijke stad, de voorstad, de burg enz., zoo is, misschien, om dezelfde reden, bij ons, *Athenen*, met de *n*, als een teeken van het meerv., te verkiezen.

Voor de hiervan afgeleide woorden *athenienser* en *atheniensisch*, zou men korter en beter *athener* en *atheensch* kunnen zeggen. Voor het laatste is, in vele gevallen, *attisch* geschikter, van het landschap Attika, welks hoofdstad Athenen was.

ATLAS, m., meerv. *atlassen*. Een woord, waartoe de verdichte geschiedenis van den ouden koning Atlas, in Afrika, aanleiding gegeven heeft, en hetwelk tegenwoordig nog, in de aardrijksbeschrijving, voor eene verzameling

ling van landkaarten, gebruikt wordt; eene benaming, welke GERH. MERCATOR, een bekende aardrijksbeschrijver der zestiende eeuw, ingevoerd heeft, die zijn aardrijkskundig zamenstel, het eerst, zijnen *atlas* noemde. Ook draagt zekere berg, in Afrika, dezen naam: *van den hemelhoogen atlas*. VOND. Van den boven genoemden koning ATLAS heeft ook de *atlantische zee* haren naam bekomen.

ATLAS, o., meerv. *atlassen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere bekende stof, voor de kleederdragt, welke, in de perzische taal, denzelfden naam draagt.

AU, een tweeklank. Zie mijne nederd. spraakk. D. I, § 11.

AU, veroud. voorzetsel, in zamenstelling, voor *aue*, of *ave*, beteekenende *af*, d. i. zonder, van gelijke kracht, als ons thans gebruikelijk *on*. Oudtijds schreef men, b. v., *auwaard*, *auwijs* enz., waarvoor thans *onwaard*, *onwijs* enz.

AU, tusschenwerpsel, zijnde de natuurlijke uitdrukking van ligchamelijke smert: *au*, *is mij dat brandent!*

AUGUSTUS, de achtste maand in het jaar, welke dezen naam, bij de Romeinen, ter eere van keizer AUGUSTUS gekregen heeft. KAREL DE GROOTE gaf haar den naam van *aranmanoth*, overeenkomende met ons, in den deftigen schrijf- en spreekstijl, gebruikelijke woord *oogstmaand*. Zie hetzelve.

AUTAAR, zie *altaar*.

AVEGAAR, (bij KIL. ook *aveger*, *eveger*; bij PLANT. *egger*), m., meerv. *avegaars*, *avegaren*. Zekere groote boor.

AVEREGTS, bijw. Van *ave*, d. i. *af*, en regts. Verkeerd: *hij doet alles averegts*. *De wereld mag dit averegts beloonen*. VOLLENH. Van hier

AVEREGTSCH, bijv. n., *averegtscher*, zeer, meest *averegtsch*. Verkeerd: *de averegtsche zijde van een kleed*. Overdragt.: *averegtsche oogmerken*; *averegtsche zachtzinnigheid*. VOLLENH. Ook, van ter zijde, *een averegtsche slag*.

AVERIJ, zie *haverij*.

AVOND (bij KIL. *avend*), m., meerv. *avonden*. Het einde van den dag, of de tijd tusschen dag en nacht: *het treurspel eindigt met den avond*. VOND. *Het wordt avond*; *de avond overviel ons*; *tegen den avond*; de-

desen avond, ook *van avond*, *zal ik bij u komen*; *des avonds*. *Goeden avond!* de gewone avondgroet. Overdragtelijk, en in den dichterlijken schrijfstijl, voor het einde des levens, of den ouderdom; *mijn avond nadert reeds; dewijl de avond mijns levens nabij is*. Van hier ook *gisterenavond*, *eergisterenavond*, *schemeravond*, *winteravond* enz.

Avond beteekende, oulings, ook den dag, welke eenig feest voorgaat, volgens KIL. ook *heiligavond* genoemd. Wij hebben hiervan nog overblijfsels in *vastenavond*, de dag, of thans liever, de avond, voor den eersten dag in de vasten; *nieuwjaarsavond*, *kersavond* enz.

Het woord wordt gemeenlijk, als het deelw. van het oude werkw. *aven*, (bij KIL. *abire*, *deficere*) d. i. *vertrekken*, *afnemen*, beschouwd; zoodat *avond*, eigenlijk, zoo veel zou beteekenen, als het afnemen van den dag, of het vertrekken, het ondergaan van de zon. Van hier *avondbezoek*, *avonddauw*, *avondeten*, *avondgebed*, *avondgezang*, *avondkost*, *avondlied*, *avondlucht*, *avondmaal*, *avondmaalganger*, *avondmaaltijd*, *avondmuzijk*, *avondoffer*, *avondregen*, *avondschemering*, *avondschool*, *avondschuit*, *avondspel*, *avondspijs*, *avondster*, *avondstond*, *avonduur*, *avondwandeling*, *avondwind*.

AVONTUREN, b. w. Van *avontuur*: *ik avontuurde*, *heb geavontuurd*. Wagen: *ik zal dat eens avonturen*. Dit woord is in den gemeenzamen spreektrant alleen nog gebruikelijk.

AVONTUUR, (bij KIL. *avendure*), o. meerv. *avonturen*. Een toeval, eene uitkomst, waaraan het geluk meer deel heeft, dan het overleg: *iets*, *op avontuur*, *ondernemen*. *Op 't wankele avontuur*. VOND. *Op avontuur uitgaan*. Lot, lotgeval: *ik zal u mijne avonturen verhalen*. Een zeldzaam, wonderbaar voorval: *ik heb*, *op mijne reis*, *een zeer aardig avontuur gehad*. Stout bestaan, hagchelijke onderneming: *en quam dat avontuur dan avrechts te beslaan*. VOND.

De oorsprong van dit woord heeft den Taalkundigen aanleiding tot allerlei gissingen gegeven, waarvan de voornaamste door IHRE aangevoerd zijn. Het natuurlijkste is, intusschen, dat men het van het lat. *adventus*, of liever *eventurus*, d. i. *hetgeen zal geschieden*, afleide, hetwelk,

welk, door middel van het fr. *avanture*, tot ons gekomen is, en waarvan *adventura*, *eventura*, *adventurarius*, *eventurare* enz., in het middeleeuwsche latijn, voorkomen. Van hier *avontuurlijk*.

AZEN, b. w., *ik aasde*, *heb geaasd*. Aas, of spijs, in den mond steken, en, bij gevolg, voeden, zoo van menschen, als dieren: *ende heeft ons geaest, doe wij noch niet vlugghe en waren*. ALDEG.

De rijke zuivelmarkt, die Nederlant kan azen
Met voedzaem dischbanket van vette edammer kazen.
ANTONID. Ook eten: *als van een tijgerdier geaasd*. VOND. Deze beteekenis vindt men ook in *zich veraazen*, d. i. zich veräten, of te veel eten.

Azen komt van *aas*. Thans wordt het, gemeenlijk, van de vogelen gebruikt, die gewoon zijn, spijs in den bek te nemen, om er hunne jongen mede te voeden.

AZIA, *Azie*, (drielettergrepig) o. Het oostelijke deel des aardbols. Ook voor een gedeelte van dit werelddeel: *klein azie*. Van hier het zelfst. naamw. *aziaat*, *aziaten*, een persoon uit Azie; ook het bijv. naamw. *aziatisch*, hetgeen dat tot Azie behoort, uit Azie afkomstig is, of eenige betrekking op dat werelddeel heeft.

De afkomst van dit woord is duister. Sommigen meenen, dat zekere *Asia*, dochter van Oceanus en Thetijs, en huisvrouw van Prometheus; anderen, dat *Asius*, zoon van Cotijs, de oorsprong van dezen naam is. BOCHART is van gevoelen, dat dit werelddeel *Azie* genoemd is, van het hebr. חציו, d. i. *het middelste*, dewijl *klein Azie*, in zeker opzigt, tusschen Europa en Afrika gelegen is. WACHTER. leidt het van *As* af. hetwelk, bij de Ouden, *God* beteekende; omdat men het als het geboorteland der Goden mag aanmerken.

AZIJN, (ook *edik*), m., meerv. *azijnen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. *Azijn maken. Zoo zuur als azijn. Bierazijn*, *wijnazijn*, *kunstazijn* enz. *Iets in azijn leggen*.

Bij OTFRID., NOTKER. en TATIAN. *ezzich*, angels. *ecet*, goth. *akeit*, pool. *ocet*, hong. *eczete*, hoogd. *Essig*, ijsl. *edik*, deen. *Adikke*, zweed. *aettika*, ital. *aceto*, lat. *acetum*, gr. ὄξος. Van hier *azijnachtig*, *azijnflesch*, *azijnkan*, *azijnmaker*, *azijnmakerij*, *azijnplaats*, *azijnstel*, *azijnton*, *azijnvat*, *azijnverkooper*.

AZIJ-

AZIJNEN, b. w.; *ik azijnde*, *heb geazijnd*. Azijn over iets gieten: *de salade is geazijnd*.

AZUREN, onverbuigbaar bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van azuur; even als *gouden*, d. i. van goud, *houten*, d. i. van hout, enz.: *een doos met een azuren deksel*.

AZUUR, *azuursteen*, m., meerv. *azuren*. De naam van zekeren schoonen, hoogblaauwen steen, die, in het gemeene leven, gewoonlijk, *lazuur* genoemd wordt; van waar de spreekwijs: *zoo blaauw als een lazuur*. Zie *lazuur*.

AZUUR, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Azuurverwig: hemelsblaauw:

Thans daalt de Heilant uit d'azure stargewelven. HOOGVL. Sommige Dichters schrijven *azuren*, volgens den regel, dat alle stoffelijke bijvoegel. naamwoorden in *en* uitgaan; doch het is klaar, dat, hier, niet de *stof*, maar wel de *kleur* bedoeld wordt; welk onderscheid de Ouden in acht namen, schrijvende, b. v.: *een purperen cleet*, en integendeel: *dye zee met purpere verwe verciert*. HIST. VAN ALEX. Hiermede overeenkomstig, bezigde HOOGVLIET altoos de zoogenoemde stoffelijke bijvoegl. naamwoorden, met *en*, als: *zilveren*, *gouden*, enz.; doch *azuur*, *azure*, voor azuurverwig, hemelsblaauw; terwijl het Genootschap L. D. S. P., in de psalmberijming, echter, *uit zijn azuren zalen* schrijft.

Azuur wordt ook als zelfstandig, voor *azuurverw*, gebezigd, *het azuur*. Daar de blaauwe kleur eene voorname eigenschap van den azuursteen is, zoo is *het blaauwe azuur*, dat door sommige Dichters gebruikt wordt, eene overtolligheid. Van hier *azuursteen*.

B.

B, volgens de gewone rangschikking der letteren, de tweede letter van het nederduitsche ABE, en de eerste der medeklinkeren, welke met de lippen uitgesproken, en, even als de overige lipletters, het eerst en gemakkelijkst voortgebragt wordt. De B behoort tot de zachte medeklinkers; en, schoon anders de lettergrepen met scherpe medeklinkers gesloten worden, wordt zij echter, ook aan het einde van een woord, of eene lettergreep gebruikt, als: *rib*, *ribben*, *schub*, *schubben*; *babbelen*, *kibbelen*, enz.

BAAI, v., meerv. *baaijen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere wollen stof: *witte*, *zwarte*, *gestreepte baai*, enz. Onder de zeelieden is het hiervan afgeleide verkleinw. *baaitje* gebruikelijk, voor een, van baai, of andere grove stof, gemaakt kort wambuis. In den gemeenzamen spreektrant wordt het woord *baai* ook voor wijn gebezigd, b. v. *roode baai*; en dit *baai* is, volgens BOXHORN, van der Schijten *bach*, d. i. wijn, afkomstig.

BAAI, v., meerv. *baaijen*. Inham, kleine zeeboezem, zeearm: *in de baai van Gibraltar*. In het ital. is *bada*, *bado*, eene vertoeving.

Hiertoe kan men ons *baaivanger* betrekken, oorspronkelijk ontleend van die groenlandsvaarders, die allereerst de stoutheid gehad hebben, om, met hunne schepen, in de baaijen te visschen, dewijl aldaar de meeste walvisschen gevonden worden. Bij overdragt, iemand, die vlug en zwierig op schaatsen rijdt. En hiervan het onz. werkw. *baaivangen*.

BAAIJEN, onverbuigb. bijv. n., van *baai*, zekere stof, beteekenende het woord eigenlijk zooveel als van baai: *een baaijen rok*.

BAAIVANGER, zie *baai*.

BAAK, (ook *baken*), v., meerv. *baken*. Een teeken voor de zeelieden, bestaande in eene op het water drijvende ton, of in palen, om voor de ondiepten, of gevaarlijke plaat-

plaatsen te waarschuwen. Ook een vuurtoren, zijnde eene verhevene plaats, waarop, des nachts, eene brandende lantaren gesteld wordt, om de haven aan te wijzen. *Dat de koning bestevent en bezeilt heeft eene andere baake.* HOOFT. *Baken zetten; de baken verzetten;* figuurlijk: *de baken zijn verzet*, de zaken zijn veranderd, — *als het tij verloopt, verzet men de baken*, (spreekw.) d. i. wanneer de omstandigheden veranderen, dan neemt men ook andere maatregelen. *De baken komen uit*, vertoonen zich, — het geheim komt aan den dag, in den gemeenen spreektrant. Bij overdragt, wordt *baak* gebezigd voor iemand, die anderen ten voorbeeld strekt: *voor Wilhems dappren zoon, die heldre heldenbaeck.* VOND. Van hier *vraagbaak*. HOOFT heeft *baakbewaarder*, voor baakwachter, of bewaarder van eenen vuurtoren.

BAAL, v., meerv. *balen*. Een hoop in matten, linnen enz. zamengepakte waren, in tegenoverstelling van die waren, welke in vaten, kisten enz. gedaan worden: *eene baal koffijboonen*, ook *eene koffijbaal; eene wolbaal* enz.
Gemeenlijk leidt men dit woord, om de rondheid der zaak, welke daardoor aangeduid wordt, van ons *bal* af. WACHTER vindt deszelfs oorsprong in het gr. *πιλεω*, *ik druk zamen.* Het eng. *bail* en *bale*, ital. *balla*, deen. *ball*, hoogd. *Ballen*, pool. *bela*, en lat. *bala* en *balla* worden, insgelijks, voor een pak, of eenen zamengepakten hoop waren, gebruikt.

BAAN, v., meerv. *banen*. Eene effene vlakte; een betreden, gangbare weg: *buiten de baan des krijgs.* HOOFT. Van dit woord zijn vele gemeenzame spreekwijzen ontleend, als: *op de baan komen*, *op de baan* (ook *ter baan*) *brengen*, *de baan klaar maken*, *iets op de lange baan schuiven* enz. Inzonderheid wordt de door sneeuw gemaakte weg eene *baan* genoemd: *de baan warm houden*, zonder tusschenpoozen over de sneeuw, of het ijs, glijden; overdragtelijk, zonder ophouden, in dezelfde bezigheid volharden. Van hier *glijbaan*, *sullebaan*; ook *baanveger*, die de sneeuw van het ijs afveegt; *baangeld*, hetwelk voor het gebruik daarvan betaald wordt. Eene effen gemaakte plaats, waar allerlei oefeningen verrigt worden; van hier *kaatsbaan*, *kegelbaan*, *kolfbaan*, *lijnbaan*, *loopbaan*, *maliebaan*, *renbaan*, *rijbaan enz.* Zie deze woorden. HOOFT heeft *baanwijs*, voor kundig

van

van den weg. Figuurlijk drukt het woord *baan*, dikwerf, der menschen zedelijke handelingen uit: *voer mij op de regte baan; de baan der deugd.*

Het verkleinwoord is *baantje*. In den gemeenen spreektrant, wordt dit *baantje* ten aanzien van deze of gene bediening gebezigd, om daarmede aan te duiden, dat dezelve voordeelig is: *het is een goed baantje.* Zoo zegt men ook, in den zeedienst: *voor een baantje dienst nemen.*

Baan wordt, in de gemeenzame verkeering, ook voor *lijnbaan* genomen: *in de baan werken.* Van hier *baander*, *baanderij*; *baanspinner*, *baandraaijer*, iemand, die het rad in de lijnbaan draait.

Ook wordt het woord *baan* bij ons voor de breedte der stof gebezigd, waaruit sommige vrouwenkleederen bestaan; *een rok van zes banen*, enz.

BAANDERHEER, m., meerv. *baanderheeren.* WACHTER en HUYDEC. nemen *baanderheer* voor iemand, die, oudtijds, de banier van zijn gewest droeg, in den gemeenen optogt tegen den vijand; en bij hen is derhalve *baanderheer* (ook *banderheer*, *banerheer*, en, in den gemeenen spreektrant, *banjerheer*) zoo veel als *banierheer*. KILIAAN leidt het van *bande*, lat. *banda*, d. i. eene menigte van krijgsvolk, ook een krijgsteeken, af.

BAANGELD, zie *baan*.

BAANVEGER, zie *baan*.

BAAR, een, in de zamenstelling, gebruikelijk woord, dat bij verscheidene naam- en werkwoorden gevoegd wordt, en daarvan bijvoegelijke naamwoorden maakt.

Achter zelfst. naamwoorden, eene ontbering van datgeen aanduidende, waarbij het gevoegd is, even als *loos*. Hiertoe behoort het nog in sommige oorden van ons Vaderland gebruikelijke *mondbaar*, (anders *mombaar*, *momber*, *momboor*) iemand, die geenen *mond*, d. i. voogd heeft. Zie *momber*.

Achter zelfst. naamwoorden, in de beteekenis van dragen, voortbrengen, b. v. *vruchtbaar*, *dankbaar*, *eerbaar*, *dienstbaar*, *nutbaar* (dat nut aanbrengt) *ruchtbaar* (dat gerucht en geroep verwekt) *kostbaar* (dat kosten veroorzaakt) enz. Ook het bezit eener zaak aanduidende, als: *eene gangbare munt*, die gang, (koers) heeft; *een gangbare weg*, die een bekwaam gaanpad heeft.

Achter werkwoorden, en wel achter derzelver onbepaalde wijs, met wegwerping van den uitgang *en*, dan een vermogen om te doen, dan een vermogen om te lijden, of iets dat gedaan kan worden, aanduidende. Een vermogen om te doen, of in eenen bedrijvenden zin: *feilbaar* en *onfeilbaar*, dat feilen kan, of niet feilen kan; *brandbaar*, dat branden kan. — *Manbaar* is huwbaar, van het verouderde *mannen*, d. i. eenen man nemen: *een manbaar meisje*, een meisje, dat eenen man nemen, of in het huwelijk treden kan. Zie *manbaar*. In eenen lijdenden zin: *eetbaar*, *drinkbaar*, *hoorbaar*, enz., dat gegeten, gedronken enz. kan worden, met derzelver tegenstellingen, *oneetbaar* enz. Ook duidt dit *baar*, achter werkwoorden geplaatst, mede in eenen lijdenden zin, iets aan, dat verdient gedaan te worden: *een achtbaar man*, die te achten is; *eene strafbare daad*, die gestraft moet worden.

Dit *baar* stamt van het oude *baren*, *beren*, d. i. dragen, brengen, af.

Reeds in de oudste talen vindt men eene eindlettergreep, welke met ons *baar*, zoo wel in klank, als in beteekenis overeenkomt; b. v., in het hebr. כר, alwaar גזכר een *schatmeester* is. Bij de Perzen is *ber* iemand, die iets draagt, of brengt; en eenen profeet noemen zij *beigamber*, dat is zooveel als een nieuwsaanbrenger; eene bijzonderheid, welke den hoogen ouderdom van het werkw. *baren*, *beren*, d. i. dragen, brengen, alleen zoude bewijzen, wanneer dezelve anders niet reeds blijkbaar ware.

BAAR, bijv. n. Eigenlijk naakt, van alle uiterlijk bekleedsel ontbloot; b. v. *met baren sweerde*, enz. Doch in deze beteekenis is dit woord, bij ons, niet meer gebruikelijk, dan alleen in het zamengestelde *barvoets*, waarvoor KIL. ook *baarvoets*, *baarscherbeen*, heeft. Figuurlijk, open, bloot, geheel. Zoo zegt men *bare zee*, d. i. enkel zee, eene zee, waaraan geen strand gezien wordt; *bare*, thans *barre*, *hei*, *barre klip*, *barre rots* enz., niet anders, dan hei, klip en rots, zonder boom of struik (in het lat. *nuda rupes*). *Baar geld* is bloot geld, niet anders dan geld, eigenlijk geld, in tegenoverstelling van al datgeen, waarin, anders, iemands bezitting mag bestaan: *iemand in baar geld betalen*, waarvoor men thans, gemeenlijk, *in*

in gereed geld zegt. Hooft bezigt *baarschap*, voor gereed geld. Behalve het boven genoemde, nog gebruikelijke *barvoets*, d. i. *blootsvoets*, hadden wij voorheen ook het zamengestelde *baarhoofds*, nu *blootshoofds*, en *baarschuldig*, dat zoo veel als *overtuigd van schuld* (bij Kiliaan *manifeste reus*) is.

Ten aanzien van de woorden *openbaar* en *openbaren*, moet ik nog aanmerken, dat in dezelve eene overtolligheid (*pleonasmus*) plaats heeft, zijnde eene vereeniging van twee woorden, welke, ieder op zich zelf, zoo veel zeggen, als beide te zamen, dewijl *baar* open, en *openbaar*, derhalve, tweemaal hetzelfde is. De Ouden gebruikten ook het enkele *baar* en *baren*, om dezelfde begrippen uit te drukken, waartoe wij, thans, *openbaar* en *openbaren* bezigen, welke woorden, echter, zoo algemeen in gebruik zijn, dat men, door dezelve tot hunne oorspronkelijke eenvoudigheid terug te brengen, onverstaanbaar zou worden.

Ook dit *baar*, *bar*, hoogd. *bar*, vindt zijnen oorsprong in ons oude *baren*, dat voortbrengen, telen, beteekent. Het zegt, namelijk, zoo veel als naakt, onbedekt, gelijk men eerst ter wereld komt en voor het licht gebragt wordt.

BAAR, vr., meerv. *baren*. Een werktuig om te dragen: *de beelden werden voor de baar gedragen*. Hooft. Eene lijkbaar, *baar* genoemd: *geen staatsie volgt de baar*. Vond. Daar de beteekenis van dragen in *baar* zelve opgesloten ligt, zoo is het zelfst. woord *draagbaar*, eigenlijk, eene overtolligheid.

BAAR, v., meerv. *baren*. Golf, waterbaar: *de baren der zee*. Overdragtelijk, voor de scheepvaart, of de zeedienst: *ik zal op de baren mijn geluk zoeken*. Ook worden de balken, of strepen, in de wapens, *baren* genoemd.

BAAR, vr., meerv. *baren*. Staaf: *eene baar zilver*. Van hier het zamengestelde *baarzilver*.

BAARBLIJKELIJK, bijv. n., *baarblijkelijker*, *baarblijkelijkst*. Volkomen blijkbaar, oogenschijnlijk, duidelijk: *eene baarblijkelijke waarheid*. Van hier *baarblijkelijkheid*.

BAARD, m., meerv. *baarden*. Het haar aan de kin: *dewijl gij op mijnen langen baard schimpte*. Vond. *Hij heeft nog geenen baard*, is nog jong, kan nog onder de mannen niet gerekend worden. *Om des Keizers*

baard spelen, om iets spelen, waarop men geen regt heeft. Van hier het onz. werkw. *baarden*, eenen baard krijgen. Overdr. en in den gemeenzamen spreektrant, *in den baard varen*, *vliegen*, zich tegen iemand verzetten, hem onbeschoft bejegenen. *In den baard wrijven*, onvriendelijk onder het oog brengen, verwijten. Ook worden aan sommige visschen en gewassen *baarden* toegeschreven, als: *de baarden der walvisschen en oesters; de baarden* (stekels) *der korenaren* enz.

In zamenstelling, wordt *baard* ook voor eenen persoon gebezigd, als: *melkbaard*, *vlasbaard*, zijnde schimpwoorden, om daarmede iemand aan te duiden, die nog geen man is en een kinderlijk voorkomen heeft. Zoo ook *graauwbaard*, *roodbaard* enz.

WACHTER beschouwt het oude *bar*, d. i. *man*, als het stamwoord van *baard*, omdat de baard den mannen eigen is. Van hier *baardeloos*, bijv. n. zonder baard; *baardig*, met eenen baard voorzien, ook overdr. voor sterk; *baardmannetje*, zekere vogel, ook een geldstuk; *baardscheerder*, met verachting *baardschrapper*.

BAARLIJK, bijv. n., van *baar*, d. i. open, bloot; duidelijk, klaarblijkelijk: *baarlijk gebleeken*. HOOFT. *Hij raasde als de baarlijke duivel*, in den gemeenen spreektrant.

BAARMOEDER, v., meerv. *baarmoeders*. De holligheid in het ligchaam eener vrouw, waarin de vrucht ontvangen en tot de geboorte gedragen wordt; ook *lijfmoeder*, en enkel *de moeder* genoemd. Overdragt., oorzaak, bron, teelster: *deze zijne geaardheid is de baarmoeder van de grootste onlusten geweest*.

BAARS, m., meerv. *baarzen*. Zekere bekende riviervisch. *Den baars vergallen*, de gal, onder het schoonmaken, breken. Figuurlijk: *hij zal den baars vergallen*, d. i. hij wil zijne kunst toonen, doch hij zal de zaak bederven. In het eng. wordt deze visch *perch* genoemd, in het ital. en lat. *perca*, in het gr. περκη, περκις, misschien, van περκος, *zwart*, als met zwarte vlekken geteekend. TEN KATE stelt den oorsprong dezer benaming, om de vruchtbaarheid van dezen visch, in *baar*, het worteldeel van *baren*. Ook is het woord *baars*, voor eene breede kuipers bijl gebruikelijk.

BAARVLIES, o., meerv. *baarvliezen*. Het vlies, waarin de

de vrucht zich tot de geboorte bevindt.

BAAS, m., meerv. *bazen*. Werkmeester, handwerker, die knechts in het werk heeft. *Een timmermans, metselaars baas*. De voornaamste, die gezag voert: *ik zal zorgen, dat ik baas in mijn huis blijve*. Van hier: *den baas spelen*. Ook voor iemand, die in eenige zaak uitmunt en anderen overtreft: *hij is een baas in het zingen; hij is hem de baas*. De Sikambren noemden hunnen Koning *basan;* en bij de Turken is nog *basha, bassa*, zoo veel als hoofdman, stedehouder. WIARDA (*alt fries. wörterb.*) vindt deszelfs oorsprong in het oude *bet, bat, bas*, goed, beter; en dan is *baas* iemand, die zijn werk goed verstaat.

BAAT, vr. Nut, voordeel: *door inzicht van eenige baat*. HOOFT. Hulp, genezing: *hij vindt geene baat bij dat geneesmiddel. Die de natuur te baat heeft*. VOND. Van *bat, bet* (bij KIL.) d. i. *beter*. Van hier *baatzucht*, waarvoor HOOFT *baatgierigheit* en *baatzoekelijkheit* gebruikt; *baatzuchtig*.

BAAUWEN, o. w. *Ik baauwde, heb gebaauwd*. Dit woord wordt noch bij KILIAAN, noch bij TEN KATE, gevonden. Mogelijk is het een klanknabootsend woord. Meestal wordt het gebruikt van het nasnappen der echo. *Nabaauwen* is meest in gebruik.

BABBELAAR, zie *babbelen*.

BABBELEN, b. en o. w., *ik babbelde, heb gebabbeld*. Veel praten, snappen. Voortdur. werkw. van het verouderde *babben*, beuzelen. Fr. *babiller*. Ook wordt het voor kaauwen zonder tanden gebezigd. Van hier *babbelaar, babbelaarster, babbelarij*.

BABIJN (*bobijn*) v., meerv. *babijnen*. Een garenklos. Van hier het werkw. *bobijnen*, garen op eenen klos winden, waarvan *bobijner, bobijnster*.

BABOK, m., meerv. *babokken*, een ruw, onbeschoft mensch: *in 't bestooten van den babok*. HOOFT.

BAD, o., meerv. *baden*. Eigenlijk, de vloeistof, waarin men zich baadt: *een warm, koud bad; de baden gebruiken*. Voor het gebruik van het bad: *de arts raadde hem het bad aan*. Ook voor badhuis: *naar het bad gaan. Het bad der wedergeboorte* beteekent, in den bijbelschen schrijfstijl, den doop. In het woord *bloedbad* heeft *bad* alleenlijk betrekking op de menigte

 des

des vergoten bloeds. Zamenstell.: *badgast*, *badgeld*, *badhuis*, *badkleed*, *badknecht*, *badmantel*, *badstoof*, enz.

BADEN, b. w., *ik baadde*, *heb gebaad*. Van *bad*. Eigenlijk het gansche ligchaam, of een groot gedeelte van hetzelve, in eene vloeistof wasschen. *Zich baden*. Figuurlijk: *zich in het bloed der vijanden baden*, veel bloed vergieten; *zich in de weelde*, *in de wellust baden*, zich daaraan geheel overgeven; *zich in tranen baden*, bitterlijk weenen.

BAFFEN, (*bassen*) o. w., *ik bafte*, *heb gebaft*. Van de honden. *Baffen*, ook *bassen*, bootst het geluid na, hetwelk de honden maken, en komt, daarin, met het gr. βαυζειν en het lat. *baubare* overeen.

BAG, (*bagge*) v., meerv. *baggen*. Een in eenen ring gezet, of aan eenen ring hangend, edelgesteente. Van het stamwoord *biegen*, *buigen*. De oudste beteekenis is die van eenen ring; en dewijl paarlen en gesteenten aan ringen gedragen werden, zijn deze daarvan *baggen* genoemd.

BAGAADJE, v., alles, wat men op reis, of in den oorlog, medeneemt. Bij KIL. *bagagie*, van het fr. *bagage*.

BAGGER, v. Modder; waarvan:

BAGGEREN, b. w., *ik baggerde*, *heb gebaggerd*. Den modder, met een baggernet, uit de sloten, of grachten halen. Ook in het veen gebruikelijk, voor het ophalen der veenaarde, tot het maken van turf. Van hier *baggerboer*, *baggerman*, *baggernet*, *baggerschuit*, enz.

BAGIJN, zie *begijn*.

BAJERT, *beijert*, m. Verwarde, vormlooze klomp: *zij noemden de eerste stof den bajert*. VOND. Zie ook *beijert*.

BAJONNET, v., meerv. *bajonnetten*. Geweerdolk. De naam is ontleend van *Bayonne*, waar zij, in de zeventiende eeuw, uitgevonden is.

BAK, m., meerv. *bakken*. *Een houten bak*. *Kom aan den bak*, in den gemeenzamen spreektrant, voor *aan de tafel*, ontleend van de gewoonte op de schepen, waar eenige matrozen uit eenen bak eten. Dit woord heeft verscheidene zamenstellingen, als: *aschbak*, *regenbak* enz. Ook wordt het in verschillende beteekenissen gebezigd, als: *de bak van een schip*, de voorplecht; *de bak van eenen wagen*, *de bak van eene fontein*, *de bak in den schouwburg*. Het verhevene gedeelte van het aangezigt, onder de oogen, aan beide zijden van den neus, draagt,

ins-

insgelijks, den naam van *bak*, *bakke*: *ronde*, *ingevallene*, *opgeblazene bakken*. Van hier *baktand*, groote tand, kies.

Bak, nu *bek*, is nog voorhanden in *bakhuis* en *bakslagerij*. Ook wordt het voor het gansche aangezigt gebezigd, als in *bullebak*. Ook is het woord *bak* in de beteekenis van *rug* gebruikelijk geweest. Zie *achterbaks*.

BAKBEEST, o., meerv. *bakbeesten*. Een groot, grof, ongeschikt beest. Waarschijnlijk van het oude *bak*, *baken*, voor spek, of een zwijn, dat bij KIL. voorkomt; zoo dat *bakbeest* zoo veel is, als een zwaar, log, vet beest: *een bakbeest van een mensch*. Ook van levenlooze zaken: *een bakbeest van een schip*, enz.

BAKBOORD o., meerv. *bakboorden*. Van het oude *bak*, voor *rug*, en *boord*. De linkerzijde van het schip; omdat de stuurman, het roer aan de regter hand hebbende, den rug naar de linkerzijde van het schip gekeerd heeft. *Bakboord* is dan zoo veel als *rugboord*. Zie *achterbaks*.

BAKELAAR, v. meerv. *bakelaars*. Zekere kern of bezie, bij KIL. *lauwerbesie*, *bacca lauri*. *Zoo bitter als bakelaar*. HOOFT.

BAKEN, o., zie *baak*.

BAKENEN, o. w., *ik bakende*, *heb gebakend*. Tonnen op het water leggen, of andere teekens gebruiken, om de ondiepten aan te wijzen.

BAKER, vr., meerv. *bakers*. Van het volgende *bakeren*.

BAKEREN, b. w., *ik bakerde*, *heb gebakerd*. In doeken en windselen doen: *een kind bakeren*. Ook voor koesteren: *zich in de zon bakeren*. *Heet gebakerd zijn*, spreekw., voor driftig, oploopend zijn. Zamenstellingen zijn: *bakerpenning*, *bakerschelling*, *bakerstoel* enz. Ook *bakermand*, *bakermat*, eene mand, waarin, voorheen, de baker het kind zat te bakeren. Bij overdragt, noemt men de plaats, waar iemand geboren en opgevoed is, *zijne wieg en bakermat*.

BAKERMAT, zie *bakeren*.

BAKHUIS, o. meerv. *bakhuizen*. In den gemeenen spreektrant (ook *bakkes*), voor den mond en het aangezigt: *met een ijsselijk bakhuis; op 't bakkes kleeft een korst*. VOND. Zie *bak*, *bakke*. *Bakhuis*, voor de plaats waar men bakt, zie *bakkerij*.

BAKKEBAARD, m., meerv. *bakkebaarden*. Van *bak*, *bakke*, wang, en *baard*. De haren, die aan de wangen groeijen, wanneer zij niet afgenomen worden. Verkeerdelijk zegt men hiervoor *bokkebaard*.

BAKKEN, b. en o. w.; *ik bakte*, (oul. *biek* en *boek*) *heb gebakken*. Bedrijv.: *brood*, *visch* enz. *bakken*. Overdragtelijk wordt dit woord, in den gemeenen spreektrant, ook voor doen, verrigten, uitvoeren, enz. gebezigd: *hij heeft mij bedrogen, maar ik zal het hem weer bakken; ik zal dat wel bakken. Iemand eene pots bakken*, eenen trek spelen, spreekw. Onzijd., *het brood bakt reeds*.

Volgens WACHTER, hebben wij, in dit woord, een overblijfsel van het frigische βέκκος. Van hier *bakker*, *bakkerin*, *bakster*; ook *bakoven*, *bakpan*, *baksel*, *baktrog*, *bakvisch*.

BAKKERIJ, v., meerv. *bakkerijen*. Alles, wat tot het bakken, inzonderheid van brood, behoort: *de bakkerij gaat tegenwoordig slecht*. Een huis, waar men brood bakt en verkoopt: *ik heb eene bakkerij gekocht*. De plaats, waar het brood toebereid en gebakken wordt: *hij is in de bakkerij*, ook *bakhuis* genoemd.

BAKSEN, b. w., *ik bakste*, *heb gebakst*. Zeew., het geschut met handspaken verschuiven.

BAKSTEEN, m., meerv. *baksteenen*. Gebakken, of gebrande steen, in tegenoverstelling van gegraven, of in de lucht gedroogde steen.

BAKWAGEN, m., meerv. *bakwagens*. Zekere wagen met eenen bak.

BAL, m., meerv. *ballen*. Ieder rond ligchaam, en hetgeen daaraan gelijk is: *kaatsbal*, *kolfbal*, *sneeuwbal*, *zeepbal*; *bal van den voet*, *van de hand*, *van het oog*, enz. *Bal slaan*, zeker spel. Figuurlijk: *hij zal dien bal wel keeren*, dien tegenstand wel afwenden. HOOFT. *Die kaatst moet den bal verwachten*, een aanvaller moet verwachten, dat hij ook aangevallen zal worden; *den bal misslaan*, zich vergissen; *een balletje opwerpen*, *opgooijen*, van iets beginnen te spreken. Van hier *balzak*, *balzakbreuk* enz.

In zoover het eenen speelbal, b. v. *kaatsbal*, *kolfbal* enz. beteekent, kan men het gevoegelijk van het gr. βαλλω, of παλλω, afleiden. De TAAL- EN DICHTK. BIJDRAGEN zeg-

zeggen, ten aanzien van den wortel *bal*, *bel*, *bol*, onder anderen, dat dezelve, in zich besluit het denkbeeld van eene opgezwollenheid, die eene zaak in eene volle ronde gedaante uitzet en als opblaast.

BAL, o., meerv. *bals*. Eene verzameling van dansers en danseressen. *Een bal geven*, op eigene kosten aanrigten. *Naar het bal gaan*. *Het bal openen*, den eersten dans doen.

Wij hebben dit woord van de Italianen en Franschen ontleend, die hun *ballo* en *bal* van het gr. βαλλιζειν, *dansen*, hebben. MEYER telt het onder de basterdwoorden, en verklaart het door *huppelspel*.

BALANS, v., meerv. *balansen*. Weegschaal, evenwigt; ook voor de berekening van ontvangst en uitgaaf: *zijne balans opmaken*. Van hier *balansenmaker*. Bij KIL. *balance*, lat. *bilanx*, fr. *balance*.

BALDADIG, bijv. n., *baldadiger*, *baldadigst*. Van het verouderde *bal*, d. i. kwaad, en *dadig*. *Baldadig* is, derhalve, eigenlijk, boos- of kwaaddadig. Van hier *baldadigheid*, *baldadiglijk*.

BALDDADIG, bijv. n., *balddadiger*, *balddadigst*. Van het veroud. *bald*, eigenlijk *boud*, dat is stout, en *dadig*. *Balddadig* is, derhalve, zoo veel als stout, ondernemend, roekeloos. KILIAAN en HUYDECOPER maken dit onderscheid tusschen *baldadig* en *balddadig*.

BALDEREN, (ook *bulderen*) o. w., *ik balderde*, *heb gebalderd*. Een groot geraas maken, inzonderheid van geweer of geschut: *het balderen van het kanon*.

BALEIN, wanneer het voor de stof zelve genomen wordt, o.; in de beteekenis van het bewerkte uit de stof, v., meerv. *baleinen*, van verschillende soorten. Walvischbeen. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *baleinen*, van *balein* gemaakt: *een baleinen hoepelrok*.

BALG, m., meerv. *balgen*. Eigenlijk de afgestroopte huid van eenig dier, zonder dat dezelve aan den buik geopend is. Verder, hetgeen van het vel eens diers gemaakt wordt, als: *balg*, *blaasbalg*, *blaasbalk*. Wijders, de buik, doch met verachting: *den balg vullen*.

Dit woord is zeer oud. FESTUS verzekert, dat *bulga*, reeds bij de oude Galliers, *eenen lederen zak* beteekende.

BALIE, v., meerv *balien*. Eene scheepstobbe, eene kuip, eene doorgezaagde ton. Ook de leuning van eene stoep,

van

van eene brug enz.: *hij lag over de balie.* Wijders een hek, of afschutsel, inzonderheid tusschen de regters en pleitbezorgers: *ik ben met hem voor de balie geweest.* De Grieken noemden reeds eene soort van houten vaten πελλα. Zamenstell.: *baliemand.*

BALJUW, (*baaljuw*, *bailjuw*), m., meerv. *baljuws*, *baljuwen.* Hoofdschout, drost. Sommigen vinden den oorsprong van dit woord, in het fr. *baillif.* Doch natuurlijker is de afleiding van ons oude *baal*, *bail*, d. i. hoofd, opperhoofd, waarvan dit *baljuw* (*baaljuw*) gelijk ook het fr. *bailli*, *baillif*, door middel van het lat. *balivus*, zeer ligt kan gekomen zijn. Van hier *baljuwschap*, het ambt van eenen baljuw.

BALK, m., meerv. *balken*: *beelden, die eenen balk onderstutten.* VOND. Een balk in een wapen, in de muzijk, enz. Men leidt dit woord van het hebr. *balag* (*hij heeft versterkt*), af, omdat de balken de vastigheid van een gebouw maken.

BALKEN, o. w., *ik balkte*, *heb gebalkt.* Een onaangenaam geluid maken, even als de ezels: *hij balkt*, *als een ezel.*

BALLAST, m. De onderste last in een schip, welke hetzelve in evenwigt houdt, doch voor het overige geene nuttigheid heeft, bestaande gemeenlijk uit zand, of steenen. Van het verouderde *bal*, d. i. kwaad, en *last.* Bij overdragt zegt men: *hij is een ballast*, een onnut mensch, een nuttelooze last, *voor de aarde.* Van hier:

BALLASTEN, b. w., *ik ballastte*, *heb geballast.* Met ballast laden: *een schip ballasten.*

BALLING, m. en v., meerv. *ballingen.* Zie over het gemeene geslacht van dit woord, *Aankomeling.* Het is zamengetrokken van *banneling.* Gebannene: *hij moet als balling omzwerven.* In het gebruikelijke *balling 's lands* heeft eene uitlating plaats, en het wordt gesteld voor *balling*, d. i. banneling, of gebannen, *buiten de grenzen des lands.* Van hier *ballingschap.*

BALOORIG, bijv. n., *balooriger*, *baloorigst.* Eigenlijk, afgemat door veel te hooren, verdoofd door eenig geraas, zoo dat men niet meer onderscheidenlijk hooren kan: *iemand baloorig maken.* Van het verouderde *bal*, d. i. kwaad, en *oorig*, van *oor.* Van hier *baloorigheid.*

BALSEM, m., meerv. (wanneer van verscheidene soorten ge-

gesproken wordt) *balsems*. Eigenlijk, de welriekende hars van den arabischen balsemboom: *balsem van Gilead*, *van Mekka* enz. Verder, alle welriekende zalf. Figuurlijk, alles, wat eenen aangenamen geur heeft, en zulk een aangename geur zelf: *de bloemen wasemen balsem uit.* Troost en opbeuring voor het gemoed, in eenen verhevenen stijl: *welk eenen balsem hebben uwe redenen in mijn hart gegoten! — die in haar zielen goot den balsem van zijn leer.* VOND.

Dit *balsem*, door KILIAAN onder de basterdwoorden geplaatst, is bij ULPHILAS *balsan*, eng. *balsam*, *balm*, fr. *baume*, lat. *balsamum*, gr. βαλσαμον, van *balessan*, *balsan*, zijnde de arabische naam van den waren balsemboom. Van hier *balsemachtig*, *balsemboom*, *balsemgeur*, *balsemolie*, enz.

BALSEMEN, b. w., *ik balsemde*, *heb gebalsemd.* Met balsem, of andere welriekende hars bestrijken, of opvullen: *een lijk balsemen.* Van hier *balseming.*

BALSTURIG: bijv. n., *balsturiger*, *balsturigst.* Van het oude *bal*, d. i. kwaad, en *sturig*, van *sturen.* Wederspannig, hardnekkig. *Balsturig noodlot.*

BAMBOES, o., meerv. *bamboezen.* Zeker oostindisch riet met vele gelederen, waarvan men rottingen maakt. Van hier *bamboesriet.*

BAN, m. Een, weleer zeer gebruikelijk woord van eene uitgestrekte beteekenis, hetwelk al datgeen aanduidde, waardoor de vrije handelingen van den mensch bepaald worden, deze bepaling zelve, en eindelijk de daardoor bepaalde zaak. Al deze beteekenissen, welke bij KIL. voorkomen, zijn genoegzaam reeds verouderd, en het woord wordt, thans, meest gebezigd, om de uitsluiting van de godsdienstige gemeenschap aan te duiden, welke *de ban*, of *kerkeban*, genoemd wordt; en in den zin van geregtelijke verwijdering van zekere plaats, of den wereldlijken ban. *Met eeuwigen, of tijdelijken ban.* HOOFT. *In den ban doen.* Regtsgebied, geregtsban: *die de wateren van de laeghte scheidde en stootze binnen hunnen ban.* VOND. Van hier *banbliksem*, figuurlijk voor den kerkeban.

BAND, m., meerv. *banden.* Van *binden.* Alles, wat dient, om andere dingen te binden, of te verbinden. *Armband*, *halsband*, *kouseband* enz. *Een ijzeren band*

band om het wiel van den wagen. Een breukband. De band van eene broek. De band van een boek. De banden, waarmede een misdadige plagt gebonden en gepijnigd te worden. Van hier *buiten pijn en banden.* Figuurlijk wordt het woord *band* gebezigd, in de spreekwijs: *iemand in den band houden*, bedwingen. Zoo ook *de band der vriendschap, des huwelijks, des vredes* enz. Van hier ook de spreekwijs *door den band*, — *zij zijn door den band zoo*, de eene is zoo als de andere; waarvoor men, in de dagelijksche verkeering, genoegzaam altoos, *door de bank* hoort zeggen, hetwelk echter door TUINMAN en anderen afgekeurd wordt.

Het is een oud woord, dat in alle met de nederduitsche verwantschapte talen aangetroffen wordt. *Banda, bandellum, bandum, bandus*, en andere, komen in het latijn der middeleeuw, in velerlei beteekenissen, voor. De Franschen hebben van daar, waarschijnlijk, hun *bandage, bande, bandeau, bandelette, bander, bandereau* enz., om van geene andere talen te spreken. In het perzische is *bend* een band, en *banden* binden; en eene gelijke beteekenis heeft het hebr. בנט.

BANDELIER. Zie *draagband.*

BANDERHEER, zie *baanderheer.*

BANDIJT, (*bandiet*) ond., m., meerv. *bandijten.* Van het ital. *bandito*, hetwelk van *bandire*, d. i. verbannen, afstamt. Een gebannene, en wel bijzonder zulk een, die zich, na zijne verbanning, op rooverij toelegt: *de heffe der bandijten* enz. M. L. TYDW.

BANDREKEL, m., meerv. *bandrekels.* Van *band* en *rekel*, d. i. een hond. Een hond, die aan eenen band, of een touw, vastgemaakt is. Thans is het, meestal, als scheldwoord, in gebruik, om een lui, vadzig mensch aan te duiden: *gij ligt daar als een bandrekel.*

BANEN, b. w., *ik baande, heb gebaand.* Effen, gangbaar maken: *eenen weg banen; een gebaande weg.* Figuurlijk, hindernissen uit den weg ruimen: *de Ouden hebben ons den weg tot de wetenschappen gebaand.* Van *baan.*

BANERHEER, zie *baanderheer.*

BANG, bijv. n. en bijw., *banger, bangst*, hetwelk de gewaarwording eener smert veroorzakende vrees aanduidt: *een bang kind* enz. Als een bijw.: *bang worden; ik ben bang,*

bang, en *het is mij bang; iemand bang maken.* Figuurlijk, voor datgeen, hetwelk eene smert veroorzakende vrees aanbrengt; in welke beteekenis dit woord alleenlijk als een bijv. n. gebezigd wordt: *de bange eenzaamheid.*

Bang is voor *beang*, benaauwd, van *ang*, *eng*, dewijl de bangheid werkelijk met eene beënging, of beklemming der borst gepaard gaat. Zie *ang*. Van hier ook *bangheid*, *bangigheid*.

BANIER, v., meerv. *banieren*. Een veldteeken: *men zwaait de banier*. VOND. Van *ban*, d. i. grensscheiding, bewind. *Banier* beteekent derhalve zoodanig iets, dat aanwijst, onder wiens bewind iedere krijgstroep behoort.

BANJERHEER, zie *baanderheer*.

BANK, v., meerv. *banken*. Eene zitplaats, gemeenlijk van hout gemaakt: *op de bank*. HOOFT. Van hier de spreekwijzen: *men behoeft het onder geene stoelen, of banken, te steken*, te verbergen, te verhelen; *iets achter de bank werpen*, verwerpen. *Door de bank*, zonder onderscheid, het eene zoo wel als het andere, goed en kwaad door elkander: *iets door de bank verkoopen*. ADELUNG merkt aan, dat de oorsprong dezer uitdrukking nog duister is. TUINMAN keurt dezelve geheel af, en neemt daarvoor *door den band*. Zie *band*.

Bij overdragt beteekent dit woord alle verhevene plaatsen, die geschikt zijn, om op te zitten, te liggen, of daarop iets te verrigten. In dezen zin heeft het woord *bank* ook verscheidene zamenstellingen, als: *broodbank*, *draaibank*, *hoekbank*, *toonbank*, *vischbank* enz. Eene tafel, waarop men met dobbelsteenen, of kaarten, speelt, en het daarop liggende geld, waarom gespeeld wordt; ook de plaats, waar zulk eene tafel, of bank, gehouden wordt, ital. *banco*, fr. *banque*. Eene openbare gemeene kas, welke, naar de verscheidenheid harer inrigting, ook verscheidene namen heeft, als: *beleenbank*, *bank van leening*, *wisselbank*; alle ook enkel *bank* genoemd. Van hier *bankgeld*, in de wisselbank, *bankhouder*, anders *bankier* enz. In de scheepvaart dragen de ondiepten den naam van *banken*.

BANKAARD, m., meerv. *bankaarden*. Bij inkrimping *bankerd*. Dit woord komt bij KIL. voor, en is bij de Gelderschen nog in gebruik, in den zin van een onecht kind.

kind. Met deze benaming wordt, waarschijnlijk, op de plaats gedoeld, waar zulk een kind het aanwezen ontvangt; en *bank* wordt hier, als tegen het echte bed overgesteld, gebezigd. *Bankaard*, zegt KIL., *non in lecto geniali, sed quovis scamno fortuito, a matre conceptus.* Ook schijnt het poolsche *beckart*, een hoerekind, met het ijsl. *beck*, eene bank, verwant te wezen. *Bankaard* is, volgens WACHTER, een onecht kind, welks vader niet bekend is.

BANKBREUK, v., meerv. *bankbreuken.* Het onvermogen, om zijne schulden te betalen, en de openlijke uitbersting dezer omstandigheid. Van hier het bijv. n. en bijw. *bankbreukig*, tot zulk een onvermogen gebragt. Doch voor dit alles verkiest het gebruik het van elders ontleende *bankeroet.* Zie hetzelve.

BANKEN, o. w., *ik bankte, heb gebankt.* Eigenlijk, aan de tafel zitten, eten en drinken, hetzelfde als *tafelen: hoe wilmer tavond bancken.* BREDERODE. Thans is het, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk, voor zich ophouden, vertoeven: *hij zal daar niet lang banken;* en voor spelen, of zijn geld, door zeker dobbelspel, wagen: *ik heb tien dukaten met banken verloren.*

BANKEROET, *bankroet*, *bankerot*, *bankrot*, o., meerv. *bankeroeten.* Bankbreuk: *een bankeroet maken; het is een bankeroet van honderd duizend guldens.* Ook wordt het als een bijw. gebezigd, in de spreekwijzen *bankeroet zijn*, *gaan*, *spelen* enz. Van hier *bankeroetier*, een bankbreukige.

Al deze woorden zijn uit het italiaansche *bancorotto* ontleend, hetwelk eigenlijk eene gebrokene wisselbank beteekent, en, in die taal, in den boven genoemden zin, gebruikt wordt. Naar het fr. *banquerout* spreekt men dit woord bij ons meestal *bankeroet* uit.

BANKET, o., meerv. *banketten.* Van het ital. *banchetto.* Een gastmaal, eene smulpartij: *onder 't koninglijk banket.* VOND. In dezen zin begint dit woord reeds te verouderen. Thans wordt het gemeenlijk alleen gebruikt, voor zeker suikergebak. Van hier met eenen basterduitgang, *banketteren: Eneas en de trojaensche Jeught banketteren van ossenharsten en den gewijden afval.* VOND. Hiervoor werd, weleer, het echte nederduitsche *banken*, zich met eten en drinken vermaken, gebruikt.

Za-

Zamenstellingen van *banket* zijn: *banketbakker*, *banketdeeg*, *banketkammetje*, eene kleine lekker gebraden ham, *banketwinkel*, enz.

BANKETTEREN, zie *banket*.

BANKGELD, o., zie *bank*.

BANKHOUDER, m., zie *bank*.

BANKIER, m., zie *bank*.

BANNELING, zie *balling*.

BANNEN, b. w. Dit woord heeft in het lot van het zelfst. naamw. *ban* gedeeld, en is, ten aanzien van zijne meeste beteekenissen, welke bij KIL. voorkomen, verouderd. Thans is het alleen nog gebruikelijk, in den zin van in ballingschap verzenden, uitbannen; in den gemeenen spreektrant, bij de kaartspelers, voor aftroeven, met eene hoogere troef nemen; en eindelijk voor van zich verwijderen: *de droefheid bannen*, enz. Van hier ook *banning*.

BAR, (oul. *baar*) bijv. n. en bijw., *barder*, *barst*. Open, bloot, geheel: *barre hei*, *rots* enz., niets dan hei, rots enz. Koud, schraal, onaangenaam: *bar weer*. Van hier *barheid*. Zie *baar*.

Van *bar*, bloot, komt *barrevoets*, blootsvoets, *barrevoeter*, een blootsvoets gaande munnik, ook *barrevoetbroeder* genoemd.

BARAK, v., meerv. *barakken*. Veldlegerhut; soldatenverblijf. Fr. *baraque*.

BARBAAR, m., meerv. *barbaren*. Eigenlijk, een buitenlander, vreemdeling; iemand, die eene andere taal spreekt, en andere zeden en gewoonten heeft, in welke beteekenis dit woord bij de Grieken en Romeinen gebruikelijk geweest is. Dan, daar alle oude Volkeren, buiten de Grieken en Romeinen, destijds, ruw, woest waren, zoo wordt dit woord ook in eenen figuurlijken zin gebruikt, om daarmede niet alleen een wild, woest, onbeschaafd, maar ook, en hoofdzakelijk, een hard, wreed mensch aan te duiden: *hij is een regte barbaar*. Van hier ook *barbarij*, voor een door wilde, onbeschaafde menschen bewoond land, ook voor onwetendheid, onbeschaafdheid, en eindelijk voor iedere slechte, onmenschelijke daad.

Volgens MARTIN. is het van het chald. *bara*, dat buiten, naar buiten, beteekent, afkomstig. Wij hebben het van het lat. *barbarus* en het gr. βαρβαρος ontleend.

BARBAARSCH, bijv. n. en bijw., *barbaarscher*, *bar-*

baarschst. Vreemd, uitheemsch: *eene barbaarsche taal;* figuurlijk, *eene barbaarsche*, met de taalregelen strijdende, *woordvoeging*. Wild, ruw, onbeschaafd: *een barbaarsch volk*. Insgelijks hard, wreed, onmenschelijk: *een barbaarsche vader*. *Hij werd zeer barbaarsch behandeld*. HOOFT bezigde hiervoor ook *barbaarlijk*. Van hier *barbaarschheid*.

BARBEEL, m., meerv., *barbeelen*. Zekere riviervisch, dus genoemd van het lat. *barba*, als eenen baard hebbende. In het ital. *barbo*, fr. *barbeau* en *bardon*, eng. *barb* en *barbel*, deen. *barbe*, russ. *barbera*, hoogd. *barbe*.

BARBIER, m., meerv. *barbieren*, *barbiers*. Baardscheerder. Van hier *barbiersknecht*, *barbierswinkel*. In den gemeenen spreektrant, is het werkw. *barbieren*, voor den baard scheren, gebruikelijk. Dit woord is uit het middeleeuwsche latijn, *barbarius*, *barberius*, ontstaan, waarvan het ital. *barbiere*, het fr. *barbier*, en het zweed. *barberare* ontleend zijn. De Perzianen gebruiken het woord *berber*.

BARD, m., meerv. *barden*. Dus werden de zangers der oude Gallen genoemd. Derzelver naam is bij grieksche en latijnsche schrijvers met roem gemeld. Hunne zangen waren zoo veel als jaarboeken. Men vindt dien naam nog in verscheidene woorden bij die van *Wales*, bij welke *Bardd* dichter, profeet, *bardas* geschiedenis en dichtkunst beteekent. Het stamwoord is ongetwijfeld het oude *baren*, hetwelk niet alleen *schreeuwen*, *brommen*, maar waarschijnlijk ook *zingen* beteekend heeft. Van hier *bardenlied* enz.

BAREN, (oul. ook *beren*, *beeren*), b. w., *ik baarde*, *heb gebaard*. Ter wereld brengen: *eenen zoon baren*. In eene ruimere beteekenis, voor veroorzaken, voortbrengen: *hij heeft mij veel verdriet gebaard*. *Natuur baart den dichter*. VOND. HOOFT heeft *geweld baren*, voor geweld maken; — *dapperheid baren*, voor aan den dag leggen; — *baren en bulderen*, voor razen en tieren.

Dit woord, dat zeer oud, en met het alem. *peran*, goth. *bairan*, zweed. *baera*, deen. *bäre*, angels. *baeran*, eng. *to bear*, lat. *ferre*, en gr. φερειν, eenerlei is, wordt bij ons, tegenwoordig, in geene andere, dan de genoemde beteekenissen gebruikt, schoon het, weleer, ook in den zin van toonen, of vertoonen, gedragen, of gebaar maken,

ken, geluid geven, of schreeuwen, plagt gebezigd te worden. Van hier *baring*; ook *barensnood.*

BARG, (*berg*), m., meerv. *bargen.* Een gesneden zwijn. TEN KATE acht dit woord van het oude *baren*, *beren*, afkomstig, als zinspelende op het nog overige van de teeldrift. WACHTER beschouwt het als afstammende van een verouderd werkw. *bargen*, d. i. snijden.

BARGIE, zie *bark.*

BARK, (*barke*, *berke*) v., meerv. *barken.* Eene soort van schuiten.

Men leidt dit woord gevoegelijk van ons verouderde *baren*, *beren* af, als dienende, om te vervoeren. Ook is het, bij ons, met eenen walschen basterdüitgang in gebruik: *bargie*, *bergie*, bij KIL. *barsie.*

BARKHOUT, o., meerv. *barkhouten.* Een groot hout, dienende tot vastigheid van een schip, ook *berkhout* genoemd. Van *bark*, een vaartuig.

BARM, zie *barmte.*

BARMHARTIG, bijv. n. en bijw., *barmhartiger*, *barmhartigst.* Medelijdend jegens eenen ellendigen: *hij is een barmhartig mensch.* Barmhartigheid verdienend, doch alleenlijk, in eene vertrouwelijke verkeering en al schertsende: *hij is een barmhartige ruiter*; *hij ziet er barmhartig uit.*

Barmhartig is eigenlijk niets anders, dan eene letterlijke overzetting van het latijnsche *misericors.* De nederduitsche taal was, gelijk alle andere, in hare kindschheid, zeer arm ten aanzien van woorden, welke zedelijke onderwerpen aanduiden. De eerste christenleeraars zochten zich daarom met letterlijke overzettingen der latijnsche uitdrukkingen te helpen. Het woord *barmhartig* is een der menigvuldige voorbeelden hiervan. Dewijl *miser* *arm* beteekent, zoo maakten zij van *misereri* *armen.* De latere Alemannen plaatsten voor dit *armen* het voorzetsel *be*, hetwelk naderhand met de *a* zamenvloeide, zoodat uit *bearmen* *barmen*, (*erbarmen*) en daaruit *barmhartig* ontstond. Van hier *barmhartigheid*, *barmhartiglijk.*

BARMTE, v., meerv. *barmten.* Ook *barm*, *baarm.* Een hoop, ophoopsel. *Barm hoois*, voor eenen hoop hooi, is bij de gelderschen nog in gebruik. HOOFT bezigt het voor eenen aardhoop: *men zaaide voetangels op de barmte.*

BARNEN, (*bernen*) b. en o. w., *ik barnde*, *heb gebarnd.*

Hetzelfde als branden. In eene figuurlijke beteekenis, b. v. van gevaren gesproken, wordt meestal *barnen* gebezigd: *in 't barnen van 't gevaar.* Zie *branden.*

BARNING, (*berning*) v., meerv. *barningen.* Hetzelfde als branding, welk laatste meest in gebruik is, uitgezonderd in sommige overdragtelijke beteekenissen: *zie die barrening eens woeden.* VOND.

BARNNETEL, (*bernnetel*) zie *brandnetel.*

BARNSTEEN, (*bernsteen*), m., meerv. *barnsteenen*, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Van *barnen* dus genoemd, als ligt vlam vattende. Zie *amber.* Van hier het onverbuigb. bijv. n. *barnsteenen*, van barnsteen gemaakt: *een rotting met eenen barnsteenen knop. Barnsteenkracht.*

BAROMETER, m., meerv. *barometers.* Ond. woord, in algemeen gebruik, voor luchtweger; weerglas.

BARON, m., meerv. *baronnen.* Vrijheer, baanderheer, zekere titel. Van hier *barones*, *baronij.*

BARREVOETER, *barrevoets.* Zie *bar.*

BARSCH, bijv. n. en bijw., *barscher*, *barschst.* Vermetel, trotsch, stuursch. Van hier *barschheid.*

BARSIE, zie *bark.*

BARST, *berst*, *borst.* Zie *berst.*

BARSTEN, zie *bersten.*

BAS, m., meerv. *bassen.* De laagste toon in de muzijk, de grondstem: *den bas zingen.* Een speeltuig, waarop de bas gespeeld wordt: *ik heb eenen fraaijen bas gekocht.* In beide deze beteekenissen is dit woord van het ital. *basso* ontleend. Ook draagt zeker geschut den naam van *bas*, en schijnt, zegt WINSCHOOTEN, zijnen naam te hebben van het bassen der honden. Van hier *bassnaar*, *basspeler*, *basstem*; *draaibas*, enz.

BASSEN, zie *baffen.*

BAST, m., meerv. *basten.* De huid, de schors, schel, of het bekleedsel van boomen, planten en gewassen: *bast van boomen*, *erwten*, enz.; *uit den dunnen bast.* VOND. Van hier *bastachtig*, hetgeen naar zekeren bast zweemt. Zoo ook *bastig*, d. i. dik van bast. In den gemeenen spreektrant wordt het voor den buik en het geheele ligchaam genomen: *hij vult zijnen bast met gebraad*; *hij viel met zijnen bast tegen de deur aan. Bast* komt bij HOOFT en anderen voor, in de beteekenis van strop:

strop: *tegens kling en kogel waren zij, niet tegens den bast opgewassen.* HOOFT. Van hier ook de scheldnaam *hangbast*, galgebrok.

BASTAARD, *basterd*, m., meerv. *bastaarden*. Een onecht kind; een natuurlijk kind, welks vader echter bekend is. Figuurlijk wordt het genomen voor alles, wat van zijnen gewonen aard afwijkt, inzonderheid, wanneer het slechter dan gewoonlijk uitvalt: *bastaardwindhond*, *bastaardwijn* enz. *Iemand bastaard maken*, onterven. Van hier ook *bastaardmaking*, onterving *bastaardij*, de staat van buiten het huwelijk geteeld zijn; ook voor plompheid en onbeschaafdheid van taal. *Bastaardsuiker*, *bastaardwoord*.

Bastaard, (fr. *bastard*, ital. *bastardo*, middeleeuwsch lat. *bastardus*) is geen oorspronkelijk nederduitsch woord, maar van de Franschen, of Italianen, tot ons gekomen. De eerste helft van dit woord is ontwijfelbaar het fr. *bas*, laag, nederig, hetwelk ook *bast* genoemd werd. In fransche oorkonden van 1377 en 1378 leest men *bastart*, *fils de bas*, en *fille de bast*. De laatste helft is de uitgang *aard*, of *erd*.

BASTAARDIJ, zie *bastaard*.

BASTERD, zie *bastaard*.

BATAAF, m., meerv. *bataven*. Ook *batavier*. Van hier *bataafsch*.

Van *batauwe*, nu *betuwe*, waarvan de Romeinen *batavia* gemaakt hebben; en hieruit is ons *bataaf* natuurlijk ontstaan. Zie *betuwe*.

BATAVIER, zie *bataaf*.

BATEN, o. w., *baatte*, *heeft gebaat*. Dit werkw., hetwelk van *baat*, en dit van het oude *bat*, *bet*, d. i. *beter*, afkomstig is, en helpen, voordeelig zijn beteekent, heeft den derden naamval bij zich: *het zal u niet baten; het heeft den Leerlingen weinig gebaat*. HOOFT bezigt *iemand het leven baten*, voor doen behouden.

BATSCH, b. n. en bijw., hetwelk reeds begint te verouderen, beteekenende, bij KIL. loos, bij CAMPH. stout, trotsch: *steekt, o! steekt den grootschen kop niet zoo batsch ten hemel op*.

BAZIN, v., meerv. *bazinnen*. Het vrouwelijke naamw. van *baas*.

BAZUIN, v., meerv. *bazuinen*. Zeker blaasspeeltuig, eenig-

zins gelijk aan eene trompet, uitgezonderd dat het langer is, en door beweegbare deelen, welke, onder het blazen, op en neder geschoven worden, de hoogte en laagte der toonen maakt: *de bazuin steken; met de heldere bazuin.* VOND. Van hier *bazuinblazer, bazuingeschal.* In het lat. is het *buccina*, waarvan het, waarschijnlijk, onder eenige veranderingen, tot ons overgekomen is, dewijl wij toch onze meeste speeltuigen, en dus ook derzelver benamingen, van anderen gekregen hebben.

BAZUINEN, o. en b. w., *ik bazuinde, heb gebazuind.* Met de bazuin blazen. Onzijd., *morgen zullen wij bazuinen.* Bedrijv., doch in eenen figuurlijken zin, voor met luide stem bekend maken: *iemands heldendaden bazuinen;* in welk geval, doorgaans, *uitbazuinen* gebezigd wordt.

BE, een der onscheidbare voorzetselen, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is, en de werkwoorden, bij welke het gevoegd wordt, nimmer verlaat; terwijl die werkwoorden het gewone *ge*, in den verledenen tijd, niet aannemen, als *beminnen, bemind, bestrijken, bestreken* enz. HOOFT heeft dit voorzetsel voor zeer vele woorden gevoegd en daarmede zamengesteld; welke zamenstellingen niet meer in gebruik zijn, als: *beaangenamen, beadjeuwen, beborstweeren, bedeunen, bedolen, bedringen, besluiten, begangen, behaavenen, behechten, behopmannen, bemoffelen, bemijmeren, beschelden, bespooren, bestillen, betriomfeeren, bevoorhoofden, bevrouwen, bewaardighen, bewachten, bewroeghen, bezwieren*, enz.

De onzijdige werkwoorden nemen, wanneer het voorzetsel *be* voor dezelve geplaatst wordt, eene werkende beteekenis aan, als lagchen, *iemand belagchen*, slapen, *beslapen*, enz.

Door middel van dit voorzetsel, worden, somwijlen, werkwoorden van naamwoorden gevormd. Van zelfst. naamwoorden, b. v. *bloem, dijk*, enz. *bebloemen, bedijken* enz. Insgelijks van bijv. naamwoorden, als: *groot, vochtig, vrij* enz., *begrooten, bevochtigen, bevrijen.*

Wijders dient het voorzetsel *be*, bij een werkwoord geplaatst, om eene krachtige stijving van de bewerking aan te duiden, en zegt zoo veel als ten volle, of van alle zijden, als: *bedenken, beloopen; een stuk papier beschrij-*

schrijven; eenen akker bezaaijen; met zout bestrooijen enz.

Dit *be* maakt ook, even als de voorzetsels *ge*, *ont* en *ver*, achter het zakelijke deel van een werkwoord geplaatst, met weglating van den staart, dat worteldeel tot een zelfst. naamw. van het onzijdige geslacht, van gelijke waarde, als de onbepaalde wijs van het werkw., b. v.: *beloop*, *bereik* enz.

Eindelijk moet nog aangemerkt worden, dat dit voorzetsel somtijds de *e* verliest, en tot eene lettergreep, met het zakelijke deel des woords zamenvloeit, als blijkt uit *bang*, *barmhartig*, *biecht*, *blijven* enz.

BEAARDEN, b. w., *ik beaardde*, *heb beaard*. Met aarde bedekken; begraven.

BEADEMEN, *beasemen*, b. w., *ik beademde*, *heb beademd*. Zijnen adem over iets laten gaan, met zijnen adem bezwalken. CAMPH. gebruikt het overdragt., voor vergezellen: *dat hem uwe gunst beadem*. Van hier *beademing*, *beaseming*. Zie *adem*.

BEAMEN, b. w., *ik beaamde*, *heb beaamd*. Toestemmen, hetzelfde zeggen: *hij heeft alles beaamd*. HOOFT bezigt *beamelen*.

BEAMBTE, m., meerv. *beambten*. Iemand, die een ambt heeft, ambtenaar. Dit woord is eigenlijk het verled. deelwoord van het werkw. *beambten*, (iemand een ambt geven) hetwelk niet in gebruik is, waarvan, echter, *beambte schrijver*, ook *beambtschrijver*, voor regtschrijver, of notaris. Het deelw. wordt hier als een zelfst. naamw. gebezigd, even als in verscheidene andere woorden, b. v. *geleerde* enz., plaats heeft.

BEANGST, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het niet gebruikelijke werkw. *beangsten*. Bevreesd, benaauwd. Van hier *beangstheid*, ook *beangstigen*, *beangstiging*.

BEANTWOORDEN, b. w., *ik beantwoordde*, *heb beantwoord*. Antwoord op iets geven: *eene vraag*, *eenen brief beantwoorden*. Voldoen: *de uitkomst heeft aan mijne verwachting niet beantwoord*. Van hier *beantwoording*; *beantwoordelijk*, waarop men kan antwoorden, en *beantwoordelijkheid*.

BEARBEIDEN, b. w., *ik bearbeidde*, *heb bearbeid*. Aan

 iets

iets arbeiden, door arbeid volkomen trachten te maken: *eenen akker, — een wijsgeerig onderwerp bearbeiden.* Van hier *bearbeiding.*

BEASCHT, verled. deelw. van het niet gebruikelijke werkw. *beasschen.* Met asch bemorst.

BEASEMEN, zie *beademen.*

BEBINDEN, b. w., *ik bebond, heb bebonden.* Met een bindsel bedekken: *zijn aensicht was oec bebonden mit enen doeck.* LEVEN J. C.

BEBLOED, zie *bebloeden.*

BEBLOEDEN, b. w., *ik bebloedde, heb bebloed.* Met bloed bevochtigen, bevlekken. Het verl. deelw. *bebloed* is het meest in gebruik: *hij was geheel bebloed.*

BEBOETEN, b. w., *ik beboette, heb beboet.* Eene geldboete opleggen: *hij is daarover beboet.*

BEBOLWERKEN, b. w., *ik bebolwerkte, heb bebolwerkt.* Met bolwerken versterken: *eene stad bebolwerken.* Overdragt., en in den gemeenen spreektrant: *ik zal dat wel bebolwerken,* doen, uitvoeren, klaar maken. Van hier *bebolwerking.*

BEBOUWEN, b. w., *ik bebouwde, heb bebouwd.* Met gebouwen bezetten, aanvullen: *eene ledige plaats bebouwen.* Van hier *bebouwing.*

BED, (*bedde*), o., meerv. *bedden.* *Doodbed, veldbed, ziekbed,* enz. *Het bed maken; te bed, naar bed gaan; te bed liggen; een kind te bed leggen.* Om de gelijkheid met een bed, waarop men slaapt, worden de afgeperkte plaatsen in de tuinen, geschikt voor planten en gewassen, ook *bedden* genoemd. Ook draagt de echt, bij overdragt, somwijlen, den naam van *bed: kinderen van het eerste, tweede bed.*

Dit woord heeft verscheidene zamenstellingen, als: *beddedeken, beddegoed, beddejak, beddekleed, beddekwast, beddelaken, beddenkooper, beddenkoopster, beddenmaker, beddenmaakster, beddenwinkel, beddepan, beddeplank, beddesprei, beddestok, beddetafel, beddetijk, beddezak, bedgordijn, bedlegerig, bedsponde, bedstede, bedstroo,* enz.

Waarschijnlijk is ons *bed* van *beed,* zijnde de onvolmaakt verleden tijd van het verouderde *bijden,* nu *beiden,* d. i. vertoeven, afkomstig; beteekenende *bed* dan zoo

veel

veel als eene plaats, waarop men rust en vertoeft. Door middel van het werkw. *beiden*, is *bed* met het chald. en arab. בות en בית, *overnachten*, en het heb. בת, *woning*, of *oord*, en בַּיִת *huis*, verwant.

Van dit *bed* is het bijna reeds verouderde werkw. *bedden* gevormd, in de beteekenis van het bed maken, opschudden, en in orde leggen: *de dienstmaagd moet nog bedden.* Ook voor te bedde leggen: *beddede ik mij in de hel.* BYBELVERT. *Is 't ook liefd', dat men 't kind beddet in de doornen?* COORNHERT.

BEDAAGD, bijv. n., *bedaagder*, *bedaagdst*, zijnde het verled. deelw. van het verlorene werkw. *bedagen*, voor oud worden. Oud, in jaren gevorderd, doch alleenlijk van den ouderdom eens menschen gesproken: *een bedaagd man, eene bedaagde maagd. Abraham nu ende Sara waren oudt ende welbedaagt.* BYBELV. Van hier *bedaagdheid*.

BEDAARD, zie *bedaren*.

BEDACHT, zie *bedenken*.

BEDACHTZAAM, bijv. n., *bedachtzamer*, *bedachtzaamst*. Met overleg handelende, voorzigtig. Van hier *bedachtzaamheid*.

BEDAMMEN, b. w., *ik bedamde*, *heb bedamd*. Met eenen dam omzetten, of afzetten. Van hier *bedamming*.

BEDAMPEN, b. w., *ik bedampte*, *heb bedampt*. Damp over iets verspreiden, bezwalken. Van hier *bedamping*.

BEDANKEN, b. w., *ik bedankte*, *heb bedankt*. Dankzeggen: *ik bedankte hem voor zijne gedane diensten.* Beleefdelijk afslaan: *hij bood mij zijne medewerking aan, maar ik bedankte hem.* Ook in de beteekenis van afdanken, uit den dienst ontslaan: *hij heeft drie van zijne dienstboden bedankt.* Van hier *bedanking*.

BEDAREN, o. en b. w., *ik bedaarde*, *ben* en *heb bedaard*. Onz., stil worden, tot zich zelven komen: *eindelijk begon hij te bedaren; — het weder is bedaard.* Het verled. deelw. *bedaard*, als een bijv. naamw. gebezigd, heeft doorgaans de beteekenis van eene stille levenswijs en zachte gemoedsgesteldheid: *hij is een bedaard man, een bedaard jongeling. Men kan, bij zulke*

aantijgingen, naauwelijks bedaard blijven. Bedrijv., stillen, doen bedaren: *niets kan hun angst bedaren.* N. VERSTEEG. (*Hij*) *bedaart haar toorn.* HOOGVL. Van hier *bedaardelijk; bedaardheid*, voor eene stille, zachte gemoedsgesteldheid.

BEDAUWEN, b. w., *ik bedauwde, heb bedauwd.* Met dauw bevochtigen, in welke beteekenis het verl. deelw. *bedauwd* meest in gebruik is: *bedauwde velden; het land is nat bedauwd.* Figuurlijk, inzonderheid bij de Dichters: *met zegen bedauwen.*

BEDDING, v., meerv. *beddingen.* Eene zoldering, waarop het geschut staat.

BEDE, v., meerv. *beden.* Het bidden; verzoek, begeerte, ook de woorden, waarmede het verlangen voorgedragen wordt: *het is op zijne bede geschied. Theseus spilt de leste bede.* VOND. Van hier *bededag*, biddag, *bedestond*, biduur.

BEDEELEN, b. w., *ik bedeelde, heb bedeeld.* Ten deel laten worden: *ik heb hem van het mijne rijkelijk bedeeld.* In eene ruimere beteekenis zegt men *bedeeld worden*, voor uit de armenkas onderhouden worden. Van hier *bedeelaar, bedeeler, bedeeling;* doch doorgaans alleen in de laatste beteekenis, b. v. *iemands bedeeling vermeerderen, inhouden* enz.

BEDEESD, bijv. n. en bijw., *bedeesder, bedeesdst.* Verschrikt, ontsteld: *een bedeesd mensch.* Als bijw. *hij zag er bedeësd uit; bedeesd maken.* Van hier *bedeesdheid.*

BEDEHUIS, o., meerv. *bedehuizen.* Ieder ter godsdienstoefening afgezonderd gebouw. In dezen zin komt het woord *betahus* reeds bij OTTFRIED voor.

BEDEKKEN, b. w., *ik bedekte, heb bedekt.* Geheel dekken: *het aangezigt bedekken; de sneeuw bedekt de aarde. De dalen zijn bedekt met koorn.* BYBELV. Verbergen, aan het aangezigt onttrekken: *de bedekte weg*, in den vestingbouw. *Zijne overige goede eigenschappen bedekken dezen misslag.* Van hier *bedekking, bedeksel, bedektelijk.*

BEDELAAR, m., meerv. *bedelaars, bedelaren.* Van *bedelen.* Iemand, die om eene aalmoes bidt, of vraagt. In eene ruimere beteekenis, een zeer arm mensch: *iemand tot eenen bedelaar maken*, van al het zijne berooven; *een*

een bedelaar worden, al het zijne verliezen. Van hier *bedelaarster*, *bedelares*.

Reeds bij ULPHILAS komt het woord *bidalar* voor. Bij OTTFRIED is het *betalor*, bij NOTKER *betelar*, in het zweed. *bedlare*. TUINMAN merkt aan, dat ons woord *bedelaar*, bij de Ouden, in het gemeen, voor eenen bidder genomen werd.

BEDELARIJ, v., meerv. *bedelarijen*. Eigenlijk het bedelen, de levenswijs der bedelaren, zonder meerv.: *zich aan de bedelarij overgeven*. Onbeschaamd en lastig vragen en bidden: *ik ben uwe bedelarijen moede*.

BEDELARM, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Zeer arm, zoo dat men moet bedelen.

BEDELBRIEF, m., meerv. *bedelbrieven*. Een schriftelijk verlof om te bedelen. Ook een brief, waarin men om iets bidt.

BEDELBROOD, o. Het brood, of voedsel, dat men zich door bedelen verschaft: *bedelbrood eten*.

BEDELEN, b. en o. werkw., zijnde het voortdurende werkwoord van *bidden*, oul. *beden: ik bedelde*, *heb gebedeld*. Dikwerf en bij herhaling bidden, verzoeken: *om een ambt bedelen*. Om eene gift vragen, tot levensonderhoud: *aalmoezen bedelen; gaan bedelen*. Van hier *bedelachtig*, op de wijze der bedelaren; *bedelorde*.

BEDELMONNIK, m., meerv. *bedelmonniken*. Een monnik, die tot eene der bedelorden behoort.

BEDELOFTE, v., meerv. *bedeloften*. Een door HOOFT, VONDEL en anderen gebezigd, doch naderhand geheel in onbruik geraakt woord, waarvoor wij thans *gelofte* zeggen.

BEDELVEN, b. w., *ik bedolf*, *heb bedolven*. Met aarde bedekken, begraven. Het verleden deelw. *bedolven* is meest in gebruik, en wel overdragt.: *in eenen diepen slaap bedolven liggen; de wereld ligt bedolven in onwetendheid*.

BEDELZAK, m., meerv. *bedelzakken*. Een zak, waarin de bedelaars het gebedelde met zich voeren. Overdragt. de uiterste armoede: *iemand aan den bedelzak helpen; tot den bedelzak gebragt zijn*.

BEDENKELIJK, bijv. n. en bijw.: *bedenkelijker*, *bedenkelijkst*. Wat bedacht, of uitgedacht kan worden: *ik heb alle bedenkelijke middelen daartoe aangewend*. Wat bedenken, nadenken, of overleg vordert: *dat is eene be-*

bedenkelijke zaak. Insgelijks, verdacht, gevaarlijk: *die onderneming komt mij bedenkelijk voor.* Van hier *bedenkelijkheid.*

BEDENKEN, b. w., onregelm., *ik bedacht*, *heb bedacht.* Over iets nadenken: *ik heb die zaak ernstiglijk bedacht.* Zich te binnen brengen, uitdenken: *hij bedacht een heilzaam middel.* Met voorzorg aan iets denken: *op de rust zijns levens bedacht zijn.* Deze zorg dadelijk bewijzen: *hij zal mij in zijnen uitersten wil* (testament) *nog wel bedenken.* Ook als een wederkeerig werkw.; bij zich nadenken: *ik bedenk mij nog, of ik het doen wil.* Zijn besluit veranderen: *ik heb mij weder bedacht.* Zich beraden: *bedenk u wel, eer gij de zaak onderneemt.* Van hier *bedenker*, *bedenkster.*

BEDENKEN, o. eigenlijk de onbepaalde wijs van het boven staande w., zonder meerv.: *iets in zijn bedenken nemen. Buiten bedenken*, zonder twijfel. *Bedenken hebben*, achterdocht hebben: *bedenken hebben op de garnisoenen.* H. DE GROOT.

BEDENKING, v., meerv. *bedenkingen.* Beraad, overleg: *ik zal die zaak in bedenking nemen.* Aanmerking: *ik zal u mijne bedenkingen op die verhandeling mededeelen.*

BEDENKTIJD, m., wanneer zekere bepaalde tijden moeten uitgedrukt worden, meerv. *bedenktijden.* De noodige tijd, om eene zaak te bedenken, te overleggen: *iemand eenige dagen bedenktijd geven.*

BEDERF, o. Van *bederven.* Ondergang, ongeluk: *hij loopt in zijn bederf.* Bederving: *het bederf der zeden.* VOND. Verlies van zijne natuur en waarde, verrotting: *er is reeds bederf aan het vleesch; die goederen zijn aan geen bederf onderhevig.* Van hier *bederfelijk*, *bederfelijkheid.*

BEDERVEN, b. en o. w., *ik bedorf*, *heb bedorven.* Bedr., beschadigen, onbruikbaar maken: *hij heeft mijne pen bedorven.* Verleiden: *zij bederven malkander.* Onz., met het hulpw. *zijn*, beschadigd, onbruikbaar worden: *het vleesch bederft ligtelijk, in den zomer.* Van hier *bederver*, *bederving.*

BEDEVAART, v., meerv. *bedevaarten.* Van het oude *varen*, goth. en angels. *faran*, d. i. gaan, reizen. Eene reis naar eene afgelegene plaats, om aldaar te bidden: *op*

uwe

uwe bedevaart. Van hier *bedevaartganger.*

BEDGENOOT, m. en v., meerv. *bedgenooten.* Een man, die hetzelfde bed met de vrouw, of eene vrouw, die hetzelfde bed met den man geniet.

BEDIEDEN, b. w. Van het oude *dieden*, d. i. te kennen geven: *ik bediedde, heb bedied.* Beteekenen: *wat bediet dat ijsselijck getoet?* VOND. Van hier *bediedsel*, beteekenis: *dewijl dat bediedsel niet wisselijk te bevroeden is.* HOOFT. Ook is *bedied*, voor beduidenis, beteekenis, in gebruik geweest. H. DE GROOT bezigt het in den zin van onderwigting: *door Gabriels bedied.*

BEDIENDE, m., meerv. *bedienden.* Iemand, die anderen dient, zoo wel ten aanzien van het doen van huisselijke diensten: *vele bedienden hebben*, in welke beteekenis ook het vrouwelijke *bediende*, voor eene dienstmaagd, gebruikt wordt, als in opzigt tot iemand, die eenig ambt, eenige bediening heeft: *een postbediende* enz.

Bediende, afgeleid van het verledene deelwoord *bediend*, van *bedienen*, is eigenlijk iemand, die van anderen bediend wordt, of is; doch daar de verledene deelwoorden zoo wel eene bedrijvende, als lijdende beteekenis hebben, zoo worden zij, als bijvoegelijke naamwoorden, (en derhalve ook de daaruit gevormde zelfst. naamwoorden) somwijlen, in eenen bedrijvenden zin gebezigd.

BEDIENEN, b. w., *ik bediende, heb bediend.* Eigenlijk dienst doen, ten dienst staan: *iemand aan de tafel bedienen.* Waarnemen, bekleeden: *een ambt bedienen.* *Zich van iets bedienen*, gebruik van iets maken. Omtrent zekere voorwerpen het noodige verrigten, doch slechts in eenige gevallen, b. v.: *de kanonnen werden wel bediend.* Van hier *bedienaar: een bedienaar des goddelijken woords; bediening.*

BEDIJEN, (oul. *bedijden*) ook *bedijgen*, *gedijen*, o. w., van *dijen*, (oul. *worden*) toenemen, zich uitzetten: *ik bedijde, heb bedijd.* Ook vrucht doen: *onregtvaardig goed bedijt niet. Haar dartelheid bedijt, bij 's armen bloed en tranen.* VOND.

BEDIJKEN, b. w., *ik bedijkte, heb bedijkt.* Met eenen dijk omzetten: *een meer bedijken; bedijkte landen.* Van hier *bedijking.*

BEDILAL, zie *albedil.*

BEDILLEN, b. w., *ik bedilde, heb bedild*, van het verou-

ouderde *dillen.* Beschikken, besturen: *zij wil alles in huis bedillen.* Berispen: *al wat ik zeg wordt door u bedild.* Van hier *bediller*, *bedilster*, *bedilling.*

BEDING, o., meerv. *bedingen.* Voorwaarde, verdrag: *met dit beding.* VOND. *Het beding nakomen. Onder beding, dat* enz.

BEDINGEN, b. w., *ik bedong, heb bedongen.* Bij verdrag bespreken: *ik heb dat huis voor mij bedongen.* Een verdrag wegens den prijs eener zaak maken: *iets naauw bedingen.* Zie *dingen.*

BEDISSELEN, b. w., *ik bedisselde, heb bedisseld.* Eigenlijk, met den dissel (zeker blokmakers — kuipers — of timmermans gereedschap) bewerken: *onbedisseld hout.* J. OUDAAN. Overdragt. bereiden, bij voorraad gereed maken: *eene zaak bedisselen; ik zal dat wel bedisselen.*

BEDLEGERIG, bijv. n. en bijw. Zoo ziek, of zwak, dat men te bed moet liggen. Van hier *bedlegerigheid.*

BEDODDEN, zie *bedotten.*

BEDOEN, wederk. w., onregelm., *ik bedeed mij, heb mij bedaan.* In den gemeenen spreektrant: *zich bedoen,* bevuilen.

BEDOMPT, verleden deelw. van het verouderde *bedompen*, met damp, of uitwaseming, vervullen. *Bedompter, bedomptst.* Met damp, of uitwaseming, vervuld: *eene bedompte kamer.* Ook wordt het, om de, door damp, of uitwaseming, veroorzaakte belemmering voor het gezigt, in den zin van duister gebezigd. Van hier *bedomptheid.*

BEDONDEREN, b. w., *ik bedonderde, heb bedonderd.* Eigenlijk, door den donder treffen; doch dit woord is alleen gebruikelijk, in den zin van door verbazing verstommen en verbijsteren: *ik laat mij niet ligt bedonderen; hij stond bedonderd.*

BEDOTTEN, (bij KIL. en HOOFT *bedodden*) b. w. van het verouderde *dotten: ik bedottede, heb bedot.* Bedriegen, misleiden: *ik zal u niet bedotten.* HOOFT gebruikt het deelw. *bedod*, van *bedodden*, in den zin van bedremmeld: *hij, alhoewel van veele bedenkingen teffens bedodt.* Van hier *bedotter*, *bedotster*, *bedotting.*

BEDOVEN, verl. deelw., hetzelfde als *gedompeld*, zie *dompelen.*

BEDRAAIJEN, b. w., *ik bedraaide, heb bedraaid.* Inwikkelen, verwarren: *laat toch werelts sorgh ons' sinnen*

nen niet bedraaijen. F. v. Dorp. *In*, of *met iets bedraaid zijn*, of *zitten*, in verlegenheid zijn. Van hier *bedraaidheid.*

BEDRAG, o. Van het volgende *bedragen*, doch tegenwoordig, alleen in de beteekenis van het beloop eener som: *het bedrag eener rekening; het bedrag zijner inkomsten is niet groot.*

BEDRAGEN, o. w., *ik bedroeg, heb bedragen.* Eene zekere som uitmaken, beloopen: *de gansche som bedraagt honderd guldens.*

Oul. werd dit woord ook als bedrijvend gebezigd, voor beschuldigen; in welke beteekenis het nog bij Hooft en Sewel voorkomt.

BEDREIGEN, b. w., *ik bedreigde, heb bedreigd.* Iemand dreigen: *ik heb hem met eene zware straf bedreigd.* Insgelijks figuurlijk: *waarmede wilt gij den storm afwenden, die ons bedreigt?* Van hier *bedreiging.* Zie *dreigen.*

BEDREMMELD, verl. deelw. van *bedremmelen.*

BEDREMMELEN, b. w., van *dremmelen*, prangen; *ik bedremmelde, heb bedremmeld. Vrees bedremmelt uwen geest.* Hooft. *Hij stond geheel bedremmeld*, verlegen. Van hier *bedremmeling.*

Bedremmelen is hetzelfde met *bedrommelen*, en *drommelen* is een voortdurend werkw. van *drommen*, dringen, persen, benaauwen.

BEDREVEN, verl. deelw. van *bedrijven.* Ook als een bijv. n., *bedrevener, bedrevenst;* overdragt., als dikwerf bedreven hebbende, en daardoor geleerd zijnde, ervaren: *een bedreven koopman; in zekere zaak bedreven.* Van hier *bedrevenheid.*

BEDRIEGEN, b. w., van het oude *driegen*, hetzelfde als ons tegenwoordige *bedriegen: ik bedroog, heb bedrogen.* Misleiden, teleurstellen: *iemand bedriegen.* In het dagelijksche leven wordt *zich bedriegen* ook voor dwalen, mistasten genomen: *wanneer gij dit waandet, zoudt gij u bedriegen.* Van hier *bedrieger, bedriegster, bedriegerij, bedriegelijk.*

BEDRIJF, o., meerv. *bedrijven.* Van het werkw. *bedrijven.* Werk, werkzaamheid, daad, handeling: *de bedrijven der menschen.* Beroep, hantering: *hij had een eerlijk, schoon geen aanzienlijk, bedrijf.* De hoofdverdeeling van

van een tooneelspel: *het eerste en tweede bedrijf.*

BEDRIJFAL, zie *albedrijf.*

BEDRIJTEN, b. w., van *drijten*, d. i. kakken: *ik bedreet, heb bedreten.* Bekakken: *het kind heeft zich bedreten.* Bij overdragt, in den gemeenen spreektrant, voor bedriegen: *hij wilde mij bedrijten; maar* enz. Van hier *bedrijter*, *bedrijtster.*

BEDRIJVEN, b. w., *ik bedreef, heb bedreven.* Doen, verrigten: *wie heeft dat bedreven? Vreugd bedrijven*, datgeen doen, waardoor men uiterlijk zijne vreugd toont. Van hier *bedrijver*, *bedrijfster*, *bedrijving.* Zie *bedreven.*

BEDRILAL, m., hetzelfde als *bedrijfal.*

BEDRILLEN, b. w., *ik bedrilde, heb bedrild.* Doen dreunen:

Niet om in kar of koets de straten te bedrillen. J. D. DEKKER.

In den gemeenen spreektrant, wordt *bedrillen* ook voor besturen, zich bemoeijen, genomen: *ik zal dat wel bedrillen.* Van hier *bedriller*, *bedrilster*, *bedrilling.*

BEDRINKEN, b. w., *ik bedronk, heb bedronken.* Dronken maken: *iemand, — zich bedrinken.*

BEDROEFD, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk, het verled. deelw. van *bedroeven; bedroefder*, *bedroefdst.* Droefheid gewaar wordende: *bedroefd zijn, worden. Een bedroefd gemoed.* Droefheid aanduidende: *hij zag er zeer bedroefd uit.* Op droefheid gegrond: *bedroefde gedachten.* In den gemeenen spreektrant, wordt het ook voor slecht, gebrekkelijk, genomen: *eene bedroefde redevoering.* Van hier *bedroefdheid.*

BEDROEVEN, b. w., *ik bedroefde, heb bedroefd.* Droevig maken: *die tijding heeft mij zeer bedroefd; zich bedroeven.* Oul. werd dit woord ook in den zin van betreuren gebezigd: *Joab wert geboetscapt, dat die coninc sijnen soen beweende en bedroefde.* BYB. 1477. En bij SPIEG. komt het voor, in de beteekenis van bedroefd worden: *geen mensch zou van gebrek bedroeven.* Van hier *bedroeving.*

BEDROG (oul. ook *drog*), o. Eene bedriegelijke handeling: *een mensch vol list en bedrog. Zonder bedrog. Een heilig bedrog*, wanneer men, met zoogenoemde goede oogmerken, en uit godsdienstigheid, de waarheid verbergt, of iemand misleidt.

BE-

BEDROPPELEN, b. w., *ik bedroppelde, heb bedroppeld.* Droppelsgewijze nat maken, even als *bedruipen.*

BEDRUIPEN, b. w., *ik bedroop, heb bedropen.* Hetzelfde als *bedroppelen.* *Het gebraad bedruipen; de kandelaar is geheel bedropen. Een vette gans bedruipt zich zelve*, spreekw.; *hij kan zich zelven zeer wel bedruipen*, d. i. heeft middelen genoeg om van te bestaan. Van hier *bedruiping.*

BEDRUKKEN, b. w. *ik bedrukte, heb bedrukt.* Vol drukken: *dit blad is aan beide de zijden bedrukt.* Overdragt., prangen, benaauwen, verdrukken: *want hij heeft mij bedrukt.* BIJBELVERT. Bedroeven; doch in deze beteekenis is het verled. deelw. *bedrukt* alleen in gebruik: *hij ziet er zeer bedrukt uit. Hij bevindt zich in bedrukte omstandigheden.* Van hier *bedrukking, bedruktheid*, of *bedroefdheid.*

BEDRUKT, zie *bedrukken.*

BEDRUPPEN, zie *bedruipen.*

BEDSPONDE, v. zie *bed.*

BEDSTROO, o. zie *bed.*

BEDUCHT, verled. deelw., van het verouderde *beduchten*; waarvoor thans het enkelvoudige *duchten* gebruikt wordt; *beduchter, beduchtst.* Bevreesd, bekommerd: *voor iets bedacht zijn.* Van hier *beduchtheid.*

BEDUIDEN, b. w., van *duiden*, doen kennen, verklaren: *ik beduidde, heb beduid.* Eigenlijk, door het geven van een teeken aanwijzen: *ik heb hem het huis wel beduid.* Onderregten, overreden: *ik zal het hem wel beduiden.* Beteekenen: *deze twee woorden beduiden genoegzaam hetzelfde. Abracadabra is een woord, hetwelk niets beduidt.* Van belang zijn: *dat heeft weinig te beduiden.* Het teeken eener toekomstige gebeurtenis zijn: *dat beduidt niet veel goeds. Wat zal dat beduiden?* Van hier *beduidenis, beduiding.*

BEDUIMELEN, b. w., *ik beduimelde, heb beduimeld.* Met duimen en vingeren dikwijls aanraken, veel behandelen, en daardoor bezoedelen: *gij moet uw papier zoo niet beduimelen.* Van hier *beduimeling.*

BEDUIVELEN, b. w., *ik beduivelde, heb beduiveld.* In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor bedremmelen: *ik zal mij door u niet laten beduivelen*, ook *overduivelen.* Het verled. deelw. *beduiveld: hij stond bedui-*

veld enz., is hét meest in gebruik.

BEDUIZELD, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van het ongewone *beduizelen*, doen duizelen. Hetzelfde als *duizelig: beduizeld in het verstand; beduizeld maken.* J. OUDAAN.

BEDUNKEN, o., eigenlijk, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *bedunken*, waarvoor thans het enkelvoud. *dunken — het dunkt mij*, alleen in gebruik is. Meening, gevoelen: *naar mijn bedunken; mijns bedunkens.* Bij HOOFT komt het werkw. *bedunken* nog voor in: *zich laten bedunken.*

BEDVRIEND, m., meerv. *bedvrienden.* Echtgenoot. Zoo ook *bedvriendin.* Zie *bedgenoot.*

BEDWANG, o., van *bedwingen.* *Onder zijn bedwang houden.*

BEDWARMER, m., meerv. *bedwarmers.* Iets, waarmede het bed gewarmd wordt.

BEDWELMD, bijv. n. en bijw., zijnde het verl. deelw. van *bedwelmen; bedwelmder, bedwelmdst.* Suffend, verward: *bedwelmde hersenen. Ik was bedwelmd.* Van hier *bedwelmdheid.*

BEDWELMEN, b. w., van het verouderde *dwelmen*, moesogoth. *dwalmon*, suffen, niet wijs zijn: *ik bedwelmde, heb bedwelmd.* Het hoofd doen draaijen, verwarren, buiten zich zelven brengen: *die tijding bedwelmde mij geheel.* Van hier *bedwelming.*

BEDWINGEN, b. w., *ik bedwong, heb bedwongen.* Door dwang onder zijne magt brengen: *zijnen vijand bedwingen.* Intoomen, inhouden: *zich zelven, zijne hartstogten bedwingen.* Van hier *bedwinger, bedwingster.*

BEEEDIGEN, (bij KIL. ook *beëeden*), b. w., *ik beëedigde, heb beëedigd.* Met eenen eed bevestigen: *iets plegtiglijk beëedigen.* In den eed nemen, met eenen eed verbinden: *iemand, bij het aanvaarden van zijn ambt, beëedigen.* Van hier *beëediging.*

BEEK, v., meerv. *beken.* *Het geruisch van eene snelle beek.* VOND.

BEELD, (oul. *bild, beld*), o., meerv. *beelden.* Iedere klare of zinnelijke voorstelling eener zaak; denkbeeld: *de treurige bemint al de beelden, die zijne treurigheid voedsel geven.* De zigtbare voorstelling eener zaak, beeldte-

tenis: *een geschilderd, gegoten, of gesneden beeld; beelden aanbidden.* Ook wordt door het woord *beeld*, voor eenen persoon genomen, somwijlen, het denkbeeld van schoonheid uitgedrukt: *zij is een beeld van eene vrouw*, eene schoone vrouw. Hiervan is het, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijke bijv. n. *beeldig*, ook wel *beelderig*, voor schoon, afkomstig: *het is een beeldig (beelderig) kind.* Zamenstellingen zijn: *beeldendienaar*, *beeldendienst*, *beeldenrijk*, *beeldhouwen*, *beeldhouwer*, *beeldsnijder*, *beeldwerk*, enz.

BEELDELIJK, bijv. n. en bijw., *beeldelijker*, *beeldelijkst.* Een beeld gelijk, of een beeld in zich bevattende: *eene beeldelijke voorstelling.*

BEELDEN, b. w., *ik beeldde*, *heb gebeeld.* Iets eene gedaante geven: *eenen man van sneeuw beelden. Dat onse heer den mensche ghebeeldet heeft* enz. Gulden Troen. De beeldhouwkunst, graveerkunst, schilderkunst, teekenkunst, enz. worden *beeldende kunsten* genoemd. Van hier ook *beeldenaar*: *de beeldenaar van den geestrijken Ridder.* Vond.

BEELDSPRAAK, v., meerv. *beeldspraken.* Eene spraak, of taal, welke de zaken niet met letters en woorden, maar met beelden, uitdrukt, naar het grieksch *hieroglyphen* genoemd; in onderscheiding van de woordspraak. Misschien drukt *beeldschrift*, in tegenoverstelling van letterschrift, het denkbeeld beter uit.

BEELDSTORMER, m., meerv. *beeldstormers.* Iemand, die de beelden bestormt; in de kerkelijke geschiedenis der oude tijden, iemand, die de beelden, met geweld, uit de kerken wegvoert, of vernielt. Van hier *beeldstormerij.*

BEELDTENIS, v., meerv. *beeldtenissen.* Beeld, afbeeldsel; de zigtbare voorstelling van iets.

BEEMD, m., meerv. *beemden.* Weide; *in den beemt.* Vond. Bij de Dichters is het woord *beemd* zeer in gebruik, b. v.: *een beemd van 't reinst genoegen.* Zoo zegt men ook, in den dichterlijken stijl: *zijnen geest laten weiden in den ruimen beemd van iemands lof.*

BEEN, o., meerv. *beenen.* Het been, of de pijp, tusschen de knie en den voet: *een been breken.* Daarvan ontleende spreekwijzen zijn: *een leger op de been brengen*, oprigten, aanwerven; *van de been geraken*, ziek worden; *op de been zijn*, *komen*, van eene ziekte hersteld

steld worden, zijn; *het volk kwam op de been*, stond op, werd oproerig; *iemand beenen maken*, weghelpen, wegjagen; *zich op de been houden*, staande blijven, zijnen stand houden.

Uit de boven aangevoerde spreekwijzen *op de been brengen*, *op de been komen*, *van de been geraken* enz. is geenszins af te leiden, dat het woord *been* van het vr. geslacht zoude zijn, dewijl het eene verkorting is, voor, *op de beenen*, *van de beenen*; even als men zegt *de visch koken*, voor de *visschen*. Figuurlijk, worden schonken en botten *beenen*, ook *beenderen*, genoemd: *de beenen uit het vleesch nemen; er is niets dan vel en been aan hem. Doodsbeenderen.* Van hier *beenachtig*, *beenbreuk*, enz.

BEENDERHUIS, o., meerv. *beenderhuizen.* Eene bewaarplaats van de beenderen der lijken, op, of bij de kerkhoven; knekelhuis.

BEENDROOG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. In het dagelijksche leven, voor zeer droog, zoo droog als een been.

BEENEN, onverb. bijv. n. Van been gemaakt: *eene beenen kam.*

BEENHAKKER, zie *vleeschhouwer.*

BEENIG, bijv. n. Dat schonken en botten heeft: *beenig vleesch.* Dat beenen heeft; doch in dezen zin is het alleen in eenige zamenstellingen gebruikelijk, als: *tweebeenig*, *dik — dunbeenig*, *kort — langbeenig*, *krombeenig*, enz.

BEER, m., meerv. *beeren.* Zeker viervoetig wild dier: *het grommen van den beer.* VOND. In den gemeenen spreektrant, zegt men: *den beer loslaten*, voor, zich in alle mogelijke losbandigheid en razende onbezonnenheid toegeven. Ook *een ongelikte beer*, voor een onbeschaafd, onbeschaamd mensch. Ook wordt het mannetje van eene zeug *een beer*, *beerverken*, genoemd. Figuurlijk, dragen twee sterrenbeelden, om eenige gelijkheid, dezen naam, waarvan het eene *de groote beer* genoemd wordt, zijnde een gesternte, hetwelk bij ons nooit ondergaat; het andere, *de kleine beer*, staat het naaste bij de noordpool. Verder wordt zeker krijgstuig der Ouden, met een scherpruggig verdek, waarmede eenig krijgsvolk tot aan de muren gevoerd werd, om die te bestormen, *een beer*, of *stormbeer*

beer, genoemd. Wijders draagt zekere dikke, in het water gemetselde muur, van gedaante als een stormbeer, dienende, om den slag van het water af te keeren, dezen naam; gelijk ook het schuins opgaande metselwerk, aan den voet van een groot gebouw. Van hier *beerenhuid*, *beerenklaauw*, zeker kruid; *beerenleider*. Het wijfje van den beer wordt *beerin* genoemd.

TEN KATE leidt dit woord, in de eigenlijke beteekenis van een viervoetig wild dier, van het oude *baren*, *beren* (dragen, voortbrengen) af, als aanduidende de ongemeene teeldrift, aan deze dieren eigen. Anderen brengen het tot het oude *baren*, *beren*, in de beteekenis van een sterk geluid maken, brommen, dewijl dit dier zich door zijne brommende stem genoegzaam van andere dieren onderscheidt. Nog anderen achten het van het gr. βειρὸς, vlokkig: harig, afkomstig, dewijl een beer, bij uitnemendheid, zoodanig is.

BEERVEN, b. w., *ik beërfde*, *heb beërfd*. Door erven verkrijgen. Van hier *beërving*.

BEEST, (lat. *bestia*), o., meerv. *beesten*. Een onredelijk dier: *'t groote beest*. OUDAAN. Met verachting van een slecht mensch sprekende, zegt men: *hij*, *zij*, *is een beest*. In het woord *beest* heeft een geslachtverloop plaats. Bij de Ouden is dit woord altijd vrouwelijk geweest: *omme dat hij eener beeste gheleke*. A. BYNS. En bij latere schrijvers: *al sittend' op de beest*. D. HEINS. En dit geslacht heeft bij ons nog stand gehouden in de spreekwijs: *de beest spelen*, niet *den beest*, noch *het beest*. Van hier *beestachtig*, *beestig*, waarvoor HOOFT *beestelijk* gebruikt.

BEET, (*bete*), m., meerv. *beten*. Van *bijten*. Een hap: *eenen beet in iets doen*. Figuurlijk, van het geweten, deszelfs verwijtingen: *het gevoel van schuld doorknaagt zijnen boezem met geheime beten*. Een brok, of zoo veel als de mond tegelijk kan vatten, en de tanden kunnen malen: *een beet broods*. De door eenen beet veroorzaakte verbreking, en de plaats, waar iets gebeten is geworden: *den beet van eenen appel afsnijden; de beet van eene vloo*. Ook wordt het woord *beet* gebezigd in de spreekwijs *iemand beet hebben*, *beet krijgen*.

BEET, v., meerv. *beeten*. Zekere wortel, ook *beetwortel* en *kroot* genoemd.

BEETJE, o., meerv. *beetjes*. Het verkleinwoord van *beet*, *bete*. Stukje: *een beetje brood*. Dit woord is, door het gebruik, op alle weinigheid betrekkelijk gemaakt, en men zegt, doch zeer oneigen, zoo wel *een beetje bier*, *wijn* enz., als *een beetje vleesch*, *kaas* enz., schoon dit *beetje*, als afkomstig van *beet*, en dat van *bijten*, eigenlijk, alleen op iets, hetwelk eetbaar is, of gebeten kan worden, toepasselijk is.

BEF, v., meerv. *beffen*. Halskraag. Van dit *bef*, heeft men het werkw. *beffen*, in den zin van eene bef aandoen, eene bef dragen, gevormd, waarvan het verled. deelw. *gebeft* in gebruik is; b. v. *gemanteld en gebeft zijn*.

BEFAAMD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *befamen*. *Befaamder*, *befaamdst*. Berucht, beroemd, overal bekend: *bij dit befaamt verstant*. VOND. Bij KIL. komt dit woord alleen in eenen kwaden zin voor, gelijk de Ouden het meestal zoodanig gebruikten: *die befaemt gheweest is van tyrannije*. HOUWAERT. VONDEL gebruikt het in eenen goeden zin: *zij was geensins befaemt door haer geboortelant;* en thans wordt het genoegzaam niet anders gebezigd. Even zoo is het werkw. *befamen*, hetwelk weinig meer voorkomt, oul., in eenen kwaden zin gebezigd: *maer ic en wil niemant bisondert befamen*. A. BYNS. HOOFT gebruikt het in eenen goeden zin: *zijns levens heele loop doet hem voor goet befamen*. Van hier *befaamdheid*.

BEGAAFD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *begaven*. *Begaafder*, *begaafdst*. Met iets als eene gaaf verrijkt, versierd: *een man, die van de natuur met veel verstand begaafd is*. Het schijnt, dat dit woord, oudtijds, ook in eenen algemeenen zin, en ten aanzien van alles, wat ons door God wordt toegezonden, zoo wel kwaad, als goed, gebezigd is geworden; althans KILIAAN zegt *gave Gods*, *donum Dei*, *pestis vel alia lues*, *a Deo inmissa;* hetwelk door het bekende versje voor het amsterdamsche dolhuis, dat men aan VONDEL toeschrijft:

Die met krankzinnigheydt zijn begaaft,
Die worden hier gespijst en gelaaft,

niet weinig bevestigd wordt. Van hier ook *begaafdheid*, bekwaamheid.

BEGAAN, b. w., onregelm. *ik beging*, *heb begaan*. Betreden: *ik heb dat pad dikwijls begaan*. Doen, bedrij-

drijven, doch meestal, wanneer van slechte, of gebrekkige handelingen gesproken wordt: *een schelmstuk, eenen moord, eene dwaasheid begaan. Laat mij met die zaak maar begaan.* HOOFT gebruikt dit woord in den zin van bejagen, of verkrijgen: *gunst te begaan.* Het deelw. *begaan,* voor bezorgd, bekommerd, b. v. *om, over,* of *met iets begaan zijn,* is in algemeen gebruik.

BEGAPEN, b. w., *ik begaapte, heb begaapt.* Eigenlijk, met opgesperden mond bezien, nieuwsgieriglijk bekijken: *zij begapen al wat ik doe.* Van hier, *begaper, begaping.*

BEGAVEN, b. w. Van *gaaf, gave: ik begaafde, heb begaafd.* Van iets als eene gaaf voorzien: *de natuur had hem met veel verstand begaafd.* Zie *begaafd.*

BEGEEREN, b. w., *ik begeerde, heb begeerd.* Vurig, met drift, verlangen: *hij heeft alles, wat zijn hart begeert. Eene vrouw aanzien, om haar te begeeren.* — Naar iets haken, trachten, het verkrijgen eener zaak zoeken: *hij begeert de gansche nalatenschap.* Zijn verlangen uiten, te kennen geven: *iemand ter vrouw begeeren; wat begeert gij?* Afvorderen: *gehoorzaamheid van iemand begeeren.* De Ouden bezigden dit werkw. ook met den tweeden naamval, b. v. *dies begheerden,* d. i. *die des begeerden.* Ook wordt *begeeren,* voor *begeerte,* als een zelfst. naamw. van het onz. geslacht, gebezigd: *verplichte sijn begeeren.* HUYGH. *Wat is uw begeeren?* Voor *begeeren* was, weleer, het eenvoudige *geeren* gebruikelijk, waarvan *gierig.*

BEGEERIG, b. n. en bijw., *begeeriger, begeerigst.* Verlangende, begeerte hebbende: *begeerig naar eer, rijkdom* enz., *hij was zeer begeerig, om haar te zien.*

BEGEERLIJK, bijv. n. en bijw., *begeerlijker, begeerlijkst.* Het geen begeerd, of verlangd, kan en mag worden: *eene begeerlijke zaak; al wat aan hem is, is zeer begeerlijk.* Hebzuchtig, inhalig: *een begeerlijk mensch; hij is al te begeerlijk.* Van hier *begeerlijkheid.*

BEGEERTE, v., meerv. *begeerten.* Driftig verlangen: *de begeerte naar roem, tijdelijk vermogen,* enz. *Zijne begeerte voldoen. Hij brandde van begeerte, om u te zien.* Wil: *het is zijne begeerte, dat men den vijand aanvalle.*

BEGEKKEN, b. w., *ik begekte, heb begekt.* Bespotten,

 als

als gek behandelen: *iemand begekken. Heliseus sach men van de kinderen begecken.* SP. VAN SINNEN.

BEGELEIDEN, b. w., *ik begeleidde, heb begeleid.* Vergezellen: *hij heeft mij, op de gansche reis, begeleid.* Van hier *begeleider, begeleiding, begeleidster.*

BEGENADIGEN, b. w., *ik begenadigde, heb begenadigd.* Genade bewijzen: *eenen kwaaddoener begenadigen*, de verdiende straf, uit genade, kwijtschelden. Van hier *begenadiging.*

BEGEVEN, b. w., *ik begaf, heb begeven.* Schenken: *een ambt begeven.* Zich aan eene andere plaats vervoegen: *zich naar Amsterdam, naar huis, in het veld, op het land, uit de stad, in gevaar, op de vlugt, in een klooster, op den weg, ter rust, in den echt* enz. *begeven.* Verlaten: *ik zal u niet begeven; de moed begeeft mij. Dat touw zal u begeven*, zal breken. Van hier *begever, begeving.*

BEGIETEN, b. w., *ik begoot, heb begoten.* Door gieten nat maken: *de planten begieten.* In de gemeenzame verkeering, is de spreekwijs *een werk begieten* gebruikelijk, voor, lustig drinken op den goeden voortgang van eenig werk. Van hier *begieting.*

BEGIFTEN, zie het volgende.

BEGIFTIGEN, b. w., het voortdur. w. van *giften*, en dit van *gift: ik begiftigde, heb begiftigd.* Beschenken: *hij heeft mij met eenen kostbaren ring begiftigd.* Van hier *begiftiger, begiftigster, begiftiging.*

BEGIJN, v., meerv. *begijnen.* Zekere geestelijke dochter, maar die geene gelofte doet.

In het middeleeuwsche latijn wordt deze soort van Nonnen *beguinae, beginae*, en in het fr. *beguines* genoemd. De oorsprong dezer benaming is onzeker. Eenigen leiden dezelve van *Begga*, zuster der heilige Geertruid af, die de stichtster dezer orde zoude wezen; anderen van *Lambert Le Begue*, eenen priester, die insgelijks voor stichter gehouden wordt; nog anderen van *Begga*, Pipijns dochter, die in een klooster gegaan is. ADELUNG acht dezen naam, waarschijnlijkst, afkomstig van het oude *begge*, d. i. bedelen, dewijl de Begijnen voornamelijk van het bedelen bestonden. Ik vind, in *de nieuwe chronijcke van Brabant*, 1565, onder de beeldtenis van *Begga*, huisvrouw van Angijs (*Ansigisus*,) twin-

tig-

tigsten hertog van Braband, dat Angijs, in het jaar 685, door Goduiouo vermoord zijnde, *Begga* het klooster te Landen gesticht heeft, en « van Begga hebben die Beghij-« nen haren naam behouden. » Zamenstell.: *begijnenhof*, *begijnenkerk*, *begijnenklooster*, enz.

BEGIN, o. Van *beginnen*. Aanvang: *het begin aller dingen; een begin maken.*

BEGINNEN, o. en b. w., *ik begin*, *heb begonnen.* Onzijd., eenen aanvang nemen: *het begint te regenen; het heeft begonnen te regenen.* Bedr., den aanvang maken: *een werk beginnen.* Figuurlijk, ondernemen: *wat zult gij beginnen?* Van hier *beginsel.*

BEGLIMPEN, b. w., van *glimp*, bij J. Oudaan voorkomende, in den zin van eenen schoonen schijn aan iets geven. Van hier *beglimping.*

BEGLUREN, b. w., *ik begluurde*, *heb begluurd.* Beloeren, glurende opmerken, beschouwen: *iemand begluren*, deszelfs woorden en daden heimelijk opmerken, bespieden. Van hier *begluring*, *begluurder*, *begluurster.*

BEGOOCHELEN, (*beguichelen*) b. w. *ik begoochelde*, *heb begoocheld.* Verblinden, bedriegen. Van hier *begoochelaar*, *begoochelaarster*, *begoocheling.*

BEGOOIJEN, b. w., *ik begooide*, *heb begooid.* Gooijende bereiken: *ik kan de overzijde der rivier met eenen steen begooijen.*

BEGRAAFPLAATS, v., meerv. *begraafplaatsen.* De plaats, waar men begraaft.

BEGRAAUWEN, b. w., *ik begraauwde*, *heb begraauwd.* Scherp berispen: *hij begraauwt de standaartdragers.* Hooft.

BEGRAFENIS, v., meerv. *begrafenissen.* Het begraven, de uitvaart: *eene deftige begrafenis.*

BEGRAVEN, b. w., *ik begroef*, *heb begraven.* Ter aarde bestellen: *eenen dooden begraven.* Figuurlijk zegt men *zich begraven*, voor zich verschansen: *het leger heeft zich sterk begraven.* Ook wordt het voor verbergen gebezigd: *ach dat het in de diepste vergetelheid begraven ware!* Van hier *begraving.*

Het is een woord, zegt Wachter, hetwelk de Franken en Alemannen van *graf* gemaakt hebben.

BEGRAZEN, b. w., van *gras*: *ik begraasde*, *heb begraasd.* Met gras bedekken; doch het verled. deelw. *be-*

graasd is alleen in gebruik: *begraasde heuvelen.* Bij KIL. vindt men *begrasde boter*, waarvoor wij *grasboter* gebruiken.

BEGRENZEN, b. w., *ik begrensde*, *heb begrensd.* Met grenzen voorzien; doch in dezen zin is het niet meer in gebruik. Figuurlijk, bepalen: *de te zeer begrensde tijd, die mij nog overig is. Dies begrensden zij den tijd huns wachtens.* HOOFT.

BEGRIJPELIJK, bijv. n. en bijw. *begrijpelijker, begrijpelijkst.* Hetgeen zich met het verstand begrijpen, bevatten, laat: *eene begrijpelijke zaak. Iets begrijpelijk maken, voorstellen*, enz. Van hier *begrijpelijkheid.*

BEGRIJPEN, b. w., *ik begreep*, *heb begrepen.* Vervatten: *al wat de wereld in zich begrijpt; dat is daaronder niet begrepen.* Met het verstand bevatten: *wie kan dat begrijpen?* Bij KIL. is *begrijpen* ook *berispen;* van waar nog de gemeene spreekwijs: *ik wil daarin niet begrepen zijn.* Van hier *begrijp*, voor berisping, bij HOOFT.

BEGRIMMEN, b. w., *ik begrimde*, *heb begrimd.* Met een grimmig gelaat aanzien. Ook straf bejegenen: *iemand begrimmen.* Zie *grimmen.*

BEGRIP, o., meerv. *begrippen.* Verstand, oordeel: *schrander van begrip zijn.* Hetgeen beknopt zamen gevat is; inhoud: *een kort begrip der christelijke leer.* Elke voorstelling der ziel: *naar mijn begrip; ik kan mij geen begrip van die zaak maken.*

Begrip is van *begrijpen;* en hierom plagt men ook *begrijp* te schrijven; doch thans is *begrip* alleen in gebruik.

BEGROEIJEN, b. w., *ik begroeide*, *heb begroeid.* Het verled. deelw. *begroeid* is thans, genoegzaam, alleen in gebruik: *de straat is geheel met gras begroeid.* VOND. zegt nog: *daer 't gras begroeit de straten.*

BEGROETEN, b. w., *ik begroette*, *heb begroet.* Met eenen groet inhalen, ontvangen, verwelkomen, geluk wenschen. Ook spottende: *den vijand met kanonschoten begroeten.* Van hier *begroeting.*

BEGROMMEN, b. w., *ik begromde*, *heb begromd.* Beknorren.

BEGROOTEN, b. w., van *groot: ik begrootte*, *heb begroot.* Schatten, berekenen: *de schade begrooten.* Van hier *begrooting.*

BEGRUIZEN, b. w., *ik begruisde, heb begruisd.* Bemorsen: *met stof en bloed begruisd.* L. BAKE. Voor *begruisd* werd ook *begruizeld* gebezigd, van *begruizelen.*

BEGUICHELEN, zie *begoochelen.*

BEGUNSTIGEN, b. w., van *gunst: ik begunstigde, heb begunstigd.* Gunst bewijzen: *iemand met iets begunstigen.* In eene uitgestrektere beteekenis, voordeelig zijn: *de omstandigheden hebben mijn oogmerk zeer begunstigd.* Van hier *begunstiger, begunstiging, begunstigster. Begunstigen* is, eigenlijk, het voortd. werkw. van het in onbruik geraakte *begunsten.*

BEHAGELIJK, bijv. n. en bijw., *behagelijker, behagelijkst.* Behagen verwekkende, aangenaam: *hij is een behagelijk man; hij weet zich overal behagelijk te maken.* Van hier *behagelijkheid*, oudt. gebruikelijk voor schoonheid: *wivelike behagelijckheit.* BYB. 1477; en voor sieraad: *met allerley behaechlijcheyt omhangen.* CL. SP.

BEHAGEN, o. w., *behaagde, heeft behaagd.* Gevallen; met den derden naamval des persoons: *het behaagde hun.* Eigenlijk is *behagen* een onpersoonlijk werkw.: *het behaagt mij, heeft u behaagd* enz. Doch thans bezigt het gebruik hetzelve ook als persoonlijk: *gij behaagt mij niet* enz. *Behagen* wordt ook als een zelfst. naamw. van het onz. geslacht, zonder meervoud, gebezigd: *behagen in iets hebben, scheppen* enz. Van hier *behaging.*

BEHALEN, b. w., *ik behaalde, heb behaald.* Verkrijgen: *de overwinning behalen; schande behalen.* Betrekken, inwikkelen: *iemand in eene zaak behalen; ik wil daarin niet behaald zijn.* Van hier *behaling.*

BEHALVE, voorz. en bijw. Uitgenomen. Wij gebruiken het voorz. *behalve* bij onderscheidene naamvallen, welke door de natuur der zaak zelve gevorderd worden, b. v.: *niemand kon hem spreken, behalve ik. Ik deelde het geheim niemand mede, behalve hem; hij wees ieders raad af, behalve dien van mij.* En dus zou *behalve* eigenlijk meer een bijw., dan een voorz. zijn; en dit is het zeker, wanneer men zegt: *ik ga wandelen, behalve wanneer het regent.*

BEHANDELEN, b. w., *ik behandelde, heb behandeld.* Eigenlijk, met de handen aanraken, door de handen laten gaan;

gaan: *dat boek is zeer behandeld.* Figuurlijk, met den geest bearbeiden: *een fraai onderwerp behandelen.* Zich omtrent iemand gedragen: *hij heeft mij slecht behandeld.* Van hier *behandeling.*

BEHANDIGEN, b. w., *ik behandigde, heb behandigd.* Overgeven, ter hand stellen: *iemand iets behandigen.*

BEHANGEN, b. w., *ik behing, heb behangen.* Met eene aangehange zaak bedekken: *eene kamer met tapijt behangen.* Van hier *behanger, behangsel.*

BEHARTIGEN, b. w. Van *hart: ik behartigde, heb behartigd.* Ter harte nemen: *eene zaak wel behartigen.* Van hier *behartiger, behartiging, behartigster.* HOOFT bezigt *zijn woord behartigen*, voor gestand doen.

BEHEBT, bijv. n. en bijw., zijnde, eigenlijk, het oude verled. deelw. van het niet gebruikelijke werkw. *behebben.* Beladen, onderhevig: *met gierigheid; met vele kwalen behebt zijn.*

BEHEEREN, b. w., *ik beheerde, heb beheerd.* Regeren, besturen: *zijn eigen goed beheeren.* Van hier ook *beheerder, beheering, beheerster.*

BEHEERSCHEN, b. w. *ik beheerschte, heb beheerscht.* Heerschappij over iets hebben, voeren, enz.: *landen beheerschen; zijne driften beheerschen. Zij beheerscht mijn hart.* Van hier *beheerscher, beheersching, beheerschster.*

BEHEINEN, b. w., *ik beheinde, heb beheind.* Met eene heining bezetten. Zie *omheinen.* HOOFT gebruikt *beheind*, bij overdragt: *beheinde kuisheit (septa pudicitia)*, of *eerbaarheid.*

BEHELPEN, wederk. w., *ik beholp mij, heb mij beholpen.* Zich helpen, bedienen: *hij behelpt zich met leugens.* Tevreden zijn, zich laten wel gevallen: *ik moet mij met weinig behelpen.*

BEHELZEN, b. w., *ik behelsde, heb behelsd.* Eigenlijk *behalzen*, van *hals*, even als *omhelzen*, d. i. iemands hals met de armen omvatten. *Behelzen* wordt alleen gebezigd, in den zin van in zich bevatten, vervatten, begrijpen: *die brief behelst geen goed nieuws.*

BEHENDIG, bijv. n. en bijw., *behendiger, behendigst.* Eigenlijk, bekwaam in het uitvoeren van alles, wat men *ter hand* neemt: of, gelijk men anders zegt, *handig*, die de zaken altijd aan het regte einde weet aan te vatten: *hij*

hij is een behendig werkmeester; hij weet behendig met die zaak om te gaan. VOND. en anderen gebruiken het in den zin van heimelijk: *nu zegtze: ga behendigh* enz. VOND. Van hier *behendigheid, behendiglijk,* in al de genoemde beteekenissen.

BEHOEDEN, b. w., *ik behoedde, heb behoed.* Beschutten, beschermen: *God behoede u voor alle ongelukken!* Van hier *behoeder, behoeding, behoedster.*

BEHOEDZAAM, bijv. n. en bijw., *behoedzamer, behoedzaamst.* Bezorgd, om zich voor eenig gevaar te hoeden; voorzigtig: *hij is een behoedzaam man. Men kan in deze zaak niet behoedzaam genoeg zijn.* Van hier *behoedzaamheid.*

BEHOEF, o., zonder meerv. Al wat noodig is, of wat de tegenwoordige staat van zaken vordert. Een genoegzaam reeds verouderd woord, alleen nog overig in de spreekwijs *ten behoeve,* beteekenende tot nut, voordeel: *t'zijnen behoeve.* HOOFT. *Ten behoeve der armen.* — *Tot sijn behoef.* BYB. 1477.

Het stamwoord *hof* is nog in het zweedsche *behof,* voorhanden, en beteekent hetgeen tot eene zaak noodig is.

BEHOEFTE, v., meerv. *behoeften.* Hetgeen men behoeft, nooddruft, gebrek: *mijne behoeften gaan mijne inkomsten ver te boven; de sterke drank is hem eene behoefte geworden. Wie zal haar in hare behoefte helpen?* Dit woord wordt ook zamengesteld gebezigd, doch meest in het meerv., als: *mondbehoeften,* levensmiddelen; *schrijfbehoeften,* alles wat men noodig heeft om te schrijven, pennen, papier enz. Van hier *behoeftig,* gebrek hebbende, armoedig, wijders *behoeftigheid.*

BEHOEVEN, b. en o. w., *ik behoefde, heb behoefd.* Bedr., noodig hebben: *een kind behoeft niet veel tot zijn onderhoud.* Onz., verpligt zijn, noodzakelijk zijn: *gij behoeft dat niet te betalen. Voor mij behoeft dat niet.*

BEHOOREN, o. w., *ik behoorde, heb behoord.* Betamen, noodzakelijk zijn: *dat behoort zoo te zijn.* Toebehooren: *dat huis behoort mij.* In verband staan met iets: *een bevelhebber, die tot de bataafsche vloot behoort.*

Behooren wordt ook als een zelfst. naamw. van het onz. ge-

geslacht gebruikt, zonder meerv.: *naar behooren.*

BEHOORLIJK, bijv. n. en bijw. Betamelijk, gevoegelijk: *in behoorlijke orde. Hij heeft zich daarin niet behoorlijk gedragen.* Van hier *behoorlijkheid.*

BEHOOZEN, b. w., *ik behoosde*, *heb behoosd.* Begieten, bevochtigen: *en hoven te behoozen.* HOOFT.

BEHOUD, o. Van *behouden.* Behoudenis, redding, welvaart: *dat was zijn behoud.*

BEHOUDEN, veilig, zeker; zie *behouden*, b. w.

BEHOUDEN, b. w., *ik behield* (van het oude *holden*), *heb behouden.* Bewaren, niet van zich laten gaan: *zijne oude gewoonten behouden.* In het bezit van iets blijven: *het veld, iemands gunst behouden.* Verlossen, bevrijden: *de stad behouden.* Het verl. deelw. *behouden* wordt ook voor veilig, zeker, gebezigd: *het schip kwam behouden binnen; iemand behouden reis wenschen* enz. Van hier *behouder, behoudenis*, hetzelfde als *behoud;* ook *behoudens*, voorz.

BEHULP, o. Oul. schreef men ook *behelp*, van *helpen. Behulp* is van het oude *behulpen*, nu *behelpen. Ingezien ook het behulp.* HOOFT.

BEHULPZAAM, (bij KIL. *behelpzaam*) bijv. n. en bijw., *behulpzamer, behulpzaamst.* Hulp aanbrengende: *een behulpzaam mensch; — iemand de behulpzame hand bieden. Hij is mij hierin zeer behulpzaam geweest.* HOOFT heeft ook *behulpigh.* Van hier *behulpzaamheid.*

BEHUWD, verled. deelw., van *behuwen.* Aangehuwd. Van hier *behuwdbroeder, behuwddochter, behuwdmoeder, behuwdvader, behuwdzoon, behuwdzuster,* voor aangehuwde broeder enz.

BEHUWDBROEDER enz. Zie *behuwd.*

BEHUWELIJKEN, b. w., *ik behuwelijkte*, *heb behuwelijkt.* Ten huwelijk krijgen: *hij heeft veel gelds met haar behuwelijkt.*

BEHUWEN, b. w., *ik behuwde, heb behuwd.* Hetzelfde als *behuwelijken.*

BEI, (*bezie*) v., meerv. *beijen. Aardbei.*

BEJAARD, bijv. n. en bijw., *bejaarder, bejaardst.* In jaren toegenomen, oud, eigenlijk van menschen: *een bejaard man. Zij is reeds bejaard.* In den verhevenen stijl ook van andere dingen: *bejaarde eiken.*

BE-

BEJAEN, b. w., van *ja.* Ja zeggen, toestemmen. Een', in de redeneerkunde, gebruikelijk woord, in het hoogd. *bejahen*, deen. *bejan*, zweed. *bejaka.* Het is van eenen zeer hoogen ouderdom, en beteekende, weleer, niet alleen ja zeggen, toestemmen, maar ook bekennen, belijden; in welken zin *bijehan* en *bijahin* reeds bij TATIAAN voorkomen.

BEJAG, o., van *bejagen.* Zooveel als bejaging, najaging van iets, waarnaar men driftig haakt: *hier rust de ziel van 't ijdele bejagh.* VOND. *In beiach van ghelde*, (tot geldgewin) BYB. 1477.

BEJAGEN, b. w., *ik bejoeg, heb bejaagd.* Naar iets trachten: *zijn bijzonder voordeel bejagen.* Verkrijgen: *en d'ander soude tweemaal soo veel bejaghen.* J. MOERM. Van hier *bejager, bejaging.*

BEJAMMEREN, b. w., *ik bejammerde, heb bejammerd.* Zijn jammer over iets laten blijken; met woorden en gebaren beklagen: *iemand bejammeren. Dat is te bejammeren.* Van hier *bejammerenswaardig*, bijv. n. en bijw., hetgeen verdient bejammerd te worden; en *bejammerenswaardigheid.*

BEJAMMERENSWAARDIG, zie *bejammeren.*

BEIDE, bijv. n., hetwelk alsdan gebruikt wordt, wanneer twee dingen tezamen genomen worden, of als tezamen genomen beschouwd moeten worden, voor alle twee. Het komt meest in het meerv. voor: *beide handen gebruiken; aan beide oogen blind zijn; beide mijne zusters.* Ook wordt het zelfst. gebruikt: *zij zijn beiden arm; een van beiden heeft het gedaan; met beider bewilliging.*

Somwijlen wordt er het woord *alle* voorgeplaatst, om meer nadruk aan *beide* te geven: *zij zullen alle beiden omkomen.* Ook zegt men *beiden te gader*, d. i. tegelijk: *en si wandelden beide te gader.* BYB. 1477, waarvoor, in straattaal, *beidegaar*, of *beijegaar*, gebezigd wordt.

Wanneer echter twee tezamen genomene dingen als een geheel beschouwd worden, dan staat *beide* in het enkelvoudige getal: *men beschuldigt hem van valschheid en bedrog, maar beide is ongegrond. Ik verhaalde den arts, dat ik wel geslapen en sterk gezweet had; beide is goed, antwoordde hij mij.* Intusschen kan

men

men dit *beide* niet als enkelvoudig gebruiken, wanneer van personen, maar alleen als van zaken gesproken wordt, en wel van zulke zaken, welke als een geheel beschouwd kunnen worden. Men zegt, b. v. van twee boeken niet *beide bevalt mij*, maar *beide bevallen mij*.

Nog kan hier aangemerkt worden, dat de Ouden het woord *beide*, meermalen, tot *drie* dingen betrekkelijk maakten, b. v. *beide wijn, zout ende coren*. M. STOKE.

De afstamming van dit woord is nog zeer twijfelachtig.

BEIDEN, o. w., *ik beidde, heb gebeid*. Wachten, vertoeven: *maar hoe lange wilt gij beiden* enz. HUYGENS. *Waar magh de schoone zoo lang beiden*. POOT.

Vermoedelijk hebben de Italianen van hier hun *badare*, d. i. blijven.

BEIDERLEI, onverbuigb. bijv. n.: *een woord van beiderlei geslacht*, dat beide geslachten heeft.

BEJEGENEN, (*beteghenen*, bij KIL.) b. w., van het oude *jegen*, d. i. *tegen: ik bejegende, heb bejegend*. Op den weg tegenkomen, onverwacht ontmoeten: *wij bejegenden hem, op de reis*. Zich jegens iemand wel, of kwalijk, gedragen: *iemand wel, slecht, vriendelijk, hard bejegenen*. VOND. bezigt *bejegenen* ook voor antwoorden: *bejegent hem aldus*. Van hier *bejegening*, in beide beteekenissen van het werkw.

BEIJEREN, o. w., *ik beijerde, heb gebeijerd*. Op de klokken spelen. Bij KIL. *beijaerden*, van *beijaerd, beijerd*, nu *beijer*, klokkenspel. Misschien is dit *beijeren* van het oude *baren, beren*, d. i. geluid geven, afkomstig.

BEIJERT, m. De plaats in eene herberg, waar elkeen den toegang heeft; de algemeene vergaderplaats, waar geringen, zoo wel als aanzienlijken, onder malkander, drinken, spelen enz. Waarschijnlijk is dit woord hetzelfde als *bajert*, een verwarde, vormlooze klomp, in eene overdragtelijke beteekenis genomen.

BEIJVEREN, b. w., *ik beijverde, heb beijverd*. Met ijver behartigen. Van hier *beijveraar, beijvering*.

BEIJZELEN, b. w., *ik beijzelde, heb beijzeld*. Met ijzel bedekken: *mijn hoed is geheel beijzeld*.

BEITEL, m., meerv. *beitels*. *Als met eenen beitel*. HOOFT. De zamenstellingen van dit woord zijn *kloofbeitel, steekbeitel*, enz.

BEITELAAK, m., meerv. *beitelaken*. Zeker vaartuig.

BEITELEN, b. w. Van *beitel: ik beitelde, heb gebeiteld.* Met den beitel bewerken.

BEK, m., meerv. *bekken. De bek van eenen vogel.* Van dit *bek* zijn verscheidene spreekwijzen ontleend, als: *stijf in den bek zijn*, van paarden; en overdragt., van menschen, voor hardnekkig, ongezeggelijk. — *Een paard den bek afrijden*, te zeer afmatten. In den gemeenen spreektrant, zegt men, van menschen: *iemand den bek ophouden*, onderhoud verschaffen; — *iemand den bek snoeren*, doen zwijgen; — *bek af zijn*, tot bezwijkens toe vermoeid zijn. *Men moet geen gegeven paard in den bek zien*, spreekw., als men iets om niet ontvangt, moet men deszelfs deugdzaamheid of waarde niet te vlijtig onderzoeken, gelijk men aan de tanden der paarden ziet, hoe oud zij zijn. Van dit *bek*, ital. *becco*, spaan. *pico*, hebben wij nog *gebekt: ieder vogel zingt naar dat hij gebekt is*, spreekw.; *bekken*, *bikken*, nu *pikken*. Ook *beksnijder*.

BEKAAID, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het ongewone *bekaagen*. *Bekaaider, bekaaidst.* Hetgeen lang op de kaai gelegen heeft, en daardoor in waarde verminderd is: *bekaaide visch*, die begint te sterven. Ook voor beschaamd, verlegen: *bekaaid van eene zaak afkomen; bekaaid staan. Bekaaid* is zekerlijk geen woord, hetwelk in een deftig dichtstuk te pas komt. N. VERSTEEG zegt nogtans, in zijnen Moses:

Op dat men in een zaak van zulk een groot gewigt,
Nu geenszins stae bekaeid voor 't vorstelijk gezicht.

BEKADEN, b. w., *ik bekaadde, heb bekaad.* Met eene kade voorzien, bedijken: *van de eene zijde deed hij bekaden de loirstroom.* HOOFT.

BEKAKKEN, b. w., *ik bekakte, heb bekakt.* Bevuilen.

BEKALKEN, b. w., *ik bekalkte, heb bekalkt.* Met kalk bestrijken. *Bekalkte muren.*

BEKALLEN, b. w., *ik bekalde, heb bekald.* Bepraten: overhalen: *om de majestraat tot verschaffing van geldt te bekallen.* HOOFT. Ook door veel kallen en snappen, benadeelen: *iemand bekallen.*

BEKAMEN, zie *bekanen*.

BEKAMPEN, b. w., *ik bekampte, heb bekampt.* Tegen eenen persoon, of eene zaak, kampen: *zijne vijanden bekampen.* Figuurlijk: *zijne driften bekampen.*

BEKANEN, o. w., *ik bekaande*, *ben bekaand*. Met kaan, of schimmel, bedekt worden, van bier, wijn, en azijn gesproken: *het bier is bekaand*. KIL. en HALMA hebben ook *bekamen*.

BEKEEREN, b. w., *ik bekeerde*, *heb bekeerd*. Tot verbetering des levens brengen: *iemand bekeeren*; *zich bekeeren*. HOOFT, WAGEN. en anderen gebruiken dit woord ook in den zin van: tot zeker gebruik doen dienen. Van hier *bekeerder*, *bekeering*, *bekeerlijk*, *bekeerlijkheid*.

BEKEND, zie *bekennen*.

BEKENNEN, b. w., *ik bekende*, *heb bekend*. Bekend maken, in eenen bijbelschen zin: *Christus bekennen*. Belijden, toestemmen, bijzonder van misdrijven en gebreken: *schuld bekennen*; *hij heeft den diefstal reeds bekend*. Onderscheiden: *hij was zoo ver van mij af, dat ik hem niet kon bekennen*. Bijliggen, vleeschelijke gemeenschap hebben: *eene vrouw bekennen*. *Troef bekennen*, *de kleur bekennen*, in het kaartspel, troef, of eene kaart van dezelfde kleur bijspelen. Van *bekennen*, voor *kennen*, is nog het verled. deelw. *bekend*, openbaar: *eene bekende zaak*; *het is bekend*. Van het verled. deelw. *bekend* is ook *bekende*, zelfstandig gebruikt, in het meerv. *bekenden*: *vrienden en bekenden*. Van hier ook *bekend maken*, *bekend worden*. *Bekendmaker*, *bekendmaking*; *bekenner*, *bekenning*; *bekentenis*.

BEKER, m., meerv. *bekers*. Drinkvat: *eenen beker eischende*. HOOFT. *Veel van den beker houden*, den drank beminnen. *Den beker ligten*, drinken.

Sommigen vinden den oorsprong van dit woord in *buik*; zijnde *beker* zoo veel als gebuikt vat; anderen, als TENK., in *bak*, en stellen de reden der benaming in de holligheid.

BEKEREN, o. w. Van *beker*: *ik bekerde*, *heb gebekerd*. Sterk drinken.

BEKEUREN, b. w., van *keure*, *keur*, oul. wet, besluit: *ik bekeurde*, *heb bekeurd*. Eene geldboete opleggen. Van hier *bekeurder*, *bekeuring*.

BEKJE, o., meerv. *bekjes*. Het verkleinw. van *bek*. Figuurlijk zegt men: *mijn bekje*, voor mijn kind, mijn lief enz.

BEKIJKEN, b. w., *ik bekeek*, *heb bekeken*. Aandachtig be-

beschouwen. Van hier *bekijker*, *bekijking*, *bekijkster*.

BEKIJVEN, b. w., *ik bekeef*, *heb bekeven*. Op iemand kijven. Van hier *bekijfster*, *bekijver*, *bekijving*.

BEKKEN, o., meerv. *bekkens*. *Een zilveren bekken*; *scheerbekken*; *een bekken voor zieken*, ondersteksel. *Koopmanschap in het bekken leggen*, openbaar, te koop stellen; *in het bekken verkoopen*, in het openbaar verkoopen. Deze spreekwijs is ontstaan uit een oud en nog in wezen zijnde gebruik, dat, bij openbare opveiling, de afslager op een koperen bekken slaat, ten teeken van koopverbindtenis.

BEKKENEEL, o., meerv. *bekkeneelen*. Hersenpan. Van hier *bekkeneelberg*, *bekkeneelnaad*, *bekkeneelvlies*. Oudt. beteekende *bekkeneel* ook eenen helm.

BEKLADDEN, b. w., *ik bekladde*, *heb beklad*. Bevlekken: *papier bekladden*. Overdragt.: *iemands eer bekladden*. Van hier *beklader*, *bekladding*, *bekladster*.

BEKLAG, o., zonder meerv. Betoon van medelijden: *hij is in algemeen beklag*. Klagt: *zijn beklag over iemand doen*.

BEKLAGELIJK, bijv. n., *beklagelijker*, *beklagelijkst*. Medelijden verdienende: *hij bevindt zich in eenen beklagelijken toestand*. Van hier *beklagelijkheid*.

BEKLAGEN, b. w., *ik beklaagde*, *heb beklaagd*. Medelijden over iemand toonen: *iemand beklagen*. Eenig bezwaar omtrent iets hebben, als een wederkeerig werkw.: *zich over iets*, *over iemand beklagen*. *Zoudt gij*, *o strijdenden*, *u van uw' staat beklagen?* L. W. v. MERK. Aanklagen: *iemand bij het geregt beklagen*. Van hier *beklager*, *beklaging*, *beklagenswaardig*.

BEKLAPPEN, b. w., *ik beklapte*, *heb beklapt*. Aan den dag brengen, ontdekken, verklikken. Van hier *beklapper*, *beklapping*, *beklapster*.

BEKLAUTEREN, b. w., *ik beklauterde*, *heb beklauterd*. Beklimmen. Zie *afklauteren*.

BEKLEEDEN, b. w., *ik bekleedde*, *heb bekleed*. Met een kleed bedekken, overtrekken: *stoelen met fluweel bekleeden*. Overdr., beschieten: *eenen muur met houtwerk bekleeden*. Met iets, als met een kleed, versieren: *die 't veld met gras bekleedt*. Bedienen, waarnemen: *een ambt bekleeden*. Vervullen: *iemands plaats bekleeden*. Met woorden opsieren: *hij weet de zaak zoo*

te bekleeden. Van hier *bekleeder*, *bekleeding*, *bekleedsel*, in al de genoemde beteekenissen.

BEKLEMMEN, b. w., *ik beklemde*, *heb beklemd.* In de engte brengen en drukken. Overdragt., verlegenheid, beangstiging veroorzaken: *ik weet niet*, *welk een angst mijn treurig hart beklemt. Beklemd van hart zijn.* Van hier *beklemdheid*, *beklemming.*

BEKLIJVEN, o. w., *ik beklijfde*, *heb beklijfd.* Vast en bestendig zijn, voortduren: *eene plant*, *die dikwijls verzet wordt*, *beklijft niet.* Voorspoedig zijn: *hun opzet zal niet beklijven. Beklijven* is eigenlijk, zoo veel als *bekleven*, vast blijven.

BEKLIMMEN, b. w., *ik beklom*, *heb beklommen.* Op iets klimmen. Van hier *beklimmer*, *beklimming.*

BEKLINKEN, b. w., *ik beklonk*, *heb beklonken.* Door klinken, omklinken, vaster maken, bij de smeden gebruikelijk. Figuurlijk, klaar maken: *ik zal die zaak wel beklinken. Een beklonken oordeel*, bij HOOFT, voor een juist, schrander oordeel.

BEKLONTEREN, b. w., *ik beklonterde*, *heb beklonterd.* Bezoedelen, inzonderheid, door onachtzaam langs morsige straten te gaan: *gij moet u niet beklonteren; wat zag hij er beklonterd uit!*

BEKNAAUWEN, b. w., *ik beknaauwde*, *heb beknaauwd.* Hetzelfde als *beknabbelen.*

BEKNABBELEN, b. w., *ik beknabbelde*, *heb beknabbeld.* Hetzelfde als *afknabbelen.*

BEKNELLEN, b. w., *ik beknelde*, *heb bekneld.* Eigenlijk vastknellen: *de duimen . . . . met eenen knoop te beknellen.* HOOFT. Overdragtelijk, benaauwen. Van hier *beknelling.*

BEKNIBBELEN, b. w., *ik beknibbelde*, *heb beknibbeld.* Naauw bedingen. Van hier *beknibbeling.*

BEKNIJPEN, zie *benijpen.*

BEKNOPT, bijv. n. en bijw., *beknopter*, *beknoptst.* Kort, digt zamengevoegd: *een beknopt verhaal.* Klein: *een beknopt huis.* Van hier *beknoptheid*, *beknoptelijk.*

BEKNORREN, b. w., *ik beknorde*, *heb beknord.* Hetzelfde als *begrommen.*

BEKOCHT, bijv. n. en bijw., zijnde het verleden deelw. van het werkw. *bekoopen; meer bekocht*, *meest bekocht.* In den kopp bedrogen: *met iets bekocht zijn.*

Be-

Betaald, geboet: *hij heeft het met den dood bekocht.*

BEKOELEN, b. en o. w., *ik bekoelde, heb* en *ben bekoeld.* Bedr., koel maken: *het ijzer in water bekoelen.* Onz., koel worden: *hier bekoelt men schielijk;* — *ik begin reeds te bekoelen.* Van hier *bekoeling.*

BEKOKEN, b. w., *ik bekookte, heb bekookt.* In den gemeenen spreektrant: *iemand bekoken,* iemand spijs bezorgen. Figuurlijk, zorgvuldig overwegen, overleggen: *ik zal dat eerst eens wel bekoken. Die zaak is nog niet genoeg bekookt.*

BEKOMEN, b. en o. w., *ik bekwam, heb* en *ben bekomen.* Bedrijv., verkrijgen, ontvangen: *ik heb de boeken bekomen; antwoord bekomen.* HOOFT bezigt het voor achterhalen. Onzijd., tot nut of schade strekken, met opzigt tot de gezondheid des ligchaams: *de wandeling is mij zeer wel bekomen; die spijs bekomt mij altoos kwalijk; wel bekome het u!* Ook in eenen zedelijken zin: *zijne onbezonnenheid zal hem slecht bekomen.* Beter worden, gezond worden, opluiken: *zij begint wat te bekomen.* Van gewassen: *deze planten zijn zeer veel bekomen.* Van hier *bekomelijk,* dat te bekomen is, *bekoming.*

WACHTER vindt den grond van *bekomen,* in eenen bedrijvenden zin, voor verkrijgen, niet in *komen, venire,* maar in het oude *komen, capere,* hetwelk van *kam, manus,* afstamt, als zijnde de hand het natuurlijke werktuig, waarmede wij iets nemen.

BEKOMMERD, zie *bekommeren.*

BEKOMMEREN, b. w., *ik bekommerde, heb bekommerd.* Kommer veroorzaken, ontrusten: *dat bekommert mij in het geheel niet.* Meest is het, in deze beteekenis, als een wederk. werkw. gebruikelijk: *zich over iets bekommeren.* Ook is het verled. deelw. *bekommerd,* als bijv. n. en bijw., in algemeen gebruik: *een bekommerd hart; dat maakt mij zeer bekommerd.* Oul. werd dit woord in den zin van tegenhouden, beletten, ook voor in beslag nemen, gebezigd. Van hier *bekommerdheid, bekommering. bekommerlijk, bekommernis.*

BEKOMST, v. Van *bekomen.* Verzadiging, genoegen: *zijne bekomst hebben, eten.* Figuurlijk: *ik heb mijne be-*

bekomst reeds van die zaak, wil mij daarmede niet meer inlaten.

BEKOOPEN, b. w., onregelm. *ik bekocht*, *heb bekocht*. Boeten, betalen: *iets met den hals bekoopen*. *Iets duur bekoopen*, veel om iets lijden. *Met iets bekocht zijn*, zie *bekocht*.

BEKOORLIJK, zie *bekoren*.

BEKOREN, b. w., *ik bekoorde*, *heb bekoord*. Behagen: *zij kan mij niet bekoren*. Verzoeken: *het geld bekoorde hem*. Verleiden: *Aelius Sejanus*, *overste der hofbenden*, *bekoort Livia*, *gemalin van Drusus*, *tot overspel*. G. BRANDT. Van hier *bekoorder*, *bekoorlijk*, behagelijk, *bekoorlijkheid*, *bekoorster*, *bekoring*.

BEKORSTEN, b. w., *ik bekorstte*, *heb bekorst*. Met eene korst omgeven.

BEKORTEN, b. w., *ik bekortte*, *heb bekort*. Kort maken, verkorten, doch meestal figuurlijk: *zich bekorten*, *zijne redenen bekorten*. Van hier *bekorting*.

BEKOSTIGEN, b. w., *ik bekostigde*, *heb bekostigd*. De kosten dragen, betalen: *ik zal het bekostigen*. Van hier *bekostiger*, *bekostiging*, *bekostigster*.

BEKOUTEN, b. w., *ik bekoutte*, *heb bekout*. Bepraten.

BEKRABBELEN, b. w., van *krabbelen*, voortdur. werkw. van *krabben*: *ik bekrabbelde*, *heb bekrabbeld*.

BEKRABBEN, b. w., *ik bekrabde*, *heb bekrabd*. Hetzelfde als *bekrabbelen*, aan iets krabben, of krabbelen.

BEKRACHTIGEN, b. w., *ik bekrachtigde*, *heb bekrachtigd*. Bevestigen, staven: *ik heb het met mijne onderteekening*, *met eenen eed*, *bekrachtigd*. Van hier *bekrachtiging*.

BEKRANSEN, b. w., *ik bekranste*, *heb bekranst*. Met eenen krans versieren. Van hier *bekransing*.

BEKRASSEN, b. w., *ik bekraste*, *heb bekrast*. Aan iets krassen, met krassen bederven. Van hier *bekrassing*.

BEKRETEN, zie *bekrijten*.

BEKREUNEN, wederk. w., *ik bekreunde mij*, *heb mij bekreund*. Bemoeijen: *zich met iets bekreunen*. Bekommeren: *zich over iets bekreunen*. J. VOLLENHOVE gebruikt het met den tweeden naamval: *ik bekreune mij des in 't minste niet*.

BEKRIJGEN, b. w., van *krijg*: *ik bekrijgde*, *heb bekrijgd*. Beoorlogen.

BE-

BEKRIJTEN, b. w., *ik bekreet*, *heb bekreten*. Beschreijen. Het verled. deelw. *bekreten* is meest in gebruik: *zij zag er zeer bekreten uit.*

BEKRIMPEN, wederk. w., *ik bekromp mij*, *heb mij bekrompen*. De uitgaven verminderen, spaarzamer worden: *wij zullen ons wat moeten bekrimpen.*

BEKROMPEN, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *bekrimpen*. *Bekrompener*, *bekrompenst*. Naauw, eng, klein: *eene bekrompen woning*; *bekrompen wonen*. Overdr., *een bekrompen hart*, *verstand* enz. Van hier *bekrompenheid*.

BEKROONEN, b. w., *ik bekroonde*, *heb bekroond*. Kroonen, eene kroon opzetten. Figuurlijk, versieren: *met roem en eer bekroond*. Van hier *bekrooner*, *bekrooning*.

BEKROZEN, bijv. n., zijnde het verl. deelw. van het oude *bekruizen*, met roet besmeren. Met roet besmeerd, zwart gemaakt: *bebloed*, *bekrozen en bezweet*. VOND.

BEKRUIDEN, b. w., van *kruid*: *ik bekruidde*, *heb bekruid*. Hetzelfde als *kruiden*, van specerijen voorzien.

BEKRUIPEN, b. w., *ik bekroop*, *heb bekropen*. Eigenlijk langs, of op iets kruipen: *de aarde bekruipen*. CAMPH. Figuurlijk, kruipende, of heimelijk, naderen: *de schildwacht bekruipen*. *Een meisje bekruipen*. *De vrees bekroop mij*, sloop heimelijk in mijn hart.

BEKRUISEN, b. w., *ik bekruiste*, *heb bekruist*. Met een kruis teekenen: *zich bekruisen*. Kruiswijze bestrijken: *kanonnen*, *die den ingang der haven bekruisen*.

BEKRUIZEN, zie *bekrozen*.

BEKUIPEN, b. w., van *kuip*: *ik bekuipte*, *heb bekuipt*. Meest in eenen overdragt. zin, heimelijk en door kuiperijen beleggen en verkrijgen: *dat was een bekuipt werk*; *een ambt bekuipen*. Van hier *bekuiping*.

BEKWAAM, bijv. n. en bijw. *Bekwamer*, *bekwaamst*. Ter bereiking van eenig oogmerk dienstig: *ik wacht den bekwaamsten tijd daartoe af*. Met goede hoedanigheden versierd: *een bekwaam man*; *hij is tot niets bekwaam*; *zich bekwaam maken*. Oudt., beteekende dit woord ook *aangenaam*, *behagelijk*. Van hier, *bekwaamheid*, *bekwamelijk*.

BEKWAMEN, b. w., *ik bekwaamde*, *heb bekwaamd*. Hiervoor bezigt men, gewoonlijk, *bekwaam maken*. *Zich be-*

bekwamen is echter nog in gebruik. Van hier *bekwaming*.

BEKWELEN, b. w., *ik bekweelde*, *heb bekweeld*. Beklagen, meestal van de vogelen: *de nachtegael bequelet weer haer oude quael*. J. REVIUS.

BEKWIJLEN, b. w., *ik bekwijlde*, *heb bekwijld*. Met kwijl bezoedelen: *het kind heeft zich deerlijk bekwijld*.

BEL, v., meerv. *bellen*. Schel: *de bel trekken*. *Kinderbel*. Ook waterbel: *bellen*, of *belletjes blazen*, gelijk de kinderen.

BELABBERD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *belabberen*, bij KIL. hetzelfde als *belammeren*, nu *belemmeren*, verhinderen. *Belabberder*, *belabberdst*. Thans is het meestal in gebruik, voor gebrekkelijk van spraak: *een belabberde redenaar; hij spreekt belabberd*. Ook wordt het gebezigd, voor iemand, die zich niet wel voordoet: *hij is een belabberd mensch*, *ziet er belabberd uit*. Echter is het niet, dan in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk. Van hier *belabberdheid*.

BELADDEREN, b. w., van *ladder*: *ik beladderde*, *heb beladderd*. Met ladders beklimmen: *terwijl anderen de vesten beladderen*. HOOFT. Van hier *beladdering*.

BELADEN, b. w., *ik belaadde*, *heb beladen*. Met eene lading voorzien: *een schip*, *eenen wagen*, *beladen*. Figuurlijk, een lastig en moeijelijk werk overdragen: *zich met zorgen beladen*. Het verled. deelw. *beladen* komt, in den bijbelschen stijl, in den zin van bezwaard voor: *met zonden beladen*.

BELAGCHELIJK, zie *belagchen*.

BELAGCHEN, b. w., *ik belachte*, *heb belagchen*. Over iets lagchen: *de dwaasheden der menschen belagchen*. Van hier *belagcher*, *belagching*, *belachtster*. Zoo ook *belagchelijk*, *belagchenswaardig*, enz.

BELAGEN, b. w. *ik belaagde*. *heb belaagd*. Lagen leggen: *den vijand belagen*. Van hier *belager*, *belaging*.

BELAKKEN, b. w., *ik belakte*, *heb belakt*. Van *lak*, waarmede men brieven enz. verzegelt, toelakken, met lak voorzien: *eenen brief belakken*. Van *lak*, d. i. laster (*lachter*), belasteren, eenen lak op den hals werpen: *zij is zeer gereed*, *om iemand te belakken*. Schoon het en-

enkelv. werkw. *laken* en niet *lakken*, in gebruik zij, zegt men nogtans niet *belaken*, maar wel *belakken*, van *lak*, bij KIL. ook *lakke*. Van hier *belakker*, *belakking*, *belakster*.

BELANDEN, o. w., van *land: ik belandde, ben beland.* Aanlanden, aan land komen: *wij belandden te Amsterdam.* Figuurlijk, ergens aankomen: *waar zal hij, eindelijk, nog belanden?*

BELANG, o., meerv. *belangen. Groot belang bij iets hebben; eene zaak van geen belang.* Van hier *belangeloos*, *belangeloosheid*, *belanghebber*, *belangrijk*, *belangstelling*, *belangzoeker*, *belangzuchtig.*

BELANGEN, b. w., *belangde*, *heeft belangd.* Betreffen, aangaan, alleen nog overig, in de spreekwijzen: *wat mij, u, haar, hem, ons* enz. *belangt; wat dat belangt; wat onze spraek belangt.* VOND.

BELANGENDE, voorz., van *belangen.* Betreffende: *belangende deze zaak.* Men zegt ook *aanbelangende.*

BELAPPEN, b. w., *ik belapte*, *heb belapt.* Lappen inzetten, verstellen. Ook voor iemand lappen: *ik moet hem belappen en benaaijen.*

BELASTEN, b. w., van *last: ik belastte*, *heb belast.* Eenen last opleggen, beladen, bevrachten: *eenen wagen, eenen ezel belasten.* Bezwaren: *het volk met vele schattingen belasten.* Bevelen, gebieden: *iemand iets*, of *met iets, belasten.* HOOFT bezigt het voor beschuldigen.

BELASTEREN, b. w., *ik belasterde*, *heb belasterd.* Zie *lasteren.*

BELASTING, v., meerv. *belastingen.* Van *belasten.* Tol, bezwaarnis: *vrij van alle belasting zijn.* Ook beschuldiging, bij HOOFT.

BELATTEN, b. w., van *lat: ik belattede*, *heb belat.* Met latten voorzien: *een dak belatten.*

BELDEROM, zie *gildos.*

BELEEDIGEN, b. w., zijnde het voortd. werkw. van het oude *beleeden: ik beleedigde*, *heb beleedigd.* Leed toebrengen, verongelijken: *iemand met woorden, of daden, beleedigen, zich beleedigd achten; beleedigende uitdrukkingen.* Van hier *beleediger*, *beleedigster*, *beleediging.*

BELEEFD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van

 be-

beleven. Beleefder, beleefdst. Vriendelijk, heusch: *een beleefd man; hij is zeer beleefd.* Van hier *beleefdheid, beleefdelijk.*

Beleefd is eigenlijk iemand, die veel *beleefd* heeft, en door ondervinding en omgang met menschen heusch en vriendelijk is geworden.

BELEEMEN, b. w., van *leem: ik beleemde, heb beleemd.* Met leem bestrijken.

BELEENEN, b. w., *ik beleende, heb beleend.* Geld op iets nemen, en ook geven: *die goederen zijn beleend.* Van hier *beleener, beleening, beleenster.*

BELEG, o, van *beleggen, beliggen.* Belegering: *'t rampzaligh beleg van Troje.* VOND. *Het beleg opbreken,* de belegering staken.

BELEGEN, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van het ongebruikelijke *beliggen.* Dat lang gelegen heeft: *belegen bier.*

BELEGEREN, b. w., van *leger: ik belegerde, heb belegerd.* Met een leger omringen en tot overgaaf trachten te noodzaken: *eene stad, eene vesting belegeren.* Van *belegerd* is *belegerde,* zelfst., meerv. *belegerden,* degenen, die belegerd worden. Figuurlijk, wordt dit woord van alles gebruikt, wat ons omringt, en ons, zonder ophouden verontrust: *de vorsten worden dagelijks door eenen drom van vleijeren belegerd.* Van hier *belegeraar, belegering.*

BELEGGEN, b. w., *ik belegde (beleide) heb belegd (beleid).* Met eene gelegde zaak bedekken: *den vloer met planken beleggen; eene tafel met geld beleggen.* Beslaan: *eenen balk met ijzeren banden beleggen.* Bijeenroepen: *eene vergadering beleggen.* Op renten zetten, doch alleen van geld: *geld beleggen.* Aanleggen, besturen: *zijne zaken wel, of kwalijk beleggen.* Van hier *belegger, belegging, belegsel.* Oudt. werd *beleggen* ook voor *belegeren,* gebruikt.

BELEID, o. Van *beleggen, beleide, beleid,* in den zin van aanleggen, besturen. Verstand, overleg, voorzigtigheid: *een man van goed beleid; iets met beleid doen.* Beloop: *om te trachten het gansche beleid der overzettinge,* enz. N. HINLOP. Bestuur, besturing: *aan welken het beleid hiervan was opgedragen.* PRIV. V. DORD. *Onder een beleid staan.* H. DE GROOT.

BE-

BELEIDEN, b. w., *ik beleidde, heb beleid*, van het vorige *beleid.* Besturen: *die 't al kan stieren en beleiden.* VOND. Van hier *beleider, beleidster.*

BELEKKEN, b. w., *ik belekte, heb belekt.* Bedruipen: *al mijn goed was belekt.*

BELEMMEREN, b. w., *ik belemmerde, heb belemmerd.* Verhinderen. Van hier ook *belemmering.*

KILIAAN wijst ons, bij dit woord, op *belammeren*, misschien het voortdur. werkw. van *belammen*, lam maken, d. i. buiten staat stellen, om iets te doen, verhinderen. Doch wij vinden bij KIL. ook het verouderde zelfst. naamw. *lemmer, lammer*, voor beletsel, verhindering.

BELENDEN, o. w., *ik belendde, heb belend.* Aanpalen, aangrenzen: *zijne goederen belenden aan die van* enz. *Belend*, aanpalende: *een huis en erve, belend ten oosten* enz. Oudtijds werden ook diegenen, die naaste buren en aangelanden van eens anders land waren, deszelfs *lenden* genoemd. In eenen brief van 1473, worden gezegd verkocht te zijn *vijrden halven morghen lants — dair nu ter tijt* LENDEN *of sijn Dirck Johansz. an die oestsijde, ende die Regulieren van Amstelredam an die westsijde.*

BELET, o., verhindering: *ik had belet; iemand belet geven; belet laten vragen.* Overlast, hinder: *sonder dat haar bij de andere Provincien belet sal moghen ghedaan worden.* H. DE GROOT. Van hier *beletsel.*

BELETTEN, b. w., *ik belettede, heb belet.* Verhinderen: *iemands voornemen beletten.*

BELEVEN, b. w., *ik beleefde, heb beleefd.* Tot zeker tijdperk blijven leven: *ik hoop niet, dat ik dien tijd beleven zal.* Zien gebeuren, ondervinden: *ik heb al wat beleefd! hij beleeft niet veel goeds aan zijne kinderen.* Zijn leven naar iets inrigten: *hij beleeft zijne leer.* HOOFT bezigt hiervoor ook *bijleven.*

BELEZEN, b. w., *ik belas, heb belezen.* Eigenlijk, zeker bezweringsvoorschrift over iemand lezen, om den boozen geest uit hem te verdrijven. *Belezen* komt, wijders, in den zin van *betooveren* voor, en heeft zijnen oorsprong van het lezen van tooververzen, waarmede men, eertijds, niet door derzelver kracht, maar door des menschen dwaasheid en ijdele vrees, veel op anderen vermogt. Thans heeft het de kracht van overreden, overhalen:

't Scheen

't Scheen, Heer, uw minverzoek haer weinigh kön belezen. VOLLENH.

PLUIMER bezigt dit woord ook, in dezen zin, in zijn bekend geestig versje op twee kinderen, zijnde broeder en zuster, van welke elk maar een oog had:

Ei, geef uw zusje uw oog,
o Knaap! laat u belezen;
Dan zal zij venus zijn,
Gij zult kupido wezen.

Van hier *belezer*, *belezing*.

BELEZEN, het verled. deelw., van het vorige werkw., als een bijv. n. gebruikt, is eigenlijk iemand, die veel gelezen heeft; *belezener*, *belezenst*. *Gij, in de schriften zeer belezen.* FR. V. HOOGSTR.

BELG, m., meerv. *belgen*. Nederlander. Sommigen achten dezen naam onzer voorzaten van het werkw. *belgen* afkomstig, als een gramstorig, oorlogzuchtig volk; gelijk men zeker oud duitsch volk *de kwaden* noemde.

BELGEN, wederk. w., *ik belgde mij, heb mij gebelgd*, (oul. *balg*, *gebolgen*). Met verontwaardiging en in gramschap opnemen: *belg u daarover niet*. Met den tweeden naamval: *zich eener zaak belgen*. Ook als een onpersoonlijk werkw.: *het belge u niet*, *dat* enz. Bij HOOFT vinden wij *belghziek* en *belghziekte* gebezigd, ten aanzien van iemand, die schielijk in gramschap ontsteekt.

Sommigen vinden den oorsprong van dit *belgen* (oul. *balgen*) in het wortelwoord *bal*, *bel*, dat eene zekere opgezwollenheid te kennen geeft, naardien de gramschap iemand als opblaast en doet zwellen. Anderen leiden het van het oude *bal*, d. i. kwaad, af; zoodat *belgen* (*balgen*), eigenlijk, kwaad, gram worden is.

BELHAMEL, m., meerv. *belhamels*. Een hamel, die eene bel om den hals heeft, dienende, om de kudde, op dit geluid, te doen volgen; een voorganger onder de kudde: *kies eenen anderen belhamel uit de kudde.* VOND. Figuurlijk, een berokkenaar van twist; een aanvoerder van muitelingen: *dien belhamel van Colignij.* HOOFT. Voor *belhamel* zeide men, oudt., ook *belleman*.

BELIEGEN, b. w., *ik beloog*, *heb belogen*. Met logens benadeelen, lasteren: *hij heeft mij belogen.*

BELIEVEN, o. w., *ik beliefde*, *heb beliefd*. Behagen; met den derden naamv. des persoons: *ik trachtte haar te*

te believen. Zich, uit neiging, tot iets bepalen, willen, verkiezen, onpersoonl.: *doe wat u belieft; wat belieft u? Indien het u zoo belieft.* Voor *believing*, is meestal *believen*, als zelfst. naamw. in gebruik, zijnde van het onz. geslacht, en zonder meerv., voor welgevallen: *naar uw believen; indien het uw believen is.*

BELIJDEN, b. w., van *lijden*, oul. verhalen: *ik beleed, heb beleden.* Bekennen: *zijne misdaad, de waarheid* enz. *belijden.* Van hier *belijder, belijderes.*

BELIJDEN, wederk. w., *ik beleed mij, heb mij beleden.* Zich behelpen, van *lijden*, verdragen. *Belijden* wil dan zoo veel zeggen, als zijnen staat en zijn geval verdragen: *ik zal mij daarmede wel belijden.*

BELIJDENIS, v., meerv. *belijdenissen.* Van *belijden*, bekennen. Bekentenis: *de aangeklaagde kwam eindelijk tot belijdenis.* Meest wordt het woord gebezigd in den zin van geloofsbelijdenis: *zijne belijdenis afleggen, doen*, enz.

BELIJMEN, b. w., *ik belijmde, heb belijmd.* Met lijm bestrijken, en vasthechten.

BELIKKEN, b. w., *ik belikte, heb belikt.* Aan iets likken.

BELLEN, o. w. Van *bel*: *ik belde, heb gebeld.* De bel trekken.

BELOEREN, b. w., *ik beloerde, heb beloerd.* Loerende beschouwen, bespieden: *let, hoe mij dat oog beloert.* L. BAKE.

BELOFTE, v., meerv. *beloften.* Van *beloven.* Toezegging. *Belofte doen; zijne beloften houden, breken.* Van hier *beloftenis.*

BELOKEN, verled. deelw. van het verouderde *beluiken*, d. i. sluiten: *beloken paschen*, vóór den tijd, wanneer dat feest gesloten is. Ook wordt het genomen voor vervallen, betrokken: *hij ziet er beloken*, betrokken van gezigt, uit.

BELOMMEREN, (bij KIL. *belomberen*) b. w., *ik belommerde, heb belommerd.* Overschaduwen. Van hier *belommering.*

BELONKEN, b. w., *ik belonkte, heb belonkt.* Lonkende begluren.

BELOONEN, b. w., *ik beloonde, heb beloond.* Vergelden: *iemands arbeid wel beloonen.* Figuurlijk, straffen, den verdienden loon toedeelen: *zoo werd hem zijne ontrouw beloond.* Van hier *belooner, belooning, beloonster.*

BE-

BELOOP, o. Van *beloopen.* Het loopen; de wijs: *het beloop der wereldsche dingen. Iets op zijn beloop laten*, laten loopen en de uitkomst afwachten. Uiterlijke vorm: *het beloop van een schip.* Hoegrootheid, bedrag: *het beloop eener som.*

BELOOPEN, b. w., *ik beliep, heb beloopen.* Tot iemand genaken: *ik kan hem in geene drie uren beloopen.* Al loopende verrigten: *ik heb nog zoo vele boodschappen te beloopen.* — *Door eenen storm beloopen*, schielijk overvallen, *worden.* Eene zekere som uitmaken, bedragen: *hoe veel zal dat timmerwerk wel beloopen?* Dit woord komt bij Kil. ook voor, in den zin van berennen: *eene stad beloopen*, en bij Mel. St. in dien van dringen, vervolgen.

BELOVEN, b. w., *ik beloofde, heb beloofd.* Toezeggen: *iemand iets beloven.* Voorspellen, doen verwachten: *dat kind belooft veel goeds.* Van hier *belover, beloofster.*

BELT, v. meerv. *belten.* Aschhoop, *aschbelt.*

BELUIDEN, (*beluijen*) b. w., *ik beluidde, heb beluid. Iemand beluiden*, eene spreekwijs, ontleend van het luiden der klokken, bij iemands afsterven, of begrafenis: *en d'uitvaert van kastilje wort beluit.* Vond.

BELUIKEN, veroud. werkw., waarvan *beloken.* Zie ook *luiken.*

BELUISTEREN, b. w., *ik beluisterde, heb beluisterd.* Heimelijk naar iets luisteren: *zij hadden mij beluisterd.* Van hier *beluisteraar, beluistering.*

BELUL, o., een woord, hetwelk voorheen zeer gebruikelijk was, doch thans niet zeer sticht. Het komt voor in de beteekenis van doorzigt, besef: *zonder zin en kennis en belul.* Vond. *Te brengen tot belul en burgerlijck bescheit.* J. de Decker. *'k Heb noch belul noch raat.* Bredero. Dit woord schijnt afkomstig van *lollen, lullen*, dat eerst alleen een *ongeregeld* geluid maken beteekend heeft, doch naderhand in den zin van *geregelde* toonen geven is overgegaan; waarvan dan ook *belullen*, voor bepraten, overreden, en eindelijk *belul*, voor doorzigt, besef, ontstaan is. In den lagen spreektrant alleen is het tegenwoordig nog gebruikelijk, b. v. *hij heeft er geen belul van; het is, of hij zijn belul kwijt is*, enz.

BELUST, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het oude *belusten. Beluster, meest belust.* Begeerig: *eene*

eene beluste vrouw ; belust zijn op iets. Van hier *belustheid.*

BEMAGTIGEN, b. w., *ik bemagtigde, heb bemagtigd.* Met geweld in bezit nemen; overweldigen: *eene stad bemagtigen.* Figuurlijk: *eene diepe zwaarmoedigheid had hem bemagtigd.* Bij KIL. heeft dit woord den zin van magt en gezag verleenen. Van hier *bemagtiging.*

BEMANNEN, b. w., *ik bemande, heb bemand.* Met manschap bezetten, van schepen gesproken: *een schip bemannen.* Weleer beteekende *bemannen* ook eenen man nemen. Van hier *bemanning.*

BEMANTELEN, b. w., *ik bemantelde, heb bemanteld.* Eigenlijk, met eenen mantel bedekken. Figuurlijk, eene slechte zaak eenen goeden schijn geven: *hij zocht zijne gierigheid nog te bemantelen.* In de krijgskunst beteekent *bemantelen* met eenen wal omgeven: *eene stad bemantelen.* Van hier *bemanteling.*

BEMASTEN, b. w., *ik bemastte, heb bemast.* Met eenen mast voorzien: *een schip bemasten.* Van hier *bemasting.*

BEMERKEN, b. w., *ik bemerkte, heb bemerkt.* Gewaarworden: *ik bemerkte hem. Toen ik bemerkte, dat* enz. Van hier *bemerking.*

BEMESTEN, b. w., *ik bemestte, heb bemest.* Met mest voorzien: *het land bemesten.* Van hier *bemesting.*

BEMIDDELD, bijv. n. en bijw., zijnde, eigenlijk, het verled. deelw. van het ongewone werkw. *bemiddelen,* met middelen, d. i. tijdelijk vermogen, voorzien. *Bemiddelder, bemiddeldst.* Gegoed: *een bemiddeld man ; hij is zeer bemiddeld.*

BEMIDDELEN, b. w., *ik bemiddelde, heb bemiddeld.* Bijleggen: *een geschil bemiddelen.* Van hier *bemiddelaar, bemiddelaarster, bemiddeling.*

BEMIND, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *beminnen. Beminder, bemindst.* Van hier ook het als zelfst. gebruikte *beminde*, in beide geslachten: *mijn beminde*, en *mijne beminde ;* meerv. *beminden.* HOOFT heeft *bemindheidt.*

BEMINNELIJK, bijv. n. en bijw., *beminnelijker, beminnelijkst.* Hetgeen men beminnen kan; *eene beminnelijke vrouw. Zij ziet er beminnelijk uit.* Van hier *beminnelijkheid.*

BEMINNEN, b. w., *ik beminde*, *heb bemind*. Liefhebben. Van hier *beminnaar*, *beminner*, *beminnaarster*, *beminnares*, *beminnelijk*, *beminnenswaardig*, *beminnenswaardigheid*.

BEMODDEREN, b. w., *ik bemodderde*, *heb bemodderd*. Met modder vuilmaken; *wat ziet gij er bemodderd uit!*

BEMOEDIGEN, b. w., *ik bemoedigde*, *heb bemoedigd*. Van *moed*. Moed geven: *iemand*, *zich bemoedigen*. Van hier *bemoediging*.

BEMOEIAL, m., zie *bedrilal*.

BEMOEIJEN, wederk. w., *ik bemoeide mij*, *heb mij bemoeid*. Zich moeite geven omtrent iets: *gij behoeft u daarmede niet te bemoeijen*. HINLOPEN (*H. d. n. O.*) bezigt dit woord als een bedr. w.: *zonder daar Luiden van staat in te bemoeijen*. *Bemoeid zijn met iets* gebruikt VOLLENHOVE, voor bezig zijn. Van hier ook het zelfst. naamw. *bemoeial*, voor iemand, die zich met alles bemoeit, en *bemoeijing*.

BEMORSEN, b. w., *ik bemorste*, *heb bemorst*. Bevuilen, vuilmaken.

BEMOST, bijv. n., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het ongewone *bemossen*, van *mos*. Met mos bewassen: *bemoste hutten*.

BEMUREN, b. w., *ik bemuurde*, *heb bemuurd*. Met eenen muur omringen: *eene stad bemuren*. HOOFT bezigt het overdragtelijk: *het geluidt bemuuren*, smoren, verdooven.

BEN, (*benne*), v., meerv. *bennen*. Een van teenen gevlochten korf, mand. *Broodben*, *fruitben* enz. Vermoedelijk behoort dit woord tot *band* en *binden*, als zijnde *ben* iets, dat van teenen gevlochten, of zamengebonden is.

Oudt., beteekende het woord *benne* ook eene kar, bestaande uit eene vierkante ben op twee wielen; en, volgens FESTUS, is *benna*, bij de Galliërs, eene soort van wagen geweest.

BENAAIJEN, b. w., *ik benaaide*, *heb benaaid*. Naaijen: *dat kleed is*, *overal*, *wel benaaid*. Voor iemand naaijen: *hij wordt hier benaaid en bewasschen*.

BENAARSTIGEN, (*beneerstigen*, bij KIL. ook *beneersten*) b. w., van *naarstig*: *ik benaarstigde*, *heb benaarstigd*. Beijveren, bevlijtigen: *de letteroefeningen be-*

benaarstigen, zich naarstig daarop toeleggen. Doch meest wordt het als een wederk. werkw. gebezigd: *zich benaarstigen*. Van hier *benaarstiger*, *benaarstigster*, *benaarstiging*.

BENAASTEN, (*benaderen*) hetzelfde als *naasten*.

BENAAUWD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *benaauwen*. *Benaauwder*, *benaauwdst*. Beklemd, eng: *eene benaauwde borst; eene benaauwde plaats*. Beangst, bevreesd: *benaauwd zijn; benaauwd maken; een benaauwd geweten*. Van hier *benaauwdelijk*, *benaauwdheid*.

BENAAUWEN, b. w., van *naauw: ik benaauwde*, *heb benaauwd*. In nood en lijden brengen: *eene stad benaauwen*. Van hier *benaauwer*, *benaauwing*.

BENADEELEN, b. w., van *nadeel: ik benadeelde*, *heb benadeeld*. Nadeel aanbrengen, schade doen: *iemand in zijn goed*, *of zijne eer*, *benadeelen*. Van hier *benadeeling*.

BENADEREN, zie *naasten*.

BENAMEN, b. w., *ik benaamde*, *heb benaamd*. Hiervoor gebruikt men, doorgaans, *benoemen*. Van *benamen* is nog *benaming* in gebruik.

BENARD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *benarren*. *Benard* is zoo veel als benaauwd, verlegen: *hij stond zeer benard; waarvan mijn geest te nacht benart scheen en bestreden*. VOND. Het werkw. *benarren* komt bij POOT voor: *de nacht zal u benarren*. Doorgaans acht men *benard* zamengetrokken van *benaderd*, en *benarren* van *benaderen*.

BENDE, (bij KIL. ook *bande*), v., meerv. *benden*. Verscheidene tot eenerlei oogmerk verbondene personen: *eene bende tooneelspelers*, *struikroovers; eene bende ruiters*. *Krijgsbende*, *ruiterbende* enz. HOOFT heeft *bendhoofd* voor het hoofd eener bende.

Waarschijnlijk van het fr. *bande*; schoon dit weder van *band*, *binden*, ontleend zij.

BENEDEN, bijw. en voorzetsel. Bijw., omlaag: *beneden zijn*, *van beneden komen*, *naar beneden gaan*. Voorzets., onder: *beneden de waarde; in aanzien beneden iemand zijn*.

Het bijw. *beneden* wordt, somwijlen, ook verbogen, en als bijv. gebruikt: *het benedenste; de benedenste kamer*.

mer. Ook wordt het met zelfst. naamwoorden zamengevoegd, als: *benedenbuur, benedenhuis, benedenkamer, benedenlucht, benedenrijn, benedenstad*, in tegenoverstelling van *bovenbuur* enz.

BENEENEN, (bij KIL. ook *beneen*), b. w., van *neen*. *Ik beneende, heb beneend.* Neen zeggen, ontkennen, het tegengestelde van *bejaën*. *Gelijk ik geenzins en beneen.* HOOFT.

BENEFFENS, zie *beneven*.

BENEMEN, b. w., *ik benam, heb benomen.* In het gebruik eener zaak verhinderen: *iemand het licht, het leven, de gelegenheid benemen. Ik heb hem de magt benomen, om* enz. Wijders, van de ongegrondheid eener zaak overtuigen: *iemand zijne twijfeling, zijne vrees benemen.* Van hier *benemer, beneming.*

BENEPEN, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *benijpen*. *Benepener, benepenst*; meest in de overdragt. beteekenis van benaauwd, verlegen, gebruikelijk: *zij ziet er zeer benepen uit.* Van hier *benepenheid.*

BENEVELEN, b. w., van *nevel*: *ik benevelde, heb beneveld.* Met eenen nevel bedekken: *de lucht werd, aan alle kanten, beneveld.* Figuurlijk, verduisteren: *de waarheid benevelen.* Het vrije gebruik der oogen van het ligchaam en den geest verhinderen: *eene doodelijke zwakheid benevelt al mijne zinnen. De driften benevelen het verstand.* Van hier *beneveling.*

BENEVEN, *benevens, beneffens*, voorz., zijnde eene onnoodige verlenging van het eenvoudige *neven, nevens.* Zie hetzelve.

BENGEL, m., meerv. *bengels.* Eigenlijk een stok; doch in deze beteekenis is dit woord reeds verouderd. Figuurlijk, en in den gemeenen spreektrant, is *bengel* een plompe, boersche jongen, als zijnde ruw en onbeschaafd, even als een stok.

Bij KIL. komt nog het van *bengel* gemaakte werkw. *bengelen* voor, in den zin van met stokken slaan; hetwelk bij HOOFT overdragtelijk voorkomt, voor smadelijk behandelen.

BENGEL, m., meerv. *bengels.* Meest in Amsterdam en Noordholland gebruikelijk, voor een klokje, dat geluid wordt, voor het afvaren der schuiten, en het sluiten van de poort. Van hier het werkw. *bengelen.*

BE-

BENIEUWEN, onpersoonl. w., van *nieuw*: *het benieuwde*, *heeft benieuwd*. Nieuwsgierig zijn, begeerig zijn te weten: *het benieuwt mij*, *zal mij benieuwen* enz. *Benieuwd zijn*, ook in denzelfden zin gebruikelijk: *ik ben benieuwd*, *hoe die zaak zal afloopen*.

BENIJDEN, b. w., *ik benijdde*, *heb benijd*. Nijd tegen iemand, of over eene zaak, laten blijken: *iemand benijden*, afgunstig zijn; *iemand iets benijden*. Van hier *benijder*, *benijdster*, *benijding*, *benijdenswaardig*.

BENIJPEN, (*beknijpen*), b. w., *ik beneep*, *heb benepen*. Aan iets nijpen. Zie *benepen*.

BENNE, zie *ben*.

BENOEMEN, b. w., *ik benoemde*, *heb benoemd*. Eenen naam geven: *nieuwe dingen met nieuwe namen benoemen*. Met name verkiezen, aanstellen: *iemand tot voogd*, *tot erfgenaam* enz. *benoemen*. Van hier *benoemer*, *benoeming*.

BENOODIGD, verled. deelw. van het, bij KIL. voorkomende, doch reeds in onbruik geraakte werkw. *benoodigen*. *Om iets benoodigd*, verlegen, *zijn*; ook *iets benoodigd hebben*.

BENOORDEN, bijw. en voorz. Ten noorden: *benoorden de linie*.

BENT, v., meerv. *benten*. Benaming van zeker schildersgezelschap te Rome. Van hier *bentbroeder*, *bentnaam*, *bentvogel*. Misschien is *bend*, van *bende*, hier de verkieslijkste spelling.

BEOEFENEN, b. w., *ik beoefende*, *heb beoefend*. Hetzelfde als oefenen. Van hier *beoefenaar*, *beoefening*.

BEOLIEN, b. w., *ik beoliede*, *heb beolied*. Met olie bestrijken.

BEOOGEN, b. w., *ik beoogde*, *heb beoogd*. Eigenlijk, op iets oogen, beschouwen. Verder, bedoelen: *wat beoogt gij daarmede?* Van hier *beooging*.

BEOORDEELEN, b. w., *ik beoordeelde*, *heb beoordeeld*. Oordeel over iets vellen: *ik kan dat niet beoordeelen*. Van hier *beoordeeling*.

BEOORLOGEN, b. w., *ik beoorloogde*, *heb beoorloogd*. Den oorlog aandoen; bestrijden. Van hier *beoorloger*, *beoorloging*.

BEOOSTEN, bijw. en voorz. Ten oosten: *beoosten Vlaanderen*.

BEPAALD, bijv. n., zijnde het verl. deelw. van *bepalen*. *Bepaalder*, *bepaaldst*. Vastgesteld: *op den bepaalden tijd*. Van hier *bepaaldelijk*, *bepaaldheid*.

BEPAARLEN, b. w., *ik bepaarlde*, *heb bepaarld*. Met paarlen versieren, meest bij de Dichters gebruikelijk: *Hof bepereld met uchtendtranen*. SPIEG.

BEPALEN, b. w., *ik bepaalde*, *heb bepaald*. Eigenlijk, met palen voorzien; met palen afzetten. Overdragt., beperken: *zijne wenschen*, *zijne driften bepalen*. Stuiten: *de stroom bepaalde zijne overwinningen*. Vaststellen: *eenen dag bepalen*. Beschrijven, volledig voorstellen: *wij moeten het geschil*, *vooraf*, *wel bepalen*. Van hier *bepaler*, *bepaling*.

BEPEERLEN, zie *bepaarlen*.

BEPEILEN, b. w., *ik bepeilde*, *heb bepeild*. Hetzelfde als *peilen*.

BEPEINZEN, b. w., *ik bepeinsde*, *heb bepeinsd*. Overdenken. Van hier *bepeinzing*.

BEPEKKEN, b. w., *ik bepekte*, *heb bepekt*. Met pek bestrijken. Van hier *bepekking*.

BEPERKEN, b. w., *ik beperkte*, *heb beperkt*. Een perk zetten. Van hier *beperker*, *beperking*.

BEPISSEN, b. w., *ik bepiste*, *heb bepist*. Met pis nat maken, bevuilen.

BEPLAKKEN, b. w., *ik beplakte*, *heb beplakt*. Op iets plakken: *eenen muur beplakken*. Van hier *beplakker*, *beplakking*, *beplaksel*.

BEPLANKEN, b. w., *ik beplankte*, *heb beplankt*. Met planken voorzien. Van hier *beplanking*.

BEPLANTEN, b. w., *ik beplantte*, *heb beplant*. Met boomen en planten voorzien: *eenen tuin beplanten*. Van hier *beplanting*.

BEPLEISTEREN, (*beplaasteren*) b. w., *ik bepleisterde*, *heb bepleisterd*. Met pleisters beleggen: *het gezigt bepleisteren*. Met kalk bestrijken: *eenen muur*, *eenen zolder bepleisteren*. Figuurlijk, verbloemen: *hij heeft die daad met eenen schoonen schijn bepleisterd*. Van hier *bepleistering*.

BEPLEITEN, b. w., *ik bepleitte*, *heb bepleit*. Pleitende verdedigen: *eene zaak bepleiten*.

BEPLOEGEN, b. w., *ik beploegde*, *heb beploegd*. Met de ploeg bewerken: *het land beploegen*.

BEPLUIZEN, b. w., *ik beploos, heb beplozen.* Aan iets pluizen.

BEPOEDEREN (*bepoeijeren*) b. w., *ik bepoederde, heb bepoederd.* Met poeder bestrooijen.

BEPOTEN, b. w., *ik bepootte, heb bepoot.* Beplanten. Van hier *bepoting.*

BEPRATEN, b. w., *ik bepraatte, heb bepraat.* Met woorden overreden.

BEPROEFD, bijv. n. en verl. deelw., zie *beproeven.*

BEPROEVEN, b. w., *ik beproefde, heb beproefd.* Eene proef nemen, toetsen: *iemand beproeven; ik zal het eens beproeven.* Onderzoeken: *beproeft alle dingen. Een man van eene beproefde*, bekende, *deugd.* Van hier *beproever, beproefster, beproeving.*

BERAAD, o., overleg: *in beraad staan; na rijp beraad.* Besluit, voornemen: *ik heb mijn beraad bij mij.*

BERAADSLAGEN, o. en wederk. w., *ik beraadslaagde, heb beraadslaagd.* Onz., overleggen: *over iets beraadslagen; zij beraadslaagden nog, of zij zich zouden overgeven.* Wederk.: *zich beraadslagen.* Van hier *beraadslaging.*

BERAD, bijv. n. en bijw., beteekenende zoo veel als *bereden: met haer beradde raên.* VOND. Men zegt van eenen wagen, dat hij *berad* is, wanneer hij zoo lang gereden heeft, dat de schorheid van de assen en naven af is. Dit *berad* komt weinig voor, zelfs niet bij PLANTYN en KILIAAN; en daar wij geen woord hebben, dat *berad* eigenlijk uitdrukt, zoo behoorde men het, zegt HUYDEC., in het gebruik te houden.

BERADEN, wederk. w., *ik beried mij, heb mij beraden. Zich over iets beraden*, iets in beraad nemen. *Zich weder beraden*, van gevoelen veranderen. Het deelw. *beraden* wordt in de beteekenis van bedacht gebezigd: *wel*, of *kwalijk, in iets beraden zijn.* In den BYB. 1477, komt het voor, in den zin van aangemoedigd.

BERAMEN, b. w., *ik beraamde, heb beraamd.* Vaststellen: *eenen tijd beramen; een ontwerp beramen.* Van hier *beraming.*

BERD (*bord*), o., meerv. *berden. Bord* is, vooral in zamenstelling, meest in gebruik: *dambord, tafelbord, uithangbord*, enz. Doch *berd* wordt wederom in de spreek-

spreekwijs: *iets te berde brengen*, voor bijbrengen, voorstellen, gebezigd.

BEREDEN, zie *berijden.*

BEREGENEN, b. w. Dit woord wordt in de onbepaalde wijs gebezigd, en wel in de uitdrukking *zich laten beregenen: gij moet u zoo niet laten beregenen;* en in den lijdenden vorm, *beregend worden* en *zijn*, door den regen nat gemaakt worden: *wij zijn, op de reis, geheel beregend geworden.*

Beregenen komt reeds bij NOTKER voor.

BEREGT, zie *berigt.*

BEREGTEN, b. w., *ik beregtte, heb beregt.* Iemand, voor zijn geld, waren geven: *iemand wel, kwalijk, beregten. Eenen zieke beregten*, het laatste oliesel geven, het h. avondmaal toedeelen, en daardoor tot sterven voorbereiden; in welke beteekenis het zweedsche *beraetta*, en deensche *berette* gebruikt wordt. Oul. werd dit woord ook in den zin van besturen gebezigd: *'t huys berechten.* BYB. 1477. VOND. bezigt het voor onderrigten: *berecht en leer me.* Van hier *beregter, beregting, beregtster.* Zie verder *berigten.*

BEREID, zie *bereiden.*

BEREIDEN, b. w., *ik bereidde, heb bereid.* Gereed maken: *spijs bereiden; pennen bereiden; zich bereiden*, voorbereiden. *Bereid zijn tot iets*, gereed zijn. Van hier *bereider, bereiding, bereidster, bereidwillig, bereidwilligheid, bereidwilliglijk.*

BEREIDS, bijw., alreede, reeds: *het is bereids geschied.* Dit bijw. behoort tot het verled. deelw. *bereid*, ULPHILAS gebruikt reeds *raihtis*, waarmede het angels. *rah*, eng. *already*, zweed. *redan*, en ons *reeds* overeenkomt. *Albereids*, voor *bereids*, is eene onnoodige verlenging.

BEREIDSEL, o., meerv. *bereidsels.* Datgeen, waarmede iets bereid wordt. Inzonderheid draagt het mengsel van eijeren enz., waarmede de wijnkoopers den wijn helder en zuiver maken, den naam van *bereidsel.*

BEREIK, o. Uitstrekking: *dat is boven mijn bereik*, ik kan daar niet bij reiken. Figuurlijk: *buiten het bereik van het geschut zijn; dat is boven mijn bereik*, bevatting; *boven het bereik van mijn verstand.*

BEREIKEN, b. w., *ik bereikte, heb bereikt.* Met reiken bijkomen: *ik kan de bovenste plank niet bereiken.* Fi-

Figuurlijk, aankomen, aanlanden: *wij bereikten, des avonds, de stad, de haven. Hij heeft reeds twintig jaren bereikt*, is twintig jaren oud. Uitvoeren, verkrijgen: *zijn oogmerk bereiken*. Van hier *bereiking*.

BEREIZEN, b. w., *ik bereisde, heb bereisd*. Door of op eene plaats reizen: *een land bereizen*, door hetzelve reizen; *de kermissen bereizen*, op de kermissen reizen. Het verled. deelw. *bereisd*, als bijvoegel., wordt gezegd van iemand, die veel gereisd heeft: *hij is een bereisd man.*

BEREKENEN, b. w., *ik berekende, heb berekend*. Door rekenen aanwijzen en bepalen: *voor dat ik het gebouw laat zetten, zal ik de kosten eerst berekenen*. Van hier *berekening*.

BEREN, veroud. w., waarvan het verled. deelw. *geboren* alleen nog in gebruik is. Zie *geboren*.

BERENNEN, b. w., *ik berende, heb berend*. In het krijgswezen. Eigenlijk, al rennende, d. i. met de ruiterij, aanvallen. Gemeenlijk echter wordt het gebruikt, voor omsingelen, met een leger rondom insluiten: *eene stad berennen*. Van hier *berenning*.

BERG, m., meerv. *bergen*: *een hooge berg*; *eenen berg beklimmen*. Figuurlijk, zwarigheid, hindernis: *hij is dien berg nog niet over. Bergen van zwarigheden. De haren rijzen mij te berge*, om schrik en ontzetting uit te drukken. *Iemand gouden bergen*, zeer veel, *beloven*, spreekw. Van hier *bergaarde*, *bergachtig*, *bergbewoner*, *bergblaauw*, *bergeppe*, *berggeel*, *berggod*, *berggodin*, *berggroen*, *berghoen*, *bergketen*, *bergkristal*, *bergmuis*, *bergrot*, *bergstof*, *bergstofgroef*, *bergwater*, *bergwerk*, *bergwerker*, *bergzout*. *Berg* beteekent ook een gesneden varken. Zie *barg*.

Het schijnt, dat de hoofdbeteekenis van het woord *berg* eene hoogte, of verhevenheid, is; en daarom is het mogelijk, dat het tot het oude *beren*, d. i. heffen, behoort. Anderen leiden het af van het werkw. *bergen*, dewijl, oul., in de bergen gevoegelijke bewaarplaatsen gemaakt werden, om het vee (zijnde de rijkdom onzer voorvaderen) voor de koude en den vijand te beveiligen.

BERGAF, bijw., voor *den berg af. Bergop, bergaf. Bergaf gaan.*

BERGAMOT, (*bergamotpeer*), v., meerv. *bergamotten*.

Wij hebben deze benaming van het fr. en ital. *bergamotte*, *bergamotta* ontvangen. MENAGE leidt dezelve van het turksche *beg*, een heer, en *armout*, eene peer, af, zijnde *bergamot* dan zooveel als *heerenpeer*. 'Anderen beschouwen den naam der stad *Bergamo*, als den oorsprong van dit woord. Van hier *bergamotboom*, *bergamotolie*.

BERGBEWONER, m., meerv. *bergbewoners*. Iemand, die op de bergen woont.

BERGEN, b. w., *ik borg*, *heb geborgen*. Iets van een verongelukt schip aan den oever brengen; redden, behouden: *het schip verging, maar de goederen zijn geborgen. Er zijn slechts weinigen van de manschap geborgen.* Figuurlijk, in zekerheid brengen: *hij heeft zich nog in tijds geborgen; hij is geborgen*, bezorgd. Verbergen, wegleggen: *ik heb het op eene goede plaats geborgen.* HOOFT bezigt het, in den zin van ontzetten, bevrijden: *deez' makende gereetschap om Sluis te bergen, gaf orde tot wapening.* Oul. werd het ook gebruikt voor vreezen: *si sullen berghen den here.* BYB. 1477. Van hier *berger*, *berggeld*, *berging*, *bergloon*, *bergplaats*.

BERGHOUT, zie *barkhout*.

BERGOP, bijw., voor *den berg op*. Zie *bergaf*.

BERIEKEN, zie *beruiken*.

BERIGT, (oul. *beregt*), o., meerv. *berigten*. Het verhaal eener gebeurde zaak, ook het geschrift, hetwelk zoodanig een verhaal bevat: *berigt van iets geven*.

BERIGTEN, b. w. *ik berigtte*, *heb berigt*. Narigt, kennis geven: *iemand iets berigten.* Van hier *berigter*, *berigtster*. Zie *afrigten*.

BERIJDEN, b. w. *ik bereed*, *heb bereden*. Op, of langs, iets rijden: *een paard, eenen weg berijden.* Door menigvuldig rijden, geschikt maken: *een paard berijden. Hij berijdt een slecht paard, met die zaak*, onderneemt eene gevaarlijke en nadeelige zaak; spreekw., in de gemeenzame verkeering gebruikelijk. Het verl. deelw. *bereden* komt bij HOOFT, VOND. en anderen voor, in de beteekenis van overvallen; b. v. *bereden door de koorts.* Van hier *berijder*. In sommige dorpen van Vlaanderen, wordt een schout *berijder* genoemd, van het oude *beriden*, d. i. regten, regt doen.

BERIJMEN, b. w., *ik berijmde*, *heb berijmd*. In rijm brengen. Van hier *berijmer*, *berijming*.

BERIMPELEN, o. w., *berimpelde*, *is berimpeld*. Met rimpels bedekt worden. Zie *rimpelen*.

BERINGEN, zie *omringen*.

BERISPEN, b. w. *ik berispte*, *heb berispt*. Wraken, bestraffen: *hij berispt alle menschen*. Oul. werd het ook voor bezoeken, straffen, gebezigd: *Hi berispten* (*berispt hem*) *oec met pinen in den bedde*. BYB. 1477, waarvoor de tegenwoordige overzetting heeft: *oock wort hij gestraft met smerte op zijn leger*. Van hier *berisper*, *berisping*, *berispelijk*: *een berispelijk leven*; *berispelijkheid*, *berispster*.

BERK, m., meerv. *berken*. Anders *berkenboom*. Uit hoofde der ongemeene witheid van bast en hout, van het oude *brechen*, *breken*, d. i. schijnen, blinken. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *berken*, van eenen berkenboom gemaakt, of daartoe behoorende: *een berken tak*.

BERKENBOOM, zie *berk*.

BERKENMEIJER, (bij KIL. *berkenmei*), m., meerv. *berkenmeijers*. Eigenlijk, een tak van den berkenboom, van *berk* en *mei*, van *meijen*, maaijen, afsnijden. Wijders, een beker, of drinkvat, gemaakt uit eenen mei, of tak van den berkenboom, bij de Ouden zeer in gebruik: *laat den rijnschen berkemeier lustig*, *rustig*, *ommegaan*. VOND.

BERKHOUT, zie *barkhout*.

BERNEN, zie *barnen*.

BERNSTEEN, zie *barnsteen*.

BEROEMD, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het volgende *beroemen*, in zoover dit in den zin van *roemen*, *zeer roemen*, gebruikelijk moog geweest zijn. *Beroemder*, *beroemdst*. Met roem bekend, vermaard: *een beroemd man*. *Hij is zeer beroemd*; *zich beroemd maken*.. Van hier *beroemdheid*.

BEROEMEN, wederk. werkw., *ik beroemde mij*, *heb mij beroemd*. Roem op iets dragen: *zich op eene zaak beroemen*; *hij beroemt zich*, *dat hij* enz.

BEROEP, o., meerv. *beroepen*. Beroeping tot een ambt: *een regtmatig beroep*; *het beroep is hem reeds opgedragen*. Ambt, wijs van bestaan: *een schoolmeester van zijn beroep*; *dat is mijn beroep*. Van hier *beroepsbezigheid*, *beroepsbrief*, enz.

BEROEPEN, b. w., *ik beriep*, *heb beroepen*. Zoo hard roepen, dat men ons kan hooren: *hij was reeds zoo ver, dat ik hem niet beroepen kon*. Zamenroepen: *eene vergadering beroepen*. Tot de waarneming van een ambt roepen; *iemand tot schoolmeester*, *leeraar*, *beroepen*. *Zich op iets beroepen*, het als een bewijs, of getuigenis, aanvoeren. Oul. werd het in den zin van berispen gebezigd: *alzo Monluck hem daarover beriep*. HOOFT. Van hier *beroeper*, *beroeping*.

BEROERD, zie *beroeren*.

BEROEREN, b. w., *ik beroerde*, *heb beroerd*. Eigenlijk aanroeren, aanraken. Overdragt., ontstellen, ontrusten: *zijne aanspraak beroerde het volk*. HOOFT bezigt het voor betreffen: *beroerende den godsdienst*. Het deelw. *beroerd* wordt, meestal, voor lam, geraakt, gebezigd: *hij is*, *aan beide zijden*, *beroerd*. Van hier *beroerdheid*, *beroerder*, *beroering*, *beroerster*, *beroerte*, voor oproer en lamheid.

BEROERTE, zie *beroeren*.

BEROESTEN, o. w., *beroestte*, *is beroest*. Roesten, door den roest bederven: *de sleutels liggen daar te beroesten*. Van hier *beroesting*.

BEROKKEN, hetzelfde als *berokkenen*.

BEROKKENEN, b. w., *ik berokkende*, *heb berokkend*. Stoken, verwekken: *kwaad berokkenen*. Dit thans gebruikelijke *berokkenen* is bij KIL. *berokken*, in dezelfde beteekenis; ook bij POOT: *wie hebt gij u*, *of hem*, *nu 't meeste leet berokt?* maar ook in die van het spinrokken met vlas voorzien. Vier hier *berokkenaar*, *berokkenaarster*, *berokkening*.

BEROOFD, zie *berooid*.

BEROOID, bijv. n. en bijw., *berooider*, of *meer berooid*, *berooidst*, of *meest berooid*. Arm: *het is een berooid huisgezin*. Tot eene radelooze armoede vervallen: *'s Lands Vaders*, *door 't geweld verdreven*, *gansch berooid*. J. DE MARR. Ook op den tijd toegepast, voor verarmd, ontbloot van al wat wenschelijk is: *een nedrige en berooide tijd*. MOON. Verward, ontsteld: *berooid van zinnen*. Van hier *een berooid hoofd*.

Volgens KIL. is *berooid* zoo veel als *beroofd*, het verled. deelw. van *berooven*.

BEROOKEN, b. w., *ik berookte*, *heb berookt*. In den rook

rook hangen; met rook laten doortrekken: *verdachte brieven berooken.* Het verled. deelw. *berookt* wordt ook in den zin van door den rook bezwalkt, gebezigd: *die muur is geheel berookt.*

BEROOVEN, h. w., *ik beroofde, heb beroofd.* Eigenlijk, iemands eigendom wederregtelijk en met geweld wegnemen: *iemand berooven.* Ook *van iets berooven; iemand van het leven, van zijne eer berooven.* In eene uitgestrektere beteekenis, het genot eener zaak verhinderen: *dit toeval beroofde mij van de gelegenheid, om* enz. *Hij is reeds lang van zijn gezigt beroofd geweest.* Ook met den tweeden naamval, zonder *van: mij dunkt dees wijse man is zijns verstants berooft.* D. VAN KOORNH. Van hier *beroover, berooving.*

BEROUW, o., leedwezen: *berouw over iets hebben, oefenen, toonen.* Hiervoor, oul., ook *berouwen, berouwenis.*

BEROUWEN, onpers. w., *het berouwde, heeft berouwd.* Berouw hebben: *het berouwt mij, dat ik,* enz.; — *die daad berouwt mij.*

BERRIE, (*burrie*), v., meerv. *berries.* Een werktuig, om iets op te dragen, angels. *bære, bere,* eng. *beare,* van het oude *beren,* ziende op de beteekenis van dragen en overvoeren.

BERST, (*barst, borst*), m., meerv. *bersten. Een berst in het glas, in den muur.* Oul. ook voor gebrek gebezigd. Zie *bersten.*

BERSTEN, o. w., *ik borst, ben geborsten.* Eene scheur bekomen, van elkander springen: *de aarde, de muur is geborsten. Het schip stiet zich te bersten.* Figuurlijk: *van spijt bersten.*

Bersten, hoogd. *bérsten*, zweed. *brista*, angels. *berstan*, eng. *to burst*, drukken het geluid uit, hetwelk eenige dingen, bij het bersten, maken.

BERUCHT, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verl. deelw. van het verouderde *beruchten*, bij KIL. ook *beruchtigen*, in een kwaad gerucht brengen. *Beruchter, beruchtst.* Bekend, in eenen kwaden en goeden zin. In eenen kwaden zin: *Als Moyses van een moort berucht.* J. CATS. In eenen goeden zin: *doch berucht van kuische zeden.* T. ASSÈLYN. *En wie, voorts, allermeest, van wysheit sijn berucht.* H. DE GROOT. HOOFT bezigt

zigt *beruchtigd*, door het gerucht betigt, ter kwader faam staande. Van hier *beruchtheid*.

BERUIKEN, b. w., *ik berook*, *heb beroken*. Aan iets ruiken: *de hond berook mij aan alle zijden*. Fig., iets naauwkeurig onderzoeken, om het te leeren kennen. Verkeerdelijk bezigt men hiervoor *berieken*, dewijl *rieken* eigenlijk is uitwasemingen van zich geven, die de reukzenuwen aandoen, en *ruiken*, door middel van den reukzin, deze uitwasemingen opvangen en waarnemen. Van hier *beruiking*. Zie *rieken* en *ruiken*.

BERUSTEN, o. w., *ik berustte*, *heb berust*. Even als rusten: *die gelden en papieren berusten bij mij*, zijn onder mijne bewaring. *Eene zaak*, *eenigen tijd*, *laten berusten*, niet behandelen, in denzelfden staat laten blijven. *Wij zullen het daarbij laten berusten*, blijven. *Op hem berust de welvaart des ganschen huisgezins*, komt op hem aan. *In eene zaak berusten*, zich die laten welgevallen. *Op iets berusten*, zich verlaten, vertrouwen.

BES, (*bezie*, *bei*), v., meerv. *bessen*. *Witte bes*, *aalbes*. Verkleinw. *besje*. Men acht dit woord afkomstig van het oude *beer*, of *ber*, met verandering van *r* in *s*, en dit van *beren*, *baren*, voortbrengen.

Dit woord wordt ook in eenen gansch anderen zin gebezigd, namelijk, voor eene oude vrouw: *eene tandelooze bes*; waarvan het verkleinw. *besje*, in den gemeenen spreektrant, voor grootmoeder gebruikt wordt: *ik ga naar mijn besje*. Dan, vermoedelijk, is dit eene verbastering van *best*, *beste*, gelijk in *bestevaar*, voor *bestevader* (een oud man, grootvader), *bestemoer*, voor *bestemoeder* (eene oude vrouw, grootmoeder): *gelijk Kalijbe*, *eene overoude best*. VOND. J. OUDAAN bezigt het woord *bes* ook voor eenen ouden man; doch buiten dit, weet ik hiervan geen ander voorbeeld. Zie *best*.

BESCHAAFD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *beschaven*. *Beschaafder*, *beschaafdst*. Eigenlijk, door schaven, glad en effen gemaakt: *de planken zijn rondom beschaafd*. Fig., wellevend: *een beschaafd man*. Van hier *beschaafdheid*.

BESCHAAMD, zie *beschamen*.

BESCHADIGEN, b. w., *ik beschadigde*, *heb beschadigd*. Schade toebrengen: *een huis beschadigen*. Van hier *be-*

beschadiger, beschadiging, beschadigster.
Oul. was *beschaden*, voor *beschadigen*, in gebruik.

BESCHADUWEN, b. w., *ik beschaduwde, heb beschaduwd.* Met schaduw bedekken: *de boomen beschaduwen dat huis.* Van hier *beschaduwing.*

BESCHAMEN, b. w., *ik beschaamde, heb beschaamd.* Beschaamd maken: *dat werk beschaamt zijnen meester.* Het deelw. *beschaamd* wordt in de beteekenis van schaamrood, verlegen, gebezigd: *op dat berigt werden zij beschaamd.* Van hier *beschaamdheid.*

BESCHANSEN, b. w., *ik beschanste, heb beschanst.* Met eene schans omgeven: *een leger rondom beschansen.* Van hier *beschansing.*

BESCHAREN, b. w., *ik beschaarde, heb beschaard.* Heimelijk stelen, onder de handen wegnemen: *hij heeft, langs dien weg, heel wat beschaard.* Van hier *beschaarder, bescharing, beschaarster.*

BESCHAVEN, b. w., *ik beschaafde, heb beschaafd.* Eigenlijk, door schaven glad maken. Figuurlijk, overzien, verbeteren: *een werk beschaven.* Van hier *beschaver, beschaving.*

BESCHEER, zie *bescheren.*

BESCHEID, (oul. *bescheed*), o., meerv. *bescheiden.* Berigt: *van eene reeks van vijftig jaren vindt men naauwelijks eenig ander bescheid.* Wagen. Antwoord: *iemand bescheid geven;* van hier *bescheid doen*, door drinken, de toewensching van gezondheid beantwoorden. Bezworene brieven, anders charters, acten, worden ook *bescheiden* genoemd, van het werkw. *bescheiden*, in de beteekenis van beslissen.

BESCHEIDEN, b. w., *ik bescheidde, heb bescheiden.* Bepalen, aanwijzen: *eenen tijd bescheiden. Iemand ergens bescheiden. Hier heeft mij Rozemont bescheiden.* Poot. Besluiten: *het was te voren zoo bescheiden.* Vond. Oul., werden de Regters ook gezegd *te bescheiden*, wanneer zij, door hunne uitspraak, het geschil tusschen twee personen beslisten. Meer andere, nu verouderde, beteekenissen van het werkw. *bescheiden* komen bij Kil. voor.

BESCHEIDEN, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van *bescheiden.* Bepaald, geschikt: *elk in zijn bescheiden bedrijf.* Hooft. *Des menschen bescheiden deel.* Voor be-

beleefd, minzaam, inschikkelijk en billijk, heeft het trappen van vergrooting: *bescheidener, bescheidenst. Hij is een bescheiden man.* Van hier *bescheidenheid, bescheidenlijk.*

BESCHELDEN, b. w., *ik beschold, heb bescholden.* Bekijven. HOOFT bezigt het voor beschuldigen; ook voor strafbaar verklaren.

BESCHENKEN, b. w., *ik beschonk, heb beschonken.* Begiftigen: *iemand met een boek beschenken.* Te drinken geven: *hij heeft ons dapper beschonken.* Dronken maken: *zij zaten hem te beschenken. Beschonken* wordt als eene wellevende uitdrukking gebezigd, voor dronken: *hij was zeer beschonken.*

BESCHEREN, b. w., *ik beschoor, heb beschoren.* Rondom afscheren: *zich het hoofd laten bescheren.* Van hier *bescheriug: de eerstelingen van de bescheringe uwer schapen.* BYBELVERT.

BESCHEREN, b. w., *ik beschoor, heb beschoren.* Toedeelen, veroorzaken: *'t Is waer, 't quaet avonthuer bescheert den vromen strijdt op strijdt.* CAMPH. Thans is het verled. deelw. *beschoren* meest in gebruik: *die vreugd is mij niet beschoren*, toegedacht. *Dat was hem van den Hemel, — dat was over hem beschoren*, bepaald, besloten. Het zelfst. naamw. *bescheer*, bij KIL. *beschere, bescheringhe*, van dit *bescheren* afgeleid, is mede in gebruik geweest: *'t bescheer des Hemels.* HOOFT Zie *scheren.*

Dit woord komt reeds bij NOTKER voor; en in het zweed. is *beskaera*, in het angels. *sciran*, toedeelen.

BESCHERMEN, b. w., *ik beschermde, heb beschermd.* Eigenlijk, tot een scherm strekken: *deze boom beschermt mij voor de hitte.* Overdr., verdedigen: *eene stad, een volk beschermen.* Van hier *beschermer, bescherming, beschermster.* Zamenstellingen zijn *beschermengel, beschermgod, beschermheer*, enz.

BESCHIETEN, b. w., *ik beschoot, heb beschoten.* Op iets schieten: *eene stad beschieten.* Door schieten toetsen, beproeven: *een geweer beschieten.* Met geschut, of schietgeweer, bereiken: *ik kan, met dit geweer, zulk eene hoogte beschieten.* Overdr., *zijn doel beschieten*, treffen. Ter eer van iemand schieten: *iemand met dertien schoten beschieten.* Met planken bekleeden:

den: *eenen zolder, een dak, beschieten.*

Dit woord wordt ook als onzijdig gebezigd, in de volgende spreekwijzen: *dat werk beschiet niet*, vordert niet: *mijne oogen beschieten*, schieten toe, gaan toe, van vaak; waarvoor VONDEL, in den bedrijvenden vorm, heeft: *eene dunne slaap beschoot nooh naeuwelijx mijne oogen.*

BESCHIJNEN, b. w., *ik bescheen, heb beschenen.* Verlichten: *de zon beschijnt ons halfrond.* Van hier *beschijning.*

BESCHIJTEN, b. w., *ik bescheet, heb bescheten.* Eene der laagste uitdrukkingen, voor met zijnen afgang bezoedelen, en figuurlijk, voor bedriegen. Van hier, in de figuurlijke beteekenis, *beschijter, beschijterij, beschijtster.*

BESCHIK, o. Een bijna verouderd woord, voor beschikking, bestel: *door wijs beschick van uwen raedt.* CAMPH.

BESCHIKAL, zie *albeschik.*

BESCHIKKEN, b. w., *ik beschikte, heb beschikt.* Toezenden, bezorgen: *ik zal het u terstond beschikken.* In orde brengen: *zijne zaken beschikken.* Verrigten: *ik heb nog veel te beschikken.* Van hier ook *beschikal* (albeschik), *beschikker, beschikking, beschikster.*

BESCHILDEREN, b. w., *ik beschilderde, heb beschilderd.* Met schilderwerk versieren: *eene kamer beschilderen.* Van hier *beschildering.*

BESCHIMMELEN, o. w., *beschimmelde, is beschimmeld.* Met schimmel bezet worden: *alles beschimmelt hier. Beschimmeld brood.* Van hier *beschimmeling.*

BESCHIMPEN, b. w., *ik beschimpte, heb beschimpt.* Eenen schimp toevoegen, bespotten. Van hier *beschimper, beschimping, beschimpster.*

BESCHOFT, bijv. n. en bijw. Hetzelfde als *beschaafd*; doch meest gebruikelijk in het tegengestelde *onbeschoft.* Zie dit woord.

BESCHONKEN, zie *beschenken.*

BESCHOREN, zie *bescheren.*

BESCHOT, o., meerv. *beschotten.* Houten beschutsel.

BESCHOUWEN, b. w., *ik beschouwde, heb beschouwd.* Bezien, opmerken. Van hier *beschouwer, beschouwing, beschouwelijk, beschouwster.*

BE-

BESCHREIJEN, b. w., *ik beschreide, heb beschreid.* Beweenen. Van hier *beschreijelijk, beschreijenswaardig.*

BESCHRIJDEN, (*beschrijen*) b. w., *ik beschreed, heb beschreden.* Schrijdelings (met de beenen aan beide zijden) op iets gaan zitten: *een paard beschrijden*, bestijgen. Overschrijden: *eene sloot beschrijden.*

BESCHRIJVEN, b. w., *ik beschreef, heb beschreven.* Vol schrijven: *dit blad papier is beschreven.* In geschrift stellen: *ik heb het verdrag laten beschrijven.* Een schriftelijk berigt van iets geven: *eenen veldslag beschrijven.* Bij overdr., ook een mondelijk berigt van iets geven: *ik zal u de zaak duidelijk beschrijven.* Teekenen: *een geschoten kogel beschrijft, in zijnen loop, eene kromme lijn.* Figuurlijk: *hij beschrijft, in het vak der wetenschappen, eenen zeer kleinen kring*, zijne kennis is zeer bepaald. Van hier *beschrijver, beschrijving.*

BESCHROOMD, (*beschreumd*) bijv. n. en bijw., *beschroomder, beschroomdst.* Bevreesd, bezorgd: *beschroomd zijn.* Van hier *beschroomdheid.*

BESCHUIT, v., meerv. *beschuiten.* Van het fr. *biscuit.* Van hier *beschuitbakker, beschuitblik, beschuitdeeg, beschuittrommel*, enz.

BESCHULDIGEN, b. w., *ik beschuldigde, heb beschuldigd.* Schuldig verklaren: *iemand van eene misdaad beschuldigen.* Bestraffen, berispen: *hij is daarover zeer te beschuldigen.* Van hier *beschuldiger, beschuldiging, beschuldigster.*

BESCHUTTEN, b. w., *ik beschuttede, heb beschut.* Beschermen. Van hier *beschutsel, beschutsheer*, beschermheer, *beschutster, beschutsvrouw*, schutsvrouw, *beschutter*, ook voor eenen jagthond, *beschutting.*

BESEF, o. Begrip, denkbeeld: *een goed besef van iets hebben* Van hier *beseffeloos, beseffeloosheid.*

BESEFFEN, b. w., *ik besefte, heb beseft.* Begrijpen, verstaan. Van hier *beseffing.*

BESJE, zie *bes.*

BESINGELEN, hetzelfde als *omsingelen.*

BESLAAN, b. en o. w., onregelm., *ik besloeg, heb en ben beslagen.* Bedrijv., met hamerslagen vastmaken: *een rad beslaan; iets met zilver, of goud, beslaan. Paarden*

den beslaan, een boek beslaan. Vermengen, verlengen: *kalk, meel beslaan.* In beslag nemen, aanhouden: *goederen beslaan. Eene plaats beslaan,* vervullen. *In de boete beslaan,* eene geldboete opleggen. *Beslagen ten ijs komen,* spreekw., tot eene zaak wel voorbereid zijn, waarschijnlijk eene toespeling op een welbeslagen paard. Onzijd., met vochtigheid, of damp, bezwalkt worden: *de glazen zijn beslagen.* Beschimmelen: *het brood beslaat altijd, in deze kas.*

BESLABBEN, zie het volgende.

BESLABBEREN, b. w., *ik beslabberde, heb beslabberd.* Onder het eten van vloeibare spijs, bezoedelen: *het kind heeft zich ellendig beslabberd.* KIL. heeft *beslabben.* Van hier *beslabbering.*

BESLAG, o. Van het boven staande werkw. *beslaan: een beslag van goud, het beslag van eenen wagen, meelbeslag,* mengsel van meel; *in beslag nemen,* aanhouden; *die zaak heeft haar beslag gekregen,* is uitgevoerd, voltooid; *beslag van het brood, van de glazen,* uitslag, bezwalking. Oul. werd het woord *beslag* ook nog in eenen anderen zin gebezigd, namelijk in dien van omslag, omstandigheid; b. v.:

Geluckigh is de man, die in vernoeghden staet,
En met een kleyn beslagh, in stilt', te bedde gaet.
F. v. DORP.

BESLAPEN, b. w., *ik besliep, heb beslapen.* Op iets slapen: *ik heb dat bed nog niet beslapen.* Vleeschelijke verkeering met iemand hebben, bezwangeren: *een meisje beslapen. Zich op iets beslapen,* iets in zijn beraad nemen. Van hier *beslaping.*

BESLECHTEN, b. w., *ik beslechtte, heb beslecht.* Bijleggen, vereffenen: *een verschil beslechten.* Van hier *beslechter, beslechting, beslechtster.*

BESLIJKEN, b. w., *ik beslijkte, heb beslijkt.* Met slijk bedekken, bezoedelen: *gij hebt uwe kleederen beslijkt. Beslijkte* (in den gemeenen spreektrant, *beslikte*) *straten.*

BESLIJPEN, b. w., *ik besleep, heb beslepen.* Rondom slijpen. Overdr. *de toetssteen van een beslepen oordeel.* VOND.

BESLISSEN, b. w., *ik besliste, heb beslist.* Beoordeelen, uitspraak doen. Van hier *beslisser, beslissing.*

BESLOMMEREN, b. w., *ik beslommerde*, *heb beslommerd*. *Zich beslommeren*, zich in allerhande verwarde zaken steken. Een *beslommerde*, verwarde, *boedel*. Van hier *beslommering*.

BESLOOTEN, b. w. *ik beslootte*, *heb besloot*. Met eene sloot omringen: *tuinen*, *die besloot waren*. HOOFT.

BESLOTEN, verled. deelw. van *besluiten*. Verzegeld: *een besloten brief*. Belegerd: *eene beslotene stad*. Omheind, ommuurd: *eene beslotene plaats*. Vastgesteld, bepaald: *er is besloten*. Bevroren: *besloten water*. Gesloten, verboden: *beslotene jagt*. *Besloten tijd*, wanneer de Roomschen niet mogen trouwen.

BESLUIT, o., meerv. *besluiten*, van het werkw. *besluiten*. Slot, einde: *tot besluit*, *zal ik er dit nog bijvoegen*; *het besluit van een vertoog*, enz. (bij KIL. *besluitrede*, ook *afrede*) het besluit eener rede. Voornemen: *het besluit nemen*, *om* enz. Bepaling: *het besluit van den raad*. Van hier *besluiteloos*, *besluiteloosheid*.

BESLUITEN, b. w., *ik besloot*, *heb besloten*. Oudt. opsluiten: *so sal hien seuen dage besluiten*. BYB. 1477. Thans wordt het, in de volgende beteekenissen, gebruikt. Vervatten, behelzen: *die plaats besluit zeer vele inwoners in zich*. Eindigen: *zijne aanspraak besluiten*. Voornemen: *ik heb besloten*, *tot u te komen*. Bepalen: *dit ongeluk scheen over mij besloten te zijn*. Oordeelen, afleiden: *ik moet daaruit besluiten*, *dat* enz. Zie verder *besloten*. Van hier *besluiting*.

BESMEREN, (bij HOOFT *besmeuren*), b. w., *ik besmeerde*, *heb besmeerd*. Eigenlijk, met smeer, of zekere vettigheid, bestrijken: *brood met boter besmeren*. Insgelijks, met iets anders bestrijken: *den muur met kalk besmeren*. Figuurlijk, bezoedelen: *gij hebt u overal besmeerd*. Van hier *besmering*.

BESMETTEN, b. w., *ik besmettede*, *heb besmet*. Bezoedelen: *zich besmetten*. Aansteken: *die ziekte heeft de gansche stad besmet*. Overdr.: *hij besmettede het gansche land met zijne dwaalleeringen*. Van hier *besmettelijk*, *besmettelijkheid*, *besmetting*.

BESMULLEN, b. w., *ik besmulde*, *heb besmuld*. Door eten en drinken bezoedelen: *gij hebt u overal besmuld*.

BE-

BESNAAUWEN, b. w., *ik besnaauwde*, *heb besnaauwd.* Begraauwen, op een' snaauwenden toon berispen: *daar men hen op nieuw besnaüwde.* HOOFT.

BESNEDEN, bijv. naamw. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *besnijden.* Figuurlijk: *wel besneden van aangezigt*, wel gemaakt.

BESNEEUWD, zie *besneeuwen.*

BESNEEUWEN, b. w. Dit woord wordt meestal in de onbepaalde wijs gebezigd: *zich laten besneeuwen*, met sneeuw laten bedekken; ook in den lijdenden vorm, *besneeuwd zijn*: *wij waren geheel besneeuwd.* Het verled. deelw. wordt, als bijv. n., meest gebezigd: *een besneeuwde*, met sneeuw bedekte, *hoed*; *besneeuwde straten.*

BESNIJDEN, b. w., *ik besneed*, *heb besneden.* Een gedeelte van iets afsnijden: *een kind besnijden*; *een besnedene.* HOOFT bezigt het voor besnoeijen. Van hier *besnijdenis*, *besnijding.*

BESNOEIJEN, b. w., *ik besnoeide*, *heb besnoeid.* Afsnoeijen: *eene heg besnoeijen. Geld besnoeijen.* Figuurlijk, verminderen, verkleinen: *iemands magt*, *vrijheid besnoeijen.* Van hier *besnoeijer*, *besnoeijing.*

BESNOEREN, zie *snoeren.*

BESNOT, zie *besnotten.*

BESNOTTEN, b. w., *ik besnottede*, *heb besnot.* Met snot bezoedelen: *gij hebt uwe kleederen weer besnot.* Het verl. deelw. *besnot*, als bijv. gebruikt, wordt meest gebezigd: *dat kind heeft altoos eenen besnotten neus.*

BESNUFFELEN, b. w., *ik besnuffelde*, *heb besnuffeld.* Snuivende beruiken: *die hond heeft mij rondom besnuffeld.* Figuurl., doorsnuffelen, naauwkeurig onderzoeken: *hij heeft al verscheidene boeken besnuffeld.* HOOFT bezigt ook in dezen zin *besnuffen*: *den adem der getuigen besnuft hebbende.*

BESNUFFEN, zie *besnuffelen.*

BESPANNEN, b. w., *ik bespande*, *heb bespannen.* Voorspannen: *eenen wagen met paarden bespannen.* Van hier *bespanning.*

BESPAREN, b. w., *ik bespaarde*, *heb bespaard.* Sparen. Van hier *besparing.*

BESPATTEN, b. w., *ik bespattede*, *heb bespat.* Besprenkelen. Ook door spatten nat maken en bezoedelen:

zij hebben malkander deerlijk bespat.

BESPEKKEN, b. w., *ik bespekte, heb bespekt.* Met spek besteken: *een gevogelte bespekken.* Van hier *bespekking.*

BESPELEN, b. w., *ik bespeelde, heb bespeeld.* Op iets spelen: *een orgel bespelen.*

BESPEUREN, b. w., *ik bespeurde, heb bespeurd.* Bemerken, gewaarworden. Van hier *bespeurder, bespeuring.*

BESPIEDEN, b. w., *ik bespiedde, heb bespied.* Ongemerkt beschouwen, naauwkeurig nagaan: *iemands daden bespieden.* Van hier *bespieder, bespieding, bespiedster.*

BESPIEGELEN, b. w., *ik bespiegelde, heb bespiegeld.* Eigenlijk: *zich bespiegelen,* zich overal in den spiegel bezien. Overdr., met aandacht beschouwen. Van hier *bespiegelend,* beschouwelijk, *bespiegeling,* aandachtige beschouwing.

BESPIEGELING, zie bespiegelen.

BESPIKKELEN, b. w., *ik bespikkelde, heb bespikkeld.* Met spikkels bedekken: *eene tafel bespikkelen.* Van hier *bespikkeling.*

BESPOEDIGEN, b. w., *ik bespoedigde, heb bespoedigd.* Verhaasten: *eene zaak bespoedigen.* Van hier *bespoediging.*

BESPOELEN, zie *spoelen.*

BESPOTTEN, b. w., *ik bespottede, heb bespot.* Den spot drijven, steken: *ik laat mij niet bespotten.* Van hier *bespotter, bespotster, bespotting, bespottelijk, bespottelijkheid.*

BESPRAAKT, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *bespraken. Bespraakter, bespraaktst.* Meest met *wel: hij is een welbespraakt* (welsprekend) *man.* Van hier *bespraaktheid.*

BESPREK, o. Onderhandeling: *met iemand in besprek zijn.* Beding: *doch altijdt bij uijthgedruckte bespreke ende voorwaarde.* H. DE GROOT.

BESPREKEN, b. w., *ik besprak, heb besproken.* Bestellen: *eene plaats op eenen wagen bespreken.* Bedingen: *hij besprak daarbij, dat* enz. Bij uitersten wil maken: *hij heeft haar honderd guldens in het jaar besproken.* HOOFT bezigde het ook voor betigten; en BRAND *zich met iemand bespreken,* voor in gesprek komen, onderhandelen. Van hier *bespreking.*

BE-

BESPRENGEN, b. w., *ik besprengde, heb besprengd.* Sprengende bevochtigen: *het linnen besprengen.* Somwijlen ook voor bestrooijen: *vleesch met zout besprengen.* Van hier *besprenging.* In het Eng. *to besprinkle*, overeenkomende met het volgende *besprenkelen.*

BESPRENKELEN, hetzelfde als *besprengen.*

BESPRINGEN, b. w., *ik besprong, heb besprongen.* Springende bereiken: *ik kan die wijdte, hoogte, niet bespringen.* Op iets springen, bijzonderlijk ter bevruchting van eenige groote dieren: *de hengst bespringt de merrie.* Aanvallen: *ik werd van twee roovers besprongen.* Overdr., overvallen, onverwacht bevangen: *daar duizend vreezen mij bespringen.* L. BAKE. Van hier *bespringer, bespringing.*

BESPROEIJEN, b. w., *ik besproeide, heb besproeid.* Bevochtigen. Van hier *besproeijing.*

BESPUGEN, b. w., *ik bespoog, heb bespogen.* Met speeksel, of uitbraaksel, bezoedelen.

BESPUITEN, b. w., *ik bespoot, heb bespoten.* Met spuiten nat maken.

BESPUWEN, b. w. *ik bespuwde, heb bespuwd.* Hetzelfde als *bespugen.*

BEST, *beste*, bijv. n. en bijw., zijnde de overtreffende trap van het bijvoegel. naamw. *goed*, of nader, van *bat*, *bet*, (hoogd. *basz*) hetwelk men, gemeenlijk, voor den verouderden stelligen trap van *best* houdt, schoon *bet*, oul., ook als de vergelijkende trap gebezigd werd, waarom sommigen dit *bet* voor eene verkorting van *beter* houden, even als *min* van *minder*, *meer* van *meerder*. Het heeft verscheidene beteekenissen, die alle echter zekere volmaaktheid in soort aanduiden. Aangenaamst, lekkerst: *de ananas heeft, onder alle vruchten, den besten smaak.* Dat aan zijne bestemming het meest beantwoordt, en voor ons tegenwoordig oogmerk het geschiktste is: *de beste wijn; in zijne beste jaren; ik zal het den eersten den besten geven*, de eerste, wie hij ook zij, is tot mijn oogmerk dienstig: *hij is een best man.* Nuttigst, heilzaamst: *het beste is, dat* enz. Bekwaamst: *ben ik de beste dan, dien d'afgrond tot dit snood bedrijf uitbraken kan?* VOND. Ook wordt het, als een zelfstandig naamw. gebezigd: *ik beoog uw best*, uw nut; *het strekt tot uw best; ik raad u ten*

beste, geef u den heilzaamsten raad; *daar is niet veel ten beste*, daar is niet veel te halen; *zijn best doen*, al zijne krachten inspannen; *mijn beste*, *mijne beste*. Als een bijwoord: *ik weet best*, *of* enz.; *hij maakt het best*. Ook zegt men *al zijn best*: *hij liep al zijn best*. *Best* wordt ook voor eene vrouw gebezigd. *Best* is bij ons een vleiwoord, gelijk blijkt uit *bestemaat*, *bestemoer* enz. Zie *bes*. Ook wordt het, somwijlen, met *aller* zamengevoegd: *allerbest*, *allerbeste*.

BESTAAN, o. en b. w., onregelmatig, *ik bestond*, *heb bestaan*. Onzijdig, bestand zijn: *wie kan voor u bestaan?* Voorhanden zijn: *bestaat uw argwaan nog?* Uit zaken, als uit deelen, zamengesteld zijn: *de mensch bestaat uit ziel en ligchaam*. Zijn aanwezen in iets hebben: *zijn geheele vermogen bestaat in huizen*. Van iemands maagschap zijn: *iemand bestaan*. Zich onderhouden, zich het noodige verschaffen: *ik kan van dat geld niet bestaan*. Plaats hebben: *dat kan onmogelijk bestaan*. Geaard zijn: *hij bestaat valsch*; *ik besta zoo niet*. Bedrijvend, ondernemen: *zult gij dat bestaan? Hij bestaat wonderlijke dingen*. Oul. was *bestaan* ook aanvallen, aantasten: *den vijand bestaan*. Van hier *het bestaan*, als een zelfst. naamw., zonder meerv.; wijders *bestaanbaar*, *bestaanbaarheid*, *bestaanlijk*, *bestaanlijkheid*.

BESTAKEN, b. w., *ik bestaakte*, *heb bestaakt*. Met staken bezetten.

BESTAND, o. Wapenschorsing: *gedurende het bestand*. VOND.

BESTAND, bijw. Bekwaam, vermogend, toereikend: *ik ben bestand*, *om* enz. *Tegen iemand bestand zijn*. Van hier ook *bestandig*, zie *bestendig*.

BESTANDDEEL, o, meerv. *bestanddeelen*. Datgeen, waaruit iets oorspronkelijk bestaat; de grondstof, zijnde eene wijsgeerige benaming: *eenig ding in zijne bestanddeelen oplossen*.

BESTAPPEN, b. w., *ik bestapte*, *heb bestapt*. Overstappen: *ik kan die sloot niet bestappen*.

BESTEDEN, b. w., *ik besteedde*, *heb besteed*. Bestellen, bezorgen: *iemand op een ambacht*, *in den kost* enz., *besteden*. Uitgeven: *hoe veel hebt gij daarvoor besteed?* Gebruiken, aanwenden: *den tijd*, *zijne krachten*,

ten, enz. *wel besteden*. Weleer beteekende *besteden* ook ten huwelijk geven:

En sprak: besté gerust uw dochter, rijk van lof,
Aan mij, die haer verzoek. VOND.

Van hier *besteder*, *besteding*, *besteedster*, voor eene verhuurster van dienstboden.

Besteden is van *stad*, *stede*, eene plaats, en beteekent, eigenlijk, ter regter plaats stellen.

BESTEK, o., meerv. *bestekken*. Ontwerp, afteekening en berekening: *een bestek van iets maken*. Omvang, ruimte: *dat huis is te klein van bestek*. HOOFT bezigt het voor geheime bestelling.

BESTEKEN, b. w., *ik bestak*, *heb bestoken*. Eigenlijk, dikwijls en overal in iets steken: *iets met spelden besteken*. Figuurlijk, versieren: *iemand, op zijnen verjaardag, besteken, met bloemen besteken*. Door geschenken tot iets overhalen, omkoopen: *men heeft hem met geld bestoken, om* enz. Vooraf overleggen: *dat is een bestoken werk*. Van hier *besteker*, *besteking*.

BESTEL, o. Bestelling, beschikking, bevel: *op 't goddelijk bestel*. N. VERSTEEG.

BESTELEN, b. w., *ik bestal*, *heb bestolen*. Door diefstal ontvreemden: *iemand bestelen*.

BESTELLEN, b. w., *ik bestelde*, *heb besteld*. Bescheiden, eene plaats aanwijzen: *hij heeft mij tegen dezen avond hier besteld*. Brengen, bezorgen: *eenen brief bestellen*. Te maken geven: *een paar schoenen bestellen; besteld werk*. Van hier *besteller*, *bestelling*, bij HOOFT voor last, bevel; *bestelster*. Zamenst.: *brievenbesteller*, enz.

BESTELPEN, b. w., *ik bestelpte*, *heb bestelpt*. Door geweldige storting bedekken: *als men begon 't bestelpte (het ingestorte) wegh te doen*. HOOFT. Dezelfde bezigt het ook, overdragtelijk, van het hart: *bestelpt met ootmoed*, enz.

BESTEMMEN, b. w., *ik bestemde*, *heb bestemd*. Bij stemming bepalen: *het is door de gansche vergadering bestemd*. Overdragt., beramen, vaststellen: *tijd bestemmen*. Bepalen: *mijn lot is nog niet bestemd*. Van hier *bestemming*, voor het oogmerk, waartoe iemand bestemd is: *dat is mijne bestemming*.

BESTEMOEDER, *bestemoer*, zie *bes*.

BESTEMPELEN, b. w., *ik bestempelde, heb bestempeld.* Eigenlijk eenen stempel op iets slaan. Overdragt., duidelijk aanwijzen: *iemand met zijnen naam bestempelen.* Bekrachtigen, goedkeuren: *hij heeft het met zijne handteekening bestempeld.* Van hier *bestempeling.*

BESTENDIG, oul. *bestandig*, van *bestand;* bijv. n. en bijw., *bestendiger, bestendigst.* Onafgebroken duurzaam: *bestendige liefde, vriendschap. Volg bestendig de voetstappen der deugd.* Standvastig: *hij is niet bestendig in zijne voornemens.* Van hier *bestendigheid, bestendiglijk.* Het werkw. *bestendigen* voor standvastig maken, bevestigen, is weleer in gebruik geweest: *het rijk bestendigen.* Oud.

BESTERFENIS, zie *besterven.*

BESTERVEN, b. en o. w., *ik bestorf, ben bestorven.* Bedrijv., uit oorzaak van iets sterven: *hij zal dien val besterven, hij is het reeds bestorven.* Onzijd., beslaan, koud, hard worden, opdroogen: *de verw is nog niet bestorven; de muur moet eerst wat besterven; onbestorven metselwerk.* Hooft. Bleek worden: *zij bestorven als dooden.* Zie *bestorven.* Van hier *besterfenis*, bij Hooft voorkomende: *tot bestervenis van den versch gemetsten grondslag der vrijheit.* Ook zegt men: *erfenissen, besterfenissen*, voor hetgeen men, bij den dood van dezen of genen, erft.

BESTEVADER, *bestevaar*, zie *bes.*

BESTEVENEN, b. w., *ik bestevende, heb bestevend.* Den steven naar eene plaats wenden: *wij bestevenden de kaap.*

BESTIER, zie *bestuur.*

BESTIKKEN, zie *stikken.*

BESTIPPEN, b. w., *ik bestipte, heb bestipt.* Rondom stippen.

BESTOKEN, b. w., *ik bestookte, heb bestookt.* Aanvallen, bespringen: *den vijand, eene stad, bestoken.* Van hier *bestoking.*

BESTOPPEN, b. w., *ik bestopte, heb bestopt.* Overal stoppen: *ik heb die kousen laten bestoppen.* Voor iemand stoppen: *ik moet hem benaaijen en bestoppen.* Van hier *bestopping.*

BESTORMEN, b. w., *ik bestormde, heb bestormd.* Storm loopen, stormende aanvallen: *eene stad bestormen.* Figuurlijk, onverwacht overvallen: *zij kwamen*

mij,

mij, in mijne kamer, bestormen. Inzonderheid, ten aanzien van hevige gemoedsbewegingen: *zijn geweten werd door berouw, schaamte en vrees bestormd.* Van hier *bestormer, bestorming.*

BESTORTEN, b. w., *ik bestortte, heb bestort.* Door storten nat maken: *den vloer bestorten.*

BESTORVEN, verled. deelw. van *besterven.* Dit *bestorven* wordt ook gebezigd, om iemand aan te duiden, wiens vader en moeder gestorven zijn: *een bestorven meisje.*

BESTOVEN, verl. deelw. van *bestuiven.* Met stof bedekt. Ook, in den gemeenen spreektrant, voor beschonken.

BESTRAFFEN, b. w., *ik bestrafte, heb bestraft.* Berispen. Van hier *bestraffer, bestraffing, bestraffelijk, bestrafster.*

BESTRALEN, b. w., *ik bestraalde, heb bestraald.* Beschijnen: *de zon bestraalt de aarde.* In den dichterlijken stijl: *met 's Hemels gunst bestraald.* Van hier *bestraling.*

BESTRATEN, b. w., *ik bestraatte, heb bestraat.* Met straatsteenen beleggen: *eenen weg bestraten.* Van hier *bestrating.*

BESTRIJDEN, b. w., *ik bestreed, heb bestreden.* Gewapend aanvallen, bevechten: *een land, den vijand bestrijden.* Ook met woorden aanvallen: *ik wil uwe stelling niet bestrijden.* Figuurl., aanvechten, ten kwade verzoeken: *van den duivel bestreden worden.* Van hier *bestrijder, bestrijding, bestrijdster.*

BESTRIJKEN, b. w., *ik bestreek, heb bestreken.* Iets weeks op iets hards strijken: *brood met boter bestrijken.* Figuurl., in de vestingbouwkunde, langs eene oppervlakte heen beschieten: *eene stad, eenen wal, met het geschut bestrijken.*

BESTRIKKEN, b. w., *ik bestrikte, heb bestrikt.* Met strikken versieren. Ook in eenen strik vangen. Van hier *bestrikking.*

BESTROOIJEN, b. w., *ik bestrooide, heb bestrooid.* Strooijende bedekken: *den grond met bloemen bestrooijen.* Van hier *bestrooijing.*

BESTRUIVEN, b. w., *ik bestruifde, heb bestruifd.* Eigenlijk, met struif bezoedelen. Figuurlijk, bezwangeren: *een meisje bestruiven.*

BESTUIVEN, b. en o. w., *ik bestoof, heb en ben be-*

stoven. Bedrijv., met stof bedekken: *gij moet mij niet bestuiven.* Onzijd., bestoven worden: *mijne schoenen zijn bestoven.*

BESTUREN, b. w., *ik bestuurde, heb bestuurd.* Eigenlijk met een stuur eene rigting aan iets geven: *een schip, eenen wagen besturen.* Fig. beschikken, in orde houden: *Hij, die het al bestuurt; eene zaak wel besturen.* Van hier *bestuurder, besturing.* Zamenst.: *albestuurder.*

BESTUUR, o., meerv. *besturen.* Het besturen, in eene eigenlijke beteekenis. Verder, regering, bewind: *het bestuur over eene zaak*, ook *het bestuur in handen hebben.* Zamenst.: *gemeentebestuur, huisbestuur, scheepsbestuur, staatsbestuur, stadsbestuur*, enz.

BESTUWEN, zie *omstuwen.*

BET, verouderd, voor *beter.* Zie *best.* Dit *bet* wordt ook zamengevoegd met andere woorden, als: *betovergrootvader.* Doch HALMA noemt dit een laag woord.

BETALEN, b. w., Van het oude *talen*, d. i. tellen: *ik betaalde, heb betaald.* Geven hetgeen men schuldig is: *geld betalen. Hij zal het gelag*, ook *de ballen, moeten betalen*, spreekw., hij zal er het nadeel van hebben. Vergelden: *ik zal u dat betalen*, ook *betaald zetten.* Van hier *betaler, betaling, betaalster.* Zamenst.: *betaaldag, betaalsheer, betaalmeester*, enz.

BETAMELIJK, bijv. n., zie *betamen.*

BETAMEN, onpers. w., *het betaamt, heeft betaamd.* Voegen, passen: *het betaamt u niet, mij op zulk eene wijs te bejegenen.* Ook persoonlijk: *met allen nootdruft, die tot zoo een toght betaemde.* VOND. Van hier ook *betamelijk*, voegelijk, *betamelijkheid.*

BETASTEN, b. w., *ik betastte, heb betast.* Dikwijls en veel aan iets tasten, ook bevoelen, tastende naar iets zoeken: *gij kunt mij vrij betasten. Ende Laban betastte die gantsche tente, ende en vont niet.* BYBELVERT. Van hier *betasting.*

BETE, zie *beet.*

BETEEKENEN, b. w., *ik beteekende, heb beteekend.* Figuurlijk, door een teeken, van andere dingen onderscheiden; doch in dezen zin is het niet meer gebruikelijk. Overdr., te kennen geven, aanduiden: *wat betee-*

kent

kent dat? Dag beteekenen, dag bepalen. *Een vonnis beteekenen*, hetzelve ter kennis van den gevonnisden brengen, en daarvan aanteekening houden. Van hier *beteekening*, *beteekenis*, beduidenis.

BETEMMEN, b. w., *ik betemde*, *heb betemd*. Hetzelfde als *temmen*, van *tem*, *tam*. Tam maken. Zie *temmen*.

BETER, bijv. n. en bijw., zijnde de vergelijkende trap van *goed*. Het heeft, even als *best*, verscheidene beteekenissen, die alle echter zekere hoogere volmaaktheid in soort aanduiden. Aangenamer, bevalliger: *zij ziet er beter uit, dan hare zuster*. Volmaakter, met zijne bestemming meer overeenkomstig: *hij is een beter redenaar, dan gij*. Nuttiger, heilzamer: *betere artsenijen*. Deugdzamer: *gij hebt een beter hart, dan hij*. Bekwamer, geschikter: *deze pen is beter om mede te schrijven, dan die*. Als een bijw. alleen wordt het, in de volgende spreekwijzen, gebezigd: *beter worden*, *beter zijn*, *beter schrijven*, *beter loopen*, *beter weten*, enz. Zamenstellingen zijn: *beterschap*, *beterhuis*. Zie *verbeterhuis*. *Beterweten*, bewustheid van het tegendeel.

BETEREN, wederk. en o. w., *ik beterde*, *heb* en *ben gebeterd*. Van *beter*. Wederk. *zich beteren*, verbeteren. *Beteren* werd oul. ook, in eenen bedrijvenden zin, gebezigd, ten aanzien van zulken, die zich, door het betalen van zekere gestelde boete, in sommige gevallen, van zwaarder straf vrijkochten: *want manslaght wordt gebeeterd met zeeker getal van groot en klein vee*. HOOFT. Onzijd., met *zijn*, beter worden: *de ziekte betert van dag tot dag*. Van hier *betering*, *beternis*: *om een beternis ende herstelling van de saken*. H. DE GROOT.

BETEREN, b. w., van *teer*; *Ik beteerde*, *heb beteerd*. Met teer besmeren.

Dit woord onderscheidt zich van het voorgaande, in de onbepaalde wijs, alleen daardoor, dat de klemtoon hier op de tweede lettergreep, of het zakelijke deel des woords valt, *betéren*, hetwelk bij alle werkwoorden plaats heeft, die met een onscheidb. voorz. zamengesteld zijn, terwijl in het voorgaande *béteren*, van *beter*, de eerste lettergreep den nadruk ontvangt.

BETEUGELEN, b. w., *ik beteugelde*, *heb beteugeld*.

Door

Door middel van eenen teugel tegenhouden en bedwingen: *een paard beteugelen.* Figuurl.: *iemands trotschheid beteugelen; zijne hartstogten beteugelen.* Van hier *beteugeling.*

BETEUTERD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *beteuteren*, d. i. bevreesd, of verlegen maken. *Meer beteuterd, meest, zeer beteuterd.* Ontsteld, verlegen: *zij was geheel beteuterd. Beteuterd door 't vervaren.* HOOFT. Van hier *beteuterdheid; beteutering.*

Beteuterd, misschien, voor *betaterd*, van *betateren*, en dit van *tateren*, d. i. hakkelende spreken, wanneer men verlegen is, om zich te verantwoorden.

BETEUTEREN, zie *beteuterd.*

BETIGTEN, b. w., *ik betigtte, heb betigt.* Beschuldigen: *iemand met iets betigten.* Bij HOOFT, en ook bij eenige schrijvers van onzen tijd, komt *betijgen*, in denzelfden zin voor: *den vorst betijgen als den oorsprong van hun leed.* N. VERSTEEG. Van hier *betigter, betigting.*

BETIJEN, oul. ook *betijden*, o. w. Een bijna verouderd woord, hetwelk thans, in den gemeenen spreektrant, nog gehoord en als gelijkvl. gebezigd wordt: *betijdde, betijd.* Eigenlijk, voortgaan. Overdragt: *iemand laten betijen*, zijnen gang laten gaan. CAMPH. bezigt dit woord, in den zin van uitgesteld worden: *laat, o Heer! de straff betijden.*

BETIJGEN, zie *betigten.*

BETIMMEREN, b. w., *ik betimmerde, heb betimmerd.* Bebouwen: *eene opene plaats betimmeren. Iemands licht betimmeren*, door middel van eenen muur, of een beschot, het uitzigt benemen; ook als een spreekw., voor, iemand ergens in de loef afsteken. Van hier *betimmering.*

BETOBBEN, zie *tobben.*

BETOOG, o. Klaar bewijs: *die zaak behoeft geen breeder betoog.* Weleer was dit woord ook in gebruik, voor vertooning: *met groot betoog van droefheid en misbaar.*

BETOOGEN. b. w., *ik betoogde, heb betoogd.* Duidelijk aantoonen, klaar bewijzen: *gij hebt uwe stelling nog niet betoogd.*

BETOOMEN, b. w., *ik betoomde, heb betoomd.* Door mid-

middel van eenen toom bedwingen. Figuurlijk, tegengaan, bedwingen. Hetzelfde als *beteugelen*. Van hier *betooming*.

BETOON, o., hetzelfde als *betooning*, zie *betoonen*.

BETOONEN, b. w., *ik betoonde*, *heb betoond*. Bewijzen, klaar laten blijken. Van hier *betooning*, anders *betoon*.

BETOOVEREN, b. w., *ik betooverde*, *heb betooverd*. Tooverij aan iemand oefenen; doch in deze eigenlijke beteekenis is dit woord reeds verouderd, dewijl de zaak zelve buiten gebruik geraakt is. Men bezigt het thans alleen figuurlijk, voor innemen, verlokken: *hij betoovert de menschen met zijne woorden; eene betooverende stem*. Van hier *betooveraar*, *betoovering*.

BETRAAND, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *betranen*, van *traan*. Met tranen besproeid: *betraande wangen*.

BETRACHTEN, b. w., *ik betrachtte*, *heb betracht*. Behartigen, doen, oefenen: *de deugd betrachten; zijnen pligt betrachten*. Oul. beteekende dit woord overdenken, beschouwen, overeenkomende met het hoogduitsche: *die het zoo verre gebragt heeft met betrachten der vorige geschiedenissen*. HOOFT. Van hier *betrachter*, *betrachting*, *betrachtster*.

BETRALIEN, b. w., *ik betraliede*, *heb betralied*. Met tralien voorzien.

BETRAPPEN, b. w., *ik betrapte*, *heb betrapt*. Eigenlijk, met de voeten trappen, betreden. Overdragt., overvallen, achterhalen: *iemand op de daad betrappen*.

BETREDEN, b. w., *ik betrad*, *heb betreden*. Eigenlijk en figuurlijk: *eenen weg betreden*. HOOFT bezigt *een ambt betreden*, voor waarnemen, bekleeden.

BETREFFEN, b. w., *ik betrof*, *heb betroffen*. Raken, aangaan: *het betrof den welstand van een geheel huisgezin. Wat mij, u*, enz. *betreft*.

BETREFFENDE, voorz., van *betreffen*. Aangaande, rakende: *betreffende deze zaak*.

BETREKKELIJK, bijv. n. en bijw. In betrekking staande tot iets: *groot en klein*, *zwaar en ligt*, enz. *zijn betrekkelijke eigenschappen*. Hij *sprak betrekkelijk*, met betrekking tot zeker iets.

BETREKKEN, b. en o. w., *ik betrok*, *heb* en *ben betrok-*

trokken. Bedr., ingaan, intrekken: *de winterlegering betrekken. Iemand in het regt betrekken*, voor het regt roepen. *Iemand betrekken*, bedriegen. *Iemand in eene zaak betrekken*, inwikkelen. Onzijdig, (van de lucht), bewolken: *de lucht betrekt.* VOND. bezigt het figuurlijk: *ons oordeel is, naar de gesteltenis der herssenen, somtijts helder, somtijts betrokken.* Van hier *betrekker, betrekking, betrekkelijk, betrekster.*

BETREUREN, b. w., *ik betreurde, heb betreurd. Iemands dood betreuren*, beweenen. Van hier *betreuring.*

BETROEVEN, b. w., *ik betroefde, heb betroefd.* In het kaartspelen gebruikelijk: *eene kaart betroeven*, met troef halen. Fig., en in den gemeenen spreektrant, met woorden, of daden, zich tegen iemand verzetten: *gij hebt hem schoon betroefd.*

BETROKKEN, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *betrekken. Betrokkener, betrokkenst.* In al de beteekenissen van het werkw. *betrekken.* Ook fig., voor treurig, ontsteld, van het gelaat: *hij zag er zeer betrokken uit.*

BETROUWEN, b. w., *ik betrouwde, heb betrouwd.* Vertrouwen: *gij kunt hem niet betrouwen; iemand iets betrouwen.* Dit woord wordt ook zelfst. gebezigd, voor vertrouwen; *het betrouwen.*

BETTEN, b. w., *ik bettede, heb gebet.* Vochtig maken.

BETUIGEN, b. w., *ik betuigde, heb betuigd.* Getuigenis geven, verklaren, verzekeren: *de waarheid betuigen; ik kan het voor God en menschen betuigen. Iemand dank betuigen*, van zijne dankbaarheid verzekeren; *vriendschap betuigen.* Van hier *betuiging.*

BETUINEN, b. w., *ik betuinde, heb betuind.* Hetzelfde als *omtuinen*, met eenen tuin, ook met eene hegge, of heining besluiten, omheinen. Oul. beteekende dit woord ook *bepalen, beperken.* Van hier *betuining.*

BETUW, *betuwe*, v. Zekere landstreek van Gelderland: *die zijne woning in de Betuwe verlaten had.* MOON.

Betuw is voor *betauwe, batauwe*, misschien van het veroud. *bat, bet, beter* en *auwe*, d. i. land, weide; derhalve *beter land.* Misschien is *betuwe*, voor *batauwe*, zoo veel als *der Batten auwe*, of de landstreek der Batten, waarvan de Romeinen *batavia* gemaakt hebben.

BET-

BETWETER, m., meerv. *betweters*. Van *bet*, beter, en *weter*. Iemand, die alles beter wil weten, dan een ander.

BETWIJFELEN, b. w., *ik betwijfelde, heb betwijfeld*. In twijfel trekken: *iets betwijfelen*. Van hier *betwijfeling*.

BETWISTBAAR, bijv. n. en bijw., *betwistbaarder, betwistbaarst*. Het geen betwist kan worden. Van hier *betwistbaarheid*.

BETWISTEN, b. w., *ik betwistte, heb betwist*. Over iets twisten: *ik wil dat niet betwisten*. Insgelijks, aanspraak op iets maken: *iemand iets betwisten*. Van hier *betwistbaar, betwister, betwisting, betwistster*.

BEU, bijw., in den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor verzadigd, genoeg van iets hebbende: *ik ben dat al beu*. Bij SPIEG. lezen wij: *bue (beu) van boekweykoeken*. Bij OUDAEN: *overvloedigheid tot beu worden*. L. MEIJER heeft « *bo*, d. i., verzaad, overladen met spijs en drank." De ware aard van dit woord is nog onzeker. Misschien is het afkomstig van zeker tusschenwerpsel, zijnde de uitdrukking der gewaarwording van zatheid, b. v. *beu! is dat eten!* waarvan, naderhand, *ik heb mij beu gegeten*, of *gedronken*; en eindelijk *iets*, of *van iets, beu zijn*.

BEUDEL, zie *beul*.

BEUGEL, m., meerv. *beugels*. Een ijzeren ring. Ook voor stijgbeugel: *ik zal zoo ras te paarde, als hij met den voet in den beugel zijn*. HOOFT. Zamenstellingen zijn: *beugelbaan*, waarin men met eenen bal door den beugel speelt, dat *beugelen* genoemd wordt, waarvan het spreekw. *dat kan niet door den beugel*, dat geschiedt niet naar onzen zin, of is niet zoo als het behoort; — wijders *beugeltas*, anders ook enkel *beugel* genoemd. Waarschijnlijk van *boog*, en dit van *buigen*.

BEUK, m., meerv. *beuken*. Beukenboom: *in schaduw van den beuk*. VOND. Zamenstellingen zijn: *beukenboom, beukenbosch, beukenhout*, ook *boekenboom* enz. Ook wordt *beuk* voor eenen harden slag gebezigd: *hij gaf den hond eenen beuk op zijnen kop*.

BEUKELAAR, m., meerv. *beukelaars*. Een schild: *de hand aan den beukelaar te slaan*. VOND. Ook overdragt., voor hulp, bescherming: *om haer* enz. *tot beucke-*

kelaar te strekken. VOND. Men ziet hier eenige gelijkheid met het fr. *bouclier.*

BEUKEN, onverbuigb. bijv. n. Van den beuk, of van beukenhout gemaakt: *eene beuken plank.*

BEUKEN, b. w., *ik beukte, heb gebeukt.* Geweldig kloppen, hard slaan: *stokvisch beuken.* Ook voor aanhoudend geweld gebruiken: *om met meer razernij te beuken op den wal.* J. D. MARR. Van hier *beuker, beukerij, beuking;* ook *beukhamer.*

BEUL, m., meerv. *beulen.* Scherpregter. Ook overdragt.; een straf mensch: *hij is een regte beul.* Van hier *beulachtig, beulschap, beulsknecht, beulsvrouw,* ook *beulin.* Voor *beul* werd voorheen ook *beudel* gebezigd: *gij werdt beudel uwes zelfs.* VOND.

BEULING, m., meerv. *beulingen.* Worst. Ook voor eenen onkundigen: *hij is een regte beuling.*

De TAAL- en DICHTK. BYDR. brengen het woord tot *bol*, om de rondheid en opgezwollenheid. Misschien vindt men deszelfs waren oorsprong in het oude *bowel*, eng. *bowels*, het ingewand.

BEUN, v., meerv. *beunen.* Eene vischkaar, anders gemeenlijk *bun* genoemd. *Beun*, voor eenen zolder, is bij SEWEL mannelijk; en van hier *beunhaas*, zijnde eene verachtelijke benaming van iemand, die, eigenlijk knecht zijnde, in stilte (op den zolder) als baas werkt. In de koopsteden draagt zulk een dezen naam; die zonder gezworen makelaar te zijn, koopen sluit. Van hier het werkw. *beunhazen.*

BEUREN (van het oude *beren*, d. i. dragen), b. w., *ik beurde, heb gebeurd.* Heffen, tillen: *ik kan dien last niet beuren. Tot aan den Hemel haren naam beuren.* VOND. In dezen zin gebruikt men thans, meestal, het zamengestelde *opbeuren.* Ontvangen: *geld beuren; ik heb, van daag, nog maar drie guldens gebeurd.* Bij HOOFT was, en in den gemeenen spreektrant is *beuren* nog voor *gebeuren*, gebruikelijk: *dat zal niet beuren.*

BEURS, v., meerv. *beurzen*, (voorheen *bors, borze*). *Eene geldbeurs.* Ook voor het geld zelf, of eene aanzienlijke bezitting: *hij heeft eene goede beurs.* Het verkleinw. is *beursje.* Van hier *beurzensnijder.* — Ook wordt de verzamelplaats der kooplieden, in de koopsteden, *beurs* ge-

genoemd; en bij eene verdere overdragt, worden de kooplieden zelve met dezen naam bestempeld: *de beurs van Amsterdam*, *Rotterdam*, enz. Van hier *beursklok*, *beursknecht*, *beurstijd*; *beurzensnijder*, enz.

Sommigen leiden het woord *beurs*, in de eerste eigenlijke beteekenis, van het werkw. *beuren* af, als zijnde een middel, om geld enz. te dragen; anderen van het fr. *bourse*, ital. *borse*, lat. *bursa*, of gr. βυρσα. Voor eene verzamelplaats van kooplieden acht KILIAAN het woord *beurs* afkomstig van zekere vermaarde herberg, te Brugge in Vlaanderen, eene der oudste koopsteden in de Nederlanden, alwaar dagelijks de voornaamste kooplieden, om hunnen handel te drijven, bij malkander kwamen, en welke herberg *de beurs* genoemd werd, omdat op derzelver uithangbord eene geldbeurs afgebeeld was. Doch daar, in de middeleeuwen, het woord *bursa* niet alleen eenen algemeenen schat, maar ook eene zamenkomst van velen op gemeenschappelijke kosten, beteekende, zoo is het twijfelachtig, of deze benaming niet daarvan oorspronkelijk zij.

BEURSCH, bijv. n. en bijw., *beurscher*, *beurscht*. Week, verrot: *eene beursche peer*. HOOFT heeft *beurzen* voor *beursch worden*. Van hier *beurschheid*.

BEURT, v., meerv. *beurten*. Gezette tijd om iets te verrigten: *het is mijne beurt om te spreken*; *voor zijne beurt spelen*; *iemands beurt waarnemen*; *bij beurten*, de eene na den anderen; *ik lig aan de beurt*, het is mijne beurt, mijn tijd, *om te varen* enz. Van hier *beurtelings*, bij beurten. Zamenstellingen zijn: *beurtman*, *beurtschipper*, *beurtverwisseling*, enz.

BEURTELINGS, zie *beurt*.

BEURZIG, bijv. n. en bijw., *beurziger*, *beurzigst*. Hetzelfde als *beursch*.

BEUZELEN, o. w., *ik beuzelde*, *heb gebeuzeld*. Kleinigheden vertellen, niets beduidende dingen verrigten. Van hier *beuzelaar*, *beuzelaarster*, *beuzelachtig*, (bij HOOFT *beuzelzinnig*), *beuzelachtigheid*, *beuzelarij*, *beuzeling*. Zamenstellingen zijn: *beuzelkraam*, *beuzelpraat*, *beuzeltaal*, *beuzelwerk*.

BEVAARBAAR, zie *bevaren*, b. w.

BEVALLEN, o. w., *ik beviel*, *ben* en *heb bevallen*. Van de Vrouwen, in de kraam komen: *zij is van eenen zoon*

 be-

bevallen. Ik berghde zelf haer vrucht, toen zij in duin beviel. VOND. Van hier *bevalling.* Behagen: *dat bevalt mij niet.*

BEVALLIG, bijv. n. en bijw., *bevalliger, bevalligst.* Schoon, behagelijk: *een bevallig kind. Eene bevallige schilderij.* Van hier *bevalligheid, bevalliglijk.*

BEVANG, zie *bevangen.*

BEVANGEN, b. w., *ik beving, heb bevangen.* Overvallen: *de slaap beving mij. Met vrees, droefheid* enz. *bevangen zijn.* Van hier *bevanging.* Van dit werkw. is ook het zelfst. naamw. *bevang*, voor *omvang, omtrek*, gevormd: *en al wat in 't bevang dier beide* (water en aarde) *groeit en voelt.* J. DE DECK.

BEVAREN, b. w., *ik bevoer, heb bevaren.* Dikwerf op iets varen: *hij heeft die zee lang bevaren.* Het verled. deelw. *bevaren, bevarener, bevarenst*, of *meest bevaren*, wordt eigenlijk gebezigd ten aanzien van iemand, die veel gevaren heeft, en dus ervaren op zee is. Van hier *bevaarbaar*, dat bevaren kan worden: *bevaarbaar water.*

BEVATTEN, b. w., *ik bevattede, heb bevat.* Eigenlijk, omvatten. Figuurl., behelzen: *dat boek bevat eenen schat van geleerdheid.* Ook *in zich bevatten.* Begrijpen, verstaan: *eene zaak zeer wel bevatten.* Van hier *bevattelijk, bevattelijkheid, bevatting.*

BEVECHTEN, b. w., *ik bevocht, heb bevochten.* Vijandelijk aanvallen, bestrijden: *den vijand bevechten.* Door vechten verkrijgen: *hij heeft daar veel roems bevochten.* Van hier *bevechter, bevechting.*

BEVEILIGEN, b. w., *ik beveiligde, heb beveiligd.* Veilig maken, in zekerheid stellen. Van hier *beveiliger, beveiliging.*

BEVEINZEN, b. w., *ik beveinsde, heb beveinsd.* Veinzen, ontveinzen. HOOFT gebruikt het voor ontveinzen; ook voor bedekken: *blanketselkorst beveynst uw aanzicht om en om.* Voor *veinzerij* bezigde men, weleer, ook *beveinsdheid: om mijnre beveinstheit.* BYB. 1477.

BEVEL, o., meerv. *bevelen.* Van *bevelen.* Last, gebod: *een bevel geven, ontvangen* enz. De magt en het regt om bevelen te geven, gebied, bewind: *onder iemands bevel staan.* Van hier *bevelbrief*, lastbrief, *bevelhebber, bevelvoerder*, enz.

BEVELEN, b. w., *ik beval, heb bevolen.* Een bevel geven: *ik beveel u te vertrekken.* Opdragen, toevertrouwen, aanbevelen: *ik beval hem het opzigt over mijnen zoon.* In den lijdenden vorm: *mij is bevolen te vertrekken; hem was het opzigt over mijnen zoon bevolen. Zich in iemands gunst bevelen. Iets aan het papier bevelen*, voor schrijven: *beveel het papier niet terstond, al wat u in den zin schiet.* VOND. Van hier *beveler, beveling.*

BEVEN, o. w., *ik beefde, heb gebeefd.* Heen en weder bewogen worden, schudden: *de aarde beeft; van koude; van schrik beven.* Vreezen, beducht zijn (bij overdragt): *voor gevaren en onheilen beven.* Van hier *bever*, iemand die beeft, *beving.*

BEVER, m., meerv. *bevers.* Zeker dier, dat in het water en op het land leeft. Voor de stof, *bever* genoemd, wordt het o. gebruikt.

BEVERHAAR, o., meerv. *beverharen.* Het haar van den bever. Van hier het onverb. bijv. naamw. *beverharen*, van beverhaar gemaakt: *een beverharen hoed*, ook *beverhoed.*

BEVERHOED, zie *beverhaar.*

BEVESTIGEN, (bij KIL. ook *bevesten*) b. w., *ik bevestigde, heb bevestigd.* Eigenlijk, vastmaken. Fig., bekrachtigen: *iets met eenen eed bevestigen.* Plegtiglijk inhuldigen (in de predikdienst): *morgen wordt mijn vriend bevestigd; wie zal hem bevestigen?* Van hier *bevestiger, bevestiging;* ook *bevestigingsleerrede*, enz.

BEVIJLEN, b. w., *ik bevijlde, heb bevijld.* Aan iets vijlen.

BEVINDEN, b. w., *ik bevond, heb bevonden.* Hetzelfde als het enkelvoudige *vinden: hadden connen bevinden eenighe bequame middelen.* H. DE GROOT. Doch in dezen zin is *vinden, uitvinden*, gebruikelijker. *Ik heb die zaak geheel anders bevonden, dan ik gedacht had.* Ondervinden: *gij zult bevinden, dat ik de waarheid gezegd heb; zich ergens bevinden*, aan eene plaats tegenwoordig zijn. *Zich wel* of *kwalijk bevinden*, gezond, of onpasselijk, zijn. Fig.: *zich bij iets wel*, of *kwalijk, bevinden*, met iets in zijn' schik, of niet in zijn' schik, wezen. Zijn: *zij bevinden zich in*

slechte omstandigheden, in verlegenheid, gevaar, enz. Van hier *bevindelijk*, *bevinding*, *naar bevinding*, ook wel *naar bevind*, *van zaken*.

BEVINGEREN, b. w., *ik bevingerde*, *heb bevingerd*. Dikwerf en overal, met de vingeren, aanraken, betasten: *gij moet dat zoo niet bevingeren*. Bij overdragt, bezoedelen: *wat zag het er bevingerd uit!*

BEVISSCHEN, b. w., *ik bevischte*, *heb bevischt*. In iets visschen: *een water bevisschen*.

BEVLAKKEN, (*bevlekken*) b. w., *ik bevlakte*, *heb bevlakt*. Zie *bevlekken*.

BEVLEKKEN, b. w., *ik bevlekte*, *heb bevlekt*. Eigenlijk, vlekken aanbrengen, besmetten. Figuurl., verontreinigen: *het huwelijksbed bevlekken*, — *zich met zonde bevlekken*. Van hier *bevlekking*.

BEVLIJTIGEN, (bij KIL. ook *bevlijten*) wederk. w., *ik bevlijtigde mij*, *heb mij bevlijtigd*. Vlijt aanwenden. Van hier *bevlijtiging*.

BEVLOEREN, b. w., *ik bevloerde*, *heb bevloerd*. Met eenen vloer voorzien. Van hier *bevloering*.

BEVOCHTIGEN, b. w., *ik bevochtigde*, *heb bevochtigd*. Vochtig, nat maken: *de regen bevochtigt het land*. Van hier *bevochtiging*.

BEVOEGD, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verled. deelw. van het verouderde *bevoegen*. Zie het enkelvoudige *voegen*. *Bevoegder*, *bevoegdst*. Dit wordt van dengenen gezegd, die op eenige zaak regt heeft, uit hoofde zijner geschiktheid, of bekwaamheid tot dezelve: *hij was daartoe niet bevoegd*. Regtmatig, wettig: *een bevoegd regter*. Van hier *bevoegdelijk*, *bevoegdheid*.

BEVOELEN, b. w., *ik bevoelde*, *heb bevoeld*. Betasten. In den gemeenen spreektrant, zegt men ook *zich wel*, of *kwalijk*, *bevoelen*, voor *bevinden*.

BEVOLEN, verled. deelw., van *bevelen*. Zie *bevelen*.

BEVOLKEN, b. w., *ik bevolkte*, *heb bevolkt*. Met volk, d. i. inwoneren, voorzien: *een land bevolken*. Van hier *bevolking*.

BEVOOGDEN, b. w., *ik bevoogdde*, *heb bevoogd*. Eenen voogd over iemand aanstellen, ook onder voogdijschap hebben: *een kind bevoogden*. Dit woord begint reeds eenigzins te verouderen. CAMPHUYSEN bezigt het ook in den

den zin van leiden, onder zijn bestuur hebben: *der dingen stânt bevoogt en draeit na wenschen.* Van hier *bevoogding.*

Oul., werd voor *bevoogden*, ook *bevoormonden*, gebruikt. Zie *mondbaar.*

BEVOORDEELEN, b. w., *ik bevoordeelde*, *heb bevoordeeld.* Voordeel aanbrengen. Van hier *bevoordeeling.*

BEVOORMONDEN, zie *bevoogden.*

BEVOOROORDEELD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het ongewone *bevooroordeelen.* Met vooroordeel bezet.

BEVOORREGTEN, b. w., *ik bevoorregtte*, *heb bevoorregt.* Met voorregten begunstigen. Van hier *bevoorregting.*

BEVORDEREN, b. w., *ik bevorderde*, *heb bevorderd.* Te weeg brengen, verhaasten: *deze omstandigheid heeft zijnen dood bevorderd.* Nader aan het voorgestelde doel brengen: *deze zaak is zeer geschikt, om mijn oogmerk te bevorderen.* Aan een ambt helpen, tot grooter aanzien verheffen: *iemand tot eenige waardigheid bevorderen; hij is nog niet bevorderd.* Van hier *bevorderaar*, *bevordering*, *bevorderlijk.*

BEVORENS, bijw. en voegw. Bijw., te voren: *daarvan heb ik bevorens reeds gesproken.* Voegw., voordat: *ik kom niet, bevorens gij mij roept.*

BEVRACHTEN, b. w., *ik bevrachtte*, *heb bevracht.* Met vracht voorzien: *een schip bevrachten.* Van hier *bevrachter*, *bevrachting.*

BEVRAGEN, b. w., *ik bevroeg*, (*bevraagde*) *heb bevraagd.* Naar iets vragen, onderzoeken: *ik moest zijne woonplaats bevragen; dit huis is te koop, te bevragen bij* enz. Oul., werd het voor ondervragen gebezigd: *wat beuraechstu mi?* BYB. 1477. Van hier *bevraging.*

BEVREDIGEN, b. w., *ik bevredigde*, *heb bevredigd.* Tot vrede brengen, verzoenen: *partijen bevredigen*, *eenen toornige bevredigen.* Overdr., aan iemands verlangen voldoen, en hem daardoor geruststellen: *hij bezit zoo veel rijkdom, dat hij alle zijne wenschen kan bevredigen.* Dikwerf wordt het ook voor betalen gebezigd: *ik heb mijne schuldeischers bevredigd.* In het middeleeuwsche lat. is dit *pacare*, waarvan het ital. *pa-*

gare, en het fr. *payer*, d. i. betalen, gekomen is. Van hier *bevrediger*, *bevrediging*, *bevredigster*.

Bevredigen is, eigenlijk, het voortdur. werkw. van het verouderde *bevreden*, hetwelk bij KIL. voorkomt, ook in den BYB. 1477: *ic sal hem bevreden mitten ghiften.*

BEVREEMDEN, onpers. w., *het bevreemdde*, *heeft bevreemd.* Vreemd schijnen: *dat bevreemdt mij in het geheel niet; het heeft mij zeer bevreemd, dat gij niet gekomen zijt.* Van hier *bevreemding*.

BEVREESD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het verouderde *bevreezen.* *Bevreesder*, *bevreesdst.* Verschrikt: *hij werd, op dat gezigt, bevreesd; iemand bevreesd maken.* Bekommerd: *voor iemand bevreesd zijn.* Van hier *bevreesdheid.*

BEVRIEND, verled. deelw., van het veroud. *bevrienden.* Verwant: *met iemand bevriend zijn*, in bloedverwantschap staan. Ook door vriendschap vereenigd: *zij zijn met malkander zeer bevriend.*

BEVRIEZEN, o. en b. w., *bevroor*, *is* en *heeft bevroren*, (van het oude *vrieren*) ook *bevrozen.* Onzijd., toevriezen, met ijs bedekt worden: *het water is bevroren.* Bedrijv., doen bevriezen, met ijs bedekken: *die, als de vorst den stroom bevriest.* COORNH. *De noordewint bevriest het water tot den gront.* VOND. Hiervan *bevriezing.*

BEVRIJDEN, b. w., *ik bevrijdde*, *heb bevrijd.* Vrij maken: *iemand van en voor iets bevrijden.* Van hier *bevrijder*, *bevrijding*, *bevrijdster.*

BEVROEDEN, b. w., *ik bevroedde*, *heb bevroed.* Bevatten, verstaan: *ik kan die zaak naauwelijks bevroeden.* Van hier *bevroeder*, *bevroeding.*

BEVRUCHTEN, b. w., *ik bevruchtte*, *heb bevrucht.* Bezwangeren. *Eene bevruchte vrouw: bevrucht zijn, worden.* Van hier *bevruchting.*

BEVUILEN, b. w., *ik bevuilde*, *heb bevuild.* Vuil maken.

BEWAAIJEN, b. w., *ik bewaaide*, *heb bewaaid.* Den wind naar iemand toedrijven: *zij liet zich bewaaijen.* Fig.: *bewaeit met voorspoeds winden.* CAMPH. Van hier *bewaaijing.*

BEWAARHEDEN, b. w., *ik bewaarheedde*, *heb bewaarheed*, de waarheid van iets aantoonen, waar maken, be-

bewijzen. HOOFT bezigt het voor bekrachtigen; van waar *bewaarheding.*

BEWAKEN, b. w., *ik bewaakte, heb bewaakt.* De wacht bij iets houden: *de stad, eenen gevangene bewaken.* Overdragt., zorg voor iets dragen: *het heil des lands bewaken.* Van hier *bewaker, bewaking.*

BEWALLEN, b. w., *ik bewalde, heb bewald.* Met eenen wal omringen. Van hier *bewalling.*

BEWANDELEN, b. w., *ik bewandelde, heb bewandeld.* Betreden: *eenen weg bewandelen.* Fig.: *het pad der deugd bewandelen.* Bij KIL. komt het verled. deelw. *bewandeld* voor, in de beteekenis van *bereisd: een bewandeld man*, die veel gereisd, en dus ook veel gezien en ondervonden heeft.

BEWAREN, b. w., *ik bewaarde, heb bewaard.* Wegleggen, sparen: *ik had nog iets voor dezen dag bewaard.* Zorg dragen voor iets, behoeden: *zijne eer bewaren; God beware mij!* Van hier *bewaarder, bewaring*, (oul. ook *bewaarnis*) en het zamengestelde *bewaarplaats*, enz.

BEWASEMEN, b. w., *ik bewasemde, heb bewasemd.* Met wasem bezwalken. Van hier *bewaseming.*

BEWASSCHEN, b. w., *ik bewiesch, heb bewasschen.* Voor iemand wasschen: *ik laat mij daar bewasschen.*

BEWASSEN, o. w., *bewies, is bewassen.* Met een wassend ligchaam, inzonderheid van planten, bedekt worden, begroeijen: *de straat bewast met gras; de akker is geheel met doornen bewassen; zijne borst was met haar bewassen.*

BEWATEREN, b. w., *ik bewaterde, heb bewaterd.* Bevochtigen: *de stroom bewatert dit land. Om dezen hof te bewateren.* BYBELVERT. Van hier *bewatering.*

BEWEEGBAAR, bijv. n. en bijw. *Beweegbaarder, beweegbaarst.* Dat zich bewegen kan, of bewogen kan worden: *de aarde is, — onze leden zijn, beweegbaar. Iets beweegbaar maken.* Van hier *beweegbaarheid.*

BEWEENEN, b. w., *ik beweende, heb beweend.* Over iets weenen: *den dood van eenen vriend beweenen.* Van hier *beweener, beweening, beweenlijk.*

BEWEGELIJK, bijv. n. en bijw., *bewegelijker, bewegelijkst.*

lijkst. Hetgeen zich laat bewegen, even als *beweegbaar.* Hetgeen anderen bewegen kan, roerend, treffend: *eene bewegelijke rede; hij sprak zeer bewegelijk.* Van hier *bewegelijkheid.*

BEWEGEN, b. w., *ik bewoog, heb bewogen.* Aanroeren: *laat hem liggen, zonder hem te bewegen; zich bewegen,* van plaats veranderen: *geen blad aan de boomen bewoog zich;* en van hier de beteekenis van gaan, wandelen: *het is gezond, na het eten, zich te bewegen.* Fig., onrust en oploop veroorzaken: *het volk bewegen,* waarvoor *in beweging brengen* gebruikelijker is. Gewaarwordingen van medelijden, berouw enz. opwekken: *hij werd door mijne aanspraak zeer bewogen,* geroerd, getroffen. Overhalen: *hij wilde zich door,* of *tot, niets laten bewegen.* Voor alles ter bereiking van zeker einde in het werk stellen, gebruikt men de spreekwijs: *hemel en aarde bewegen.* Van hier *beweging;* wijders, *beweegmiddel, beweegoorzaak, beweegreden* enz.

BEWEGING, v., meerv. *bewegingen.* Verandering van plaats: *in beweging zijn, komen* enz.; *iets in beweging brengen, houden* enz. *Dagelijks eene goede beweging maken,* eene wandeling doen. Fig., onrust, oploop: *de gansche stad geraakte in beweging.* Hartstogt, drift: *de eerste bewegingen des toorns bedwingen.* Neiging: *ik heb het uit eigene beweging gedaan.*

BEWELKOMEN, b. w., van *welkom; ik bewelkomde, heb bewelkomd.* Hetzelfde als *verwelkomen.*

BEWEREN, b. w., *ik beweerde, heb beweerd.* Staande houden, verdedigen: *eene zaak beweren; men beweert, dat* enz. HOOFT bezigt het voor weerbaar maken: *sleept het geschut uit het bushuys, beweert daarmeê den dam.* Van hier *beweerder, beweerster, bewering;* ook *beweerschrift,* anders *verweerschrift,* (*apologia*).

BEWERKEN, b. w., *ik bewerkte, heb bewerkt.* Aan iets werken: *hout, steen, bewerken.* Uitwerken, bevorderen: *dat heeft zijnen dood bewerkt; iemands heil bewerken.* Van hier *bewerker, bewerking, bewerkelijk, bewerkelijkheid.*

BEWERKSTELLIGEN, b. w., *ik bewerkstelligde, heb be-*

bewerkstelligd. In werking brengen, uitvoeren: *wie zal het droogmaken van de haarlemmer meer bewerkstelligen?* Van hier *bewerkstelliging.*

BEWERKTUIGEN, zie *werktuig.*

BEWERP, zie *ontwerp.*

BEWERPEN, b. w., *ik beworp*, (*bewierp*) *heb beworpen.* Eigenlijk, hetzelfde als *begooijen*, werpende bereiken. Verder, ontwerpen, schetsen: *bewerpt daarop de stad Jerusalem.* BYBELVERT.

BEWESTEN, voorz. Ten westen: *bewesten de kaap.*

BEWETTIGEN, b. w., *ik bewettigde*, *heb bewettigd.* Hetzelfde als het enkelv. *wettigen.* Van hier *bewettiging.*

BEWIEROOKEN, b. w., *ik bewierookte*, *heb bewierookt.* Den wierook toezwaaijen: *de heidenen bewierookten hunne afgoden.* Van hier *bewierooking.*

BEWIJS, o., meerv. *bewijzen.* Van het werkw. *bewijzen.* Datgeen, waarmede men iets bewijst: *welk bewijs brengt hij daarvoor bij? Ik geef het u als een bewijs mijner vriendschap.* In den gemeenen spreektrant, is het ook voor een onduidelijk blijk, of den schijn eener zaak, gebruikelijk: *bewijs van iets doen; zij verzocht mij, om mede te zingen; doch ik deed er maar bewijs van*, ik hield mij maar, of ik zong. Zamenstell. zijn: *bewijsgrond*, *bewijsplaats*, *bewijsreden*, *bewijsstuk.*

BEWIJZEN, b. w., *ik bewees*, *heb bewezen.* Betoonen, laten blijken: *hij bewees, bij alle gelegenheden, de grootste inschikkelijkheid. Iemand eer, vriendschap, bewijzen.* De waarheid, of valschheid, eener zaak, op voldoende gronden, aan den dag leggen: *iets met getuigen bewijzen.* Van hier *bewijsbaar*, dat bewezen kan worden.

BEWILLIGEN, b. w., *ik bewilligde*, *heb bewilligd.* Toestaan: *iemand iets bewilligen.* HOOFT bezigt het voor overhalen: *om den koning daartoe te bewillighen.* Van hier *bewilliging.*

BEWIMPELEN, b. w., *ik bewimpelde*, *heb bewimpeld.* Verbloemen, bedekken: *eene zaak bewimpelen.* Van hier *bewimpeling.*

BEWIND, o., gebied, bestuur: *het bewind van, of over iets hebben.* Zamenstell. *bewindhebber*, *bewindhebster*, *bewindsman*; *rijksbewind*, *staatsbewind.*

BEWINDEN, b. w., *ik bewond, heb bewonden.* Omwinden, windende met iets bedekken. Van hier *bewinding, bewindsel. — Bewinden* was, oul., ook gebruikelijk voor *onderwinden.*

BEWITTEN, b. w., *ik bewittede, heb bewit.* Het enkelvoud. *witten* is meest in gebruik.

BEWOELEN, b. w., *ik bewoelde, heb bewoeld.* Omwoelen, bewinden. Van hier *bewoeling.*

BEWOGEN, verled. deelw. van *bewegen.* Medelijdend, aangedaan: *over iemands ongeluk bewogen zijn.* Zie *bewegen.*

BEWOLKEN, b. w., *ik bewolkte, heb bewolkt.* Met wolken betrekken: *wanneer storm en regen den hemel bewolken.* Fig., en in den dichterlijken stijl: *ik zag uw oog, bewolkt van tranen.* Van hier *bewolking.*

BEWONDEREN, b. w., *ik bewonderde, heb bewonderd.* Zijne verwondering over iets te kennen geven, inzonderheid ten aanzien van een voorwerp, hetwelk in zich zelf groot, verheven, en uit dien hoofde verwonderenswaardig is: *ik heb haar geduld bewonderd.* Dit woord, schoon bij KIL. en anderen niet voorkomende, heeft, door het gebruik het burgerregt onder ons reeds verkregen. Van hier *bewonderaar, bewondering.*

BEWONEN, b. w., *ik bewoonde, heb bewoond.* Zijne woning hebben: *een huis, een land bewonen.* Van hier *bewoner, bewoning, bewoonbaar,* dat bewoond kan worden, *bewoonster.*

BEWOORDEN, b. w., *ik bewoordde, heb bewoord.* Met woorden bekleeden: *een zelve zaek en zin op verscheide manieren te bewoorden.* VOND. Van hier *bewoording.*

BEWORP, zie *ontwerp.*

BEWUST, bijv. n. en bijw. Bekend, kundig: *die zaak is mij bewust; ik ben daarvan niet bewust; het bewuste ontwerp.* Men bezigt dit woord ook met den tweeden naamval: *eener zaak bewust zijn.* Dit *bewust* is voor *bewist,* gelijk men oulings ook schreef, van het verouderde *bewissen,* d. i. verzekeren. Van hier *bewustheid,* waarvoor HOOFT ook *bewustenis* bezigt.

BEZAAIJEN, b. w., *ik bezaaide, heb bezaaid.* Met zaad bestrooijen: *een land bezaaijen.* Fig.: *de hemel is bezaaid met sterren.* Van hier *bezaaijing.*

BEZAAN, v., meerv. *bezanen.* Het achterste zeil op een schip, ook *schoverzeil* genoemd. Zamenstell.: *bezaansbras*, *bezaansmast*, op de schepen gebruikelijk.

BEZABBEREN, b. w., *ik bezabberde*, *heb bezabberd.* Bekwijlen. Van hier *bezabbering.*

BEZADIGD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *bezadigen. Bezadigder*, *bezadigst.* Bescheiden, zachtmoedig: *een bezadigd man; hij gedroeg zich altoos zeer bezadigd. In de schael van een bezadight oordeel.* VOND. Van hier *bezadigdheid.*

BEZADIGEN, b. w., *ik bezadigde*, *heb bezadigd.* Bedaren, bevredigen: *doch wiert endelingh besadigt en tevrede ghestelt.* BREDERO. *Zich bezadigen.*

BEZALVEN, b. w., *ik bezalfde*, *heb bezalfd.* Hetzelfde als *zalven.*

BEZANDEN, b. w., *ik bezandde*, *heb bezand.* Met zand bestrooijen: *de paden van eenen tuin bezanden.* Van hier *bezanding.*

BEZEEREN, b. w., *ik bezeerde*, *heb bezeerd.* Zeer doen, kwetsen: *iemand bezeeren*, *zich bezeeren.* HOOFT bezigt het overdragtelijk: *eed en gewisse bezeeren.* Van hier *bezeering.*

BEZEEVEREN, zie *zeever.*

BEZEGELEN, b. w., *ik bezegelde*, *heb bezegeld.* Met een zegel voorzien: *eenen brief bezegelen.* Overdr., bevestigen: *met eenen eed bezegelen.* Van hier *bezegeling.*

BEZEILEN, b. w., *ik bezeilde*, *heb bezeild.* Zeilende bereiken: *wij bezeilden de kaap, in drie maanden. Een bezeild schip*, een schip, waarmede men reeds eenigen tijd gezeild heeft, en dat snel zeilt.

BEZEM, (bij KIL. ook *bessem*) m., meerv. *bezems*, *bezemen. Dan voert hij op den mast den bezem tot een wapen.* VOND. *Het huis met bezemen keeren*, het stof, door middel van bezemen, wegdoen. BYBELVERT. Van hier het spreekwoord: *nieuwe bezems vegen schoon*, hetwelk men, in de gemeenzame verkeering, gebruikt ten aanzien van dienstboden, die, in het begin van hunne dienst, hunnen pligt wel waarnemen. Zamenstell.: *bezemmaker*, *bezemsteel*, *bezemstok*, *bezemstuiver* (de kleinste zilveren munt, in Nederland, waarop zeven peilen afgebeeld zijn, als het zinnebeeld der zeven vereenig-

de

de gewesten) — *kamerbezem*, *rietbezem*, *tafelbezem*, *vloerbezem*, enz.

BEZENDING, v., meerv. *bezendingen*. Van het verouderde *bezenden*. Gezantschap, afgezondene personen: *hij heeft de bezending vriendelijk ontvangen.*

BEZET, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *bezetten*. *Meer*, *meest bezet*. Omzet: *een ring, met diamanten bezet*. Omringd, omsingeld: *de vijand was rondom bezet*. Overdragt., bepaald: *ik ben dagelijks zeer bezet.*

BEZETENE, zie *bezitten.*

BEZETTEN, b. w., *ik bezettede*, *heb bezet*. Het geen tot eene zaak behoort, in, op, of aan dezelve zetten: *de tafel met spijs bezetten; de stoel is bezet. Eene stad met krijgsvolk bezetten*, of ook, *eene stad, eene vesting* enz. *bezetten; eenen ring met kostbare steenen bezetten*. Oul. was de spreekwijs: *iemand bij uitersten wil iets bezetten*, voor maken, in gebruik. Van hier *bezetting*, voor het krijgsvolk eener stad, of vesting, *bezetteling*, voor eenen soldaat, die in eene stad, of vesting, ligt.

BEZIE, v. Zie *aalbezie*, *bes.*

BEZIELEN, b. w., *ik bezielde*, *heb bezield*. Eene ziel, d. i. leven, geven: *wij zijn stof, door eene almagtige hand bezield*. Fig., met levendigheid van geest, met moed en kracht voorzien: *de liefde voor het vaderland bezielde hem, in den kouden ouderdom, met den moed der vurige jeugd.*

BEZIEN, b. w., onregelm., *ik bezag*, *heb bezien*. Op iets zien, bekijken: *iets bezien*. Fig.: *dat zal te bezien staan*, dat is nog niet zeker.

BEZIG, bijv. n. en bijw. Onledig: *met iets bezig zijn; iemand bezig houden*. Van hier *bezigheid.*

BEZIGEN, b. w., *ik bezigde*, *heb gebezigd*. Gebruiken: *men bezigt dit woord altijd, in eenen goeden zin*. Bij HOOFT is *iemand bezigen*, gemeenzamen omgang met hem hebben.

BEZIGTIGEN, b. w., van het oude *bezigten: ik bezigtigde*, *heb bezigtigd*. Zorgvuldiglijk bezien. Van hier *bezigtiger*, *bezigtiging.*

BEZIJDEN, voorz. en bijw. Voorz., naast: *bezijden het huis*. Buiten: *bezijden het spoor rijden; gij spreekt be-*

bezijden de waarheid. Bijw., ter zijde: *ende bezijden gegaan zijnde.* Bybelv.

BEZILVEREN, zie *verzilveren.*

BEZINGEN, b. w., *ik bezong, heb bezongen.* Tot onderwerp van een gezang, of gedicht, maken: *eenen held, de vrijheid bezingen.* Oul., werd het voor betooveren gebezigd, het welk door het zingen van zoogenoemde tooververzen geschiedde: *of heeft die Circe uw ziel met tooverrijm bezongen?* Wellekens. Zie *belezen.* Ook komt het voor, in den zin van zielmissen voor iemand zingen: *metdien besinghen sij den verstorven.*

BEZINKEN, o. w., *bezonk, is bezonken.* Door stil staan helder worden: *het water moet eerst laat bezinken.* Van hier *bezinking, bezinksel.*

BEZINNEN, b. w., *ik bezon, heb bezonnen.* Bedenken, verzinnen: *middelen bezinnen.* Hooft. Doorgaans wordt dit woord als wederk. gebezigd: *ik bezin mij niet, dat ik het gezien heb.* Moeite doen, om zich eene zaak te herinneren: *ik heb mij reeds lang daarop bezonnen.* Overleggen, zich bedenken: *gij bezint u altoos veel te lang.* Zich bepalen, besluiten: *hebt gij u bezonnen?* Hooft en anderen bezigen *bezinnen* ook voor beminnen; doch dan wordt het gelijkvl. gebruikt.

BEZIT, o. Van *bezitten. Iets in bezit hebben*, bezitten; *iets in bezit nemen*, of *bezit van iets nemen.*

BEZITTEN, b. w., *ik bezat, heb bezeten.* Eigenlijk, op iets zitten: *gij bezit mijnen stoel*, zit op mijnen stoel. Overdragt., in bezit hebben: *iets bezitten; in eigendom bezitten.* Hiertoe behoort ook de godgeleerde beteekenis des verled. deelwoords *van den duivel bezeten*, of enkel *bezeten*, in de magt des duivels zijnde, en het zelfstandige *bezetene*, voor iemand, die in de magt des duivels is, waarvoor Hooft *bezeteling* heeft. Wijders beteekent *bezitten* zoo veel als hebben, voorzien zijn van, en versierd zijn met iets: *deugd en schoonheid, verstand en een goed hart bezitten.* Van hier *bezitter, bezitster, bezitting.*

BEZOEDELEN, (bij Kil. *bezoetelen*) b. w., *ik bezoedelde, heb bezoedeld.* Besmetten: *zijne kleederen bezoedelen.* Overdragt.: *zich bezoedelen, zich met schelmstukken bezoedelen; zijne handen met onschuldig bloed bezoedelen.* Van hier *bezoedeling.*

BE-

BEZOEK, *o.*, meerv. *bezoeken.* Het bezoeken van iemand, uit vriendschappelijke wellevendheid: *een bezoek bij iemand afleggen; iemand een bezoek geven; een bezoek aannemen, afslaan.* Verscheidene personen, die, om iemand te bezoeken, op eene plaats zamenkomen, in de gemeenzame verkeering: *wij krijgen heden bezoek; zij hebben nog al dikwijls bezoek.*

BEZOEKEN, b. w., *ik bezocht, heb bezocht.* Dikwerf, of op zekere tijden, op eene plaats komen: *de kermis, eene school, gezelschap, eenen kranke als arts, bezoeken.* Uit vriendschappelijke wellevendheid bij iemand komen: *eenen vriend bezoeken.* Overvallen, bespringen: *den vijand met een sterk leger bezoeken.* Plagen toezenden: *die stad is zwaarlijk bezocht.* Ook wordt het voor de proef van iets nemen gebezigd, b. v.: *bezoekt het, en gij zult bevinden, dat* enz. Van hier *bezoeker, bezoeking.*

BEZOLDEN, zie *bezoldigen.*

BEZOLDIGEN, b. w., van *bezolden*, waarvan nog het zelfst. *bezolding. Ik bezoldigde, heb bezoldigd.* Bezolding geven: *zij worden rijkelijk bezoldigd.* Van hier *bezoldiging. Bezoldigen*, of *bezolden*, is van het oude *zold*, bij KIL. *soud*, nu *soldij*, d. i. loon van het krijgsvolk.

BEZOLDING, zie *bezoldigen.*

BEZONDIGEN, wederk. w., *ik bezondigde, heb bezondigd. Zich bezondigen; zich tegen iemand, aan iets bezondigen.* Van hier *bezondiging.*

BEZONNEN, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *bezinnen.* Beraden. Het tegengestelde *onbezonnen* is meest in gebruik.

BEZOOMEN, b. w., *ik bezoomde, heb bezoomd.* Met eenen zoom voorzien.

BEZORGD, zie *bezorgen.*

BEZORGEN, b. w., *ik bezorgde, heb bezorgd.* Zorg dragen; zorgen, dat iets geschiede: *het huishouden bezorgen; alles is bezorgd.* Het verleden deelw. *bezorgd, bezorgder, meer bezorgd, bezorgdst, meest bezorgd*, wordt dikwerf voor bekommerd gebezigd: *voor iets bezorgd zijn; ik ben voor uw geluk bezorgd.* Van hier *bezorgdheid, bezorger, bezorging, bezorgster.*

BEZUIDEN, voorz. Ten zuiden: *bezuiden die landstreek.*

BEZUINIGEN, b. w., *ik bezuinigde, heb bezuinigd.* Door zuinigheid overhouden. Van hier *bezuiniger, bezuiniging, bezuinigster.*

BEZUIPEN, zie *zuipen.*

BEZUREN, b. w., *ik bezuurde, heb bezuurd. Iets bezuren*, om iets lijden, in den gemeenen spreektrant: *maar ach! wat moest de stad, na dezen tijd, bezuren.* J. DE MARRE.

BEZWAAR, o., meerv. *bezwaren.* Alles, waardoor eene zaak zwaar, of moeijelijk, d. i. tot eenen last, gemaakt wordt: *die schikking strekt mij tot een groot bezwaar.* Ook *bezwaarnis.*

BEZWAARD, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *bezwaren. Bezwaarder, meer bezwaard, bezwaardst, meest bezwaard.* Eigenlijk, zwaar gemaakt, beladen: *de wagen is te zeer bezwaard.* Overdragt., belast: *die goederen zijn zeer bezwaard.* Bekommerd: *over eene zaak bezwaard zijn; zich bezwaard maken, vinden.* Van hier *bezwaardheid.*

BEZWAARLIJK, bijv. n. en bijw. Hetzelfde als *zwaarlijk*, moeijelijk.

BEZWACHTELEN, b. w., *ik bezwachtelde, heb bezwachteld.* Eigenlijk zwachtelen, met eenen zwachtel omwinden: *een kind bezwachtelen.* Fig., bedekken, vermommen: *zijn gezegde met eenen schoonen schijn bezwachtelen.* Van hier *bezwachteling.*

BEZWADDEREN, b. w., *ik bezwadderde, heb bezwadderd.* Met zwadder, of speeksel bezoedelen.

BEZWALKEN, b. w., *ik bezwalkte, heb bezwalkt.* Eigenlijk, den adem over iets laten gaan, en het daardoor van zijnen glans berooven: *het koperwerk bezwalken.* Fig.: *iemands eer bezwalken.* Van hier *bezwalker, bezwalking.*

BEZWANGEREN, b. w., *ik bezwangerde, heb bezwangerd.* Bevruchten, zwanger maken: *eene vrouw bezwangeren.* Van hier *bezwangering.*

BEZWAREN, b. w., *ik bezwaarde, heb bezwaard.* Eigenlijk, zwaar maken: *eenen wagen bezwaren.* In eene ruimere beteekenis: *zoute spijzen bezwaren de maag*, zijn moeijelijk te verteren, en veroorzaken bezwaren, of onaangename gewaarwordingen. Overdragt., *het volk met geld-*

geldheffingen bezwaren, belasten; *eenen gevangene bezwaren*, iets te last leggen, beschuldigen; *zijn' geweten met iets bezwaren*, bezwaard maken; *zich over iets bezwaren*, bekommeren. Van hier *bezwaarlijk*, *bezwaring*.

BEZWEETEN, b. w., *ik bezweette*, *heb bezweet*. Met zweet nat maken, bezoedelen: *zij had haren halsdoek geheel bezweet. Wat was hij bezweet! een bezweet hemd.*

BEZWEMMEN, b. w., *ik bezwom*, *heb bezwommen*. Zwemmende bereiken, ook overzwemmen: *een deel bezwemt het diep.* VOND.

BEZWEREN, b. w., *ik bezwoer*, *heb bezworen*. Met eenen eed bevestigen: *zij hebben hunne getuigenis bezworen. Maar al bezwoer 't Vulkaan met dubbel hardigheden.* HOOFT. Door middel van eenen eed, ook door bijgeloovige woorden en teekenen, tot iets verpligten: *den duivel bezweren; geesten* enz. *bezweren.* Fig., driftig om iets bidden: *ik bid en bezweer u; ik bezweer u, bij God* enz. Van hier ook *bezweerder*, *bezweerster*, *bezwering*.

BEZWIJKEN, o. w., *ik bezweek*, *ben bezweken*. Zakken, instorten, door vermindering van krachten neêrstorten: *de muur bezwijkt. Onder eenen last bezwijken.* Magteloos worden: *van dorst bezwijken.* Overdragt., onstandvastig zijn: *hij bezweek in zijne liefde.* Overwonnen worden: *hij bezweek voor de kracht mijner bewijzen.* HOOFT gebruikt het voor verlaten, begeven, met den derden naamval: *dat zij nimmermeer der goede zaake bezwijken zouden.* Bij VOND.: *de kracht bezweek hem ras.* Van hier *bezwijking*.

BEZWIJMEN, o. w., *ik bezwijmde*, *ben bezwijmd*. In onmagt, van zich zelven vallen. Van hier *bezwijming*.

BIBBEREN, o. w., *ik bibberde*, *heb gebibberd*. Beven: *van koude bibberen.* Van hier *bibbering*.

BIDDAG, zie *bede*.

BIDDEN, (oul. *beden*), b. w., *ik bad*, *heb gebeden*. Smeeken: *God bidden; om zegen bidden.* Verzoeken: *ik bad hem, dat hij van zijn voornemen wilde afzien.* Op sommige plaatsen heeft *bidden* de beteekenis van ter begravenis uitnoodigen; en dan is het hiervan gemaakte *bidder* iemand, die vrienden en bekenden, ter uit-

uitvaart van een lijk, noodigt. Zie *aanspreker.* Van hier *bidder*, *bidplaats*, *bidster*, *biduur.* HOOFT heeft *bidbrief*, voor verzoekschrift, request.

BIDDER, zie *bidden.*

BIECHT, v., meerv. *biechten*, doch alleenlijk, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. De belijdenis der zonde: *om opregte biecht te doen.* HOOFT. *Te biecht gaan. Bij den duivel te biecht gaan*, spreekw., voor: aan iemand, dien men niet vertrouwen kan, zijne geheimen openbaren, zijne belangen aanbevelen.

Dit woord is afkomstig, door zamentrekking, van het oude *bejecht*, *bejiecht*, bekentenis. Oudtijds beteekende het niet slechts de belijdenis der zonde, maar ook de standvastigheid in de belijdenis van de christelijke godsdienst, tot den dood toe.

BIECHTELING, zie *biechten.*

BIECHTEN, b. w. Van het voorgaande *biecht.* (Door zamentrekking, van *bejechten*, *bejiechten*). *Ik biechtte, heb gebiecht.* Zijne zonde aan eenen Priester belijden: *hebt gij alles wel gebiecht?* In de dagelijksche verkeering, wordt het nog somwijlen, in zijne oude beteekenis voor belijden, bekennen, gebezigd: *hij wil nog niet biechten.* Somwijlen werd *biechten* ook in den zin van de biecht afnemen, de biecht hooren, gebezigd: *de Priester heeft van daag meer dan vijftig menschen gebiecht.* Doch in deze beteekenis wordt het zelden gebruikt. Van hier ook *biechter*, oudt. zoo veel als een martelaar, of belijder van de christelijke godsdienst, die zijne belijdenis, tot den dood toe, getrouw blijft, en zich door niets van dezelve laat afschrikken. Thans dient dit woord, bij ons, alleenlijk, om iemand aan te duiden, die zijne zonde aan eenen Priester te kennen geeft; waarvoor wij doorgaans *biechteling* zeggen. Zamenstell. zijn: *biechtgeld*, *biechtpenning*, *biechtstoel*, *biechtvader*, voor welk laatste, eertijds, ook wel *biechter* gebezigd werd, van *biechten*, in den zin van *de biecht hooren.* Zie verder *biecht.*

BIEDEN, b. w., *ik bood*, *heb geboden.* Aanbieden, toereiken: *iemand eenen dronk bieden. Iemand de hand bieden*, zoo wel eigenlijk, als figuurlijk, voor willen helpen. Zoo ook: *iemand het hoofd bieden*, zich tegen hem verzetten. Aanbieden, uitloven: *hoe veel biedt gij*

daar voor? Bieden had, oul., ook de beteekenis van aankondigen, boodschappen, waarvan *bode*.

BIER, o., meerv. *bieren*. Drank van hop en koren gebrouwen: *bruin bier*, *wit bier*, *versch*, *oud bier* enz. Van hier *bierachtig*, dat naar bier gelijkt. Zamenstell. zijn: *bierazijn*, *bierbank* (bank in eene kroeg), *bierboom*, *bierbrouwer*, *bierbuik* (iemand, die veel bier drinkt, en daarvan eenen dikken buik heeft), *bierdrager*, *bierflesch*, *biergeld*, *bierglas*, *bierhuis*, *bierkan*, *bierkelder*, *bierkroeg*, *bierpap*, *bierpens* (bierbuik), *biersteker*, *biersteker ij*, *bierstel*, *bierstelling*, *biertapper*, *bierton*, *biervat*, *biervlieg* (eene vlieg, die op bier aast; ook iemand, die een liefhebber van bier is), *bierwagen*, *bierwerker*.

Een zeer oud woord, misschien zoo oud als de daardoor beteekende zaak zelve, van welke TACITUS reeds zegt, dat de drank onzer Voorvaderen bestond in een vocht uit gerst, of tarw, uitgegest, eenigzins naar wijn gelijkende. TEN KATE leidt het, om de opdragt en uitwerping van gest, van het oude *baren*, *beren*, in den zin van opdragen, opheffen, opwerpen, af.

BIES, v., meerv. *biezen*. Eene plant, welke in natte, moerassige gronden wast. Zamenstell. zijn: *biesband*, eene gevlochtene bies, *bieskorf*, een korf van biezen, *bieslook*, zeker gewas, enz.

Bies, *bieze*, oudt. *biendse*, *bindse*, van *binden*, dewijl men dit gewas, zeer vroeg, tot binden en vlechten gebruikt heeft. Hoogd. *Binse*, eng. *bent*, *bents*, alwaar deszelfs afstamming van *to bend*, d. i. binden, meer in de oogen valt.

BIEST, v., de eerste melk van eene koe, nadat zij gekalfd heeft. Van hier *biestboter*.

BIETEBAAUW, *bijtebaauw*, m., meerv. *bietebaauwen*. Spook, bullebak: *ja, om den schrik t'ontgaan van zijnen bijtebaeu*. J. D. DECK. TEN KATE vindt den oorsprong van dit woord in *bijten*; en *bietebaauw*, of *bijtebaauw*, is dan iemand, die met eene gapende mom voor spook speelt, en zich aanstelt, alsof hij elk wil bijten. PITISCUS verklaart het lat. *lemures*, door nachtgeesten, *bijtebaauwen*.

BIEZEN, onverb. bijv. n. Van biezen gemaakt: *eene biezen mat*.

BIEZEN, o. w. Zie *bijzen.*
BIG, *bigge*, v., meerv. *biggen.* Een jong varken. Van het oude *bach*, *bake*, d. i. een zwijn.
BIGGELEN, o. w., *biggelde*, *is gebiggeld.* Afloopen: *de tranen biggelden hem langs de wangen.*
BIJ, *bije*, v., meerv. *bijen.* Honigbij: *het gedommel der bijen.* Zamenstell. zijn: *bijenangel*, *bijenhouder*, *bijenkoning*, *bijenkorf*, *bijenzwerm.*
BIJ, voorz., dienende zoowel om eene plaats, of nabijheid, als om eenen tijd aan te duiden, in onderscheidene beteekenissen. Om eene plaats aan te duiden, zegt men; eigenlijk: *bij de kerk wonen; bij iemand staan*, *zitten* enz.; *bij de hand zijn*, *bij malkander. Het schip is bij de Kaap gestrand.* Fig.: *iemand bij den Regter aanklagen; bij Cicero leest men geheel anders. Bij geluk; bij geval; bij gelijkenis; bij voorbeeld. Iets bij de el verkoopen; bij mijne ziel!* Om eenen tijd aan te duiden: *bij dag*, *bij nacht*, *bij wijlen; bij beurten; bij menschen geheugen; bij gelegenheid; bij vijven*, bij vijf uren; en met den tweeden naamval; *bij tijds*, of *bijtijds*, d. i. tijdig. Ook wordt het, bij talwoorden gevoegd, als een bijw. gebezigd, terwijl het gebruik het lidwoord voor het zelfst. naamw. plaatst: *ik heb hem reeds bij de* (bijna) *tien jaren gekend.* Insgelijks wordt het voor en achter andere voorzetsels gevoegd, als *bijna*, *nabij*, *voorbij*, enz. Voor zelfst. naamwoorden, als: *bijlaag*, *bijlooper*, *bijnaam*, *bijstand*, *bijval*, *bijwijf*, enz.
Bij werkwoorden geplaatst, is het een scheidb. voorzetsel, en verbindt de eene zaak met de andere, of doet de eene zaak aan de andere naderen, gelijk in *bijbinden*, *bijdragen*, enz.; *ik bind bij*, *droeg bij*, en vele andere, waarvan eenige zullen behandeld worden. Zie verder *be*.
BIJALDIEN, voegw. In geval, in zoo verre als: *bijaldien wij van ons verschillen mogt.*
BIJBEL, m., meerv. *bijbels.* De heilige schrift: *den bijbel lezen. Slaat den bijbel op.* VOND. Van het gr. βιβλια, *boeken.* In het middeleeuwsche lat. komt reeds *biblia*, *ae*, in het enkelv. voor, waarnaar ons *bijbel* (eul. *bibele*, *bibel*, van het vrouwel. geslacht) gevormd is. Sommigen bezigen hiervoor, uit eene verkeerde zucht

tot welsprekendheid, *bijbelblad*, *bijbelboek*. Van hier *bijbelbeslag*, het beslag van eenen bijbel; *bijbelgenootschap*, ter verspreiding van den bijbel, *bijbellezer*; *bijbelmatig*, met den inhoud en de woorden der h. schrift overeenkomstig, *bijbelsch*, dat met den bijbel overeenkomt, daaruit geput is; *bijbelspreuk*; *bijbelstof*, eene stof, uit den bijbel getrokken; *bijbeltolk*; *bijbelvast*, die de noodige plaatsen van den bijbel, met bijvoeging van hoofdstuk en vers, uit het geheugen aanvoeren kan; *bijbelverklaarder*, *bijbelverklaring*, *bijbelvriend*, *bijbelwerk*, een werk, of boek, over den bijbel geschreven, enz.

BIJBELGENOOTSCHAP, zie *bijbel*.

BIJBELSCH, zie *bijbel*.

BIJBINDEN, b. w., *ik bond bij*, *heb bijgebonden*. Het eene bij het andere binden, inzonderheid van boeken: *ik heb het tweede stuk bij het eerste laten binden*. Van hier *bijbinding*.

BIJBLIJVEN, o. w., *ik bleef bij*, *ben bijgebleven*. Aan iets gehecht blijven, het niet verlaten: *iemand getrouwelijk bijblijven*; *dat gebrek is hem altijd bijgebleven*.

BIJBRENGEN, b. w., onregelm., *ik bragt bij*, *heb bijgebragt*. Meest in eene figuurlijke beteekenis, voor aanvoeren, aanhalen: *hij heeft zeer duchtige bewijzen bijgebragt*; *wat brengt gij tot uwe verschooning bij?* In den gemeenen spreektrant, is *het kunnen bijbrengen*, zoo veel als het kunnen schikken, het kunnen doen: *als ik het maar eenigzins kan bijbrengen*, *zal ik komen*. Ook zegt men: *dat kan niet veel bijbrengen*, voor: dat kan niet veel helpen. HOOFT bezigt het voor misleiden. Van hier *bijbrenging*.

BIJDOEN, b. w., onregelm. *ik deed bij*, *heb bijgedaan*. Bijvoegen: *gij moet er nog tien stuivers bijdoen*. *Hebt gij er nog iets bij te doen?*

BIJDRAAIJEN, b. en o. w., *ik draaide bij*, *heb bijgedraaid*. Bedr., bij iets draaijen: *ik heb er nog een' rand bijgedraaid*, op de draaibank. Onz., in de scheepvaart, het schip tegen den wind draaijen, opdat het langzamer voortga, hetwelk ook bijleggen genoemd wordt: *het schip werd*, *dewijl het niet wilde bijdraaijen*, *in den grond geboord*.

BIJDRAG, *bijdrage*, v., meerv. *bijdragen*, van *bijdragen*. Hetgeen aangebragt, of bijgedragen wordt: *taal- en dichtkundige bijdragen*.

BIJDRAGEN, b. w., *ik droeg bij*, *heb bijgedragen*. Meest in eene figuurlijke beteekenis, voor: tot een gemeenschappelijk oogmerk medewerken: *tot de algemeene behoeften van den staat het zijne bijdragen*.
BIJDRUKKEN, b. w., *ik drukte bij*, *heb bijgedrukt*. In de boekdrukkunst: *nog een blad bijdrukken*.
BIJE, zie *bij*.
BIJEEN, bijw. Van *bij* en *een*. Tezamen: *bijeen zijn*, *iets bijeen laten*, het niet scheiden. Ook wordt het aan verscheidene woorden vastgevecht, b. v.: *bijeenbrengen*, *bijeendragen*, *bijeenkomen*, *bijeenroepen*, *bijeentrekken*, *bijeenvoegen*, enz.
BIJEENBRENGEN, zie *bijeen*.
BIJEENKOMST, v., meerv. *bijeenkomsten*. Van *bijeen* en *komst*. Vergadering: *in onze bijeenkomst*.
BIJGAAN, o. w., onregelm., *ik ging bij*, *ben bijgegaan*. Tegelijk met, of nevens iets gaan; doch alleen in de fig. beteekenis van bijgevoegd zijn; en hier slechts in het deelwoord des tegenwoordigen tijds, *bijgaande: uit bijgaanden brief zult gij zien*, *dat* enz.
BIJGELEGEN, zie *bijliggen*.
BIJGELOOF, o., oul. *avergeloof*, d. i. overgeloof.
BIJGELOOVIG, bijv. n. en bijw., *bijgelooviger*, *bijgeloovigst*. Van hier *bijgeloovigheid*.
BIJGENAAMD, bijv. n. en bijw., zijnde eigenlijk het verleden deelw. van het oude werkw. *bijnamen*. Eenen bijnaam hebbende: *Karel de vijfde*, *Koning van Frankrijk*, *bijgenaamd de wijze*.
BIJGEVEN, b. w., *ik gaf bij*, *heb bijgegeven*. Toegeven: *ik zal er nog drie guldens bijgeven*.
BIJGEWAS, o., meerv. *bijgewassen*. Een vreemd gewas. Ook een uitwas, of gezwel: *dat paard heeft een bijgewas aan zijnen poot*.
BIJHALEN, b. w., *ik haalde bij*, *heb bijgehaald*. *De zeilen bijhalen*, in de scheepvaart. Aanhalen: *hij is gewoon*, *alles bij te halen*, *wat hem dienstig is*. In den gemeenen spreektrant: *iets met de haren bijhalen*, van iets spreken, zonder dat het te pas komt.
BIJHANGEN, b. w., *ik hing bij*, *heb bijgehangen*. Eigenlijk, bij iets anders hangen: *gij moet er die schilderijen maar bijhangen*. Fig., en in de gemeenzame verkeering, voor bijvoegen: *hij kan nooit iets verhalen*,

zonder de helft er bij te hangen. Van dit *bijhangen*, in den laatsten fig. zin, is het zelfst. naamw. *bijhangsel: hij verhaalt de dingen altoos met zoo vele bijhangsels.* Van hier *bijhanger* (*pendant*).

BIJHANGER, zie *bijhangen.*

BIJHANGSEL, zie *bijhangen.*

BIJHOOREN, o. w., *het hoorde bij, heeft bijgehoord.* Bij iets hooren, of voegen: *dat hoort er nog bij.* Van hier *bijhoorig*, hetgeen tot of bij iets behoort. Voor dit *hooren*, bezigt men meest *behooren.*

BIJHOUDEN, b. en o. w., *ik hield hij, heb bijgehouden.* Bedr., bij iets houden: *houd uw bord bij.* Onz., in de scheepv.: *gij moet bijhouden*, bijdraaijen.

BIJKANS, bijw. Bijna, omtrent: *hij was bijkans hersteld, toen* enz.

BIJKOMEN, o. w., *ik kwam bij, ben bijgekomen. Bij iemand komen*, in den gemeenen spreektrant: *ik zal u bijkomen*, d. i. ik zal bij u komen, om u te straffen. *Hoe is dat bijgekomen?* waardoor is dat geschied? *Indien gij mij honderd guldens boodt, dat zou nog wat bijkomen*, dat zou eenigzins bij de som komen, welke ik hebben moet. *Hij is zeer ziek geweest, maar begint weer bij te komen*, te herstellen. *Zij viel van zich zelve, maar kwam nog al spoedig weer bij*, bij, tot zich zelve.

BIJKRUIPEN, o. w., *ik kroop bij, ben bijgekropen. Bij het vuur kruipen; overal bijkruipen.*

BIJL, v., meerv. *bijlen.* Een werktuig, om te houwen: *met de bijl straffen.* HOOFT. *Scheepsbijl, steekbijl*, enz. *Met eene bijl houwen.* Spreekw.: *hij hakt er met eene breede bijl in*, hij gaat ruw te werk, snijdt geweldig op. *Ik heb met die bijl al zoo lang gehouwen*, ik heb dat werk al zoo dikwerf verrigt, zoo lang bij de hand gehad. Van hier *bijldrager*, dienaar van de burgemeesteren, in het oude Rome; *bijlbrief*, getuigschrift, dat de bouwing van een schip goed bevonden *bijlman, bijleman*, bijldrager, in den krijgsdienst. Het verkleinwoord is *bijltje*, welke naam, in Amsterdam, ook aan de scheepstimmerlieden, op des Lands werf, gegeven wordt.

Zoo algemeen het gebruik der bijl, en zoo oud derzelver benaming is, zoo onzeker is ook derzelver oorsprong.

WACH-

WACHTER. rekent dit woord met het gr. πελεκυς, *eene bijl*, waarvan πελεκαω en πελεκυζω, *met eene bijl hakken*, vermaagschapt.

BIJLAGE, v., meerv. *bijlagen*, van *bijleggen*. Hetgeen bijgelegd wordt: *de bijlage van een geschrift*, dienende tot nadere bewijzen, of tot opheldering.

BIJLANDIG, bijv. n. Hetzelfde als *aangrenzende*, *aanpalende*.

BIJLBRIEF, zie *bijl*.

BIJLDRAGER, zie *bijl*.

BIJLEGGEN, b. en o. w., *ik legde* (*leide*) *bij*, *heb bijgelegd* (*bijgeleid*). Bedr., eigenlijk, de eene zaak bij of nevens de andere leggen: *gij moet er nog vier guldens bijleggen*. Fig., eindigen, van geschillen gesproken: *eenen twist bijleggen*. Van hier *bijlegger*, bevrediger, ook scheepsw., voor eenen tegenwind, waardoor de schepen geen zeil kunnen voeren; *bijleggelijk*, dat bijgeleid kan worden, *bijlegging*, vergelijk van eenig geschil. Verliezen: *ik leg er veel geld bij*. Onz., in de scheepvaart, hetzelfde als *bijdraaijen*: *ik noodzaakte hem, om bij te leggen*.

BIJLEVEN, zie *beleven*.

BIJLICHTEN, zie *lichten*.

BIJLIGGEN, o. w., *ik lag bij*, *heb bijgelegen*. Eigenlijk, bij of nevens iets liggen. Van hier de deelwoorden *bijliggende* en *bijgelegen*, bijvoegel. gebruikt, voor aangrenzende: *bijliggende*, *bijgelegene landen*. Bijslapen: *bij een manspersoon en zult gij niet liggen*. BYBELVERT. Van hier *bijligging*, voor bijslaap; *die de bijligginge des mans niet bekent en hebben*. BYBELVERT.

BIJLOOPEN, o. w., *ik liep bij*, *ben bijgeloopen*. Toeloopen: *hij kwam ook al bijloopen*. Van hier *bijlooper*, voor iemand, die boven het gewone getal is, die alleenlijk in geval van nood gebruikt wordt. Ook iemand, die voor minder gehouden wordt, dan een ander van zijne soort.

BIJLTJE, zie *bijl*.

BIJMENGEN, b. w., *ik mengde bij*, *heb bijgemengd*. Het eene bij het andere mengen. Van hier *bijmenging*.

BIJNA, bijw. Hetzelfde als *bijkans*.

BIJNAAM, m., meerv. *bijnamen*. Toenaam: *iemand eenen bijnaam geven*. Oul., was het werkw. *bijnamen*: *iemand bijnamen*, ook in gebruik; en van hier nog ons deelw. *bijgenaamd*. Zamenst. *bijnaamwoord*, bijvoegelijk naamwoord.

BIJNEMEN, b. w., *ik nam bij*, *heb bijgenomen*. Het eene bij het andere nemen. *Gij moet er nog iets bijnemen*.

BIJPAD, o., meerv. *bijpaden*. Toepad.

BIJREKENEN, b. w., *ik rekende bij*, *heb bijgerekend*. Het eene bij het andere rekenen: *ik heb er het overige bijgerekend*.

BIJROEPEN, b. w., *ik riep bij*, *heb bijgeroepen*. Meest fig. voor laten halen, verzoeken te komen: *ik heb er den arts bijgeroepen*.

BIJROLLEN, zie *rollen*.

BIJSCHIETEN, b. w., *ik schoot bij*, *heb bijgeschoten*. *Ik zal er nog eenen kogel bijschieten*. Bijwerpen, bijleggen, van geld: *gij moet er nog tien schellingen bijschieten*.

BIJSCHIKKEN, b. w., *ik schikte bij*, *heb bijgeschikt*. Het eene bij het andere schikken. In den gemeenen spreektrant wordt het ook, somwijlen, als o. gebezigd, voor: zittende naderen, zich bijschuiven: *schik nog wat bij*.

BIJSCHOFFELEN, b. w., *ik schoffelde bij*, *heb bijgeschoffeld*. Bij de tuinlieden gebruikelijk, het eene bij het andere schoffelen.

BIJSCHRAPEN, b. w., *ik schraapte bij*, *heb bijgeschraapt*. Bij malkander schrapen.

BIJSCHRIFT, o., meerv. *bijschriften*. Van *bij* en *schrift*. Een geschrift, hetwelk men bij, op, of onder iets plaatst, in rijm, of onrijm, doch meest in rijm: *hij heeft een fraai bijschrift op het afbeeldsel van Boerhave gemaakt*. *In een bijschrift moeten, behalve de kortheid en den slag op het laatst, eene hoofdzaak, of een voornaam punt, nevens de eenvoudigheid en verscheidenheid, betracht en gevonden worden*. TAAL- EN DICHTK. BYDR.

BIJSCHRIJVEN, b. w., *ik schreef bij*, *heb bijgeschreven*. Bij of nevens eene zaak schrijven.

BIJSCHUIVEN, b. en o. w., *ik schoof bij*, *heb* en *ben bijgeschoven*. Bedr. het eene bij het andere schuiven. Onzijd., met *zijn*: *schuif wat bij*.

BIJSLAAP, m. De vleeschelijke verkeering van twee personen. Ook wordt dit woord persoonlijk genomen, voor *bijslaper*, *bijslaapster*, d. i. voor eenen man, of eene vrouw, die bij iemand slaapt. Doch voor eene vrouw, is *bijslaap* vrouwelijk. Persoonlijk gebezigd, wordt het ook dikwerf gebruikt, voor iemand, die in ongeoorloofde gemeenschap met eene vrouw leeft; en zoo ook van eene vrouw ten aanzien van eenen man. Het werkw. *bijslapen* is in dezen zin niet in gebruik, dan als een zelfst. naamw., *het bijslapen*.

BIJSLAG, m., alleen in eenen figuurlijken zin, voor bijvoeging, vermeerdering: *een bijslag van honderd gulden*.

BIJSLEPEN, b. w., *ik sleepte bij*, *heb bijgesleept*. Het eene bij het andere slepen. Fig., in den gemeenen spreektrant: *iets met de haren bijslepen*, van iets spreken, dat niet te pas komt. Zie *bijhalen*.

BIJSMEDEN, hetzelfde als *aansmeden*.

BIJSMELTEN, b. w., *ik smolt bij*, *heb bijgesmolten*. Het eene bij het andere smelten.

BIJSMEREN, b. w., *ik smeerde bij*, *heb bijgesmeerd*. Het eene bij het andere smeren.

BIJSMIJTEN, b. w., *ik smeet bij*, *heb bijgesmeten*. Het eene bij het andere smijten.

BIJSPRINGEN, o. w., *ik sprong bij*, *ben bijgesprongen*. Eigenlijk, bij iets springen, doch meest in eenen figuurlijken zin, voor helpen, te hulp komen, in de gemeenzame verkeering: *iemand bijspringen*; *met geld*, *met goeden raad bijspringen*. Van hier *bijspringing*.

BIJSTAAN, o. w., onregelm., *ik stond bij*, *heb bijgestaan*. Eigenlijk, bij, of naast iemand staan. Fig., hulp aanbrengen: *iemand bijstaan*; *met raad en daad bijstaan*. In de scheepvaart zegt men: *de zeilen staan bij*; en van hier het spreekw.: *laat het zeil bijstaan*, d. i. zwicht niet.

BIJSTAND, m. Hulp: *bijstand bieden* enz.

BIJSTEKEN, b. w., *ik stak bij*, *heb bijgestoken*. Het eene bij het andere steken. In den gemeenen spreektrant, zegt men, van spijs en drank: *ik zal er dat hoen*, of

dat glaasje, nog maar bijsteken, voor opeten of uitdrinken.

BIJSTELLEN, b. w., *ik stelde bij, heb bijgesteld.* Het eene bij het andere stellen.

BIJSTER, (bij KIL. *bijstier*), bijv. n. en bijw., *bijsterder, meer bijster, meest bijster.* Dit woord is, voorheen, in de onderscheidene beteekenissen van leelijk, afschuwelijk, schadelijk, schrikkelijk, arm, berooid, en onzinnig, gebruikt geworden. Thans wordt het voor verward, beroofd, of ontberende, gebezigd, overeenkomstig met het denkbeeld van arm en berooid: *bijster van zinnen*, of *zijne zinnen bijster*, beroofd van zinnen, zonder zinnen, *zijn. Het spoor bijster*, zonder spoor, buiten het spoor, *zijn.* Ook wordt het thans nog voor zeer, grootelijks, gebruikt: *die appel is bijster zuur. Hij is te bijster op meer wetenschap belust.* VOND. Van dit *bijster* hebben wij het werkw. *verbijsteren.* POOT gebruikt *bijsternis*, voor *verbijstering.* In den BYB. 1477 vinden wij het werkw. *bijsterloopen*, waarvoor de tegenwoordige overzetting *door malkander loopen* heeft.

TEN KATE leidt het af van het oude *bijzen*, bij VOND. *biezen*, KIL. *biesen* (*aestu exagitari*), van *bijze, tempestas*, waartoe het bijv. n. *bijzig*, d. i. onstuimig, behoort: *bijzig weer.*

BIJSTOOTEN, b. w., *ik stiet bij, heb bijgestooten.* Het eene bij het andere stooten.

BIJT, vr., meerv. *bijten.* Een in het ijs gehakt open vak: *hij reed ongelukkig in de bijt. Hij viel daarin, als eene eend in de bijt*, wordt, in de gemeenzame verkeering, gezegd, voor: hij deed dat zonder overleg, of achterdocht. Van dit *bijt* is het gelijkvl. werkw. *bijten*, (*bijtte, gebijt*), d. i. eene bijt, of opening in het ijs, hakken, afkomstig. Hiervan zegt men ook *een schip in-* of *uitbijten*, d. i. een schip, hetwelk binnen, of buiten de haven bevroren ligt, door het openhakken van het ijs, brengen ter plaatse waar het moet wezen.

BIJTEBAAUW, zie *bietebaauw.*

BIJTELLEN, zie *tellen.*

BIJTEN, b. w., *ik beet, heb gebeten.* Met de tanden drukken, of kwetsen: *de hond heeft hem gebeten.* Uit onwetendheid, wordt dit woord ook ten aanzien van dieren gebruikt, die eigenlijk door steken verwonden: *de*

vlooi-

vlooijen hebben mij geweldig gebeten. Met de tanden klein maken: *ik kan dat brood niet bijten.* Fig. en in den gemeenen spreektrant, voor eten: *niets te bijten noch te breken hebben*, aan de noodzakelijkste behoeften gebrek hebben. Meestal wordt *bijten* met de voorzetsels *in*, *op*, *naar* enz. gebezigd: *de hond beet mij in mijne hand, in mijn been. In eenen zuren appel bijten*, fig., zich tot eene moeijelijke, of onaangename zaak bepalen. *De rook bijt mij in de oogen.* Fig., *iemand iets in het oor bijten*, met den mond digt aan het oor tot iemand spreken, om door anderen niet verstaan te worden. *Op de tanden bijten*, van gramschap, spijt, enz.; *zich op de lippen bijten*, om het lagchen tegen te gaan. *De peper bijt mij op de tong.* — *Naar iemand bijten*, hem willen bijten. *Van zich bijten*, ook in den gemeenen spreektrant, voor: zich met geweld verweren. Eene onaangename gewaarwording veroorzaken, zoo ten aanzien van het ligchaam, als van het gemoed, in welke beteekenis het deelw. *bijtende* voornamelijk gebezigd wordt: *een bijtend vocht; eene bijtende scherts.* Jongtys bezigt het woord *bijtrijm*, voor een hekeldicht. Van hier *bijtachtig*, dat gaarn en dikwijls bijt, *bijter*, *bijtster*; ook, in den gemeenen spreektrant, en ten aanzien van kleine kinderen, wordt *bijter* voor eenen tand gebezigd: *hij heeft al twee bijters*, of *bijtertjes.*

BIJTEN, eene bijt hakken. Zie *bijt.*

BIJTREKKEN, zie *trekken.*

BIJVAL, o., meerv. *bijvallen.* Van het werkw. *bijvallen.* Hetgeen onverwacht bij iets anders komt: *wij hadden maar op honderd pond gerekend, doch er was nog een bijval van tien pond.* Billijking van iemands woorden, of daden, zonder meerv.: *zijne stelling vond niet veel bijval.* Hooft bezigt het voor toeval.

BIJVALLEN, o. w., *ik viel bij, ben bijgevallen.* Bijkomen: *wij hadden reeds vroeg gedaan gehad, indien er geen ander werk ware bijgevallen.* Invallen, in het geheugen komen: *het wil mij thans niet bijvallen.* Iemands zijde kiezen, deszelfs woorden, of daden, billijken: *eindelijk vielen zij ons bij.*

BIJVOEGELIJK, zie *bijvoegen.*

BIJVOEGEN, b. w., *ik voegde bij, heb bijgevoegd.* Bij eene

eene andere zaak voegen, met dezelve verbinden: *ik verzoek betaling op bijgevoegde rekening; ik zal er dit alleen nog bijvoegen. Zich bij iets*, of *iemand, voegen*, iets toestemmen, zich voor hetzelfde verklaren: *ik kan mij daar wel bijvoegen.* Van hier *bijvoeging, bijvoegelijk*, dat bijgevoegd kan worden: *bijvoegelijk naamwoord; bijvoegsel*, aanhangsel: *een bijvoegsel van een boek.*

BIJVOEGSEL, zie *bijvoegen.*

BIJWEG, m., meerv. *bijwegen.* Een weg, die bij, of nevens, den gewonen weg loopt. Ook een toeweg.

BIJWERK, o., meerv. *bijwerken.* Een werk, dat eigenlijk niet tot het hoofdwerk behoort: *wij meenden afgedaan te hebben, maar er kwam nog zoo veel bijwerk.* Inzonderheid worden de niet tot de hoofdzaak behoorende figuren, in de beeldende kunsten, *bijwerk* genoemd: *het bijwerk in eene schilderij.*

BIJWERKEN, zie *werken.*

BIJWERPEN, b. w., *ik worp bij, heb bijgeworpen.* Het eene bij het andere werpen.

BIJWEZEN, o. w., *ik was bij, ben bijgeweest.* Bij iets zijn. De onbepaalde wijs, in het enkelv., en het deelw. in het meerv., zijn als zelfstandige naamwoorden in gebruik: *het bijwezen*, naamw., voor de tegenwoordigheid: *het is, in mijn bijwezen, geschied. De bijwezenden*, aanwezenden, zij, die tegenwoordig zijn: *al de bijwezenden hebben het getuigd.*

BIJWIJF, o., meerv. *bijwijven.* Van *bij*, d. i. naast, en *wijf*, als nevens eene wettige huisvrouw gehouden wordende. Van hier *bijwijfschap.*

BIJWIJLEN, bijw. Somwijlen; ook bij tusschenpoozen.

BIJWONEN, o. w., *ik woonde bij, heb bijgewoond.* Meestal in eenen figuurlijken zin gebruikelijk; bij iets tegenwoordig zijn: *eene vergadering* enz. *bijwonen.* Bijslapen, bevruchten: *Lea zeide: ditmaal zal mijn man mij bijwonen.* BYBELVERT. Ook is het in den zin van inwonen gebruikelijk geweest, waarvan nog *bijwoner, bijwoning*, welke zelfst. naamwoorden ook in de overige beteekenissen gebezigd worden. *Iemand met raad bijwonen*, voor bijstaan, vindt men bij HOOFT, BRAND en anderen.

BIJWOORD, o., meerv. *bijwoorden.* Zie mijne Nederd. Spraakk.

Spraakk. Ie D., § 352, IIe D. § 194.

BIJZEN, (bij KIL. *aestu exagitari*) een oud o. w., beteekenende heet zijn, ook onstuimig zijn; doch is naderhand op de koeijen toegepast, voor tochtig zijn. Zie *bijster*.

BIJZETTEN, b. w., *ik zettede bij, heb bijgezet.* Het eene bij het andere zetten. *Geld bijzetten*, in het spel. *Een lijk bijzetten*, zonder uiterlijkheden begraven. *De zeilen bijzetten*, in de scheepvaart — *alle zeilen bijzetten*, spreekw., alle pogingen aanwenden. *Hij heeft niet meer om bij te zetten*, om te geven, is berooid. Van hier ook *bijzetter, bijzetster, bijzetting*.

BIJZIENDE, bijv. n. en bijw., zijnde het deelw. van het ongewone werkw. *bijzien. Meer bijziende, meest bijziende.* Kortzigtig: *hij is zeer bijziende.*

BIJZIG, zie *bijster*.

BIJZIJN, zie *bijwezen*.

BIJZIT, v., meerv. *bijzitten*. Zie *bijwijf*.

BIJZITTEN, o. w., *ik zat bij, heb bijgezeten.* Bij, of nevens iets zitten. Van hier het zelfst. *bijzitter*, voor iemand, die, in eene vergadering, zijne plaats naast den voorzitter heeft, en dien met zijnen raad ondersteunt. *Bijzitterschap* is de post, dien een bijzitter bekleedt.

BIJZONDER, bijv. n. en bijw., *bijzonderder, bijzonderst.* Van andere dingen afgezonderd, zekere zaak alleen eigen: *iets op zijne bijzondere plaats brengen. De bijzondere voorzienigheid van God*, ten aanzien van elk bijzonder (enkel) schepsel, in tegenoverstelling van Gods algemeene voorzienigheid. Ongemeen, uitnemend: *eene vrouw van eene bijzondere schoonheid. Dat is niet veel bijzonders.* Als bijw., voor zeer: *zij is bijzonder schoon. In het bijzonder* wordt tevens als een bijw. gebezigd, voor voornamelijk: *in het bijzonder zal ik thans daarover handelen.* Voor alleen, onder vier oogen: *mag ik u eens in het bijzonder spreken?* Van hier *bijzonderheid, bijzonderlijk*.

BIKKEL, m., meerv. *bikkels*. Zeker beentje, waarmede de kinderen spelen. Van hier *bikkelspel*; ook het onz. werkw. *bikkelen*, met bikkels spelen.

BIKKEN, b. w., *ik bikte, heb gebikt.* Bij KIL. ook *bekken*, van *bek*, de snavel van eenen vogel. *Bikken* is, eigenlijk, met den snavel slaan, gelijk de vogelen, waarvoor thans, in dezen zin, doorgaans, *pikken* gebezigd wordt.

wordt. En, daar het eten der vogelen met eene soort van slag, of stoot met den bek gepaard gaat, zoo heeft *bikken*, in de gemeenzame verkeering, de beteekenis van eten gekregen: *daar valt niet veel te bikken.* Ook wordt dit *bikken*, uit hoofde der overeenkomst met het *bikken*, of *pikken*, der vogelen, voor hakken, uithakken, gebezigd: *eenen steen bikken*, scherpen. Van hier ook *bikking*, *biksteen.*

BIL, v., meerv. *billen.* Om hare ronde gedaante, van den wortel *bal*, *bol.* Het achterste: *op de billen slaan*, *voor de billen geven.* Overdragt., *door de billen lappen*, roekeloos verteren. Kil. heeft het hiervan gemaakte werkw. *billen*, voor: op de billen slaan; ook Breder.: *dat het de kyeren deen, men souwse so wat billen.* Van hier *bilnaad*, *bilslag*; ook *bilstuk*, een zeker stuk vleesch.

BILJART, v., meerv. *biljarten.* Eene met laken bekleede tafel, waarop men met ivoren ballen speelt. Van hier *biljartbal*, *biljartspel*, *biljarttafel*; ook het o. w. *biljarten*, op de biljart spelen: *ik biljartte*, *heb gebiljart.*

BILLEN, b. w., *ik bilde*, *heb gebild.* Van het oude *bille*, een steenhouwers werktuig. Bikken, scherpen: *den molensteen billen.* Zie verder *bil.*

Het puntige, of scherpe, schijnt de grond dezer benaming te zijn. Het gr. βελονη en βελος, het middeleeuwsche *bella* en *bolta* beteekenen eene spits, ook eene naald.

BILLIJK, bijv. n. en bijw., *billijker*, *billijkst.* Redelijk, betamelijk: *eene billijke zaak.* *Het is niet meer dan billijk.* Van hier *billijkheid.* Hooft heeft *billijkmoedig*, voor billijk van gemoed.

BILLIJKEN, van *billijk*, b. w., *ik billijkte*, *heb gebillijkt.* Billijk achten, of verklaren: *ik kan dat gedrag niet billijken.* Van hier *billijking.*

BIND, *bindte*, *gebind*, *gebindte*, o., meerv. *bindten*, van *bindte.* In de bouwkunst, een dwarsbalk, die de muren van een gebouw met elkander verbindt. Daar dit woord van *binden* afkomstig gerekend wordt, kan het de *d* niet verliezen, schoon het gebruik, in het meerv., *binten*, als van *bint*, en niet *binden* zegt; om welke reden het gevoegelijkst is, *bind*, meerv. *bindten*, van *bindte*, te schrijven.

BINDEN, b. w., *ik bond*, *heb gebonden.* Vast maken:

eenen

eenen doek om het hoofd binden. Iemand de handen binden, ook fig., voor iemand verhinderen, naar zijnen wil te handelen: *de handen waren mij gebonden. Een boek binden*, ook *inbinden.* Overdragt., de vrijheid van een redelijk wezen opheffen: *ik ben gebonden*, ik kan niet handelen, zoo als ik wil. *Ik ben aan de stad gebonden*, moet in de stad blijven. Van iets afhankelijk maken, met het voorz. *aan*: *ik wil mij daaraan niet binden; tevredenheid is niet aan geld en goed gebonden.* Met *op*: *iemand iets op het hart binden*, sterk aanbevelen. Met *van*: *iemand iets van het hart binden*, iets met moeite van iemand verkrijgen. Van hier *binder, binding, bindsel, bindster.* Zamenstell. zijn: *bindgaren, bindrijs, bindtouw.*

BINK, m., meerv. *binken.* Bij KIL. ook *bingel, bengel*, een boer, een lomperd. In de gemeenzame verkeering, wordt dit woord nog ten aanzien van menschen en beesten gebruikt, om daarmede iets slechts in zijne soort aan te duiden: *hij is een regte bink in zijn werk*, een slecht werkman; *hij heeft twee binken van paarden*, slechte, oude paarden, knollen.

BINNEN, zamengesteld van *bij*, of *be*, en *innen*, bijw. en voorz. Bijw.: *binnen gaan, binnen komen. Het schip is reeds binnen*, in de haven. *Ik heb het eten al binnen*, ik heb al gegeten, in den gemeenen spreektrant. *Hij ging naar binnen*, in huis; *het komt mij thans niet te binnen*, in het geheugen; *het schort hem van binnen*, inwendig. Voorzetsel: *binnen de muren, binnen een jaar, binnen dien tijd*, enz. Dikwerf heeft het den tweeden naamval bij zich, als: *binnen 's boords, binnen 's dijks, binnen 's huis, binnen 's kamers, binnen 's lands, binnen 's monds*, enz.

Somwijlen wordt dit woord ook als bijvoegelijk, en wel in den overtreffenden trap gebezigd, *binnenst*, hetgeen het meest binnen in iets is: *in de binnenste lade*; ook als zelfstandig, *het binnenste: het binnenste van een huis; het binnenste buiten keeren.* Ook wordt het met andere woorden zamengevoegd, als: *binnenbeurs, binnendeur, binnendijk, binnengang, binnenhof, binnenkamer, binnenkant, binnenkeuken, binnenkiel*, van een schip, *binnenkoorts, binnenlandsch, binnenloods, binnenmoeder*, van een weeshuis, *binnenmuur, bin-*

binnenpad, *binnenplaats*, *binnenschans*, *binnenschuit*, *binnenstuip*, *binnenvaart*, *binnenvader*, van een weeshuis, *binnenwaarts*, naar binnen, *binnenwater*, *binnenweg*, *binnenwerk*, enz.

BINNENSTE, o., zie *binnen*.

BISDOM, o., meerv. *bisdommen*. Het geestelijke, of wereldlijke gebied van eenen bisdom: *het leger veroverde het bisdom Bamberg. Om 't bisdom te vernielen.* VOND. Insgelijks, de daarmede verbondene bisschoppelijke waardigheid: *een bisdom bekomen.* Dit woord is van *bisschopdom* zamengetrokken.

BISSCHOP, m., meerv. *bisschoppen*. De opperste geestelijke in zekeren oord, die gemeenlijk onder den aartsbisschop staat. Ook draagt zekere aangename geestrijke drank den naam van *bisschop*. Van hier *bisschoppelijk*, van eenen bisschop, *bisschopshoed*, *bisschopsmijter*, *bisschopsmuts*, *bisschopsstaf*.

Dit woord is van het lat. *episcopus* en het gr. επισκοπος gemaakt, met wegwerping van de eerste lettergreep. Het gr. επισκοπος is van επισκοπέω, d. i. toezien, opmerken; en derhalve is het hiervan gevormde *bisschop*, eigenlijk, een opziener over christelijke gemeenten, of kerkelijke zaken.

BIT, o., meerv. *bitten*. Voor *gebit*, van *bijten*, als iets, waarop de paarden knabbelen en bijten. Wanneer paarden *het bit op de tanden nemen*, luisteren zij naar zweep noch toom, en hollen voort; van hier overdr., voor wild en woest te werk gaan.

BITS, bijv. n. en bijw., *bitser*, *zeer bits*. Ook *bitzig*. Volgens TEN KATE, van *bijten*. *Bits*, of *bitzig*, is dan zoo veel als *bijtig*, hoogd. *beiszig*, dat bijt, of gaarn bijt. Doch dit woord is thans alleen in gebruik, voor scherp, trotsch, spijtig: *een bits antwoord; de bitse nijd; een bits wijf; hij heeft haar bits geantwoord.* Van hier *bitselijk*, *bitsheid*.

BITTER, bijv. n. en bijw., *bitterder*, *bitterst*. Dat op de tong bijt: *bittere amandelen. Dat smaakt bitter.* Overdragt., smertelijk, of smert veroorzakende: *eene bittere spotternij; de bittere dood.* Hetgeen door eene smertelijke gewaarwording veroorzaakt wordt: *bittere tranen schreijen.* Vijandelijk: *een bittere haat.* Hard, gestreng: *bittere koude.* Ook komt *bitter* als een zelfst. naamw. voor: *het bitter;* en in Zeeland wordt het gebruikt

bruikt voor *roet* in den schoorsteen. Van hier *bitterachtig*, dat iets van het bittere heeft; *bitterheid* (bij Hooft ook *bitternis*), *bitterlijk*. *Bitterhartigheid* komt bij Hooft voor, in de beteekenis van bitterheid van hart.

BLAADJE, o., zie *blad*.

BLAAM, v. Lastering: *opdat geen blaam uw' grooten naam ooit aan zou kleven*. L. D. S. P. *Si ontsaghen hare blame*. M. St. Van dit *blaam* is het werkw. *blamen*, lasteren, nu, met eenen walschen uitgang, *blameren*, gevormd: *niemant genaemt, niemant geblaemt*. J. de Deck.

BLAAR, zamengetrokken van *blader*, (*bladder*, ijsl. *bladra*), v., meerv. *blaren*. Ook *blein*. Eene zweer, of met etter gevulde kleine blaas, op de opperhuid: *zij heeft eene blaar in het aangezigt gekregen; hij heeft blaren in zijne handen*.

BLAAR, v., meerv. *blaren*. Eene vlak voor den kop der dieren, anders kol genoemd. Ook eene zwarte koe, die eene witte vlak voor den kop heeft.

BLAAS, v., meerv. *blazen*. *De blaas van een varken*, of *varkensblaas*. *Pisblaas*, *galblaas*, *vischblaas*. *Hij loopt voor eene blaas met boonen weg*, spreekw., hij wordt, op het minste gerucht, bevreesd.

Dit woord stamt van het werkw. *blazen* af. Op gelijke wijze komt φυσα en φυσσα, bij de Grieken, van φυσαω, d. i. *ik blaas op*.

BLAASBALG, (*blaasbalk*), m., meerv. *blaasbalgen*. Een balg, dat is, een hol en meestal lederen werktuig, om te blazen, of wind te maken, in het zweed. *blasbaelg*, angels. *blaesbelg*. Zie *balg*. Hooft bezigt het voor aanstoker.

BLAASHOORN, m., meerv. *blaashoornen*, *blaashoorns*. Ook *toethoorn*.

BLAASKAAK, m., meerv. *blaaskaken*. Eigenlijk, iemand met opgeblazene kaken. Oul. een trompetter. Thans alleen een snorker, opsnijder: *hij is een regte blaaskaak*. Dit woord is mannel., schoon *kaak* vrouwel. is, dewijl door *blaaskaak* een persoon aangeduid wordt. Van hier *blaaskakerij*, snorkerij: *zwetsen met louter blaaskakerijen*. Vond. Ook het werkw. *blaaskaken*, bij Kil., met opgeblazene kaken spreken, snorken.

BLAASPIJP, v., meerv. *blaaspijpen*. Eene houten, of

bizeren pijp om te blazen, ook om het vuur aan te blazen; waarom een blaasbalg ook somwijlen *eene blaaspijp* genoemd wordt.

BLAASSPEELTUIG, o., zie *blazen*.

BLAAUW, bijv. n. en bijw., *blaauwer, blaauwst*. Een der vijf hoofdkleuren. *Blaauw maken, blaauw zijn, blaauwe oogen hebben; met blaauwe* (blaauw geslagene) *oogen er afkomen. Iemand blond en blaauw slaan. Onder den blaauwen hemel*, in de open lucht. *Donkerblaauw, lichtblaauw*, enz. Gezocht, nietig, voorgewend: *eene blaauwe uitvlugt, boodschap. Na eenige blaauwe ontschuldigingen.* De Deck. Van dit *blaauw* zijn eenige spreekwijzen gevormd, welke, in de gemeenzame verkeering, gebruikt worden: *een blaauw oog aan iets wagen*, iets ondernemen, naar iets trachten, met gevaar van eenige schade; *dat zijn maar blaauwe bloempjes*, verdichte, ongegronde vertelseltjes; *ergens blaauw afkomen*, zijn oogmerk verijdeld zien; *eene blaauwe scheen* (ook *een blaauwtje*) *loopen*, zijne liefde afgewezen zien; *blaauw blaauw laten*, zich eene zaak niet aantrekken, zich houden, of men iets niet bemerkt. *Hij is, eenen blaauwen maandag*, nog niet lang, *knecht geweest*; dewijl, in gevolge een oud misbruik, bij de werklieden, de maandag in ledigheid plagt doorgebragt te worden; hetwelk nog in sommige oorden van Nederland plaats heeft. Naderhand heeft deze spreekwijs de beteekenis van alle kortheid des tijds gekregen: *hij is eenen blaauwen maandag getrouwd geweest*, enz.. Van hier *blaauwachtig, blaauwelijk*, bij Hooft voor op eene gezochte wijze; *blaauwheid, blaauwsel*, ook het verkleinw. *blaauwtjes*, als bijw., in de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor koel, onverschillig: *hij behandelde mij zeer blaauwtjes*. Zamenstell. zijn: *blaauwoogig*, blaauwe oogen hebbende; *bergblaauw, berlijnsblaauw, hemelsblaauw. Blaauwverwer, blaauwverwerij.* Ook wordt het als zelfst. n., zonder meerv., gebezigd: *het blaauw*, voor blaauwe verw: *geef mij het berlijnsblaauw eens.*

BLAAUWEN, b. en o. w., *ik blaauwde, heb geblaauwd.* Bedrijv., blaauw maken, blaauw verwen: *het laken blaauwen.* Onzijd., blaauw worden: *de lucht blaauwt. Zijn voorhoofd blaauwt.* Six van Chand.

BLAAUW-

BLAAUWTJE, o., zie *blaauw*.
BLAAUWTJES, bijw., zie *blaauw*.
BLAD, o., meerv. *bladen* en *bladeren*, bij verkorting *blaren*. *Een blad van eenen boom; de bladeren vallen af.* Een stuk, of vel papier; *een boek van zes bladen.* Hooft bezigt *boek in 't blad*, voor foliant. *Een blad goud, koper* enz., dun geslagen goud, koper enz.; *het blad van eenen sleutel, van eene zaag, tafel enz.* Oul. bezigde men ook *het blad der tonge, tongeblad: of moet dien lieven naem op 't blad der tonge voeren.* Vond. *Het tongeblad voorwaer in sware sonden viel.* J. Revius. Zamenstell. zijn: *bladerloos, bladerrijk, bladgoud, bladkoper; bladwijzer, bladzijde*, van een boek. Zoo ook *rozenblad, schouderblad, wijngaardblad*, enz. Het verkleinw. is *blaadje*, waarvan de spreekwijzen: *bij iemand in een kwaad blaadje staan*, niet zeer geacht, als slecht verdacht zijn, en: *het blaadje is omgekeerd*, de zaak heeft een ander aanzien gekregen, het tegendeel is geschied.

Het vruchtgebruik, de inkomsten van eenig goed worden ook *bladen*, of *bladeren*, *blaren* genoemd: *hij trekt er de bladeren maar af*, heeft er het vruchtgebruik maar van. Kil. wijst ons hier naar het zelfst. *bladinghe, ususfructus bonorum.*

Van dit *blad*, meerv. *bladeren*, is het onz. w. *blaren*, *bladeren*, gemaakt, voor bladeren krijgen: *de boom begint te bladeren.* Ook voor de bladen van een boek omslaan, met het voorz. *in*: *ik heb dat boek niet gelezen, maar er wat in gebladerd.* Van hier *doorbladeren.*

Het komt met ons *plat* en het gr. πλατυς, breed, overeen, dewijl in het woord *blad* het denkbeeld van *plat* en *breed* opgesloten is.
BLADEREN, *blaren*, o. w., zie *blad*.
BLAFFEN, (oul. ook *bellen*) o. w., *ik blafte, heb geblaft.* Zie *baffen*. Fig., snappen, ijdele grootspraak voortbrengen; *hoor hem weer eens blaffen. Tegen de maan blaffen*, zich vruchteloos vermoeijen, onnuttig werk doen. Van hier *blaffer*, voor eenen hond, die veel blaft, en voor eenen snapper, grootspreker. Ook draagt een register den naam van *blaffer* (*blafferd*): *wij spelen met blaffert en grondboek.*

BLAFFER, *blafferd*, zie *blaffen*.

BLAKEN, o. en b. w., *ik blaakte, heb geblaakt.* Onzijd., branden, gloeijen: *van gramschap, van liefde blaken.* Bedr., zengen: *een wild varken blaken*, de borstels afzengen. *Een schip blaken*, met brandend riet rondom zengen, om het voor de wormen te bevrijden. Van hier *blaker*, voor eenen platten kandelaar, als een werktuig, waarop de kaars blaakt: *hij lichtte mij met den blaker.* Adel. leidt *blaker* van het oude *blak*, (bij Kil. *black*) d. i. vlak, plat, af, als plat op de tafel staande.

BLAKER, zie *blaken*.

BLAKEREN, b. w., *ik blakerde, heb geblakerd.* Voortdur. w. van *blaken.* Schroeijen.

BLAMEN, *blameren*, zie *blaam*.

BLANK, bijv. n. en bijw., *blanker, blankst.* Van *blinken.* Wit: *blank zijn, blanke visch.* Blinkend, glinsterend: *een blank zwaard.* Overdragt., zuiver, onbesmet: *een blank geweten.* Voor naakt, bloot, ontbloot, wordt het gebezigd in: *blanke degen; men zag zijn blanke been.* Voor overstroomd, met water bedekt: *de velden stonden blank.* Van hier *blankheid.* Dit *blank* werd, oul., ook zelfst., onzijd., gebezigd, voor het geen men thans *blanketsel* noemt: gelijk men daarvan ook het werkw. *blanketten* gemaakt heeft, beteekenende eigenlijk het vel, met zeker smeersel, wit maken; doch in het gebruik, wordt het voor wit- en rood maken tevens gebezigd: *zij heeft zich geblanket.* Overdr., zegt men: *eene zaak blanketten*, eenen schoonen schijn aan iets geven. Van hier ook *blanketdoos.* Het is klaar, dat deze woorden eenen basterduitgang hebben, dewijl de klemtoon niet op het zakelijke deel, dat *blank* is, valt.

BLANK, m., meerv. *blanken.* Een klein stuk zilvergeld, ter waarde van zes duiten, weleer in gebruik: *men moet de zuinigheit ook zoeken in de stadigheit van den blank een stuiver te doen strekken.* Hooft. Van hier noemde men zes duiten *eenen blank*, twaalf duiten *twee blanken*, achttien duiten, of twee stuivers en twee duiten, *drie blanken.* Het droeg den naam van *blank*, omdat deszelfs muntzijde geen wapen had, maar glad, of blank was. In Frankrijk had men, eertijds, ook *blanken*, *sous blancs*, als wit zijnde, in tegenoverstelling van *sous* ne-

nerets, of zwarte stuivers, van minder waarde.

BLANKETTEN, zie *blank*, bijv. n.

BLAREN, *bladeren*, o. w., zie *blad*.

BLAREN, o. w., *ik blaarde*, *heb geblaard*. Hetzelfde als het lat. *balare*. Een woord, waardoor het geluid van koeijen en schapen wordt nagebootst.

BLATEN, (*bleeten*) o. w., *ik blaatte*, *heb geblaat*. Hetzelfde als *blaren*.

BLAZEN, o. en b. w., *ik blies*, *heb geblazen*. Onzijd.: *de wind blaast sterk*. Figuurl., pogchen, snorken: *hoort hem eens blazen! In de bus blazen*, voor boeten, eene geldboete betalen, is eene gemeenzame spreekwijs. Bedrijv., *de spijs koud blazen*. Zoo ook: *iemand iets in het oor blazen*, voor heimelijk berigten. Nog: *iemand de ooren vol blazen*, voor opstoken, aanhitsen. *De fluit, den waldhoorn blazen*, *de trompet blazen*. Van hier worden de speeltuigen, waarop men blaast, *blaasspeeltuigen* genoemd. *Den aftogt blazen*, door het blazen van de trompet, het teeken van den aftogt geven. Door blazen vervaardigen: *glas blazen*, waarvan *glasblazer*, *glasblazerij*. In het damspel, zegt men: *eene schijf blazen*, wegnemen. Van hier *blazer*, *blazing*.

BLAZOEN, o., meerv. *blazoenen*. Een basterdstaartig woord, afkomstig van ons *blazen*. Een veldteeken, wapenschild: *'t blazen der vrijheid*. VOND. De oude Rederijkers hadden hun *blazoen* en hunne zinspreuk. Het *blazoen* bestond uit een schildswijze gemaakt tafereel, waarop een zinnebeeld was afgemaald, en behelsde eene soort van beeldspraak, waarop de zinspreuk paste. HOOFT gebruikt, voor *blazoen*, het woord *zinstaal*, hetwelk den Schrijveren van de TAAL- en DICHTK. BYDR. vrij wat natuurlijker en krachtiger van beduiding voorkomt. Bij KIL. heeft *blazoen* nog de beteekenis van trompet, of blaashoorn; ook van iemand, die op de trompet blaast, en, bij overdragt, van eenen snorker, grootspreker. Van hier bij KIL. en anderen, het werkw. *blazoenen*, voor openlijk bekend maken: *die uw daden zal blasoenen*. SIX V. CHAND. En dit *blazoenen* heeft, vervolgens, de beteekenis van stoffen, snorken, gekregen.

BLEEK, bijv. n. en bijw., *bleeker*, *bleekst*. Bleekverwig: *zij is zeer bleek; de bleeke dood*. *Bleek worden van*

 schrik.

schrik. Ook voor bestorven, bloedeloos: *toen kustteze mijn bleeken mont.* VOND. Van hier *bleekachtig, bleekheid.* Zamenstell. zijn: *bleekblaauw, bleekgeel, bleekgoud, bleekgroen, bleekrood*, enz.

BLEEK (*bleik*), v., meerv. *bleeken.* De plaats, waar men bleekt: *het linnen is op de bleek.* Ook *bleekerij, bleikerij.*

BLEEKEN (*bleiken*), o. en b. w., *ik bleekte, heb gebleekt.* Van *bleek, bleik*, even als het angels. *blacian* van *blaç.* Onzijd., bleek, d. i. wit, worden: *hij bleekt*, wordt wit, *van schrik* enz. Inzonderheid, door de lucht en de zon wit gemaakt worden: *het linnen ligt te bleeken.* Bedrijv., bleek, of wit, maken, inzonderheid door middel van de lucht en de zon: *linnen bleeken*, enz. Van hier *bleeker, bleekerij, bleekerin, bleekershond, bleekgeld, bleekloon, bleekveld*, enz.

BLEEKERIJ, zie *bleek.*

BLEETEN, o. w., *ik bleette, heb gebleet.* In het gr. βληχᾶσθαι. Zie *blaten.*

BLEI, v., (*bliek*) meerv. *bleijen.* Witvisch, bij KIL. ook *blik*, eng. *bleak*, om de witheid en den glans van dezen visch.

BLEIN (eng. *blain*), v., meerv. *bleinen.* Hetzelfde als *blaar, blader.* Zamenstelling, *bleintrekkend: eene bleintrekkende pleister.*

BLEK, zie *blik.*

BLES, v., meerv. *blessen.* Het haar aan het voorhoofd van een paard: *ik greep hem bij zijne bles.* Eene witte vlek aan het voorhoofd van een paard: *hij heeft eene fraaije bles.* Ook voor een paard, dat zulk eene vlek aan het voorhoofd heeft, in het mannel. geslacht: *hij rijdt met twee schoone blessen.* Insgelijks wordt eene kale plek aan het hoofd van een mensch *eene bles* genoemd, en hij, die zulk eene kale plek aan het hoofd heeft, draagt den naam van *bles: Ende so van de zijde sijns aangesichts het haar sijnes hoofts sal uitgevallen zijn, hij is bles.* BYBELWERT.

BLIJD, *blijde, blij*, bijv. n. en bijw., *blijder, blijdst.* Vrolijk: *een blijd gelaat; blijde zijn. Blij te moede*, in den dichterlijken stijl. Blijdschap verwekkende: *blijde morgenstond.* Van hier ook *blijdelijk, blijdschap, blijgeestig, blijgeestigheid, blijheid, blijmoedig, blijmoedigheid;* ook *blijeindend: een blijeindend treurspel.*

BLIJDE, *blije*, v., meerv. *blijden*. Zeker krijgstuig bij de Ouden, waarmede men steenen plagt te werpen, bij MEYER ook *springel*, *sprinkhaal* genoemd: *gelijk een bliksemstraal, uit eene blijde snort*. VOND. *Ende oec bliden, die die steen inwerpen souden*. BYB. 1477.

BLIJK, o., meerv. *blijken*. Van het volgende *blijken*. Kenteeken, bewijs: *blijken van zijne naarstigheid geven*. Van hier *blijkbaar*, *blijkbaarheid*.

BLIJKEN, o. w., *bleek*, *is gebleken*. Schijnen, zich vertoonen: *het blijkt zoo klaar als de dag*. *Dat blijkt mij geheel anders*. *Iets laten blijken*, laten merken, te kennen geven. *Iets doen blijken*, staven, bewijzen. Van hier *blijkelijk*.

BLIJDSCHAP, zie *blijd*.

BLIJMOEDIG, zie *blijd*.

BLIJSPEL, o., meerv. *blijspelen*. Het tegengestelde van treurspel. Zamenstell.: *blijspeldichter*.

BLIJVEN, o. w., *ik bleef*, *ben gebleven*. Voortduren: *zoo lang zijne gedachtenis zal blijven*. Niet veranderen: *dit gebruik is tot nu toe gebleven*. Zekere eigenschappen behouden: *zal hij dan altoos een schelm blijven!* Met de onbepaalde wijs van sommige werkwoorden: *ik blijf hier staan*, *zitten*, *liggen* enz. d. i. ik vaar voort te staan, zitten, enz. Zoo ook *blijven hangen*, *blijven leven*, enz. Met bijwoorden: *ziek*, *gezond*, *arm blijven*, *dood blijven*, omkomen, sterven; *ten achter blijven* enz. Met voorzetsels: *in het leven*, *bij zijn voornemen*, *blijven* enz. Voortvaren, op zekere plaats te zijn: *ik kan hier niet blijven; thuis blijven*. Uitblijven, niet komen: *waar zijt gij zoo lang gebleven?* Verzwegen blijven: *dat blijft onder ons*. Omkomen, inzonderheid in een gevecht: *er is geen man gebleven*. Zoo ook op het water omkomen: *het schip is gestrand, en al het volk is gebleven*. Ook van het schip zelf, verongelukken, vergaan: *de schepen zijn gebleven*.

Blijven is van het voorz. *be* en het verouderde *lijven*, waartoe ons *lijf*, ligchaam; derhalve *blijven*, voor *belijven*.

BLIK, (*blek*), o., zekere erts: *iets met blik beslaan*. Ook voor een van blik gemaakt, plat en breed keukengereedschap, waarop men het stof van den vloer veegt, om het

het weg te dragen: *geef mij het blik eens aan.* Insgelijks dragen sommige van blik gemaakte vaten den naam van *blik: de visch ligt in het blik.* Van hier *blikslager, blikslagersknecht, blikslagerswinkel,* enz.

BLIK, m., meerv. *blikken.* Eigenlijk, het wit der oogen, waarvan het meerv. *blikken* alleen voor de oogen genomen wordt: *zij zag mij met dreigende blikken aan.* Opslag van het oog: *in eenen blik.* VOND. Zamenstell.: *oogenblik;* ook *blikoog,* zie *blikoogen.*

BLIKAARS, m., meerv. *blikaarzen.* Ook *blikgat.* Van *blik,* voor het wit der boomen naast aan de schors, waarvan *blikken, blekken,* de schors aftrekken, ook het vel afstroopen, en *aars.*

BLIKKEN, o. w., *ik blikte, heb geblikt.* Zoo veel als *bleeken,* d. i., bleek worden; waarvan de spreekwijs: *hij weet van blikken noch blozen, — hij blikt noch bloost er van,* hij wordt noch bleek, noch rood, of, hij is er niet door ontroerd, noch schaamt er zich over. Ook draagt het gedurig bewegen der oogenleden den naam van *blikken;* en van hier wordt het eigenaardig aan geweer toegeschreven, hetwelk van ijzer of staal, en in den dag gesteld zijnde, een bleek en weerschijnend licht van zich geeft: *zoodra het blanke zwaard den held in de oogen blikte.* Bij de zeelieden is *blikken* (*blikvuren*) met het op en nederhalen van het vuur, een teeken geven, dat men in nood is. Zie ook *blikaars.*

BLIKKEN, onverbuigb. bijv. n. Van blik gemaakt: *een blikken emmer.*

BLIKKEREN, o. w., *ik blikkerde, heb geblikkerd.* Het voortdur. w. van *blikken.* Dit woord wordt voornamelijk gebruikt van hetgeen bleek en flaauw van glans is, b. v. van wapens: *met kopere schilden flikkeren, met stale lemmers blikkeren.* VOND. *Wanneer kampvechters met de blanke zwaarden blikkeren.* HOOGVL.

BLIKOOGEN, o. w., *ik blikoogde, heb geblikoogd.* De oogen gedurig sluiten en ontsluiten, en daardoor het wit der oogen laten zien, overdr. bedreigen. Voor dit *blikoogen* is *een paar blikoogen opzetten,* in de gemeenzame verkeering, het gebruikelijkste.

BLIKSEM, m., meerv. *bliksems.* Eigenlijk, een snel en schichtig licht, iedere snel voorbijgaande heldere glans. In eenen bepaalden en meer gewonen zin, de schijn van het snel-

snelle doordringende vuur, hetwelk zich, bij een onweer, in de wolken vertoont: *hij stond, of hij van den bliksem getroffen ware*, hij was bedwelmd, stond verslagen. *Snel als de bliksem.* Overdr., kerkelijke vloek: *de bliksem van het vatikaan*, ook *banbliksem. Het grimmig boschzwijn voert den bliksem in zijn tanden.* VOND. Zamenstell.: *bliksemdrig*, bij HOOFT voor bliksemdrager, *bliksemflict*, *bliksemschicht*, voor bliksemstraal, *bliksemslag*, *bliksemstraal*, *bliksemvuur*, enz.

Het woord is zamengesteld van *blik*, *blikken*, en den uitgang *sem*, welke in kracht genoegzaam met ons *sel* overeenkomt; zoodat *bliksem*, eigenlijk, zoo veel als *bliksel* is.

BLIKSEMEN, o. en onpers. w., *ik*, *het bliksemde*, *heb*, *heeft gebliksemd.* In eene bepaalde beteekenis, van het snelle, doordringende vuur, hetwelk zich, bij een onweer, in de wolken vertoont, als een onpersoonl. w.: *het bliksemde en donderde; het heeft sterk gebliksemd.* Ook overdragt., voor vuur geven, of schieten, in een gevecht:

Daar 't bliksemde op den muur en donderde op de wal.
VOND.

Een snel en doordringend licht van zich geven: *zijn zwaard bliksemde den vijand in de oogen. Bliksemende oogen*, die sterke bliksems schieten.

BLIKTANDEN, o. w., *ik bliktandde*, *heb gebliktand.* Eigenlijk, het wit der tanden laten zien, gelijk de honden: *de doopwolf bliktand noch.* C. G. PLEMP.

BLIKVUREN, zie *blikken*.

BLIND, bijv. n. en bijw., *blinder*, *blindst.* Van het gezigt beroofd: *een blind mensch; blind zijn.* Zelfst.: *hij oordeelt er over, als een blinde over de kleuren*, zonder kennis. Fig., alleen den schijn eener zaak hebbende: *blinde vensters*, *blinde deuren.* Zonder opening: *een blinde muur.* Van de oogen des verstands beroofd: *de liefde is eene blinde drift.* Onwetend, onervaren: *blinde leidslieden. Iemand in eene zaak blind houden. Voor zijne eigene gebreken blind zijn. Blind*, zonder overleg, *toeloopen.* Uit zulk eene blindheid voortkomende: *eene blinde gehoorzaamheid*, *eene blinde navolging.* Even als geblind, en daardoor onzeker, in het wilde omtastende: *het is een blind zoeken.* Van hier *blindachtig*, *blindachtigheid*, *blindgeboren*,

blindheid, *blindelijk*, *blindelings*, *blindeman*, verkleinw. *blindemannetje*, waarvan, bij de kinderen: *blindemannetje spelen*, bij KIL. *blindspel* genoemd, wanneer een met toegebondene oogen iemand van het gezelschap grijpen, of aanraken moet; *blindgezwel* enz. Zie *stekeblind*, *stokblind*.

Dit *blind* is een van die weinige woorden, welke door tijden noch tongvallen eenige verandering ondergaan hebben. Reeds bij ULPHIL. is het *blind*, en even zoo luidt het bij de Alemannen, Franken, Angelsaksen, Engelschen, IJslanders, Zweden, Denen en Hoogduitschers.

BLIND, o., meerv. *blinden*. Luik voor de glazen: *de blinden sluiten*. In de zeevaart, draagt het boegsprietzeil ook den naam van *blind*, omdat daardoor, zegt WINSCHOOTEN, de uitkijk aan de maats benomen wordt.

BLINDEN, b. w., *ik blindde*, *heb geblind*. Blind maken, van het gezigt berooven: *vogelen blinden*, om te leeren zingen. Voor eene wijl het gebruik des gezigts benemen, b. v. door middel van eenen doek: *hij werd geblind in de stad gebragt*. Van hier *blinddoek*.

BLINDHOKKEN, b. w., *ik blindhokte*, *heb geblindhokt*. Eigenlijk, de oogen toebinden. In eene ruimere beteekenis, misleiden; *iemand blindhokken*. Hiervoor hoort men, in de gemeenzame verkeering, dikwijls *blinddoeken*. Van hier *blindhokker*, *blindhokking*.

BLINKEN, o. w., *ik blonk*, *heb geblonken*. Glans van zich geven, afschijnen: *het goud blinkt*. Van hier het spreekw.: *het is al geen goud dat er blinkt*, vele dingen zijn zoo niet als zij wel schijnen. *Blinkende sterren*. Zamenstell.: *blinkworm*, glinsterworm.

BLOED, o.: *de omloop van het bloed*; *dik*, *dun bloed*. *Hij ziet er uit als melk en bloed*, heeft eene frissche, gezonde kleur. *Het bloed steeg mij in het aangezigt*, van schaamte, gramschap enz. *In koelen bloede*, zonder drift. *Zijne handen met bloed bevlekken*, fig., eenen moord begaan. *Er is*, *in dezen oorlog*, *veel bloed vergoten*, vele menschen zijn daarin omgekomen. *Naar bloed dorsten*, wreed, wraakgierig zijn. Fig.: *het is mijn eigen zweet en bloed*, ik heb het door mijnen zuren arbeid verkregen. Geboorte, afkomst: *uit edel bloed gesproten*. Verwantschap, maagschap, en daaruit ontstaande toegenegenheid: *het is geene deugd*, *iemand*

iemand iets goeds toe te wenschen, *voor wien het bloed in mij spreekt. Het bloed kruipt*, *waar het niet gaan kan*, spreekw., in de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor: de kracht der bloedverwantschap laat zich altoos bemerken. Het leven der menschen, dewijl het bloed een wezenlijk gedeelte van hetzelve uitmaakt: *goed en bloed voor iemand opzetten.* Voor een slecht, of onnoozel mensch, is het mannel.: *hij is een bloed; een dronken bloed.* Van hier *bloedachtig*, *bloedader*, *bloedagaat*, *bloedbad*, *bloedbeuling*, *bloeddorstig*, *bloeddorstigheid*, *bloedeloos*, *bloedgang* (roode loop), *bloedgeld*, *bloedgetuige*, *bloedgierig*, *bloedhond*, *bloedig*, *bloedkoraal*, *bloedkruid*, *bloedlaauw*, *bloedloop* (bloedgang), *bloedraad*, *bloedregt*, *bloedrijk*, *bloedrood*, *bloedschande*, *bloedschandig*, *bloedschender*, *bloedschending*, *bloedschendster*, *bloedschuld*, *bloedschuldig*, *bloedspuwing*, *bloedstelpend*, *bloedstorting*, *bloedvat* (bloedader), *bloedvergieter*, *bloedvergieting*, *bloedvergietster*, *bloedverwant*, *bloedverwantschap*, *bloedverwig*, *bloedvin*, *bloedvlag*, *bloedvloed*, *bloedvriend*, *bloedvriendin*, *bloedvriendschap*, *bloedworst*, *bloedzucht* (bloeddorstigheid), *bloedzuchtig*, *bloedzuiger*, *bloedzuiverend*, *bloedzuivering*, *bloedzweer* (bloedvin), enz. Zie ook *zweet.*

Het behoort, waarschijnlijk, tot ons *bloeijen*, hetwelk, oorspronkelijk, met eene levendige kleur, even als de roode is, zigtbaar worden beteekent.

BLOEDEN, o. w., *ik bloedde*, *heb gebloed.* Bloed lozen. Eigenlijk: *de wond bloedt nog*, fig., de smert wordt nog gevoeld, het leed is nog niet vergeten. *Uit den neus bloeden.* Fig.: *het hart bloedt*, wanneer men eene gevoelige smert gewaarwordt. Gevoel van bedreven kwaad hebben, boeten, straf lijden: *hij zal daarvoor moeten bloeden. Neen Govert, ghij zult bloeden.* VOND. Van hier *bloeding.* Zie ook *zweeten.*

BLOEI, m. De staat, waarin eene plant, of een gewas, gezegd wordt te bloeijen: *de lindenboomen staan in den bloei.* Fig., kracht en schoonheid: *in den bloei zijner jaren.*

BLOEIJEN, o. w., *ik bloeide*, *heb gebloeid.* In den bloei staan: *de appelboomen beginnen reeds te bloeijen.* Fig., zich in eenen staat bevinden, waarvan men veel

veel goeds kan hopen; in den verhevenen spreektrant, zoo wel van des menschen leeftijd: *de bloeijende ouderdom*, de jeugd; als van deszelfs welvaart: *reeds bloeit zijn geluk; hij geniet eene bloeijende gezondheid.* Over het algemeen, zich in welstand bevinden: *de wetenschappen bloeijen. Dat land is gelukkig, waarin de kunsten bloeijen. De koophandel bloeit.* Van hier *bloeimaand* (meimaand), *bloeitijd.*

BLOEISEL, zie *bloesem.*

BLOEM, v., meerv. *bloemen.* Het gedeelte van eene plant, waarin het zaad vervat is, en hetwelk voor het gezigt en den reuk, door verscheidenheid van kleuren en geuren aangenaam is. *Bloemen plukken.* Fig., de maandelijksche zuivering van het vrouwelijk geslacht, *de bloem*, of in het meerv. *bloemen*, genoemd. Sieraad, optooisel: *de bloemen van welsprekendheid. Bloemen plukken* bezigt VOND., in den zin van vorderingen maken: *indien gij eenige bloemen op den Helikon plukken wilt*, indien gij vorderingen in de dichtkunst wilt maken. Het fijnste en beste eener zaak, het voortreffelijkste in zijne soort: *bloem van meel; de bloem uit het meel ziften. Bloem van bismuth, bloem van zwavel.* Ook van menschen: *de bloem der jongelingen, der maagden. Jozef, bloem van Jakobs zes paer zoonen.* MOON. *De bloem van zijne jeugd.* Uit hoofde van de vergankelijkheid der bloemen, wordt eene vergankelijke zaak *eene bloem* genoemd:

Mevrouw, gij noemde uw dochter flus een bloem,
. . . .
Maer zaeghtge noit, des morgens, bloemen staen,
En vontze, voor den avontstont, vergaen? VOND.

Van hier *bloembed, bloembol, bloemgodin, bloemhof, bloemig, bloemist, bloemknop, bloemkool, bloemkrans, bloemmand, bloemmarkt, bloemmeel* (ook meelbloem), *bloempap, bloemperk, bloempot, bloemrijk, bloemschilder, bloemstuk, bloemtuin, bloemtijd* (bloeitijd), *bloemwerk.*

TUINM. houdt het voor eene verkorting van *bloesem.*

BLOESEM, m., meerv. *bloesems.* Bij KIL. *bloedsel*, anders ook *bloeisel, bloeisem*, van *bloeijen.* Eigenlijk, de ontslotene knoppen der vrucht dragende boomen: *de bloesem valt van de boomen af. Die boom is vol bloe-*

bloesems. Van hier het weinig gebruikte *bloesemen*, voor bloesems dragen, bloeijen. De Bybelvert. bezigen dit *bloesemen*, op eene wijs, waarvan ik geen ander voorbeeld weet: *hij brachte bloeijsel voort, en bloesemde bloesem.*

BLOK, o., meerv. *blokken.* Een groot, onbewerkt stuk hout, steen, of metaal. *Houten, marmeren, steenen blok. Een hakblok*, waarop men hout enz. hakt. *Zoo knieltze voor het block.* Vond. *Een blok tin, marmer* enz. *Een vleeschhouwers blok. Een blok aan het been hebben*, om niet weg te loopen, van menschen en van paarden. Oul. werden de gevangenen met de beenen in een *blok* gezet, waarvan *in het blok liggen.* Kil. heeft het ook in deze beteekenis, en v. Hass. voegt daarbij, dat te Arnhem en Hattem zulk een blok nog te zien is. Zie ook *stok.* Van hier de spreekwijs: *met een blok aan het been zitten*, door eenig ding belemmerd zijn. *Hij is zoo ongevoelig als een blok. Blok* is ook een takel, anders *takelblok.* Fig. in den gemeenen spreektrant, een stijf, ongevoelig mensch: *hij is een regt blok.* Grof, zwaar, log, van kinderen: *het is een blok van een kind.* Hooft bezigt het, voor eene zamenverbondene menigte; waarvan nog eenige naast, of bij elkander staande huizen *een blok huizen* genoemd worden. Zamenstell. zijn: *blokbeeld, blokhuis*, (eigenlijk, een van blokken vervaardigd huis, eene burg — eene van blokken gemaakte schans, of een bolwerk; ook eene gevangenis, waar men de gevangenen in het blok leide), *blokland, blokmaker, blokmakersknecht, blokmakerswinkel, bloktin, blokzilver.* Voor *holblok, holblokken*, anders klompen, zegt men ook enkel *blokken*, en, in sommige oorden van ons Vaderland, *bloken.*

BLOKKEN, o. w. *Ik blokte, heb geblokt.* Kil. *blokcare.* In den gemeenen spreektrant, voor zwaar werken, altoos bezig zijn, zich ijverig oefenen: *hij blokt te veel. Ik heb drie maanden daaraan geblokt.* Van hier *blokker, blokster, blokking.*

BLOND, bijv. n. en bijw., *blonder, blondst.* Witachtig, geelachtig, zoo van het gezigt, als van het haar, in tegenoverstelling van bruin: *zij is zeer blond. Een blond man. Blond haar. Iemand blond en blaauw slaan.*

Een

Een blonde, *eene blonde*, voor iemand, man, of vrouw, die blond is. Van hier *blondheid*.

Dit woord is, waarschijnlijk, van het fr. *blond* ontleend. *Blondus* en *blundus* hadden, in het middeleeuwsche lat., dezelfde beteekenis.

BLOOD, *bloode*, in de dagelijksche verkeering, *bloo*, *bleu*, bijv. n. en bijw., *blooder*, *bloodst*. Vreesachtig, ontijdig beschaamd: *in gezelschap van vreemde menschen is hij altijd bloo. Zij is de blooste* (*bloodste*) *van allen*. Van hier *bloodaard*, *bloodhartig*, *bloodhartigheid* (*bloohartig*), *bloodheid* (*blooheid*). Waarschijnlijk behoort het tot *bloeden*, *bloeijen*, en drukt alsdan het denkbeeld van schaamrood uit.

BLOOT, bijv. n. en bijw., *blooter*, *blootst*. Naakt, onbedekt: *een bloote degen*, in tegenstelling van eenen, die in de scheede steekt. *Met bloote voeten*. Somwijlen wordt *naakt* bij *bloot* gevoegd, om de grootste armoede uit te drukken: *zij zijn naakt en bloot;* en *blot* heeft, in het oudvriesche, de beteekenis van arm. Fig., onbeschut: *zich bloot geven*, een gedeelte van het ligchaam onbeschut laten (in het schermen), alwaar men gewond kan worden; en in eene ruimere beteekenis, zijne zwakheid, zijn geheim verraden, zijne verlegenheid, zijne behoefte, zijne gedachten openbaren. *Zich aan het gevaar bloot stellen; voor eene ziekte bloot staan*, gevaar loopen, om ziek te worden. Alleen, niets dan: *het is een bloote argwaan*, niets anders dan argwaan; *de bloote waarheid zeggen. Hij heeft het bloote huis*, niets anders dan het huis. *Onder den blooten hemel liggen*, niets dan den hemel tot bedekking hebben. *De bloot zinlijke mensch; het komt bloot daarop aan*, of enz. Van hier *blootheid*, *blootelijk*, en de zamenstell. *blootshoofds*, *blootsvoets*.

Van dit woord komen de trappen van vergrooting zelden voor, dewijl het, gemeenlijk, eene zoo volkomene berooving aanduidt, welke voor geene vergrooting vatbaar is.

BLOOTEN, b. w., *ik blootte*, *heb gebloot*. Van *bloot*. Eigenlijk, bloot maken; doch hiervoor gebruikt men thans, doorgaans, *ontblooten*. Oul. beteekende het ook ontblooten, in den zin van berooven. Thans wordt het alge-

gemeen gebezigd, voor het haar van de vellen, of huiden, afschaven: *vellen blooten;* waarvoor men meestal, schoon verkeerdelijk, *vellen plooten* hoort zeggen. Van hier *blooter*, *vellenblooter*.

BLOS, m. Een helder aangenaam rood, in het aangezigt, ten teeken van eene bloeijende gezondheid: *bewaer dien vrolijken blos op uwe sneeuwwitte wangen.* VOND. *De blos der gezondheid gloeit op hare kaken.* Roodheid van schaamte: *eenen blos krijgen*, *iemand eenen blos aanjagen.* Zamenstell.: *schaamteblos*.

BLOZEN, o. w., *ik bloosde*, *heb gebloosd.* Van *blos.* Rood worden, van het menschelijke aangezigt: *zij bloosde*, kreeg eenen blos. *Van schaamte blozen. Blozende wangen.* Somwijlen wordt het ook bedrijv. gebezigd: *het schaemrood bloost zijn kaken.* PAFFENR.

BLUSSCHEN, b. w., *ik bluschte*, *heb gebluscht.* Lesschen, dooven: *zoo wort met vier het eeuwigh vier gebluscht.* VOND. *Den brand blusschen. Zijnen brand blusschen*, figuurl., zijne heete drift voldoen. *Kalk blusschen*, *gebluschte* en *ongebluschte kalk.* Oul., wordt dit *blusschen*, in het algemeen, voor wegnemen, doen eindigen, gebezigd, als: *het verdriet*, *het genoegen*, *den honger*, *schulden*, enz. *blusschen.* Van hier *blusscher*, *bluschster*, *blussching.* Zamenstell.: *bluschgereedschap*, (brandgereedschap) *bluschpot*. (doofpot) *bluschvat* enz.

Blusschen, bij KIL. ook *blesschen*, is van *lesschen*, met eene voorgevoegde *b*.

BLUTS, *blutse*, v., meerv. *blutsen.* Een woord, hetwelk reeds begint te verouderen, beteekenende eene holligheid, door drukking veroorzaakt. HALMA neemt *bluts* voor eene buil; doch HUYDEC. meent, dat deze woorden regt tegen elkander overstaan. In den dagelijkschen spreektrant bezigen wij *bluts* ook als een bijw., voor ledig, ontbloot: *ik ben bluts*, ik heb niet meer. En zoo zegt HOOFT ook: *van minnepijlen bluts.* Van hier het volgende *blutsen*.

BLUTSEN, b. w., *ik blutste*, *heb geblutst.* Kneuzen, drukken, zoo dat er eene kleine holligheid op de plaats blijft: *ook is uw beukelaar nog ongeblutst van 't schieten.* VOND. *Ik zelf droeg zorg om 't ooft te plukken, uit vrees van blutsen, of van drukken.* MOON.

MOOY. Oul. werd het ook voor slaan en stooten gebezigd, b. v. *van zijn geblutsten kop*, — *den nek te blutsen*. HOOFT. Van hier *blutskoorts* enz.

BOBBEL, m., meerv. *bobbels*. Waterbobbel, waterblaas. Ook eene blaar: *ik heb bobbels op mijne handen*.

BOBBELEN, o. w., *ik bobbelde*, *heb gebobbeld*. Blazen opwerpen. Voor *bobbelen*, zegt men ook *bobberen*. Van hier *bobbeling*. *Bobbel* en *bobbelen* worden, gemeenlijk, om de bolheid en opgezwollenheid, welke daardoor aangeduid wordt, tot den wortel *bol* gebragt. Zij schijnen, bovendien, met het lat. *bulla* en *bullare* in verband te staan.

BOD, o. Van *bieden*. Het geen men biedt, uitloving: *ondank beging men met dit bodt*. HOOFT. *Zijn bod verbeteren*, meer bieden. *Iets in het bod stellen*, *een bod doen*.

BODE, m., meerv. *boden*. Iemand, die ter verrigting van iets gezonden wordt: *verwacht den blijden bode*. *Bode van Staat*. Voor dienstbode, of iemand, dien men in dienst heeft, is het in beide geslachten gebruikelijk; doch hiervoor bezigt men, gemeenlijk, *dienstbode*. *Boden houden*, *in dienst hebben*. De vrouwelijke naam van *bode* is *bodin*. Zamenstell. zijn: *bodeambt*, *bodeschap* (het ambt van eenen bode), enz.

BODEM, m., meerv. *bodems*. Het onderste van eenig ding. *De bodem van een vat*; *tot den bodem uitdrinken*, geheel uitdrinken. *De bodem der zee*. *De bodem van een schip*, en, bij overdr., voor het schip zelf: *ik had zes bodems onder mijn bevel*. De oppervlakte der aarde, in tegenoverstelling van den hemel, zonder meerv., gemeenlijk, *aardbodem*. De grond, of het land, waar men woont: *wij zullen den vijand van onzen bodem afhouden*. Ook wordt aan het hart *een bodem* toegeschreven: *hij ziet op den bodem van mijn hart neder*, kent mijne geheimste gewaarwordingen. Somwijlen wordt *bodem*, in de gemeenzame verkeering, tot *boom* zamengetrokken. Zoo wordt, b. v., een rond stuk was, of vet, hetwelk op den bodem van een vat gegoten, deszelfs gedaante aangenomen heeft, *een boom vet*, *een boom was* genoemd; welk laatste ook den naam van *wasboom* draagt. Van hier *bodemloos*, zonder bodem, *bodemen*, bedr. w.: *een vat bodemen*, eenen bodem inzetten.

Van

Van dit *bodem* zijn verscheidene spreekwijzen ontleend, als: *op eenen effen bodem zijn*, geene schulden hebben; *iets den bodem inslaan*, verijdelen, vernietigen: *hij heeft al mijne ontwerpen den bodem ingeslagen; het vaatje op den bodem zetten*, geheel uitdrinken.

Het is een zeer oud woord, daar reeds het gr. βυθος, βυθμος, πυθμην, βενθος, volgens HESYCHIUS, *bodem* beteekent.

BODEMEN, b. w., zie *bodem*.

BODEMERIJ, v., meerv. *bodemerijen*. In de zeesteden gebruikelijk, voor geldschieting, verzetting, of beleening op een schip, of deszelfs lading: *zijn geld op bodemerij uitzetten; geld op bodemerij opnemen*. Van hier *bodemerijbrief*, schriftelijke verzekering daaromtrent.

BODENBROOD, o. Bodenloon, het geschenk, hetwelk men eenen bode geeft, die schielijkst en eerder, dan een ander, eene goede tijding brengt: *ik zal bodenbrood bij u verdienen*. Het, in de gemeenzame verkeering, gebruikelijke *boonbrood* is eene verkorting hiervan. Bij KIL. komt dit *bodenbrood*, en bij NOTK. *potinbrot*, in de beteekenis van het evangelie voor. *Bodenbrood* zou, volgens deszelfs zamenstelling, ook brood, voor de boden, of dienstboden, geschikt, kunnen beteekenen.

BODENLOON, zie *bodenbrood*.

BODIN, zie *bode*.

BOEDEL, m., meerv. *boedels*. Eigendom, bezitting: *zijn boedel is door dit huwelijk aanmerkelijk verbeterd*. Erfenis, nalatenschap: *den boedel aanvaarden*. Dit *boedel* wordt ook zamengetrokken tot *boel*, voor inboedel, in de gemeenzame verkeering: *zij zit in eenen deftigen boel*. Voor alles zamengenomen, onverschillig van welke dingen: *daar hebt gij den ganschen boel*. Voor eene menigte: *er is nog een boel van voorhanden*. Het woord *boedel* heeft ook verscheidene zamenstellingen, als *boedelhouder*, *boedelhoudster*, *boedelhuis*, *boedellijst*, *boedelredder*, *boedelscheider*, *boedelscheiding*; ook *boelhouder*, *boelhuis* enz.

BOEF, m., meerv. *boeven*. Guit, deugniet: *hij is een regte boef; de boeven vielen op hem aan*. Van hier *boefsch*, op de wijze der boeven; ook *boefachtig*, *boefachtigheid*, oul. ook *boefte; boevejagt: indien men vuiligheit van hoeren en boevejaght uitbant*. VOND.;

boevenklok, *boevenpraat*, *boevenstreek*, *boevenstuk*, *boeverij*.

Boef, zegt TUINM., was, bij de Ouden, een jongen, even als het hoogd. *Bube*. En hiermede komt het zweed. *babe*, lat. *puber*, *puer*, *pupus*, gr. βουπαις, παις, hebr. *bob* en eng. *boij* overeen. Misschien kan men van ons *boef* en het hoogd. *Bube* zeggen, dat deze woorden, door den tijd, eenen kwaden zin gekregen hebben, even als *schalk*.

BOEG, m., meerv. *boegen*. Van *buigen*. Het voorste gedeelte, of de borst van een schip, waar het sterk gebogen is: *van voor den boeg*. VOND. *Een schip dwars voor den boeg komen*, ook fig., *iemand dwars voor den boeg komen*, in eenige zaak hinderlijk zijn. *Op eenen boeg zeilen*, in het zeilen eene streek houden, ook fig., doen, gelijk men gewoon is. *Op eenen anderen boeg wenden*, in het zeilen zijne streek veranderen; ook fig., iets op eene andere wijze doen. *Over alle boegen wenden*, nu deze, dan die streek houden; fig., nu op deze, dan op die wijze, beproeven. *Het moet over dien boeg gaan*, die streek moeten wij houden; fig., op dien voet, of op die wijze, moet het gaan. Van hier ook de spreekwijs *op eenen boeg*, in eens, tegelijk: *zij kregen al dat geld, op eenen boeg*. Van dit *boeg* is het onz. w. *boegen* gevormd, voor koers zetten: *Nu boegt hij, daar de zon der Cingaleezen roost*. J. D. MARR. Zamenstell. zijn: *boeganker*, *boegkruisen*, (laveren) *boeglegger*, *boeglijn*, *boegseren* (met eenen basterduitgang), ook *boegscheren*, *boegsjaarden*, een schip met roeischuiten voorttrekken, voortslepen; *boegspriet*, *boegsteng*, *boegstuk*, enz., alle in de scheepvaart gebruikelijk.

BOEGKRUISEN, zie *boeg*.

BOEGSEREN, zie *boeg*.

BOEI, v., meerv. *boeijen*. Scheepswoord, beteekenende eene ton, of een blok, hetwelk op het water drijft, en de plaats aanwijst, waar het anker ligt. WINSCHOOTEN brengt hiertoe de spreekwijs: *hij heeft een kop, als eene boei*, als een blok. Zamenstell. zijn: *boeiplank*, *boeireep*, *boeitang*.

BOEI, (lat. *boia*), v., meerv. *boeijen*. Band, kluister: *met de stalen boei aan 't been*. DE DECK. *In de boei-*

boeijen sluiten, *zitten*. Het meerv. *boeijen* wordt ook voor de gevangenis zelve genomen: *het geregt is in de boeijen*, om de gevangenen te verhooren. Fig.: *met de boei des huwelijks belast*. DE DECK. *Een vrijheer in de boei*, *een eeuwige gevangen*, bij HUYG., voor eenen koning.

BOEIJEN, b. w., *ik boeide*, *heb geboeid*. Binden, kluisteren: *iemand boeijen*; *geboeid aan handen en voeten*. Fig., tot liefde dwingen: *hare oogen zochten mij te boeijen*. In den scheepsbouw, is *boeijen*, voor *opboeijen*, gebruikelijk, beteekenende een schip, langs het boord, met planken hooger maken. Van hier *boeibord*, *boeiplank*.

BOEIJER, m., meerv. *boeijers*. Zeker schip met eene platte kiel, zijnde voor en achter hoog opgeboeid: *zij veroverden eenen boeijer met haring*. HOOFT.

BOEK, o., meerv. *boeken*. Verscheidene, tot een geheel zamengebondene, bladen papier: *het onvoldrukte boek*. HOOFT. *Een boek uitgeven*, laten drukken en verkoopen. *Te boek stellen*, *zetten*, bij de kooplieden. Een gedeelte van een geschreven, of gedrukt boek, eene afdeeling van een werk: *het derde boek*; *het geheele werk bestaat in vier boeken*. Eene hoeveelheid van papier: *een boek papier*. In deze beteekenis, namelijk van eene hoeveelheid, wordt het, wanneer een talwoord voorafgaat, even als *pond*, *lood* enz., niet in het meerv., maar in het enkelv. gebezigd: *tien boek papier*. In de dagelijksche verkeering, bezigt men de spreekwijs: *zijn boek opendoen*, zijne geheimen vertellen. Ook: *een boekje van iemand opendoen*, d. i. iets kwaads van hem aan den dag brengen. Zamenstell. zijn: *boekbeslag*, *boekbinden*, *boekbinder*, *boekbinderij*, *boekdeel*, *boekdrukken*, *boekdrukker*, *boekdrukkerij*, *boekenkamer*, *boekenkas*, *boekenkraam*, *boekerij*, *boekhandel*, *boekhandelaar*, *boekhouden*, *boekhouder*, *boekoefenaar*, *boekoefening*, *boekverkooper*, *boekverkoopster*, *boekwerk*, *boekwinkel*, *boekworm*, ook als scheldnaam, voor eenen boekverkooper; *boekzaal* enz.

Het woord schijnt zijnen naam ontleend te hebben van den *boeken-* of *beukenboom*; dewijl men, in oude tijden, op de afgeschilde basten van boomen plagt te schrijven, en inzonderheid op die der *beuken-* of *boekenboomen*.

men. Om die zelfde reden noemden de Latijnen een boek *liber*, hetwelk ook eenen bast beteekent. ADELUNG vindt deszelfs oorsprong in *buigen.*

BOEKEN, b. w., *ik boekte, heb geboekt.* Van *boek.* Te boek zetten: *ik zal het maar boeken.*

BOEKENBOOM, zie *beuk.*

BOEKSTAAF, (bij KIL. ook *boekstaf*) v., meerv. *boekstaven.* Letter, eigenlijk drukletter: *die d'eerste boekstaaf sneet uit boomen.* VOND. Van hier *boekstaven*, voor spellen; doch beide zijn weinig meer in gebruik.

BOEKWEIT, v., zeker koorngewas: *hij haelt de boekweite uit zijne korven.* VOND. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *boekweiten: boekweiten koek, meel* enz.

TUINMAN leidt het af van *boek*, *boeken*, *boekenboom*, omdat dit graan naar de vrucht van dien boom gelijkt, en van *weit*, d. i. tarw.

BOEL, zie *boedel.*

BOEL, m. en v., meerv. *boelen.* Een man, of eene vrouw, die in ontucht leeft. Mannel.: *hoe Vulcaen den boel verrast.* VOND. Vrouwel.: *gewondt van de welzingende boel.* VOND.

Oul., werd *boel* ook in eenen goeden zin, voor minnaar, minnares, gebezigd. Ook vindt men het voor echtgenoot gebruikt. Ja het schijnt, volgens WACHTER, dat Vorsten en voorname personen malkander den naam van *boel*, als eenen eertitel, plagten te geven. Zoo schreef RYNOUT, hertog van Gelre, van zijnen broeder EDUARD: *in naeme ons lieven boelen heeren Eduards.* Bij KIL. en PLANTYN, heeft *boel* ook de beteekenis van eene dienstmaagd.

BOELEN, o. w., *ik boelde, heb geboeld.* Thans is *boeleren*, met eenen basterduitgang, meest in gebruik, voor: in ontucht leven, overspel bedrijven. Oul., werd het, even als *boel*, ook in eenen goeden zin, voor liefhebben, en iemands liefde trachten te verwerven, gebezigd; en het schijnt dus, als zoodanig, met het gr. φιλειν, liefhebben, en φιλος, een vriend, een geliefde persoon, in verband te staan. Ook is het opmerkelijk, dat het hebr. בעל eenen man beteekent. Van hier *boeleerder*, *boeleerster.* Ook het verouderde *boelschap*, ontucht, waarvoor HOOFT *boelaadje* bezigt: *indien dit bosje klappen kon, wat melde 't al boelaadje!* BOE-

BOELEREN, zie *boelen.*
BOENDER, zie *boenen.*
BOENEN, b. w., *ik boende, heb geboend.* Glad en glanzig maken: *stoelen boenen.* Schrobben, schoonmaken: *de stoep, de straat boenen.* Overdragt., wegjagen: *iemand van eene plaats boenen.* Van hier *boender*, ook voor een huisselijk werktuig, een borstel van hei gemaakt.
BOER, m., meerv. *boeren.* Landbouwer, huisman, iemand, die het land bouwt. De vrouwelijke naam is *boerin.* Figuurlijk, een lomp, onbeleefd mensch: *hij is een regte boer.* Eene oprisping der maag, in den gemeenen spreektrant: *boeren laten*, oprispen. Van hier *boerachtig*, *boerachtigheid*, *boerenboon* (groote boon), *boerenbrood*, *boerenbruiloft*, *boerendans*, *boerenfeest*, *boerenfluit*, *boerenhuis*, *boerenhut*, *boerenjongen*, *boerenkermis*, *boerenkost*, *boerenknecht*, *boerenkrijt*, *boerenleven*, *boerenlied*, *boerenmeid*, *boerenstand*, *boerenwerk*, *boerenwoning*, *boersch*, *boerschheid* enz.

Boer is zamengetrokken van *bouwer*, en dit is van het werkw. *bouwen*, in de beteekenis van het land bearbeiden. Dit *bouwer* (hoogd. *Bauer*) is, voorheen, even zoo als thans *boer*, in gebruik geweest: *geen bouwers zich vermoeiden.* VOND. Niet lang nadat men voor *bouwer*, *boer* gezegd heeft, het welk omtrent het midden der zestiende eeuw heeft plaats gehad, is het woord *boerman* in gebruik gekomen. Wij vinden het bij KIL. en anderen: *de boerman verstaet hem op de landbouwinghe.* R. VISSCH.
BOERDERIJ, zie *boeren.*
BOEREN, o. w., *ik boerde, heb geboerd.* Van *boer.* Het land bouwen, vee hoeden, het werk van eenen boer verrigten: *hij heeft, op deze landhoeve, zeven jaren geboerd.* In den gemeenen spreektrant, voor: oprispen: *foei, is dat boeren!* Van hier *boerderij*, eene boerenwoning.
BOERSCH, bijv. n. en bijw., *boerscher*, *boerscht.* Boerachtig, tot den boerenstand behoorende: *boersche zeden.* Lomp: *hij gedroeg zich zeer boersch.* Van hier *boerschheid.*
BOERT, v. Jok, scherts: *het was alles boert; hij sprak niets dan boert.* Van hier *boertachtig*, *boertig.*

tig. Zamenstell.: *boertrede*, *boertwoord*, bij HOOFT.

BOERTEN, o. w., *ik boertte*, *heb geboert.* Schertsen, spotten: *hij is een liefhebber van boerten. Ik zeide het al boertende.* Van hier *boerter*, *boerterij.*

BOETE, v., meerv. *boeten.* Berouw over begane zonden, zonder meerv.: *boete doen*, berouw toonen. Van hier *boeteling*, m. en v., die boete doet. Geldstraf: *iemand eene boete opleggen*, *in de boete vervallen*, *de boete betalen.* Zamenstell. zijn: *boetpreek*, *boetpsalm*, *boetvaardig*, *boetvaardigheid*, *boetvaardiglijk. Boete* is, oul., ook gebruikelijk geweest voor hulpmiddel, verbetering.

BOETEN, b. w., *ik boette*, *heb geboet.* Straf lijden om iets: *met uwen hals*, *met uw bloed*, *zult gij deze beleediging boeten.* Bevredigen: *zijne lusten boeten*, oul. ook *honger en dorst boeten. Voor iets boeten* kan als onzijd. beschouwd worden: *hij zal daarvoor boeten.* Gelijk het zelfst. *boete* gebruikelijk geweest is voor hulpmiddel, verbetering, zoo komt het werkw. *boeten* ook in den zin van verbeteren, herstellen, voor; en het is als zoodanig nog bij ons in gebruik, in de spreekwijzen: *het vuur boeten*, aansteken, beter doen branden, *de netten boeten*, de gescheurde netten digt maken, *eenen ketel boeten*, lappen, waarvan *ketelboeter* enz. Van hier *boeter*, *boeting.*

BOETSE, (bij KIL. ook *bootse*) een verouderd zelfst. naamw., beteekenende eene belagchelijke gebaarmaking, jokkernij, snakerij, waarvan het bijv. *boetsig*, lustig, vrolijk, aardig, door jokkernij lagchen verwekkende. Hiertoe behoort ons *boetsemaker*, dat in de *kantteek.* op de BYBELVERT. voorkomt, alwaar het woord *spotachtigen* door *boetsmakers* verklaard wordt. Voor de *b* verkiest echter het algemeene gebruik de *p*, en zegt *poets*, *poetse*, voor klucht: *iemand eene poets spelen*; *poetsig*, *poetsemaker*, ook *pots*, *potsig* enz.

BOETSEREN, b. w., *ik boetseerde*, *heb geboetseerd.* Iets van klei, was, enz. vervaardigen, inzonderheid eene beeldtenis: *hij is fraai in was geboetseerd.* Van hier *boetseerder*, *boetsering.*

Dit basterdstaartige *boetseren* is, bij KIL. en anderen, ook *bootseren*, waarschijnlijk van *bootsen*, waarvan *nabootsen.*

BOETVAARDIG, bijv. n. en bijw., *boetvaardiger*, *boetvaardigst*. Boete, of dadelijk berouw over de zonde aan den dag leggende, of vaardig en bereid, om het gebrekkelijke te verbeteren: *een boetvaardig gemoed*, *een boetvaardige zondaar*. Van hier *boetvaardigheid*, *boetvaardiglijk*.

BOEZEL, m., meerv. *boezels*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere stof voor de kleederdragt: *witte*, *ruwe boezel*. Dewijl van deze stof, veelal, de schorteldoeken, die de vrouwen voor het lijf dragen, plegen gemaakt te worden, voeren dezelve, in de gemeenzame verkeering, ook den naam van *boezels*, ook *boezelaars*.

BOEZELAAR, zie *boezel*.

BOEZEM, m., meerv. *boezems*. In het algemeen, alles, wat iets bevat, of besluit, als afkomstig van het verouderde *bo-en*, besluiten. Wijders, de ruimte in de kleeding voor de borst, inzonderheid ten aanzien van de kleederdragt der Ouden: *de hand in den boezem steken*. Iets in den boezem dragen, ook fig., koesteren: *eene slang in den boezem dragen*, eenen geheimen vijand goed doen: *die de verkleumde slang in den boezem stooft*. Hooft. Fig., dat gedeelte des ligchaams, hetwelk daardoor bedekt wordt, de borst, en inzonderheid bij de Vrouwen: *een schoone boezem*, *een volle boezem*; *ik rustte op haren boezem*. In eene ruimere beteekenis, het hart: *de liefde sloop in haren boezem*. Ook wordt aan de zee *een boezem* toegeschreven, voor eenen inham: *de boezem der zee*, ook *zeeboezem*. Zamenstell. zijn: *boezemgreep*, *boezemvriend*, *boezemvriendin*, *boezemvriendschap*. Bij Kil. *boezemwees*, (*posthumus*), een kind, dat, na zijns vaders dood, ter wereld komt.

BOF, v., meerv. *boffen*, stoot, duw: *ik gaf hem eene bof in de zijde*. Zoo zegt men ook *op eene bof*, voor eensklaps. Zie *boffen*.

BOFFEN, b. w., *ik bofte*, *heb geboft*. Waarschijnlijk, een klanknabootsend woord, afgeleid van het geluid, hetwelk iets, dat gestooten, of gesmeten wordt, maakt: *van boven neder boffen*, werpen. Hooft.

BOGCHEL, m., meerv. *bogchels*. Een hooge, of kromme rug: *eenen bogchel hebben*. In den gemeenen spreektrant,

trant, voor den rug zelven: *op zijnen bogchel krijgen.* Van hier *bogchelaar*, *bogchelaarster*, die eenen bogchel heeft. Van *bogchel* is het onz. werkw. *bogchelen* gevormd, in den gemeenen spreektrant, voor naarstig arbeiden, als met eenen gebogen rug zich daartoe inspannende.

Het woord *bogchel* is, ongetwijfeld, om de daardoor aangeduide bogt van den rug, van het werkw. *buigen* afkomstig.

BOGCHELAAR, zie *bogchel.*

BOGCHELEN, zie *bogchel.*

BOGEN, b. w., *ik boogde*, *heb' geboogd.* Roemen, pogchen. Met *op*: *Geen andre magh bij haer op puyk van schoonheidt boogen.* HOOFT. Dit woord wordt, in dezen zin, bij KIL. en PLANT. niet gevonden. Ook schijnt het, voor ruim twee eeuwen, eerst in gebruik gekomen te zijn. HUYDEC., die met dit woord niet zeer ingenomen is, gist, dat *bogen op iets* zoo veel zegt als: zich eenen eerboog van iets oprigten; of dat het van *beoogen* is zamengetrokken. Doch tegen dit laatste merk ik alleenlijk aan, dat *bogen* dan de scherplange *oo* (*boogen*) moest hebben, daar de algemeene uitspraak, intusschen, alleen de *o* (*bogen*) laat hooren. Natuurlijkst is de afleiding van *bogg*, in den zin van roem, pracht, hoovaardij.

BOGT, v., meerv. *bogten.* Van *buigen.* Kromte; *de bogt van eenen boog. Die weg heeft verscheidene bogten.* Van eene reede, die binnenwaarts gebogen ligt, inham: *de bogt van Frankrijk.* De bogt, of boog, van een touw, dat aan beide einden vastgehouden en omgeslingerd wordt: *in de bogt springen*; en van hier de spreekwijs: *voor iemand in de bogt springen*, het voor iemand opnemen. Voor in de bogt springen, heeft HOOFT het werkw. *bogten* (*bochten*). In den gemeenen spreektrant, wordt *bogt* ook voor alles genomen, wat slecht is: *bogt van volk*, *bogt van tabak* enz. Van hier *bogtig*, met bogten, bij HOOFT ook voor overbuigende, overhellende: *bogtig ten bederve.*

BOHA, *boeha*, tusschenwerpsel: *zij schreeuwden boha!* Ook wordt het als zelfst. gebezigd: *boha maken*, veel geraas en getier maken. *Hetgeen tot zoo groot eenen boha paste.* VOND. *Niet met een deel bohaes*, *of* ui-

uiterlyck geruchts. J. DE DECK. Van hier is, in den gemeenen spreektrant, het zelfst. *bohamaker*, voor iemand, die veel geschreeuw en geweld maakt, gebruikelijk.

BOK, m., meerv. *bokken*. Het mannetje van de geit, anders *geitebok*; ook het mannetje van eene ree, *reebok*. Overdragt., voor een lomp, stuursch, onbeleefd mensch: *hebt gij ooit zulk eenen bok gezien?* In den gemeenen spreektrant is *eenen bok maken*, of *schieten*, voor zich vergissen, eenen misslag begaan, gebruikelijk. Ook draagt zeker werktuig, bestaande uit twee stutten, aan de boveneinden vast gemaakt, dienende, om eene zwaarte op te hijschen, dezen naam. Insgelijks wordt zeker vaartuig, waarmede men schuiten, die in den grond liggen, boven water haalt, *een bok* genoemd; en *een bokje* is een kleine stoel zonder leuning. Of deze benamingen van de eene of andere gelijkheid met eenen bok ontleend zijn, dan of derzelver oorsprong elders moet gezocht worden, is niet zeker. Van hier *bokachtig*, *bokachtigheid*, *bokkenbaard*, *boksbaard*, *bokkenhaar*, *bokkenleder*, *bokkenleer*, *bokkenvel*, *boksleer*, *boksvel*, *bokshoorn*, *boksoor*, in de scheepvaart, *bokspoot*, *boksvoet*, enz.

WACHTER leidt het van het oude *bocken*, *bochen*, d. i. stooten, af.

BOKAAL, v., meerv. *bokalen*. Een drinkglas: *schuimende bokalen*.

Fr. *bocal*, lat. *baucalium*, *bocalium*, ital. *bocale*, gr. βαυκαλις. βαυκαλιον. Zij, die *pokaal* schrijven, leiden het van het lat. *poculum* af.

BOKKEN, zie *bukken*.

BOKKING, *bukking*, m., meerv. *bokkingen*. Zekere visch, gerookte haring; *engelsche bokking*. In den gemeenen spreektrant, wordt het woord *bokking* ook voor eene scherpe berisping gebezigd: *iemand eenen bokking geven*, hem doorstrijken. Van hier *bokkinghang*, de plaats, waar de bokking gerookt wordt, enz.

BOKSE, v., meerv. *boksen*. Eene broek: *om de boxen te schorten*. HOOFT.

Dit woord is, in dezen zin, nog in Oostvriesland, en elders in Nederland, in gebruik. TEN KATE vindt den oorsprong dezer benaming in de buigzaamheid van het leder, of omdat *eene bokse* van bokkenleer gemaakt wordt.

Van hier *boksen*, in de broek steken, wegnemen, stelen: *dat hebt gij weer gebokst. De boereneinden boxen zij.* HOOFT.

BOL, m., meerv. *bollen*. Alles, wat bol en rond is; kloot, ronde bal. *Aardbol, luchtbol. De bol van den hoed.* Een rond brood: *een witte bol. De bol van eene bloem*, ook *bloembol*. Het hoofd: *het schort hem in den bol;* van hier, in den gemeenen spreektrant, *bol*, voor iemand, die schrander en bekwaam in zijne zaak is: *hij is een bol.* Ook als een vleiwoord, waarmede men de kinderen aanspreekt: *mijn zoete bol.* Van dit *bol*, voor het hoofd, heeft men het werkw. *bollen*, voor den kop slaan, gevormd: *eenen os bollen*, met eenen hamer voor den kop slaan, dat hij neervalt. Zamenstell. zijn: *bolrond, bolvormig*, enz. *Losbol, schuddebol, hardebol*, waarvan de onz. w. w. *schuddebollen, hardebollen.* Zie deze woorden.

BOL, bijv. n. en bijw., *boller, bolst.* Gezwollen: *bol van aangezigt.* Van hier *bolachtig, bolachtigheid, bolheid.*

BOLDERWAGEN, m., meerv. *bolderwagens*. Een overdekte wagen, die niet op riemen hangt. Van *bolderen, bulderen*, een klanknabootsend woord, voor geraas maken, gelijk aan die soort van wagens eigen is.

BOLK, v., meerv. *bolken*. Zekere zeevisch, wijting. HOOFT gebruikt hier voor *bolling*.

BOLLEN, b. w., *ik bolde, heb gebold.* Voor den kop slaan: *En dat men ossen bollen zou.* CATS. Zie *bol.* Zeemansw., korten, minderen: *de bezaan bollen*, het zeil van de bezaan minderen.

BOLLEN, o. w., *bolde, heeft gebold.* In den gemeenen spreektrant, eene genoegelijke aandoening over iets gevoelen: *o dan, dan bolt het u te wonder* enz. J. DE DECK. *Dat bolde mij*, was mij aangenaam.

BOLROND, bijv. n. en bijw. Verheven en rond, klootrond. Zie *bol*, m.

BOLSTER, m., meerv. *bolsters*. De groene bast van noten: *de noten uit den bolster doen.* De schel van koorngewassen, anders kaf genoemd. En, daar weleer, gelijk nog bij de arme lieden plaats heeft, de bedden, kussens en dekens met dien bolster, of zulk kaf, gevuld werden; zoo is van daar de spreekwijs *bed en bulster* ontstaan.

BOLSTEREN, b. w., *ik bolsterde, heb gebolsterd. Noten bolsteren*, den bolster van de noten afdoen.

BOLWERK, o., meerv. *bolwerken*. Zekere sterkte: *het geschut is op het bolwerk gebragt*. Ook overdragt., voor beschutsel, bescherming: *dat was hem een bolwerk in zijn ongeval*.

Ten Kate leidt dit woord van *bol*, voor het hoofd, en *werk* af, zoo dat *bolwerk*, eigenlijk, een hoofdwerk van bescherming is.

BOLWERKEN, b. w., *ik bolwerkte, heb gebolwerkt*. Met een bolwerk voorzien: *die stad is sterk gebolwerkt*. Fig., en in den gemeenen spreektrant: *ik zal dat wel bolwerken*, uitvoeren, klaar maken.

BOLWORM, *bolwurm*, m., meerv. *bolwormen*. Hoofdworm. Fig.: *hij heeft den bolworm; de bolworm steekt hem weer*, zijn hoofd staat niet wel.

BOM, v., meerv. *bommen*. Het deksel, stopsel, of de prop van een vat, welks opening men *het bomgat* noemt. Behalve deze, komt, bij Kil., nog eene andere beteekenis van het woord *bom* voor, namelijk die van trommel. Zoo ook bij Vondel: *het getrommel der bomme*, — *op bezuin en bommen*. Deze benaming is ook aan zeker schiettuig gegeven, hetwelk, tot ongeluk van het menschelijke geslacht, is uitgevonden: *bommen werpen* enz. Doch misschien is *bom*, in dezen zin, verkort van *bombe* (fr. *bombe*, ital. *bomba*, deen. *Bombe*, russ. *bomba*); en hiervan is gemaakt het basterdstaartige *bombarderen*, bommen werpen, overeenkomende met het lat. *bombarda*, een stuk geschut. Hooft gebruikt het, in den zin van eene suikerdoos: *ende zenden hiernevens de bom, gestoffeerd met lekkernijen; — dan after de bom, daar de suiker in was*. Doch buiten deze plaats, weet ik hiervan geen voorbeeld meer.

In de drie eerste beteekenissen is *bom* een klanknabootsend woord (misschien ook in de laatste, als voor trommel; gelijk men nog zegt suikertrommel enz., mede van het geluid, hetwelk eene ledige blikken trommel maakt); want holle vaten, trommels en bommen maken een dof en hol geluid, hetwelk met het gr. βόμβος en het lat. *bombus* overeenkomt. Van hier *bombeen*, dik, lomp been, *bomketel* enz.

BOMBAMMEN, o. w., *ik bombamde, heb gebombamd*. Een

Een klanknabootsend woord, gevormd van het geluid der klokken.

BOMBARDEREN, zie *bom*.

BOMBAZIJN, o., meerv. *bombazijnen*. Zekere stof, die van katoen gemaakt wordt. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *bombazijnen: eene bombazijnen voering*.

Dit woord is, eigenlijk, ontleend van het lat. *bombycina*, en dit van *bombyx*, βομβυξ, een zijdeworm, of zijworm; zijnde de stof, bij de Ouden, *bombycina* genaamd, eene soort van zijde geweest, welke de latere Grieken en Latijnen βομβακιον en *bombacium* genoemd hebben. Deze benaming is, naderhand, tot de boomwol, of het katoen, uit hoofde van derzelver zachtheid, of gelijkheid aan zijde, overgegaan; en de stof, daarvan gemaakt, heeft den naam van *bombazijn*, ital. *bambagia*, *bombazo*, *bombasina*, fr. *bombasin*, gekregen.

BOMGAT, zie *bom*.

BOMMEL, m., meerv. *bommels*. Hetzelfde als *bom*, voor het deksel, of de prop van een vat. Hiertoe behoort, waarschijnlijk, de spreekwijs: *de bommel is uitgebroken, uitgeborsten*, voor: het verborgene is aan den dag gekomen; dewijl de bom, door gisting, of anderzins, van het vat geraakt zijnde, hetgeen daarin besloten was, te voorschijn komt. Ook wordt *bommel* voor zeker diertje, anders hommel, gebezigd.

BOMMEN, o. w., *ik bomde, heb gebomd*. Een klanknabootsend woord, beteekenende een hol en dof geluid maken, overeenkomende met het gr. βομβειν: *een vol vat bomt niet*. R. Viss. Bij Kil. komt het voor, in de beteekenis van trommelen, de trom slaan.

BOND, o., meerv. *bonden*. Oul., een verdrag, of eene verbindtenis van verscheidene personen, waarvoor wij thans *verbond* gebruiken: *zijns bondts gedachtig*. Camph. Van hier *bondbreker*, *bondbreekster*, *bondbrekig*, *bondbreuk*, *bondbreukig*, *bondkist*, *bondschender*, *bondschending*. Zie *verbond*.

BONDEL, *bundel*, m., meerv. *bondels*. Verscheidene zamengebondene dingen: *een bondel lappen*, *een bondel hooi*. Bijlen, met roeden omvlochten, die voor de voornaamste Overheden van Rome gedragen werden: *verzekert den schoonen bondel bijlen*. Vond.

BONDER, zie *bunder*.

BONDGENOOT, m., meerv. *bondgenooten.* Bij HOOFT *bondverwant.* Die in een verbond staat: *vrienden en bondgenooten.* Van hier *bondgenootschap.*

BONDIG, bijv. n. en bijw., *bondiger*, *bondigst.* Hetgeen vast gebonden en wel zamengevoegd, en van daar hecht, sterk en geldend is: *een bondig bewijs.* HOOFT bezigt het voor verbindend: *zulke lastbrieven waaren bondigh.* Van hier *bondigheid*, *bondiglijk.*

BONK, v., meerv. *bonken.* Een groot, lomp stuk: *eene bonk steen*, *ijs*, enz. Schonk, been: *schonken en bonken.* Zamenstell.: *zeebonk*, matroos.

BONKEN, b. w., *ik bonkte*, *heb gebonkt.* In den gemeenen spreektrant, voor slaan: *iemand bonken.*

BONS, v., meerv. *bonzen.* Klanknabootsend woord. Slag, stoot: *eene bons op de deur geven.* Fig., weigering, afwijzing: *de bons krijgen*, afgeslagen worden, in den gemeenen spreektrant.

BONSEM, *bonsing*, zie *bunsing.*

BONT, o., meerv. *bonten*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Een vel van eenig dier, hetwelk met het haar daarop bereid is: *in het bont gaan.* Van hier het onverbuigb. bijv. n. *bonten*, van bont gemaakt: *eene bonten muts.* Zamenst.: *bontwerker*, iemand die in het bont werkt., enz.

BONT, bijv. n. en bijw., *bonter*, *bontst.* Veelverwig: *een bont paard.* Dewijl de bonte kleur inzonderheid kenbaar maakt, zoo is daarvan de spreekwijs ontleend: *hij is bekend, als de bonte hond.* Erg, slecht, doch alleenlijk in den gemeenen spreektrant: *hij maakt het bont.* Van hier *bontekraai.*

BONTEN, zie *bont*, o.

BONZEN, b. w., *ik bonsde*, *heb gebonsd.* Van *bons.* Klanknabootsend woord. Slaan, stooten: *iemand van de stoep bonzen; op de deur bonzen.*

BOODSCHAP, v., meerv. *boodschappen.* Zamengetrokken van *bodeschap.* Het werk van eenen bode, of hetgeen een bode verrigt: *voor iemand eene boodschap doen.* — Tijding: *ik zal hem de boodschap brengen*, Van hier *boodschapbrenger*, *boodschaplooper* enz.

BOODSCHAPPEN, b. w., *ik boodschapte*, *heb geboodschapt.* Aankondigen: *iemand iets boodschappen.* Van hier *boodschapper*, *boodschapster*, *boodschapping.*

BOOG,

BOOG, m., meerv. *bogen*. Alles wat krom gebogen is, of eene bogtige gedaante heeft: *eene brug met drie bogen*. Zeker schiettuig, een handboog, voetboog: *den boog spannen; met boog en pijlen. De boog kan niet altijd gespannen zijn*, spreekw., men moet zich somwijlen eens verlustigen. Van hier *bogenmaker, boogschieter, boogschoot, boogschutter, boogswijze*. Oudt., werd *boog*, voor roem, pracht, hoovaardij gebezigd; en van dit *boog* hebben wij het werkw. *bogen*.

BOOGAARD, zie *boomgaard*.

BOOM, m., meerv. *boomen*. De grootste en stevigste soort van plant in het plantenrijk, of eene plant, die uit eenen enkelen wortel met eenen stam, of hoofdtronk, zich in vele takken, als zoo vele armen, uitbreidt: *appelboom, vruchtboom; boomen planten enz. De boom des levens*, een, met opzigt tot den naam, bekend gewas, in het voormalige aardsche paradijs. In de hoven wordt zekere uitlandsche boom ook met dezen naam bestempeld. *De boom der kennisse*. Bybelvert. Zamenstell. zijn: *boomaarde, boomachtig, boomagaat, boomaloe, boombast, boomblad, boombloem, boomboor, boombrand, boomdraak, booment, boomenter, boomenterij, boomgans, boomgewas, boomgodin, boomhakker, boomhakking, boomhof, boomkever, boomknoest, boomknop, boomknuist, boomkooper, boomkrekel, boomkruiper, boomkweeker, boomkweekerij, boomladder, boomloof, boomluis, boommarkt, boommos, boommusch, boomnimf, boomnoot, boomooft, boompalm, boompikker, boomplanter, boompoter, boomrijk, boomsap, boomschaduw, boomschender, boomschenderij, boomschimmel, boomslak, boomslang, boomsluiper, boomsnoeijer, boomstronk, boomtak, boomvaren, boomvrucht, boomwagen, boomwas, boomwol, boomworm, boomwortel, boomzetter, boomzijde, boomzwam*, enz.

Van dit *boom* zijn verscheidene spreekwijzen en leenspreuken afkomstig, zoo bij deftige schrijvers, als in het gemeene leven; b. v.: *hooge boomen worden het eerste van den bliksem getroffen*, groote, aanzienlijke personen staan het eerste voor haat en laster bloot. Anders: *hooge boomen vangen veel wind*; of, gelijk Cats zegt: *hoe grooter boom, hoe swaerder val. Zoo als de*

boom

boom valt blijft hij liggen, zoo als de mensch sterft, is zijn lot bepaald. *Hij teert van den hoogen boom af*, hij verteert zijn goed, zonder te letten op het verminderen zijner bezitting. *De kat uit den boom kijken*, wachten tot de zaak zich zelve ontwikkelt. *Het is een karel als een boom*, een lang, sterk man. *Eer de boom groot is, is de planter dood*, anders: *boompje groot, plantertje dood*, men slooft zich dikwijls voor anderen af, zonder zelf genot van zijnen arbeid te hebben. *De boom valt niet met den eersten slag*, men moet, om iets te bekomen, geene moeite ontzien. *Wanneer een boom ter aarde zijgt, maakt ieder, dat hij takken krijgt*, elk bedient zich van de gelegenheid. *Oude boomen willen niet verplant zijn*, wanneer oude Lieden van woning veranderen, gaan zij, veelal, sterven.

In het gemeene leven wordt *boom*, bijna, voor alles genomen, wat uit eenen geheelen boom, of deszelfs stam, vervaardigd wordt, of ook wel de gedaante van eenen boom, of boomstam, heeft: *men recht er boomen op, met takelen en touwen*, men zet de masten in het schip. VOND. Een schippersboom, een lange stok, of kloet, om binnenlandsche vaartuigen voort te stuwen: *hij steekt met een' zwaren boom de schuit van 't land.* VOND. Men noemt dit werktuig *boom*, bij KIL. ook *schipboom*, omdat het van eenen geheelen sparreboom gemaakt wordt. Van hier *boommaker*. Een draaiboom, slagboom, of sluitboom, strekkende tot een middel van afsluiting van eene haven, een water, of eenen landweg: *de boom is toe*, gesloten; *doe den boom open.* Van hier *boomgeld*, *boomklok*, *boommeester*, *boomsluiter*, *boomwachter*, enz. Een hout, of ijzer, dienende tot verzekering van deuren, of vensters: *de boomen op de deur en vensters doen. Geen grendel kon mij keeren, noch boom, noch slotwerk, staal noch ijzer, hout noch steen.* VOND. Een werktuig, bestaande uit een hout, waaraan een vat bier, of eene mand met wijn, door middel van eenen ketting gehangen, en dat dus door twee man op de schouders gedragen wordt, bij de brouwers en wijnwerkers in gebruik, ook *bierboom*, *draagboom*, *wijnboom* genoemd. — *De boom* van eenen wagen, anders *disselboom*: *met eenen korten, of langen, boom rijden.* Alle hand- en draaiboomen, om iets

iets in te schroeven enz., als *persboom*, *schroefboom* enz.

BOOMBAST, m., meerv. *boombasten*, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Eigenl., de bast, of buitenschors der boomen. Oneigenl., eene uit dien bast vervaardigde stof, die in Angola, op de kust van Afrika, verwerkt wordt, en met zijden stoffen gelijk staat.

BOOMEN, b. w., *ik boomde*, *heb geboomd*. Van *boom*, in de beteekenis van scheepsboom. Een vaartuig met eenen boom voortstuwen, ook kloeten genoemd: *hij boomde met een vlot langs d'oevers.* VOND. In de weverijen zegt men *boomen*, voor: den ketting op den boom (weefboom) brengen. Van hier *boomer*, *boomster*, enz.

BOOMGAARD, m., meerv. *boomgaarden*. Een hof, tuin, of beslotene plaats, waarin ooft- of vruchtboomen gekweekt worden. Bij verkorting, wordt, voor *boomgaard*, ook *boogaard*, gebezigd. Van hier *boomgaardenier*, *boomgaardooft*, enz.

Dit woord is reeds zeer oud. Bij NOTK. is het *baumgarten*, bij WILLER. *bomgarto*.

BOOMGELD, o., meerv. *boomgelden*. Van *boom*, voor havenboom. Havengeld, zijnde de tol, die men geeft voor het openen van eenen boom, of de afsluiting eener haven. Ook van eenen boom aan den weg, hetzelfde als hekgeld: *boomgeld betalen*.

BOOMGRENDEL, m., meerv. *boomgrendels*. De boom, of dissel, aan den ploeg, dien men anders *ploegboom* noemt.

BOOMHEVEL, m., meerv. *boomhevels*. Een houten werktuig, waarmede men zware boomen, met geringe moeite, van den grond heft, om die te vervoeren.

BOOMIG, bijv. n. en bijw., *boomiger*, *boomigst*. Iets, dat tot den boom behoort, of van boomen is: *een boomig gewas*. — Door het eten van onrijpe vruchten, stomp, stroef geworden, van de tanden: *boomige tanden*. Van hier *boomigheid*.

BOOMKLOK, v., meerv. *boomklokken*. De klok, welke het sluiten der stads havenboomen aankondigt.

BOOMOLIE, v. De olie uit rijpe olijven, in tegenoverstelling van andere soorten van olie, als *raapolie* enz.; waarom men ze ook *olijfolie* noemt.

BOOMSCHIP, (bij KIL. ook *boomkaan*) o., meerv. *boomsche-*

schepen. Een schip, of vaartuig, dat uit eenen enkelen boom, of tronk, gehouwen is.

BOOMSCHOOL, v., meerv. *boomscholen.* Bij de boomkweekers gebruikelijk, om de plaats aan te duiden, waar de jonge boomen bijeen geplant staan.

BOOMSWIJZE, bijw., beteekenende op de wijs van boomen, gelijk boomen: *het merg der hersenen is boomswijze getakt en uitgespreid.*

BOON, v., meerv. *boonen.* Zeker schelgewas: *groote boonen, boerenboonen; boonen planten, doppen* enz. Zamenstell. zijn: *boonakker, boonhalm, boonkruid, boonmeel, boonschel, boonstank, boonstok, boonstoppelen, boonstroo, boonveld.* Van dit *boon* zijn ook eenige spreekwijzen ontleend, b. v.: *dat is zoo veel als eene boon in eenen brouwketel,* dat kan niet veel helpen. *Honger maakt raauwe boonen zoet,* maakt geringe spijs smakelijk. *Niet eene boon achten,* voorheen in gebruik, voor klein achten, of verachten: *de goedren des gemoeds en acht men niet een boon.* De Deck. *In de boonen zijn,* zich vergissen, verward denken, of handelen. Deze spreekwijs is ontleend van de uitwerking, welke de aangename, schoon eenigzins bedwelmende, reuk van bloeijende groote, of roomsche boonen heeft op de hersenen van iemand, die zich op een groot veld derzelve te lang ophoudt, of te slapen ligt, wanneer hij gevaar loopt, om duizelig en verward te worden.

BOOR, v., meerv. *boren.* Zeker werktuig, waarmede men boort: *groote boor,* avegaar. Van hier *booryzer* enz.

BOORD, m., meerv. *boorden.* Een oud woord, hetwelk den rand, of uitersten kant van eenig ding aanduidt. Eigenlijk, de bovenste rand van een vat, drinkglas, enz.: *een glas tot aan den boord vol druivensap geschonken.* De Deck. De oever: *binnen den gewenschten boort des Tibers.* Vond. Zoom: *de boord van een kleed.* Voor den rand van een schip, is het, in het gebruik, onzijdig: *te doen leggen over 't boort.* Hooft. En meestal wordt het, in dezen zin, zonder lidwoord gebruikt: *over boord werpen,* in de zee werpen; hetwelk Hooft bij overdragt bezigt, voor verwaarloozen, te niet doen: *eer en eed over boord werpende. Over boord raken,* uit het schip in het water raken; over-

dragt., buiten bediening raken, zijn middel van bestaan verliezen; ook verloren raken: *daar raakt veel over boord*; anders zegt men ook *over stuur*. *Over boord zetten*, in zee laten zakken. *Aan hooger boord zijn*, aan dien kant van het schip zijn, welke het hoogste boven het water uitsteekt, en waar men het minste nat kan worden; overdragt., het voordeelig hebben, gelukkig zijn. *Aan boord klampen*, tegen het boord van een ander schip leggen; overdragt., iemand aanvallen. Fig., voor het schip zelf: *aan boord kômen*; overdragt.: *iemand aan boord komen*, aanvallen. *Aan boord tijen* (tijden), aanzoek doen: *en men tijd de meit aan boord.* WESTERB. *Binnen boord zijn. Aan boord gaan, van boord gaan, aan boord brengen. Aan boord liggen*, met zijn schip zoo digt bij het andere liggen, dat men van het eene op het andere kan springen. *Aan boord van den Admiraal.*

BOORDEN, b. w., *ik boordde, heb geboord.* Met boordsel beleggen: *een kleed boorden.* Van hier *boorder, boordlint, boordsel, boordster.*

BOORDEVOL, bijv. n. en bijw., tot aan den boord, of rand, vol: *een boordevol glas wijn; den beker boordevol schenken.* HOOGVL. gebruikt *te boorde vol. Borendevol* is eene verkeerde verlenging.

BOORTS, zie *bord.*

BOOS, bijv. n. en bijw., *boozer, meest, zeer boos.* Kwaad, slecht, het tegengestelde van goed: *booze tijden; de wereld wordt dagelijks boozer.* Tot toorn geneigd: *een boos wijf, een booze hond.* Werkelijk toornig: *boos worden, op iemand boos zijn, iemand boos maken.* Ook van zaken, voor slecht, gevaarlijk: *een booze weg. Doen hij nu eens in een diepe en boose kuyl viel.* VOND. Van hier *boosaardig, boosaardigheid; boosaardiglijk, boosdader*, (van het oude *daden*) thans *boosdoener, boosdadig, boosheid, booslijk, booswillig* (bij KIL.), kwaadwillig.

Boos schijnt een zeer oud woord te zijn, hetwelk niet alleen met het hebr. בוש, maar ook met het oude lat. *peus*, overeenkomt. Bij KIL. en PLANT. komt nog een van *boos* afgeleid woord voor, beteekenende de vallende ziekte: *booswee*, hoogd. *Bösweh, das böse Wesen.*

BOOSWICHT, m., meerv. *booswichten.* Iemand, die,

in

in de sterkste beteekenis van het woord, boos is; een mensch, die zich aan allerlei misdrijven schuldig maakt: *een overgegeven booswicht. Zoo 't geval dit den booswicht toesta.* VOND. De hardheid dezer uitdrukking ligt ook in het woord *wicht*, hetwelk, in eenen bepaalden zin, eenen lagen, slechten knaap beteekent. Zie *wicht.*

BOOT, v., meerv. *booten.* Zeker klein vaartuig, waarvan men zich bij de groote schepen bedient, om ankers uit te brengen, aan land te varen, water te halen enz. *Eerst in de boot, keur van riemen*, spreekw., hetzelfde beteekenende als: die eerst komt, die eerst maalt. Van hier ook *bootsgezel*, *bootshaak*, *bootsman*, *bootsmansmaat*, *bootstouw*, *bootsvolk.* Doch in deze woorden, wordt *boot* voor een schip genomen.

BOOT, v., meerv. *booten.* Halssieraad, borstjuweel: *eene gouden, diamanten boot.*

BOOTSEN, b. w., *ik bootste, heb geboot*st. Vormen, afbeelden: *een beeld, geboot*st *van maagdewas.* VOND. Oul. werd het gebezigd voor *nabootsen: en wat dit dier* (de aap) *bespied, dat bootst het al terstond.* T. P. PERS. Ook voor *veinzen: gebootste blijdschap.* HOOFT. Van hier *bootsmaker*, iemand, die door gebaren iets uitdrukt, een' ander nabootst. Zie *boetseren.*

BORD, o., meerv. *borden. Een tinnen, aarden bord.* Dambord, verkeerbord: *te borde komen*, aan het speelbord komen, overdragt., voor den dag komen. Voor *bord* zegt men ook *berd; zoo* ook *te berde komen*, even als *te berde brengen. Bord* is oul. ook in de beteekenis van plank gebruikelijk geweest. Van hier nog *de borden van een boek, persborden*, enz.

BORD, (bij KIL. *bor*), o. Eene soort van ziekte, anders, *de boorts*, vrouwel. *Hij heeft het bord*, bij OUDAEN *boord.* TEN KATE brengt dit *bord*, even als het voorgaande, tot *bor*, van het oude *baren, beren*, als eene geweldige opgesting en opzetting in de ingewanden zijnde.

BORDEEL, o., meerv. *bordeelen.* Een huis, waarin ontuchtige vrouwen, tot gerief van anderen, gehouden worden: *in 't bordeel hare kuisheit af te leggen.* VOND. *Du en suls dijn dochter in 't bordeel niet setten.* BYB. 1477. Zamenstell. zijn: *bordeelbrok*, hoerenjager,

bordeelhoer, *bordeelhouder*, *bordeelhoudster*, *bordeelspreuk*, bij VOND. : *indien men bordeelspreuken uitbant ; bordeeltaal*, enz.

Bordeel, hoogd. *Bordéll*, naar het fr. *bordel*, middeleeuwsch lat. *bordellum*, *bordellus*, ital. *bordello*, en in het eng., maar met eene verplaatsing der *r*, *brothel.*

BORDIG, bijv. n. en bijw., *bordiger*, *bordigst.* Hard, stijf: *dat linnen is zeer bordig.* Van hier *bordigheid.* Het is van *bord*, voor eene plank, afkomstig, en beteekent derhalve, zoo hard, of stijf, als eene plank.

BORDUREN, (bij KIL. ook *boorduren*) b. w., *ik borduurde*, *heb geborduurd.* Met goud, of zijde van allerlei kleuren, stikken: *een kleed borduren.* Van hier *borduurder*, *borduurraam*, *borduursel*, *borduurster*, *borduurwerk*, *borduurwerker*, *borduurwerkster.*

BÖREN, b. w., *ik boorde*, *heb geboord.* Van *boor.* Door drukken en draaijen, een gat maken: *een gat in eene plank boren.* Fig., schieten, doch alleenlijk in de spreekwijs: *een schip in den grond boren*, waarvan *zich in den grond boren*, zich bederven, arm maken, ontleend is: *hij heeft zich, met dien handel, geheel in den grond geboord.* Voor dringen: *hij boorde, met zijn leger, door den vijand heen.* In den gemeenen spreektrant: *iemand iets door den neus boren*, listiglijk onttrekken.

Bören, is een oud woord, hetwelk niet alleen met het lat. *forare*, maar ook met het gr. *πειραν*, doorsteken, het arab. *berren*, boren, en het hebr. *baar*, graven, overeenkomt.

BORG, m., meerv. *borgen.* Een derde persoon, die zich voor eenen tweeden, als schuldenaar verklaart, in geval deze aan zijne verbindtenis niet mogt voldoen. *Voor iemand borg blijven. Wie is mij daarvoor borg? Eenen borg stellen. Hij koopt alles te borg*, op goed vertrouwen. Men gebruikt dit woord ook ten aanzien van het vrouwelijke geslacht: *zijne zuster is voor hem borg gebleven.* Van hier *borgstelling*, *borgtogt*, een verdrag, waardoor iemand borg wordt: *onder borgtogt ontslagen worden ; borgtogtelijk.*

TEN KATE leidt dit woord van ons *bergen*, *borg*, *geborgen*, af; en *een borg* is dan, eigenlijk, iemand, door wien men zich, in opzigt tot eens anders verpligting,

zoo

zoo deze daaraan niet mogt voldoen, *geborgen*, of bewaard acht.

BORGEN, b. w., *ik borgde*, *heb geborgd*. Van *borg*. Op goed vertrouwen geven: *al wat hij bij mij koopt*, *borg ik hem een geheel jaar*. Op goed vertrouwen ontvangen: *door zoo veel te borgen*, *steekt hij zich in schulden*. De straf uitstellen: *God straft die boosheyt*, *al borcht hij lange*. HOUWAERT. Van hier *borger*, *borging*, *borgster*.

BORGTOGT, zie *borg*.

BORN, v., meerv. *bornen*. Hetzelfde als, schoon ouder dan, *bron*, d. i. fontein, wel, nog overig in de zamenstell.: *bornput*; *bornwater*: *d'Onuitgeputte born van onsen goeden aart*. H. DE GR. Oudt., werd het ook in den zin van water gebezigd: *ist dat hem dorst*, *ghif hem born te drinken*. BYB. 1477.

Van dit *born* heeft KIL. *bornen*, voor drenken. Ook is het daarvan gevormde basterdstaartige *borneren* in gebruik, in de beteekenis van fonteinwater met wijn en suiker vermengen, waardoor het gestadig opborrelt.

BORREL, m., meerv. *borrels*. Blaasje, of bolletje, op het water, hetzelfde als *waterbel*. Overdragt., een glas sterken drank, dat frisch ingeschonken wordt, en waarop zich daardoor, borreltjes, of ronde bolletjes, vertoonen: *een borrel jenever*, enz. En bij verdere overdragt, een fleschje met sterken drank gevuld: *hij draagt den borrel bij zich*. Van hier *borrelflesch*.

BORRELEN, o. w., *ik borrelde*, *heb geborreld*. Van *borrel*. Blaasjes, of bolletjes, opwerpen, in het water en andere vloeistof, het welk eigenaardig gebruikt wordt van de visschen, ook van eene flesch, welke men vol tapt, en van water, in het algemeen, waarin men iets werpt, en waardoor op hetzelve ronde bolletjes verschijnen. Van hier *borreling*. Zie *opborrelen*. Overdragt., *borrel*, d. i. sterken drank gebruiken: *willen wij eens borrelen*? In den gemeenen spreektrant wordt het ook als bedrijvend gebezigd: *wat willen wij borrelen*? Dit woord is, in het vlaamsch, in gebruik, voor geluid maken, schreeuwen.

BORST, zie *berst*.

BORST, v., meerv. *borsten*. Het voorste, gemeenlijk verhevenste, gedeelte des menschelijken en dierlijken ligchaams. *Eene breede*, *eene hooge borst*. *Zich op de borst slaan*,

slaan, — *zijnen vriend aan zijne borst drukken*. Overdr. *met de borst op iets vallen*, iets met ijver ondernemen; *eene hooge borst zetten*, zich verhoovaardigen. *Het stuit mij tegen de borst*, het staat mij tegen, het verdriet mij. Somwijlen wordt, onder deze benaming, het borstingewand, en inzonderheid de long aangeduid. En van daar de spreekwijzen: *het op de borst hebben*, wanneer de long met slijm bedekt is: *zwak*, *of sterk*, *van borst*, d. i. van long, *zijn*. In eene bepaaldere beteekenis, de vleezige hoogten, aan beide zijden der borst, inzonderheid bij het vrouwelijke geslacht: *een kind de borst geven*, *het aan de borst leggen*. Fig., dat gedeelte van een kleed, waardoor de borst bedekt wordt: *hij stak het papier in zijne borst*. Ook wordt dit *borst* gebezigd, om daarmede eenen persoon aan te duiden, maar in het mannelijke geslacht: *die eenen lustigen borst rustigh weet door te helpen*, HOOFT. *Hij was een borst van vijftien jaren*. Zamenstell. zijn: *borstbalsem*, *borstbeeld*, *borstbeen*, *borstbezie*, *borstharnas*, *borstjuweel*, *borstkliet*, *borstkwaal*, *borstlap*, *borstmiddel*, *borstpillen*, *borstplaat*, *borstpoeder*, *borstriem*, *borstrok*, *borstsuiker*, *borststuk*, *borstvlies*, *borstwapen*, *borstwering*; *kalfsborst*, enz.

BORSTEL, v., meerv. *borstels*. De stijve, in de hoogte staande haren, welke de varkens, inzonderheid, op den rug hebben. Overdragt., een van deze borstels vervaardigd werktuig, om het vuil, of stof, van andere dingen af te doen, anders ook schuijer. Van hier *borstelachtig*, *borsteldraad*, *borstelmaker*, *borstelmakerswinkel*, *borstelwinkel* enz.

BORSTELEN, b. w., *ik borstelde*, *heb geborsteld*. Door middel van eene borstel, het stof van andere dingen afdoen: *den rok borstelen*. Doch hiervoor bezigt men doorgaans liever *afborstelen*, *uitborstelen*. Fig. zegt men, in de dagelijksche verkeering: *iemand uitborstelen*, ook, en meest, *iemand den rok uitborstelen*, voor: hem helder doorstrijken. Van hier *borsteler*, *borsteling*, *borstelster*.

BORSTWERING, v., meerv. *borstweringen*. Van *borst*, en *wering*, van *weren*. Een muur, of wal, welke tot aan de borst reikt, en de borst beschut: *wij stonden achter de borstwering*. Bij KIL. is het ook *borstweer*; zoo

zoo ook bij HOOFT: *ontbloot van deze borstweer.*

BOS, m., meerv. *bossen.* Bondel: *een bos druiven, een bos sleutels, een bos haar* enz. Zie ook *bus.*

BOSCH, o., meerv. *bosschen.* Woud: *een bosch van hooge boomen.* Van dit *bosch* is het basterdstaartige *boschagie*, anders ook *boschaadje.* Zamenstell. zijn: *boschachtig, boschbewaarder, boschbewoner, boschduif, boschgod, boschgodin, boschhakker, boschhen, boschloof, boschmeester, boschnimf, boschregt, boschslang, boschveller, boschwachter,* enz.

BOSSEN, b. w., *ik boste, heb gebost.* Tot bossen binden. Doch hiervoor is *opbossen* meest in gebruik.

BOT, v., meerv. *botten.* Zekere platvisch: *bot vangen;* figuurl., in zijn oogmerk niet slagen. *De bot vergallen,* de zaak bederven, zie *baars.* Ook worden de knoppen, of uitspruitsels van boomen *botten* genoemd: *d'Olijf geen botten krijgt.* BAKE. Voor een been, is het onzijd.: *laat den hond dat bot kluiven.* Voor de scheut, of ruimte, van een touw, wordt het ook onz. gebruikt: *het touw heeft geen bot genoeg,* is te strak; *het touw bot geven, vieren;* overdragt.: *iemand bot vieren,* toegeven, meer vrijheid geven. Deze spreekwijzen schijnen afkomstig te zijn van *bot,* in de beteekenis van scheut, of uitspruitsel van eenen boom.

Het verkleinw. van *bot* is *botje.* In Vriesland, noemt men vier duiten *een botje;* en van daar, mogelijk, de spreekwijs: *botje bij botje,* of ieder het zijne toeleggen.

BOT, bijv. n. en bijw., *botter, botst.* Dom, lomp: *hij is een bot mensch.* Plomp, stomp: *een bot mes; het mes bot maken.* Op eene lompe wijze: *gij hebt het hem al te bot gezegd.* Geheel en al, schielijk, onverwacht: *bot blijven staan, bot stilzwijgen; botuit, botweg,* in den gemeenen spreektrant; ook *op een bot: dies baarde op een bot het gerucht van dit aangeven bijstre beroerenis.* HOOFT. Van hier *botheid;* ook *botaard, botterd, botmuil, botoor, botterik,* m., in den gemeenen spreektrant, voor een bot, dom, onleerzaam mensch.

BOTER, v. Eigenlijk, de van melk afgescheidene vaste zelfstandigheid, welke smeerbaar en smeltbaar is. *Versche boter; in de boter braden.* Hiervan zijn verscheidene spreek-

spreekwijzen ontleend, schoon genoegzaam alle tot den gemeenzamen spreektrant behoorende, b. v.: *het is boter aan de galg gesmeerd*, vergeefsche arbeid; *hij vraagt er niet naar, wat de boter kost*, hij gaat verkwistend te werk; *veel vlaggen, luttel boters*, veel opschik en weinig geld; *het is botertje tot den boom* (bodem) *toe*, voor overdrevene of onverwachte vriendelijkheid; *hij is in de boter gevallen*, zeer gelukkig geweest. Van hier *boterachtig*, *boterachtigheid*. Zamenstell. zijn: *boterbeestje*, *boterbloem*, *boterboer*, *boterboerin*, *boterbrood*, *boterdoos*, *botergebak*, *boterham*, *boterhuis*, *boterkern*, *boterkoek*, *boterkooper*, *boterkoopster*, *boterkramer*, *botermarkt*, *botermelk* (karnmelk) *boterpot*, *boterschotel*, *boterspaan*, *botertand*, *boterton*, *botervat*, *boterverkooper*, *boterverkoopster*, *botervlieg*, enz.

TEN-KATE brengt het tot het oude *boten*, d. i. slaan, wordende de boter, door gedurig klutsen, en het op- en neerslaan van de kern, gemaakt.

BOTEREN, o. en b. w., *ik boterde*, *heb geboterd*. Onzijd., boter maken: *morgen zullen wij boteren*. Tot boter worden: *de melk wil niet boteren*. Van hier de fig. spreekwijs, in de gemeenzame verkeering: *het wil niet boteren*, de zaak wil niet schikken. Bedrijv., met boter besmeren: *brood boteren*. Ook met gesmoltene boter begieten.

BOTS, *botse*, zie *botsen*.

BOTSEN, b. w., *ik botste*, *heb gebotst*. Stooten. Van *bots*, *botse*, een stoot. *Zijn hoofd tegen den muur botsen*. Van hier *botsing*, stuiting, verhindering.

BOTTEL, v., meerv. *bottels*. Eene flesch, fr. *bouteille*. Waarschijnlijk van het verouderde *botte*, (bij KIL. ook *butte*) beteekenende een vat, waarin iets bewaard wordt. *Zes bottels wijn* enz. Ook de roode vrucht van zekeren rozenboom; zamenst. *rozenbottel*.

BOTTELEN, b. en o. w., *ik bottelde*, *heb gebotteld*. Bedrijv., op bottels, d. i. op flesschen, of kruiken, tappen: *bier*, *wijn bottelen*, waarvoor ook *afbottelen*. Onzijd., schuimen: *het bier bottelt*, dewijl afgetapt, of gebotteld bier, doorgaans, schuimt. Van hier *bottelarij*, *bottelbier*, afgetapt bier; *bottelhuis*; een huis, waar men bottelbier verkoopt; *bottelier*, *botteliersmaat*.

BOT-

BOTTEN, o. w., *bottede, is gebot.* Van *bot*, voor knop, uitspruitsel, van eenen boom. Knop krijgen, uitspruiten, uitbotten: *de boom begint te botten.*

BOTTERIK, zie *bot*, bijv. n.

BOUD, (oul. *bald, bold*, ital. *baldo*, eng. *bould*) bijv. n. en bijw., *bouder, boudst.* Stout, kloekmoedig, ondernemend: *als zij boudt bespringen 's kennemers grenzen.* HOOFT. Thans is het genoegzaam alleen nog overig in *boud spreken.*

BOUT, m., meerv. *bouten.* IJzeren nagel: *twee balken met eenen bout aaneen hechten.* Fig., wordt *bout* voor slag genomen, in de gemeenzame spreekwijs: *den bout op het hoofd krijgen*, zijne vermeende aanspraak op iets, zijn geding verliezen. De slagpen van eenen vogel, waarvan *boutje*, een dun schrijfpennetje. De bol, of knobbel, van het dijebeen, ook van den schouder, waarvan, bij overdragt, *een bout, schapenbout*, voor het gansche stuk vleesch, dat aan den hout vast zit. Ook van andere dieren, en zoo wel ten aanzien van de achter- als voorpooten, of derzelver dikste gedeelte: *een bout van een hoen, achterbout van eenen kalkoen* enz. Van hier worden, in den gemeenen spreektrant, de armen (van de menschen) *bouten* genoemd: *iemand in de bouten vatten;* en van hier ook het vleiwoord *boutje*, voor liefje. In sommige oorden van ons Vaderland, dragen de eendvógels insgelijks den naam van *bouten.*

BOUW, m. Het bouwen: *ik had hem den bouw van een nieuw huis opgedragen.* De wijs, waarop iets gebouwd, of ingerigt is: *de bouw des menschelijken ligchaams.* Bouwtijd, oogst: *de boeren zijn in den bouw.* HOOFT bezigt *in den bouw zijn*, voor aangename drukte hebben.

BOUWEN, b. w., *ik bouwde, heb gebouwd.* Dit woord heeft meer dan eene beteekenis; de oudste is die van wonen, doch in dezen zin reeds verouderd; de tweede die van land bouwen, het land bearbeiden, waarvan *bouwer*, nu *boer;* de derde die van stichten: *een huis bouwen. Kasteelen in de lucht bouwen*, fig., overdrevene ontwerpen maken. En eindelijk, in den gemeenzamen spreektrant, die van bezigtigen: *gaat gij met mij eens in den tuin bouwen?* Overdragt.: *de zee bouwen*, ter zee varen; *op iemand bouwen*, zich op hem verlaten; *op*

eenen zandgrond bouwen, een ongegrond vertrouwen op iets vestigen; *zijn geluk op eens anders verderf bouwen*, zijn geluk zoeken, door middel van eens anders ongeluk. Van hier *bouwer*, *bouwerij*, al de omslag van eenen boer, ook *boerderij; bouwgereedschap*, *bouwheer*, *bouwhuis*, *bouwing*, *bouwkunst*, *bouwkunde*, *bouwkundig*, *bouwland*, *bouwlieden*, *bouwman*, *bouwmeester*, *bouwmeid*, die de boter bewerkt, *bouwstof*, *bouwtijd*, *bouwveld*, enz.

BOUWEN, m., meerv. *bouwens*. Een vrouwenrok, of slepende tabberd: *dat de stuier met zijn vouwen gord' den neergeslagen bouwen*. VOND. *Ter plaets daer matigheid de broeck en bouwen vormt*. J. D. DECK. *Broek en bouwen* schijnt eene oude spreekwijs te zijn, om beide de geslachten aan te duiden.

BOUWSTOF, v., meerv. *bouwstoffen*. Hetgeen tot bouwen vereischt wordt: *de bouwstof voor een huis aanbrengen*. Overdragt., al wat men tot het vervaardigen van iets noodig heeft: *de bouwstof voor eene verhandeling opzamelen*.

BOUWVAL, m., meerv. *bouwvallen*. Hetgeen van een gevallen, of ingestort gebouw overig is.

Dit woord komt noch bij PLANTYN, noch bij KIL. voor; de laatste echter heeft *bouwvallig*.

BOUWVALLIG, bijv. n. en bijw., *bouwvalliger*, *bouwvalligst*. Hetgeen dreigt te vallen, of in te storten: *een bouwvallig huis*, *een bouwvallige muur*, *een bouwvallig schip*. *Bouwvallig zijn*, *worden*. Van hier *bouwvalligheid*.

BOVEN, bijw. en voorz. Bijw., eigenlijk, om hoog: *boven zijn*, *wonen*. *Boven zwemmen*, op de oppervlakte van het water. Somwijlen worden hierbij voorzetsels gevoegd, om de beteekenis nader te bepalen: *boven op de tafel*, *boven in den zak*, *boven aan staan*, *zitten*, enz., *boven in den hemel*, *boven op liggen*, enz.; *van boven*, van den hemel; *van boven naar beneden*, *van boven af komen; daar boven*, in tegenstelling van *hier beneden*. Fig., te voren, in het vorige: *gelijk boven gezegd is*. Voorz.: *een bord boven de deur spijkeren; boven water*, *boven wind zijn*. *Boven maten sterk*, zeer, ongemeen, sterk. *Boven iemand zijn*, in hoogeren staat zijn. *Iemand boven het hoofd groeijen*, grooter wor-

worden. *Boven dat*, *boven dien*, behalve dat enz., *zij is schoon*, *en boven dien deugdzaam*. *Iets boven dien geven*, als eene toegift. Zoo ook *daarenboven*. *Dat is*, of *gaat*, *boven mijne kracht*, ook *dat gaat mijne kracht*, *mijn verstand te boven*; *iemand in eene zaak te boven gaan*, overtreffen; *iets te boven komen*, overwinnen.

Dit *boven* wordt, somwijlen, ook verhogen, en als bijvoegel. gebruikt, even als het tegengestelde *beneden*: *het bovenste*; *de bovenste verdieping*. Ook wordt het met andere woorden zamengevoegd, als: *bovenbroek*, *bovendeur*, *bovendorpel*, *bovengoed*, *bovenhemd*, *bovenhuis*, *bovenkamer*, *bovenkleed*, *bovenkous*, *bovenleer*, *bovenlinnen*, *bovenlip*, *bovenloon* (loon boven het bedongene bij HOOFT); *bovenlucht*, *bovenmenschelijk*, *bovennatuurkundig*, *bovennatuurlijk*, *bovenrok*, *bovenstad*, *bovenstem*, *boventand*, *boventoon*, *bovenzaal*, *bovenzang*, enz.

BRAADHARING, BRAADOVEN, BRAADPAN, BRAADSPIT, BRAADVET, BRAADWORST, zie *braden*.

BRAAF, bijv. n. en bijw., *braver*, *braafst*. Dapper, kloekmoedig: *hij is een braaf krijgsman*; *hij heeft zich braaf verdedigd*. Eerlijk: *hij is een braaf man*. Van hier *braafheid*.

KILIAAN en MEYER stellen dit woord op de lijst der basterdwoorden. Het wordt doorgaans, van het spaansche *bravo* afgeleid, hetwelk MENAGE tot het lat. *probus* brengt. Het is zeker, dat het bij onze oude schrijvers niet gevonden wordt, daar het, eerst onder de regering van PHILIPS II, toen ons land vol Spanjaarden was, bij ons in gebruik gekomen is. Oudt., bezigde men daarvoor *koen* en *vroom*. Tegenwoordig kan men stellen, dat het tot die woorden behoort, welke uit andere talen ontleend, bij ons het burgerregt reeds verkregen hebben. HOOFT bezigt het als zelfst. naamw. ter aanduiding van eene klasse van menschen, door de Italianen *bravo's* genoemd: *hij werdt belaaght door eenen braaf*. HOOFT vormt hiervan *braafdadig*, voor dapper van bedrijf.

BRAAK, v., meerv. *braken.* Van *breken.* Breking, waarvan *huisbraak*, *doorbraak*, ook enkel *braak* genoemd: *wij hebben, dezen winter, drie groote braken in den dijk gehad; diefstal, met braak vergezeld.* Insgelijks, zeker werktuig, waarmede vlas, of hennip, gebraakt, of gebroken, wordt. Zoo ook het werktuig, waarmede de koekbakkers het deeg bewerken, waarvan *braakijzer.*

BRAAK, bijw., in den landbouw gebruikelijk, wanneer het land, op zekere tijden, onbebouwd blijft liggen: *de akker ligt braak.*

Ten Kate brengt het tot *breken*, zijnde dit *braak*, dan zoo veel als gebroken, d. i. beploegd, doch onbezaaid. In het eng. is *brake* een met doornen bewassen veld. Ook wordt het, bij toespeling, van andere zaken gebruikt, b. v.: *dewijl het verstand, die akker, welke zoo lang braak gelegen had, weder bebouwd werd.* Van hier *braakjaar*, waarin het bouwland onbearbeid blijft, *braakland*, land, dat onbezaaid ligt.

BRAAKLAND, zie *braak*, bijw.

BRAAM, v., meerv. *bramen.* Braambezie: *hier groeijen schoone bramen.* Van hier *braambezie*, *braambosch*, *braamstruik.* Ook wordt de streek van den slijpsteen, die op een mes, of ander werktuig, dat geslepen wordt, zigtbaar is, *braam* genoemd: *het mes is pas geslepen, de braam zit er nog op.*

Tuinman acht ons *braam* van het gr. ῥάμνος, een doornstruik, afkomstig, met eene voorgevoegde *b.* Waarschijnlijk behoort het fr. *framboise*, bij ons gemeenlijk *braamboos*, *bramboos*, ook hier toe.

BRAAUWE, v., meerv. *braauwen.* Haar der oogleden. Van hier *wenkbraauw.*

BRAAUWEN, zie *breeuwen.*

BRABBELEN, b. w., *ik brabbelde, heb gebrabbeld.* In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor verwarren: *hij brabbelt alles onder malkander.* Van hier *brabbelaar*, wargeest, *brabbeling*, verwarring, *brabbeltaal*, wartaal.

BRABBELTAAL, zie *brabbelen.*

BRADEN, b. en o. w., *ik bried*, (*braadde*) *heb gebraden.* Bedrijv.: *vleesch aan het spit braden.* Onzijd., gebraden worden: *de appelen braden reeds; het*

vleesch

vleesch heeft genoeg gebraden. Van hier *brader*, *braderij*, *braadharing*, *braadoven*, *braadpan*, *braadschotel*, *braadspit*, oven, pan enz.; om te braden, *braadvet*, uitgebraden vet; *braadworst*, gebraden worst, enz.

BRAK, bijv. n. en bijw., *brakker*, *brakst.* Zoutachtig: *brak water; een brakke grond. Brak goed* is, bij KIL., goed, dat door zeewater bedorven is.

BRAK, m., meerv. *brakken.* Zekere jagthond: *met den snuffelenden brak.* VOND.

In het middeleeuwsch lat. *bracchus*, fr. *braque*, ital. *bracco.*

BRAKEN, b. w., *ik braakte*, *heb gebraakt.* Hetzelfde als *breken: vlas*, *hennip braken.* Ook wordt het gebezigd, voor het deeg met eenen ijzeren boom bewerken, in de koekbakkerij. Hiertoe behoort de spreekwijs: *waken en braken*, welk laatste bij KIL. zoo veel is als: door veelvuldigen arbeid de leden breken. *De schildwacht afgebraeckt.* VOND. Zoo ook *nachtbraken.* Zie dit woord. Van hier *braker*, *braking*, *braakster*, enz.

BRAKEN, o. w., *ik braakte*, *heb gebraakt.* Overgeven: *de zieke heeft nog niet genoeg gebraakt.* Figuurl., in den gemeenen spreektrant: *ik braak er van*, ik heb er eenen afkeer van. HOOFT bezigt het bedr., voor uitstorten: *daar 't spaaren zijn waater in 't ij braakt.* Van hier *braker*, *braking*, *braakster*, *braakdrank*, *braakmiddel*, *braakpoeder*, *braaksel*, *braakwijn*, enz.

BRALLEN, o. w., *ik bralde*, *heb gebrald.* Hetzelfde als pralen, pronken: *om trotsch hiermee te brallen.* VOND. *Dat hij brallende aankomen zoude.* HOOFT.

Dit woord schijnt eene zamentrekking te zijn van *bragelen*, *braggelen*, voortd. w. van *bragen*, *braggen*, schitteren; weshalve HUYDECOPER het te onregte afkeurt. Ook schijnt het, even als ons *pralen*, met het fran. *briller* gemeenschap te hebben.

BRAM, zie *bramzeil.*

BRAMZEIL, o., meerv. *bramzeilen.* In de scheepvaart. Het hoogste zeil op den fokkemast. *Bramzeilskoelte*, wanneer het zoo weinig waait, dat de schepen de bramzeilen kunnen voeren. Men gebruikt ook enkel *bram*, waarvan de spreekwijs: *bram op bram voeren*, d. i. ui-

uiterlijke vertooning maken, of, met andere spreekwijzen, grootsch in zijn wapen zijn, — het zeil in top halen. Van *bram* is ook *bramsteng* gevormd.

BRAMZEILSKOELTE, zie *bramzeil.*

BRAND, m., meerv. *branden.* De toestand, waarin iets brandt, en gebrand wordt: *iets in brand steken*, — *het huis, het schip is in brand geraakt*; — *iets uit den brand redden*; — *in brand staan*, — *eenen brand blusschen*, — *er is gisteren brand geweest.* In eene ruimere beteekenis, al wat men brandt, om zich te verwarmen: *ik heb jaarlijks vóór honderd gulden aan brand noodig*; — *mijn brand*, voorraad van brandstof, *is op.* Van hier, in den gemeenen spreektrant, *een brandje*, zoo veel als men op eenmaal brandt, om zich te verwarmen, of iets te koken. Figuurlijk, voor hitte des ligchaams: *hij heeft eenen grooten brand bij zich.* Eene hevige drift, bijzonderlijk die der liefde, welke, in alle talen en tijden, een vuur, een brand genoemd wordt: *veelligt betreurt zij reeds den brand, dien zij gevoelde, toen* enz. Oudt beteekende *brand* sterk schitterend; en van daar werd het ook voor een blank, schitterend zwaard gebezigd; van waar nog: *zoo schoon, zoo helder, als een brand.* Van hier *brandbaar*, dat branden, of gebrand worden kan; *brandbrief*, waarin men met brand bedreigd wordt; ook figuurlijk, een brief, waarmede men iemand schielijk ontbiedt; *brandemmer*, *brandglas*, *brandhaak*, *brandhout*, *brandig*, *brandigheid*, *brandijzer*, *brandklok*, *brandkoren*, *brandkraal*, *brandladder*, *brandleer*, *brandmeester*, *brandmerk*, *brandmiddel*, *brandnetel*, *brandoven*, *brandpleister*, *brandpunt*, *brandschatten*, *brandschatting*, *brandschip*, brander, *brandspiegel*, *brandspuit*, *brandsteen*, *brandstichter*, *brandstichting*, *brandstof*, *brandstok*, *brandteeken*, *brandverw*, *brandwacht*, *brandzalf*, enz.

BRANDEN, o. en b. w., *ik brandde, heb gebrand.*

Onzijd., van het vuur, door middel eener vlam, licht geven en hitte veroorzaken. Eigenlijk: *het vuur brandt*, *de kaars wil niet branden. Steenen branden niet*, *nat hout brand niet ligt.* In opzigt tot de daardoor veroorzaakte hitte en smertelijke gewaarwording: *kokend wa-*

water brandt geweldig. Figuurlijk: *brandende oogen*, welke schijnen te branden. *In zijne oogen brandden ongeduld en liefde.* Ten aanzien van zekere gewaarwording, eenigzins overeenkomende met die, welke door het branden veroorzaakt wordt. Zoo zegt men van zeker kruid, dat het *brandt*, waarvan *brandnetel. Een brandende dorst. De peper brandt op de tong.* Ook wordt iets, hetwelk eene groote hitte van zich geeft, gezegd te branden: *de grond brandde onder mijne voeten.* Bijzonderlijk, in eenen zedelijken zin, voor: eene hevige drift gewaarworden, met het voorzetsel *van*: *van liefde*, *van verlangen*, *van ongeduld*, *van begeerte*, *van toorn* enz. *branden.* Zoo ook: *eene brandende liefde*, *een brandende ijver*, *een brandend verlangen* enz.

Bedrijv., door middel van het branden, beschadigen: *de zon brandt mij op het hoofd; het zand brandde mijne schoenen.* Ook van de inwendige gewaarwordingen: *het geheim brandde mij op het hart*, om het ongeduld aan te duiden, hetwelk men gewaarwordt, wanneer men gaarn een geheim zoude openbaren. Door het vuur laten vergaan, inzonderheid, om zich licht en warmte te verschaffen: *hout en turf, steenkolen branden, olie, waslicht branden.* Door middel van het vuur, voortbrengen: *hout tot asch, turf tot kolen, schelpen tot kalk branden*, ook enkel, *kolen*, *kalk* enz. *branden. Gebrande wateren.* Door het vuur toebereiden: *koffij branden; gebrande aluin.* — Met een gloeijend ijzer teekenen: *paarden branden*, *het vaatwerk branden.*

Branden is, ongetwijfeld, uit het oudere *barnen* (*bernen*), ontstaan, met verplaatsing der *r*, en bijvoeging eener *d*, welk *barnen* reeds in het hebr. בער, *branden*, *ontsteken*, voorhanden is. ADEL. beschouwt het gr. πυρ, *vuur*, als het stamwoord. En dat de Latijnen voor *urere*, aanvankelijk, *burere* moeten gezegd hebben, blijkt uit de zamenstellingen *amburere*, *comburere.*

BRANDER, m., meerv. *branders.* Iemand, die het branden verrigt, als *koffijbrander* enz. Iemand, die jenever en andere gebrande wateren stookt, draagt ook

ook gemeenlijk den naam van *brander*, en de plaats, waar hij zulks verrigt, wordt *branderij* genoemd. Een *brander* is wijders een met brandstof gevuld schip, dat, aangestoken, naar de vijandelijke schepen heengestuurd wordt, om dezelve in brand te steken: *eenen brander aan boord krijgen.*

BRANDEWIJN, m., meerv. *brandewijnen.* Zekere sterke drank: *fransche brandewijn.* Zamenstellingen: *brandewijnbrander — stoker*, *brandewijndrinker*, *brandewijnflesch*, *brandewijnglas*, *brandewijnpacht*, *brandewijnvat*, *brandewijnzuiper*, enz.

BRANDIG, zie *brand.*

BRANDING, v., meerv. *brandingen.* In de zeevaart. Het schuimen en bruisen der zee tegen het strand, of verborgene klippen: *in de branding vallen.*

Men heeft verscheidene afleidingen van dit woord opgegeven; de waarschijnlijkste is van *branden*, dewijl het schuimende zeewater, op zulke plaatsen, des nachts, schijnt te branden.

BRANDMERK, o., meerv. *brandmerken.* Een door branden veroorzaakt merk, of teeken; inzonderheid, een merk, of wapen, hetwelk, met een gloeijend ijzer, op het ligchaam van misdadigen, ter straf, gebrand wordt. Figuurlijk, schande, schandvlek: *zijn gedrag is een brandmerk voor zijn gansche geslacht.*

BRANDMERKEN, b. w., *ik brandmerkte*, *heb gebrandmerkt.* Een brandmerk geven: *hij is gegeeseld en gebrandmerkt.* Fig., schandvlekken: *hij heeft zich zelven, voor altoos, gebrandmerkt.* In den gemeenen spreektrant: *ik zal u brandmerken*, ten toon stellen, aan uwe slechte zijde kenbaar maken.

BRANDOFFER, o., meerv. *brandoffers.* Een offer, hetwelk, naar de kerkgebruiken der voormalige Joden, geheel verbrand moest worden. Van hier *brandofferaltaar.* *Prantopher* en *brantopfer* komen bij NOTK. voor.

BRANDSCHOON, bijv. n. en bijw. Eigenlijk, zoo schoon, dat het schittere, gelijk een *brand*, d. i. een zwaard. Zie *brand.* Verder zeer schoon: *het is er altoos brandschoon.*

BRAS, m., meerv. *brassen.* Scheepswoord. Het touw, waarmede men de raa en het zeil omhaalt. En, dewijl men

men daardoor de zeilen, naar welgevallen bedwingen kan, zoo acht WINSCHOOT. hiervan de spreekwijs afkomstig: *ik heb er den bras van*, d. i. ik geef er niet om, hoe het ook ga. Van hier *brassen*, voor: de zeilen aanhalen.

Dit woord komt bij KIL. voor, in de beteekenis van *mengsel*, en bij de Duitschers is het, in de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor een' hoop slechte, onnutte dingen. Van hier de spreekw.: *al den bras; daar hebt gij al den bras*, den geheelen hoop, het geheele mengsel. Wijders, bij overdragt., voor eenen slemp, een gastmaal, waar men alles onder elkander gemengd eet en drinkt. Zie *brassen*.

BRASEM, m., meerv. *brasems*. Zekere visch.

ADEL. acht den naam *brasem*, hoogd. *Brassen*, van de breedte van dezen visch ontleend, dewijl *bradsum* in het angels. ook *breed* beteekent.

BRASPENNING, m., meerv. *braspenningen*. Van *bras*, *brassen* en *penning*. Eene zekere, oul. in gebruik geweest zijnde, munt, ter waarde van tien duiten, waarvoor men konde brassen, of maaltijd houden. Nog dragen tien duiten, in sommige oorden van ons Vaderland, den naam van *braspenning*. *Oude braspenningen* gebruikt OUD., in de spreekwijs: *ouwe braspenningen zweeten*.

BRASSEN, o. w., *ik braste*, *heb gebrast*. Eigenlijk, mengen; doch in deze beteekenis is het verouderd. Thans is het gebruikelijk voor slempen, veel eten en drinken, dewijl gulzige menschen alles onder elkander mengen: *maer, arme geldzak, zeg, waartoe zoo schraal gebrast?* J. D. DECK. Van hier *brasser*, *brasserij*. In de scheepvaart wordt het voor de zeilen aanhalen gebezigd. Zie *bras*.

BREED, bijv. n. en bijw., *breeder*, *breedst*. Het tegengestelde van smal: *breed laken*. *Dit doek is twee ellen breed*. *Het is zoo breed als het lang is*, ook als een spreekw., voor: het eene is zoo als het andere, het komt op hetzelfde uit. Figuurlijk, omstandig, uitvoerig: *een breed verslag van iets geven; iets in het breede verhalen*. *Breed opgeven*, roemen, pogchen. Groot: *de breede Raad was vergaderd*. Voorspoedig: *het gaat met den zieke niet breed*. *Het is zoo breed bij hem niet, als men denkt, — hij heeft het niet*

breed. Die het breed heeft laat het breed hangen, die veel bezit kan veel uitgeven, in den gemeenen spreektrant. Veel, overal: *men spreekt er wijd en breed van.* Zamenstellingen zijn: *breedachtig*, eenigzins breed, *breedbaard*, (in den gemeenen spreektrant) een pogcher, snoever, *breedboeg*, een schip met eenen breeden boeg, *breedborstig*, breed van borst, *breedspraak*, wijdloopigheid; *breedsprakig*, *breedvoerig*, wijdloopig, uitvoerig; *breedvoetig*, die breede voeten heeft enz.

BREEDTE, v., meerv. *breedten. De breedte van iets meten. Dit huis heeft weinig breedte. Iets in de breedte nemen. Ik heb maar twee breedten van die stof noodig. Het moet uit de lengte, of uit de breedte komen*, in den gemeenen spreektrant, voor: het moet op de eene of andere wijze gevonden worden. VOND. en anderen hebben *breede*. Thans is *breedte*, genoegzaam, algemeen in gebruik.

BREEFOK, v. meerv. *breefokken*, scheepsw.

BREEKBAAR, bijv. n. en bijw., *breekbaarder*, *breekbaarst*. Dat ligt breekt, of dat gebroken kan worden: *glas is breekbare waar.* Van hier *breekbaarheid.*

BREEKBEITEL, m., meerv. *breekbeitels.* Een beitel, waarmede men breekt.

BREEKIJZER, o., meerv. *breekijzers.* Een ijzer, waarmede men breekt.

BREEKSPEL, m. In het dagelijksche leven gebruikelijk, voor iemand, die het genoegen van een gezelschap stoort.

BREEUWEN, (bij KIL. *braauwen*) b. w., *ik breeuwde*, *heb gebreeuwd.* Scheepsw., de reten van een schip met werk digt maken. In den gemeenen spreektrant, zegt men *iets breeuwen: ik zal dat wel breeuwen*, voor: ik zal dat wel verhelpen, verrigten. Van hier *breeuwer*, *breeuwhamer*, enz.

BREIDEL, m., meerv. *breidels.* Bit, gebit, waarmede de paarden bestuurd en beteugeld worden: *den paarden eenen breidel in den mond leggen.* Figuurl., datgeen, waardoor men bedwongen, of tegengehouden wordt: *dat was een breidel voor zijne ongebondenheid. Ontslagen van den breidel.* HOOFT. Van hier *breidelloos*, onbeteugeld.

BREIDELEN, b. w., *ik breidelde*, *heb gebreideld.* Een gebit in den mond leggen. Figuurl., bedwingen: *zijne harte-*

hartstogten breidelen. Van hier *breideling.*

BREIJEN, *breiden*, b. w.; *ik breide, heb gebreid.* Eigenlijk; *breeden*; breed maken, van *breed*, waarvan *uitbreiden*, *verbreiden*, enz.; doch buiten zamenstelling is dit woord, in dezen zin, niet meer in gebruik. In de gewone, schoon overdragtige, beteekenis van strikken, vlechten, wil het algemeene gebruik *breijen* en niet *breiden*: *netten*; *kousen* enz. *breijen*. Van hier *breijer*, *breister*, *breigaren*, *breigeld*, *breihoutje*, *breikinderen*; *breiklos*, *breikoker*, *breiloon*, *breimeisje*, *breinaad*, *breinaald*, *breischool*, *breivrouw*, *breiwerk*, *breizak*, enz.

BREIN, o. De hersenen: *in 't brein gequest.* HOOFT. Fig., verstand, geleerdheid: *het wijze en geleerde brein.* VOND. Van een met verstand geschreven en geleerd werk zegt men: *daar zit brein in.* Zamenstellingen zijn: *breinloos*, zonder brein, zonder verstand, *breinvlies*, enz. *Brein* (volgens de algemeene uitspraak) wordt ook in den zin van *pekel* gebezigd: *het is zoo zout als brein.* KIL. heeft, in dezen zin, *brijn.*

BREINLOOS, zie *brein.*

BREKEBEEN, zie *breken.*

BREKEN, b. en o. w., *ik brak, heb* en *ben gebroken.* Bedrijv., aan stukken maken: *een glas breken*; *het ijs breken*, ook fig. den aanvang eener moeijelijke onderneming maken. *Zijn been breken*, bij ongeluk, een gebroken been bekomen. *Den hals breken*, door vallen, enz. *Iemand den hals breken*, in den gemeenen spreektrant, voor: hem, op eene geweldddadige wijze, om het leven brengen; overdragt.: *vele woorden den hals breken*, d. i. vernielen, en dus vruchteloos gebruiken. *Halsbrekende*, d. i., hoogstgevaarlijke, *onderneming.* *Dat breekt mij het hart*, fig., dat vervult mij met de levendigste smert. Met geweld afscheiden: *het slot van eene deur breken.* Fig.: *de lichtstralen worden gebroken*, wanneer zij door de ligchamen, door welke zij gaan, van hunnen vorigen weg afgebragt worden; *de breking der stralen*, ook *straalbreking*, (*refractio*). *Iemands hoofd breken*, deszelfs hardnekkigheid overwinnen: *eindelijk brak hij zijn hoofd*, liet hij zijne onwilligheid, of koppigheid, varen. *Iemand het hoofd breken*, lastig vallen, vermoeijen, *met iets: ik kan mijn*

hoofd daarmede niet breken, ik kan mij daarmede niet ophouden, mij daarover niet bekommeren. *De rots breekt*, stuit, vermindert, *de kracht van het water; dat breekt de hardigheid der verw in eene schilderij.* Te niet doen, eindigen: *de vriendschap breken, zijn woord breken, het verbond breken*, opzettelijk tegen hetzelve handelen; en hiertoe behoort ook de, in de taal der gemeenzame verkeering gebruikelijke, spreekwijs: *met iemand breken*, de verbindtenis met hem opheffen. Los maken, los tarnen: *een kleed breken*, om er iets anders van te maken.

Onzijdig, van harde ligchamen, wanneer derzelver deelen, plotseling en met zeker gedruisch, afgescheiden worden. Eigenlijk: *het ijs breekt, het glas is gebroken.* Fig., onvermogend worden, om zijne schulden te betalen, in het gemeene leven gebruikelijk: *een der grootste huizen is gebroken; dat kantoor moet, in korten tijd, breken.* Zie *bankerot*. *Het hart breekt*, zegt men, bij het gevoel van smert, of medelijden: *mijn hart brak*, of *het hart brak mij, toen ik haar zag.* Door eene, met moeite en geweld gepaard gaande, wegruiming van ligchamelijke hindernissen, aan zekere plaats geraken: *de gevangenen zijn uit de gevangenis gebroken. Dezen nacht, brak een dief in dat huis. De vijand zocht in het leger te breken.* Zie ook *doorbreken, inbreken, uitbreken.* Schoon in deze beteekenis een waar bedrijf ligt opgesloten, zoo wordt *breken* hier echter als onzijdig gebruikt. Lichten, schijnen, met glans te voorschijn komen (van het oude *brechen*): *het licht breekt door den nevel, de zon breekt door de wolken.* Zie *aanbreken.* Zijnen glans verliezen, duister worden, en dus het tegengestelde der vorige beteekenis, doch alleenlijk van de oogen: *zijne oogen breken reeds*, zegt men van eenen stervende. *Hij ligt met gebrokene oogen.* Van hier *breker*, *breekster*, *breking*. *Brekebeen* is, in het gewone leven, een sukkelaar, iemand, die zijn werk niet verstaat.

Breken is waarschijnlijk afkomstig van het geluid, hetwelk sommige dingen bij het breken maken, en dus een klanknabootsend woord.

BRENGEN, b. w., onregelm. *Ik bragt, heb gebragt.* In de uitgestrektste, en vermoedelijk eigenlijkste beteekenis,

nis, de plaats eener zaak veranderen, dezelve van de eene plaats af- en naar de andere heenvoeren. Eigenlijk: *zijn geld in zekerheid brengen; hij heeft een groot vermogen uit Amerika gebragt.* Fig., met bijwoorden: *ik konde het daarheen niet brengen, dat hij in den voorslag bewilligde. Hoe ver hebt gij de zaak gebragt*, hoe ver zijt gij daarin gevorderd? *Hij heeft het zeer ver gebragt*, heeft een groot vermogen verworven, is in groot aanzien geraakt. Met voorzetsels: *zijne waren aan den man brengen*, verkoopen. *Iets aan den dag, aan het licht brengen*, ontdekken. *Iets op de baan brengen*, maken, dat daarvan gesproken, of daarover gehandeld worde. *Iemand iets uit het hoofd brengen*, maken, dat hij er van afzie, het late varen. *Iets in rekening brengen*, op de rekening stellen. *Iemand in gevaar, — zich zelven in het verdriet brengen*, maken, dat iemand in gevaar kome, zich zelven verdriet veroorzaken. *Armoede en verachting over iemand brengen*, ook *iemand tot armoede, verachting, wanhoop* enz. *brengen*, hem in armoede enz. storten. *Iemand om het leven, — om zijn goed, zijne eer* enz. *brengen*, hem daarvan berooven. *Iemand op den troon brengen*, maken, dat hij op den troon kome, en overdragt, iemand tot magt en aanzien verheffen. *Een lijk onder de aarde brengen*, begraven, overdragt., *iemand onder de aarde brengen*, deszelfs dood veroorzaken. *Iets te voorschijn brengen*, laten zien. *Iets tot stand brengen*, voltooijen.

In eene bepaaldere beteekenis, dragen, om het eenen anderen over te leveren. Eigenlijk: *breng mij eene kaars; breng dezen brief aan mijnen vriend. Iets ter markt brengen*, ook overdragt., iets voordragen. Fig., melden, vermelden: *eene blijde tijding brengen.* Voortbrengen: *een kind ter wereld brengen.* Aan, of bij zich hebben: *het kind heeft deze vlak met zich op de wereld gebragt; wij hebben, bij onze komst in de wereld, niets medegebragt.* Toedienen, aanbieden: *iemand een glas wijn* enz. *brengen*, ook enkel: *het iemand brengen.* Vorderen, noodzakelijk maken: *de omstandigheden bragten het zoo mede.*

Voeren, leiden, geleiden, van personen. Eigenlijk: *eenen dief in de gevangenis brengen. Iemand naar huis*,

huis, *te bed*, enz. *brengen*. Fig., tot iets bewegen: *mijne aanspraak bragt hem tot schreijen. Zorg toch, dat gij hem daartoe brengt. Iemand tot gehoorzaamheid*, *tot berouw*, enz. *brengen*. Van hier *brenger*, *brengster*, *brenging*.

IHRE houdt het voor vermetelheid, om den oorsprong van zulk een oud woord op te zoeken. ADELUNG echter laat zich daardoor niet afschrikken, en beschouwt het hoogd. *bringen* als zamengesteld van het voorz. *be* en *ringen*.

BRES, v., meerv. *bressen*. Een van het fr. *breche* ontleend woord, om eene opening in den muur eener stad, of in een vestingwerk, uit te drukken: *bres schieten. Die, na de bres, gemaakt in Plutoos poort.* VOND. *De vijand rukte door de bres in de stad. Zich in de bres stellen*, zich in de door den vijand gemaakte opening plaatsen, en hem daar bevechten; en bij overdragt: *zich voor iemand in de bres stellen*, zich ter bescherming, of verdediging van iemand stellen.

BREUK, v., meerv. *breuken*. Van *breken*.

Het breken van eenig ding, zoo wel in de onzijdige als bedrijvende beteekenis van het werkwoord. Eigenlijk: *de breuk van een been*, beenbreuk. Fig.: *de breuk des vredes*, vredebreuk. *Het moet noodzakelijk tot eene breuk komen*, de vriendschap moet noodzakelijk gebroken worden. *Eene breuk*, in de rekenkunst.

De door het breken veroorzaakte opening, of beschadiging: *deze schotel heeft twee breuken. De breuk in eenen dijk*, dijkbreuk. *Eene breuk hebben*, van menschen, zeker gebrek aan het onderlijf. *Eene breuk snijden*, *ook iemand van eene breuk snijden*, genezen.

Zamenstellingen zijn: *breukband*, *breukmeester*, *breuksnijder*, enz.

BRIDSEN, b. w., *ik bridste*, *heb gebridst*. Van het oude *bridse*, d. i. broek, ook het achterste. Scheepsw., anders laarzen, zijnde zekere straf, die aan de matrozen geoefend wordt: *eenen matroos bridsen*.

BRIEF, m., meerv. *brieven*. Eene schriftelijke oorkonde: *ik heb de brieven van het huis ontvangen*, thans meest gebruikelijk in de zamenstellingen: *aflaatsbrief*, *koopbrief*, enz. Eene schriftelijke voordragt aan eenen af-

afwezende: *eenen brief schrijven*, *iemand eenen brief zenden. Eenen brief ontvangen*, *verzegelen*, *insluiten* enz. Een toegevouwen stuk papier: *een brief naalden*, *spelden*. Zamenstellingen zijn: *briefdrager*, *briefloon*, *briefschrijver*, *briefstijl*, *briefwisseling*, *brievenbestelder*, *brievenbestelster*, *brievenboek*, *brievengeld*, *brieventas*, enz. Van dit *brief* is het werkw. *brieven* gevormd, bij Kil. *literis significare*, door middel van eenen brief doen weten; waarvan *overbrieven*, in den gemeenen spreektrant, nog in gebruik is.

Brief is van het lat. *breve*, *brevis*, en beteekent eigenlijk een kort geschrift.

BRIESCHEN, o. w., *ik brieschte*, *heb gebriescht*. Van de paarden: *een brieschend paard*.

Dikwerf schrijft men *het brieschen* ook aan de leeuwen toe; doch eigenaardigst worden dezen gezegd te *brullen*.

BRIJ, m., meerv. *brijen*, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Een dik gekookte pap: *brij koken. En maecte te haren behoef enen brij*. Byb. 1477. Zamenstell. zijn: *brijbaard*, *brijlepel*, *brijpot*, *brijschotel* enz.

BRIJZELEN, b. w., *ik brijzelde*, *heb gebrijzeld*. Het voortd. werkw. van het verouderde *brijzen*, klein maken, morzelen: *het is het volk des Heeren*, *dat zo gebrijzeld en verdrukt wordt*. Vollenh. *Dat hij hem met schand sal brijselen tot gruijs*. F. v. Dorp. Het zamengestelde *verbrijzelen* is meest in gebruik. Van hier *brijzeling*.

Brijzel is bij Kil. *mica*, *eene kruimel*, nog overig in de spreekwijs: *gij zult er geen brijzel*, (*brijzeltje*) *van hebben*. Thans zegt men, doorgaans, *briezel*, *briezeltje*.

BRIL, m., meerv. *brillen*. Eigenlijk, een hulpmiddel voor het gezigt, hetwelk uit twee, door middel van eenen beugel vereenigde, geslepene glazen bestaat, en op den neus gezet wordt: *eenen bril gebruiken*, *met eenen bril lezen*, *schrijven*, enz. In den gemeenen spreektrant, zegt men: *iemand eenen bril op den neus zetten*, — *iemand brillen verkoopen*, hem misleiden, deszelfs oogmerk verijdelen. Fig., *de bril van een heimelijk gemak*, de opening in deszelfs zitting, en de geheele plank, waar-

waarin deze opening gemaakt is. Zamenstell. zijn: *brilglas*, *brillenhuis*, *brillenkramer*, *brillenmaker*, *brillenman*, enz. Hooft bezigt het als bijw., in: *bril kijken*, *bril toezien*, voor zoo strak zien, als iemand, die door een' bril ziet: *die keek bril*; *wel bril* toe te zien.

De gewoonlijkste meening is, dat dit woord van *beril*, lat. *beryllus* afstamt, in de ruimere beteekenis van *kristal*, of *aan kristal gelijk glas*.

BRILLEN, o. w., *ik brilde*, *heb gebrild*. Eenen bril gebruiken, door eenen bril zien: *brilt gij reeds?* In den gemeenen spreektrant, wordt dit woord ook als bedrijvend gebezigd: *iemand brillen*, plagen, kwellen, deszelfs oogmerk verijdelen. Ook bij Hooft wordt het, in dezen zin, gevonden.

BRODDELAAR (*broddeler*), m., meerv. *broddelaars*. Van *broddelen*. Iemand, die slecht werkt, een knoeijer. Het vrouwelijke woord is *broddelaarster*. Van hier *broddelarij*.

BRODDELEN, b. w., *ik broddelde*, *heb gebroddeld*. Het voortdur. w. van het reeds eenigzins verouderde *brodden*, nog overig in *verbrodden*. Knoeijen: *gij hebt uw werk weer gebroddeld*, bedorven. Van hier *broddelwerk*.

Kil. heeft *brodde*, in den zin van vuil, leelijk; en Hooft *brod*, *brodde*, zelfstandig: *de brod in den handel brengen*. Waarschijnlijk heeft ons *brodden*, *broddelen*, eene naauwe betrekking op deze woorden.

BROED, o. De jongen, die, inzonderheid door eenen vogel, of eenig ander gevederd dier, uitgebroeid en opgekweekt worden: *een broed hoenderen*. Anders *broedsel*, *broeisel*.

BROEDEI, o., meerv. *broedeijeren*. Een ei, dat uitgebroeid wordt; ook een ei, dat vuil gebroeid is.

BROEDEN, zie *broeijen*.

BROEDER, m., meerv. *broeders*. Eigenlijk, een persoon van het mannelijke geslacht, die met eenen anderen persoon dezelfde ouders heeft: *een eigen*, *heele* of *volle broeder*, in tegenoverstelling van *eenen halven broeder*. In eene ruimere beteekenis, een bloedvriend, waarom zwagers elkander, in het gemeene leven, *broeders* plegen te noemen. Zoo ook worden alle menschen, in zoo ver zij uit eenen stamvader voortgekomen zijn, *broeders* genoemd:

noemd: *gij en zult uwen broeder*, naaste, *in uw herte niet haten.* BYBELV. Fig., noemen zulke personen, die eenerlei aard, beroep, geloof en godsdienst hebben, in eenerlei gezelschap en verbindtenis leven, elkander *broeders.* Van hier *ambtsbroeder*, *geloofsbroeder*, *gildebroeder* enz. Ook de Hernhutters dragen, onder elkander, den naam van *broeders*, en de vrouwelijke Leden hunner kerk dien van zusters. In de gemeenzame verkeering wordt *broeder* doorgaans verkort tot *broer.* Het verkleinw. is *broedertje*, doch wordt genoegzaam altoos verkort tot *broertje.* Ook draagt, in de gemeenzame verkeering, een dikke koek van meel, den naam van *broeder*, waarvan het verkleinw. altoos *broedertje*, nooit *broertje* is: *broedertjes bakken*, *broedertjeskraam*, *broedertjesmeid*, *broedertjespan*, *broedertjesvrouw*, enz. Verder: *broederhaat*, *broederliefde*, *broederlijk*, *broederlijkheid*, *broederloos*, *broedermoord*, *broedermoorder*, *broederpligt*, *broedertwist*, enz.

TEN KATE leidt het, in navolging van SKINNER, van *broeden* af, als van dezelfde ouders *gebroed*, d. i. opgekweekt.

BROEDERGEMEENTE, v., meerv. *broedergemeenten.* Bij de Hernhutters, eene gemeente van Leden, hunne gezindheid toegedaan, die hunne kerk eene *broederkerk* noemen.

BROEDERSCHAP, v., meerv. *broederschappen.* In de figuurlijke beteekenis van het woord *broeder*, broederlijke vereeniging: *de broederschap der Remonstranten; iemand de hand van broederschap geven.*

BROEDERTJE, zie *broeder.*

BROEDSCH, zie *broeisch.*

BROEIJEN, b. en o. w., *ik broeide*, *heb gebroeid.* Hetzelfde als *broeden*, verwarmen, opkweeken. Eigenlijk, van alle eijeren leggende dieren, inzonderheid van de vogelen, die de eijeren met hun lijf bedekken en verwarmen. Bedrijv.: *het hoen zit te broeijen.* Oul., werd dit woord ook ten aanzien van de paarden gebezigd: *paarden broeijen*, thans fokken. Van hier *broeigans*, *broeihen*, *broeitijd* enz. Fig., wordt *broeijen* ook gebezigd voor: iets in heet water zetten, om te laten uittrekken: *linnen broeijen*, waarvan *uitbroeijen.* Wijders voor iets kwaads veroorzaken: *uit die zaak kunnen nog ve-*

vele onheilen gebroeid worden. Onzijd., heet worden: *de lucht broeit; het hooi heeft reeds lang gebroeid.* Van hier *broeijing.* Zamenstell.: *broeibak*, *broeikas*, enz.

BROEINEST, o., meerv. *broeinesten.* Het nest, waarin een eijeren leggend dier zit te broeijen: *de zwaluw 't broeinest welve.* VOND. Overdr., doch meest altoos in eenen kwaden zin: *in den poel van eigenbaat, 't broeinest van bedurven zeden.* HOOGVL.

BROEISCH, bijv. n. en bijw., *broeischer*, *zeer broeisch.* Genegen om te broeijen: *eene broeische hen.* Van hier *broeischheid.*

BROEISEL, o., meerv. *broeisels.* Hetzelfde als *broed*: *een broeisel van jonge kiekens.*

BROEK, v., meerv. *broeken.* Een bekend kleed; *de jongen is reeds in de broek.* Oul. werd door *broek* het mannelijke, en door *bouwen* het vrouwelijke geslacht aangeduid (zie *bouwen*); en van hier de spreekwijs: *de broek aanhebben*, meester zijn. Bij de veehoeders wordt het onderlijf van het hoornvee *de broek* genoemd, en men zegt: *die koe heeft eene schoone broek*, wanneer men wil te kennen geven, dat de koe wel in het vleesch zit en vet is. Van dit *broek* is het b. w. *broeken*, voor in zijne broek steken, in den gemeenen spreektrant in gebruik. Zamenstell. zijn: *broekband*, *broekgesp*, *broeklint*, *broekman*, in de gemeenzame verkeering, voor eenen jongen, die niet lang in de broek geweest is, *broekzak*, enz.

Bij de Grieken was βρακος een schaamtedeksel, en reeds ten tijde van Hesychius droegen de Galliërs βρκκας en βρακκις, schoon, in andere gevallen. de *braccae* der Galliërs niet zoo zeer broeken, als wel eene soort van korte opperkleederen waren.

BROEK, o., meerv. *broeken.* Poelachtig land, moerassige grond, anders *broekland* genoemd.

Dit woord, zijnde in het hoogd. *Bruch*, eng. *broke*, wordt gemeenlijk van *breken* afgeleid, als eenen lagen, gebrokenen grond aanduidende.

BROEKEN, zie *broek.*

BROK, m., meerv. *brokken.* Een klein afgebroken stuk: *aen eenen voorgeworpen brok.* VOND. *De overgeblevene brokken opzamelen;* waardoor dikwerf de overblijf-

blijfsels van het brood, en zelfs van alle spijzen, verstaan worden. Fig., voor een weinig: *bij stukken en brokken*, bij beetjes. Voor eenen persoon, met verachting, in de gemeenzame verkeering: *hij is een zure brok; het is een brokje!* Van hier *brokkig*.

Dit *brok* is van het werkw. *breken* afkomstig, en wel van deszelfs verled. deelw. *gebroken*.

BROKKELEN, b. en o. w., *ik brokkelde, heb gebrokkeld*. Bedrijv., in kleine stukken breken, *brood brokkelen*. Onzijd., met zulke kleine stukken uitvallen: *dat brood brokkelt*. Van hier *brokkelig*, dat ligt brokkelt, *brokkeligheid, brokkeling*.

BROKKELIG, zie *brokkelen*.

BROKKEN, b. w., *ik brokte, heb gebrokt*. In kleine stukken, of brokken, breken: *brood brokken*, — *brood in de melk brokken*. In den gemeenen spreektrant, zegt men: *iets hebben, om in de melk te brokken*, d. i. geld en goed bezitten.

BROMMEN, o. w., *ik bromde, heb gebromd*. Een grof en dof geluid maken: *hoe geborstelde zwijnen en beeren in het hoek knorren en brommen*. VOND. Ook wordt *brommen* voor snoeven, grootspreken gebezigd: *laat vrij Italje op zijn verheven marmer brommen*. J. DE MARR. Van hier *brommer*.

BRON, (door letterverzetting, van *born*, zie *born*.) v., meerv. *bronnen*. Eene wel, of opwelling van water, waarom het zamengestelde *bronwel*, als eene overtolligheid kan beschouwd worden, dewijl beide hetzelfde beteekenen. Ook plagt *bron* voor het water zelf gebezigd te worden, even als *born*: *genegen zijnen dorst met versche bron te blusschen*. VOND. Fig., de oorsprong, het beginsel: *de bron onzer smert*. Hulpmiddel: *ik heb nog andere bronnen om uit te putten*. Zamenstell. zijn: *bronader, bronfeest, brongast, brongod, brongraver, bronhuis, bronmeester, bronwater*, enz.

Het gr. βρυειν, *opwellen*, heeft waarschijnlijk met ons *bron* geene toevallige overeenkomst.

BRONST, (*brunst*) v. Heete drift naar vleeschelijke vermenging, togtigheid, van de dieren. *In de bronst zijn*, bij HALMA, die hiervoor ook *bronsten*, als een o. w., heeft. Van hier *bronstig*, ook *brunstig*, togtig, *bronstigheid, bronsttijd*, speeltijd.

Bronst,

Bronst, *bronstig*, is, volgens TEN KATE, van *bernen*, *barnen*, branden.

BRONSTIG, zie *bronst*.

BROOD, o., meerv. *brooden*. *Wit brood*, *nieuwbakken*, *oudbakken brood*; *brood bakken*. *Water en brood*, de spijs tot straf van sommige misdadigen, in de gevangenis: *op water en brood zitten*. Fig., andere eetbare dingen, die de gedaante van een brood hebben: *suikerbrood*, enz. Voedsel en onderhoud: *hij wint zijn brood zuur*; *zijn brood zoeken*, *bedelen*; *iemand aan een stuk brood helpen*. *Men sluit geen brood voor vrienden*, spreekw., voor vrienden is alles ten beste. Zoo ook: *hij eet mijn brood*, vindt zijn onderhoud bij mij; *zijn eigen brood eten*, zijn eigen meester zijn; *iemand het brood uit den mond stelen*, hem zekere voordeelen onttrekken. *Zoete broodjes bakken*, spreekw.: dit wordt gezegd, wanneer iemand zich eerst, over het een of ander, sterk uitlaat, en naderhand zich gedwee en inschikkelijk toont. Zamenstell. zijn: *broodbakker*, *broodbakkerij*, *broodbord*, *brooddeeg*, *brooddief*, *broodeloos*, *broodkamer*, *broodkas*, *broodkist*, *broodkorf*, *broodmand*, *broodmes*, *broodschrijver*, met verachting, die om brood, d. i. om zijn onderhoud te vinden, schrijft, *broodspinde*, *broodwagen*, *broodwater*, *broodwinner*, *broodwinning*, kostwinning, *broodwinster*, *broodzak*, enz. VOND. gebruikt dit *broodzak*, in eenen figuurlijken zin, voor het ligchaam: *kunsten, die den broodzak vullen*.

Men heeft vele verschillende afleidingen van het woord *brood* opgegeven. Dan, daar *brood* als het edelste aller spijzen mag beschouwd worden, zoo is de overeenkomst van hetzelve met het hebr. בָּרוּת en כָּרוּת, *spijs*, en het gr. βρωθω, *ik eet*, βρωτυς, *spijs*, en βρωτος, *hetgeen gegeten kan worden*, zeer aanmerkelijk.

BROODDRONKEN, bijv. n. en bijw., *brooddronkener*, *brooddronkenst*. Door overvloed weelderig: *een brooddronken mensch*. *Hij is al te brooddronken*. Van hier *brooddronkenheid*.

Het woord *dronken*, bij *brood* gevoegd, heeft de beteekenis van zat. En *brooddronken* is derhalve, eigenlijk, zoo veel als zat van brood, en bij overdr., weelderig, dartel.

BROOD-

BROODSCHRIJVER, zie *brood.*

BROOS, v., meerv. *brozen.* Een hoog opgeschoeide laars, waarmede de Ouden ten tooneele traden, tooneellaars: *en bint de purpre broos.* VOND.

BROOS, bijv. n. en bijw., *brozer*, *zeer broos.* Dat ligt breekt: *het glas is broos.* Fig., vergankelijk: *des menschen leven is broos.* Van hier *broosheid.* Waarschijnlijk behoort dit woord tot het aloude *bruzzan*, angels. *brijsan*, *breken.* *Thes lichames bruzzi*, *des ligchaams broosheid.*

BROUWEN, b. w., *ik brouwde*, *heb gebrouwd.* Eigenlijk, mengen, vermengen, in het algemeen, doch thans voornamelijk van het bier: *bier brouwen.* Ook *azijn brouwen.* Fig., veroorzaken, (iets kwaads) berokkenen: *iemand eenig onheil brouwen.* Van hier *brouwer*, *brouwerij*, *brouwhuis*, *brouwing*, *brouwketel*, *brouwsel*, (oul. ook *brouwte*), *brouwster* enz.

Ook wordt dit woord onzijdig genomen, in de beteekenis van lispen in het spreken, de letter *r* niet wel uitspreken, dewijl dit gebrek van uitspraak zich, inzonderheid, bij het woord *brouwen* laat hooren: *zij brouwt sterk.*

BRUG, v., meerv. *bruggen.* Een van hout, of steen, gemaakte weg over een water: *de Koning treedt naar de brug.* VOND. *Eene brug over het water leggen*, *slaan*, waarvoor HOOFT het werkw. *bruggen* bezigt. Fig., *de brug van eene drukpers*, *van eene viool.* Van hier de spreekwijzen: *eene brug voor iemand leggen*, hem op den weg helpen; *dat is eene brug gelegd*, de weg gebaand, *voor allerlei ondeugd.* Zamenstell. zijn: *bruggegeld*, *bruggeman*, enz.

De afleiding van dit woord is nog onzeker. TUINMAN heeft den niet onaardigen inval gehad, om het, uit hoofde van de hooge en ronde gedaante eener brug, te brengen tot *rug*, met het voorzetsel *be*, derhalve *brug* voor *berug*; welke zamentrekking in verscheidene andere woorden plaats heeft. Misschien echter is de stelling van TEN KATE hieromtrent de waarschijnlijkste, daar hij *brug*, hoogd. *Bruck*, *Brucke*, tot ons *breken* brengt, als zijnde een overgang, om den afgebroken weg over het water te kunnen vervolgen. Althans, HOOFT bezigt *breuk*, voor *brug*: *die toevlogen*, *en de belegerden van de breuk joegen.* De Vlaam-

schen, Vriezen, Gelderschen en Overijsselschen gebruiken het woord *brugge* ook, in de beteekenis van eene boterham, zijnde een afgesneden, of afgebroken stuk brood.

BRUI, m. Een in den gemeenen spreektrant gebruikelijk woord, voor slag, stoot: *ik gaf hem eenen brui.* Hiervan zijn de gemeene spreekwijzen ontleend: *ik geef*, of *heb*, *er den brui van*, ik bekommer mij daarover niet, ik laat er mij niet mede in; *daar hebt gij al den brui*, al wat er is.

BRUID, v., meerv. *bruiden.* Eene verloofde, ondertrouwde: *mijne zuster is de bruid.* Zamenstell.: *bruidleider*, *bruidleidster*, *bruidsbed*, *bruidschat*, *bruidsdagen*, de tijd dat men de bruid is, *bruidsgaaf*, *bruidsgoed*, *bruidskleed*, *bruidstuk*, enz.

Menigvuldig zijn de gissingen der Taalonderzoekeren omtrent de afstamming van dit woord; en echter is, naar mijn inzien, deszelfs ware oorsprong tot nog toe onbekend gebleven.

BRUIDEGOM, m., meerv. *bruidegoms.* Een verloofde, of ondertrouwde persoon van het mannelijke geslacht. In de gemeenzame verkeering, wordt dit woord doorgaans verkort, *bruigom*, vooral in de zamenstell. *bruigomsgoed*, *bruigomskleed*, *bruigomsstuk*, enz.

Dit woord is zamengesteld van *bruid*, en het oude *gom*, *gome*, een oppasser, beschermer, ook een man, manspersoon, bij Ottfrid *gomo*, zweed. *gam*, met welke alle het gr. γαμος, *nuptiae*, en γαμειν, *uxorem ducere*, schijnen verwant te zijn.

BRUIJEN, b. w., *ik bruide*, *heb gebruid.* In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor slaan: *ik bruide hem om zijne ooren.* Gooijen: *iemand van de trappen bruijen.* Kwellen: *gij moet mij zoo niet bruijen.* Raken, aangaan: *wat bruit het mij?* Ook als onzijd., met het hulpw. *zijn*: *hij is van de brug in het water gebruid.* Gaan, zich verwijderen: *brui heen.* Van hier *bruijer*, *bruijerij*, *bruister.*

BRUIKBAAR, bijv. n. en bijw., *bruikbaarder*, *bruikbaarst.* Dat gebruikt kan worden. *Die goederen zijn niet meer bruikbaar*, zijn bedorven. *Een bruikbaar* (handelbaar, geschikt) *mensch.* Van hier *bruikbaarheid.*

BRUIKER, m., meerv. *bruikers.* Van *bruiken*, nu *gebruiken.* Een hoevenaar, die op eene *bruikweer*, d. i. pacht-

pachthoeve, woont. Ook eene pachthoeve zelve: *een boerenbruiker.*

BRUIKGOED, o., meerv. *bruikgoederen.* Goed, hetwelk men enkel in gebruik, niet in eigendom heeft: *om mij te bedenken met een bruikgoedt.* HOOFT.

BRUILOFT, v., meerv. *bruilotten.* Van *bruid* en *loft*, *lofte*, d. i. *gelofte.* Eigenlijk, derhalve, de gelofte des huwelijks, welke van en aan de bruid gedaan wordt. Thans wordt het gebruikt, in den zin van huwelijksfeest: *op hunne bruiloft.* VOND. *Bruiloft houden. Gouden, zilveren bruiloft.* Zamenstell. zijn: *bruiloftsbed, bruiloftsdag, bruiloftsdicht, bruiloftsfeest, bruiloftsgast, bruiloftskleed, bruiloftskoets, (bruidsbed), bruiloftslied, bruiloftsmaal, bruiloftsvolk, bruiloftszang*, enz. VOND. heeft hiervan het onz. werk. *bruilotten*, voor *bruiloft houden*, gevormd.

BRUIN, bijv. n. en bijw., *bruiner, bruinst.* Bruinverwig: *een bruin paard;* in het gemeene leven, *een bruin, bruintje. Bruine oogen.* Somwijlen ook als zelfstandig, voor bruine verw: *ik heb hier een donker bruin, dat zeer schoon is.* Van hier *bruinachtig, bruinachtigheid, bruingraauw, bruinheid, bruinig, bruinigheid, bruinoogig, bruinrood, bruinvisch*, enz.

Bruin, in het middeleeuwsch lat. *brunus*, is, volgens TEN KATE, IHRE en anderen, van *bernen*, branden, zijnde zoo veel als brandkleurig, dewijl de bruine kleur naar die van iets, dat door het vuur, of de zon, gebrand is, gelijkt.

BRUINEN, b. en o. w., *ik bruinde, heb gebruind.* Bedrijv., bruin maken: *de zon heeft zijne huid gebruind.* Onzijd., bruin worden: *de kersen beginnen te bruinen.*

BRUINEREN, b. w., *ik bruineerde, heb gebruineerd.* Hetzelfde als *bruinen*, met den basterduitgang *eren;* derhalve, eigenlijk, bruin maken. Overdragt., glad maken, polijsten: *staal bruineren.* Van hier *bruineerder, bruineerster. Bruineerijzer, bruineersel, bruineerstaal, bruineertand* (een boekbinders werktuig), enz.

BRUIS, o. Schuim: *het bruis staat op zijnen mond.*

BRUISEN, o. w., *ik bruiste, heb gebruist.* Schuimen: *de zee bruist.* Fig., van de schepen, varen, zeilen, bij de Dichters: *de kiel bruist door 't schuimend zeegroen.*

groen. VOND. Ook wordt het als een klanknabootsend woord gebezigd, voor een verward geluid maken; even als bruisende golven, en bij verdere overdragt, voor razen, tieren: *hij bruiste en baarde.* VOND.

Hoogd. *brausen*, zweed. *brusa*, gr. βρίζειν. In het ital. en fr. is *brusco*, *brusque*, bruisend, opvliegend, toornig, bij ons *brusk.*

BRULLEN, o. w., *ik brulde, heb gebruld.* Klanknabootsend woord, waardoor het natuurlijke geluid van groote dieren, inzonderheid dat der leeuwen, aangeduid wordt: *de leeuw brult.* Ook van menschen: *hij brulde als een leeuw.*

BRUSK, bijv. n. en bijw., *brusker, bruskst, zeer brusk.* Opvliegend, onbescheiden. HOOFT gebruikt dit woord als goed nederduitsch: *en te brusk, om*, enz. Ook is het door anderen gebezigd: *de bruske jeught.* VOND. *Zoo bruskelijk indringen.* OUD. *Van bruske ondankbaarheit.* MOON. Het woord is met *bruisen* verwant, en mag dus aan onze taal, in welke het misschien door het kanaal der Franschen terug gekomen is, met regt toegeëigend worden. Van hier *bruskheid.* Zie verder *bruisen.*

BUFFEL, m., meerv. *buffels.* Zeker wild dier. Het mannelijke geslacht wordt *buffelos*, en het vrouwelijke *buffelkoe* genoemd. Fig., een onbeschoft mensch, in den gemeenen spreektrant: *hij is een regte buffel.* Van hier *buffelachtig*, *buffelachtigheid.* Ook draagt een zeker grof en harig kleed (overrok) den naam van *buffel*, fr. *bufle*, dewijl hetzelve, eertijds, van buffelsvel gemaakt werd.

Waarschijnlijk is *buffel* van een oud woord afkomstig, waarvan nog een spoor in het fr. *boeuf*, eng. *beef*, en lat. *bos*, *bovis* voorhanden is.

BUI, v., meerv. *buijen.* Regenvlaag, onweersvlaag: *de bui komt opzetten, — is al over.* Fig., overvalling van rampen: *Noit waeide eene bui alleen mij over 't hoofd, of d'andre stont er neffens.* VOND. Luim: *hij heeft eene kwade, eene goede, bui.* Opzet, voornemen: *krijgt hij de buijen in het hoofd, dan zal hij* enz. Van hier *buiachtig.*

BUIDEL, m., meerv. *buidels.* Een kleine zak, of eene beurs, waarin men iets bewaart, bijzonderlijk geld, om het bij zich te dragen: *geen geld in den buidel hebben.* Fi-

Fig., het zich daarin bevindende geld: *hij heeft een' goeden buidel.* In de gemeenzame verkeering, ook *buil: die geld heeft in den buil.* De Deck. Zamenstell: *buideldrager.* Kil. heeft ook *buidel*, voor *buil*, een bakkerswerktuig. Zie *buil.*

BUIGEN, b. en o. w., *ik boog, heb gebogen.* Bedrijv., eigenlijk, krommen: *iets krom buigen, eenen tak buigen. De knien vóor God buigen.* Fig. *het regt buigen*, onregtvaardig handelen, van den regter. *Den hals onder het juk buigen*, zich in slavernij begeven. *Zich onder iemand buigen*, zich aan hem onderwerpen. Onzijd., met *zijn.* Gebogen worden: *de takken buigen van al de appelen. Het moet buigen, of bersten.* Van hier *buiger, buiging, buigtang* enz.

BUIGZAAM, bijv. n. en bijw., *buigzamer, buigzaamst.* Hetgeen zich ligt laat buigen. Eigenlijk: *een buigzaam takje.* Fig., gedwee, gehoorzaam: *een buigzaam kind: hij is zeer buigzaam.* Van hier *buigzaamheid.*

BUIJEN, onp. w., *buide, heeft gebuid.* Van *bui.* Regenen, waaijen, stormen: *het heeft den ganschen dag gebuid.* Van hier *buijig.*

BUIK, m., meerv. *buiken.* Elke buitenwaarts gebogene rondachtige vlakte. *De buik van een schip, van een vat, van een flesch*, enz. Zoo heeft een muur *eenen buik*, wanneer hij, in het midden, uitgezet is. Meer bijzonder, het voorste, gemeenlijk buitenwaarts gebogene gedeelte der dierlijke ligchamen, anders het onderlijf genoemd: *eenen buik hebben, krijgen. Pijn in den buik hebben. Den buik ontlasten. Eenen dikken buik hebben*; ook overdr. voor zwanger zijn. Van hier zijn eenige figuurlijke spreekwijzen ontleend, als: *den buik dienen*, meest voor het ligchaam zorgen. *Den buik vooruit steken*, eene trotsche houding aannemen. *Twee handen op eenen buik*, twee menschen, die dezelfde neigingen en bedoelingen hebben. Ook wordt het woord *buik*, somwijlen, met verachting, voor den geheelen mensch genomen: *de Cretensen zijn luije buijcken.* Bybelvert. Zamenstell.: *buikachtig, buikdienaar, buikgordel, buikloop, buikloopig, buiknaad, buikpijn, buikriem, buikspraak, buikspreker, buikspreekster, buikstuk, buikvlies,*

buik-

buikvloed, *buikwaterzucht*, *buikwee*, *buikworm*, *buikzuiverend*, *buikzuivering*, enz.

BUIKIG, bijv. n. en bijw., *buikiger*, *buikigst*. Eenen buik hebbende: *een buikig vat*. Zoo ook *dikbuikig*, *dunbuikig*, enz.

BUIL, v., meerv. *builen*. Van *bol*. Eene opgezwollene rondte, een gezwel: *hij heeft zich eene buil gestooten*. Overdragt. zegt men: *dat zal geene builen vallen*, dat zal wel gelukkig afloopen.

BUIL, m., meerv. *builen*. Zamengetrokken van *buidel*, dat Kil. en Plantyn hebben. Meelbuil, zeker bakkersgereedschap, in de gemeenzame verkeering, ook *buul* genoemd.

Men heeft verscheidene gissingen omtrent de afstamming van dit woord gemaakt; doch het schijnt, van het geluid ontleend te zijn, hetwelk een buil maakt, wanneer hij bewogen, of rond gedraaid wordt. Van hier het b. w. *builen*: *meel builen*.

BUILEN, zie *buil*.

BUIS, v., meerv. *buizen*. Goot: *eene looden buis*.

BUIS, v., meerv. *buizen*. Haringbuis: *de buizen* (*buisjes*) *gaan in zee*. Van hier *buisharing*, *buisman*, een zeeman, die, op eene buis, ten haring vaart, *buismansharing* enz.

BUIS, v., meerv. *buizen*. Een kort rokje, dat de Zeelieden gemeenlijk dragen, doch dat thans van algemeener gebruik is, anders *buisje*.

BUIT, m. Eigenlijk, datgeen, wat den vijand, in den krijg, afgenomen wordt: *buit maken*, *op buit uitgaan*, *den buit deelen*. Van hier *buitgeld*, *buitpenning*. Vervolgens is het voor roof in het algemeen gebezigd.

Buit, hoogd. *Beute*, eng. *booty*, deen. *Bytte*, zweed. en ijsl. *byta*, middeleeuwsch lat. *butinum*, fr. *butin*, ital. *butino*, is op zeer verschillende wijzen afgeleid geworden. Misschien is de afleiding van het oude *bat*, d. i. nut, voordeel, waarvan ons *baten*, de waarschijnlijkste.

BUITELEN, o. w., *ik buitelde*, *heb* en *ben gebuiteld*. Eigenlijk, over zijn hoofd rollen: *hij heeft gebuiteld*. Vallen: *hij is van de trappen gebuiteld*. Zie Nederd. Spraak-

Spraakk., bl. 135, § 273. Van hier *buitelaar*, *buiteling*.

Buitelen is, volgens de TAAL- en DICHTK. BIJDRAGEN, van *bol*, het hoofd, waarvan *boltelen*, *buitelen*, *in caput devolvere*.

BUITEN, (oul. ook *buten*) b. w., *ik buitte*, *heb gebuit*. Buit maken: *de rosverfde adelaer, om eenen draeck te buiten, slaet klaeu en krauwel*. VOND. Van hier *buiter*. Voor dit *buiten*, wordt thans, gemeenlijk, *vrijbuiten* gebezigd, en voor *buiter*, *vrijbuiter*. Het werkw. *buiten* komt bij KIL. en PLANT. ook voor ruilen, verwisselen, voor, waarvan nog *ruilebuiten*; doch dit *buiten* komt, volgens TEN KATE, van het oude *buichte*, om de welluidendheid *buite*, ruiling, *commutatio mercium*. *

BUITEN, zamengesteld van *bij*, of *be*, en *uit*, *uiten*; bijw. en voorzetsel. Bijw.: *hij is buiten*, *staat buiten*, *buiten*, met *van*: *van buiten komen*. *Van buiten*, naar *buitenlander*, schijnt *hij vroom*. *Van buiten leeren*, in het geheugen prenten. Zoo ook met *te*: *zich in iets te buiten gaan*, figuurl., onmatig, buitensporig zijn. Voorzetsel: *buiten de stad wonen*. Hiertoe behooren de figuurlijke spreekwijzen: *hij was*, *van blijdschap*, *buiten zich zelven*. Ook zonder lidwoord: *buiten staat*, *buiten gevaar*, *buiten zorgen*, enz. Met den tweeden naamval: *buiten 's dijks*, *buiten 's huis*, *buiten 's lands*, enz. Ook wordt het als een bijv. naamw. gebezigd, waarvan echter de overtreffende trap, *buitenste*, alleen in gebruik is: *de buitenste bast van eenen boom*. Eindelijk wordt het aan verscheidene woorden vastgehecht: *buitendeur*, *buitengewoon*, *buitenkans*, *buitenlander*, *buitenlucht*, *buitensporig*, (bij HOOFT ook *buitenspoorsch*) *buitensporigheid*, *buitensporiglijk*, *buitenstad*, *buitenvader*, *buitenverblijf*, *buitenweg*, *buitenwerk*, enz.

BUKKEN, o. w., *ik bukte*, *heb gebukt*. Zich nederwaarts buigen: *buk wat*; *buk wat lager*; ook overdragt.: *laag voor iemand bukken*, zich zeer nederig en ondergeschikt omtrent hem gedragen. TEN KATE brengt het tot *buigen*.

BUKKING, zie *bokking*.

BUL, m., meerv. *bullen*. Een stier: *zoo van den bul bera-*

rijden. De Deck. Figuurl., een stuursch mensch. Van hier *bulachtig*, *bullegeld*, *bulleman*, *bullepees*, *bulos.* Waarschijnlijk, is deze benaming ontleend van het *bulken*, aan dit dier eigen.

BUL, *bulle*, v., meerv. *bullen.* Eigenlijk, een zegel, hetwelk men aan openbare oorkonden pleegt te hangen. Verder, eene met zulk een zegel voorziene oorkonde: *eene pauselijke bul. Hij had eene bul, als meester in de regten.* Het behoort, ongetwijfeld, tot het oude *bol*, d. i. rond. Kil. brengt het tot het gr. βουλη.

BULBAK, zie *bullebak.*

BULDEREN, *bolderen*, o. w., *ik bulderde*, *heb gebulderd.* Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid des winds: *de wind buldert.* Fig., een hol, hard geluid maken: *eene bulderende stem.* Verder, razen, tieren: *hoor haar eens bulderen.* Van hier *bulderaar*, *bulderer*, *bulderig*, en, in den gemeenen spreektrant, *bulderbas*, een woest mensch, die schielijk raast en vloekt.

BULHOND, m., meerv. *bulhonden.* Eene soort van honden, die gebruikt worden, om bullen en andere wilde dieren te vangen. Bij ons, eene soort van groote honden, die huis en hof bewaken.

BULKEN, o. w., *ik bulkte*, *heb gebulkt.* Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid, hetwelk stieren en koeijen maken. Ook van menschen, voor hard schreeuwen, een onaangenaam geluid maken: *hij zingt niet, maar hij bulkt.* Van hier *bulking.*

BULLE, zie *bul.*

BULLEBAK, m., meerv. *bullebakken.* Zoo veel als stierengezigt. In de gemeenzame verkeering, wordt het voor een spook, ook voor een stuursch en afzigtig mensch, gebezigd, die iemand ligtelijk kan verschrikken: *zij gebruikten hem voor eenen bullebak.*

BULSTER, v., meerv. *bulsters.* Bed, matras: *de groote Koning slaept op eene stroije bulster.* Vond. Zie *bolster.*

BULT, m., meerv. *bulten.* Van *bol.* Bogchel, hooge rug: *Goverd met den bult.* Ook voor iemand, die eenen bult heeft, al spottende: *ik heb den bult, gisteren, gesproken.* Van hier *bultachtig*, *bultenaar*, *bultig.*

Bult-

Bultzak is een scheepsbed, met stroo gevuld, bij Kil. *bulte*.

BULTZAK, zie *bult*.

BUN, v., meerv. *bunnen*. Eene vischkaar. Zie *beun*.

BUNDEL, m., meerv. *bundels*. Verscheidene zamengebondene dingen. Zie *bondel*.

BUNDER, o., meerv. *bunders*. Eene landmaat, zoo veel lands, als twee zamengebondene ossen, op eenen dag, kunnen afploegen, zijnde 240 voeten in de lengte, en 120 in de breedte: *omtrent in de helft eenes bunders, zijnde een jock ossen lants*. Bybelvert.

BUNSING, *bonsing*, m., meerv. *bunsings*. Zeker dier: *hij stinkt als een bunsing*. In het gemeene leven, zegt men ook *bunsem*.

BURG, (ook burgt) m., meerv. *burgen*. Iedere met muren omringde, of met vestingwerken ingeslotene plaats: *den burg inkrijgen*. Hooft. Van hier *burggraaf*, *burggraaflijk*, *burggraafschap*, *burgwal*, enz.

Het is een oud woord, hetwelk in alle europesche talen aangetroffen wordt. Gemeenlijk leidt men het van *berg*, en *bergen*, af, dewijl men *de burgen*, weleer, op bergen stichtte, en zich in dezelve trachtte *te bergen*, of te verdedigen. Het gr. πυργος, *een toren*, schijnt met ons *burg* in naauwe verwantschap te staan.

BURGEMEESTER, m., meerv. *burgemeesters*. Van *burg* en *meester*. De voornaamste persoon in de burgerlijke regering eener stad. Van hier *burgemeesterlijk*, *burgemeesterschap* enz. — *Burgemeester* is in het middeleeuwsch lat. *burgimagister*, fr. *bourgmestre*, of *bourgemaitre*.

BURGER, m., meerv. *burgers*. In het vr., *burgeres*. Eigenlijk, de inwoner eener versterkte plaats. Verder, de inwoner eener stad: *burger zijn*. Van hier *burgerachtig*, *burgerdragt*, *burgereed*, *burgerij*, *burgerkrijg*, *burgerkroon*, *burgerlieden*, *burgerlijk*, *burgermagt*, *burgerman*, *burgerpligt*, *burgerregering*, *burgerregt*, *burgerschap*, *burgerstand*, *burgertrant*, *burgervader*, *burgervrouw*, *burgerwacht*, *burgerwet*, enz. Hooft heeft *burgerorde*, voor hetgeen wij, met een basterdwoord, *politie* noemen.

BURGT, zie *burg*.

BURRIE, zie *berrie*.

BUS (ook *bos*), v., meerv. *bussen*. Geldbus: *heb ik den helschen Jood*, (Judas) *bewaarder van de bus*. Hooft. *Met de bus omgaan*, geld inzamelen. Hiertoe behoort de gemeenzame spreekwijs: *in de bus blazen*, geld geven, hetzij als eene opgelegde boete, hetzij als eene vrijwillige uitgaaf. Van hier *busbewaarder*, *busdrager*, *busmeester*; *armbus*, *theebus*, ook *theebos*, enz. — In eene bepaaldere beteekenis, wordt het woord *bus* gebezigd, voor den loop van een schietgeweer, voor een schietgeweer zelf, hetwelk oul. meer gelijkheid met eene eigenlijke bus had, dan tegenwoordig, en ook voor allerlei geschut. Van hier *busgieter*, *bushuis*, wapenhuis, *buspoeder*, buskruid, *busschieter*, enz. Wijders, een ijzeren ring, of band, die om iets geklonken, of in iets geslagen wordt, om hetzelve meerdere sluiting en vastigheid te geven. Hiertoe behoort de gemeenzame spreekwijs: *het sluit*, *als eene bus*.

BUSKRUID, o. Van *bus*, voor een schietgeweer, en *kruid*. Buspoeder, schietkruid. Hiertoe behoort de, in de gemeenzame verkeering, gebruikelijke spreekwijs: *hij heeft het buskruid niet uitgevonden*, is niet schrander. *Zij vliegt op als buskruid*, wordt schielijk driftig.

BUSSEL, m., meerv. *bussels*, *busselen*. Bondel, bos: *een bussel bloemen*, *haren*, *hooi* enz. *Ende bint het in busselen*, *om 't selve te verbranden*. Bybelvert. *Een bussel hout*, een takkenbos, bij Kil. *mutsaart*.

Volgens Adel., het verkleinw. van *bus* (*bos*). Misschien echter is *bussel*, voor *bundsel*, van *bund* (*band* van *binden*), met den uitgang *sel*; zoo dat het eigenlijk een *bindsel*, of zamenbindsel, zoude zijn.

BUUR, m., meerv. *buren*. Iemand, die naast, of digt bij ons woont: *ik heb zeer goede buren*. *Buren en bondgenooten*. *Te buurshuize*, zegt men, in de gemeenzame verkeering, voor *bij de buren*. Ook diegene, die, in hetzelfde huis, boven, of beneden ons woont: *benedenbuur*, *bovenbuur*, *onderbuur*. Zamenstellingen zijn: *buurdochter*, *buurjongen*, *buurkind*, *buurman*, *buurmeisje*, *buurpraatje*, *buurschap*, *buurvrijer*, *buur-*

buurvrijster, *buurvrouw*, enz.

Buur, ook *gebuur*, *nabuur*, is met *boer* en *bouwer* van denzelfden oorsprong, en komt van *bouwen*, in de beteekenis van wonen. Zie *bouwen*. Van dit *buur* is, in de gemeenzame verkeering, het onz. werkw. *buren* gebruikelijk, voor eenen buur bezoeken, bij eenen buur gaan praten: *ik kom, van avond, wat bij u buren.*

BUURT, v., meerv. *buurten*. Van *buur*. Eene reeks van naast elkander staande huizen: *hij woont in mijne buurt*. Ook een gehucht, in tegenoverstelling van een dorp.

C.

C is eigenlijk eene latijnsche letter, en dient, in die taal, voor K. Zij is, bij ons waarschijnlijk het eerst ingevoerd, in die tijden, toen de Kloosterlingen genoegzaam alleen de pen voerden. Wij hebben de C, in *nederduitsche* woorden, ook niet anders noodig, dan tot het ondeelbare letterteeken CH, of CHI, overeenkomende met de χ der Grieken, en bij ons gebruikelijk voor eene scherpere letter dan G, in *echt*, *schaap* enz., schoon wij in de woorden *Cesar*, *Cicero*, *cipres*, *ceder*, *cel*, *citer*, *citroen*, *cijfer*, *oceaan*, en eenige andere, van het grieksch, of latijn, oorspronkelijke woorden, de C behouden. Zie Nederd. Spraakk. IIe D. bladz. 32 env.

CEDEL, v., meerv. *cedelen.* Eene lijst, naamlijst: *uit een parckement, of half geronde cedel.* VOND.

In de dagelijksche verkeering, wordt *cedel* zamengetrokken tot *ceel*, en het verkleinw. *cedeltje* tot *ceeltje.* Gemeenlijk zegt men *eene ceel maken.* Van hier *huurceel*, *lijkceel*, *rouwceel*, enz.

CEDER, m., meerv. *cederen*, *ceders.* Van het lat. *cedrus.* Zekere schoone, hoog groeijende boom, die op den berg libanon, taurus en amanus, maar inzonderheid in Afrika wast: *de cederen van Libanon. Toortsen van welriekenden ceder.* VOND. Cederen hout: *ende het is bedeckt met ceder.* BYBELVERT. Van hier *cederboom*, *cederhout*, *cederwerk*, enz.

CEDEREN, onverb. bijv. n. Van cederen hout gemaakt: *van binnen met cederen planken.* BYBELVERT.

CEEL, zie *cedel.*

CEL, v., meerv. *cellen.* Van het lat. *cella.* Ieder klein vertrek: *van al de vertrekken in het huis is deze prachtelooze cel mij het aangenaamste verblijf.* Een kamertje, in een klooster: *in de onbesmette cel.* VOND. Van hier *cellebroeder* (*cellebroer*, een monnik) *cellebroedersklooster.*

CEMENT, o., meerv. *cementen*, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Eene soort van kalk, welke inzonderheid gebruikt wordt, om het metselwerk voor het doordringen van het water te beveiligen. Tras: *die kelder is geheel in cement gemetseld.* Overdragt., zegt men: *eene zaak in het cement leggen*, onwankelbaar bevestigen.

Het heeft zijnen oorsprong van het lat. *caementum*, hetwelk, reeds bij de Romeinen, van gestootene steenen toebereide kalk beteekende, en, voor *caedimentum* genomen, van *caedere* afkomstig zoude wezen.

CENT, v., meerv. *centen.* Eene nederlandsche koperen munt, zijnde een honderdste gedeelte van eenen gulden.

CENTENAAR, m. meerv. *centenaars.* Een gewigt van honderd pond.

CH, zie C.

CHAOS, m., zonder meerv. Van het gr. χάος, een ongevormde klomp, waarin, naar de denkbeelden der grieksche en latijnsche dichters, alle hoofdstoffen, voor het ontstaan van dit wereldstelsel, zonder orde met elkander vermengd waren. Figuurl., eene verwarde zaak, wanorde: *een chaos van verwarring. Zijne reden is voor mij een ondoordringbare chaos.*

CHERUB, m., meerv. *cherubs.* Van het hebr. כרוב, *sterk zijn.* Eene benaming, welke, in de h. schrift, aan Engelen gegeven wordt. Voor *cherub* zegt men ook *cherubijn*, verkleinw. *cherubijntje.* Van hier *cherubijnsch.*

CHIJL, (bij Kil. *ghijl*, *ghijle*), v. Van het lat. *chylus.* Maagsap; wit sap, dat door de koking der maag uit het voedsel getrokken wordt. Van hier *chijlachtig*, *chijlachtigheid*, *chijlmakend*, *chijlmaking* enz.

CHOCOLADE, v. Een droog hard deeg, hetwelk uit kakau, vanilje, suiker enz. zamengesteld wordt. Ook de daarvan bereide drank: *chocolade is een drank, welken de Spanjaarden uit Mexiko naar Europa overgebragt hebben.* Van hier *chocoladefabrijk*, *chocoladekan*, *chocoladekop*, *chocolademaker*, *chocolademakerij*, *chocoladewinkel*, enz.

CHRISTEN, m., meerv. *christenen.* Een belijder van Jezus godsdienst. Van hier *christelijk*, *christendom*, *christenheid*, enz.

CHRISTENEN, zie *gechristend.*

CICHOREI, v. Zeker gewas, van het gr. en lat. κιχωριον, *cichorium.*

CIDER, m. Eene soort van in Frankrijk en Engeland meest bekenden drank; ooftwijn, appelwijn. Van het fr. *cidre*, en eng. *cider;* echter is het een oud duitsch woord, en reeds bij TATIAN. voorhanden. Van hier *ciderazijn.* Zie *appeldrank.*

CIJFER, o., meerv. *cijfers.* Cijferletter, getalletter, van het middeleeuwsch lat. *cifera*, of van het hebr. סָפַר, *tellen*, *rekenen.* Ook voor verborgen schrift, hetwelk zonder den sleutel niet kan gelezen worden: *een brief in cijfer geschreven.* Van hier *cijferboek*, *cijfergetal*, *cijferkunst*, telkunst, *cijferletter*, *cijfermeester*, telkunstenaar, *cijferschool*, *cijferschrift.*

CIJFEREN, b. w., *ik cijferde*, *heb gecijferd.* Rekenen. Van hier *cijferaar*, *cijfering.*

CIJNS, m., meerv. *cijnzen.* Van het lat. *census.* Tol, schatting: *dat sij den cijns, ouden impost ende tol niet en sullen geven.* BYBELVERT. *Op cijns stellen*, schatting opleggen. Van hier *cijnsbaar*, tolpligtig, onderworpen: *cijnsbaar worden*, — *iemand cijnsbaar maken; cijnsregt* enz.

CILINDER, m., meerv. *cilinders.* Van het lat. *cylindrus*, en dit van het gr. κυλινδρος. Een langwerpig rond, bij HALMA, rolzuil. Van hier *cilindervormig.*

CIMBAAL, *cimbel*, v., meerv. *cimbalen.* Van het lat. *cymbalum*, en dit van het gr. κυμβαλον. Een driekantig snaarspeeltuig, met ringen en schelletjes: *'t geluit der klinkende cimbael.* VOND. Zamenstelling: *cimbelspel.*

CIPIER, (bij KIL. *cippier*, van het lat. *cippus* — *cippi custos*), m., meerv. *cipiers.* Een dienaar van het geregt, die de gevangenen bewaart en spijst.

CIPRES, m., meerv. *cipressen.* Zekere boom: *beplant met spichtigen cipres.* VOND. Van hier *cipressen*, onverbuigb. bijv. n., dat van cipres gemaakt is, of daartoe behoort. *Cipresboom*, hetzelfde als *cipres.* Van het lat. *cupressus.*

CIPRESSEN, onverbuigb. bijv. n., zie *cipres.*

CIRKEL, m., meerv. *cirkels.* Van het lat. *circulus.* Kring:

Kring: *tot op den cirkel van den kreeft.* DE DECK. *Een halve cirkel*, half rond. Van hier *cirkelboog*, enz.

CITER, v., meerv. *citers.* Van het lat. *cithara.* Zeker speeltuig: *op de citer te zingen.* HOOFT. Van hier *citerdraad*, *citersnaar*, *citerspeler.*

CITROEN, m., meerv. *citroenen.* De vrucht van den citroenboom, zoo als die versch tot ons gebragt wordt, terwijl de ingezoutene vrucht van dezen boom, bij ons, den naam van *limoen* draagt: *zwanger had zij zich verhit, ende heet van een' kouwden citroen ghegeten.* HOOFT. Van hier *citroenappel*, *citroenboom*, *citroengeel*, *citroenkleur*, *citroenkleurig*, *citroenkruid*, *citroenverw*, *citroenverwig*, enz. Lat. *citreum*, fr. *citron*, ital. *citrone*, spaan. *cidra.*

D.

D.

D, de vierde letter van het nederduitsche ABE. Zie over den aard en het gebruik van deze letter, mijne Nederd. Spraakk. D. I, §§ 46 en 47.

DAAD, v., meerv. *daden*. Van *doen*, oul. *daden*. Bedrijf: *eene goede daad*. *Iemand met raad en daad bijstaan*. *In de daad*, voorwaar, waarlijk; *op de daad*, onder het doen. Van hier *dadelijk*, *dadelijkheid*. *Daadzaak* is een nieuw woord, dat veel gebruikt wordt, schoon het eene weinig meer beteekent, dan het andere. HOOFT bezigt *daadeloos* (*dadeloos*) voor werkeloos, zonder iets te doen.

DAAGS, bijw., zijnde de tweede naamval van *dag*, voor *des daags*. *Daags daarna*, den volgenden dag, *daags te voren*, den voorgaanden dag.

DAAGSCH, bijv. n., meest gebruikelijk voor *alledaagsch*, in den zin van hetgeen tot de weekdagen, of werkdagen, behoort, in tegenoverstelling van feestdagen: *mijn daagsche rok*, enz.

DAALDER, m., meerv. *daalders*. Zeker stuk gelds, bedragende dertig stuivers. Ook wordt, om de gelijkheid van gedaante, eene schijf van eenen appel enz., *daalder* genoemd.

DAAR, bijw. en voegwoord. 1. Bijw., zoo wel alleen en op zich zelf staande, als met andere woorden zamengesteld. Alleen en op zich zelf staande: *wie woont daar?* op die plaats. *Wij zullen dat maar daar laten*, niet aanroeren, niet onderzoeken. *Daar is hij*. *Van daar*: *hij ging van daar*; en om meer sterkte aan de uitdrukking te geven, *aldaar*: *tegen mijne verwachting vond ik hem aldaar*. Zamengesteld, als: *daarheen*, *daaraan*, *daarachter*, *daarbinnen*, *daarbuiten*, *daarin*, *daarmede*, *daarna*, *daarop*, *daartoe*, *daaruit*, *daarvoor*, enz. Hierbij moet ik aanmerken, dat het bijw. *daar*, dus zamengesteld, de plaats der aanwijzende voornaamwoorden *deze*, *die*, *dezelve*, *dezelfde*,

ver-

vervangt; b. v.: *gij moet dat geval niet gering achten*, *want daaraan* (aan het zelve) *is veel gelegen. Hier is eene voorkamer*, *en daarachter* (achter deze) *is nog eene binnenkamer. Daarbij komt nog* (bij deze zaak). En zoo met al de overige. Dit echter heeft alleenlijk plaats ten aanzien van zaken, en geenszins in opzigt tot personen: *hij is bij zijne moeder*, *wij zullen hem bij haar*, *of bij dezelve*, niet *daarbij*, *laten.* — Deze zamenstellingen mogen liefst niet weder gescheiden worden; b. v.: *daar bekommer ik mij niet over*, voor *daarover bekommer ik mij niet.*

Dit *daar* kan alleen de plaats der *aanwijzende*, niet die der enkel *betrekkelijke* voornaamwoorden bekleeden, dewijl in het laatste geval, *waar* gebezigd wordt, b. v.: *het land*, *daarin ik u zal brengen*, voor *waarin. In de plaats*, *daar men het brandoffer slacht*, BYBELVERT., voor *waar.*

2. Voegw., in de beteekenis van naardien, dewijl: *daar gij zoo wel gewapend zijt*, *behoeft gij niet te vreezen.* Voor schoon, terwijl: *gij lacht*, *daar gij behoordet te schreijen.* Ook lijdt het eenige zamenstellingen: *daarenboven*, *daarentegen*, *daarom.*

DADEL, m., meerv. *dadels.* Dadelboom. Voor de vrucht van den dadelboom is het vrouwelijk. Van hier *dadelboom*, *dadelkern*, *dadelolie.* Van het gr. δακτυλος, welken naam deze boom gekregen heeft, uit hoofde der gelijkheid, welke deszelfs vrucht met eenen vinger heeft.

DADELIJK, zie *daad.*

DADER, m., meerv. *daders.* Van het oude *daden*, nu *doen.* Iemand, die iets doet: *zijt daders* (beoefenaars) *des woords.* BYBELVERT. Gewoonlijk in eenen kwaden zin, iemand, die eenig schelmstuk pleegt, of gepleegd heeft: *de dader werd gevat.*

DADIG, zie *goeddadig.*

DAG, m., meerv. *dagen.* De tijd van vierentwintig uren, zijnde dag en nacht beide: *het kind is zeven maanden en drie dagen oud. Des anderen daags.* De tijd dat de zon opgaat, totdat zij ondergaat: *de kortste*, *de langste dag. Het wordt dag*, *de dag breekt aan*, *voor dag en dauw*, zeer vroeg in den morgenstond, *de dag neigt ten avond.* Van hier het spreekwoord: *een gat in den dag slapen*, lang slapen. Een zeker bepaald

paald gedeelte van den dag: *hij wint iederen dag twee gulden*; ook *daags: zeven gulden daags*. De tijd in het algemeen: *er zullen dagen*, er zal een tijd, *komen*, *wanneer* enz. *Den dag onnuttig doorbrengen*, den tijd verbeuzelen. *Dag stellen*, tijd bepalen. — Het licht van den dag: *bij dag*, — *bezie het eens bij den dag*, bij het licht, — *ik heb hier eenen valschen dag*, een valsch licht, — *de dag*, het licht, *valt niet wel op dit schilderstuk*. Hiertoe behoort de spreekwijs: *zij schelen als dag en nacht*, als licht en duister. *Iets aan den dag*, aan het licht, *brengen*, kenbaar maken, *aan den dag leggen*, doen blijken. Bij verdere overdragt, zegt VOND. van geschriften: *geef uwe dichten niet, in uwen eersten ijver, aan den dagh*, geef die niet te vroeg in het licht, geef die niet te vroeg in druk uit. Zoo ook: *ofze der penne en den dagh waerdigh zijn*, of zij waardig zijn, in druk uitgegeven te worden. *Dat mag geen' dag zien*, is iets schandelijks. Het meerv. *dagen* wordt voor leven, of leeftijd, gebezigd: *zijne dagen verkorten*. — *Hij heeft zijne beste dagen al versleten*: *op zijne dagen komen*, oud worden; *zij heeft goede dagen bij haren oom*.

Dag beteekent somwijlen, even als *dies* bij de Latijnen, den laatsten dag van iemands leven; en dus zegt *zijnen dag beleven* zoo veel als leven, totdat men van ouderdom sterft, zoo dat zijn dood door geen toeval verhaast is: *Elk sterv'ling, die zijn dag, uit droefheid niet beleefde*. J. FORTMAN.

Zamenstellingen zijn: *dagbepaling*, *dagblad*, *dagboek*, *daggeld*, *daggelder*, *daghuur*, *daglicht*, *dagloon*, *dagglooner*, *dagregister*, *dagreis*, *dagschaar* (bij HOOFT *dakschaar*), thans nog op de korenbeurs te Amsterdam gebruikelijk, voor *dagloon*, of zooveel als men zich op eenen dag bescharen kan; *dagschool*, *dagverhaal*, *dagwacht*, *dagwerk*, *dagwerker*, *dagwijzer*, enz.

WACHT. leidt het van het arab. *daa*, *luxit*, af.

DAGDIEF, m., meerv. *dagdieven*. Een trage werkman, die het dagloon steelt, en niet verdient: *hij is een regte dagdief*.

DAGDIEVEN, o. w., *ik dagdiefde*, *heb gedagdiefd*. Lui werken, en daardoor het dagloon stelen. Van hier *dagdieverij*.

DA-

DAGELIJKS, bijw., voor alle dagen: *dat gebeurt dagelijks.*

DAGELIJKSCH, bijv. n. hetgeen tot alle dagen of tijden behoort: *dagelijksch brood.* Ook gewoon, gemeen: *een dagelijksch kleed*, anders ook *alledaagsch.* HOOFT vormt hiervan het zelfst. *dagelijksheid*, voor dagelijksche levenswijs.

DAGEN, (angels. *daegian*), o. w. *Ik daagde, ben gedaagd.* Van *dag.* Dag worden: *het begint te dagen.* Van hier *opdagen*, *verdagen*, enz. Zie deze woorden. Voor oud worden is het alleen nog overig in ons zamengestelde *bedaagd.* Zie hetzelve.

DAGEN, b. w., *ik daagde, heb gedaagd.* Voor het regt roepen: *hij is gedaagd, om, binnen vier en twintig uren te verschijnen.* Van het verled. deelw. *gedaagd*, is het zelfst. naamw. *gedaagde.* Van hier *dager*, *daging*, enz. VOND. bezigt *dagen*, voor *uitdagen: in het veld dagen.*

DAGERAAD, m. Morgenstond: *met den dageraat.* HOOFT. Ook wordt dit woord, bij overdragt., voor den eersten leeftijd gebezigd: *in den dageraad zijns levens.* Bij verdere overdragt, voor slagen: *ik beloofde hem een' dageraad.*

Zeer verschillend zijn de meeningen over den aard van dit woord. KILIAAN neemt *dageraad*, voor *dagerood*, gelijk men ook zegt *morgenrood.* TUINMAN voegt er bij, dat WILLERAM. niet alleen *morginrod*, maar ook *tagarod* en *tagoroth* heeft. HUYDEC. toont aan, dat de Ouden, voor *dageraad*, *dagerake* en *daggrake* zeiden, welk laatste hij voor het echte houdt, van *graken*, beteekenende *het eerste schijnen van den dag;* van welk *graken* men eerst *grieken*, en vervolgens *krieken* schijnt gemaakt te hebben. FR. VAN LELYV. leidt het van *raten* (bij WACHT.), *maken*, *zamenstellen* af, waarvan ons *reeden*, *linnen reeden;* zoo dat *dageraad*, eigenlijk, het maken van den dag zoude beteekenen.

DAGGE, *dag* (middeleeuwsch latijn, *daga*, *diga*, ital. *daga*, sp. *daga*, eng. *dagger*), v., meerv. *daggen.* Korte degen: *Ik, ongewoon, 't vuurwapen te handelen, zal wisser met de dag treffen.* HOOFT. Ook wordt het voor een scheepstuig, een stuk touw, waarmede de misdadigen op de schepen gestraft worden, genomen.

DAG-

DAGLICHT, o. Het licht van den dag: *mijne oogen kunnen het daglicht niet verdragen.* Van hier de gemeenzame spreekwijs: *het mag het daglicht niet zien*, het is te slecht, te schandelijk, om het te laten blijken, of bekend te maken.

DAGREIS, v., meerv. *dagreizen.* Reis van eenen dag: *die steden liggen twee dagreizen van elkander. Het leger trekt met kleine dagreizen.*

DAGSTER, zie *morgenster.*

DAGTEEKENEN, b. w., *ik dagteekende*, *heb gedagteekend. Eenen brief dagteekenen.* Van hier *dagteekening.*

DAGVAARD, v., meerv. *dagvaarden.* Van *dag* en *vaard*, van *varen*, oul. reizen, goth. en angels. *faran.* Eigenlijk, eene dagreis, of reis van eenen dag: *en daer ik hem, vermoeit van zijne daghvaert, troost.* ANTONID. Wijders, landdag, staatsvergadering: *dagvaard houden*, *hij is ter dagvaard gezonden.*

DAGVAARDEN, b. w., *ik dagvaardde*, *heb gedagvaard.* Dagen, voor het regt roepen: *iemand dagvaarden.* HOOFT bezigt het voor ter dagvaard beschrijven: *de staaten te daghvaarden.* Van hier *dagvaarding.*

DAK, o., meerv. *daken.* Van *dekken*, even als het lat. *tectum*, van *tego.* In het algemeen, alles, wat iets dekt. Bijzonderlijk, het bovenste gedeelte van een gebouw, hetwelk het voor weer en wind bedekt: *een huis onder het dak brengen.* De figuurlijke uitdrukkingen: *iemand iets op zijn dak zenden*, het hem tegen wil en dank toezenden, *het komt alles maar op mijn dak*, het wordt maar op mij geschoven; *iemand wat op zijn dak geven*, hem slagen geven, enz. behooren tot den gemeenen spreektrant. Figuurlijk, het gansche huis, in zoover daarmede de bedekking bedoeld wordt: *wij konden naauwlijks onder dak komen. Met iemand onder een dak*, in een huis, *wonen.* Zamenstell. *dakbalk*, *dakbord*, *dakdekker*, *dakdigt*, *dakdrop*, *dakgoot*, *dakpan*, *dakrib*, *dakriet*, *dakspar*, *dakstroo*, *dakvenster.*

DAL, o., meerv. *dalen.* Laagte. Land, dat tusschen bergen ligt: *in 't Vatikaner dal.* HOOFT. *Over berg en dal.* Zamenstell. zijn: *dalbewoner*, *dalluiden.* Oul. was het bijw. *dalewaart* in gebruik, voor naar beneden.

DALEN, o. w., *ik daalde*, *ben gedaald.* Van *dal.* Afklim-

klimmen, naar beneden gaan: *wij daalden van den berg af. De zon begint te dalen. Iemand in het graf laten dalen*, laten inzakken. In prijs verminderen, afslaan: *de granen zijn aan het dalen. Zijne achting begint te dalen*, minder te worden. Ook: *hij is aanmerkelijk bij mij gedaald*, in waarde, achting. Minderen: *de Gezanten verzochten tien duizend man te voet, twee duizend te paarde, doch daalden allengskens tot op de helft.* HOOFT. Oul., werd *dalen* ook in eenen bedrijvenden zin gebezigd. Van hier *daler*, *daling*.

DAM, m., meerv. *dammen*. Eene hoogte van aarde of steenen, om het water tegen te houden: *eenen dam maken, leggen.* Voor grond in het algemeen, in het spreekwoord: *een hond is stout op zijnen eigen dam.* HOOFT. Fig., en in den gemeenen spreektrant: *eenen dam leggen*, den grootsten honger verdrijven. Ook wordt *dam* voor eene dubbele schijf in het damspel gebezigd: *ik heb dam: dam halen*, enz. Zamenstell. *dambord*, *damschijf*, *damspel*, *damspeler*, enz.

Dam is een oud woord. Het eng. *dam*, fr. *dame*, het middeleeuwsch lat. *damma*, het zweed. en deen. *Dam*, het pool. *tama*, en meer andere, hebben alle de beteekenis van eene hoogte van aarde, of steen, ter beteugeling van het water. Meestal wordt het afgeleid van het lat. *domare*, d. i. *temmen*, tot welk laatste KIL. het brengt, beteekenende *dam*, dan zoo veel als eene temming van het water.

DAMAST, o., meerv. *damasten*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere stof, van zijde, of wol, geweven: *een stuk damast.* Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *damasten: een damasten rok.* — *Bloem van damast*, ook *damastbloem.*

Deze stof heeft haren naam van de stad *Damascus*, van waar zij het eerst in Italie gebragt, en daarna door het overige gedeelte van Europa verspreid is geworden.

DAMLOOPER, m., meerv. *damloopers*. Zeker binnenlandsch vaartuig.

DAMMEN, b. w., *ik damde*, *heb gedamd*. Eenen dam maken, leggen. Doch in dezen zin is *afdammen* meest in gebruik. *Dammen* wordt ook als een o. w. gebezigd,

zigd, in de beteekenis van dam spelen: *zij zitten te dammen.* Van hier *dammer*, enz.

DAMP (bij KIL. ook *demp* en *domp*), m., meerv. *dampen.* Dikke rook, nevel, of wasem: *de damp van eene fakkel. Zwavelachtige dampen.*

DAMPEN, o. w., *ik dampte, heb gedampt.* Damp van zich geven: *die kolen dampen sterk.* In den gemeenen spreektrant, wordt *dampen* gebezigd, voor tabak rooken, of, onder het rooken, eenen sterken damp veroorzaken: *wat zit gij te dampen!* Van hier *damper*, *damping.*

DAMPIG, bijv. n. en bijw., *dampiger*, *dampigst.* Nevelachtig, vochtig: *het is dampig weer.* Ten aanzien van de paarden bezigt men het voor kortademig: *een dampig paard.* Van hier *dampigheid.*

DAMPKOGEL, m., meerv. *dampkogels.* Een kogel, welke eenen grooten damp veroorzaakt, om den vijand daarmede, voor eenigen tijd, het gezigt te belemmeren.

DAMPKRING, m., meerv. *dampkringen.* De lucht, welke onze aarde en alle andere hemelsche ligchamen omgeeft. Van hier *dampkringslucht*, enz.

DAN, bijw. en voegwoord. 1. Bijwoord, om eenen tijd aan te duiden: *dan vraagt hij dit*, *dan dat.* 2. Voegwoord, derhalve, bij gevolg: *is dit dan uwe meening? Dan* wordt ook voor *doch* gebezigd, aan het begin eener rede: *Dan, eer ik u verder daarvan spreek, moet ik u nog zeggen*, enz. Achter den vergrootenden trap der bijvoegelijke naamwoorden, gelijk ook achter *niet*, *niets*, *niemand*, *geen*, *anders*, *te veel*, enz. wordt *dan*, niet *als*, gebruikt: *gij zijt wijzer dan hij; — daar was niemand, dan ik*, enz. Zie mijne Nederd. Spraakk., D. II, § 58.

DANIG, zie *dusdanig.*

DANK, m. Welgevallen: *iets in dank aannemen. Tegen wil en dank.* Erkentenis, dankbetuiging: *iemand voor iets dank zeggen. Iemand iets dank weten*, niet *wijten. Dank met iets inleggen*, *bij iets behalen. God zij dank*, ook *God dank! den Hemel zij dank! Iemand dank zeggen* wordt, in het gewone leven, ook voor eene beleefde weigering genomen, wanneer ons iets aangeboden wordt, waarvan wij geen gebruik willen maken: *ik zeg u dank.* Zamenstell.: *dankdag*, *dankbe-*

tui-

tuiging, *dankfeest*, *danklied*, *dankoffer*, *dankpreek*, *dankzegging*, enz. *Dankerkentenis* is eene erkentenis van dank, en dus tweemaal hetzelfde. *Gunsterkentenis* zou beter zijn. J. DE DECK, bezigt *dankelóos*, voor *ondankbaar*.

DANKBAAR, bijv. n. en bijw., *dankbaarder*, *dankbaarst*. Eigenlijk, dank brengend, dank zeggend: *hij was zeer dankbaar voor dat geschenk*. In eene ruimere en figuurlijke beteekenis, genegen om ontvangene weldaden, door wederkeerige diensten, te vergelden: *hij is een zeer dankbaar mensch*. Van hier *dankbaarheid*, *dankbaarlijk*.

DANKEN, b. w., *ik dankte*, *heb gedankt*. Zijn welgevallen over ontvangene weldaden aan den dag leggen: *iemand danken*, *voor iets danken*. *God zij gedankt!* *Voor iemand danken* (in de kerk), iemands dankbaarheid aan God voor zijne herstelling, openlijk betuigen. *Iemand iets te danken hebben*, hem daarvoor dank schuldig zijn, hem als den veroorzaker daarvan erkennen: *dit heb ik hem alleen te danken*. Ook in eenen kwaden zin, voor wijten: *hij heeft het zich zelven te danken*, *dat hij ongelukkig is*. Iets op eene beleefde wijze afslaan, in het gewone leven: *ik dank u*.

DANS, m., meerv. *dansen*. Beweging van het ligchaam naar de maat: *iemand ten dans leiden*. Van hier de figuurlijke spreekwijzen: *met iemand aan den dans komen*, *geraken*, handgemeen worden, in twist, in ernstige onderhandeling geraken. *Zijn edelheit zagh mij ook gaarne aan den dans*. HOOFT. *Den dans ontspringen*, zich uit het gevaar redden. Zamenstell.: *dansfeest*, *danslied*, *dansmeester*, *dansoefening*, *dansparty*, *dansrij*, *dansschoen*, *dansschool*, *danszaal*, enz. *Dans*, hoogd. *Tanz*, zweed. *Dantz*, middeleeuwsch lat. *dansa*, ital. *danza*, spaan. *dança*, fr. *danse*, eng. *daunce*.

DANSEN, o. w., *ik danste*, *heb gedanst*. Het ligchaam naar de maat bewegen, huppelen, springen: *op de maat dansen*, *op de koord dansen*, *van vreugde dansen*. Fig., en in den gemeenen spreektrant: *naar iemands pijpen dansen*, zich naar iemands zin schikken; *iemand de deur uit doen dansen*, *van de trappen doen dansen*, wegjagen, van de trappen gooijen. Ook worden ge-

delooze en levenlooze dingen gezegd te dansen: *ook danst het weelig vee.* MOON. *Een scheepken, welk in zee gaat dansen op en neer.* A. V. D. MYLE. Van hier *danser*, *danseres*, of *dansster*.

Dansen, hoogd. *tanzen*, middeleeuwsch lat. *dansare*, fr. *danser*, ital. *danzare*, spaan. *dançar*, schijnen met het hebr. דוץ, *opspringen*, verwant te zijn.

DAPPER, bijv. n. en bijw., *dapperder*, *dapperst*. Kloekmoedig, stout: *een dapper man; hij heeft zich dapper gekweten.* Ook zeer, veel: *ik heb hem dapper afgerost. In deze diende hem dapper de zorgvuldigheid van*, enz. HOOFT. Van hier *dapperheid*, *dapperlijk*.

DARM, m., meerv. *darmen*. *Krimpingen in de darmen hebben.* Fig., en in den gemeenen spreektrant, voor den buik: *den darm vullen*, onmatig eten. Zamenstell.: *darmjicht*, *darmkronkel*, *darmnet*, *darmpijn*, *darmvet*, *darmwee*, enz.

DARMSNAAR, v., meerv. *darmsnaren*. Eene van darmen gemaakte snaar, in tegenoverstelling van eene koperen, of ijzeren snaar.

DARREN, *derren*, o. w., waarvoor thans *durven* gebezigd wordt: *o uur, die ik verwenschen dar!* POOT. Zie *durven*.

DARTEL (*dertel*), bijv. n. en bijw., *darteler*, *dartelst*. Wulpsch, weeldrig, speelziek: *een dartel kind.* Fig.: *een dartele*, sierlijke, bloemrijke, *stijl*. Van hier *dartelheid*.

DARTELEN, o. w., *ik dartelde*, *heb gedarteld*. Zich wulpsch aanstellen, dartel zijn.

DARTIEN, zie *dertien*.

DAS, m., meerv. *dassen*. Zeker viervoetig wild dier, dat zich onder de aarde ophoudt. Ook eene soort van kleine honden, die gebruikt worden, om dassen te vangen, anders *dashond* genoemd. Van hier *dassenvel*, *dassenvet*, enz.

DAS, v., meerv. *dassen*. Een halssieraad, of eene halsdekking: *eene das met kant.* In dezen zin wordt dit woord, veelal, vrouwelijk gebruikt, schoon het misschien hetzelfde, als het voorgaande *das*, is; in welk geval ons *das*, voor eene halsdekking, zijne benaming zou ontleend hebben van eene voormalige gewoonte, om daartoe een dassenvel te gebruiken.

DAT, het onzijd. geslacht van het aanwijzende en betrekkelijke voor-

voornaamwoord *die*. Zie hetzelve.

DAT, voegwoord, hetwelk of de aantoonende, of aanvoegende wijs der werkwoorden bij zich heeft.

Aantoonende wijs, wanneer het onderwerp, waarvan gesproken wordt, zeker is, of, ten minste, als zeker voorgesteld wordt: *ik zie, dat hij komt. Ik weet, dat het onwaar is.* Ook met *dat* vooraan: *dat hij een schelm is, heb ik lang geweten.* Somwijlen laat men *dat* weg; in welk geval de volgende woorden eenigzins veranderd worden: *ik hoor, hij zal komen*, voor *dat hij komen zal. Ik weet, gij zult het doen*, voor *dat gij het doen zult*, enz.

Aanvoegende wijs, wanneer het onderwerp nog onzeker is, of, ten minste, als onzeker voorgesteld wordt: *hij wilde, dat ik met hem ginge; ik bad hem, dat hij het mij gave.*

Ook heeft dit voegwoord de aanvoegende wijs bij zich, wanneer het dient, om driften en gemoedsbewegingen uit te drukken, b. v. eenen wensch: *ach, dat dit maar niet geschied ware! dat God het geve!* Eene klagt: *o, dat ik hem niet terstond mijn woord gave!* Eene waarschuwing: *dat men ons maar niet beluistere!*

DAUW, m.: *met eenen lieffelijken dauw.* VOND. In den gemeenzamen spreektrant, zegt men: *het is zoo malsch als een dauw*, het is zeer malsch. *Voor dag en dauw*, des morgens vroeg. Van hier *dauwachtig*; *dauwworm*, zekere huidziekte.

TUINM. brengt ons *dauw* tot het gr. δευειν, *besproeijen*, of tot ons oude *a*, *aa*, d. i. water, waarvan de Franschen hun *eau* hebben.

DAUWEL, v., meerv. *dauwels*. Een, in den gemeenen spreektrant gebruikelijk woord, om een traag en onhebbelijk vrouwmensch aan te duiden: *zij is eene regte dauwel.* Van hier *dauwelachtig*, *dauwelachtigheid*. Zoo ook het onzijd. werkw. *dauwelen*, voor traag en langzaam met alles omgaan, zich onhebbelijk gedragen.

DAUWEN, onpers. w., *het dauwde, heeft gedauwd. Het heeft, dezen nacht, sterk gedauwd.* Fig., als bedrijvend: *d'uchtend dauwt Gods zegeningen.* POOT. *Dat hi op u syn ghenade sal dauwen.* SPEL. v. SIN.

DAVEREN, o. w., *ik daverde, heb gedaverd.* Sterk bewogen worden, dreunen: *is dat een geweld! het huis*

huis davert er van. Hoe davert mij het hart. F. v. Dorp. Voortdur. werkw. van het oude *daven*, bij Kil. en Plantyn, voor woeden, razen.

DE, het, bepalend lidwoord, meerv. *de. De man, de vrouw, het kind; des mans, der vrouw, des kinds; de mannen, de vrouwen, de kinderen.* Het wordt het bepalende lidwoord genoemd, omdat het de zaak, waarvan gesproken wordt, bepaalt, en duidelijk aanwijst: *ik heb het geld ontvangen*, of dat geld, waarover wij te voren gehandeld hebben. Zie verder mijne Nederd. Spraakk., D. I, § 165, env.

DECEMBER, m. De twaalfde en laatste maand van een jaar; van het lat. *decembris*, dewijl die maand, bij de Latijnen, de tiende was. Karel de Groote noemde deze maand *heilmanoth*, of *heilmonath*. Bij ons draagt zij ook den naam van *wintermaand.*

DEDIGEN, hetzelfde als *dadigen*, verouderd werkw., nog overig in *verdedigen.*

DEEG, o., meerv. *deegen.* Gekneed meel voor gebak: *zij vinden hem het deeg staan kneeden.* Hooft. Van hier *deegbrood*, ongaar en niet wel gerezen brood, *deegsem*, nu *deesem*, en het werkw. *deegsemen*, *deesemen*, *brood deesemen.*

Kiliaan brengt het tot *dijen*, *dijgen*, als ter uitdijing toebereid; zoo ook Ten Kate, en wel tot den ouden onvolmaakt verledenen tijd *deeg*, met de scherplange *ee*, overeenkomende met den Rotterdamschen tongval.

DEEG, zie *dege.*

DEEL, o., meerv. *deelen.* Gedeelte van iets: *het derde deel van dat Koningrijk.* Hooft. *Bij deelen*, bij stukken, *ten deele*, stukswijze. Overdragt., zegt men *deel aan iets hebben*, voor: in iets deelen, iets mede genieten, en tevens, aan iets schuldig zijn. Een afgezonderd gedeelte van een werk, of boek: *het eerste, tweede en derde deel.* Zeker getal, menigte: *een deel oude boeken.* Belang: *ik neem deel in uwe blijdschap, droefheid.* Bij Kil. komt het ook in de beteekenis van man, of vrouw, voor; en in dezen zin is het, hier en daar, nog gebruikelijk, doch in den gemeenen spreektrant: *ik kom van avond bij u, en ik zal mijn deel medebrengen.* Van hier *deelgenoot*, *deelgenootschap.*

DEEL, v., meerv. *deelen.* Eene gezaagde plank: *noordsche*

sche deelen. Ook wordt het voor eenen dorschvloer gebezigd.

DEELACHTIG, bijv. n. en bijw. Deel hebbend: *aan iets deelachtig zijn*, deel hebben; *iemand iets deelachtig maken.* Ook met den tweeden naamval: *des rechts deelachtig.* H. DE GROOT.

DEELBAAR, bijv. n. en bijw., *deelbaarder*, *deelbaarst.* Dat gedeeld kan worden: *alle stof is deelbaar.* Van hier *deelbaarheid.*

DEELEN, b. w., *ik deelde*, *heb gedeeld.* Tot deelen maken, verdeelen: *goederen deelen.* Aandeel hebben: *met iemand gelijk in eenen boedel deelen.* Aandeel nemen: *wij hebben altoos hartelijk gedeeld in hetgeen u betrof.* Van hier *deeler*, *deelster*, *deeling.*

DEELGENOOT, zie *deel.*

DEELWOORD, o., meerv. *deelwoorden.* Zie mijne Nederd. Spraakk., D. I, § 289.

DEERLIJK, bijv. n. en bijw., *deerlijker*, *deerlijkst.* Van het oude *dere*, *deyre*, nadeel, beleediging, waarvan ons *deren.* Ellendig en jammerlijk: *dat is een deerlijk toeval; hij heeft mij deerlijk bedrogen.*

DEERN, *deerne*, v., meerv. *deernen.* In eenige oorden van Nederland gebruikelijk, voor een ongehuwd meisje, eene jonge dochter, ook dienstmaagd: *eene brave deern. Ic bin dijn knecht, en een soon dijnre deernen.* BYB. 1477.

Deern, hoogd. *Dirne*, bij OTTFR. en WILLER. *thiarna*, *thierna*, zweed. *taerna*, ijsl. *therna.* Volgens sommigen is ons *deern* zamengetrokken van *dienerin*, nu *dienares.*

DEERNIS, v. Medelijden: *deernis met iemand hebben. 't Verwekte groote deernis.* HOOFT. Van hier *deerniswaardig.*

DEESEM, w. *deesemen.* Zie *deeg.*

DEFTIG, bijv. n. en bijw., *deftiger*, *deftigst.* Voortreffelijk, aanzienlijk, statig (voorheen ook gestreng): *een deftig man*, *een deftig gelaat. Deftig gekleed zijn.* HOOFT heeft *deft*, voor *deftig;* en MEIJER (woordenschat) verklaart dit door achtbaar. Van hier *deftigheid*, *deftiglijk.*

DEGE, *deeg*, vr. Dit woord komt bij KIL. voor, in de beteekenissen van heil, voorspoed, vaardigheid, braafheid, voortreffelijkheid. Het is bijna reeds geheel verou-

derd, en nog overig in de spreekwijs: *te dege, ter dege*, goed, gelijk het behoort, voortreffelijk: *ik heb ter dege gegeten; iets ter dege leggen.* Ook is het nog in andere gemeenzame spreekwijzen voorhanden: *die drank zal u deeg doen*, goed doen. *Gij zult daarvan lang deeg*, gebruik, *hebben; ik had daar geen deeg*, was daar niet in mijnen schik. *Het is nog geen deeg met u*, gij zijt nog niet regt gezond. Overeenkomstig met deze beteekenis, zegt men ook, elders in ons Vaderland: *kwadeegsch*, of *kwaaddeegsch*, voor onpasselijk: *ik ben den ganschen dag kwaaddeegsch geweest. Die quijnende en quaetdeegs*, enz. Moon.

Ten Kate brengt het tot den onvolmaakt verledenen tijd van *dijden, dijgen*, zoo als wij dit woord thans nemen; namelijk met de zachtlange *ee, deeg, gedegen*, overeenkomende met den rotterdamschen tongval. Zie verder *degen*.

DEGELIJK, bijv. n. en bijw., *degelijker, degelijkst.* Van het voorgaande *dege.* Braaf, eerlijk, dat aan zijne bestemming voldoet, en wezenlijke waarde heeft: *een degelijk man.* Ook van levenlooze zaken: *geef mij eens een degelijk stuk. Laat ons nu eens over iets degelijks spreken.* Zeker, gewis: *het is wel degelijk zoo.* Gelijk het behoort: *ik zal het hem degelijk zeggen.* Van hier *degelijkheid.*

DEGEN, m., meerv. *degens.* Een bekend zijdgeweer: *met het gevest van den degen.* Hooft. *Met den degen in de vuist*, al vechtende, *sterven. — Zijn degen is nog maagd*, hij heeft den degen nog niet getrokken, heeft nog niet gevochten, spreekw. Zamenstell.: *degengevest, degengreep, degenknop, degenscheede*, enz.

Degen was, bij de Ouden, een braaf krijgsman, een held. De beteekenis van een zijdgeweer is van lateren tijd, en was hun derhalve onbekend: *van Ercules, dien deghen vercoren.* v. Maarl. Kil. heeft *deghen, deghenman*, en verklaart het door *athleta, pugil, vir praestans, strenuus, fortis*, en noemt het een oud woord. Ten Kate brengt het, even als *deeg, dege*, en *degelijk*, tot *dijden, dijgen, deeg, gedegen*, Adel. tot *deugen.*

DEGENE, hetgeen, aanwijzend voornaamw., van *de* en *gene. Desgenen, dergene;* meerv. *degenen.* Het wordt

wordt niet als bijvoegelijk gebruikt, (wel het enkele *gene*) maar dient alleen, om eenen persoon, of eene zaak, aan te duiden. Het mag niet als betrekkelijk gebezigd worden, derhalve niet *dat hetgeen ik wil*, maar *hetgeen dat ik wil*. Zie mijne Nederd. Spraakk. D. I, § 257.

DEINING, v., meerv. *deiningen*. Het op- en nedergaan der baren; golving, van het oude *deinen*, golven; *met holle deiningen*. VOND. Fig.:

Dien (spaansche schepen) *baat het niet, te zijn als sloten opgebouwd,*
Nocht dat zij spieglen doen de deiningen, van 't goud. HOOFT.

DEINZEN, o. w., *ik deinsde*, *ben gedeinsd*. Terug wijken: *al deinzende vechten*. In de zeevaart wordt *deinzen* voor het stooten der golven tegen de zandbanken gebruikt. Oul. werd dit woord ook als bedrijvend gebezigd: *dien de droeve droomen deinsen*, enz. HUIG. Van hier *deinzing*. Voor *deinzen* is ook *deisen*, *deizen* gebruikelijk geweest: *de starren deizen in 't verschiet*. BROEKH.

DEK, o., meerv. *dekken*. Alles, wat eene zaak dekt, of bedekt: *het dek ligt op het bed. Leg de dekken op de paarden*. Verdek, van een schip: *op het dek wandelen*. Van hier *halfdek*, *driedekker*, voor een schip met drie dekken.

DEKEN, v., meerv. *dekens*. Van *dekken*. Dekkleed: *met eene deken*. VOND. *Eene watten deken*.

DEKEN, m., meerv. *dekens*. Van het lat. *decanus*, hetwelk eenen bevelhebber over tien krijgsknechten beteekende. Bij ons is *deken* een overste, of opperste, b. v.: *deken* van een gild, van eene hoogeschool, enz. Van hier *dekenschap*, voor het ambt en de waardigheid van eenen deken.

DEKKEN, (lat. *tegere*, gr. στέγειν) b. w., *ik dekte*, *heb gedekt*. Eigenlijk, een dek op iets leggen: *zich dekken; de tafel dekken; er is gedekt*. Bedekken: *een huis met stroo*, *riet* enz. *dekken*. Toedekken: *gedekte pijpen*, in een orgel. Fig., beschutten, beveiligen: *het leger dekte de stad. Ik ben genoeg gedekt*, ik heb genoegzame zekerheid. In de paardenfokkerij zegt men: *eene merrie laten dekken*, door den hengst. Van hier

dekbalk, *dekbed*, *dekker*, *dekking*, *dekkleed*, *deklood*, *dekpan*, *dekriet*, *dekstroo*, *dekstuk*, enz.

DEKMANTEL, m., meerv. *dekmantels*. Eigenlijk, een mantel, die tot dekking dient; in welke beteekenis het echter niet gebruikelijk is. Fig. voorwendsel, schijn: *iemand onder den dekmantel van vriendschap bedriegen; onder den dekmantel van godsvrucht*, schijnheilig.

DEKSEL, o., meerv. *deksels*. Eigenlijk, hetzelfde als *dek;* van hier nog *voedsel en deksel*, kost en kleederen. Datgeen, waarmede eene opening toegedekt wordt: *het deksel van eenen pot*, *ketel*, enz.; van hier de, in de gemeenzame verkeering, gebruikelijke spreekwijs: *er is geen pot zoo scheef*, *of men vindt er een deksel voor*, het welk men gewoon is te zeggen, wanneer iemand (man, of vrouw) in het huwelijk treedt, van wien men, om deszelfs ligchamelijke gebrekkelijkheid, of om andere redenen, gedacht had, dat hij nimmer tot een huwelijk zou komen. HOOFT bezigt het, voor voorwendsel: *onder dexel van* enz.

DEL, *delle*, zie *delling*.

DELGEN, zie *uitdelgen*.

DELLING, v., meerv. *dellingen*. Een reeds eenigzins verouderd woord, dat echter nog bij VOND. voorkomt: *in eene afleggende delling*. Ook bij J. DE DECK.: *hel diepe dellingen*. Hiervoor gebruiken HOOFT, OUD. en anderen *del*, *delle*, in de beteekenis van laagte, valei, hetzelfde als *dal: over duin en del*. HOOFT. Ook VOND.: *zij blazen over duin en del*. Bij KIL. vinden wij het hiervan afgeleide, doch thans reeds verouderde, *dellen*, voor *dalen*. Het woord *del* wordt, bij de Vriezen, als een bijw. gebezigd, in de beteekenis van *neder*, *beneden*. Zoo zeggen zij, b. v., *delklimmen*, *delloopen*, *delkamer*, enz.

DELUW, *deluwe*, bijv. n. Loodkleurig: *Vaalachtige en deeluwe peerlen*. HOOFT. *Anchises dootsch en deluw*. VOND. Van hier *deluwbleek*, *bij* HOOFT en CATS. KIL. heeft *deluwe*, *eluwe*, *decolor*, *plumbeus*, *subpallidus*.

DELVEN, (bij KIL. ook *dolven*) b. w., *ik dolf*, *heb gedolven*. Graven: *onder de aarde delven*, begraven. *Een gat in de aarde delven*. Uitgraven, rooijen: *aardappelen delven*. Van hier *delver*, *delfster*, *delving*.

DE-

DEMOED, m., die gesteldheid des gemoeds, waardoor men zijne eigene onwaardigheid kent, in gevolge daarvan gering van zich zelven denkt, en zulks met de daad aan den dag legt: *en in demoedt kom.* CAMPH. Van hier *demoedig*, *demoedigheid*, *demoediglijk.*

Demoed, bij NOTK. *diumuot*, bij KERO *deoheit*, *theomuati*, schijnt, oorspronkelijk, het denkbeeld van dienstbaarheid en slavernij te bevatten. Bij KERO is *theonan*, dienen, en het angels. *theow* beteekent eenen dienstbare, eenen slaaf.

DEMOEDIGEN, b. w., *ik demoedigde*, *heb gedemoedigd.* Eigenlijk, demoedig maken: *ik heb hem gedemoedigd. Zich demoedigen*, zich demoedig betoonen. Van hier *demoediging.*

DEMPEN, b. w., *ik dempte*, *heb gedempt.* Smoren, uitdooven: *het vuur dempen.* Fig., stillen: *een oproer dempen.* Verminderen, van het geluid: *eene trompet*, *eene trommel dempen*, derzelver sterken klank verhinderen. Vullen: *eene graft dempen. Als het kalf verdronken is*, *den put dempen*, spreekw., het kwaad trachten af te keeren, als het te laat is. Bij KIL. komen nog andere, reeds verouderde, beteekenissen voor. Van hier *demping.*

DEN, m., meerv. *dennen.* Dennenboom: *de olijf ontvonckt den den.* VOND. Van hier het onverb. bijv. n. *dennen*, dat van den dennenboom is, of tot denzelven behoort: *eene dennen plank.* Zamenstell.: *dennenappel*, *dennenboom*, *dennenbosch*, *dennenhout*, *dennenwoud.*

DENKBAAR, bijv. n. en bijw., *denkbaarder*, *denkbaarst.* Dat gedacht kan worden; dat zich laat denken. Van hier *denkbaarheid.*

DENKBEELD, o., meerv. *denkbeelden.* Begrip: *een goed denkbeeld van iets hebben; een denkbeeld van iets geven.* Van hier het bijv. n. en bijw. *denkbeeldig.*

DENKELIJK, bijv. n. en bijw., *denkelijker*, *denkelijkst.* Hetzelfde als *denkbaar.* Ook waarschijnlijk: *het is niet denkelijk*, *dat hij zal komen.*

DENKEN, b. w., *ik dacht*, *heb gedacht.* Eigenlijk, gedachten hebben, met bewustheid: *levenlooze dingen denken niet*, hebben geene met bewustheid verbondene begrippen. *De mensch is een denkend wezen.* In eene bepaal-

paaldere beteekenis, dat, wat men denkt, uitdrukken, of aan anderen mededeelen: *hij denkt juist*, *grondig*, enz. In opzigt tot een bijzonder voorwerp: *dat laat zich niet denken*, kan niet gedacht worden, daarvan kan men geen begrip vormen. *Wat zullen wij bij deze woorden denken?* Ook met een voorzets.: *aan wien denkt gij?* In het gemeene leven gebruikt men dit woord ook, als een middel, om de aandacht op te wekken: *denk eens, hoe het met mij moet gesteld wezen.*

Oneigenlijk, het daarvoor houden, gelooven: *dacht gij niet, dat hij reeds dood was? Wat denkt gij van de zaak?* Vermoeden: *ik heb gedacht, dat het zoo zoude geschieden.* Oordeelen: *leer, in het toekomstige, beter van mij denken.* Zich herinneren: *ik denk met vermaak aan de verloopene jaren.* Nadenken, overleggen: *wij moeten op middelen denken, om* enz. Zich de gevolgen eener zaak als tegenwoordig voorstellen: *de roekelooze ziet slechts op het tegenwoordige, maar de wijze denkt verder.* Den grond der dingen onderzoeken: *een denkende kop.* Acht geven, acht slaan: *om zijne zaken denken.* Voornemens zijn: *ik denk, morgen bij u te komen.* Denken en handelen tevens: *zoo edel denkt mijn vriend.* Van hier *denker*, voor iemand, die gewoon is, over alles te denken, en den grond der dingen te onderzoeken; *denkwijs*, voor iemands gansche tot hebbelijkheid geworden wijs, niet alleen, van denken, maar ook van handelen: *hij heeft daarmede eene voortreffelijke denkwijs aan den dag gelegd.*

Denken, hoogd. *denken*, bij Kero *denchen*, Ottfr. *thenken*, Ulphil. *thagkjan*, angels. *thencan*, *dincan*, eng. *to think*, zweed. *taenka.*

DENKER, zie *denken.*

DENKWIJS, zie *denken.*

DENNENBOOM, zie *den.*

DERDE, (lat. *tertius*, gr. τριτος), bijv. n., oul. ook *drijde*, van *drij*, nu *drie. De derde dag. Wij hebben heden den derden*, den derden dag dezer maand. *Ten derde*, voor de derde maal.

In eene ruimere beteekenis gebruikt men dit woord ook, voor eenen derden persoon, wanneer, behalve zekere twee, nog van iemand anders gesproken wordt: *ik wilde*

met

met hem wel in een vergelijk komen, maar niet tot nadeel van eenen derde. Een derde beteekent dikwerf eenen scheidsman: *wij zullen het aan eenen derde overlaten.* Dit bijv. naamw. wordt, schoon het eigenlijk geen meervoud heeft, echter ook in het meerv. gebruikt, b. v., wanneer in den regtsgeleerden stijl, van *derdens* (voor *derden*) gesproken wordt.

Ook beteekent het een derde gedeelte, in het onzijd. geslacht: *ik heb nog maar een derde ontvangen.* Insgelijks wordt het, in het kaartspel, gebezigd, voor drie kaarten, die op elkander volgen; doch het gebruik verkiest dan het vrouwelijke geslacht: *eene derde roemen.*

DERDEHALF, *derdehalve*, telwoord, beteekenende twee en een half: *derdehalf vierendeel, derdehalve stuiver.* Het is eigenlijk ter helft van de derde, of de derde half. *Driehalf* zou maar een en een half zijn. Zie *anderhalf.*

DERDENDAAGSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Hetgeen, dat om den derden dag, of iederen derden dag, plaats heeft: *de derdendaagsche koorts.*

DEREN (van het oude *deer*, *dere*, schade, beleediging; angels. *derian*), b. w., *ik deerde*, *heb gedeerd.* Schade doen: *dat kan hem niet deren.* Medelijden verwekken, tot medelijden bewegen: *gij deert mij*, bij Kil. *Mij deert uw ongeluk.* Vond. Waarschijnlijk is het gr. δερειν, δαιρειν, hiermede verwant.

DERGELIJK, *dergelijke*, *desgelijk*, *desgelijke*, twee bijv. naamwoorden, welke uit den tweeden naamval van het aanwijzende voornaamwoord *deze* en het bijv. naamw. *gelijk*, zamengesteld zijn; derhalve *dergelijk*, voor *dezergelijk*, *desgelijk*, voor *dezesgelijk.* Zij worden als *aanwijzende* en als *betrekkelijke* voornaamwoorden gebezigd. In het laatste geval, plaatsen zij het werkwoord, even als alle betrekkelijke voornaamwoorden, aan het einde eener rede. *Hij is een voortreffelijk man; desgelijke* (zijns gelijke) *wordt zelden gevonden;* of betrekkelijk, *desgelijke* (wiens gelijke) *zelden gevonden wordt. Van dergelijke zaken heb ik nooit gehoord.*

Voor *dergelijk* gebruikt men ook *diergelijk.*

DERHALVE, voegwoord, hetwelk een besluit, een gevolg van het voorgaande aanduidt, en uit *der*, voor *dezer*, en

en *halve*, zamengesteld is: *ik heb zijne verlegenheid gezien, en derhalve moet ik besluiten, dat hij schuldig is.* Ook wordt het achter andere woorden, of in het midden eener rede, geplaatst: *laat ons elkander derhalve broederlijk liefhebben.* Men bezigt ook *dierhalve*, *deshalve*, *dieshalve*, doch *derhalve* is meest in gebruik.

DERMATE, bijw., voor *in die mate: het beviel mij dermate, dat ik het niet genoeg beschouwen kon.*

DERREN, zie *darren.*

DERRIE, m. De eerste harde grond, dien men, na den modder, in het graven vindt.

DERTEL, zie *dartel.*

DERTIEN, telwoord, voor *drie en tien*, bij Kil. ook *drijthien. Dertien mannen; dertien dagen, jaren*, enz. Zamenstell.: *dertiendadig*, *dertienjarig*, *dertienmaal.* Het meerv. is *dertienen: zij waren met hun dertienen.* Het verkleinw. is *dertientje*, als zelfstand. en van het onz. geslacht, alleen gebruikelijk voor zekere zilveren munt ter waarde van dertien stuivers.

DERTIENDE, bijv. n., oul. ook *drijtiende*, *dertienste. De dertiende man; Lodewijk de dertiende. De dertiende*, de dertiende dag der maand. *Ten dertiende*, voor de dertiende maal. Oul. (b. v., ook in den almanak van 1563), werd het driekoningenfeest *dertiendedag*, bij Kil. *dertiendagh*, genoemd, als zijnde de dertiende dag na kersmis. Zoo was ook *dertienavond* driekoningenavond.

DERTIG, telwoord, oul. ook *drijtig*, behoorende tot de hoofdgetallen, en beteekenende, eigenlijk, *tien driemaal genomen. Dertig dagen, jaren*, enz. Het meerv. is *dertigen: twee dertigen*, twee getallen van *dertig. Zij zijn met hun dertigen.* Zamenstell.: *dertigdagig*, *dertigjarig*, *dertigmaal*, *dertigvoudig.*

Ten Kate brengt den uitgang *tig*, tot *tijgen*, *tijen*, dienende, om eene voltrokkene telbeurt aan te wijzen. Van hier *dertiger*, een medelid eener vergadering van dertig personen; iemand, ook wijn, die dertig jaren oud is; *dertigste.*

DERVEN, b. w., *ik derfde*, *heb gederfd.* Ontberen, missen: *ik derfde telang uwen raad.* Oul., met den tweeden naamval: *waerdich des lichts te derven.* Byb. 1477.

1477. Bij KIL. komt *derven* ook in de beteekenis van *durven* voor. Van hier *derver*, *derving*.

DERWAARTS, bijw., beteekenende naar die plaats: *is hij derwaarts vertrokken? Herwaarts en derwaarts*, heen en weder.

DES, (ook *dies*) bijw. en voegw. Bijw., beteekenende zooveel, in de spreekwijzen *des te beter*, *des te erger*, *des te meer*, enz. Ook plagt het voor daartoe gebezigd te worden: *des ben ick onbequaem*. F. v. DORP. Voegwoord, in de beteekenis van derhalve, daarom: *ik spreek van uw eigen waar belang, des hoor mij;* ook achteraan: *hoor mij des*. Zamenstell.: *desniettemin*, *desniettegenstaande*, *deswege*, enz.

DESGELIJK, zie *dergelijk*.

DESGELIJKS, bijw., beteekenende even zoo, op dezelfde wijze: *gaat henen en doet gij desgelijcks*. BYBELV. Insgelijks, ook: *desgelijcks waren er*. BYBELV. Voor *desgelijks* is ook *desgelijken* in gebruik geweest.

DESHALVE, zie *derhalve*.

DEUGD, v., meerv. *deugden*. Eigenlijk, dapperheid, in welke beteekenis het nog bij HOOFT en VOND. voorkomt; wijders, vroomheid, braafheid; *de liefde tot de deugd*. Overdragt., nut, voordeel: *dat zal hem deugd doen*. *En doet uwen vijant deught*, d. i. goed. HOUWAERT. Innerlijke waarde: *men moet op de deugd van het goed zien*. *Uit deughdt der welke*, zegt HOOFT, voor: uit kracht, uit hoofde van welke.

Deugd, oul. *doged*, *deuged*, nu *deugd*, van het werkw. *dogen*, *deugen*, beteekenende goed, nuttig, van waarde zijn. Van hier *deugdelijk*, braaf, met deugd versierd: *een deugdelijk man*. Ook echt, waar: *eene deugdelijke schuld*. Van hier *deugdelijkheid*, *deugdlievend*, *deugdrijk*, *deugdzaam*, enz.

DEUGEN, oul. ook *dogen*, o. w., *ik deugde*, *heb gedeugd*, oul. *dogt*, *gedogt*. Goed zijn: *het deugt niet*. *Hij deugt niet veel*.

DEUGNIET, m., meerv. *deugnieten*. Iemand, die niet deugt, of niet wil deugen, een ondeugend mensch: *hij is een regte deugniet*.

DEUK, v., meerv. *deuken*. Van *duiken*. Eene holligheid, als ingedoken door eenen slag, of eene aanstooting: *die schotel heeft verscheidene deuken*.

DEU-

DEUKEN, b. w., *ik deukte*, *heb gedeukt*. Eene holligheid, of deuk, door stooten of drukken veroorzaken: *gij moet de appelen niet deuken.*

DEUN, m., meerv. *deunen*. Lied, zang: *eenen deun, een deuntje zingen. Plagt gij niet meenigen deun den hals te breken?* VOND. *Hij zingt altoos den ouden deun*, hij spreekt altoos van dezelfde zaak, beweert altoos hetzelfde. Zamenstell.: *bruiloftsdeun*, *velddeun*, enz. *Deun* is ook voor klucht gebruikelijk geweest: *om de deun*, om de aardigheid, zegt HOOFT. Van *deun* is het onz. w. *deunen* gevormd, voor zingen, bij HOOFT ook voor schertsen, kluchten maken: *met iemand deunen.*

DEUN, (bij KIL. *deyn*) bijv. n. en bijw., *deuner*, *deunst*. In den gemeenen spreektrant. Zuinig, gierig, karig: *hij is zeer deun*. Na, nabij: *als sij die te deun genaeckt.* WESTERB. Van hier *deunheid*, *deuntjes*, d. i. heel deun, zuinig, enz.

DEUNEN, zie *deun*.

DEUR, v., meerv. *deuren*. Van het voorzetsel *door*, oud *deur*, als de opening, waardoor men in- en uitgaat. De ingang van een gebouw, huis, eene kamer, enz.: *de deur inkomen*, *uitgaan*, enz. Hiertoe behoort de spreekwijs *door de regte deur*, door de regte middelen, langs eenen goeden weg: *hij is niet door de regte deur aan dien post gekomen. De deur voor iets openen, open zetten*, aanleiding tot iets geven. Verder, het houten beschot, waarmede de ingang van een huis enz. gesloten wordt: *de grendels op de deur doen. Aan de deur kloppen.* Fig., voor het huis zelf: *ik ben, in geene maand, uit de deur*, of *de deur uit, geweest. Iemand de deur uitgooijen. Van deur tot deur*, van huis tot huis. *Iemand het gat van de deur wijzen*, in den gemeenen spreektrant, voor: hem beduiden, dat hij moet vertrekken. Zamenstell.: *deurhengsel*, *deurring*, *deurslot*, *deurstijl*, *deurwaarder*, *deurwaarderschap*, *deurwachter*, *deurwachtster*, enz.

Dat *deur* voor *door* gezegd wordt, overeenkomstig met het denkbeeld van *doorgang*, als iets, *waardoor* men gaat, wordt des te waarschijnlijker, als men in aanmerking neemt, dat men voor *deur* ook *door*, *dore*, plagt te bezigen: *let op een groote jaghers door, daer light noyt*

nooit groote mishoop voor. HUIG. Misschien is het gr. θύρα met ons *deur* wel verwant.

DEUVIK, m., meerv. *deuvikken.* De tap in eene ton. Van hier het werkw. *deuvikken*, d. i. bier, zonder kraan, en door den deuvik, uit een vat tappen.

DEWELKE, betrekkelijk voornaamw. Zie *welke.*

DEWIJL, voegw., naardien: *dewijl dit zoo is* enz.

DEZE, DIT, aanwijzend voornaamwoord: *dezes*, *dezer*; *dezes*; meerv. *deze*, *dezen.* Dit voornaamwoord bepaalt het voorwerp zoo naauwkeurig, alsof men het met den vinger aanwijst: *deze man is het*, *dien ik bedoelde. Ik meen dit huis.* Ook wordt het fig. in den zin van tegenwoordig, gebezigd: *in deze week*, *in dit jaar*, enz. Somwijlen wordt het zelfstandige naamwoord, waartoe het behoort, verzwegen: *de vierde dezer*, d. i. dezer maand. *Hier ligt uwe pen, maar verkiest gij anders deze?* namelijk pen. Dikwerf wordt het onzijd. *dit*, even als *dat*, voor alle geslachten en getallen gesteld: *dit is mijne vrouw. Zijn dit de mannen, van welke*, enz. *Geloof niet, dat dit de eerste brief is, dien ik aan haar schrijf.* Zie verder, ook over het gebruik van *deze* en *gene*, mijne nederd. Spraakk. D. I, § 257.

DEZELFDE, HETZELFDE, aanwijz. voornaamw. *Deszelfden*, *van denzelfden*, *derzelfde*, *van dezelfde*, *deszelfden*, *van hetzelfde*; meerv. *dezelfde*, *dezelfden.* Het beteekent eigen, gelijk: *deze twee schriften zijn door dezelfde* (de eigene) *hand geschreven.* Om de kracht van het eigene nog meer uit te drukken, wordt er somwijlen, *even*, of *een*, bijgevoegd: *hij is even dezelfde man, dien ik gisteren zag. Ik bedoel juist eene en dezelfde zaak.* Het volgende *dezelve* laat zich hiervan gemakkelijk onderscheiden: *de som is groot, hoe zal ik dezelve* (die) *betalen? Hetzelfde* wordt ook voor onverschillig gebezigd: *of gij heden, of morgen komt, is mij hetzelfde.* Zie mijne nederd. Spraakk. D. I, § 241.

DEZELVE, HETZELVE, aanwijzend voornaamw. *Deszelfs*, *deszelven*, *van denzelven*, *derzelve*, *derzelver*, *van dezelve*, *deszelfs*, *deszelven*, *van hetzelve*; meerv. *dezelve*, *dezelven.* Het heeft de beteekenis van het aanwijz. voornaamw. *die*, *dat*, en moet wel van het voorgaande *dezelfde* onderscheiden worden. Zie *dezelfde.*

DIAMANT, m., meerv. *diamanten*. Een edelgesteente: *een ruwe diamant*. Zamenstell.: *diamantgruis*, *diamantslijper*, *diamantsteen*, enz.

Dit woord is van het gr. ἀδαμας gevormd, waarvan de Nederlanders, Duitschers, Franschen, Polen en Hungaren *diamant* gemaakt hebben. Voor bergstof, of enkel diamant, is het met- en zonder lidwoord in gebruik, als goud, zilver, enz., doch onzijdig, even als de metalen: *waerdigh om in eeuwig diamant geprint te worden*. VOND. Van hier het onverb. *diamanten*, van diamant gemaakt, of met diamanten omzet: *een diamanten kruis*.

DICHT, o., meerv. *dichten*: *met een goddelijk dicht*. VOND. Gemeenlijk bezigt men *gedicht*, waarvan *dicht* is zamengetrokken. Voor *dicht*, zegt men ook *dichtstuk*.

DICHTEN, b. w., *ik dichtte*, *heb gedicht*. Bedenken, verzinnen: *ende het dichten van valsche woorden uit het herte*. BYBELVERT. Thans is het meest gebruikelijk, in den zin van een gedicht vervaardigen: *een lied dichten*. Volgens ADEL., schijnt het middeleeuwsche *dictare*, een geschrift, eenen brief, een gedicht, vervaardigen, *dictamen*, een gedicht, en *dictator*, een dichter, hiervan gevormd te zijn. Van hier *dichtader*, fig., voor de drift tot dichten.

DICHTER, m., meerv. *dichters*. Het vrouwelijke woord is *dichteres*. Iemand, die de bekwaamheid bezit, om een gedicht te maken. Gelijk het gr. ποιητης van ποιειν, *maken*, *voortbrengen*, gevormd is, zoo is ook ons *dichter* van *dichten*, insgelijks voortbrengen, uitvinden beteekenende, gemaakt. Van hier *dichterlijk*.

DICHTKUNST, v. De kunst, of het vermogen, om een gedicht te vervaardigen: *zich in de dichtkunst oefenen*. De inhoud der regelen, welke daarbij moeten waargenomen worden: *iemand in de dichtkunst onderwijzen*. Voor *dichtkunst* zegt men ook *dichtkunde*. Van hier *dichtkundig*, *dichtkunstig*.

DICHTLUIM, v. Eene goede gesteldheid van geest tot het vervaardigen van een dichtstuk.

DICHTSTUK, zie *dicht*, o.

DIE, DAT, aanwijzend en betrekkelijk voornaamwoord, *diens*, of *van dien*, *van dat*, *dier*, of *van die*; meerv. *die*. Aan-

Aanwijzend: *die man heeft het gedaan; — hij was van die grootte; — het behoorde aan dat kind. Die menschen zijn daaraan niet schuldig.* Ook zonder naamw., en op zich zelf staande: *dat had ik niet gedacht.*

Het onzijd. *dat* kan ook voor alle geslachten en getallen gebruikt worden: *is dat uwe vrouw? Zijn dat uwe kinderen?* En *dat* achteraan geplaatst: *is mijne zuster niet juist dat, wat uwe vrouw is?*

Dikwerf wordt het voornaamw. *die*, *dat*, verkeerdelijk gebruikt, b. v. in de spreekwijzen: *zijne trouw die zal niet wankelen; uw huis dat zal verkocht worden*, alwaar *die*, *dat*, volstrekt niet te pas komen. Somwijlen echter, kan zulks, om zekeren nadruk te geven, gevorderd worden: *de onwaardige, welken ik zoo vele weldaden bewezen heb, die is mijn verrader geworden.*

Betrekkelijk. En als zoodanig heeft het betrekking op personen, of zaken, van welke te voren gesproken is. Dan, hierbij moet ik terstond aanmerken, dat het voornaamw. *die*, *dat*, als betrekkelijk, bijna niet anders, dan in den eersten naamval gebruikt wordt, terwijl in de overige naamvallen, de verbuigingen van *wie* en *welke* plaats hebben: *de man, die gisteren met mij sprak; mijn broeder, wiens* (niet *diens*) *tuin ik gekocht heb*, enz. En zoo ook in het vrouwelijke en onzijdige geslacht: *deze is de vrouw, wier schoonheid wij weleer bewonderden*, enz.; *ik heb het boek gekocht, dat*, ook *hetwelk, mij door u is aangeprezen*, enz. Zie verder mijne nederd. Spraakk., D. II. § 106, env.

DIEDEN, zie *duiden*.

DIEF, m., meerv. *dieven*. Die iemand iets ontsteelt. *De gelegenheid maakt eenen dief*, spreekw. *Elk is een dief in zijne nering*, spreekw., elk past op zijn eigen voordeel. Figuurl., *een dief aan de kaars*, een vonkje, of vlammetje, dat de kaars doet afloopen, in het zweed. *tiuf*. Het vrouwelijke woord van *dief* is *diefegge*, voor het oude *diefigge*. In Zeeland zegt men nog *naaisterigge*, voor *naaister*. Zamenstell. zijn: *diefhanger, diefhenker*, beul, *diefijzer, diefkelder, diefleider, dievenleider, dievenrot*, enz.

Wacht. en anderen beweren, dat *dief*, oorspronkelijk,

lijk, *eenen knecht* beteekend heeft, en naderhand in den tegenwoordigen zin gebruikelijk geworden is. IHRE stelt daartegen, dat *dief* van een onbekend werkwoord afstamt, hetwelk *verbergen* beteekende, waarvan *thiubjo*, bij ULPHIL., voor *heimelijk*, gevonden wordt.

DIEFACHTIG, bijv. n. en bijw., *diefachtiger*, *diefachtigst*. Naar den aard der dieven: *diefachtig handelen; hij ging op eene diefachtige wijze te werk*. Geneigd tot stelen, gewoon te stelen: *hij heeft eenen diefachtigen aard*. Van hier *diefachtigheid*. Voor *diefachtig*, is ook *diefsch* gebruikelijk: *eene diefsche gier*. H. D. GROOT.

DIEFEGGE, zie *dief*.

DIEFSCH, zie *diefachtig*.

DIEFSTAL, m., meerv. *diefstallen*. De heimelijke ontvreemding van eens anders eigendom, dieverij: *hij heeft zich aan diefstal schuldig gemaakt*. Figuurl., gestolen goed: *indien de diefstal levendigh in sijne hant gevonden wordt*. BYBELVERT.

De laatste helft van dit woord komt ongetwijfeld van *stelen*, en OTTFR. gebruikt ook het enkele *stal* voor *diefstal*. *Dief*, in *diefstal*, schijnt nog den zin van *heimelijk*, *verborgen*, te hebben, dewijl anders *dief* en *stal* hetzelfde zouden beteekenen.

Voor *diefstal* is ook *diefte* gebruikelijk geweest, dat KIL. heeft; ook VONDEL: *om boertige diefte te heelen*.

DIEFTE, zie *diefstal*.

DIEGENE, DATGEEN, aanwijz. voornaamw. Van *die*, *dat* en *gene*. Zie *degene*.

DIENAANGAANDE, bijw. Van het voornaamw. *die* en *aangaande*. Wat die zaak betreft.

DIENAAR, m., meerv. *dienaars*. Het vrouwelijke woord is *dienares*. Van *dienen*. Die iemand om loon dient, waarvoor thans *bediende* gebruikelijker is. — Die een ambt bekleedt: *dienaar des Staats; geregtsdienaar*, waarvoor, in de gemeenzame verkeering, *diender* gebruikt wordt. Die iemand godsdienstige eerbewijzingen toebrengt: *een dienaar van God; een afgodendienaar*. Die aan iets onderworpen is, en van hetzelve beheerscht wordt: *een dienaar der zonde*. Ook wordt het als eene uitdrukking van beleefdheid gebezigd, waarbij men niets denkt: *ik ben uw gehoorzame dienaar, uwe onderdanige dienares*.

DIENDER, zie *dienaar*, *geregtsdienaar*.

DIENEN, b. w., *ik diende*, *heb gediend*. Ligchamelijken arbeid verrigten, om loon: *iemand dienen. Voor knecht, voor kok* enz. *dienen. Aan de tafel dienen.* Voor iemand iets doen, en daardoor deszelfs nut bevorderen: *wie dient u, in deze zaak?* wie is uw regtsgeleerde? Inzonderheid van de krijgsdienst, zoowel ten aanzien der bevelhebberen, als der soldaten: *te voet, te paard dienen. Hoe weinig deugd moet hij bezitten, die zijn vaderland alleen om dat geld dient, om hetwelk hij hetzelve even gewillig verraden zou!* Godsdienstige eerbewijzingen toebrengen: *God dienen; dienende hout ende steen.* BYBELVERT. Aan iets onderworpen zijn, daardoor beheerscht worden: *der zonde dienen — menigerlei begeerlicheden ende wellusten dienende.* BYBELVERT. Fig., iemands voordeel en genoegen bevorderen, nuttig zijn: *waarmede kan ik u dienen? Daarmede ben ik niet gediend. Dat dient tot niets*, is tot niets nuttig. Het middel eener werking, de bereiking van een oogmerk zijn: *dat zal tot zijnen roem dienen; die zaken moeten tot bewijs dienen.* Te pas komen: *de wapens dienen ons.* VOND. Behooren: *wie zijn zwakheit gevoelt, dient raedt te zoeken bij anderen.* VOND. Tot antwoord geven: *gij vraagt* enz., *hierop dient*, namelijk, tot antwoord. Hiertoe behoort ook de gemeenzame spreekwijs: *om u te dienen*, als een toestemmend antwoord.

DIENST, v. meerv. *diensten*. Datgeen, waardoor men iemand dient, of deszelfs voordeel en genoegen bevordert: *iemand eene gewigtige dienst doen.* Hiertoe behoort de uitdrukking van beleefdheid, in de gezelschappelijke verkeering: *wat is er van uwe dienst?* Wat verlangt gij? Eerbewijzing, waardoor men zijne afhankelijkheid van iemand aan den dag legt: *de dienst van God*, de verheerlijking van het Opperwezen; schoon het zamengestelde *godsdienst* meer ten aanzien van de uiterlijke gemeenschappelijke eerdienst gebruikt wordt. *Afgodsdienst, beeldendienst. Als gij in dat land komt, soo sult gij dezen dienst* (godsdienst) *onderhouden.* BYBELV. De omvang aller ligchamelijke diensten, tot welke men zich verpligt heeft, of verpligt is geworden: *eene dienst zoeken, in zijne dienst komen*, enz. Ten aanzien van de

de krijgsdienst: *iemand dienst geven*, *dienst nemen.* Zamenstell. zijn: *dienstaanbieding*, *dienstbaar*, *dienstbaarheid*, *dienstbode*, *diensthuis*, *dienstknecht*, *dienstloon*, *dienstmaagd*, *dienstmeid*, *dienstvaardig*, *dienstvaardigheid*, *dienstvrij*, *dienstwillig*, *dienstwilligheid.*

DIENSTIG, bijv. n. en bijw., *dienstiger*, *dienstigst.* Heilzaam, nuttig: *dat is u niet dienstig.* Hooft bezigt het, voor gedienstig, ook eerbiedig. Van hier *dienstigheid.*

DIEP, bijv. n. en bijw., *dieper*, *diepst. Een diep water. Diep graven. Stille waters hebben diepe gronden*, spreekw., die veel zwijgen, denken nogtans niet minder. Lang: *een diep huis.* Fig., *diepe*, ingespannene, *gedachten; diep*, afgetrokken, *gepeins; met diepen*, grooten, *eerbied; diepe*, grondige, *geleerdheid; een diepe*, vaste, *slaap; een diep stilzwijgen*, dat niet verbroken wordt: *diep in de schulden steken*, veel schulden hebben; *diep*, ver, *in zee; hij is diep in de vijftig*, ver over de vijftig jaren. Hiertoe behoort de spreekwijs: *het zit er niet dieper*, zijn begrip reikt niet verder. Zamenstell.: *diepdenkend*, *diepgrondig*, *diepzinnig*, *diepzinnigheid*, *diepzinniglijk*, enz.

DIEP, o., zonder meerv. Diepte des waters: *wij komen haast in het diep. Het grondelooze diep. Het nieuwe diep.*

DIEPEN, b. w., *ik diepte*, *heb gediept.* Diep maken, anders *uitdiepen.* Van hier de spreekwijs: *dat kan diepen noch droogen*, dat geeft, of neemt niet. Overdragt., bij de schilders gebruikelijk, voor schaduw maken: *dat schilderstuk is sterk gediept.*

DIEPLOOD, o., meerv. *dieplooden.* Een lood, waarmede de diepte des waters gepeild wordt, anders peillood: *het dieplood uitwerpen.*

DIEPTE, v., meerv. *diepten.* Hetzelfde als *het diep. De diepte der zee; de diepte peilen.*

DIER, (gr. θηρ), o., meerv. *dieren.* Al wat leven en beweging heeft: *een wild dier; de mensch is een redelijk dier.* Met verachting, in den gemeenen spreektrant: *zij is een dier*, een slecht mensch. Van hier *dierenriem*, *diergaarde*, eene afgeslotene plaats, waar verschillende dieren bewaard worden; *dierkring*, *dierlijk*, *dierlijkheid*, *dierperk*, *dierrijk*, enz.

DIER, zie *duur.*
DIERBAAR, bijv. n. en bijw., *dierbaarder*, *dierbaarst.* Eigenlijk, dat *dier*, duur, hoog in prijs, is: *dat is dierbare waar.* Dat eene groote waarde heeft, zeer uitnemend is: *een dierbaar mensch.* Van hier *dierbaarheid.*
DIERGAARDE, zie *dier*, o.
DIERGELIJK, aanwijzend voornaamw. Zie *dergelijk.*
DIES, zie *des.*
DIETS MAKEN, b. w., *ik maakte diets, heb diets gemaakt.* Wijs maken: *hij wilde mij dit diets maken. Gij laet u maken diets, dat daer iets heeft gestaan,* H. D. GROOT.
DIEVEN, b. w., *ik diefde, heb gediefd.* Van *dief.* In het gewone leven, voor stelen: *hij heeft dat weer gediefd.*
DIEVERIJ, v., meerv. *dieverijen.* Diefstal, heimelijke ontvreemding van iemands eigendom, bij herhaling gepleegd: *zich aan dieverij schuldig maken.*
DIGGEL, v., meerv. *diggelen.* Stuk van een gebroken aarden vat, meest in het meerv. gebruikelijk: *daar liggen de diggelen van den schotel. Al het aardewerk is aan diggelen gevallen.*
DIGT, bijv. n. en bijw., *digter, digtst.* Welks deelen naauw met elkander verbonden zijn, vast: *dat is zeer digt linnen.* In eene ruimere beteekenis, dat vele en nabij elkander zich bevindende deelen heeft: *een digt bosch. Gij hebt den brief al te digt geschreven.* Dat wel gesloten, niet lek is: *die bak is niet digt.* Nabij: *ik stond digt bij hem.* Fig., zeer sterk: *een digte regen. Iemand digt afkloppen.* Stil, geheim: *de zaak wordt zeer digt gehouden; digt zijn*, niets ontdekken: *hij is zoo digt als een pot*, in den gemeenen spreektrant. Van hier *digtheid*, voor de vastheid en geslotenheid van iets, en voor nabijheid.

Digt, dik, dijen en *dijgen* zijn, ten aanzien van afstamming en beteekenis, naauw met elkander verwant. In het deen. is het *digt*, ijsl. *digur.*
DIGTEN, b. w., *ik digtte, heb gedigt.* Digt maken: *een vat digten, kant digten.*
DIJ, *dije*, v., meerv. *dijen.* Het dik van het been: *op zijne dije*, VOLLENH. Zamenstellingen: *dijharst, dijstuk,*

TEN KATE leidt het van *dijen* af, om de dikte en uitzetting.

DIJEN, (bij KIL. ook *dijden*) o. w., *ik dijde*, *ben gedijd*. Uitzetten, zwellen, in grootte toenemen: *het brood is gedijd*, waarvoor men anders zegt, *is gerezen*. *De boonen dijen reeds*. Van hier *dijing*.

DIJGEN, o. w., hetzelfde als *dijen*, hetwelk meest in gebruik is. Het komt echter nog bij A. HOOGVL. voor, doch in eene overdragtige beteekenis: *bij zulk een voedsel dijgt en groeit het jong verstant*.

DIJK, m., meerv. *dijken*. Een dam, eene hoogte van paalwerk, aarde enz., om het water af te keeren: *eenen dijk opwerpen*, *den dijk doorsteken*. *Zoden aan den dijk brengen*, om dien te herstellen en doorbraken voor te komen; ook fig.: *dat brengt geene zoden aan den dijk*, dat helpt niet, baat niet. *Iemand aan den dijk jagen*, naakt en berooid wegzenden, gemeenzame spreekwijs; ook *iemand op den dijk zetten*; *man en vrouw worden op den dijk gezet*. VOND. Insgelijks zegt men van een grof, sterk mensch: *hij is een karel als een dijk*; *hij zag er uit*, *of hij uit eenen dijk gehouwen ware*. Men heeft aan dit woord ook eenen basterduitgang gegeven, en daarvan *dijkaadje*, *dijkagie*, gemaakt: *in 't stuk der dijkagie*. HOOFT.

Dijk had, oul., ook de beteekenis van *vijver*, hoogd. *Teich*, angels. *dic*, eng. *ditch*, *dich*, zweed. *dike*, ijsl. *diki*. Zamenstell.: *dijkaarde*, *dijkbaas*, *dijkbreuk*, *dijkgeld*, *dijkgraaf*, *dijkgraafschap*, *dijkheemraad*, *dijkheemraadschap*, *dijkmeester*, *dijkpaal*, *dijkpligtig*, *dijkregt*, *dijkschouw*, *dijkschrijver*, *dijkwerker*, *dijkwezen*.

WACHT. leidt het van het angels. *dican*, d. i. graven, af.

DIJKEN, b. w., *ik dijkte*, *heb gedijkt*. Eenen dijk opwerpen. Doch in dezen zin, is *bedijken* meest in gebruik. Van hier *dijker*, dijkwerker, en de spreekwijs, ten aanzien van iemand, die veel en smakelijk eet: *hij eet als een dijker*; *dijking*.

DIK, bijv. n. en bijw., *dikker*, *dikst*. Gezet, uitgezet: *een dik man*, *eene dikke vrouw*. *Drie vingeren dik*. Dat eene aanmerkelijke dikte heeft: *een dik boek*, *dik*

dik papier, *een dikke buik*. Fig., gezwollen: *een dik been*, *eene dikke wang*. Dat uit vele, en na bij elkander zijnde deelen bestaat: *dikke melk*, *dik bier*, *dik bloed*, *dik gekleed*. Voor veel, overvloedig; *hij heeft dik geld*. *Door dik en dun*, zegt men, in het gemeene leven, voor: langs vuile, morsige wegen. Het onzijdige *dik* wordt menigmaal als zelfstandig gebezigd, b. v.: *het dik van het been*, *het dik* (bezinksel) *van koffij*, enz.

Dik plagt, oul., ook voor *dikwijls* gebezigd te worden. Dit was bij POOT zelfs nog zeer gemeen;
Want schoon het dik den knoop der trouwverbindtenis
Van anderen vroeger slaakt, enz. POOT.
In Gelderland zegt men, voor dit *dik*, nog *duk*, in de gemeenzame verkeering. OTTFR., WILLERAM. en NOTK. gebruiken *thiko*, *diccho*, *thicco* en *dikke*, voor menigmaal. Het zweed. *tikla* beteekent hetzelfde. *Densius* werd, bij de oude Romeinen, ook in dezen zin gebezigd; en in de barbaarsche eeuwen had *spissus* dezelfde beteekenis, waarvan de Italianen hun *spesso* ontleend hebben. Zamenstell.: *dikachtig*, *dikbast*, *dikbeenig*, *dikbek*, *dikbekkig*, *dikbloedig*, *dikbuik*, *dikbuikig*, *dikheid*, *dikkerd*, *dikkop*, *diklijvig*, *diklip*, *dikmaal*, *dikmaals*, *dikpens*, *dikvoetig*, *dikwerf*, *dikwijls*, *dikzak* (dikpens) enz. Zie *digt*.

DIKKEN, b. en o. w., *ik dikte*, *heb gedikt*. Bedr., dik maken; doch hiervoor is *verdikken* gebruikelijker. Onz., dik worden, met *zijn*: *de melk begint te dikken*. HOOFT bezigt het, voor vermeerderen: *alzoo de toeloop dikte*.

DIKTE, v., meerv. *dikten*. Het zelfst. naamw. van het bijv. n. *dik*, in al deszelfs beteekenissen.

DIKWIJLS, bijw. van *dik*, voor veel, en *wijl*. Veelmaal, anders ook *dikwerf*, *dikmaals*. HOOFT bezigt den vergrootenden trap *dikwijler*.

DILLE, v., het meerv. is niet in gebruik. Zeker kruid: *de blanke Nais vlecht welriekende dille*. VOND.

DILLEN, zie *bedillen*.

DING, o., meerv. *dingen*. Dit woord heeft weleer zeer onderscheidene beteekenissen gehad. WACHT. beweert, met vele waarschijnlijkheid, dat de beteekenis van *woord*, re-

rede, *gesprek*, de eerste en oorspronkelijke is. Van deze, reeds geheel verouderde, beteekenis worden, in de oude gedenkschriften, nog vele voorbeelden gevonden: *dinch Gotes Fater*, d. i. het woord van God den Vader. NOTK. *Zelit thir iz Lucas*, *uuas iro thing thar tho uuas*, d. i. Lukas verhaalt u, wat daar hun gesprek ware. OTTFRID. Wijders komt het voor, in de beteekenis van een gesprek, waarin men twist, eene woordenwisseling, inzonderheid voor het geregt, en dus ook eene regtszaak, een regtsgeding. In dezen zin gebruikt NOTK. *dingstrit*. In het angels. is *thing* ook een twist, en wel een geregtlijke twist. Sporen dezer beteekenissen zijn nog in eenige zamenstellingen voorhanden. Waarschijnlijk is tot dit *ding*, voor twist, het in sommige plaatsen gemeenzame *dingsigheid* te brengen, hetwelk doorgaans, in den zin van oneenigheid, of twist, gebezigd wordt: *zij hebben telkens dingsigheid*; — *ik wil met die dingsigheid niet te doen hebben*, in den gemeenen spreektrant.

Wanneer ons woord *ding*, in dezen zin, met het gr. δικη, *geregt*, en het hebr. דּוּן en דין, *voor het geregt twisten*, *pleiten*, דין, *eene regtszaak*, en דַּיָּן, *een regter*, verwant ware, dan zou het een der oudste woorden in onze taal zijn. Bij OTTFRID. en deszelfs Tijdgenooten, komt *ding* en *geding* ook menigmaal voor *hoop*, en *dingen* voor *hopen* voor; eene beteekenis, welke met de vorige moeijelijk te vereffenen is.

Dit *ding* heeft tegenwoordig nog onderscheidene beteekenissen, b. v., die van arbeid, bezigheid: *ik heb heden nog vele dingen te doen.* Zeker iets, als de algemeenste benaming, om iets aan te duiden, welks eigenlijke benaming men niet weet, of niet gebruiken wil: *wat is dat voor een ding? De liefde is een wonderlijk ding.* Ook voor eenen persoon, in het gewone leven en den vertrouwelijken spreektrant: *hare dochter is een regt bevallig ding.* In nog ruimere beteekenis, alles, wat werkelijk bestaat, of voorhanden is; doch meest in het meerv.: *God de schepper aller dingen.* Eindelijk, in de ruimste beteekenis, alles, waarvan men een begrip kan hebben, het zij werkelijk, of slechts mogelijk, het zij eene zelfstandigheid, of slechts eene eigenschap: *hij*

hij gaat van groote dingen zwanger, smeedt groote ontwerpen; *alle dingen bestaan in drie*. Bijzonderlijk, in den vertrouwelijken stijl: *dat ding*, die zaak, die voorslag, *bevalt mij; — hij zeide mij de afschuwelijkste dingen*.

Oul. werd *ding* ook voor eigendom, bezitting, genomen; en behalve deze, komt bij KIL. nog eene andere beteekenis voor, namelijk die van schamelheid, welke wij ook nog elders aantreffen: *waerom Adam ende Eva haer dingen gedekt hebben, sullen wij op een andermael wel eens aenraken*. M. D. MERWEDE.

WACHTER leidt het woord *ding* van *doen* af; eene afleiding, die wel vele waarschijnlijkheid heeft, doch echter niet uitgemaakt zeker is. En het zal altoos moeijelijk vallen, van den oorsprong van een zoo oud woord meer, dan eene waarschijnlijke gissing op te geven. Om deze zelfde reden, is het ook nog onzeker, of *ding*, in den zin van een gesprek enz., als iets anders dan *ding*, eene zaak, moet beschouwd worden, dan of het slechts verschillende beteekenissen van een en hetzelfde woord zijn. Het is echter mogelijk, dat verscheidene beteekenissen verloren geraakt zijn, welke de sporten eener ladder uitgemaakt hebben, waarvan ons thans alleen nog de twee uiterste einden overig zijn.

DINGEN, b. w., *ik dong, heb gedongen*. Oul. is het genoegzaam in dezelfde beteekenissen gebruikelijk geweest, als het zelfstandige *ding*. Thans wordt het nog gebezigd, in den zin van onderhandelen over den prijs van koopwaren, minder bieden, waarvan *afdingen, bedingen*, overeenkomende met de oude beteekenis van over en weer spreken, dewijl *dingen* en *bedingen* door wederzijdsche woordenwisselingen geschiedt. *Hij dingt zeer naauw; hij heeft daarover lang gedongen. Naauw dingen en wel betalen* is eene gemeenzame spreekwijs. Fig., trachten: *naar iets dingen; naar een ambt dingen*, staan. Oul. zonder *naar*: *'k en ding gheen eer*. SPIEG.

Dingen had oul. ook de beteekenis van pleiten: *ick ben te slecht, dinght gij voor mij*. CAMPH. Hiervan zijn eenige zamenstellingen gevormd, als: *dingbank*, nu regtbank, pleitbank, *dingdag*, nu regtdag, *dinghuis*, nu regthuis, *dingstoel*, nu regterstoel, *dingzak*, nu pleit-

pleitzak. *Dingtaal* is nog in gebruik. Zie hetzelve. Van hier *dinger*, *dinging*, *dingster*.

DINGSDAG, m., meerv. *dingsdagen*. De derde dag in de week: *aanstaanden dingsdag zal ik bij u komen*.

Dingsdag, bij KIL. ook *dijnsdag*, *dijssendag*, *disendag*, hoogd. *Dinstag*, deen. *Tysdag*, zweed. *tisdag*, angels. *tuesdaeg*, *tiwesdaeg*, eng. *tuesday*, ijsl. *tyrsdaeg*. Eenigen hebben het afgeleid van *ding*, voor *geding*, en *dag*, zoodat *dingsdag* dan zoo veel zoude zijn, als *regtdag*, dewijl de Ouden, op dezen dag, gewoonlijk regtdag hielden. Anderen brengen het tot *Tuisco*, eenen afgod der oude Germanen. TUINM. leidt de benaming van *dingsdag* daaruit af, dat die dag aan den *Dinggod*, d. i. twistgod, oorlogsgod (Mars), toegewijd was. IHRE heeft beweerd, dat *dingsdag* hetzelfde is als het lat. *dies Martis*, dewijl *Mars*, bij de oude Angelsaksen, den naam van *Tuu*, *Tūg*, in den tweeden naamv. *Tuues*, droeg. Zoo ook leidt TEN KATE *dingsdag*, van *thing*, *ding*, voor *Mars*, en *dag* af. En anderen hebben weder andere gissingen over den oorsprong van dit woord gemaakt.

DINGTAAL, v. Van *ding*, voor *geding*, en *taal*. Eigenlijk pleittaal, regtsgeleerde taal. Fig. gegronde, afdoende, voldingende redenering: *hij sprak dingtaal; dat is dingtaal*.

DISCH, m., meerv. *disschen*. Van het gr. δισκος, lat. *discus*, eene platte, ronde schijf, bij de Ouden, tot oefening des ligchaams, in zeker werpspel gebruikt; vervolgens een ronde schotel. Van hier is deze benaming tot eene ronde tafel overgegaan, naderhand tot eene tafel in het algemeen; en thans wordt daardoor, eigenlijk, eene spijstafel aangeduid: *aan den disch zitten. Daarna dekten wij den disch*. VOND. Van hier *dischdoek*, nu tafeldoek, *dischgeregt*, nu tafelgeregt, *dischlaken*, nu tafellaken. *Dischgenoot* is nog in gebruik. Zie hetzelve.

DISCHGENOOT, m., meerv. *dischgenooten*. Iemand, die met ons aan dezelfde tafel spijst, gast.

DISSCHEN, zie *aandisschen*, *opdisschen*.

DISSEL, (bij KIL. ook *diessel*, *diechsel*) m., meerv. *dissels*. Zeker gereedschap, bij de kuipers, timmerlieden en wagenmakers gebruikelijk, eene soort van bijl: *wij stelden*

den flux in 't werk de dissels en de bylen. VOND.

DISSEL, (bij KIL. ook *diessel, dijssel*) m., meerv. *dissels.* Ook disselboom, de boom van eenen wagen, door middel van welken dezelve bestuurd wordt. *Een lange, een kromme dissel. Vlucht heen met omgekeerden dissel.* VOND.

DISTEL, v., meerv. *distels.* Zeker gewas: *'t velt verwildert van spitze distel.* VOND. Fig., voor moeijelijkheid, onaangenaamheid: *de distel van 't gebreck te smooren, als 't behoort.* VOND. Van hier *distelachtig, distelbloem, distelig, distelkruid, distelvink.*

DIT, het onz. geslacht van het aanwijzende voornaamw. *deze.* Zie hetzelve.

DOBBEL, zie *dubbel.*

DOBBEL, m. Het dobbelen: *eenen goeden, eenen kwaden dobbel hebben,* gelukkig, ongelukkig dobbelen.

DOBBELAAR, zie *dobbelen.*

DOBBELEN, o. w., *ik dobbelde, heb gedobbeld.* Met dobbelsteenen spelen. Ook om veel geld spelen, grof spelen: *zij zitten te dobbelen.* In den gemeenen spreektrant, zegt men: *tegen twaalf oogen dobbelen,* gevaar loopen, om eene zaak niet te bekomen. Van hier *dobbelaar,* speler, *dobbelaarster, dobbelarij.* Zamenstell.: *dobbelhoorn, dobbelhuis, dobbelspel, dobbelsteen, dobbelziek,* enz.

Dobbelen is eigenlijk zoo veel als *dubbelen.* TUINM. brengt ons *dobbelen* hiertoe, omdat men niet alleen speelt, maar daartoe een tweede volstrekt noodzakelijk is. BURM. acht het insgelijks hetzelfde met *dubbelen,* uithoofde dat de spelers, in de hitte van het spel, gaarn het speelgeld verdubbelen. V. HASS. keurt beide deze redenen af, en neemt het ook wel voor *dubbelen,* maar omdat het eigenlijke *dobbelen,* d. i. met dobbelsteenen werpen, doorgaans met *twee dobbelsteenen* geschiedt.

DOBBER, m., meerv. *dobbers.* Pen van een vischtuig: *de dobber wil niet staan.* Bij KIL. is *dobber* ook eene boei, een ankerblok, scheepsw. Zie *boei.*

DOBBEREN, o. w., *ik dobberde, heb gedobberd.* Op en neer drijven: *het schuitje lag te dobberen.* HOOFT heeft *dobbervreugd,* voor vreugde, die spoedig verdwijnt. Van hier *dobbering.*

DOCH, voegw., hetzelfde als *maar: ik wil het u wel zeg-*

zeggen, *doch gij moet mij beloven*, enz. Men onderscheidt *doch*, thans, van *toch*, schoon het eerste, oul., ook voor het laatste genomen werd.

DOCHTER, v., meerv. *dochters*. Een kind van het vrouwel. geslacht: *eene huwbare dochter*.

Hoogd. *Tochter*, angels. *dochter*, gr. θυγάτηρ.

DODDERIG, bijv. n. en bijw., *dodderiger*, *dodderigst*. Van het oude *dodden*, *dotten*, ook *doten*, suffen, nu *dutten*, ligt slapen. Slaperig: *hij was zeer dodderig*. Van hier *dodderigheid*, en het in den gemeenen spreektrant gebruikelijke *dodoor*, voor iemand, die slaperig, sufferig, is.

DOEDELZAK, m., meerv. *doedelzakken*. Zakpijp, zeker blaasspeeltuig: *op den doedelzak spelen*. De eerste helft van dit woord is, waarschijnlijk, eene klanknabootsing, en ontleend van het geluid, hetwelk zulk een speeltuig voortbrengt.

DOEK, o., en m., meerv. *doeken*. Lijnwaad. Onz., voor de stof: *in 't friss'en nette doek*. HOOFT. Even als *het neteldoek*, *het zeildoek*. Mannel., voor een stuk van die stof, eenen lap: *eenen sneeuwwitten doeck*. HOUW. Zoo ook *halsdoek*, *handdoek*, *zakdoek* enz. Het meerv. *doeken* wordt ook voor windeldoeken, of luren, gebezigd: *een kind in de doeken winden*. Hiervan is het werkw. *doeken* bedriegen, gemaakt, als: *iemand doeken*, anders ook *iemand in de luren leggen*. *Dat is maar een doekje voor het bloeden*, eene slechte verschooning. Van hier *doekmaker*, enz.

DOEKEN, zie *doek*.

DOEL, o. Een wit, waarop men mikt: *zij mickt op 't witte doel*. VOND. *Het doel missen*, het wit niet raken, ook fig., zijn oogmerk niet bereiken. Waarschijnlijk heeft de gewone vergader- en oefeningplaats der schutteren hiervan hare benaming ontleend; doch in dezen zin wordt het woord *doel* mannelijk gebezigd: *in den stads doel*, of, gelijk het gebruik verkiest, *doele*, zijnde de plaats, waar de schutters naar *het doel* plagten te schieten. HOOFT heeft *doelhuis* en *doelroer*.

DOELEN, o. w., *ik doelde*, *heb gedoeld*. Mikken: *op iets doelen*. Fig., voor bedoelen: *waarop doelt gij?*

DOELWIT, o. Hetzelfde als *doel*; doch meest in de figuurlijke beteekenis van bedoeling, oogmerk: *hij heeft zijn doelwit bereikt*.

DOE-

DOEMEN, b. w., *ik doemde, heb gedoemd.* Oul., vonnissen, van het oude *doem*, *doeme*, oordeel, vonnis, waarvan *doemsdag*, voor oordeelsdag. Thans heeft het alleen de beteekenis van veroordeelen, verwijzen: *iemand tot zekere straf doemen.* Van hier *doemer.* Zamenstell.: *doemenswaardig*, ook *doemwaardig*, *doemwaardigheid*, *doemwaardiglijk*; *doemschrift*, bij HOOFT, voor vonnis.

DOEN, b. w., onregelm. *Ik deed, heb gedaan.* In het algemeen, werken, verrigten: *wat hebt gij hier te doen?* Menigvuldig zijn de overdragtige beteekenissen van dit woord: *zijnen pligt doen*, volbrengen; *een gebed doen*, bidden; *onregt doen*, zich daaraan schuldig maken; *aalmoezen doen*, uitreiken; *iemands zin doen*, opvolgen; *iemand doen betalen*, noodzaken te betalen; *van doen hebben*, noodig hebben; *van zich doen*, afleggen, van zich afwenden; *doen weten*, laten weten; *in tabak* enz. *doen*, tabak enz. koopen en verkoopen; *eenen winkel doen*, winkelwaren verkoopen; *bescheid doen*, geven; *rekening doen*, ontvang en uitgaaf toonen; *dienst doen*, dienen; *met iemand te doen hebben*, zaken te verrigten hebben; *met eene vrouw te doen hebben*, minnehandel drijven; *wat heb ik met u te doen?* wat gaat gij mij aan? *wat is daar te doen?* wat gebeurt daar? *ik heb er mede te doen*, het smert mij, *dat zij zoo ongelukkig is*; *hij heeft niet veel te doen*, heeft niet veel werk, of verkoopt niet veel; *zijn zoon maakt hem veel te doen*, veroorzaakt hem groote moeijelijkheid. Ook wordt het gebezigd, om het voorgaande niet te herhalen: *gij hebt nu beloofd te betalen, maar zult gij het doen?*

Eenige spreekwijzen, met *doen*, zijn reeds verouderd, b. v.: *eenen gemeenen raad doen*, houden; *offer doen*, offeren; *huwelijk doen*, een huwelijk aangaan; hoewel men nog zegt: *een goed huwelijk doen*; *geween doen*, rouw bedrijven, BYB. 1477; *iemand ridder doen*, ridder maken; *kond* (oul. *cond*) *doen*, bekend maken; *ter aarde doen*, begraven; *eenen bok doen*, eenen bok offeren, BYB. 1477; *eenen dag doen*, vieren; *vijandelijk doen*, vijandelijk handelen, enz.

Doen wordt ook als zelfstandig gebezigd: *dat is mijn doen*, mijne gewone wijs van handelen, *niet*; *hij is daar het*

het doen en laten, ook zonder lidwoord, *hij is daar doen en laten*, hij kan daar doen en laten wat hij wil; *op iemands doen en laten*, op iemands geheele levenswijs, *letten; hij zit in een goed doen*, hij heeft een goed bedrijf, middel van bestaan. Van hier *doener*, *doening*, in zamenstelling gebruikelijk.

Het bedrijv. deelw. *doende*, *doend* (dat dikwerf, zelfs bij anders nette Schrijvers, *doenend*, *doenende*, doch zeer verkeerdelijk, gespeld gevonden wordt) heeft, in de gemeenzame verkeering, ook de beteekenis van bezig, werkzaam: *hij is dapper doende*.

DOENLIJK, bijv. n. en bijw., *doenlijker*, *doenlijkst*. Dat gedaan kan worden: *die zaak was niet doenlijk*. Van hier *doenlijkheid*.

DOENNIET, m., meerv. *doennieten*. In het gemeene leven, iemand, die niets doet, altoos lui en ledig is: *ik heb geene achting voor eenen doenniet*.

DOF, m., meerv. *doffen*. Riemslag, zijnde een klanknabootsend woord, ontleend van het geluid, hetwelk de riemen, onder het roeijen, veroorzaken. Wijders, een slag, of stoot, in het algemeen: *iemand eenen dof geven*.

DOF, bijv. n. en bijw., *doffer*, *dofst*. Dit *dof* is eigenlijk zamengetrokken van *doof*, dat zijnen wortel in het angels. *dufan*, *bedekken*, *overstelpen*, heeft; zoodat *doof*, ten aanzien van de ooren, of het gehoor, zoo veel is als met vliezen bedekt. En schoon *doof* en *dof* thans zeer onderscheiden gebezigd worden, is echter derzelver overeenkomst in ons *doove*, d. i. doffe, *kool*, overig. *Eene doffe kleur*, zonder glans; *een dof geluid*, alsof het geluidgevend ding met iets bedekt ware; *dof van geest*, zonder vuur, of levendigheid, als uitgedoofd. Van hier *dofheid*, *doffigheid*.

DOFFEN, b. w., *ik dofte*, *heb gedoft*. Van *dof*, een slag, of stoot. Slaan, stooten. Van hier *doffer*, *dofster*, *doffing*.

DOFFER, m., meerv. *doffers*. Het mannetje eener duif, bij KIL. *duiver*.

DOFT, v., meerv. *doften*. Roeibank, van *dof*, riemslag, klanknabootsend woord: *de bootsman op de doft*. VOND.

DOG, m., meerv. *doggen*. Een groote engelsche hond. Van

Van het eng. *dog*, waarvan ook het fr. *dogue* en deen. *dogge* ontleend is.

DOGEN, zie *gedogen*.

DOGGER, m. meerv. *doggers*. Vischschip, waarmede men naar het doggerzand vaart, om kabeljaauw te vangen, volgens WINSCHOTEN.

DOJER, m., meerv. *dojers*. Het geje van een ei. Bij KIL. ook *doder*, hoogd. *Dotter*. In het gemeene leven wordt het doorgaans, bij zamentrekking, gebezigd: *een door van een ei*.

DOK, o., meerv. *dokken*. Eene beslotene plaats, waar men de schepen legt, om die voor wind en weer te beveiligen: *een schip wederom uit het dok uitgehaald*. WINSCHOT. Van dit *dok* is het werkw. *dokken* gemaakt, voor: de schepen in het dok halen. TEN KATE brengt *dok* tot *duiken*, *dook*, enz., ADEL. tot het angels. *dican*, graven.

DOKKEN, b. w., *ik dokte*, *heb gedokt*. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, voor geven, afgeven: *geld dokken*, geld schieten. Zie *opdokken*.

DOL, m., meerv. *dollen*. Roeipen. De uitspraak van dit woord is zeer onderscheiden van die des volgenden bijv. naamwoords, daar hier de *o* scherp-kort, en daar zacht-kort is. Zie mijne nederd. Spraakk., D. I, § 17. Van hier *dolboord*, het boord, waarin de *dollen*, of roeipennen, geslagen worden.

DOL, bijv. n. en bijw., *doller*, *dolst*. Razend, verwoed: *een dol mensch; dol worden; iemand dol maken*. *Dolle* (wilde) *kervel*, *dolle hond*. Van hier *dolheid*, *dolhuis*, *dolkop*, *dolkoppig*, *dolleman*, *dolligheid* enz. Voor *dol*, hoort men ook *dul*.

DOLEN, o. w., *ik doolde*, *heb gedoold*. Hetzelfde als *dwalen*, en waarschijnlijk ook hetzelfde woord, met eenige verandering. Van hier *doling*, *doolhof*, *doolweg* enz.

DOLFIJN, m., meerv. *dolfijnen*. Eigenlijk, zekere groote zeevisch, die longen heeft, adem haalt, en daarom niet bestendig onder water leven kan: *hoe de dolfijn d'oevers streelt en strijckt met zijnen staert en vinnen*. VOND. Een hemelteeken, bestaande uit tien sterren: *'t vertoont den dolfijn snel van vaert*. DE DECK. Ook werd, weleer, de oudste zoon des konings van Frankrijk

dolfijn genoemd: *de bruiloft van den dolfijn.* Hooft. Van het lat. *delphin*, *delphinus*, in het fr. *dauphin*, ital. *delphino*, spaan. *delfin*, eng. *dolphine.*

DOLK, m., meerv. *dolken.* Zekere korte stootdegen, pook: *tot dat men haar eenen dolk in den hals duwde.* Vond. Fig.: *noem mij dezen naam niet, hij is een dolk in mijne ziel.*

Het lat. *telum* was werkelijk eene algemeene benaming van al zulke doodelijke werktuigen; ja, bij de Romeinen, komt reeds *dolon*, en bij de Grieken δολων en δολωνα, in de beteekenis van eenen kleinen, in eenen stok verborgenen, degen, voor. De aloude Kimbren noemden eenen moordenaar, waarschijnlijk naar zulk een moordgeweer, *dolgur.*

DOM, een onzachtstaartige uitgang, welke, sedert de invoering van het christendom, in gebruik geweest is. De woorden, die in *dom* eindigen, hebben doorgaans tweederlei beteekenis, vooreerst, die van staat, magt, of gesteldheid, als: *eigendom*, *vrijdom*, *ouderdom*, *wasdom*, *weedom*, *rijkdom*, enz., en deze zijn bij ons van het mannelijke geslacht; ten andere, die van ambt, of gemeenschap, of staat van besturing, als: *christendom*, *jodendom*, *pausdom*, *menschdom*, *heidendom*, *heiligdom*, *priesterdom*, *bisschopdom*, *hertogdom*, *vorstendom*, enz., en deze zijn bij ons van het onzijd. geslacht.

Hooft en anderen bezigen voor *dom*, *doom*, als *vrijdoom* enz.

DOM, m., meerv. *dommen.* Domkerk, hoofdkerk: *Te Coelne ledise in den doem*, d. i., hij leideze te Keulen in de domkerk. Melis St. De toren van eene domkerk: *dan stapt hij op 't gebrom, het grof gebrom der domklokke uit den dom.* Vond. Bijzonderlijk, wordt de toren van de domkerk te Utrecht *de dom* genoemd. Zamenstell.: *domdeken*, *domheer*, *domheerschap*, *domkapittel*, *domkerk*, *domklok*, *domkoster*, enz.

Wachter en Ihre leiden dit woord van het verouderde *duom*, *thuomo*, d. i. geregt, af, stellende, dat de domkerken deze benaming van de daaraan behoorende geestelijke regtbank ontleend hebben. Adel. vindt deszelfs oorsprong in het italiaansche *domo*, *duomo*, eene hoofdkerk. Anderen brengen het tot het lat. *domus*, wordende,

de, in de middeleeuwen, dus eene kerk genoemd, als zijnde het huis van dien Heilige, ter eer van welken deze of gene kerk gesticht was. Nog anderen stellen, dat het woord *dom* uit de voorste letteren dezer drie woorden bestaat *Domino Optimo Maximo*, als toegewijd aan het Opperwezen; bewerende, dat men deze woorden oul., bij verkorting, D. O. M. geschreven, en daarvan, naderhand, met weglating der verkortingteekenen, DOM gemaakt heeft.

DOM, bijv. n. en bijw., *dommer*, *domst*. Bot, plomp: *een dom mensch; zoo dom als eene koe*, in de gemeenzame verkeering. Gebrek aan oordeel verradend, verstandeloos: *hij heeft zich in dat geval zeer dom gedragen. Dat was een domme zet.* Van hier *domheid*, *dommigheid*, en in den gemeenen spreektrant, *domkop*, *domoor*, voor een dom mensch, of iemand, die iets dom doet.

Dom beteekende oul. ook *doof*, gelijk KIL. nog *dom en blind*, d. i. doof en blind, heeft.

DOMMEKRACHT, v., meerv. *dommekrachten*. Een werktuig, waarmede men groote kracht doet. Ook voor iemand, die dom en met geweld te werk gaat: *hij is een regte dommekracht.*

DOMMELEN, o. w., *ik dommelde*, *heb gedommeld*. Gonzen, gelijk de bijen: *als nijvre bijen*, — *met een dommelend geluid.* J. D. MARR. Ook wordt het in den zin van mompelen, zacht spreken, van de menschen, gebezigd. Van hier *dommeling*.

DOMMELEN, b. w., *ik dommelde*, *heb gedommeld*. Mengen, vermengen: *men zag het bleek en rood gedommelt ondereen.* HOOGVL. *Waarin men zagh uw kroost gedommelt onder 't mijn.* HOOFT.

DOMP, zie *damp*.

DOMPELEN, b. w., *ik dompelde*, *heb gedompeld*. Onder water steken, laten zinken, zijnde het voortd. werkw. van het volgende *dompen*. Fig.: *zijne losbandigheid heeft hem in eenen poel van ellende gedompeld.* Van hier *dompelaar*, zekere watervogel, *dompeldoop*, doop bij indompeling, *dompeling*.

Voor *gedompeld*, is *bedoven* in gebruik geweest: *ach, red mij in ellendt bedoven.* CAMPH. Zie *bedoven*.

DOMPEN, b. w., *ik dompte*, *heb gedompt*. In het water laten zakken, hetzelfde als *dompelen*. Fig.: *dat dompt een ijder in de zorgen.* HOOFT. In de krijgskunst zegt men: *het geschut dompen*, d. i. van voren laten zakken, om lager te kunnen schieten. Eindelijk wordt *dompen* ook voor *dempen*, uitdooven, uitblusschen, gebezigd: *die dompen wil de goddelijke lampen.* VOND. En hiervan *domper*, *domphoorn*, waarmede men eene kaars uitdompt, *dompig*, bedompt: *een dompig huis*; *dompneus*, een groote neus, in de gemeenzame verkeering.

DONDER, m., meerv. *donders*: *die van den donder geslagen wert.* VOND. *De donder rolt verschrikkelijk door de lucht.* Het komt ook voor in de beteekenis van donderslag: *ik hoorde onverwacht eenen zwaren donder.* Zamenstell.: *donderbui*, *donderbus*, *dondergod*, *donderkloot*, *donderlucht*, *dondervlaag*, *donderwolk*, enz.

Donder, hoogd. *Donner*, eng. *thunder*, angels. *thunor*, fr. *tonnerre*, pers. *tounder*, lat. *tonitru*. Een klanknabootsend woord, ontleend van het geluid des donders.

DONDERDAG, m., meerv. *donderdagen*. De vijfde dag in de week, welke, op het voorbeeld der Latijnen, die hem naar *Jupiter* genoemd hadden, ter eer van den noordschen Jupiter, den afgod *Thor*, die ook den naam van *donderaar* droeg, is genoemd geworden.

DONDEREN, o. w., wordende zoo wel onpersoonlijk, als ook persoonlijk gebruikt: *Donderde*, *heeft gedonderd*. Onpersoonlijk: *het dondert*, *het zal donderen*. Persoonlijk, en wel in eenen eigenlijken en figuurlijken zin. Eigenlijk: *de Heer donderde van den hemel.* BYBELVERT. Fig., een verschrikkelijk, den donder gelijk, geluid maken: *eene donderende stem*; *hij dondert met zijne stem*. *Wij hoorden het geschut donderen*, om het ontzettend geweld, door de losbranding van het geschut veroorzaakt.

Ontwijfelbaar is het, even als *donder*, een klanknabootsend woord. Van hier *donderaar*, *donderer*, bij de Dichters gebruikelijk voor *Jupiter*, ook *dondergod* genoemd.

DONKER, bijv. n. en bijw., *donkerder*, *donkerst*. Eigen-

genlijk zwartachtig. In deze beteekenis, wordt het nog gebruikt ten aanzien van de verw, in tegenoverstelling van helder: *die verw is zeer donker. Dat laken is voor mij veel te donker.* Zoo ook de zamenstell.: *donkerblaauw*, *donkergeel*, *donkergroen*, *donkerrood* enz. Fig., van licht beroofd, duister: *deze kamer is zeer donker; tusschen licht en donker.* Betrokken: *eene donkere lucht; een donkere dag.* Onzeker, verborgen: *de donkere toekomst.* Onbekend: *donkere personen*, bij HOOFT. De noodige klaarheid missende: *donkere woorden*, *eene donkere rede.* Onvriendelijk, stuursch: *een donker gezigt.* Onvoordeelig, onaangenaam: *het ziet er donker voor hem uit.* Dikwerf wordt het als een zelfstandig naamw. gebezigd: *om uit het donker op te dagen.* VOND. *In het donkere: gelijk als een blinde omtast in het donckere.* BYBELVERT. En hiervoor gebruiken wij thans doorgaans *in den donker: gij zit in den donker.* Van hier *donkerachtig*, *donkerheid*, *donkerlijk.*

WACHTER meent, dat in den klank van dit woord iets is, hetwelk de natuur der zaak aanduidt. Oul. is het hiervan afgeleide *donkeren*, voor verduisteren, in gebruik geweest: *eer die sonne donckert.* BYB. 1477.

DONS, o. De fijnste en zachtste vederen der vogelen: *een kussen met dons gevuld.* Fig., voor een bed: *in 't zachte dons.* VOND. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *donsen*, van dons: *een donsen bed.*

DOOD, m. *Na haren doot.* HOOFT. Dit woord is, al van ouds, mannel. en vrouwelijk gebezigd, gelijk blijkt uit de spreekwijzen: *in den dood*, *ter dood*, *tot der dood*, *een man des doods*, *op straf des doods*, *ter dood verwijzen*, *den dood aan iets drinken*, enz. Het mannelijke geslacht is echter altoos, inzonderheid bij onze Taalverwanten, het gebruikelijkste geweest. Hiertoe behooren de overdragtige spreekwijzen: *den dood onder de oogen zien*, zijn leven wagen; *den dood op de lippen hebben*, zeer gevaarlijk krank, bijna dood zijn; *in zijnen dood loopen*, zich in levensgevaar begeven. Zamenstell.: *doodaas*, *doodbaar*, *doodbed*, *doodbidder*, *doodboek*, *doodbus*, *doodceel*, *doodgraver*, *doodkist*, *doodkleed*, *doodlied*, *doodmaal*, *doodsangst*, *doodsbeen*, *doodsbeenderen*, *dooodschrik*, *doodschuld*,

doodschuldig, *doodsgevaar*, *doodshoofd*, *doodslag*, *doodslager*, *doodsnik*, *doodsnood*, *doodstraf*, *doodstrijd*, *doodstroom*, *doodvonnis*, *doodwond*, *doodzonde*, *doodzweet*, enz.

WACHT. beweert, dat, even als het gr. θανατος van θανειν, *sterven*, komt, ons *dood* van het verouderde *douuen*, *omkomen*, afstamt; welk *douuen*, in dezen zin, zeer dikwijls bij OTTFR. voorkomt.

DOOD, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Levenloos, gestorven: *het kind is dood*, *een doode hond*, *dood steken*, *dood bijten*, *dood maken*, *dood doen*, ook overdragt.: *hij zal ze dood doen*, hij zal wat uitvoeren, in den gemeenen spreektrant; *dood slaan*, *dood schieten*, *dood bloeden*, ook overdragt.: *die zaak is reeds dood gebloed*, is al vergeten; *zich dood eten*, *dood hongeren*, *dood loopen*, *dood werken*, *dood zingen*, enz. Fig., *de doode zee*; dus noemden de noordelijkste Scijthen de ijszee. *Een doode tijd voor de kooplieden*, wanneer geen handel gedreven wordt; *hij is een dood ligchaam*, een onwetend, geesteloos mensch. Oul. werd *dood* ook voor *doof*, *uitgedoofd*, gebezigd: *gelijck als die doode* (doove) *cole*. BYB. 1477. Dit *dood* wordt ook als bijw., aan sommige bijvoegelijke naamwoorden vastgehecht, om derzelver kracht te vermeerderen, terwijl deze, in dit geval, geene trappen van vergrooting hebben: *doodarm*, *doodkoud*, *doodkrank*, *doodmoede*, *doodstil*, *doodziek*, enz.

Ook wordt het als zelfstandig gebezigd: *een doode*; *levenden en dooden*; *de dooden begraven*.

DOODELIJK, bijv. n. en bijw., *doodelijker*, *doodelijkst*. Dat den dood veroorzaakt: *een doodelijk vergif*. Ter dood toe: *iemand doodelijk kwetsen*. Aan den dood gelijk: *hij ziet er doodelijk uit*. Hevig: *een doodelijke haat*. Van hier *doodelijkheid*.

DOODEN, bedr. w., *ik doodde*, *heb gedood*. Dood slaan, ombrengen: *iemand dooden*. Fig.: *zijne lusten dooden*, bedwingen. HOOFT bezigt het, voor vernietigen. In den gemeenen spreektrant zegt men *iemand dooden*, voor: hem van het tegendeel overtuigen: *ik verhaal u de waarheid; en dood mij, als gij kunt*. Van hier *dooder*, *dooding*.

DOODSCH, bijv. n. en bijw., *doodscher*, *zeer doodsch*. Ei-

Eigenlijk, hetzelfde als *doodelijk*, in de beteekenis van aan den dood gelijk: *eene doodsche kleur*, *doodsche lippen*. Verder, naar, eenzaam, akelig: *eene doodsche plaats*. Van hier *doodschheid*.

DOODSTEEK, m., meerv. *doodsteken*. Een steek, waarvan iemand sterft. Ook fig.: *dat is hem een doodsteek in het hart*, dat veroorzaakt hem groot verdriet.

DOODSTUIP, v., meerv. *doodstuipen*. Stuiptrekking voor het sterven: *in zijne doodstuip*. VOND. Ook fig.: *dat was zijne doodstuip*, zijne laatste poging, onderneming.

DOODVERW, v. De bleeke kleur van eenen doode: *de doodverw lag reeds op zijn aangezigt*. In de schilderkunst draagt de eerste verw, waarmede een stuk aangelegd wordt, insgelijks den naam van *doodverw*.

DOODVERWEN, b. w., *ik doodverwde*, *heb gedoodverwd*. Bij de Schilders gebruikelijk, voor: in de doodverw zetten: *een landschap doodverwen*. Ook fig.: *hij wordt met dat ambt gedoodverwd*, men meent, dat hij het zal krijgen.

DOODVIJAND, m., meerv. *doodvijanden*. In het vrouwelijke geslacht, *doodvijandin*. Eigenlijk, een vijand, die iemand zoo zeer haat, dat hij deszelfs dood begeert en zoekt. Meestal wordt het genomen voor eenen ongemeen grooten en bitteren vijand: *zij zijn doodvijanden*. Ook wordt het op levenlooze dingen toegepast: *hij is een doodvijand van veel drinken* enz.

DOOF, bijv. n. en bijw., *doover*, *doofst*. Van het gehoor beroofd: *doof zijn*, *worden*. — *Zich doof houden*, niet willen hooren, *doof zijn voor iemands klagten*. *Aan eens dooven mans deur kloppen*, spreekw., vergeefs aanzoek doen. Dof, levenloos: *eene doove kool*, oul. ook *doode*kool*. Onderscheiden gevoel missende: *mijn vinger is doof*. Stomp: *een doove prikkel*. HOOFT. Van hier *doofachtig*, *doofachtigheid*, *doofheid*. Zie *dof*.

DOOI, m. Het dooijen: *dat is een gewenschte dooi*.

DOOIJEN, onpers. w., *het dooide*, *heeft gedooid*. Ontbonden, vloeibaar worden, met betrekking tot het ijs, of hetgeen bevroren is: *het heeft van daag sterk gedooid*. Zamenstell.: *dooiweer*.

DOOP, m. Eigenlijk, dompeling. Wijders, besprenging met

met water: *het stuk van den doop.* Hooft. *Een kind ten doop houden.* Overdragt., wordt saus, om het indoopen, ook *doop* genoemd, als *eijerdoop*, *zuurdoop*, enz., waarvan *doopvisch.* Zamenstell.: *doopbekken*, *doopboek*, *doopcedel*, *doopceel*, *doopdag*, *doopgetuige*, *doopheffer*, *doophek*, *doophuis*, *doopkleed*, *doopmaal*, *doopnaam*, *doopsel*, *doopsgezind*, *doopvader*, *doopwater*, enz.

DOOPEN, b. w., *ik doopte*, *heb gedoopt.* Eigenlijk, dompelen, onder water laten zakken. Wijders, met water besprengen: *een kind doopen.* Fig., noemen, eenen naam geven: *ik doopte hem met den naam van eerwaardig. Den wijn doopen*, water in den wijn doen, in de gemeenzame verkeering. Indoopen: *brood in melk doopen.* Van hier *dooper*, *dooping*, *doopeling.*

Ten Kate brengt het tot het oude *duiven*, (*mergere*, *urinare*), Tuinm. tot het gr. δύπτειν, *onder water duiken*, *dompelen.*

DOOR, zie *dojer.*

DOOR, voorzetsel en bijw. Voorzetsel, dienende, eigenlijk, om eene beweging aan te duiden, welke de bestanddeelen eenes dings, van het eene tot het andere einde, van elkander scheidt: *door het papier steken; door het water zwemmen.* Verder, eene beweging langs de binnenste deelen van een reeds gescheiden geheel: *door de deur gaan; door het venster zien; door de vingeren zien*, overdragt., iets stilzwijgend toelaten; *door de straat rijden.* Fig., van den tijd: *door alle eeuwen*, ook *door alle eeuwen heen; door het gansche jaar*, ook *het gansche jaar door.* In eenige gevallen moet *door* achter het zelfst. naamw. geplaatst worden: *ik heb, den ganschen nacht door, gewaakt.* Als een middel, om iets voort te brengen, veroorzakende, of medewerkende: *door geld kan men alles doen. Al lengde ik uwen tijt door mijn verhaaste dood.* Vond. *Door u ben ik gelukkig geworden.* Voor onder, doch alleen in de uitdrukking *door elkander: alles door elkander mengen*, *gooijen*, enz.

Bijw., voor versleten, verscheurd, in het gemeene leven: *de schoenen zijn reeds door.* Dikwijls dient het, om de beteekenis van een woord te stevigen: *doorkoud zijn. Door en door* beteekent, in den gemeenen en vertrou-

trouwelijken spreektrant, van het begin tot het einde, van het eene einde tot het andere, geheel en al: *iemand door en door steken; — ik ben door en door nat; ik ken hem door en door.* HOOFT bezigt *door* ook in den zin van voorbij: *nu de gelegenheid door was.*

Als voorzetsel, wordt *door* ook met werkwoorden zamengevoegd, en is dan een scheidbaar, en dan weder een onscheidbaar voorzetsel, naar mate de verschillende beteekenissen, waarin de daarmede zamengestelde werkwoorden voorkomen, zulks somwijlen vorderen. Als onscheidbaar blijft het, in de vervoeging, onafscheidelijk aan het werkwoord gehecht, terwijl de nadruk der uitspraak op het zakelijke deel des woords valt: *doorbláderen, doorbladerde, doorbladerd, te doorbladeren — doorgrónden, doorgrondde, doorgrond, te doorgronden; doorbóren, doorboorde, doorboord, te doorboren* enz. Als scheidbaar ontvangt het, in de onbepaalde wijs der werkwoorden, den klemtoon, en wordt, in de vervoeging, van de werkwoorden afgescheiden, die hun verleden deelwoord, alsdan, met inlassching van *ge* vormen, en, in de onbepaalde wijs, tusschen het voorzetsel en het werkwoord, *te* ontvangen: *doórbreken, brak door, doorgebroken, door te breken; doórhalen, haalde door, doorgehaald, door te halen; doórboren, boorde door, doorgeboord, door te boren.*

Men ziet dus, dat *door*, voor een en hetzelfde werkwoord geplaatst, somwijlen, scheidbaar en onscheidbaar tevens kan wezen: hetwelk, bij de opgaaf der woorden zelve, nader zal blijken.

Door, als een scheidb. voorz., voor werkwoorden geplaatst, versterkt dikwerf derzelver beteekenis, en heeft den zin van bij aanhoudendheid, zonder ophouden, b. v. *doórschieten, doórwandelen*, enz.

Oul. werd voor *door*, als voorzetsel en als bijwoord, ook *deur* gebezigd. Zie *deur.*

DOOR, bijv. n., voorheen in gebruik voor dwaas. Van hier *doorheid* voor dwaasheid.

DOORBAKKEN, bijv. n., zijnde het verleden deelw. van *doorbákken.* Dat wel gebakken, en dus gaar is: *doorbakken brood. Doórbakken*, met een scheidb. voorz.: *ik bakte door, heb doorgebakken*, beteekent voortgaan met bakken.

DOORBERSTEN, o. w., *ik borst door, ben doorgebor-sten.* Aan stukken bersten.

DOORBIJTEN, b. w., *ik beet door, heb doorgebeten.* Bijtend doordringen: *het is te hard, ik kan het niet doorbijten.* Fig., iets doorzetten, met wegruiming van de hindernissen: *ik heb de zaak begonnen, ik wil er nu doorbijten.*

DOORBLADEREN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *bladeren*, van *blad.* Scheidb.: *ik bla-derde door, heb doorgebladerd.* Van het begin tot het einde in een boek bladeren; ook vlugtig doorlezen: *wanneer men de geschiedenis doorbladert.* Van hier *doorbladering.* Onscheidb.: *ik doorbladerde, heb doorbladerd.* Hetzelfde als het voorgaande, doch aan den verhevenen schrijfstijl inzonderheid eigen: *doorbla-der het boek des noodlots.*

DOORBLAZEN, b. w., *ik blies door, heb doorgebla-zen.* Door iets heen blazen: *ik zie geen gat, waar ik doorblazen kan.* Blazend vaneen scheiden: *het is zoo dun, dat men het doorblazen kan.* Blazend doordrin-gen: *de wind heeft er schoon doorgeblazen*, in het gemeene leven. Ook aanhouden met blazen.

DOORBOREN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *boren.* Scheidb.: *ik boorde door, heb doorgeboord.* Van het eene einde tot het andere boren: *ik heb de plank doorgeboord.* Ook aanhouden met boren. Onscheidb.: *ik doorboorde, heb doorboord.* Fig., een *schip doorboren*, in den grond schieten. *Ik doorboorde*, doorstak, *hem, met den degen. Ieder woord uwes briefs is een dolk, die mijn hart door-boort.* Van hier *doorboring.*

DOORBRAAK, v. meerv. *doorbraken.* Van *doorbreken.* Hetzelfde als *doorbreking: er is eene doorbraak* (bij HOOFT *doorbrek*) *in den dijk gekomen.*

DOORBRADEN, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van *doorbraden.* Dat wel en gaar gebraden is. *Doórbra-den, ik braadde door, heb doorgebraden*, beteekent aanhouden met braden.

DOORBRANDEN, o. w., *ik brandde door, heb en ben doorgebrand.* Brandend door iets dringen: *het vuur brandt door, heeft doorgebrand. Het hout is haast doorgebrand.* Het wordt ook bedrijv. gebezigd: *laat*

ons

ons tichelen strijcken ende wel doorbranden. BYBEL-VERT.

DOORBREKEN, b. en o. w., *ik brak door, heb* en *ben doorgebroken.* Bedrijv., brekend eenen weg door iets openen: *hij heeft door den muur gebroken.* In stukken breken: *eenen stok doorbreken.* Ook aanhouden met breken. Onzijd.: *de vijand zoekt door te breken,* door te slaan. *De zon is doorgebroken*, te voorschijn gekomen. *De zweer zal haast doorbreken*, open gaan. *De dijk brak door.* Van hier *doorbraak, doorbreking.*

DOORBRENGEN, b. w., onregelm., *ik bragt door, heb doorgebragt.* Met wegruiming der hindernissen, door eene plaats brengen: *het oog der naald is te klein, ik kan er den draad niet doorbrengen.* Fig., verkwisten: *den tijd nutteloos doorbrengen. Hij heeft al het zijne doorgebragt.* Van hier *doorbrenger, doorbrengster, doorbrenging.*

DOORDANSEN, b. w., *ik danste door, heb doorgedanst.* Door veel dansen verslijten: *hij heeft zijne schoenen doorgedanst.* Ook aanhouden met dansen.

DOORDENKEN, b. w., onregelm. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *denken.* Scheidb.: *ik dacht door, heb doorgedacht.* Naar alle deelen en omstandigheden bedenken, met ernst zijne gedachten op eenige zaak vestigen: *ik heb de zaak rijpelijk doorgedacht.* Onscheidb.: *ik doordacht, heb doordacht.* In de voorgaande beteekenis: *een wel doordacht ontwerp.*

DOORDIEN, voegw. Zie *naardien.*

DOORDOEN, b. w., onregelm., *ik deed door, heb doorgedaan.* Met wegruiming der hindernissen, door eene plaats doen: *het gat is te naauw, ik kan er het touw nog niet doordoen.* Fig., uitschrappen, uitwisschen: *eene rekening op zijn boek doordoen.*

DOORDOUWEN, (*doorduwen*), b. w., *ik douwde door, heb doorgedouwd.* Door iets heen douwen.

DOORDRAAIJEN, b. w., *ik draaide door, heb doorgedraaid.* Door iets heen draaijen. Ook fig., voor uithelpen: *hij zal er zich wel doordraaijen.*

DOORDRAGEN, b. w., *ik droeg door, heb doorgedragen.* Door iets dragen: *het water is te diep, ik zal er u doordragen.* Ook aanhouden met dragen.

DOOR-

DOORDRAVEN, o. w., *ik draafde door*, *heb doorgedraafd.* Aanhouden met draven, sterk draven; van de paarden. Fig., met iets aanhouden, het sterker doorzetten: *eerst leest hij zacht en langzaam, maar na eene wijl gelezen te hebben, begint hij door te draven*, in het gemeene leven.

DOORDRIJVEN, b. en o. w., *ik dreef door*, *heb doorgedreven.* Bedr., door eene plaats drijven, of dwingen te gaan: *de schapen werden het water doorgedreven*, of *door het water gedreven.* Fig., doorzetten, onaangezien alle hindernissen, zijn oogmerk trachten te bereiken: *eene zaak doordrijven.* Van hier *doordrijver.* Onzijd., met *zijn*, door eene plaats drijven, op het water: *de schuit is onder de brug doorgedreven.*

DOORDRILLEN, b. w., *ik drilde door*, *heb doorgedrild.* Door iets drillen (met de drilboor); zie *drillen.*

DOORDRINGEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *dringen.* Scheidb. en onz.: *ik drong door*, *ben* en *heb doorgedrongen.* Dringend door eene plaats komen: *het volk stond te digt, ik kon niet doordringen. Het water was tot in ons huis doorgedrongen.* Ook aanhouden met dringen. Fig., bedr., onaangezien alle hindernissen, zijn oogmerk trachten te bereiken, hetzelfde als *doordrijven*: *gij wilt alles maar doordringen.* Van hier *doordringer.* Onscheidb.: *ik doordrong*, *heb doordrongen.* Bedr., door alle deelen heen dringen. Doch in het gemeene leven zijn de deelwoorden alleen in gebruik: *eene doordringende koude. Een man van een doordringend verstand.* Van hier *doordringendheid.* — *Hij was van schaamte en berouw doordrongen; van verwondering doordrongen.* Van hier *doordringelijk.*

DOORDRUIPEN, o. w., *ik droop door*, *ben doorgedropen.* Doorlekken, doorzakken: *zeker vocht laten doordruipen*, b. v. door eenen doek. Fig. zegt men van iemand, die dun en mager geworden is, en wiens kleederen, om die reden, ruim om het lijf hangen: *hij druipt door zijne kleederen.* Zich stil weg maken: *hij is doorgedropen. Dies druipt hij door.* J. D. MARR.

DOORDRUKKEN, b. en o. w., *ik drukte door*, *heb door-*

doorgedrukt. Bedr., door iets heen drukken: *citroensap doordrukken*, door eenen doek. Door drukken eene wond toebrengen: *een paard doordrukken*. Onz., van het papier, wanneer de letters zich op de tegenzijde vertoonen: *dat papier drukt door*. *Doordrukken* beteekent ook aanhouden met drukken. Van hier *doordrukking*.

DOORDUWEN, zie *doordouwen*.

DOORETEN, b. w., *ik at door*, *heb doorgegeten*. Door en door eten: *de wormen hebben de kaas doorgegeten*. Ook aanhouden met eten.

DOORGAAN, o. en b. w., onregelm., *ik ging door*, *ben* en *heb doorgegaan*. Onz., door eene plaats gaan: *ik heb mij in de stad niet opgehouden*, *ik ben maar doorgegaan*. Van het eene tot het andere einde gaan: *de kogel is bij den schouder doorgegaan*. Hard gaan: *gij moet wat doorgaan*. Ook aanhouden met gaan. Fig., hollen, van de paarden: *de paarden schrikten en gingen met ons door*. Zeilen, van de schepen: *het schip ging er snel door*. Weggaan: *stilletjes doorgaan*; *met een meisje doorgaan*. Toegestaan worden: *die zaak zal niet doorgaan*. Tot stand gebragt worden: *het huwelijk gaat niet door*. In algemeen gebruik komen: *die kleeding zal niet doorgaan*. Kracht hebben, van gewigt zijn: *die stelling gaat niet door*. Hooft bezigt *doorgaan met iets*, voor zich van iets meester maken. Het deelw. *doorgaand* is voor gedurig, aanhoudend, gebruikelijk: *eene doorgaande koorts*. Bedr.: *den tuin doorgaan*. Fig., vlugtig doorlezen: *ik heb het boek eens doorgegaan*. Onderzoeken: *wanneer ik mijne levensgeschiedenis doorga*. Door gaan verwonden: *ik heb mijne voeten doorgegaan*. Insgelijks, door veel gaan verslijten: *ik heb mijne schoenen doorgegaan*.

DOORGAANS, bijw., gemeenlijk, gewoonlijk: *zoodanig iets is doorgaans moeijelijk te onderzoeken*.

DOORGALMEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *galmen*. Scheidb. en onz.: *ik galmde door*, *heb doorgegalmd*. Met eenen galm doordringen. Onscheidb. en bedr.: *ik doorgalmde*, *heb doorgalmd*. *In onze bruiloftzaal*, *doorgalmt van liedt op liedt*. Poot.

DOOR-

DOORGANG, m., meerv. *doorgangen.* Het doorgaan, of het gaan door eene plaats: *iemand den doorgang betwisten.* Eene plaats, waardoor men gaat, of gaan kan: *eenen doorgang maken; — dit huis heeft twee doorgangen.*

DOORGIETEN, b. w., *ik goot door, heb doorgegoten.* Door eene opening gieten: *wijn, bier, doorgieten*, door eenen trechter. Ook aanhouden met gieten. Van hier *doorgieting.*

DOORGLIPPEN, o. w., *ik glipte door, ben doorgeglipt.* Door iets glippen; zie *glippen.*

DOORGOOIJEN, b. w., *ik gooide door, heb doorgegooid.* Door eene opening gooijen: *de ring is te klein, gij kunt er den bal niet doorgooijen.* Eene opening maken, door gooijen verbreken: *hij heeft het glas doorgegooid.* Ook aanhouden met gooijen.

DOORGRAVEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *graven.* Scheidb.: *ik groef door, heb doorgegraven.* Van het eene einde tot het andere graven: *een stuk lands doorgraven.* Ook aanhouden met graven. Onscheidb.: *ik doorgroef, heb doorgraven: Zij hebben mijne handen ende mijne voeten doorgraven.* BYBELVERT.

DOORGRIEVEN, b. w., *ik doorgriefde, heb doorgriefd.* Doorwonden: *uwe smart doorgrieft mij, — doorgrieft mij het hart.*

DOORGROEIJEN, o. w., *ik groeide door, ben doorgegroeid.* Wel opgroeijen: *dat kind begint door te groeijen.*

DOORGRONDEN, b. w., *ik doorgrondde, heb doorgrond.* Grondig kennen, verstaan: *die zaak is niet te doorgronden.* Van hier *doorgronding.*

DOORHAKKEN, b. w., *ik hakte door, heb doorgehakt.* Door hakken vaneen scheiden: *een been doorhakken.* Ook aanhouden met hakken. Van hier *doorhakking.*

DOORHALEN, b. w., *ik haalde door, heb doorgehaald.* Doortrekken: *het gat is te naauw, ik kan er het touw niet doorhalen.* Fig.: *ik zal er die zaak wel doorhalen*, doen gelukken; *de zieke zal het er wel doorhalen*, herstellen. Doorstrijken, uitwisschen: *ik heb dat op mijn boek doorgehaald.* Bekijven, bestraffen: *ik heb hem lustig doorgehaald. Papier*

door-

doorhalen, nat maken, *linnen doorhalen*, stijven. Van hier *doorhaling*.

DOORHELPEN, b. w., *ik hielp door*, *heb doorgeholpen*. Door eene plaats helpen: *ik hielp hem door de poort*. Uit zekere moeijelijkheid helpen: *zijn vriend heeft hem er doorgeholpen*. Doorbrengen, verkwisten: *hij heeft al zijn geld doorgeholpen*, in de gemeenzame verkeering.

DOORHOUWEN, b. w., *ik hieuw door*, *heb doorgehouwen*. Doorhakken.

DOORHUTSELEN, b. w., *ik hutselde door*, *heb doorgehutseld*. Door hutselen, onder elkander schudden. Zie *hutselen*.

DOORJAGEN, b. w., *ik joeg door*, *heb doorgejaagd*. Door eene plaats jagen: *eene koe door de sloot jagen*. Ook aanhouden met jagen. Figuurl.: *zijn goed doorjagen*, doorbrengen, in den gemeenen spreektrant.

DOORKERVEN, b. w., *ik korf door*, *heb doorgekorven*. In stukken kerven. Ook aanhouden met kerven.

DOORKIJKEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kijken*. Scheidb.: *ik keek door*, *heb doorgekeken*. Door iets heen zien. Onscheidb.: *ik doorkeek*, *heb doorkeken*. Van alle kanten bezien: *ik heb de zaak doorkeken*.

DOORKLIEVEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *klieven*. Scheidb.: *ik kliefde door*, *heb doorgekliefd*. In stukken klieven: *klief het blok door*. Ook aanhouden met klieven. Onscheidb.: *ik doorkliefde*, *heb doorkliefd*. In den dichterlijken stijl: *de dunne lucht doorklieven*, van de vogelen.

DOORKLOVEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kloven*. Scheidb.: *ik kloofde door*, *heb doorgekloofd*. Onscheidb.: *ik doorkloofde*, *heb doorkloofd*: *zoo dat de klanck de lucht doorklooft*. Camph.

DOORKNABBELEN, b. w., *ik knabbelde door*, *heb doorgeknabbeld*. Door iets knabbelen.

DOORKNAGEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *knagen*. Scheidb.: *ik knaagde door*, *heb doorgeknaagd*: *de wormen hebben het hout doorgeknaagd*. Onscheidb.: *ik doorknaagde*, *heb*

door-

doorknaagd: als sij na mijne huit dit doorknaeght sullen hebben. BYBELVERT.

DOORKNEDEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kneden.* Scheidb.: *ik kneedde door, heb doorgekneed.* Het eene door het andere kneden: *ik heb er de boter al doorgekneed.* Ter dege kneden: *hebt gij het meel goed doorgekneed?* Ook aanhouden met kneden. Onscheidb.: doch hiervan is het verled. deelw. *doorkneed*, voor geleerd, verstandig, alleen gebruikelijk: *hij is een doorkneed man; eene doorknede verhandeling.*

DOORKNEED, zie *doorkneden.*

DOORKOKEN, b. en o. w., *ik kookte door, heb doorgekookt.* Bedrijv., het eene onder het andere koken: *men moet er de melk maar doorkoken.* Onzijd., ter dege koken: *het water heeft doorgekookt.*

DOORKOMEN, o. w., onregelm., *ik kwam door, ben doorgekomen.* Door eene plaats komen: *de weg is zoo slecht, dat men er niet doorkomen kan.* Fig., opkomen, hersteld worden: *de zieke is er nog gelukkig doorgekomen; hij leeft, alsof er geen doorkomen aan ware;* dit zegt men van iemand, die zijn goed en vermogen verspilt.

DOORKRABBELEN, b. w., *ik krabbelde door, heb doorgekrabbeld.* Voortdur. w. *van doorkrabben.* Door iets krabbelen. Ook aanhouden met krabbelen. Door krabben verwonden: *eene zweer doorkrabben,* of *doorkrabbelen.*

DOORKRUIPEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kruipen.* Scheidb., onz.: *ik kroop door, ben doorgekropen.* Door eene opening kruipen: *het gat is zoo groot, dat een muis er gemakkelijk doorkruipen kan.* Onscheidb., bedrijv.: *ik doorkroop, heb doorkropen. Hij heeft alles doorkropen,* fig., en in den gemeenen spreektrant, hij heeft alles doorzocht.

DOORKRUISEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *kruisen.* Scheidb., *ik kruiste door, heb doorgekruist.* Door eene plaats kruisen, dikwerf op en neer gaan, reizen, trekken: *hij heeft de gansche stad doorgekruist.* Onscheidb.: *ik door-*

kruis-

kruiste, *heb doorkruist*. *Ik doorkruiste de wereld*, *van mijne jeugd af*.

DOORKUNNEN, o. w., onregelm. *Ik konde door*, *heb doorgekonnen*. In de mogelijkheid zijn, om door iets te geraken: *de spijker kan er niet door*, door de plank, enz. Overdr.: *dat kan er niet door*, dat gaat niet aan: dat is ongeoorloofd.

DOORLATEN, b. w., *ik liet door*, *heb doorgelaten*. Doorgaan, doorloopen laten, enz.: *de deur was gesloten*, *en men wilde ons niet doorlaten*. *Leder laat geene vochtigheid door*, d. i. doorvlieten.

DOORLEEREN, b. w., *ik leerde door*. *heb doorgeleerd*. Ten einde leeren: *hij heeft het boek doorgeleerd*. Ook aanhouden met leeren.

DOORLEIDEN, b. w., *ik leidde door*, *heb doorgeleid*. Door eene plaats leiden.

DOORLEZEN, b. w., *ik las door*, *heb doorgelezen*. Van het begin tot het einde lezen; ook aanhouden met lezen.

DOORLICHTEN, b. w., *ik lichtte door*, *heb doorgelicht*. Door middel van een voorgehouden licht iemand door eene plaats leiden: *de gang is donker*, *ik zal er u doorlichten*.

DOORLIGGEN, b. w., *ik lag door*, *heb doorgelegen*. Door liggen eene wonde veroorzaken: *de zieke heeft zich geheel doorgelegen*, in het gewone leven.

DOORLOBBEREN, zie *doorwaden*.

DOORLOOP, m., meerv. *doorloopen*. Eene plaats, waardoor men loopt, doorgang.

DOORLOOPEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *loopen*. Scheidb.: *ik liep door*, *ben en heb doorgeloopen*. Onzijd., met *zijn*, door eene plaats loopen: *hij hield zich niet op*, *hij liep maar door*. *Het water loopt onder de brug door*. Ook aanhouden met loopen. Bedrijv., door veel loopen verslijten: *hij heeft zijne schoenen geheel doorgeloopen*. Van het eene einde tot het andere loopen: *hij liep de gansche stad door*. Insgelijks fig., alle deelen vlugtig beschouwen: *een boek*, *eene rekening doorloopen*, vlugtig doorlezen. Onscheidb.: *ik doorliep*, *heb doorloopen*. Bedrijv., van het eene einde tot het andere loopen: *de hemelsche ligchamen doorloo-*

pen de hun voorgeschrevene kringen. Fig., vlugtig beschouwen: *ik doorliep, met mijne gedachten, al de geschiedenissen der eeuwen. Doorloopen vleesch*, zegt men, wanneer het vet door het mager loopt; anders ook *doorregen*, doormengd.

DOORLOUTEREN, b. w., *ik doorlouterde, heb doorlouterd.* Door en door louteren: *hij salse doorlouteren, als gout; de reden des Heeren is doorloutert.* BYBELVERT.

DOORLUCHTIG, bijv. n. en bijw., *doorluchtiger, doorluchtigst.* Waardoor de lucht gaat, — dat openingen heeft: *een doorluchtig dak.* Doorschijnend, helder: *het glas is doorluchtig.* Voornaam, heerlijk: *een doorluchtig Vorst. Een doorluchtig verstand.* Van hier *doorluchtigheid.* Voor *doorluchtig* gebruiken de Dichters dikwerf, met wegwerping van *ig*, *doorlucht: hoe komt, doorluchte Drost.* VOND.

DOORMARSCH, m., meerv. *doormarschen.* Van het fr. *marche*, en het voorz. *door.* Doortogt, doortrekking van krijgsvolk: *vele doormarschen hebben*, wanneer het krijgsvolk dikwerf door eene plaats trekt. Zie *marsch.*

DOORMENGEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *mengen.* Scheidb.: *ik mengde door, heb doorgemengd.* Behoorlijk mengen, het eene door het andere mengen: *hij mengde het meel door; gij moet er boter doormengen.* Onscheidb.: *ik doormengde, heb doormengd: met hoe vele bitterheden is ons leven niet doormengd!*

DOORN, m., meerv. *doornen.* Eene spitse punt, die uit het hout door den bast heen groeit: *geprickelt met een kroon van stekelige doornen.* VOND. *Er is geene roos zonder doornen*, ook fig., alles heeft zijne moeijelijkheden. *Iemand eenen doorn uit den voet trekken*, ook fig., in het gemeene leven, hem van eene geheime smert bevrijden. *Dat is hem een doorn in het oog*, dat is hem eene onverdragelijke zaak. Takken van een doorn dragend gewas: *ende een kroon van doornen gevlochten hebbende.* BYBELVERT. Zamenstell.: *doornachtig, doornboom, doornbosch, doornhaag, doornheg, doornig, doornstruik, doorntak.* Van hier het onverbuigbare bijv. naamw. *doornen*, van doorntakken ge-

gemaakt: *eene doornen kroon.*

Doorn, ook *doren: de rozen gloeijen schoon, maer wacht u voor haer doren.* VOND. *Doorne* is insgelijks in gebruik geweest. Hoogd. *Dorn*, bij NOTK. *Dorn*, bij OTTFR. *thorn*, eng. *thorn*, angels. *deorn*, deen. en zweed. *torn*. bij ULPHIL. *thaurnus*, ijsl. *thorn*, *thyrner*, pool. *tarn*, russ. *tirne.*

DOORNAAIJEN, b. w., *ik naaide door, heb doorgenaaid.* Door en door benaaijen: *de schoenen moeten doorgenaaid worden.* Ook aanhouden met naaijen: *gij moet wat doornaaijen.*

DOORNAGELEN, b. w., *ik doornagelde, heb doornageld.* Met nagelen doorboren. Fig., doorschieten: *des vyands oorlogsvloten, doornageld, of verbrand.* J. DE MARR. Van hier *doornageling.*

DOORNATTEN, b. w., *ik doornattede, heb doornat.* Door en door nat maken: *ik doornattede mijne bedstede met mijne tranen.* BYBELVERT.

DOORNEMEN, b. w., *ik nam door, heb doorgenomen.* Aanhouden met nemen; ook in het kaartspel gebruikelijk. HOOFT en anderen bezigen het voor hard behandelen, straffen. Nog gebruikt men het, voor berispen, bestraffen: *hij nam hem lustig door.*

DOORPERSEN, b. w., *ik perste door, heb doorgeperst.* Door iets heen persen.

DOORPEUREN, o. w., *ik peurde door, ben doorgepeurd.* Met moeite door iets geraken, doordringen; bij HOOFT: *doorgepeurt tot daar 't heetst was.*

DOORPRIEMEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *priemen.* Scheidb.: *ik priemde door, heb doorgepriemd.* Door en door priemen. Onscheidb.: *ik doorpriemde, heb doorpriemd.*

DOORPRIKKEN, b. w., *ik prikte door, heb doorgeprikt.* Geheel prikken: *eene prent doorprikken.*

DOORRAKEN, o. w., *ik raakte door, ben doorgeraakt.* Door iets raken, komen: *als gij wat dringt, zult gij er wel doorraken.* Overdr.: *hij zal er wel doorraken*, door zijne bezitting.

DOORREGEN, zie *doorrijgen.*

DOORREGENEN, onpers. en o. w. Onpers.: *het regende door, heeft doorgeregend.* Doordringen, van den regen: *het heeft, dezen nacht, overal doorgeregend.*

Onzijd., met *zijn*. Van den regen doordrongen worden: *mijn rok is geheel doorgeregend.*

DOORREIKEN, b. w.: *ik reikte door, heb doorgereikt.* Door eene opening reiken: *iets doorreiken* (door een venster enz.).

DOORREIS, v., meerv. *doorreizen.* De reis door eene plaats: *ik hoop u, bij mijne doorreis, te spreken.*

DOORREIZEN, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *reizen.* Scheidb.: *ik reisde door, heb doorgereisd.* Bedr., van het eene einde eener plaats tot het andere reizen: *hij heeft vele landen doorgereisd.* Onzijd., met *zijn.* Door eene plaats reizen: *wij houden ons niet op, wij zullen maar doorreizen.* Onscheidb.: *ik doorreisde, heb doorreisd: de bovenste deelen des lants doorreyst hebbende.* Bybelvert.

DOORRENNEN, b. en o. w., *ik rende door, heb doorgerend.* Bedrijv., van het eene einde naar het andere rennen: *ik rende de gansche stad door.* Onzijd., met *zijn: hij is zeer schielijk doorgerend.*

DOORRIJDEN, b. en o. w., *ik reed door, heb* en *ben doorgereden.* Bedrijv., door eene plaats rijden: *hij reed al de straten door.* Door rijden eene wonde veroorzaken: *hij had zijn paard doorgereden.* Onzijd., met *zijn: wij zijn maar doorgereden.*

DOORRIJGEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *rijgen.* Scheidb.: *ik reeg door, heb doorgeregen.* Van het eene tot het andere einde rijgen. Onscheidb.: *ik doorreeg, heb doorregen.* Fig., doorsteken: *hij had hem bijna doorregen.* *Doorregen vleesch*, zegt men, wanneer het vet door het mager gewassen is.

DOORROEIJEN, b. en o. w., *ik roeide door, heb doorgeroeid.* Bedr., door eene plaats roeijen: *zij roeiden de sloot door.* Onzijd., met *zijn* en *hebben: wij waren reeds doorgeroeid; gij hebt goed doorgeroeid.*

DOORROEREN, b. w., *ik roerde door, heb doorgeroerd.* Het eene door het andere roeren: *de saus doorroeren; gij moet er wat meel doorroeren.*

DOORROLLEN, b. en o. w., *ik rolde door, heb* en *ben doorgerold.* Bedr., door eene plaats rollen: *ik rolde het vat door de poort.* Onz.: *het wiel schoot van de*

de as af, en rolde door de poort. Fig., bij geluk door eene zaak komen, eene zwarigheid te boven komen: *hij zal er wel doorrollen.*

DOORROOKEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *rooken.* Scheidb.: *ik rookte door, heb doorgerookt.* Door en door berooken: *ik heb deze pijp doorgerookt.* Ook aanhouden met rooken. Onscheidb.: *ik doorrookte, heb doorrookt: dit spek is niet doorrookt,* niet overal van den rook doordrongen.

DOORRUKKEN, b. en o. w., *ik rukte door, heb doorgerukt.* Bedr., met geweld doortrekken: *het touw was te dik, ik kon het er niet doorrukken,* Door rukken kwetsen: *ik heb mijne handen doorgerukt.* Onz., met *zijn.* Figuurl., snel voortgaan, voorttrekken, van krijgsvolk: *het leger is doorgerukt.*

DOORSCHAVEN, b. w., *ik schaafde door, heb doorgeschaafd.* Door en door schaven: *gij hebt die plank geheel doorgeschaafd.* Door schaven kwetsen, of eene wonde veroorzaken: *gij zult uwe handen nog doorschaven.* Ook aanhouden met schaven.

DOORSCHEUREN, b. w., *ik scheurde door, heb doorgescheurd.* In stukken scheuren: *papier, linnen, doorscheuren.* Ook aanhouden met scheuren.

DOORSCHIETEN, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *schieten.* Scheidb.: *ik schoot door, heb doorgeschoten.* Bedr., met een schot doordringen: *eene plank doorschieten.* Onder elkander mengen: *de kaart doorschieten.* Onz., met *zijn,* in de scheepvaart: *de schuit is door de brug geschoten,* door de brug gevaren. *Het touw schoot door,* schoot, glipte, los. Onscheidb.: *ik doorschoot, heb doorschoten.* Bedr., met een schot doordringen: *ik doorschoot hem met een jagtgeweer.* Fig.: *een boek doorschieten, met papier doorschieten,* tusschen twee bladen een wit blad papier naaijen.

DOORSCHIJNEN, o. w., *ik scheen door, heb doorgeschenen.* Met zijnen schijn doordringen: *de zon schijnt niet door.* Van hier het deelw. *doorschijnend,* dat eenige lichtstralen doorlaat: *dun hoorn is doorschijnend.* Hooft bezigt *doorschijnig,* voor helder: *de doorschijnige zaelen des Hemels.*

DOORSCHIJNEND, zie *doorschijnen*. Van hier *doorschijnendheid*.

DOORSCHOPPEN, b. w., *ik schopte door, heb doorgeschopt*. Door eene opening schoppen. Ook aanhouden met schoppen.

DOORSCHRABBEN (*doorschrappen*), b. w., *ik schrabde door, heb doorgeschrabd*. Door veel schrabben eene opening maken: *gij zult den pot doorschrabben*. Uitschrabben: *iemands naam doorschrabben*. Van hier *doorschrabbing*, *doorschrabsel*.

DOORSCHREEUWEN, o. w., *ik schreeuwde door, heb doorgeschreeuwd*. Aanhouden met schreeuwen.

DOORSCHUDDEN, b. w., *ik schuddede door, heb doorgeschud*. Door elkander schudden: *de kaart doorschudden*.

DOORSCHUIVEN, b. w., *ik schoof door, heb doorgeschoven*. Door eene opening schuiven. Ook aanhouden met schuiven.

DOORSCHUREN, b. w., *ik schuurde door, heb doorgeschuurd*. Door veel schuren eene opening maken: *gij hebt den ketel doorgeschuurd*. Ook aanhouden met schuren.

DOORSCHUTTEN, o. w., *ik schuttede door, heb doorgeschut*. Bij de sluiswachters en schippers, door eene sluis schutten: *wij zullen, aan den dam, doorschutten*.

DOORSLAAN, b. en o. w., *ik sloeg door, heb* en *ben doorgeslagen*. Bedr., door middel van eenen slag eene opening maken: *eenen muur doorslaan. Hij heeft den steen doorgeslagen*, in stukken geslagen. In de krijgskunst: *zich doorslaan: wij hebben er ons doorgeslagen*, door slaan, d. i. vechten, ons eenen weg door het vijandelijke leger geopend. Fig., verkwisten, doorbrengen: *hij heeft alles doorgeslagen. Gij moet er wat doorslaan*, het schielijk afdoen. *Eenen bal wel doorslaan*, in het kolfspel. Onz., doordringen: *de regen slaat door; de inkt slaat door*, dringt door het papier. Insgelijks, laten doordringen: *dit papier slaat door*, laat den inkt doordringen. In de harddraverij zegt men: *de paarden sloegen door*, geraakten uit den draf. Het deelw. *doorslaand* is ook gebruikelijk, voor blijkbaar, afdoend: *een doorslaand bewijs*.

DOORSLAG, m., meerv. *doorslagen*. Een werktuig, waarmede iets doorgeslagen wordt, bij de timmerlieden gebruikelijk. Ook is *doorslag* zeker bekend werktuig, dat eenen doorgeslagenen bodem, of eenen bodem met gaten heeft, om water en andere vochtigheden daardoor van grovere ligchamen af te zonderen, anders ook vergiettest genoemd: *visch op den doorslag zetten*. HOOFT bezigt *doorslag* voor doorbrenger, bij KIL. *doorslager*, van *doorslaan*, verkwisten. Nog wordt het, in de gemeenzame verkeering, in dezen zin gebruikt: *hij is een regte doorslag*, anders *deurslag*.

DOORSLAPEN, b. w., *ik sliep door*, *heb doorgeslapen*. Zonder wakker worden slapen: *hij heeft al dat geraas doorgeslapen*. Ook aanhouden met slapen.

DOORSLEPEN, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van het werkw. *doorslijpen*. *Doorslepener*, *doorslepenst*. Loos, als door slijpen gescherpt, doch meest in eenen kwaden zin: *een doorslepen bedrieger*. Van hier *doorslepenheid*. Zie *doorslijpen*.

DOORSLEPEN, b. w., *ik sleepte door*, *heb doorgesleept*. Door eene plaats slepen: *goederen doorslepen*. Ook aanhouden met slepen. Fig., uit zekere moeijelijkheid helpen: *ik zal er hem wel doorslepen*.

DOORSLIJPEN, b. w., *ik sleep door*, *heb doorgeslepen*. Door en door slijpen: *het glas is*, *op deze plaats*, *bijna doorgeslepen*. Het blijkt, uit het verled. deelw. *doorslépen*, dat men het voorz. *door* hier ook als onscheidb. gebezigd heeft.

DOORSLIJTEN, b. en o. w., *ik sleet door*, *heb* en *ben doorgesleten*. Bedr., een gat in iets slijten, door het menigvuldige gebruik: *gij hebt uwen hoed doorgesleten*. Onz., met *zijn*: *mijne schoenen slijten van voren door*. Van hier *doorslijting*.

DOORSLIPPEN, o. w., *ik slipte door*, *ben doorgeslipt*. Hetzelfde als doorglijden, doorschieten, doorglippen.

DOORSLUIPEN, o. w., *ik sloop door*, *ben doorgeslopen*. Stilletjes doorkruipen, doorgaan: *niemand kan hier doorsluipen*.

DOORSMAKKEN, b. w., *ik smakte door*, *heb doorgesmakt*. Met geweld doorgooijen.

DOORSMELTEN, b. w., *ik smolt door*, *heb doorge-*

smolten. Het eene onder het andere smelten; *ik heb er de boter reeds doorgesmolten.*

DOORSMIJTEN, b. w., *ik smeet door, heb doorgesmeten.* Hetzelfde als *doorsmakken.*

DOORSNEDE, v., meerv. *doorsneden.* Hetzelfde als *doorsnijding.*

DOORSNEEUWEN, onpers. w., *het sneeuwde door, heeft doorgesneeuwd*; wanneer de sneeuw door eene opening dringt.

DOORSNIJDEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *snijden.* Scheidb.: *ik sneed door, heb doorgesneden.* Van elkander snijden: *een brood doorsnijden.* Ook aanhouden met snijden. Fig.: *het verschil doorsnijden*, anders *deelen.* Onscheidb.: *ik doorsneed, heb doorsneden: hij heeft zijn land met graften en weteringen doorsneden.* Fig.: *de lijn doorsnijdt den driehoek.* Van hier *doorsnijding.*

DOORSNUFFELEN, (bij Hooft ook *doorsnuffen*) b. w., *ik doorsnuffelde, heb doorsnuffeld.* Eigenlijk, overal besnuffelen, d. i. snuivende beruiken: *die hond doorsnuffelt alle hoeken en gaten.* Fig., naauwkeurig doorzoeken en onderzoeken: *gij hebt al verscheidene boeken doorsnuffeld.* Van hier *doorsnuffelaar, doorsnuffeler, doorsnuffeling.*

DOORSPEKKEN, b. w., *ik doorspekte, heb doorspekt.* Overal met spek besteken: *eenen haas doorspekken*, waarvoor anders *bespekken.* Fig.: *zijne redevoering was met grieksche en latijnsche spreuken doorspekt*, doormengd.

DOORSPELEN, b. w., *ik speelde door, heb doorgespeeld.* Van het begin tot het einde spelen: *een muzijkstuk doorspelen.* Ook aanhouden met spelen, zoo in de muzijk, als in het kaartspel.

DOORSPITTEN, b. w., *ik spittede door, heb doorgespit.* Door en door spitten, doorgraven. Ook aanhouden met spitten.

DOORSPLIJTEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *splijten.* Scheidb. en onz.: *ik spleet door, ben doorgespleten.* Vaneen splijten: *het hout is doorgespleten.* Onscheidb. en bedr.: *ik doorspleet,*

spleet, *heb doorspleten: hij heeft mijne nieren doorspleten.* BYBELVERT. Van hier *doorsplijting.*

DOORSPOELEN, b. w., *ik spoelde door*, *heb doorgespoeld.* Door spoelen, zuiveren: *de goot doorspoelen.* Fig., drinken: *wij zullen dat eens doorspoelen*, wij zullen daarop eens drinken. Van hier *doorspoeling.*

DOORSPRAAK, v., meerv. *doorspraken.* Wanneer de pijpen van een orgel geluid geven, eer de kleppen neergedrukt worden, zegt men: *dat orgel heeft doorspraken.*

DOORSPREKEN, o. w., *ik sprak door*, *heb doorgesproken.* Aanhouden met spreken, sterk spreken: *hij begon eindelijk door te spreken.* Doorspraken hebben: *het orgel spreekt door.*

DOORSPRINGEN, o. w., *ik sprong door*, *heb doorgesprongen.* Door eene opening springen. Ook aanhouden met springen.

DOORSTAAN. b. w., onregelm., *ik stond door*, *heb doorgestaan.* Lijden, verdragen, uitstaan: *ik heb de pijn doorgestaan.*

DOORSTAMPEN, b. w., *ik stampte door*, *heb doorgestampt.* Door stampen eene opening maken, verbreken: *hij heeft den vijzel doorgestampt.* Het eene onder het andere stampen: *ik heb er kaneel doorgestampt.* Ook aanhouden met stampen.

DOORSTAPPEN, o. w., *ik stapte door*, *heb doorgestapt.* Door eene opening stappen. Ook aanhouden met stappen, sterk, hard stappen: *wij moeten wat doorstappen.*

DOORSTEEK, zie *doorsteken.*

DOORSTEKEN, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *steken.* Scheidb.: *ik stak door*, *heb doorgestoken.* Bedr., door iets steken: *het papier is te dik*, *ik kan er niet doorsteken. Eenen draad door het oog eener naald steken.* Door steken eene opening maken: *eene goot doorsteken.* Fig., doorgraven: *eenen dijk doorsteken.* Het verled. deelw. *doorgestoken* is ook in den zin van heimelijk afgesproken, beraadslaagd, in gebruik: *dat is eene doorgestokene kaart; een doorgestoken werk*, eene heimelijk afgesprokene, onderling beraadslaagde, en bedriegelijk ontworpene zaak. Onzijd., met *hebben*: *zijne voeten steken*

ken door zijne schoenen. Onscheidb. en bedr.: *ik doorstak, heb doorstoken: hij heeft hem met eenen degen doorstoken.* Voor dit *doorstoken*, is ook *doorstéken* in gebruik geweest: *die hem doorsteken hebben.* BYBELVERT. Van hier *doorsteking*, voor *het doorsteken*, en *doorsteek*, voor de plaats, waar een dam, of dijk, doorgestoken is, en de daardoor gemaakte opening.

DOORSTOOTEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *stooten.* Scheidb.: *ik stiet door, heb doorgestooten.* Door eene opening stooten. Ook door stooten eene opening maken: *eenen muur doorstooten.* Onscheidb.: *ik doorstiet, heb doorstooten.* Door en door stooten, d. i. steken: *hij doorstiet hem met eenen degen.* Van hier *doorstooting.*

DOORSTORTEN, b. w., *ik stortte door, heb doorgestort.* Door eene opening storten, of laten vallen.

DOORSTRALEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *stralen.* Scheidb. en onz.: *ik straalde door, heb doorgestraald.* Met zijne stralen doordringen: *de zon straalt niet door.* Van hier *doorstraling.* Onscheidb. en bedr.: *ik doorstraalde, heb doorstraald.* In den verhevenen schrijfstijl: *wat zie ik? welk een licht doorstraalt de diepe holen?*

DOORSTRIJKEN, b. en o. w., *ik streek door, heb* en *ben doorgestreken.* Bedr., eigenlijk, eene streek, of streep, door iets halen: *ik heb uwe rekening in mijn boek doorgestreken.* Fig., berispen, doorhalen: *ik heb hem duchtig doorgestreken.* Onzijd., zich wegpakken: *hij is eensklaps doorgestreken.*

DOORSTRIKKEN, b. w., *ik strikte door, heb doorgestrikt.* Het eene door het andere strikken.

DOORSTROOIJEN, b. w., *ik strooide door, heb doorgestrooid.* Door eene opening strooijen; ook het eene onder het andere strooijen.

DOORSTROOMEN, o. w., *ik stroomde door, heb doorgestroomd.* Door eene plaats stroomen; *de rivier stroomt onder de brug door.* Fig.: *het edelst bloed stroomt hem door de aderen.*

DOORSTUIVEN, o. w., *ik stoof door, heb doorgestoven.* Doordringen, van stof, of stof gelijkende zaken,

spre-

sprekende: *het meel stuift door*, door den zak, enz. Ook, van stof enz. doordrongen worden: *de zolder stuift door.* Van hier *doorstuiving.*

DOORSTUREN, b. w., *ik stuurde door, heb doorgestuurd.* Door eene plaats sturen: *hij heeft de schuit door de brug gestuurd.* Ook aanhouden met sturen.

DOORSULLEN, o. w., *ik sulde door, ben doorgesuld.* Door eene opening sullen, of glijden: *hij is onder de brug doorgesuld.*

DOORTASTEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *tasten.* Scheidb. en onz.: *ik tastte door, heb doorgetast.* Door iets tasten, of grijpen. Ook aanhouden met tasten, en van hier de figuurlijke spreekwijs: *het wordt tijd, om door te tasten*, om de zaak met kracht voort te zetten. Onscheidb. en bedr.: *ik doortastte, heb doortast.* Van alle zijden betasten: *hij doortastte mijne zakken.* Fig., doorzoeken, naauwkeurig onderzoeken: *doortast uwen boezem, en gij zult bevinden, dat* enz. *Hebbende dien doortast.* Hooft.

DOORTILLEN, b. w., *ik tilde door, heb doorgetild.* Door eene opening tillen: *wij hebben hem door het venster getild.*

DOORTINTELEN, b. w., *ik doortintelde, heb doortinteld.* Van *tintelen*, flikkeren, flonkeren, hetwelk ook zacht prikkelen beteekent. Het wordt in eenen overdragtelijken zin gebezigd, voor sterk aandoen, in beweging brengen: *hare bekoorlijkheid doortintelt mijn hart. Doortintelt van blijdschap.* H. de Gr.

DOORTOGT, m., meerv. *doortogten.* Doortrekking, van een leger: *het land heeft, bij den laatsten doortogt der troepen, veel geleden. Vrijen doortogt verleenen.* Fig.: *het water heeft geenen doortogt.*

DOORTRAPPEN, b. w., *ik trapte door, heb doorgetrapt.* Een gat in iets trappen: *hij heeft het ijs doorgetrapt.* Behoorlijk, overal trappen, d. i. met de voeten treden: *het deeg wel doortrappen.* Van *doortrappen*, met het onscheidb. voorz. *door*, is het verled. deelw. *doortrapt* nog overig.

DOORTRAPT, bijv. n. en bijw., *doortrapter, doortraptst.* Loos, op alles afgerigt: *een doortrapt mensch, een doortrapte guit.* Van hier *doortraptheid.*

Dit

Dit *doortrapt* is ontleend van het met de voeten trappen, of kneden, dat is bereiden, van deeg, en heeft derhalve veel overeenkomst met *doorkneed*, schoon dit laatste doorgaans in eenen goeden, en *doortrapt* in eenen kwaden zin, genomen wordt. HOOFT bezigt het echter ook in eenen goeden zin, *doortrapt met lange ervarenis*.

DOORTREDEN, b. en o. w., *ik trad door*, *heb* en *ben doorgetreden*. Bedr., een gat in iets treden: *gij hebt den vloer doorgetreden*. Onz., met *zijn*: *ik trad door de poort*. Ook aanhouden met treden.

DOORTREKKEN, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *trekken*. Scheidb. en bedr.: *ik trok door*, *heb doorgetrokken*. Door eene opening trekken: *eenen draad doortrekken*, door het oog eener naald. Onz., met *zijn*, door eene plaats trekken: *de troepen zijn maar doorgetrokken*. Door iets heen dringen: *de inkt trekt door*, door het papier. Van hier *doortrekking*. Onscheidb.: *ik doortrok*, *heb doortrokken*, waarvan het verled. deelw. *doortrokken*, voor doordrongen, in gebruik is: *die pot is doortrokken van het vocht*, *hetwelk daarin geweest is*.

DOORTUIMELEN, o. w., *ik tuimelde door*, *ben doorgetuimeld*. Door eene opening tuimelen: *blijf van het luik af*, *want anders zult gij er nog doortuimelen*.

DOORVAART, v. Het doorvaren der schepen: *er is eene groote doorvaart op die plaats*. *Hier is geene doorvaart mogelijk*, men kan hier niet doorvaren.

DOORVALLEN, o. en b. w., *ik viel door*, *ben doorgevallen*. Onz., door eene opening vallen. Bedr., in stukken vallen, of door vallen kwetsen: *hij heeft zijn hoofd doorgevallen*.

DOORVAREN, o. en b. w.: *ik voer door*, *ben doorgevaren*. Onz., door eene plaats varen: *wij voeren maar door*; *hier kan eene schuit met hooi doorvaren*. Bedr., in stukken varen: *hij heeft de schuit doorgevaren*. Ook aanhouden met varen.

DOORVEGEN, b. w., *ik veegde door*, *heb doorgeveegd*. Door eene opening vegen. Ook aanhouden met vegen.

DOORVIJLEN, b. w., *ik vijlde door*, *heb doorgevijld*.

Door

Door en door vijlen. Ook aanhouden met vijlen.

DOORVLAMMEN, o. w., *ik vlamde door*, *heb doorgevlamd.* Doorbranden, goed vlammen.

DOORVLECHTEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *vlechten.* Scheidb.: *ik vlocht door*, *heb doorgevlochten.* Het eene door het andere vlechten: *gij moet er een lint doorvlechten.* Onscheidb.: *ik doorvlocht*, *heb doorvlochten. Eenen bloemenkrans met linten doorvlechten.* Van hier *doorvlechting.*

DOORVLIEGEN, o. w., *ik vloog door*, *ben doorgevlogen.* Door eene opening vliegen; van het eene einde naar het andere vliegen, en aanhouden met vliegen.

DOORVLIETEN, o. w., *ik vloot door*, *ben doorgevloten.* Door eene plaats vlieten: *hier kan geen water doorvlieten.*

DOORVLIJMEN, b. w., *ik vlijmde door*, *heb doorgevlijmd.* Met eene vlijm doorsnijden. Van hier *doorvlijming.*

DOORVLOEIJEN, o. w., *ik vloeide door*, *ben doorgevloeid.* Door eene plaats vloeijen. Ook fig., uit het geheugen geraken: *dat is mij doorgevloeid.* Van hier *doorvloeijing.*

DOORVOCHTIGEN, b. w., *ik doorvochtigde*, *heb doorvochtigd.* Door en door bevochtigen: *doorvochtigt de aerde.* BYBELVERT.

DOORVOED, bijv. n. en bijw., zijnde het verled. deelw. van *doorvoeden. Meer doorvoed*, *meest doorvoed.* Wel gevoed, sterk gevoed: *een doorvoede os.*

DOORVOEDEN, b. w., *ik doorvoedde*, *heb doorvoed.* Sterk voeden.

DOORVOEDEREN, b. w., *ik voederde door*, *heb doorgevoederd.* Aanhouden met voeder te geven aan de beesten.

DOORVOEREN, b. w., *ik voerde door*, *heb doorgevoerd.* Door eene plaats voeren: *die koopwaren worden doorgevoerd.* Van hier *doorvoering.*

DOORVRETEN, b. w., *ik vrat door*, *heb doorgevreten.* Door en door vreten: *de muizen hebben de kaas geheel doorgevreten.*

DOORVRIEZEN, onpers. w., *het vroor door*, *heeft doorgevroren.* Aanhouden met vriezen.

DOOR-

DOORVRIJVEN, hetzelfde als *doorwrijven.*

DOORWAADBAAR, bijv. n. en bijw., *doorwaadbaarder, doorwaadbaarst.* Dat men doorwaden kan: *deze stroom is doorwaadbaar.*

DOORWAAIJEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *waaijen,* Scheidb. en onzijd.: *ik woei door, heb* en *ben doorgewaaid.* Door eene plaats waaijen: *de wind waait overal door.* Ook aanhouden met waaijen. Fig., uit het geheugen raken: *het is mij reeds doorgewaaid,* of *door mijn hoofd gewaaid.* Onscheidb. en bedr.: *ik doorwoei, heb doorwaaid. Doorwaait mijnen hof.* BYBELVERT.

DOORWADEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *waden:* scheidb. en onz.: *ik waadde door, heb doorgewaad;* door eene vloeistof waden: *wij kunnen hier wel doorwaden.* Onscheidb. en bedr.: *ik doorwaadde, heb doorwaad.* Bedrijv.: *wij hebben den Rijn, op verscheidene plaatsen, doorwaad.* HOOFT bezigt hiervoor ook *doorlobberen.* Van hier *doorwading.*

DOORWAKEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *waken.* Scheidb.: *ik waakte door, heb doorgewaakt.* Met waken doorbrengen: *ik heb den ganschen nacht doorgewaakt.* Onscheidb.: *ik doorwaakte, heb doorwaakt: in doorwaakte nachten.*

DOORWANDELEN, b. en o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *wandelen.* Scheidb. en bedr.: *ik wandelde door, heb doorgewandeld.* Te voet door eene plaats reizen, en wel van het begin tot het einde: *wij hebben gansch Duitschland doorgewandeld.* Onzijd., met *zijn: wij zijn maar doorgewandeld.* Onscheidb. en bedr.: *ik doorwandelde, heb doorwandeld: ende sij doorwandelen het lant.* BYBELVERT. Fig.: *met zijnen geest het heelal doorwandelen.*

DOORWASSEN, o. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *wassen.* Scheidb.: *ik wies door, ben doorgewassen.* Door eene opening, of door een ander ligchaam, wassen, of groeijen: *de wijngaardrank is hier doorgewassen.* Wel wassen, aanhouden met wassen: *die boomen beginnen schoon door te wassen.* Onscheidb.: *ik doorwies, ben doorwassen.* Van hier het ver-

verled. deelw. *doorwassen*, in het dagelijksche leven gebruikelijk, van vleesch, wanneer vet en mager, in afwisselende lagen, gewassen zijn: *dat vleesch is schoon doorwassen.*

DOORWEEKEN, o. en b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *weeken*. Scheidb. en onz.: *ik weekte door, ben doorgeweekt*. Door en door week worden: *de kalk aan den muur is geheel doorgeweekt*. Bedrijv., door en door week maken: *de regen heeft de kalk geheel doorgeweekt*. Onscheidb. en bedr.: *ik doorweekte, heb doorweekt: de regen heeft het aardrijk doorweekt*. Van hier *doorweeking*.

DOORWERKEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *werken*. Scheidb. en bedrijv.: *ik werkte door, heb doorgewerkt*. Het eene door het andere werken. Van de bakkers, kneden: *het deeg goed doorwerken*. Sterk werken, aanhouden met werken. Onscheidb.: *ik doorwerkte, heb doorwerkt* (oul. *doorwrocht*). Goed bewerken: *een wel doorwerkt stuk*. Onder het werken met deelen van eenen anderen aard vereenigen: *iets met goud en zilver doorwerken*.

DOORWERPEN, b. w., *ik worp door, heb doorgeworpen*. Door eene opening werpen. Ook, aanhouden met werpen.

DOORWEVEN, b. w., *ik doorweefde, heb doorweven*. Het eene door het andere weven: *een met gouden bloemen doorweven kleed*. Fig., in den verhevenen stijl: *hare dagen zijn met duizend wederwaardigheden doorweven*. *Doorweven*, met het scheidb. voorz., is voor sterk weven, aanhouden met weven, in gebruik: *hij weefde maar door*.

DOORWINDEN, b. w., *ik wond door, heb doorgewonden*. Door eene opening winden.

DOORWISSCHEN, zie *uitwisschen*.

DOORWONDEN, b. w., *ik doorwondde, heb doorwond*. Wonden toebrengen: *hij lag doorwond op den weg*. Fig., aandoen, treffen: *mijn herte is in 't binnenste van mij doorwondet*. BYBELVERT.

DOORWORSTELEN, b. w., *ik worstelde door, heb doorgeworsteld*. Fig., worstelende, d. i. met moeite, te boven komen: *ik heb al wat verdrietelijkheden en ram-*

rampen doorgeworsteld. Van hier *doorworsteling.*

DOORWRIJVEN, b. w., *ik wreef door*, *heb doorgewreven.* Door veel wrijven eene wonde toebrengen: *zij heeft het vel van hare hand doorgewreven.* Uitwisschen: *ik heb alles, wat gij mij schuldig waart, doorgewreven.* Van hier *doorwrijving.* Ook aanhouden met wrijven.

DOORWROCHT, bijv. n. en bijw., zijnde het oude verled. deelw. van *doorwérken*, met een onscheidb. voorz. *Doorwrochter*, *doorwrochtst.* Dat door en door bewerkt is: *een doorwrocht werk; eene doorwrochte verhandeling.*

DOORWROETEN, b. w., *ik wroette door*, *heb doorgewroet.* Door iets heen wroeten: *de mollen zullen den grond geheel doorwroeten.* Van hier *doorwroeting.*

DOORZAAIJEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *zaaijen.* Scheidb.: *ik zaaide door*, *heb doorgezaaid.* Het eene door, of onder, het andere zaaijen: *ik heb er wat wortelzaad doorgezaaid.* Ook aanhouden met zaaijen. Onscheidb.: *ik doorzaaide*, *heb doorzaaid*, overal bezaaijen, in den dichterlijken stijl: *het blaauwe veld, doorzaaid met sterren.*

DOORZAGEN, b. w., *ik zaagde door*, *heb doorgezaagd.* Door zagen van elkander scheiden: *eene plank doorzagen.* Van hier *doorzaging.*

DOORZAKKEN, o. w., *ik zakte door*, *ben doorgezakt.* Door eene opening zakken. Ook verzakken, inbuigen: *de grond is hier doorgezakt.* Van hier *doorzakking.*

DOORZEILEN, o. en b. w., *ik zeilde door*, *ben* en *heb doorgezeild.* Onzijd., aanhouden met zeilen: *wij zijn maar doorgezeild.* Bedr., door zeilen verbreken: *zij hebben het schip, van voren, doorgezeild.*

DOORZETTEN, b. en o. w., *ik zettede door*, *heb doorgezet.* Bedrijv., fig.: *eene zaak doorzetten*, zijn oogmerk met dezelve, onaangezien alle hindernissen, trachten te bereiken. Onzijd., fig., moedig voortgaan: *de paarden hebben goed doorgezet.* Voortgang maken: *gij moet wat doorzetten.*

DOORZIEN, o. en b. w., onregelm. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *zien.* Scheidb. en onz.: *ik*

zag

zag door, *heb doorgezien*. Door eene opening, of door een doorzigtig ligchaam zien: *het glas is te dof*, *ik kan er niet doorzien*. Bedr., met het gezigt doordringen: *hij zag mij sterk aan*, *alsof hij mij wilde doorzien*. Stukswijze bezien: *eene rekening doorzien*. Fig., doorzigt in iets hebben: *eene zaak doorzien*; *ik zie daar niet door*. Onscheidb.: *ik doorzag*, *heb doorzien*.

DOORZIFTEN, b. w., *ik zifte door*, *heb doorgezift*. Door eene zift, of zeef, laten loopen: *kalk*, *zand doorziften*.

DOORZIGT, o. Van *doorzien*. Het zien door eene opening, of door eene plaats: *iemand het doorzigt*, *belemmeren*, *benemen*. Bevatting: *ik heb geen doorzigt in deze zaak*. Van hier *doorzigtbaar*, *doorzigtbaarheid*, *doorzigtig*, *doorzigtigheid*, *doorzigtkunde*.

DOORZIJGEN, b. w., *ik zeeg door*, *heb doorgezegen*. Laten doorzakken, laten doordruipen: *wijn doorzijgen*. Van hier *doorzijging*.

DOORZIJPEN, (ook *doorzijpelen*, *doorzijperen*), o. w., *zijpte door*, *is doorgezijpt*. Doorzakken, doordruipen. Van hier *doorzijping*.

DOORZINKEN, o. w., *ik zonk door*, *ben doorgezonken*. Door iets zinken.

DOORZOEKEN, b. w. Van het scheidb. en onscheidb. voorz. *door* en *zoeken*. Scheidb.: *ik zocht door*, *heb doorgezocht*. Alle deelen onderzoeken: *ik heb het gansche huis doorgezocht*. Ook aanhouden met zoeken. Onscheidb.: *ik doorzocht*, *heb doorzocht*: *wij hebben alles doorzocht*, *en niets gevonden*. Van hier *doorzoeking*.

DOORZULTEN, b. w., *ik doorzultte*, *heb doorzult*. Met pekel laten doortrekken. Fig., doormengen: *zijne redevoering was met geleerde aanhalingen doorzult*. HOOFT noemt Constantijn Huygens *een vernuft doorzult in 't mergh der heusche konsten*, enz.

DOORZWEETEN, b. w., *ik zweette door*, *heb doorgezweet*. Met zweet laten doordringen: *ik heb mijn hemd geheel doorgezweet*.

DOORZWELGEN, b. w., *ik zwolg door*, *heb doorgezwolgen*. Door de zwelgkeel inbrengen. Zie *inzwelgen*.

DOORZWEMMEN, o. w., *ik zwom door*, *ben doorgezwommen*, zwemmend doorkomen.

DOOS, v., meerv. *doozen*. *Daer zij de doos bewaert.* VOND. Fig., in den gemeenen spreektrant: *hij heeft wat in zijne doos*, hij heeft veel verstand, weet veel; of hij heeft veel geld enz. Zamenstell.: *doozenkraam*, *doozenmaker*.

DOOVEN, b. w., *ik doofde*, *heb gedoofd*. Uitdooven. Fig., den glans benemen: *gelyk de zon de starren dooft*. VOND.

DOP, m., meerv. *doppen*. Schaal. *Door den dop breken.* HOOFT. *Notendop*, *eijerdop*. *Hij komt pas uit den dop*, hij is nog zeer jong, in den gemeenen spreektrant. *Heeft hij noten*, *zij zal wel doppen maken*, spreekw., heeft hij geld, zij zal het wel doorbrengen. Fig., hetgeen, waarin iets verborgen is: *al heeft dees bruit dien raetseldop gekraekt*. VOND. Het uiterlijke bekleedsel, dat weinig of niets waardig is: *den lezer met den ijdelen dop pajen*. VOND. *Dop* wordt ook in de beteekenis van beslag gebezigd: *flitsen scharp van dop*. HOOFT. Ook voor zeker versiersel: *en tooit mijn kleet met goude doppen*. SCHIM.

DOPPEN, b. w., *ik dopte*, *heb gedopt*. Van *dop*. Pellen, schillen: *boonen doppen*.

DOR, bijv. n. en bijw., *dorder*, *dorst*. Eigenlijk, van de noodige vochtigheid beroofd: *de grond is zeer dor geworden*. Verdord: *een dorre boom*, *dor hout*. Fig., mager, schraal: *dor vleesch*. Van smaak beroofd, onaangenaam, van woorden, uitdrukkingen, enz.: *eene dorre redevoering*. Van hier *dorachtig*, *dorheid*.

Oorspronkelijk beteekende het heet, dewijl de dorheid een uitwerksel der hitte is. Volgens FESTUS zeiden de oude Latijnen ook *torrus* voor *dor*; waarom men het lat. *torrere*, *torridus*, en het gr. τειρω, τερρω, *droogen*, θερω, *warmen*, uit geene andere bron kan afleiden.

DORDRECHT, o. Eene bekende stad. De giftbrief van Koning Hendrik IV, van het jaar 1064, is het oudste gedenkstuk, waarin deze stad genoemd wordt. Zij draagt daar, in het latijn, den naam van *Thurendrecht*, in aloude handschriften verwisseld met dien van *Durdrecht*, *Thurdrecht*, *Thuredrecht*. De eerste aanleg van deze stad is in eene waterachtige landstreek geschied; waarom men,

men, in het opdelven van haren naamsoorsprong, vooral aan het water te denken heeft. Bij de oude Duitschers, Saksers en Britanners beteekende *dur*, *duur*, *doer*, *door*, *thur*, *thoar*, *thoer*, water. Het is derhalve ten hoogste waarschijnlijk, dat *Dordrecht* zijnen naam ontleend heeft van *dur*, *duur*, *doer*, water, en het bijgevoegde *tricht*, *trecht*, *dricht*, of *drecht*, d. i. overtogt, of overvaart; zoo dat *Dordrecht*, eigenlijk, overtogt over het water zoude te kennen geven. Zie *drecht*.

Voor *Dordrecht* zegt men, in het gemeene leven, ook *Dord*, voor *dordrechtenaar*, *dordenaar*, en voor *dordrechtsch*, *dordsch*: *de dordsche schuit*, enz.

DORP, o., meerv. *dorpen*. Eene verzameling van verscheidene huizen bij elkander, zonder muren en poorten: *de Graaf sterkte het dorp*. HOOFT. Zamenstell.: *dorpachtig*, naar een dorp gelijkend, *dorpeling*, ook *dorper*, iemand, die op een dorp woont, *dorpgeestelijke*, *dorphuis*, *dorpkermis*, *dorpklok*, *dorpland*, *dorpluiden*, *dorpprediker*, *dorpregt*, *dorpsch*, *dorpschool*, *dorpschuit*, *dorpswijze*, enz.

ADEL. leidt het van *troep*, een hoop, af. Doch het is waarschijnlijker, dat dit woord zijnen grond vindt in het oude *torp*, *terp*, naderhand *vlieberg* genoemd; zijnde de *terpen* zekere hoogten, of heuvelen, dienende, om zich en het vee, daarop, bij hoog water, te beveiligen. Om niet telkens door de stroomen verontrust te worden en naar de *terpen* te moeten vlieden, bouwde men, daarna, de vaste woningen op de *terpen*; en van hier de benaming *terp*, *torp*, nu *dorp*, voor eene verzameling van verscheidene bij elkander staande huizen.

DORPEL, m., meerv. *dorpels*. Onderste dwarsstuk van een deurraam, ook drempel: *van den dorpel mijner kamer*. VOND. *Hij mag bij mij niet over den dorpel komen*, niet in huis komen; *zijnen voet aan den dorpel stooten*, zich, bij zijne intrede reeds, onvergenoegd toonen. Fig., het beginsel: *op den dorpel der wetenschappen*; doch in den verhevenen stijl gebruikt men doorgaans *drempel*. Zamenstell.: *dorpelbewaarder*, *dorpelwachter*. BYBELVERT.

Dorpel, bij KIL. ook *deurpel*, is, volgens TUINM. en V. HASS, zoo veel als *deurpaal*. A. DE ROOIJ brengt het

het tot *dore*, *deure* en het lat. *pila*, d. i. een stuk steen, waarvan *pilaar*.

DORPER, m., meerv. *dorpers*. De bewoner van een dorp: *want wast dat yemand een dorper was*. BYB. 1477. De Bijbel van 1531 heeft *dorpman*, de tegenwoordig gebruikelijke vertaling *landman*.

Dit *dorper* is ook als bijvoegelijk in gebruik geweest, voor lomp, ongeschikt, ook voor onbetamelijk, snood, dewijl in vroegere eeuwen de dorpbewoners aan den Heer van het Dorp geheel ondergeschikt, van alle bedieningen uitgesloten, en als slechte wezens veracht waren; waarom men al wat slecht was met den naam van *dorper* bestempelde. Van hier *dorperheid*, voor onwellevendheid, onbeschaafdheid, maar ook voor allerhande slechtheid; *wat dorperheid is dit, onedele Gemeente!* VOND.

DORREN, o. w., *ik dorde*, *ben gedord*. Dor worden; *het gras dort; die bloem is gedord*, verdord. *De zweer begint te dorren*, te droogen. HOOFT bezigt *dorbaar*, voor hetgeen voor verdorring vatbaar is.

DORSCHEN, b. w., *ik dorschte*, *heb gedorscht*. De korrels der granen en andere veldvruchten, door middel van den dorschvlegel, uit de aren slaan: *koren dorschen*. Van hier *dorscher*, *dorsching*. Zamenstell.: *dorschschuur*, *dorschtijd*, *dorschvlegel*, *dorschvloer*, *dorschwagen*, enz.

Dorschen, oul. ook *derschen* en *dreschen*, heet reeds bij ULPHIL. *thraskan;* en *gathrask* is bij hem een dorschvloer. Bij NOTK. is het *drasecan*, in het angels. *threscan*, *therscan*, deen. *tarske*, eng. *thresh*. Het schijnt een klanknabootsend woord te zijn.

DORST, m. De onaangename gewaarwording van droogte in den mond, en het verlangen om te drinken: *om den dorst te lesschen*. HOOFT. *Dorst hebben*, *dorst lijden*. *Van dorst versmachten*, *sterven*. *Die drank verslaat geenen dorst*. Fig., een sterk verlangen naar iets: *lesch den dorst uwer ziel naar de kennis der waarheid*.

Het is van *dor*, d. i. *droog*, afkomstig, dewijl de dorst werkelijk in eene droogte en derzelver gewaarwording bestaat.

DORSTEN, o. en onpers. w. Onzijd.: *ik dorstte*, *heb gedord*. Dorst hebben: *die hongeren en dorsten*. BY-

BYBELVERT. Fig., sterk verlangen: *mijne ziel dorst naar u.* BYBELVERT. *De krijgsman dorst naar bloed en eer.* Oul. werd het ook als bedrijv. gebezigd: *dorst sijn leste druppel bloedt.* GESCHIER. *Jupijn, die niet dan droefheyt dorst.* HOOFT. Onpers.: *mij dorst, mij dorstte, mij heeft gedorst: indien hem dorst.* BYBELVERT. In den eigenlijken zin van dorst hebben, wordt het meest als onpersoonlijk gebruikt.

DORSTIG, bijv. n. en bijw., *dorstiger, dorstigst.* Dorst gewaarwordend: *dorstig zijn.* Fig., een sterk verlangen hebbend: *want hij de dorstige zielen verzadight.* BYBELVERT. *Hij was dorstig naar eer, al te dorstig naar bloed.* Dor, droog, naar vochtigheid verlangend: *in een dorstigh lant.* BYBELVERT. Van hier *dorstigheid.*

DOS, m. Kleeding: *en deftig in den dos.* J. D. DECK.

DOSSEN, b. w., *ik doste, heb gedost.* Kleeden: *zich dossen. Wiens afgestroopte huyd uw slinker schouder dost.* WESTERB.

TUINM. brengt het tot het gr. ἐνται, *aandoen.*

DOT, v., meerv. *dotten.* Een verwarde bos garen, saai, enz.

DOTTEN, veroud. werkw. Zie *bedotten.*

DOUW, m., meerv. *douwen.* Stoot, drukking: *hij gaf hem eenen douw op de borst.*

DOUWEN, b. w., *ik douwde, heb gedouwd.* Stooten, drukken: *iemand tegen den muur, op den grond douwen: iemand iets in de hand douwen,* bedekt geven.

DOZIJN, o., meerv. *dozijnen.* Van het lat. *duodecim.* Een getal van twaalf: *een dozijn eijeren.* Wanneer dit woord een telwoord voor zich heeft, blijft het, naar het voorbeeld van de meeste woorden, die een getal, een gewigt en eene maat aanduiden, in het meerv. onverbogen: *twee, drie, twintig dozijn. Dozijn* wordt dikwerf bij een woord gevoegd, hetwelk eenen persoon, iemand, die iets verrigt, aanduidt, om de geringe waarde van hetgeen hij doet, te kennen te geven: *een dozijnwerker,* iemand, die bij het dozijn werkt; *een dozijndichter, dozijnschilder,* enz.

DRA, bijw., beteekenende schielijk: *ik zal dra komen. Zoodra, zoodra als.*

WACHTER houdt dit *dra* voor hetzelfde als *rad,* d. i.

 schie-

schielijk, snel, bij letterverzetting. TEN KATE brengt het tot *draai, draaijen;* zoo dat *dra*, dan, zoo schielijk en gezwind als een omdraai zou zijn.

DRAAD, m., meerv. *draden.* Dun ineen gedraaid vlas, garen enz. *Een draad garen. De zaak hing aan eenen zijden draad*, stond zeer hagchelijk. *Als ik den draad heb, zal ik het kluwen wel vinden*, spreekw., als ik een spoor der zaak vind, zal ik de zaak zelve wel ontdekken. Om de gelijkheid met eenen draad: *de draad van het vleesch, vleesch tegen den draad snijden.* Dun uitgetrokken metaal: *gouddraad, zilverdraad* enz. Fig., *de draad*, het beloop, de zamenhang, *eener rede; den draad weder opvatten*, zijne redevoering voortzetten. *Voor den draad komen*, zich vertoonen, zijn gevoelen uiten, in den gemeenen spreektrant. Zamenstell.: *draadbus, draadijzer, draadkogel, draadtrekker, draadtrekkerij, draadwerk, draadwinkel.* Insgelijks *tweedraadsch, driedraadsch*, enz.: *driedraadsch garen.*

Voor het geheel, waarvan een, of meer draden gemaakt worden, schijnt het onzijd. te wezen. Zoo zegt men *het gouddraad, het koperdraad*, enz.

Het stamt van *draaijen* af, als gesponnen, of door draaijen gemaakt. Van dit *draad* is het gelijkvl. werkw. *draden* gevormd; *eene naald draden*, eenen draad door het oog eener naald steken.

DRAAGBAAR, v., meerv. *draagbaren.* Van *draag, dragen* en *baar.* Dan, daar de beteekenis van *dragen* in *baar* zelve opgesloten ligt, zoo is het enkele *baar* voldoende. Zie *baar.*

DRAAGBAAR, bijv. n. en bijw., *draagbaarder, draagbaarst.* Dat gedragen kan worden.

DRAAGBAK, m., meerv. *draagbakken.* Een bak, geschikt om iets te dragen.

DRAAGBAND, m., meerv. *draagbanden.* Een band, waaraan men iets draagt, b. v. eenen degen.

DRAAGLOON, m. De loon, welke iemand, voor het dragen, of torschen, van iets, toekomt.

DRAAGSTOEL, m., meerv. *draagstoelen.* Een stoel, geschikt om iemand te dragen.

DRAAI, m., meerv. *draaijen.* Eigenlijk, draaijing: *de weg heeft hier eenen gevaarlijken draai.* Fig., keer, loop;

loop: *de zaak nam eenen anderen draai.* Listige toeleg, verberging van zijn ware oogmerk: *ik zal er wel met eenen draai achter komen.* Slag: *ik gaf hem eenen draai*, in den gemeenen spreektrant.

DRAAIBOOM, zie *draaijen.*

DRAAIJEN, b. en o. w., *ik draaide*, *heb* en *ben gedraaid.* Bedr., iets in eenen kring, of om zijn middelpunt bewegen: *eenen slijpsteen draaijen. Een rad draaijen*, omdraaijen. Ook overdragt.: *het rad draaijen*, het voornaamste bestuur hebben. Van hier *raddraaijer: hij is, in die vergadering, de raddraaijer.* Wijders: *iemand een rad voor de oogen draaijen*, verbijsteren, bedriegen. *Gij zoekt mij te draaijen*, te bedriegen, in den gemeenen spreektrant. Fig., door eene kringvormige beweging vervaardigen: *een wiel draaijen; damschijven draaijen. Zich draaijen en wenden*, zich op allerlei wijzen uit eene verlegenheid zoeken te redden. *Hij draait de zaak gelijk hij wil*, hij geeft haar eene gedaante naar zijn welgevallen. Onzijd., met *zijn* en *hebben.* Zich draaijen, omdraaijen: *de wind draait, is gedraaid. Sommige vogels draaijen in de lucht. Mijn hoofd heeft gedraaid*, ik werd duizelig. Zich gedurig bewegen: *hoe staat gij zoo te draaijen.* Talmen: *gij moet zoo lang niet draaijen.* Van hier *draaijer*, *draaijerij*, *draaister*, *draaijing.* Zamenstell.: *draaibank*, *draaibeitel*, *draaiboom*, *draaibord*, *draaihout*, *draaikolk*, *draaikonst*, *draaikooi*, *draaireep*, *draaispit*, *draaistroom*, *draaitol*, *draaiwerk*, *draaiwind.* Van *draaiboom*, hebben HOOFT en anderen het werkw. *draaiboomen*, door eenen draaiboom afsluiten, anders dwarsboomen, gevormd.

DRAAK, m., meerv. *draken.* Eigenlijk, eene verschrikkelijke slang met vleugelen, die vuur spuwt, en met haren doodelijken adem geheele oorden vergiftigt. Zoo althans hebben de oude Natuurkundigen dit monster afgeschilderd. *Ende hare vrucht sal een vijerige vliegende draeck zijn.* BYBELVERT. Latere Natuurkundigen hebben beweerd, dat dit dier met al zijne vreesselijke eigenschappen, alleen in de verbeelding bestaat, terwijl zij nogtans den naam behouden, en dien aan eene soort van groote slangen gegeven hebben. En MICHAELIS heeft bewezen, dat het dier, waarvan, in den Bijbel, onder den naam van *draak*,

draak, gewag gemaakt wordt, *de gehoornde slang*, lat. *cerastes*, is, welke echter zoo verschrikkelijk niet is, als zij doorgaans beschreven wordt. Fig., een gesternte van twee en dertig sterren digt bij de noordpool, waaraan de Ouden den naam van *draak* gegeven hebben; waarom OTTFR. het reeds *then drachon* noemt. Wijders, in den gemeenen spreektrant, een stuursch, toornig mensch: *hij is een regte draak; een draak van een wijf. Den draak met iemand steken*, d. i. spotten. Zamenstell.: *drakenbloed*, *drakenboom*, *drakenkop*, *drakenkruid*, *drakenplant*, *drakenslang*. — *Draak* is, naar het schijnt, van het lat. *draco* en het gr. δράκων.

DRAB, *drabbe*, v. Droessem: *drab van koffij*.

DRABBIG, bijv. n. en bijw., *drabbiger*, *drabbigst*. Vol droessem: *de koffij is drabbig*. Troebel: *drabbig bier*. *In drabbigh waater visschen*. HOOFT. Van hier *drabbigheid*.

DRADEN, zie *draad*.

DRADIG, bijv. n. en bijw., *dradiger*, *dradigst*. Vol draden, vezelig: *dat vleesch is dradig*. Van hier *dradigheid*.

DRAF, m. Het draven; zekere gang van een paard: *het paard ging uit den draf. Het verlangen dubbelt zijnen draf*. HOOFT. *Op eenen draf loopen*, hard loopen.

DRAF, m. Het grondsap van een brouwsel, of hetgeen, in de brouwerij, van het afgetrokken graan overblijft, en tot spijs der varkens dient: *elk wallegt van dien draf*. VOND. Wijders komt het voor, in den zin van eene onreine, troebel makende stof: *daar 't vuur door kunst den draf van de eedle vochten scheidt*. J. D. MARR.

DRAGELIJK, bijv. n. en bijw., *dragelijker*, *dragelijkst*. Overdr., dat geleden of verdragen kan worden: *eene dragelijke, — ondragelijke smart*.

DRAGEN, b. en o. w., *ik droeg*, *heb gedragen*. Dit woord behoort tot de werkwoorden, die in vele beteekenissen voorkomen, b. v. bedrijv.: *een pak dragen*, torschen; — *vrucht dragen*, vruchtbaar zijn; *een kind dragen*, zwanger zijn; *kleederen dragen*, gekleed zijn; *haat dragen*, haat voeden; *zorg dragen*, zorgen; *getuigenis dragen*, getuigen; *iemands belangen op het*

het hart dragen, behartigen, in den verhevenen stijl; *zijne jaren wel dragen*, naar gelang van zijne jaren een goed voorkomen hebben. *Zich wel*, of *kwalijk*, *dragen*, gedragen: *hoe zullen wij ons best in dees vertwijfling dragen.* VOND. *Ik kan dat niet dragen*, verdragen, lijden; *den naam*, *de schuld van iets dragen*, hebben; *de onkosten dragen*, betalen. Voorheen was de spreekwijs: *iemand dragen* in gebruik, voor gunstig zijn, voorstaan, bij HOOFT, BRAND en WAGEN. voorkomende. Onzijd., met *hebben*. Vruchtbaar zijn: *die boomen dragen wel*; zwanger zijn: *eene dragende vrouw*, thans meest gebruikelijk in de spreekwijs: *die vrouw draagt hoog*, of *laag*; etteren: *de wond draagt*; in evenwigt liggen, of zijn: *de balk ligt te schuins*, *hij kan zoo niet dragen*; waartoe de spreekwijs behoort: *eene zaak dragende houden.* Van hier *drager*, *draagster*.

DRAGT, v., meerv. *dragten.* In de meeste beteekenissen van het voorgaande *dragen.* Zoo veel als men tegelijk draagt, of kan dragen: *eene dragt houts; hij zal er eene dragt aan hebben*, figuurl., *eene dragt slagen.* Kleederdragt: *verbiedende de openbare dragt van geestelijk gewaadt.* HOOFT. *Dat is ieders dragt niet.* Zwangerheid: *zij is in de vierde maand harer dragt; dat si maecht was voor die dracht, inder dracht ende nader dracht.* CLARE SP. Vruchtdraging: *die boom is in zijne eerste dragt.* Ettering: *de dragt eener wonde.* Van hier *dragtig*, in *eendragtig*, enz., oul. voor zwanger in gebruik, en *dragtigheid*, voor vruchtbaarheid: *seven jaren van drachtigheden.* BYB. 1477.

DRALEN, o. w., *ik draalde*, *heb gedraald.* Wachten, talmen: *hier voegt geen dralen.* J. D. MARR. *Den bruigom valt het dralen lang.* MOON. Van hier *draler*, *draling*.

DRANG, m. Het dringen: *ik werd door den drang verhinderd verder te komen.* Eene digt bijeen staande menigte: *ik geraakte in eenen drang van menschen.*

DRANK, m., meerv. *dranken.* Al wat men drinkt: *spijs en drank.* Sterke drank: *aan den drank zijn*, zich in het gebruiken van sterken drank te buiten gaan. Een genees-

neesmiddel, hetwelk men indrinkt: *mijn Arts heeft mij eenen drank gezonden.* Zamenstell.: *drankkelder, drankmeester, drankoffer, drankverkooper, drankwinkel*, enz.

DRAS, v. Natte, weeke aarde. Meestal wordt het als bijvoegelijk gebruikt, voor doorweekt, modderig: *al 't land stond dras.* J. D. MARR. In dezelfde beteekenis wordt het bijvoegelijke *drassig* gebezigd. Zamenstell.: *drasland.*

DRAVEN, o. w., *ik draafde, heb gedraafd.* Op eenen draf loopen, van de paarden: *dat paard draaft hard. Op iets draven*, trotsch op iets zijn: *daer Rome zelfs zoo hoog op draeft.* VOND. Hard loopen, van de menschen: *ik draafde terstond naar mijn huis.* Van hier *draver. Drephen* beteekent bij WILLER. gaan: *Ir ther drephet*, d. i. gij die gaat.

DRECHT (ook *trecht*, in *Dordrecht, Utrecht* enz.), beteekent overtogt, of overvaart. Zie *Dordrecht.*

DREEF, v., meerv. *dreven.* Van *drijven.* Eene laan, eene rij van boomen: *er zijn hier zeer aangename dreven.* Oul. werd *dreef* ook voor een drijfpad gebezigd, waardoor de werkossen trokken, na alvorens er in geholpen te zijn, nu *vore* genoemd. Van hier de spreekwijzen: *op zijne dreef*, aan den gang, *zijn; op zijne dreef helpen: die den handel poogde op der dreve te helpen.* HOOFT. Ook komt het voor, in den zin van eenen slag, kinnebakslag; wijders, in de beteekenis van eene menigte, eene reeks: *eene dreef*, of kudde, *schapen*, anders *drift.*

DREET, v., meerv. *dreten.* Van *drijten.* Buikontlasting. *Het is geene dreet*, niets het geringste, *waardig*, in den gemeenen spreektrant.

DREG, *dregge*, v., meerv. *dreggen.* Een klein anker met drie en vier haken, dienende om iets naar zich toe te halen: *ik haalde hem met de dreg uit het water.* Van hier het werkw. *dreggen*, d. i. met eene dreg vast maken. Zamenstell.: *dregnet, dregtouw*, enz.

DREIGEN, b. en o. w., *ik dreigde, heb gedreigd.* Met woorden, of gebaren, te kennen geven, dat men iemand iets kwaads wil veroorzaken. Bedrijv.: *iemand den dood dreigen*, ook *met den dood dreigen. Hij dreigt het gansche lant te zetten in een zee.* VOND. Ook van le-

levenlooze dingen, welke ons toevallig schade kunnen toebrengen: *die muur dreigt te vallen.* Onzeker zijn, wat men doen zal, in de gemeenzame verkeering: *ik heb reeds lang gedreigd, bij u te komen.* Onzijd., in de eerst genoemde beteekenis: *als gij dreigt, zal ik toeslaan.* Van hier *dreiger, dreiging.* HOOFT bezigt het basterdstaartige *dreigement*, voor *bedreiging.*

Hoogd. *drohen*, bij KERO *dreuuan*, OTTFR. *threuuen, threaten.* De afkomst van dit woord is duister.

DREK, m. Uitgeworpen overschot der verteerde spijs, zoo van menschen, als van beesten. Wijders slijk, vuilnis en allerhande onreinigheid: *door den drek te stappen.* HOOFT. *Iemand met drek smijten.* Fig., eene slechte, niets waardige zaak: *ende achte die dreck te zijn.* BYBELVERT. Zamenstell.: *drekgot, drekgoot, drekhoop, drekkar, drekkig, drekwagen.*

De oorsprong van dit woord is nog onzeker.

DREMMELEN, zie *bedremmelen.*

DREMPEL, m., meerv. *drempels.* Anders dorpel, in den gemeenzamen spreektrant ook *drumpel: als hij de zool over den drempel zette.* HOOFT. *De drempel der wetenschappen*, fig., voor het beginsel.

DRENKELING, m. en v., meerv. *drenkelingen.* Van *drenken*, in den zin van *verdrinken.* Iemand, die verdronken, of in het water versmoord is. Van hier *drenkelingshuis*, enz.

DRENKEN, b. w., *ik drenkte, heb gedrenkt.* Te drinken geven: *het vee drenken.* Zamenstell.: *drenkbak, drenkplaats, drenktrog, drenkwed.* Oul. werd *drenken* ook in den zin van *verdrinken* gebezigd: *dan eerst als 't kalf gedrenckt is den put toegegroeft.* VLAERD. REDENR. *'t Een smoort in rook, het ander drenkt in putten.* VOND.

DRENTELEN (oul. *trantselen*), o. w., *ik drentelde, heb gedrenteld.* Langzaam op en neer gaan. Van hier *drentelaar, drenteler, drentelachtig, drenteling.*

DREUM, *dreumel*, m. Bij de wevers en kleermakers, de draden, die van de ketting overblijven, nadat een stuk afgeweven is.

DREUN, m., meerv. *dreunen.* Beving, schudding, met zeker geluid gepaard: *zijt gij dien dreun wel gewaar geworden?* Fig.: *'t weet, met den dreun* (de luidruchti-

tige bekendmaking) *van roem de slechten te verbaazen.* HOOFT. Dreunend, of bevend geluid: *hij zong, maar zijn dreun verveelde mij.*

DREUNEN (oul. *dronen*), o. w., *ik dreunde, heb gedreund.* Schudden, daveren: *het gansche huis dreunde van dien slag.* Fig., en in den gemeenen spreektrant, met eene bevende stem zingen. Van hier *dreuning.*

DREUTEL, m., meerv. *dreutels.* Hoopje drek, anders keutel. In den gemeenen spreektrant ook een klein mannetje: *hij is een regte dreutel*, ook *dreutelman.*

TEN KATE brengt het tot het werkw. *draaijen*, beteekenende *dreutel*, eigenlijk, zoo veel als eenen ineen gedraaiden hoop.

DREVEL, m., meerv. *drevels.* Een puntig ijzer, waarmede men iets indrijft. Bij KIL. is het ook een schommelknecht, die, als drijvende, op en neer loopt. Van hier *drevelen*, voor op en neer loopen.

DRIAKEL, zie *theriakel.*

DRIBBELEN, o. w., *ik dribbelde, heb gedribbeld.* Met de voeten tegen elkander gesloten springen. In de dagelijksche verkeering wordt het voor dribbelende, of springende, loopen gebezigd, vooral ten aanzien van kleine kinderen. Van hier *dribbelaar, dribbeler, dribbelgat, dribbeling.*

DRIE, het getal, hetwelk tusschen twee en vier staat. Dit telwoord wordt bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, of het staat op zich zelf. In het eerste geval, inzonderheid, wanneer het bepalende lidwoord vooraf gaat, is het onverbuigbaar: *de drie mannen, vrouwen; de drie bloemen; de drie huizen.* Ook zonder lidwoord: *voor drie jaren; in drie uren kan men veel verhalen; ik zal het u met drie woorden zeggen.* Ook zonder zelfstandig naamwoord: *hij kan geen drie tellen; het slaat drie.* Somwijlen echter wordt het verbogen: *met ons drieën*, drie personen; *niet lang na drieën*, na drie uren; *iets in drieën snijden*, in drie deelen. Somwijlen wordt het als zelfstandig gebezigd, in het vrouwelijke geslacht: *de drie, twee drieën*, in het kaartspel, of op de dobbelsteenen. Zamenstell.: *driebeenig, driedekker*, een schip met drie dekken; *driederhande, driederlei, driedik, driedraad, driedraadsch, driedubbel, drieeenig*,

eenig, *drieëenigheid*, *driehoofdig*, *driejarig*, *driekant*, *driekoppig*, *drieling*, *drieman*, *driemanschap*, *driemast*, *drieponder*, *driepuntig*, *drieslag*, *driesprong*, *drietal*, *drietand*, *drietandig*, *drievoet*, *drievoetig*, *drievoudig*, *drievuldig*, *drievuldigheid*, *drieweg*, *driewerf*, enz.

Drie, hoogd. *drey*, bij Isidor. *dhrie*, Ottfr. *thri*, *dria*, Ulphil. *thrin*, *thrins*, in het angels. *drie*, *dreo*, eng. *three*, zweed. *tre*, bij de krimsche Tartaren *tria*, boheems. en russ. *tri*, pool, *trzeij*, gr. τρεις, lat. *tres*.

DRIEGDRAAD, m. Een draad, waarmede men iets opdriegt, of rijgt, van *driegen*, d. i. met wijde steken vast hechten, rijgen. *Driegdraad* is derhalve zooveel als *rijgdraad*.

DRIEHOEK, m., meerv. *driehoeken*: *een regtlijnige driehoek*. Van hier *driehoekig*.

DRIEKLANK, m., meerv. *drieklanken*. Zie mijne nederd. spraakk. D. I, § 11.

DRIEST, bijv. n. en bijw., *driester*, *zeer driest*. Eigenlijk koen, stoutmoedig, geen gevaar vreezend. Thans wordt het nog meest gebezigd, om de woestheid en wreedheid aan te duiden, welke gemeenlijk het uitwerksel van bijgeloof en domheid is: *drieste domheid*, *drieste onwetendheid*. *Zich driest en stout tegen iemand verzetten*. Van hier *driestelijk*, *driestheid*.

Driest, hoogd. *dreist*, angels. *thryste*, zweed. en deen. *dristig*. Ten Kate acht het, bij letterverzetting, van *derven*, *durven*, *dorst*, afkomstig, welke verzetting reeds in het gr. θαρτος, *koen*, *stout*, van θαρρειν, waarvoor men ook θρασος zeide, voorhanden is. Kil. heeft *droestig*, *drustig*, *violentus*, *impetuosus*.

DRIFT, v., meerv. *driften*. Dit woord, van *drijven* ontleend, wordt in verscheidene beteekenissen gebezigd. Een aantal vee: *eene drift ossen*, ook *ossendrift*; — *eene drift zwanen*, ook *zwanendrift*. *Toen Amphitryons zoon zijn zatte drift naer den stal zou drijven*. Vond. Het drijvend zwerk: *heft uwe oogen naer die drift van zwarte wolken*. Vond. Bij Kil. heeft het ook de beteekenis van *drifzand*, *drijfzand*. Voortgang van een schip, anders gang genoemd. Ook de stroom van het water: *in dit water gaat eene sterke drift*. Hartstogt: *zijne driften beteugelen*. Schielijkheid, overhaasting:

ting: *hij heeft dat met eene groote drift gedaan.*

DRIFTIG, bijv. n. en bijw., *driftiger*, *driftigst.* Van *drift;* mede in verschillende beteekenissen. Dat drijft: *het schip werd eindelijk driftig*, vlot. Schielijk: *gij doet alles te driftig.* Haastig, oploopend: *maak u zoo driftig niet.* Van hier *driftigheid*, *driftiglijk.*

DRIG, zijnde eene verkorting van *drager*, wordt in zamenstelling met andere woorden gebruikt, b. v.: *vaandrig*, d. i. *vaandrager*, *schepterdrig*, d. i. *schepterdrager.* H. HOUTAM, die, door zijne ongemeene letterkundige verdiensten, het Vaderland in het algemeen, en de stad Gouda in het bijzonder, tot eer verstrekt heeft, zegt, in zijn onvergelijkelijk dichtstuk, de lof der vriendschap: *de leeüw met woldrig op de jagt;* nemende *woldrig*, voor *woldrager*, d. i. schaap, in navolging van het lat. *laniger.*

DRIJTEN, b. w., *ik dreet*, *heb gedreten.* Den buik ontlasten, kakken. Van hier *drijter*, *drijtster*, enz.

DRIJVEN, b. en o. w., *ik dreef*, *heb* en *ben gedreven.* Bedr., voortdrijven: *eene kudde schapen drijven.* Jagen, verdrijven: *den vijand op de vlugt drijven.* Doen, verrigten: *koopmanschap drijven.* Beeldwerk op zilver, of goud, maken: *eene gouden doos met een gedreven deksel.* Doorzetten, staande houden: *hij drijft die zaak al te sterk.* Ook zonder zelfst. naamw.: *gelijk sommigen drijven*, beweren. VOND. Schieten, werpen: *Toen heeft hem Thetis zoon een speer naer 't lijf gedreven.* VOND. Oul. was *drijven* ook in gebruik voor *bedrijven: Nero dreef veel quaede saken.* GESCHIER. Onzijd., met *zijn* en *hebben.* Op de oppervlakte van deze of gene vloeistof rusten, zonder naar den grond te zakken: *op het water drijven; — de vogelen drijven, op hunne vleugelen, door de lucht; zoo ver de wolken drijven. Eene zaak laten drijven*, spreekw., anders, laten varen. Onder water liggen, onder water staan: *de landen drijven.* S. V. CHAND. *De vloer drijft van wijn.* Sierlijk bezigt VOND. *drijven op*, voor afhangen van, bestaan door: *Flus dreef heel sina noch .... alleen op 't erfgezagh*, enz. Voor dobberen, of om eene twijfeling aan te duiden, zegt VOND.: *die tusschen hoope en vreeze drijft.* Ook past hij het *drijven* zeer fraai op de van liefde brandende en tintelende

de vrouwenoogen toe: *met hare drijvende oogen; hare oogen drijven, als twee starren*, enz. Zoo ook L. W. v. Merken:

Ik ken hier Nonnen, die zich buigen voor de altaren,
Terwijl de onkuischheid in haar lonkende oogen drijft.

Van hier *drijver, drijfster, drijving*. Zamenstell.: *drijfbijtel, drijfhamer, drijfhout, drijfijs, drijfijzer, drijfland, drijfsteen, drijftol, drijfton, drijfveer, drijfzand*, ook *drifzand*, enz.

DRIL, m., meerv. *drillen*. Bij Kil. ook *tril*. Zeker werktuig, zijnde eene spil, welke, door middel van een snoer, dat aan eenen boog vastgemaakt is, in eene kringvormige beweging gebragt wordt, om dus gaten in steen, ijzer, enz. te boren. Verder, zoodanig een geboord gat; wijders, wending, draaijing, en vervolgens, loop, wandeling, nog overig in de spreekwijs *op den dril* (ook op den tril) *gaan*. Ook komt *drille*, vrouwel., bij Kil. voor, in de beteekenis van een ligt vrouwmensch. En wij noemen, in de gemeenzame verkeering, koud geworden en gestold kalfsnat, *dril*, dewijl het, bij de minste beweging, *drilt*.

DRILLEN, b. en o. w., *ik drilde, heb gedrild*. Bedr., eigenlijk, rond draaijen. Vervolgens, door rond draaijen een gat boren, bij de smeden en andere werklieden gebruikelijk. Fig., in den wapenhandel oefenen: *het krijgsvolk drillen*, links en regts, op en neer doen wenden en keeren, afgeleid van het heen en weder draaijen, zijnde de eigenlijke beteekenis van *drillen*. Van hier ook de spreekwijs: *iemand drillen*, — *ik zal hem wel drillen*, hem wel regt zetten, (oneigenlijk) het hem wel beduiden. Onzijd., schielijk op en neer bewogen worden, schudden, beven (en in dezen zin zegt men ook *trillen*): *windeken daer het bosch af drilt*. Hooft. Verder, zich in den wapenhandel oefenen: *de schutters moeten morgen drillen*. Van hier *driller, drilling*. Ook op en neer loopen: *zij drilde, den ganschen dag, door de stad*. Zamenstell.: *drilboog, drilboor, drilkunst, drilmeester, drilplaats*.

Het schijnt het voortdur. werkw. van *draaijen*, voor *draaijelen*, te zijn.

DRINGEN, o. en b. w., *ik drong, heb en ben gedrongen*. Onzijd., met *zijn*. Door drukken eene ruimte trach-

trachten te maken, en die in te nemen: *het volk drong verschrikkelijk. Men drong met geweld op ons aan*; ook fig., met wegruiming der hindernissen, aan eene plaats komen: *de vijand is in de stad gedrongen.* Bedrijv., eigenlijk, drukken: *iemand tegen den muur dringen.* Drukken, en daardoor de plaats van iets anders trachten in te nemen: *men drong ons, van den eenen kant naar den anderen.* Fig., met eene soort van geweld zoeken te verkrijgen; als een wederk. werkw.: *zich in een ambt dringen; hij dringt zich overal in.* Door zedelijke beweeggronden tot iets aanzetten: *de nood heeft mij daartoe gedrongen. Dringende omstandigheden*, enz. *Op iets dringen*, het door beweegredenen, of bevelen, trachten te verkrijgen: *hij dringt daarop* (anders *daarop aan*). Van hier *dringer, dringster, dringing.*

DRINKBAAR, bijv. n. en bijw., *drinkbaarder, drinkbaarst.* Dat gedronken kan worden: *die wijn is niet drinkbaar.*

DRINKEN, b. w., *ik dronk, heb gedronken. Bier drinken. Te drinken geven, laten drinken.* Ook wordt alles, wat eenig vocht naar zich trekt, bij overdragt, gezegd te drinken: *onze oevers dronken 't bloed der roomsche dwingelanden.* ANTONID. Van hier *drinker, drinkerij, drinkster, drinking.* Zamenstell.: *drinkbak, drinkbeker, drinkgelag, drinkgeld, drinkgezel, drinkglas, drinkhoorn, drinkhuis, drinkkan, drinkkop, drinklied, drinklust, drinkpenning, drinkplaats, drinkpot, drinkschaal, drinkvat, drinkwinkel*, enz.

DROEF, bijv. n. en bijw., *droever, droefst.* Treurig, bedroefd: *droeve klagten. Ende si waren zeer droef.* BYB. 1477. Voor dit *droef* gebruikt men, tegenwoordig, doorgaans *droevig*, uitgezonderd echter in de spreekwijs: *droef te moede.* Zamenstell.: *droefgeestig, droefgeestigheid, droefheid, droefenis.*

DROES, m. Zekere ziekte der paarden: *het paard heeft den droes.* Van hier het bijv. n. en bijw. *droezig, droeziger, droezigst: een droezig paard.* — Het zelfst. *droes* komt ook voor, in den zin van eenen reus, een groot, sterk mensch, en, in de gemeenzame verkeering, voor eenen boozen geest, voor den duivel: *de mensch*

mensch van ik en weet wat dommen droes gedreven. J. DE DECK.

DROESSEM, m. Hef, grondsap: *droessem van wijn, bier* enz. Overdragt.: *gekocht van Judas bloet, den droessem van de schotten.* VOND.

Dit woord is waarschijnlijk van het oude *drues* afkomstig, hetwelk drek beteekende.

DROEVIG, bijv. n. en bijw., *droeviger, droevigst.* Bedroefd: *o! zij was zoo droevig.* Droefheid aanduidend: *hij zag er zeer droevig uit.* Op droefheid gegrond: *droevige gedachten.* Droefheid verwekkend, ongelukkig: *droevige omstandigheden.* Slecht, ongeschikt: *eene droevige redenering.* Van hier *droeviglijk.*

DROEZIG, zie *droes.*

DROG, veroud. z. n., weleer gebruikelijk voor *bedrog.* Wij hebben dit *drog* nog behouden in *droglicht*, nu dwaallicht, *droggrond*, *drogrede*, d. i. bedriegelijke, valsche grond enz.

DROK, ook *druk*, bijv. n. en bijw., *drokker, drokst.* Met vele bezigheden bezet: *hij heeft het drok*, hij heeft veel werk. Wijders in de spreekwijzen: *het met elkander drok (druk) hebben*, veel met elkander spreken; *het is daar heel drok*, daar is veel volk. Van hier *drokte.*

DROL, m., meerv. *drollen.* Keutel. Fig., en in den gemeenen spreektrant: *een dikke drol*, voor een kort, diklijvig mensch. Bij KIL. komt dit woord ook voor, in de beteekenis van eenen poetsenmaker; en van hier het bijv. n. *drollig, drolliger, drolligst*, aardig, kluchtig: *hij is een drollige vent; dat is een drollig gezegde.* TEN KATE brengt het alles tot *draaijen.*

DROLLIG, zie *drol.*

DROM, m., meerv. *drommen.* Eene zamengedrongene menigte, van het verouderde *drommen*, d. i. dringen: *een drom krijgsvolk.* Ook wordt dit woord voor eenen inslag gebezigd (bij de wevers): *hij zal mij afsnijden van den drom.* BYBELVERT. Zamenstell.: *dromgaren.*

DROMMEL, m., meerv. *drommels.* Hetzelfde als *drom*, voor eene menigte: *een drommel van huizen*, bij KIL., ook van het oude *drommen. In eenen drommel verzamelen.* VOND. Van hier de gemeenzame spreekwijs:

zie daar al den drommel. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, voor eenen kwaden geest, voor den duivel, genomen, ontleend van de verbeelding der schilders, die hem als een drollig, ingedrongen dwergje afmalen. Van hier *drommelsch*, duivelsch: *dat is een drommelsch werk.*

DRONK, m., meerv. *dronken.* Teug: *met eenen rustigen dronk.* VOND. Ook wordt het voor dronkenschap gebezigd: *iets in zijnen dronk doen.*

DRONKAARD, m., meerv. *dronkaards.* Zuiper.

DRONKEN, bijv. n. en bijw., *dronkener*, *dronkenst.* Door den drank bevangen. *Hij is dronken; dronken worden.* Van hier *dronkenachtig.*

DRONKENSCHAP, v. Beschonkenheid. Ook zuiperij, of de gewoonte om zich dronken te drinken.

DROOG, bijv. n. en bijw., *drooger*, *droogst.* Eigenlijk, dat niet nat, niet vochtig is: *droog hout; droog brood*, zonder boter; *drooge hoest*, wanneer men hoest, zonder daarbij stof op te brengen; *drooge min*, eene min, die niet zoogt; *drooge vrijer*, die stil en ongevallig is. Van hier *droogachtig.* *Het drooge* wordt ook als zelfst. gebruikt, voor eene drooge plaats: *zij voeren op het drooge; hij heeft zijne schaapjes reeds op het drooge*, hij heeft voor zijn bestaan reeds toereikende bezittingen, eene gemeenzame spreekwijs. Ook voor de aarde: *ende syne handen hebben het drooge geformeert.* BYBELV. Van hier het verkleinw. *droogje*, in de gemeenzame spreekwijs *op een droogje zitten*, niet te drinken hebben. Ook *droogheid*, *drooging.* Zamenstell.: *droogsmonds*. *droogscheerder*, *droogsvoets.* Mogelijk (zegt TEN KATE) is, bij verschuiving van de *r*, ons *droog* van *dorrig* gekomen.

DROOGEN, (gr. τρυγειν), b. en o. w., *ik droogde*, *heb gedroogd.* Bedrijv., droog maken: *de handen droogen; linnen*, *visch droogen; iets in de lucht*, *voor het vuur*, *droogen.* Onzijd., droog worden: *het linnen droogt thans niet; de wegen beginnen te droogen.*

DROOGERIJ, v., meerv. *droogerijen.* Gedroogde kruiden, planten, enz.: *een koopman in droogerijen.*

DROOGTE, v. Drooge hoedanigheid: *de droogte der aarde.* Droog weder: *de nood der driejarige droogte.* VOND. Zandplaat: *het schip geraakte op eene droogte.*

DROOM, m., meerv. *droomen. De waarheit van dezen droom.* HOOFT. Fig.: *iemand uit den droom*, uit de verwarring, onzekerheid, *helpen.* Zamenstell.: *droomachtig, droombeduider, droombeeld, droomgespuis, droomgezigt, droomuitlegger*, enz.

DROOMEN, b. en o. w., *ik droomde, heb gedroomd.* Bedr.: *ik heb, dezen nacht, iets wonderlijks, ook eenen wonderlijken droom, gedroomd.* Fig.: *wie zou dat droomen*, denken? Onzijd.: *ik heb, dezen nacht, zwaar gedroomd.* Ook fig., iets onderstellen waar te zijn: *ik droomde, dat gij zoudt trouwen*, in de gemeenzame verkeering. *Van iets droomen*, ook fig., iets in het geheim vernemen: *ik heb daarvan gedroomd*, in de gemeenzame verkeering. *Gij droomt*, gij hebt mis. Oul. werd *droomen* ook onpersoonl. genomen: *also dromet den ghierighen menschen van vele goets ende rijcdoms.* GULDEN TROEN. Van hier *droomer, droomerij, droomig, droomster*, enz.

DROP, ook *drup*, m., meerv. *droppen.* Alle vochtigheid, die afdruipt; het afdruipen van water: *in den drop staan.* Droppel: *met den minsten drop.* HUIG. Een gebrek in de borsten der vrouwen: *zij heeft den drop in hare borsten.* Fig., voor drank: *hij houdt veel van den drop*, in de gemeenzame verkeering. *Drop*, voor het afkooksel van zoethout, wordt onzijd. gebezigd. Van dit *drop, drup*, komt het werkw. *droppen, druppen*, waarvoor wij thans meest *druipen* gebruiken.

DROPPEL, ook *druppel*, m., meerv. *droppels. Twee droppelen olie. Hij dronk wijn, maar hij gaf mij geenen droppel*, d. i. niets. Verkeerdelijk bezigt men dit woord, in den gemeenen spreektrant, ook van vaste en niet vloeibare zelfstandigheden, b. v. van brood, vleesch, enz.: *gij zult er geenen droppel van hebben.* Van hier *droppelings*, bij droppelen, *droppelpis*, enz.

DROPPELEN, o. w., zijnde het voortdur. w. van *droppen. Ik droppelde, heb gedroppeld.* Met droppelen neervallen: *het water droppelde op mijne kleederen*; droppelen laten neervallen: *de goot droppelt*, anders gemeenlijk *druipt.*

DROPPEN, zie *druipen.*

DROSSAARD, zie *drost.*

DROST, m., meerv. *drosten.* Ook *drossaard.* Land-

 voogd,

voogd, schout. *Drostin*, de vrouw van eenen drost. Van hier *drostambt*, *drostschap*, en van *drossaard*, *drossaardschap.*

SCHILT. leidt het van *trautt*, *drutt*, af, dewijl de oude drosten vertrouwde raden van den landvorst waren. IHRE van het oude *drott*, *drothin*, d. i. heer. Misschien staat het in de naaste betrekking tot het oudduitsche *dursten*, d. i. magtig. In het middeleeuwsche lat. is het *drossardus*, *drossatus.*

DRUIF, v., meerv. *druiven.* De vrucht des wijnstoks: *die de druif verft en rijp maekt.* VOND. Ook voor den knop, die aan het einde van de boomen en bootshaken is. Zamenstell.: *druivenbloed*, druivensap, overdragt., wijn; *druivendrager*, *druivenkorf*, *druivenkorl*, *druivenkruid*, *druivenmand*, *druivennat*, overdragt. wijn; — *druivenoogst*, *druivenpers*, *druivenperser*, *druivenpersing*, *druivenplukker*, *druivenrank*, *druivensap*, *druivenschil*, *druivensteel*, *druiventreder*, *druiventros*, *druivenvocht.*

DRUILEN, o. w., *ik druilde*, *heb gedruild.* Talmen, langzaam te werk gaan, ook sluimeren. Van hier, in den gemeenen spreektrant, *druiloor*, een langzaam handelend, lusteloos mensch; ook *druilooren*, o. w., lusteloos zijn, *druiloorig*, *druiloorigheid.*

DRUIPEN, ook *droppen*, *druppen*, o. w., *ik droop*, *heb* en *ben gedropen.* Eigenl., afdruipen: *het water druipt langs den muur.* Droppelen laten vallen: *de goot druipt*, *heeft gedropen.* Fig.: *door zijne kleederen druipen*, mager worden, verkwijnen. *Door de mand druipen*, zijn gezegde niet kunnen waar maken, tot bekentenis komen. Vallen, zakken: *de vruchten druppen van de takken in den mond.* VOND. *Hij is gedropen*, zegt men van iemand, die bij het aangestelde onderzoek naar zijne bekwaamheden, te kort geschoten is. Alle in den gemeenzamen spreektrant gebruikelijke spreekwijzen. Van hier *druiper*, *druiperd*, *druiping.* Zamenstell.: *druipneus*, *druipoog.*

DRUIPSTAART, m., meerv. *druipstaarten.* Een hond, of eenig ander dier, dat den staart tusschen de beenen laat hangen. Ook overdragt., voor iemand, die, van schaamte over zijn misdrijf, stil wegsluipt.

DRUIPSTAARTEN, o. w., *ik druipstaartte*, *heb gedruip-*

druipstaart. Met eenen ingetrokken staart, bevreesd wegsluipen: *de wolf . . . . . druipstaartende van schrik*, enz. MOON. Ook bij overdragt, van menschen.

DRUISCHEN, o. w., *ik druischte, heb gedruischt.* Hetzelfde als *ruischen;* doch in dezen zin is het thans niet meer in gebruik. Tegenwoordig wordt het gebezigd voor: zich met getier tegen iets verzetten: *die tegen 't vuur der Nederlanderen druischt.* J. D. MARR.

DRUK, m., meerv. *drukken.* Het drukken: *een druk, of drukking, met de hand.* Fig., nood, ellende: *de verongelukten uit den druk te helpen.* HOOFT. Het boekdrukken: *de misslagen in den naesten druk.* VOND. Al de afgedrukte bladen van eenig werk: *hij kocht den ganschen druk.*

In de figuurl. beteekenis van kommer, ellende, komt bij TATIAN. *thrucnessi* voor.

DRUK, bijv. n. Zie *drok.*

DRUKKEN, b. w., *ik drukte, heb gedrukt.* De deelen van eenig ding in eene naauwere plaats brengen. Eigenlijk: *boter in eenen pot drukken.* In eene ruimere en figuurlijke beteekenis, door drukken smart veroorzaken: *de schoenen drukken mij aan de hielen.* Door drukken bevestigen: *het zegel op eene oorkonde drukken.* Kommer en bezwaren veroorzaken: *door armoede en gebrek gedrukt worden.* Door drukken letters en beelden op papier enz. brengen: *een boek drukken, katoen drukken.* Van hier *drukker, drukkerij, drukkig*, bij HOOFT en anderen, voor bedrukt, *drukking, druksel.* Zamenstell.: *drukbal, drukfeil, drukinkt, drukkunst, drukletter, drukloon, drukpapier, drukpers, drukproef, drukschrift*, enz.

DRUP, zie *drop.*

DRUPPEL, zie *droppel.*

DRUPPEN, zie *druipen.*

DUBBEL, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Tweevoudig, tweemaal genomen: *eene dubbele deur; een boek dubbel hebben. Eene dubbele dukaat*, eene goudmunt, die twee dukaten waardig is. *Een dubbele arend*, met twee koppen afgebeeld. *Eene dubbele nagelbloem*, die vele en digt bijeen gegroeide bladen heeft. In het gemeene leven, zegt men ook *driedubbel, vierdubbel*, enz., voor *drievoudig, viervou-*

 dig;

dig; schoon *driedubbel* eigenlijk zesvoudig, en *vierdubbel* achtvoudig is. Zamenstell.: *dubbelhartig*, *dubbelhartigheid; dubbeltje*, z. n., o., een geldstuk van twee stuivers; *dubbeltongig*, *dubbeltongigheid*, dubbelzinnige en verraderlijke wijs van spreken; *dubbeltop*, bij de Dichters, de berg parnas, om zijnen dubbelen top dus genoemd; *dubbelzinnig*, *dubbelzinnigheid.*

Dubbel, hoogd. *doppelt*, deen. *dobbelt*, zweed. *dubbel*, eng. en fr. *double*, ital. *doppio*, lat. *duplus*, gr. διπλοος, διπλους. Dikwerf zegt en schrijft men *dubbeld*: doch in de zamenstelling valt deze *d* weg, als blijkt uit *dubbelhartigheid* enz.

DUBBELD, o., meerv. *dubbelden*. Afschrift, dat dubbel geschreven is, anders duplicaat: *het dubbelt van dit verdragh*. HOOFT.

DUBBELEN, b. w., *ik dubbelde*, *heb gedubbeld*. Dubbel nemen, dubbel maken, verdubbelen: *hij dubbelde zijne pagingen*. Afschrijven, een afschrift (*duplicaat*) van iets maken: *eenen brief dubbelen*, J. DE HAAS. Bij de Schoenmakers is *dubbelen* in gebruik voor: met eenen dubbelen draad benaaijen. *Een schip dubbelen* is, hetzelve een dubbel bekleedsel geven. Van hier *dubbeling*.

DUBBEN, o. w., *ik dubde*, *heb gedubd*. Twijfelen, wankelen: *siet hem dubben*, *hoort hem suchten*. GESCHIER. Van hier *dubber*, *dubbing*.

TUINM. brengt het tot het lat. *dubium* en *dubitare*.

DUCHTEN, b. w., *ik duchtte*, *heb geducht*. Van het verouderde *ducht*, voor vrees. Vreezen: *gij hebt geen kwaad te duchten*. Van hier *duchtig*, *duchting*.

DUF, bijv. n. en bijw., *duffer*, *dufst*. Vochtig, doch alleen in zoover als de vochtigheid zich door den reuk verraadt: *de kelder is duf; eene duffe kamer*. Door vochtigheid bedorven, en dit bederf door den reuk en den smaak verradend: *het meel riekt — het brood smaakt duf*. Van hier *dufheid*. Voor *duf*, wordt ook *duffig* gebezigd, waarvan *duffigheid*.

DUFSTEEN, ook *duifsteen* en *tufsteen*, m., meerv. *dufsteenen*. Van het gr. τοφος, of het lat. *tophus*.

DUIDELIJK, bijv. n. en bijw., *duidelijker*, *duidelijkst*. Ligt te kennen, ligt te verstaan: *duidelijk schrift; — hij spreekt zeer duidelijk*. Van hier *duidelijkheid*.

DUI-

DUIDEN, b. w., *ik duidde*, *heb geduid*. Eigenlijk, wijzen: *met den vinger op iemand duiden*; doch in deze beteekenis begint het reeds te verouderen. Verklaren, uitleggen: *iets ten kwade duiden*. Oulings zeide men *dieden*.

DUIF, v., meerv. *duiven*. Zekere vogel: *in schijn van eene duive*. VOND. Zamenstell.: *duifhuis*, *duivenboon*, *duivendrek*, *duivenei*, *duivenhok*, *duivenkot*, *duivenmarkt*, *duivenmelker*, *duivenmest*, *duivenslag*, *duiventil*, *duivenvlugt*, enz.

TEN KATE brengt het tot het oude werkw. *duiven*, d. i. onderdompelen, dewijl de duiven zich gaarn onder het water dompelen.

DUIG, v., meerv. *duigen*. Zijstuk van een rond houten vat: *eene duig in een vat steken*. *In duigen vallen*, *in duigen spatten*, uiteen vallen, van een vat; ook overdragt.: *dat ontwerp is in duigen gevallen*, *ligt in duigen*, is mislukt. *Iets in duigen gooijen*, *smijten*, doen mislukken.

DUIKELAAR, ook *duiker*, m., meerv. *duikelaars*. Van *duikelen*. Iemand, die duikelt; ook zekere vogel.

DUIKELEN, o. w., zijnde het voortdur. w. van *duiken*. *Ik duikelde*, *heb geduikeld*. Over het hoofd tuimelen; het hoofd onderhalen, onder het water.

DUIKEN, o. w., *ik dook*, *heb gedoken*. Voorover bukken: *hij duikt in het gaan*; *hij gaat gedoken*, voorover gebukt. Onder water zwemmen: *hij dook onder water*. Overdragt., onderdoen: *hij wil voor niemand duiken*: HOOFT bezigt het, voor wijken, zwichten: *en de tijdt tot duiken ried*. Van hier *duiker*, *duiking*.

DUIKER, m., meerv. *duikers*; ook *duikelaar*. Iemand die in het water duikt en lang onder blijft. Zekere vogel: *Ezakus in eenen duiker herschapen*. VOND. Insgelijks wordt eene goot, of buis, die onder den grond verborgen, of gedoken is, om door middel daarvan het water in- en uit te laten, ook eene sluisdeur, of een verlaat, *duiker* genoemd. Zamenstell.: *duikerklok*, een werktuig, waarmede men zich op den grond der zee nederlaat en weder boven komt.

DUIM, m., meerv. *duimen*. De eerste en dikste vinger aan de hand: *hij knelde zijnen duim*. Van hier de gemeenzame spreekwijzen: *onder den duim*, in stilte, in

het geheim; *iemand bij*, ook *onder*, *den duim houden*, kort houden, binnen de behoorlijke palen houden. Men plagt den duim op te steken, om iets te bevestigen, van waar de gemeenzame spreekwijs: *duimpje op!* Om de gelijkheid aan eenen duim, wordt een ijzeren kram, waaraan iets vast gemaakt, of gehangen wordt, *een duim* genoemd: *eene deur uit hare duimen ligten.* Zekere maat: *eenen duim breed.* Dit wordt, in de gemeenzame verkeering, ook zamengevoegd en als zelfst. gebezigd: *een duimbreed*, d. i. de breedte van eenen duim. Voor *duim* wordt, in de gemeenzame verkeering, ook *duimeling* gebezigd, overeenkomstig met het ijsl. *tumling;* en dit *duimeling* heeft bij ons ook de beteekenis van den duim van eenen handschoen, of eenig ander bekleedsel van den duim. Zamenstell.: *duimijzer*, een ijzer, dat men eenen gevangene aan de duimen plagt te doen; *duimkruid*, in den gemeenen spreektrant, voor geld: *het heeft hem duimkruid gekost. Duimspijker* zekere soort van spijkers, *duimstok*, een maatstok, in duimen verdeeld. Van dit *duim* is oudt. het werkw. *duimen* in gebruik geweest, waarvan *duimelen*, in het gemeene leven: *gij zult niet veel daarvan duimelen*, niet veel trekken, ook nog overig in *beduimelen*, veel behandelen.

DUIMELEN, zie *duim.*

DUIN, o., meerv. *duinen.* Een heuvel, en wel in eene bepaaldere beteekenis, een zandheuvel aan het strand der zee: *op het scheveningsche duin.* Het gebruik stelt het onzijd., schoon wij bij VOND. lezen: *de zee omhelst de duin;* doch dit is mogelijk voor *de duinen* te nemen. Zamenstell.: *duinachtig*, *duingras*, *duingrond*, *duinkant*, *duinkonijn*, *duinmaaijer*, *duinroos*, *duinstrand*, *duinzand*, enz.

Duin, hoogd. *Dune*, eng. *downs*, fr. *dunes.* In het angels. is *dun*, *dune*, een berg, en in het gr. θιν, een zandhoop. *Duin* is een oud woord, hetwelk reeds in de oudste gallische taal aangetroffen wordt, gelijk zoo vele namen bewijzen, die in *dunum* uitgaan. A. MYL. zegt, dat men reeds sporen van dit woord, in deze beteekenis, bij HERODOTUS vindt, in de benaming van θιθυνοι, en βιθυνοι.

DUIST, o. Het stof van meel, of stuifmeel. Ook de bast van boekweit. DUIS-

DUISTER, bijv. n. en bijw., *duisterder*, *duisterst*. Donker: *het wordt duister; een duistere nacht*. Fig., moeijelijk om te verstaan: *eene duistere rede*. *Duister* wordt ook als zelfstandig gebezigd, *het duister: in 't midden van het nare duister*. VOND., waarvoor HOOFT *de duister* heeft. Van hier *duisterachtig*, *duisterheid*, *duisterlijk*, *duisternis*. Van dit *duister* heeft men oul. het werkw. *duisteren* gevormd, nog overig in, en in den zin van, ons *verduisteren*: *ruste duystert ons verstandt*. GESCHIER.

Hoogd. *düster*, bij WILLERAM. *thimster*, en *thimsternis*, voor *duisternis*.

DUIT, m., meerv. *duiten*. Zekere koperen munt, waarvan er acht in eenen stuiver gaan; twee penningen: *nieuwe duiten*. Ook wordt dit woord, even als *penning*, voor eene kleinigheid gebezigd: *ik ben hem geenen duit* (niet het geringste) *schuldig*. Verkeerdelijk maakt men van dit *duit*, in het gemeene leven, de spreekwijs *op eenen duit: hij gelijkt zijnen vader op eenen duit*, hetwelk eene verbastering van *op ende uit* is.

DUITSCH, bijv. n. en bijw. Dat den Duitschen eigen, of uit Duitschland afkomstig is: *duitsch geld*, *eene duitsche vrouw*, *duitsche zeden*. In de duitsche taal geschreven: *de duitsche bijbel*, *duitsche boeken*. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, *het duitsch*, de duitsche taal: *hij spreekt het duitsch goed*. Van hier *duitscher*, *duitschland*.

Dit *duitsch* is bij M. STOKE *dietsch*, die, onder anderen, *walsch ende dietsch* heeft, waarschijnlijk van *diet*, *died*, dat volk beteekent. ADEL. zegt: *Thot*, *Dot*, is een oud, nog niet geheel verouderd woord, dat eenen bloedvriend beteekent, en met het hebr. דוד, *vriend*, *geliefde*, eene meer dan toevallige verwantschap heeft. Naderhand werd het voor eenen naastbestaande, wijders voor eene menigte van naastbestaanden, en eindelijk voor een volk genomen, dewijl de oudste volkeren niets anders dan aanverwanten en naastbestaanden waren. Vermoedelijk hebben de Duitschers dezen naam daarvan gekregen, dat zij zich, als een volk, verbonden, verbroederd, en zich tegen de Galliërs, met alle kracht, vereenigd hadden; waarom de Romeinen hen *Germani*, d. i. broeders, noemden. Anderen leiden dezen naam van

 Theut,

Theut, *Theusto*, *Tuisco*, den God der Germanen, al.

DUIVEL, m., meerv. *duivels*, *duivelen*. Satan, booze geest; *de hoovaardij heeft den oppersten van alle Engelen in eenen duivel verandert.* VOND. Fig., een slecht, boos mensch: *hij is een duivel;* in het vrouwelijke geslacht, *eene duivelin.* Van hier eenige ruwe, en in het gemeene leven gebruikelijke spreekwijzen: *loop naar den duivel; ik geef er den duivel van; iemand naar den duivel helpen*, enz. Zamenstell.: *duivelbanner*, *duivelbezweerder*, *duivelerij*, *duiveljagen*, *duiveljager*, *duiveljaagster*, *duivelsbrood*, *duivelsdrek*, *duivelskonstenaar*, *duivelskonstenarij*, *duivelskop*, enz.

KILIAAN en TUINM. achten het woord *duivel* zamengesteld van *de*, of *die*, en *euvel*, d. i. kwaad, boos. *Duivel* zou dan zoo veel als *de euvele*, d. i. de kwade, de booze, zijn. Het laat zich echter regelmatig afleiden van het lat. *diabolus*, of het gr. διαβολος.

DUIVELSCH, bijv. n. en bijw., *duivelscher*, *zeer duivelsch*. Dat van den duivel is, of tot den duivel behoort. Figuurl., *dat is eene duivelsche*, zeer groote, *leugen.*

DUIZELEN, o. w., *ik duizelde*, *heb geduizeld.* Van het veroud. *duizel*, nu *duizeling*. Bedwelmd zijn, draaijingen in het hoofd hebben. Van hier *duizeling*.

DUIZELIG, bijv. n. en bijw., *duizeliger*, *duizeligst*. Bedwelmd: *ik ben wat duizelig.*

DUIZEND, telwoord, volgens ADEL., zamengesteld van het oude *duis*, tien, en *hunt*, *hund*, honderd, derhalve tien honderd, of tienmaal honderd: *duizend guldens; tien duizend man.* Somwijlen wordt het verbogen: *Saul heeft sijne duisenden verslagen, maar David sijne tien duisenden.* BYBELVERT. Somwijlen wordt het als bijvoegel. gebezigd, voor duizenderlei: *ik heb duizende dingen, op eenen dag, te verrigten.*

Ook komt het als zelfst. voor: *het duizend; tien guldens kost het duizend.* Oul. is *duist* in gebruik geweest voor *duizend: al storven aen uw' slincker zijd' duisent en tien duyst t'same.* DATHEEN. In Vlaanderen zegt men *duest*. Zamenstell.: *duizendbeen*, *duizendblad*, *duizenderlei*, *duizenderhande*, *duizendjarig*, *duizendmaal*, *duizendschoon*, *duizendste*, *duizendwerf*.

DU-

DUKAAT, m., meerv. *dukaten.* Eene gouden munt van vijf guldens en vijf stuivers, hollandsch geld. Van het lat. *ducatus*, d. i. hertogdom, omdat een hertog van Ferrara deze munt het eerst heeft laten slaan. Zamenstelling: *dukatengoud*, enz.

DUKDALF, m., meerv. *dukdalven.* Een paal, die in het water staat, en dient, om daaraan schepen vast te leggen. Of dit paalwerk dezen naam gekregen hebbe, in toespeling op den wreeden *Duc de Alba*, wordt gegist; doch is onzeker.

DUL, zie *dol.*

DULDELIJK, bijv. n. en bijw., *duldelijker*, *duldelijkst.* Dat geduld, of verdragen, kan worden: *dat is nog al duldelijk.*

DULDELOOS, bijv. n. en bijw., *duldeloozer*, *duldeloost.* Dat niet te dulden is: *dat is eene duldelooze pijn.*

DULDEN, b. w., *ik duldde*, *heb geduld.* Met gelatenheid lijden en verdragen: *hij heeft veel te dulden.* Toelaten: *dat zal niet geduld worden.* Van hier *dulder*, *dulding.*

Volgens Adel. is het van een verouderd werkw., *dolen*, afkomstig, hetwelk lijden, verdragen beteekende, even als ons *dulden*; in welke beteekenis *doleen*, *kedolen*, en *Jardolen* reeds bij Kero voorkomen. Deze zelfde beteekenis heeft *thulan* bij Ulphil., *tholian*, in het angels, *tola* zweed., *dol* ijsl., *taale* deen., en τλάω in het gr. Ook moet dit woord in de oudste taal der Romeinen voorhanden geweest zijn, zoo als blijkt uit *tolero*, uit *tuli*, den verled. tijd van *ferre*, en uit *indulgere.*

DUN, bijv. n. en bijw., *dunner*, *dunst.* Het tegengestelde van dik, of dat eene geringe dikte heeft: *zij is zeer dun*, van ligchaam. *Een dunne draad.* Fig.: afgedragen; versleten, in het gemeene leven; *dat kleed begint zeer dun te worden.* Uit weinig en ver van elkander verwijderde deelen bestaande: *hij heeft dun haar*; *de wortelen zijn hier dun gezaaid*; ook overdragt.: *de vromen zijn dun gezaaid*, zijn zeldzaam. Ook van vloeistoffen: *dun bier*, *dun bloed*, *dunne lucht.* Vloeibaar: *dunne boter*; *de boter dun maken.* Hooft bezigt het bij *slaap*, voor ligt, ligt afgebroken: *een dunne slaep.* *Door dik en dun*, langs vuile, morsige we-

wegen. Het onzijd. *dun* wordt dikwerf als zelfst. gebezigd: *het dun van een ei.* Van hier *dunachtig* bijv. n. en bijw.; *dunnetjes*, bijw.: *dat brood is dunnetjes gesneden.* Zamenstell.: *dunbuik*, *dunbuikig*, *dunharig*, *dunheid*, *dunlijvig*, *dunnigheid*, *dunte.*

Hoogd. *dunn*, bij KERO *dunna*, angels. *thijn*, eng. *thin*, ijsl. *thunnur*, zweed. *tunn*, pers. *tend*, lat. *tenuis*, gr. τυννος.

DUNDOEK, o. Uit zeer fijne stof zamengesteld doek: *in 't heughelijke kleedt van dundoek en scharlaaken.* HOOFT. *Nufje dundoek* is nog in gebruik, voor een ingebeeld en op haren tooi zeer keurig meisje; anders *coquette.*

DUNK, m. Van *dunken.* Meening, gevoelen: *ik heb daarvan eenen anderen dunk.*

DUNKEN, o. en onpersoonl. w., onregelm. *Ik dacht*, *heb gedacht.* Denken: *Soo yemandt onder u dunckt dat hij wijs is.* BYBELVERT. Doch in dezen zin wordt het zelden gebezigd. Schijnen, voorkomen: *wie van deze dunckt u de naaste geweest te zijn?* BYBELVERT. *Mij dunkt*, *ik zie daar iemand*, of, *mij dunkt*, *dat ik daar iemand zie.* Ook met het werkw. *laten*: *zich iets laten dunken*, zich, uit verkeerde eigenliefde, of waan, zaken toeeigenen, als verstand, schoonheid, eerwaardigheid enz., welke men in het geheel niet bezit, of zich grooter afschildert, dan zij waarlijk zijn. *Wat willen doch deze ketters zich laten duncken, dat sij geleert zijn.* ALDEG. En van dit *laten dunken* is ons gebruikelijke *laatdunkend*, *laatdunkendheid* gevormd. Ook wordt het als zelfst. gebezigd: *het dunken*; — *naar mijn dunken.* Zie *bedunken.* Van hier ook *dunking.*

DUNNEN, b. en o. w., *ik dunde*, *heb* en *ben gedund.* Bedrijv., dun maken: *die plank moet nog wat gedund worden.* Verlengen, meer vloeibaar maken: *melk dunnen.* *Wortelen dunnen*, hier en daar eenige uit de aarde trekken, om den overigen meer gelegenheid tot groeijen te geven. Zoo ook *het haar dunnen*, hier en daar afsnijden. Onzijd., dun worden: *zijn buik begint te dunnen.* Verminderen: *de regen dunt*; *mijn geld is heel wat gedund.* Van hier *dunning*, *dunsel*, zekere salade.

DU-

DUREN, o. w., *ik duurde*, *heb geduurd*. Aan eene plaats blijven: *hij kon daar niet langer duren; ik kan rusten noch duren*, in het gemeene leven. In stand, of in wezen blijven: *ijzer en marmer duren lang; dat rijk zal niet lang duren*. Insgelijks, ongeschonden, buiten bederf blijven: *die appelen kunnen niet lang duren*. Voortvaren te zijn: *eene hevige smert duurt niet lang; de schouwburg heeft gisteren lang geduurd*. Zoo ook: *het duurde niet lang*, er verliep niet veel tijd, *of hij kwam*. Van hier *during*.

Duren, hoogd. *dauern*, lat. *durare*, fr. *durer*, ital. *durar*, eng. *to dure*, stamt, volgens ADEL., zeer waarschijnlijk, van een verouderd woord *dur*, lat. *durus*, d. i. hard, af. Intusschen is het merkwaardig, dat reeds het hebr. דור *wonen*, *blijven*, beteekent, waarvan דֹּור, *leeftijd*, afkomstig is. Het zweedsche *dura* beteekent *vertoeven*, *blijven*, en het gr. δηρος, lat. *diuturnus*, *langdurig*.

DURFAL, m., meerv. *durfallen*. In het gemeene leven, iemand, die alles durft ondernemen: *hij was een regte durfal*.

DURFNIET, m., meerv. *durfnieten*. In het gemeene leven, iemand, die niets durft ondernemen, die schroomvallig is: *hij is altoos een durfniet geweest*.

DURK (ook *urk*), m., meerv. *durken*. Scheepswoord. De plaats, waar zich het vuil in een schip vergadert.

DURVEN (oul. ook *darren*, *derren*), o. w. *Ik dorst*, *heb gedorst*, *ik durfde*, *heb gedurfd*. Het wordt thans meest gelijkvloeijend gebezigd. Zich verstouten, onderstaan: *durft gij mij nog aanzien?* Dikwerf wordt het volgende werkwoord verzwegen: *ik wil wel*, *maar ik durf niet*. Mogen, kunnen: *durf ik mij op u verlaten?* Oul. werd het ook voor behoeven gebezigd: *dat hij niet en dorste vreesen*. FLORIAN. VOND. en anderen schreven, in den derden persoon van den tegenw. tijd der aantoon. wijs, *hij durf*, zonder *t*; doch thans heeft het algemeene gebruik *hij durft*.

Dewijl *durven* de onbepaalde wijs van andere werkwoorden, zonder *te*, bij zich heeft, b. v.: *ik durf het u wel zeggen*, en niet: *ik durf het u wel te zeggen*, zoo verandert het, in den volmaakt- en meer dan volmaaktverledenen tijd, zijn deelwoord in de onbepaalde wijs:

wijs: *ik heb het u niet durven* (niet *gedurfd*) *zeggen.* Wordt echter het werkwoord verzwegen, dan treedt het verleden deelwoord *gedurfd* weder in zijne oude regten: *hij zoude wel gekomen zijn, maar hij heeft niet gedurfd. Durven* heeft dit met *willen, leeren, hooren, mogen, kunnen, zien, laten*, en eenige andere, gemeen, welke de enkele onbepaalde wijs bij zich hebben.

De beteekenis van zich verstouten schijnt de oudste te zijn; althans, het gr. *θαρρειν*, goth. *dauran*, frank. en alem. *durren* en *thorren*, angels. *dyrran*, *dearran*, zweed. *töras*, ijsl. *thora*, eng. *dore* en schot. *daren*, hebben ook deze beteekenis.

DUS, bijw., beteekenende op deze wijs: *dus deed hij.* M. Stoke bezigt het ook in den zin van hierom, om deze reden. En zoo wordt het ook nog gebruikt: *gij hebt mij eene groote dienst gedaan, dus kom ik u bedanken.* Somwijlen wordt *al* voor *dus* gevoegd, om den zin te versterken: *aldus.* Zie *al. Dus* ik ook in den zin van *zoo* gebruikt geweest: *dus grote quaetheit en dus grote sonde.* Byb. 1477.

DUSDANIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *dus* en den uitgang *danig*, van *doen.* Van dezen aard: *dusdanig is de staat des geschils. Dusdanig*, op deze wijs, *heeft de zaak zich toegedragen.* Oul. schreef men voor *dusdanig*, ook *dusgedaen: dus ghedaen is oek een wijfs wech.* Byb. 1477.

DUT, m. Ligte slaap: *eenen dut*, ook *een dutje*, *doen*, eenen ligten slaap nemen. Twijfeling: *iemand uit den dut helpen. Gij blijft hier in den dut*, in het onzekere. De Deck. Oul. beteekende het ook mijmering.

DUTTEN, o. w., *ik duttede, heb gedut.* Los slapen, sluimeren: *en dutten bij zoo nutten licht.* De Deck. Oul. beteekende het ook suffen, mijmeren.

DUUR, (*dier*), bijv. n., *duurder, duurst.* Hoog van prijs: *alles is even duur. Ten duurste*, op den hoogsten prijs. Overdragt.: *met eenen duren*, (*dieren*) plegtigen, *eed.* Van hier *duurkoop, duurte.*

DUUR, m. Het voortduren: *ons leven is van korten duur. Op den duur*, bij voortduring.

DUURBAAR, bijv. n. en bijw., *duurbaarder, duurbaarst.* Oul.

Oul. gebruikelijk voor uitnemend, dat van groote waarde is: *duurbare salve*. Byb. 1477. Thans gebruikt men *dierbaar*. Verkeerdelijk wordt dit woord gebezigd voor iets, hetwelk lang duren kan. Zie *duurzaam*.

DUURZAAM, bijv. n. en bijw., *duurzamer*, *duurzaamst*. Dat duren kan. Van hier *duurzaamheid*.

DUW, zie *douw*.

DUWEN, zie *douwen*.

DWAAL, v., meerv. *dwalen*. Een oud, schoon nog niet geheel verouderd woord, bij Kil. *dwaele*, *dwele*, *dweyle*, in de beteekenis van een tafellaken, of eenen handdoek. *Dwaal*, of *dweil*, beteekende oudt., in het algemeen, eenen vierkanten lap, groot of klein, of van welke stof gemaakt. Zoo is *kelkdwaal* de doek, die in sommige kerken, over den avondmaalskelk uitgebreid is. Te Arnhem, zegt A. de Rooy, gebruikt men, bij eene begrafenis, de spreekwijs *de dweil verteren*, d. i. het geld, hetwelk men aan die genen geeft, die een lijk ten grave gedragen hebben; zijnde misschien deze spreekwijs daaruit ontstaan, dat de Gilden aldaar, gelijk ook elders, gewoon waren, de dooden, die tot hunne broederschap behoorden, ten grave te dragen, terwijl mogelijk ieder Gilde een eigen lijkkleed (*dweil*, *dwaal*) gehad heeft, waarmede de doodkist overdekt werd, voor het gebruiken van welk kleed, de naaste Vrienden van den overledene eenig geld ter vertering gaven. In Gouda spreekt men ook van eene *dwaal*, bij de begrafenissen, en daar is het nog gebruikelijk, schoon veel minder, dan voor eenige jaren, *eene dwaal te geven*, d. i., zekere som gelds, ter vertering, aan de dragers van het lijk uit te reiken, waarvoor dan, in eene der herbergen, een maaltijd aangelegd wordt. En op dit *doodmaal*, plagt men zich somwijlen luidruchtig te vervrolijken, en de aandoenlijke plegtigheid der begrafenis, wel eens, met zang en dans te eindigen.

DWAAS, bijv. n. en bijw., *dwazer*, *meest*, *zeer dwaas*. Buitensporig, zot: *dat is eene dwaze onderneming; ik zal zoo dwaas niet zijn*. Ook wordt het als zelfst. gebezigd: *hij is een dwaas. Ick hebbe gezien eenen dwasen*. Bybelv. Van hier *dwaasheid*, *dwaasselijk*. Oul. is het onz. werkw. *dwazen*, voor *dwaas* zijn, niet wel bij het hoofd zijn, in gebruik geweest. Ook zeiden de Ouden *daas*, voor *dwaas*, van *dazen*, voor *dwazen*.

TUIN-

TUINM. gist, of *dwaas* niet zij voor *dwaalsch*, van *dwalen;* althans KIL. heeft *dwaaslicht*, voor *dwaallicht*. In het gr. is *δυάζειν beuzelen.*

DWALEN, o. w., *ik dwaalde*, *heb gedwaald.* Dolen: *wij dwaalden lang in het bosch. Van den weg dwalen.* Fig., mistasten, niet wel begrijpen: *gij dwaalt zeer, wanneer gij dit stelt.* Van hier *dwaling.* Zamenstell.: *dwaallicht*, *dwaalpad*, *dwaalspoor*, *dwaalster*, *dwaaltuin*, (doolhof,) *dwaalweg*, *dwaalzinnig.*

Voor *dwalen* schreven de oude Saksen en Kimbren *wallen*, of *walen*, waarvan men nog een overblijfsel in het eng. *walk*, d. i. *wandelen*, vindt. KIL. heeft *wallen*, d. i. *walen*, omzwerven.

DWANG, m. Van *dwingen. Het gerucht zwol door den dwang.* HOOFT. *Iets door dwang doen.* Van hier *dwangeloos*, zonder dwang, bij HOOFT. Zamenstell.: *dwangarbeid*, *dwangdienst*, *dwangmiddel*, *dwangnagel.*

DWARLEN (ook *dwerlen*, van *werlen*, *warlen*, met eene voorgevoegde *d*, en dit van *werren*, *warren*) o. w., *ik dwarlde*, *heb gedwarld.* Draaijen: *onder malkander dwarlen.* Van hier *dwarling*, bij HOOFT *dwerling: in deze dwerling.* Zamenstell.: *dwarlwind.*

DWARS, (ook *dwers*), bijv. n. en bijw., *dwarser*, *meest*, *zeer dwars.* Schuins, scheef: *iets dwars leggen; iemand dwars*, ook *overdwars*, *aanzien; dwars voor den boeg liggen*, scheepsw.; *dwars over loopen.* HOOFT bezigt de spreekwijs: *dwars ten dage staan*, voor in den weg staan, tegen de borst zijn. Zamenstell.: *dwarsbalk*, *dwarsboom*, *dwarsboomen*, *dwarsfluit*, *dwarshout*, *dwarslijst*, *dwarspaal*, ook fig., voor *dwarsdrijver; dwarspad*, *dwarssloot*, *dwarsstraat*, *dwarsstroom*, *dwarsweg*, enz.

DWARSBOOMEN, b. w., *ik dwarsboomde*, *heb gedwarsboomd.* Eenen sluitboom dwars voorhouden, en dus tegenhouden. Overdragt. tegenwerken: *altijd dwarsboomt hij mij.*

DWARSDRIJVEN, o. w., *ik dwarsdrijfde*, *heb gedwarsdrijfd.* Eigenlijk, met een schip dwars in het water liggen. Dit voorbedachtelijk geschiedende, om iemand te hinderen en te kwellen, heeft het figuurlijke *dwarsdrijven*, voor: zich opzettelijk tegen alles aankanten, niets toegeven, alles tegenspreken, alles tegenwerken, veroorzaakt:

zaakt: *altoos wil hij dwarsdrijven.* Van hier *dwarsdrijver, dwarsdrijfster, dwarsdrijverij, dwarsdrijving,* bij HOOFT ook *dwarsdrift.*

Schoon het woord *drijven* ongelijkvl. is en *dreef, gedreven* heeft, wordt het echter, in zamenstelling met het voorgevoegde *dwars*, gelijkvloeijend gebruikt. En schoon het voorzetsel, of voorvoegsel, *dwars*, in zamenstelling met *drijven*, den klemtoon ontvangt, is het nogtans onscheidbaar: *ik dwarsdrijf, ik dwarsdrijfde,* enz., terwijl het, even als alle andere, op zulk eene wijs zamengestelde werkwoorden, het voorvoegsel *ge*, in het verledene deelwoord, aanneemt, en, naar den aard der met onscheidbare voorzetselen zamengestelde werkwoorden, in de onbepaalde wijs, *te* voorop heeft: *ik heb gedwarsdrijfd*, niet *dwarsgedrijfd*, of *gedreven;* zoo ook *te dwarsdrijven*, en niet *dwars te drijven.* Zie mijne Spraakk. D. I, § 322.

DWEE, zie *gedwee.*

DWEEPEN, o. w., *ik dweepte, heb gedweept.* Bijgeloovige invallen, overdrevene verbeeldingen hebben: *in zaken van de godsdienst zit hij altoos te dweepen. Met iets dweepen*, met iets bijgeloovig ingenomen zijn. Van hier *dweepachtig, dweeper, dweeperij, dweepster* enz.

DWEIL, v., meerv. *dweilen.* Bij KIL. schoteldoek, opneemdoek. Thans wordt het alleen in den zin van vloerdweil, ook scheepsdweil, gebezigd: *eene wollen dweil.* Fig., en in den gemeenen spreektrant wordt *dweil* ook genomen, voor een slecht, vuil, zich verwaarloozend mensch, niets meer waardig, dan eene dweil, waaraan men de voeten veegt: *zij is eene regte dweil.* Het is zamengetrokken van *dwegel*, gelijk *dweilen*, van *dwegelen*, droogen, afdroogen. Zamenstelling: *dweilstok.*

DWEILEN, (zamengetrokken van *dwegelen*) b. w., *ik dweilde, heb gedweild.* Met eene dweil schoon maken, afdroogen: *de stoep dweilen.*

DWERG, m., meerv. *dwergen.* Een mensch van eene zeer kleine gestalte. Volgens de overlevering der Ouden zoude er eene soort van menschen bestaan hebben, die slechts de hoogte van eenen elleboog hadden, in holen en spelonken leefden, enz. Homerus is de eerste, die van de dwergen gewag heeft gemaakt. Ook spreken Aris-

totelet, Plinius, Strabo en anderen van dezelve, terwijl deze hen in dit, gene hen weder in een ander gedeelte der wereld plaatst; en geen wonder, dewijl al wat men ooit van de oude dwergen verhaald heeft, een verdichtsel is. Thans gebruikt men het woord *dwerg* alleen om een mensch van eene kleine gestalte aan te duiden. Van hier *dwergachtig*, *dwergboom*, *dwergklein*, *dwergpaard.*

Dwerg, hoogd. *Zwerg*, angels. *dwerg*, *dweorh*, eng. *dwarf*, zweed. *dwerg.* WACHT. leidt het hoogd. *Zwerg* van het oude *zwerch* af, dat slecht, onedel beteekende, en gist, dat de oude Germanen, die, volgens TACITUS, van eene zeer groote gestalte waren, een ongemeen klein mensch, met verachting, *zwerchman*, en naderhand met weglating van de laatste lettergreep, *zwerch*, genoemd hebben, beschouwende zulk eenen als eene misgeboorte, of als iemand, omtrent wien de Natuur zich vergist heeft. TUINM. brengt het tot het oude saksische *wyrg*, d. i. vloek, met eene voorgevoegde *d*; dewijl men meende, dat de wanschapenheid van zulk een klein mensch het teeken van Gods bijzonderen vloek was.

DWIJNEN, zie *verdwijnen.*

DWINGELAND, m., meerv. *dwingelanden.* Het oude bedr. deelw. van *dwingelen*, zijnde het voortdur. werkw. van *dwingen.* Sommigen beschouwen dit woord als zamengesteld uit *dwinge* en *land*, omdat een tiran zijn volk en land, door dwang, bestuurt. Doch dit zou tegen onze gewone zamenstelling strijden, dewijl het dan niet *dwingeland*, maar *landdwinger* zou moeten wezen. Even als *dwingeland*, zoo zijn ook *heiland* en *vijand* deelwoorden, namelijk van *heilen*, genezen, en *vijen*, haten. Van hier *dwingelandij*, *dwingelandsch.*

DWINGEN, b. w., *ik dwong*, *heb gedwongen.* Noodzaken, door dwang zijn oogmerk trachten te bereiken: *iemand dwingen iets te doen*, ook *tot iets dwingen.* Van hier *dwinger*, *dwingster.*

VERBETERINGEN.

Bladz. 39, reg. 6 van ond. *peil*, lees: *pijl.*
—— 61, reg. 8 van ond. dat achter een ander stal, lees: die achter eenen anderen stal.
—— 96, reg. 7 *heb*, lees: *ben.*
—— 128, na reg. 13 in te voegen: AFWISSELEN, b. w., *ik wisselde af*, *heb afgewisseld.* Vervangen. Van hier *afwisseling.*